

725B

ΠΛΑΤΩΝΟΣ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΜΟΣΧΑΣ
ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

ΗΤΟΙ

ΣΥΝΟΨΙΣ

ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ.

Μεταφρασθεῖσα μὲν τὸ πρῶτον

ΥΠΟ Α. ΚΟΡΑΗ.

Νῦν δὲ τὸ τέταρτον ἐκδοθεῖσα.

ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΩΣ

ΥΠΟ ΑΝΔΡΕΟΥ ΚΟΡΟΜΗΛΑ

Κατ' ἔγκρισιν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν

καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργείου.

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ ΤΩΝ ΑΠΑΝΤΑΧΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ ΚΑΙ ΣΧΟΛΕΙΩΝ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΑΝΔΡΕΟΥ ΚΟΡΟΜΗΛΑ.

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΟΔΟΝ ΤΟΥ ΕΡΜΟΥ ΑΡ. 215.

1848.

§. 10. Ὁ δὲ τρόπος, καθ' ὃν ἐδιδάσκοντο οἱ κατηχοῦμενοι, φαίνεται ἐκ τῶν Ἀποστολικῶν διαταγῶν (42). α ὁ μέλλων κατηχεῖσθαι (λέγουσι) » τὸν λόγον τῆς εὐσεβείας, παιδεύεσθω πρὸ τοῦ βαπτίσματος τὴν περὶ τοῦ » Ἀγεννήτου γινῶσιν, τὴν περὶ Υἱοῦ μονογενοῦς ἐπίγνωσιν, τὴν περὶ τοῦ » Ἁγίου Πνεύματος πληροφορίαν. Μανθανέτω δημιουργίας διαφόρου τάξιν, » προνοίας εἰρμόν, νομοθεσίας διαφόρου δικαιοτήρια. Παιδεύεσθω, διὰ τί » κόσμος γέγονε, καί, δι' ὃ κοσμοπολίτης ὁ ἄνθρωπος· ἐπιγνωσκέτω τὴν » ἑαυτοῦ φύσιν οἷα τις ὑπάρχει· παιδεύεσθω, ὅπως ὁ θεὸς τοὺς πονηροὺς ἐ- » κόλασεν ὕδατι, καὶ πυρὶ, τοὺς δ' ἁγίους ἐδόξασε καθ' ἑκάστην γενεάν· » (παιδεύεσθω) τὰ περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσεως, τὰ τε περὶ τοῦ » πάθους αὐτοῦ, καὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως, καὶ ἀναλήψεως.—Μανθα- » νέτω τὰ περὶ τῆς ἀποταγῆς τοῦ διαβόλου, καὶ τὰ περὶ τῆς συνταγῆς τοῦ » Χριστοῦ ν. Ἦτον λοιπὸν ἡ κατήχησις μία σύνοψις τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς Νέας Διαθήκης, περιέχουσα τὰ δόγματα (43) καὶ τὰς ἐντολάς (44) τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν ἐξηγεῖτο εἰς τοὺς κατηχοῦμένους ἡ κυριακὴ προσευχὴ (45), ἡ αἱ ἀρχαὶ τῶν τεσσάρων Εὐαγγελίων (46).

§. 11. Ὁ τόπος, ὅπου ἔστεκον οἱ κατηχοῦμενοι τὸν καιρὸν τῆς συνά- ξεως, ἦτον ὁ πρόναος ἡ νάρθηξ, καὶ ἐκεῖ εἶχον τὴν ἄδειαν νὰ ἀκροάζων- ται (47) τοὺς ὕμνους, τὴν ἀνάγνωσιν τῆς γραφῆς, τὴν διδαχὴν, ὅχι ὅμως τὰς εὐχὰς καὶ τὴν εὐλογίαν τοῦ μυστηρίου. α Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Νό- » μου, καὶ τῶν Προφητῶν, τῶν τε ἐπιστολῶν ἡμῶν, καὶ τῶν πράξεων, καὶ » τῶν εὐαγγελίων ἀσπασάσθω ὁ χειροτονηθεὶς τὴν ἐκκλησίαν—καὶ μετὰ » τὴν πρόσφρησιν προσλαλησάτω τῷ λαῷ λόγους παρακλήσεως· καὶ πλη- » ρώσαντος αὐτοῦ τὸν τῆς διδασκαλίας λόγον, ἀνασάντων ἀπάντων, ὁ διά- » κος ἐφ' ὑψηλοῦ τινας ἀνεληθῶν κηρυτέτω μὴ τις τῶν ἀκρωμένων μὴ » τις τῶν ἀπίστων (48) ».

§. 12. Περὶ δὲ τοῦ, πόσαι τάξεις ἦσαν κατηχοῦμένων, εἶναι κατὰ πολλὰ διάφοροι αἱ γνώμαι τῶν παλαιῶν καὶ νέων· μ' ὄλον ὅτι ἐπιστηρίζονται

42) Βιβλ. 7. κεφ. 40. 41. σελ: 991=993.

43) Τὰ δόγματα περιέχονται συνοπτικῶς εἰς τὸ σύμβολον τῆς πίστεως, τὸ ὁποῖον ἐξηγεῖτο εἰς τοὺς κατηχοῦμένους, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς 33 ἐπιστολῆς τοῦ ἱεροῦ Ἀμβροσίου (ἴδε ἀνωτέρω σημείωσ. 20), ἐκ τοῦ Θεοδοῦρου Αναγνώστου Βιβλ. 2 σελίδ. 563. τοῦ 46. κανόν. τῆς ἐν Λαοδικ. Συνόδ. καὶ τῶν κατηχῆσεων τοῦ Κυρίλλου Ἱεροσολύμων ἀπὸ τῆς 6. μέχρι τῆς 18. ἴδε ἢ τὴν ἐπομένην κατήχησιν τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου Μόσχας, Μερ. 6', §. 8—42.

44) Αἱ δέκα ἐντολαὶ εὐρίσκονται συνεπτυγμένως ἢ σποράδην εἰς τὰς κατηχῆσεις τῶν παλαιῶν· ἀλλὰ δὲν ἤξεύρω, ἂν τὰς ἐδίδασκον συνεχῶς τὴν μίαν μετὰ τὴν ἄλλην, καθὼς ἐξήγηον τὰ ἄρθρα τοῦ συμβόλου. Ἡ ἐπομένη κατήχ. τὰς ἔχει Μερ. γ', §. 3—14.

45) Ἰδε Φεβριάνδου Διάκονου ἐπιστολ. πρὸς Φυλγέντιον. Ὁ δὲ Κύριλλος Ἱεροσολύμων δὲν ἐδίδασκε τοὺς κατηχοῦμένους τὴν Κυριακὴν προσευχὴν, ἀπέξ μετὰ τὸ βάπτισμα· ἴδε κατηχ. μυσταγ. 5. Ἡ ἐπομένη κατήχ. τὴν ἐξηγεῖ Μέρ. γ', §. 16.

46) Ἰδε τὸν Βέδαν περὶ σκην. Βιβλ. 2. κεφ. 13.

47) Ἐκ τῶν ὁποίου ἢ ἀκρωμένων γενικῶς τοὺς ὀνομάζουσιν οἱ Δυτικοπατέρες.

48) Διαταγ. Ἀποστολ. Βιβλ. 8. κεφ. 5. Τινὲς θέλουσιν, ὅτι εἰς τὸν νάρθηκα ἔστε- κεν ἡ πρώτη τάξις τῶν κατηχοῦμένων, οἱ ἀκρωμένοι, ὅχι δὲ ἢ οἱ γόνυ κλίνοντες· ἴδε Μορίνον περὶ μετανοίας βιβλ. 5', κεφ. 4. καὶ περὶ τῆς σημασίας τοῦ γάρβηκος ἀ- πόθ. κεφ. 1.

θανον τοῦλάχιστον κατὰ τὰς μεγάλας ἐορτάς (112). τὸ εὐσεβὲς τοῦτο παράδειγμα τῆς παλαιᾶς Ἐκκλησίας πρέπει νὰ μιμώμεθα καὶ ἡμεῖς, διὰ νὰ μὴ φαίνηται, μὲ τὴν σπάνιον μετᾶληψιν τοῦ μυστηρίου, ἡ ψυχρότης τῆς ἡμετέρας καρδίας πρὸς τὸν Χριστόν.

§. 36. Περὶ ἐξομολογήσεως.

Ἡ ἐξομολόγησις εἶναι μυστήριον, εἰς τὸ ὁποῖον συγχωροῦνται ἀπὸ τὸν Θεὸν διὰ τοῦ ἱερέως αἱ ἁμαρτίαι εἰς τοὺς πιστοὺς, ὅποταν οὗτοι τὰς ὁμολογήσωσιν εἰλικρινῶς, καὶ πιστεύοντες ἀδιστακτικῶς εἰς τὴν ἀξιομισθίαν τοῦ Χριστοῦ.

« Ἐὰν εἴπωμεν, ὅτι ἁμαρτίαν οὐκ ἔχωμεν ἑαυτοὺς πλανῶμεν καὶ ἡ ἀλήθεια οὐκ ἔστιν ἐν ἡμῖν ». Α'. Ἰωάν. α', 8. Ὅταν λοιπὸν ὁ Χριστιανὸς, ἀφ' οὗ καθαρισθῇ ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας, διὰ τοῦ βαπτίσματος, καὶ ἐμβῇ εἰς τὴν Διαθήκην τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, πέσει πάλιν εἰς ἁμαρτίαν, δὲν μένει πλέον εἰς αὐτὸν ἄλλο μέσον διὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς εὐσπλαγγίας, ἀρετῆς ἢ μετάνοια καὶ ἡ ἐξομολόγησις, ἡ ὁποία εἶναι ἡ θεραπεία τῶν πληγῶν τῆς ψυχῆς.

Πόσα ἀπαιτοῦνται εἰς τὴν ἀληθῆ μετάνοιαν;

Ἡ ἀληθὴς ὅμως μετάνοια πρέπει ἐξ ἀνάγκης νὰ ἔχῃ τὰ ἐπόμενα πρῶτον, τὴν ὁμολογίαν τῶν ἰδίων ἁμαρτιῶν δεύτερον, τὸ νὰ κατηγορήσῃ ὁ ἁμαρτωλὸς τὸν ἑαυτόν του ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ τρίτον, τὸ νὰ συλλογισθῇ τὴν εὐσπλαγγίαν τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος δὲν ἀποβάλλει τὸν μετανοοῦντα ἁμαρτωλὸν, ἀλλὰ θέλει τὴν ἐπιστροφὴν καὶ ζωὴν του καθὼς μᾶς διδάσκει τὸ Εὐαγγέλιον, μὲ τὸ παράδειγμα τοῦ ἀσώτου υἱοῦ, καὶ τοῦ πλανηθέντος προβάτου τέταρτον, νὰ πιστεῦῃ ἀδιστακτικῶς, ὅτι ὁ Σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἀπέθανεν ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ, ὅτι ἐπροξένησε διὰ τοῦ ἰδίου θανάτου τὴν χάριν τοῦ οὐρανοῦ Πατρὸς εἰς ὅλους ἐκείνους, ὅσοι ἐλπίζουσι καὶ πιστεύουσιν εἰς αὐτόν πέμπτον, νὰ λάβῃ βεβαίαν ἀπόφασιν νὰ διορθώσῃ τὸν ἑαυτόν του, καὶ νὰ ἀλλάξῃ ζωὴν.

Διατε πρέπει νὰ ἐξομολογώμεθα ἐνώπιον ἱερέως;

Αὐτὰ εἶναι τὰ σημεῖα τῆς ἀληθοῦς ἐξομολογήσεως, ἡ ὁποία πρέπει νὰ

ἀποδ. βιβλ. α. κεφ. 10. Ἀμβρόσιον βιβλ. 5. περὶ μυστηρ. κεφ. 8. Δύγουστίνον ἐπισ. 148. καὶ τὸν Χρυσόστ. ὁμιλ. 17. εἰς τὴν πρὸς Ἑβρ. ὅπου λέγει: « Τίς ἡμεῖς καθ' ἑκάστην ἡμέραν οὐ προσφέρομεν; προσφέρομεν μὲν, ἀλλ' ἀνάμνησιν ποιούμενοι τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ ». 112) Καὶ νῦν ἐπικρατεῖ ἡ συνήθεια τοῦ νὰ λειτουργῶμεν καθ' ἑκάστην ἡμέραν, νὰ κοινωνῶμεν δὲ τετράκις μόνον τοῦ ἔτους. Ὁ Χρυσόστομος λέγει, ὅτι εἰς τὸν καιρὸν αὐτοῦ, πολλοὶ μετελάμβανον ἅπασι τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἄλλοι δὲ δις, ἄλλοι δὲ πολλάκις. Ὅμιλ. αὐτ. Κατηγορεῖ δὲ ἐκείνους, ὅσοι στοχάζονται χρέος ἀπαραιτήτων τὸ νὰ κοινωνήσωσι κατὰ τοὺς διωρισμένους τούτους καιροὺς τοῦ χρόνου, ὅπως ποτὲ ἢ ἂν ἦτον ἡ κατάστασις τῆς ψυχῆς των. « Ἄν ἐπιστῇ ὁ τῆς ἀγίας τεσσαρακοστ. » καιρὸς, ἡ ἢ τῶν ἐπιφανείων ἡμέρα, ὅσοι ἂν ἦ τις, μετέχει τῶν μυστηρίων ». Ὅμιλ. 3, εἰς τὴν πρὸς Ἑφεσ. σελ. 608. καὶ ἀλλαχοῦ λέγει: « Ἀποδέχομαι οὔτε τοὺς ἅπασι μετέχοντας, οὔτε τοὺς πολλάκις, οὔτε τοὺς ὀλιγάκις, ἀλλὰ τοὺς μετὰ καθαροῦ συνειδότης κτ. Ὅμιλ. 122. τόμ. 5 σελ. 809 ».

γίνεται ἐνώπιον ἱερέως· πρῶτον, διὰ νὰ λάβῃ ὁ ἐξομολογούμενος παρὰ τοῦ ἱερέως πνευματικὴν ὁδηγίαν καὶ συμβουλὴν, τίνι τρόπῳ πρέπει νὰ ἐπιστρέψῃ· δεύτερον, διὰ νὰ ἐξαγγείλῃ ὁ ἱερεὺς εἰς τὸν μετανοοῦντα ἁμαρτωλὸν τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν, ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ, καὶ νὰ τὸν βεβαιώσῃ ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου περὶ τῆς θείας εὐσπλαγγχίας, καὶ ὅτι ἔχει ἐλπίδα σωτηρίας. Ἡ ἐξομολόγησις τῶν ἁμαρτιῶν δὲν πρέπει νὰ γίνεται μὲ λόγους γενικούς, ἀλλὰ μὲ ἀκριβῆ καὶ διωρισμένα σημεῖα τῆς ἁμαρτίας (113), τῆς ὁποίας ἔνοχος εἶναι ὁ ἐξομολογούμενος· διότι αἱ κρυφαὶ καὶ ἀφανεῖς πληγαὶ δὲν θεραπεύονται· καὶ ἐξαιρέτως διότι αἱ ἁμαρτίαι δὲν ἐξομολογῶνται εἰς ἄνθρωπον, ἀλλ' εἰς τὸν Θεὸν τὸν ἐτάζοντα καρδίας καὶ νεφρούς· καὶ πρὸς τούτοις δὲν πρέπει νὰ αἰσχυνώμεθα νὰ φανερώσωμεν εἰς ἄνθρωπον ἐκείνην τὴν ἁμαρτίαν, τὴν ὁποίαν δὲν ἐφοβήθημεν νὰ πράξωμεν ἐνώπιον τῶν ἁγιωτάτων ὀφθαλμῶν τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἐξομολόγησις πρέπει νὰ γίνεται, ὡσάκις μᾶς τύπτει ἡ συνειδήσις διὰ κάμμιαν ἁμαρτίαν, ἢ καὶ ὡσάκις προετοιμαζώμεθα εἰς τὴν θείαν κοινωνίαν. Ἐπειδὴ δὲ, καθὼς εἴπομεν ἄνωτέρω, τὰ ἁμαρτήματα εἰς τὴν ἐξομολόγησιν συγχωροῦνται παρὰ Θεοῦ εἰς μόνους ἐκείνους, ὅσοι πιστεύουσιν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν ἀποθανόντα διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν· ἐπομένως ἡ ἐξομολόγησις ἐκείνων, ὅσοι δὲν πιστεύουσιν εἰς τὸν Σωτῆρα, δὲν εἶναι ἀληθῆς ἐξομολόγησις.

§. 37. Περὶ ἱερωσύνης.

Τὸ ἀξίωμα τῆς ἱερωσύνης εἶναι μυστήριον, εἰς τὸ ὁποῖον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καθιεροῖ διὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν διακόνων (114) τὸ ἐκλεχθὲν ἐπιτήδειον μέλος εἰς αὐτὴν τὴν διακονίαν, διὰ νὰ ἱερουργῇ τὰ μυστήρια, καὶ νὰ ποιμαίνη τὸ ποίμνιον τοῦ Χριστοῦ.

Εἴπομεν ἄνωτέρω §. 29. ὅτι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἦτις εἶναι μία κα-

113) Ὁ σκοπὸς τοῦ πανιερωτάτου ἡμῶν Συγγραφῆως δὲν εἶναι, ὅτι πρέπει νὰ ἀνακαλύπτωμεν εἰς τὸν ἱερέα ὅλας τὰς περιστάσεις τῆς ἁμαρτίας, τὰ πρόσωπα, φερ' εἰπεῖν, μὲ τὰ ὁποῖα ἔγινεν ἡ ἁμαρτία, τὸν τρόπον καὶ τὰ τοιαῦτα· ἀλλ' ὅτι πρέπει νὰ φανερώσωμεν τὸ εἶδος τοῦ ἁμαρτήματος, ἃ ἔχει νὰ ἀρκώμεθα εἰς λόγους γενικούς· παραδείγματος χάριν, ἂν ὁ ἀδελφομίκτης εἴπῃ ἀπλῶς ἐξομολογούμενος, ὅτι ἠμάρτησε μὲ γυναῖκα, αὐτὸς ἐξηγόρευσε τὴν ἁμαρτίαν αὐτοῦ μὲ λόγους γενικούς, ἃ ὁ ἱερεὺς ἂν δὲν ἔρωτήσῃ περισσότερον, δὲν θέλει δυνηθῆ νὰ τὸν θεραπεύσῃ· διότι, ἀγαθὰ ὅλαι αἰ παρά τὸν νόμον μίξεις εἶναι ἁμαρτίαι, διαφέρει ὅμως πολὺ τὸ νὰ πράξῃ τις τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ εἶδος. Ἐντεῦθεν ἢ ἡ διαφορὰ τῶν ἐπιτιμιῶν κατὰ τὴν διαφορὰν τοῦ ἁμαρτήματος· καὶ ἡ μὲν πορνεία ἐπιτιμᾶται ἔτη 7, ἡ δὲ μοιχεία 15, ἡ δὲ ἀδελφομίξια 20. Ἴδε τὸν μέγαν Βασίλειον περὶ τίτλ. ἃ χρόν. ἁμαρτημάτων. Σύμφωνα μὲ τὸν Συγγραφέα περὶ τούτου εἶναι καὶ Μητροφάνης ὁ Κριτόπουλος, ὁμολ. τῆς Ἀνατολ. Ἐκκληθ. κεφ. 10. « Ἐρωτῶσι μὲν (λέγει) οἱ ἀκροαταὶ τῆς τῶν ἁμαρτημάτων ἐξομολόγησεως κατ' εἶδος » τὰ ἁμαρτήματα, καὶ τὴν τούτων ποιότητα, ἵνα τὸ πρόσφορον φάρμακον ἐπάξωσι » τῷ νοσοῦντι. Ἐπεὶ ἢ ἱατρὸς οὐκ ἂν θεραπεύσειεν οἶον δὴποτε νόσημα, μὴ κατανοήσας » πρότερον τὸ ποῖον τοῦ νοσήματος· οὕμη δὲ καὶ τὰ πρόσωπα, μεθ' ὧν ἡ ἁμαρτία ἐ- » πράχθη, τὸν τε τρόπον καὶ τόπον· περιττὸν γὰρ τοῦτο, καὶ λίαν πονηρὰν ὑπόληψιν » τῷ πολυπραγμονοῦντι καὶ περιεργαζομένῳ προσάπτειν ».

114) Τὸ ὄνομα τῶν διακόνων ἐνεαῦθα λαμβάνεται πλατύτερον, καθ' ὅσον σημαίνει καὶ αὐτοὺς τοὺς Ἐπισκόπους.

λῶς ἰθυνομένη κοινότης, εὐρίσκεται μία ἐκκλησιαστικὴ διοίκησις. Εἰς ταύτην τὴν πνευματικὴν διοίκησιν ἐκλέγει ἡ κοινότης, καὶ διὰ τῆς κοινότητος αὐτὸς ὁ Κύριος, ἓνα μέλος ἄξιον, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἦναι πρῶτον ἀνεπιλήπτου διαγωγῆς· καὶ δευτέρον διδακτικὸς (115). Ὁ Ποιμὴν τῆς Κοινότητος τοῦ Χριστοῦ πρέπει νὰ ἦναι, καθὼς λέγει ὁ Παῦλος, Α΄ Τιμόθ. δ', 22. « Τύπος τῶν πιστῶν ἐν λόγῳ, ἐν ἀναστροφῇ, ἐν ἀγάπῃ, » ἐν πνεύματι, ἐν πίστει, ἐν ἀγνείᾳ », καὶ Β΄ Τιμόθ. δ', 2. « νὰ κη- » ρύττῃ τὸν λόγον, νὰ ἐφίσταται εὐκαίρως, ἀκαίρως, νὰ ἐ- » λέγῃ, νὰ ἐπιτιμᾷ, νὰ παρακαλῇ ἐν πάσῃ μακροθυμίᾳ » καὶ διδαχῇ ». Μετὰ τὴν τοιαύτην ἐκλογὴν χειροτονεῖται εἰς ἱερέα ἀπὸ τοὺς πρῶτους ποιμένας τῆς Ἐκκλησίας, ὁποῖοι εἶναι οἱ ἐπίσκοποι· ἢ εἰς ἐπίσκοπον ἀπὸ τοὺς λοιποὺς ἐπισκόπους. Ἡ χειροτονία γίνεται διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν, ἐνώπιον τῆς κοινότητος, ἡ ὁποία ἐκφωνεῖ τὸ ἄξιον. Ἔλαβε δὲ τὴν ἀρχὴν αὕτη ἡ διὰ τῆς χειροθεσίας καθιέρωσις ἐκ τοῦ καιροῦ τῶν Ἀποστόλων, καὶ διέμεινε μέχρις ἡμῶν ἀδιάκοπως. Οὕτω λέγει, Πράξ. ιδ', 83. « Χειροτονή- » σαντες δὲ αὐτοῖς πρεσβυτέρους κατ' Ἐκκλησίαν, προσευξάμενοι μετὰ νη- » στείων, παρέθεντο αὐτοὺς τῷ Κυρίῳ ». Περὶ δὲ τῶν καθηκόντων τῶν διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας ἐλαλήσαμεν εἰς τοῦτο τὸ μέρος §. 29. Ἐντεῦθεν ἔπεται· πρῶτον, ὅτι ὅσοι δὲν καθιερώθησαν διὰ χειροθεσίας, δὲν δύνανται μῆτε μυστήρια νὰ ἱεουργῶσι, μῆτε νὰ διδάσκωσιν ἐπ' Ἐκκλησίας· δευτέρον, ὅτι χρεωστεῖ ὁ Χριστιανὸς νὰ προσφέρῃ τιμὴν καὶ σέβας πρὸς τοὺς ποιμένας τῆς Ἐκκλησίας· ἐξαιρέτως δὲ πρὸς ἐκείνους, ὅσοι κοπιῶσιν « ἐν λόγῳ καὶ διδασκαλίᾳ » Α΄ Τιμόθ. ε', 17. « ἵνα μετὰ χαρᾶς τοῦτο » ποιῶσι, καὶ μὴ στενάζοντες ». Ἑβρ. ιγ', 17.

§. 38. Περὶ Γάμου.

Ὁ γάμος εἶναι ἱερὰ τελετὴ, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ἱερεὺς συνάπτει δύο πρόσωπα εἰς γάμου κοινωνίαν· καὶ παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ τοὺς εὐλογῇ.

Εἰς ταύτην τὴν τελετὴν πρέπει νὰ ἦναι δύο πρόσωπα, δηλαδὴ ἄρσεν καὶ θῆλυ· τὰ ὁποῖα θέλουσιν, ἐξ ἀγάπης τῆς πρὸς ἀλλήλους, νὰ συζευχθῶσιν εἰς γάμον ἀκώλυτον ἀπὸ τοὺς νόμους. Ἀφ' οὗ τοὺς φέρουσιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν (καὶ τοῦτο, διὰ νὰ γίνεται ἐπὶ παρουσίᾳ πολλῶν μαρτύρων ὁ γάμος), τοὺς συνάπτει γαμικῶς ὁ ἱερεὺς, καὶ παρακαλεῖ μὲ ὅλην τὴν κοινότητα τὸν Θεόν, διὰ νὰ χάριση εἰς αὐτοὺς ἀγάπην, εἰρήνην, καὶ καρπὸν κοιλίας. Καὶ ποιουτοτρόπως γίνεται διὰ τῆς ἱεροπραξίας, ἐνώπιον τῆς ἱερᾶς τραπέζης ὁ ἀμοιβαῖος οὗτος δεσμὸς βεβαίωτερος, καὶ « Τίμιος ὁ γά- » μος—καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος » Ἑβρ. ιγ', 4. Διὰ τοῦτο δὲν συγχωρεῖ κατ' οὐδένα τρόπον ὁ Χριστιανικὸς νόμος τὴν πολυγαμίαν· διότι « ἀπ' ἀρ- » χῆς κτίσεως ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς » Μάρ. ι, 6. Διὰ

115) Α΄ Τιμόθ. γ', 2.

σκει δὲ καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος τοὺς γαμικῶς συναπτομένους, λέγων
 « Ἐκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα οὕτως ἀγαπάτω, ὡς ἑαυτόν· ἢ δὲ γυνή, ἵνα
 » φοβῆται τὸν ἄνδρα » Ἐφεσ. ε, 33.

§. 39. Περὶ Εὐχέλαιου.

Τὸ Εὐχέλαιον εἶναι ἱερὰ τελετὴ εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ἱερεὺς ἀλεί-
 φει μὲ ἔλαιον τὸν ἀσθενῆ, καὶ παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ τὸν θερα-
 πεύσῃ, καὶ νὰ συγχωρήσῃ τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ.

Αὕτη ἡ τελετὴ ἐπιστηρίζεται εἰς τὰ λόγια τοῦ Ἀποστόλου Ἰακώβου
 « Ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν; προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλη-
 » σίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτόν, ἀλείψαντες αὐτὸν ἐλαίῳ ἐν τῷ ὄνό-
 » ματι τοῦ Κυρίου· καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ
 » ἐγερεῖ αὐτόν ὁ Κύριος· κὰν ἁμαρτίας ἢ πεποιηκῶς, ἀφεθήσεται αὐτῷ »,
 κερ. ε, 14, 15.

§. 40. Περὶ παραδόσεων καὶ συνηθειῶν.

Ἐξω ἀπὸ τὰ προειρημμένα μυστήρια ἔχει πρὸς τούτοις ἡ Ἐκ-
 κλησία παραδόσεις τινὰς καὶ συνηθείας, αἱ ὁποῖαι φυλάττονται, ἢ
 διότι συντελοῦσιν εἰς βελτίωσιν τῶν ἡθῶν, ἢ διὰ τὴν εὐπρέπειαν
 τῆς Ἐκκλησίας.

Εἰς τὴν Ἐκκλησίαν διετάχθησαν ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων, ἢ καὶ τῶν δια-
 δόχων αὐτῶν πολλὰ ἔθιμα, καὶ ἐφυλάχθησαν ἀπὸ ὅλην τὴν ἁγίαν
 ἀρχαιότητα· ἀπὸ τὴν τήρησιν τῶν ὁποίων, ἀγκαλὰ δὲν ἐξήρηται ἀνα-
 γκαίως ἡ σωτηρία ἡμῶν, ἔχουσιν ὅμως ἰκανὰς ὠφελείας· διὰ τὸ ὁποῖον
 χρεωστοῦμεν νὰ τὰ φυλάττωμεν μὲ σέβας. Τοιαῦται παραδόσεις, παρα-
 δείγματα χάριν, εἶναι τὸ νὰ φορῶσιν οἱ ἱερεῖς ἐξάιρετον εἶδος σεμνοῦ ἐν-
 δύματος, ὅταν ἐπιτελῶσι τὴν θεῖαν λατρείαν· τὸ νὰ ἀνάπτωνται φῶτα ἐν
 τῷ καιρῷ τῆς θείας λατρείας εἰς σημεῖον τῆς διαπύρου πίστεως· τὸ νὰ
 θυμιῶμεν μὲ λίβανον εἰς σημεῖον τῆς πρὸς Θεὸν ἀναβαινούσης προσευ-
 χῆς· τὸ νὰ προφέρεται ὁ σταυρὸς εἰς σημεῖον, ὅτι πιστεύομεν εἰς τὸν ἐν
 αὐτῷ σταυρωθέντα· τὸ νὰ ἀγιάζεται τὸ ὕδωρ, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ Χρι-
 στοῦ καὶ τοῦ Βαπτίσματος ἡμῶν· τὸ νὰ στολίζωνται οἱ θεῖοι ναοὶ μὲ
 σεμνὰς εἰκόνας, διὰ νὰ μιμῶμεθα τὰ πρωτότυπα, βλέποντες αὐτάς· τὸ νὰ
 εορτάζωμεν διαφόρους εορτάς, διὰ νὰ ἐνθυμῶμεθα τὰς πρὸς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ
 εὐεργεσίας, ἢ νὰ μνημονεύομεν τὴν ζωὴν τῶν ἁγίων ἀνδρῶν, καὶ νὰ
 παρακινῶμεθα διὰ τούτου εἰς περισσότερον ζῆλον τῆς εὐσεβείας. Ταύτας
 καὶ ἄλλας παραδόσεις φυλάττει ἁγίως ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία· ἀποβάλλει
 ὅμως τὰς δεισιδαιμονίας· ἤγουν ἐκείνας τὰς παραδόσεις, ὅσαι, ἢ ἀντιφέ-
 ρονται εἰς τὴν θεῖαν Γραφήν, ἢ εἶναι ἄγνωστοι εἰς τὴν ἁγίαν ἀρχαιότητα.

§. 41. Περὶ ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν.

Ὅσοι ἐφύλαξαν τὴν πίστιν ἀμώμητον, καὶ ἐποίησαν τὰ ἀγαθὰ,
 θέλει ἀνασηθῶσιν εἰς ἀνάστασιν ζωῆς· ὅσοι δὲ ἐπραξάν τὰ φαῦλα,
 εἰς ἀνάστασιν κρίσεως.

᾿Ωμιλήσαμεν μέχρι τοῦδε περὶ πίστεως· πρέπει δὲ νῦν νὰ λαλήσωμεν συντόμως καὶ περὶ τῆς ἐλπίδος. Εἶναι βέβαιοι ἀναμφιβόλως (καθὼς ἐρρήθη Μερ. α, §. 12.), ὅτι, ὅστις φυλάξῃ μέχρι τέλους ζωῆς τὴν πίστιν ἀμώμητον, δὲν θέλει μείνει χωρὶς ἀμοιβῆν· διότι ἡ πίστις ἀναφέρεται, κατὰ τὴν ὀνομασίαν αὐτῆς, εἰς τὸ μέλλον καὶ αὐτὴ ἡ δικαιοσύνη, καὶ αἱ ἐπαγγελίαι τοῦ Θεοῦ ἤθελε ματαιωθῶσι καὶ ὁ θεῖος λόγος ἤθελεν ἦτον πλάσμα, ἂν ὁ ἀληθὴς Χριστιανὸς δὲν εἶχε βεβαίαν ἐλπίδα νὰ ἀπολαύσῃ τὰ αἰῶνια ἀγαθὰ μετὰ θάνατον. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος γυμνάζεται εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς εὐσεβείας, ὄχι μόνον κατὰ τὴν ψυχὴν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ σῶμα· καὶ βαδίζει τὴν στενὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν εἰς τὴν ζωὴν· διὰ τοῦτο χωρίζεται μὲν ἀπὸ τὴν ψυχὴν τὸ σῶμα διὰ τοῦ θανάτου, καὶ ὑπάγει εἰς τὴν φθοράν· θέλει ὅμως ἀνασταθῆ εἰς τὸν καιρὸν τῆς κρίσεως, καὶ θέλει πάλιν ἐνωθῆ μετὰ τὴν ψυχὴν, « ἵνα κομισθῆται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος, εἴτε ἀγαθόν, εἴτε κακόν ». Β', Κορινθ. ε, 10. τοῦτέστιν, ἡ διὰ νὰ γενῆ τελείως εὐδαίμων, ἢ διὰ νὰ κολασθῆ αὐστηρῶς ὅλος ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν ψυχὴν καὶ κατὰ τὸ σῶμα. Ἡ Ἁγία Γραφή μᾶς βεβαιῶσά σαφέστατα περὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν. Οὕτω λέγει ὁ Χριστὸς, Ἰωάν. ε, 25. « ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐστίν, ὅτε οἱ νεκροὶ ἀκούσονται τῆς φωνῆς τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· καὶ οἱ ἀκούσαντες ζήσονται » καὶ στίχ. 29. « καὶ ἐκπορεύσονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς· οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες εἰς ἀνάστασιν κρίσεως ». Καθὼς ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ἀρχηγὸς τῆς ἡμετέρας ἀναστάσεως, οὕτω θέλει γενῆ καὶ τελειωτὴς τῆς αὐτῆς· « ὅτι, πάντες οἱ ἐν τοῖς μνημείοις ἀκούσονται τῆς φωνῆς τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ » Αὐτ. 28. Δὲν θέλει ὅμως ἀνασταθῶσι μόνοι οἱ καλοὶ, ἀλλὰ καὶ οἱ κακοί· οἱ πιστοὶ μετὰ τῶν ἀπίστων κατὰ τὰ προειρημένα λόγια τοῦ Χριστοῦ· « καὶ ἐκπορεύσονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς· οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες εἰς ἀνάστασιν κρίσεως » Καὶ ἀγκαλιὰ λέγει ὅτι « οὐκ ἀναστήσονται ἀσεβεῖς ἐν κρίσει » Ψαλμ. α, 5. (116), καὶ « ὅτι ὁ πιστεύων εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται, ἀλλὰ μεταβέβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν ». Ἰωάν. ε, 24. τοῦτο σημαίνει, ὅτι καθὼς οἱ ἀσεβεῖς θέλει μὲν ἀνασταθῶσι, ἀλλ' οὐκ εἰς ἀνάστασιν ζωῆς· οὕτω καὶ ἡ ἀνάστασις τῶν δικαίων δὲν θέλει ἦναι ἀνάστασις κρίσεως. Τίνι τρόπῳ θέλει γενῆ ἡ ἀνάστασις τοῦ ἐφθαρμένου καὶ μεταβληθέντος εἰς χοῦν σώματος, ὁ ἀσθενὴς ἡμῶν νοῦς ἀδυνατεῖ νὰ τὸ καταλάβῃ. Διὰ τοῦτο καὶ ἐκεῖνοι οἱ ἐθνικοὶ φιλόσοφοι, ἰσχυρογνώμονες εἰς τὰς ἰδίας αὐτῶν ὑπολήψεις, καὶ ἡ μὴ συλλογισζόμενοι καθόλου τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ, ἢ περιγράφοντες τὴν εἰς στενώτατα ὄρια, ἐχλεύαζον τὸν Παῦλον, ὅποτεν οὗτος τοὺς ἐδίδασκε περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν. Πράξ. ιζ', 32. Ἄλλ' ἡμεῖς ἔχοντες τῆς Θείας Γραφῆς τὴν ἀλήθειαν ὑπερτέραν ἀπὸ τὸν ἀνθρώπινον λόγον, πιστεύομεν ἀδιστακτῶς τῶν νεκρῶν τὴν ἀνά-

116) Ἡ Ἑβραϊκὴ λέξις σημαίνει ὄχι μόνον τὸ ἀνίστασθαι ἀλλὰ καὶ τὸ ἀπλῶς ἵστασθαι· ὅθεν προσφύεστερον ἤθελε μεταφρασθῆ τὸ ῥητὸν οὐ στήσονται ἀσεβεῖς ἐν κρίσει.

στασιν. Ἡμεῖς χρεωτοῦμεν νὰ τὴν πιστεύωμεν· τὸ δὲ, ποῖα μέσα θέλει μεταχειρισθῆ ἢ παντοδυναμία τοῦ θεοῦ, διὰ νὰ τελέσῃ τὴν ἀνάστασιν, δὲν εἶναι ἔργον ἡμέτερον. Αὐτὸς ἐδυνήθη νὰ παράξῃ ἐκ τοῦ μηδενὸς τὰ σύμπαντα καὶ πῶς δὲν θέλει δυνηθῆ νὰ τὰ ἐπανάρξῃ πάλιν εἰς τὸ πρότερον εἶδος, ἀφ' οὗ μεταβληθῶσιν εἰς ἕτερον; Τοιαύτην ἀπόδειξιν μεταχειρίζεται ὁ Ἀπόστολος Παῦλος διὰ νὰ ἐλέγξῃ τὴν ἀφροσύνην ἐκείνων, ὅσοι διστάζουσι περὶ τούτου· « Ἄλλ' ἐρεῖ τις, πῶς ἐγείρονται οἱ νεκροί; ποῖω » δὲ σώματι ἔρχονται; ἄφρον, σὺ ὅ σπεῖρεις, οὐ ζωοποιεῖται, ἐὰν μὴ ἀπο- » θάνῃ· καὶ ὁ σπεῖρεις, οὐ τὸ σῶμα τὸ γεννησόμενον σπεῖρεις, ἀλλὰ γυμ- » νὸν κόκκον, εἰ τύχοι, σίτου, ἢ τινος τῶν λοιπῶν· ὁ δὲ Θεὸς αὐτῷ δίδωσι » σῶμα, καθὼς ἠθέλησε » Α'. Κοριν. κεφ. ιε', 35—38.

Τίτι τρόπον θέλει μεταβληθῶμεν μετὰ τὴν ἀνάστασιν;

Ἡ κοινὴ ἀνάστασις θέλει συμβῆ ὁμοῦ μὲ τὴν δευτέραν ἔλευσιν τοῦ Χριστοῦ· διότι τότε « ἀποστελεῖ τοὺς Ἀγγέλους αὐτοῦ μετὰ σάλπιγγος » φωνῆς μεγάλης (οἱ ὅποιοι θέλει κράξωσιν· ἐγείρεσθε οἱ νεκροὶ καὶ ἔρ- » χεσθε εἰς κρίσιν ⁽¹¹⁷⁾), καὶ ἐπισυνάξωσι τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ ἐκ τῶν » τεσσάρων ἀνέμων, ἀπ' ἄκρων οὐρανῶν ἕως ἄκρων αὐτῶν. » Ματθ. κδ', 31. Εἰς τὴν φωνὴν ταύτην τῆς Θείας παντοδυναμίας θέλει ἐγερθῶσιν ὡς ἐξ ὕπνου ὅλοι οἱ νεκροὶ, καὶ θέλει ἀρπαγῶσιν « ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν » τοῦ Κυρίου, εἰς ἀέρα » Α'. Θεσσαλ. δ', 17. καὶ θέλει παρασταθῶσιν εἰς τὸν θρόνον τοῦ Χριστοῦ. Ὅσοι τότε εὐρεθῶσιν ἔτι ζῶντες, δὲν θέλει ἀποθάνωσιν, ἀλλὰ θέλει πάθωσι μιαν ἀπροσδόκητον καὶ θαυμασίαν ἀλλοίωσιν· α πάντες μὲν οὐ κοιμηθησόμεθα, πάντες δὲ ἀλλαγησόμεθα » Α'. Κοριν. ιε'. 51. Περιγράφει τὴν μυστηριώδη ταύτην ἀλλοίωσιν, τὸ Σκεῦος τῆς ἐκλογῆς οὕτως· « σπεῖρεται ἐν φθορᾷ, ἐγείρεται ἐν ἀφθαρσίᾳ· σπεῖρεται ἐν » ἀτιμίᾳ, ἐγείρεται ἐν δόξῃ· σπεῖρεται ἐν ἀσθενείᾳ, ἐγείρεται ἐν δυνάμει. » σπεῖρεται σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν.—δεῖ γὰρ τὸ » φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι » ἀθανάσιαν » Α'. Κορινθ. ιε', 42—44. 53. Θέλει ἦναι λοιπὸν τὰ σώματα τῶν δικαίων, πρῶτον, ἀφθαρτα καὶ ἀθάνατα, ἡγουν δὲν θέλει ποτὲ χωρισθῶσι πλέον ἀπὸ τὴν ψυχὴν, μήτε θέλει δοκιμάσωσιν οὐδεμίαν ἀλλοίωσιν· δεύτερον, δε δοξασμένα· ἡγουν, ἐστολισμένα μὲ ὅλα τὰ χαρίσματα, θέλει ἔχωσι τὴν λαμπρότητα ἐνὸς ἀμαράντου κάλλους, εἰς μιαν ἐντελῆ ἡλικίαν· α τότε οἱ δίκαιοι ἐκλάμψουσιν ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ Βασιλείᾳ » τοῦ Πατρὸς αὐτῶν » Ματθ. ιγ', 43. τρίτον, ἰσχυρά· ἡγουν δὲν θέλει ὑπόκεινται εἰς ἀρρώστιας ἢ πάθη· δὲν θέλει δοκιμάζωσι μήτε τῆς νεότητος τὰς ἀσθενείας, μήτε τὰς ἀδυναμίας τοῦ γήρατος, ἀλλὰ θέλει ἦναι πάντοτε εὐρωστα, ὑγιῆ, καὶ εἰς τὴν αὐτὴν κατάστασιν· τέταρτον, πνευμα-

117) Τὰ αὐτὰ σχεδὸν λόγια ἀποδίδει ἔξ ὁ Κύριλλος Ἱεροσολύμων εἰς τὸν Ἄγγελον, ἐξηγῶν τὸ Α'. Θεσσαλ. δ', 16· « ἀρχάγγελος προσφωνεῖ ἢ λέγει τοῖς πᾶσιν ἐγείρε- » σθε εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου ἴδε κατηχ. » 15. ἀριθμ. 21. Τὰ ὅποια ἀγαθὰ δὲν εὐρίσκονται ῥητῶς εἰς τὴν Γραφήν συνάγονται ὅμως ἐκ τοῦ Ματθ. κε', 6. ἔξ τῆς Α'. Θεσσαλ. δ'. 17.

τικὰ, ἤγουν τοιαῦτα σώματα, ὥστε νὰ μὴν ἔχωσι χρείαν ἀπὸ τροφῆν ἢ ἐνδύματα, ἀπὸ τὸν ὕπνον δι' ἀνάπαυσιν, ἢ ἀπὸ τὸν ἀέρα διὰ ἀναπνοῆν, ἢ ἀπὸ τὸ φῶς διὰ νὰ διακρίνωσι τὰ πράγματα· ὅτι αὐτὸς ὁ Κύριος θέλει ἦναι εἰς αὐτοὺς φῶς αἰώνιον. Ἡσαΐου Ἑ', 19. ⁽¹¹⁸⁾. Ὡσαύτως δὲν θέλει ἔχωσι χρείαν μήτε ἀπὸ γάμον· « ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε ἐγκυμίζονται· ἀλλ' ὡς ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ ἐν οὐρανῷ εἰσι » Ματθ. κβ', 29. Τοσαύτη θέλει ἦναι ἡ δόξα τῆς ἀναστάσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ! ⁽¹¹⁹⁾. μετὰ τὴν ὁποίαν, ὅλοι οἱ ἀναστάντες θέλει παρασταθῶσιν εἰς τὴν θείαν κρίσιν (περὶ τῆς ὁποίας ἐλαλήσαμεν εἰς τοῦτο τὸ μέρος §, 25)· καὶ μετὰ τὴν κρίσιν οἱ μὲν δίκαιοι θέλει λάβωσι τὴν πρέπουσαν ἀμοιβήν, οἱ δὲ ἀσεβεῖς θέλει κολασθῶσι.

§. 42. Περὶ μακαριότητος τῶν δικαίων, καὶ κολάσεως τῶν ἀσεβῶν.

Μετὰ τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν, οἱ μὲν δίκαιοι θέλει κληρονομήσωσι τὴν αἰώνιον ζωὴν, οἱ δὲ ἀσεβεῖς θέλει καταδικασθῶσιν εἰς τὴν αἰώνιον κόλασιν.

Ἡ αἰώνιος ζωὴ, τὴν ὁποίαν θέλει κληρονομήσωσιν οἱ δίκαιοι, δι' ἀμοιβὴν τῆς σταθερᾶς αὐτῶν πίστεως, ὑφίσταται εἰς τὴν μακαρίαν κατάστασιν μιᾶς ἀτελευτήτου χαρᾶς, ἡ ὁποία θέλει ἦναι ἀληθινή, μόνιμος, καὶ μεγίστη χαρὰ, ἀπὸ τὴν ὁποίαν θέλει μετέχη καὶ ὁ νοῦς καὶ ἡ θέλησις. Ὁ νοῦς θέλει ἔχη τὸ καθαρῶτατον φῶς τῆς Θείας γνώσεως· « βλέπομεν γὰρ » ἄρτι δι' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι· τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον » Α' Κοριν. ιγ', 12, καὶ α' ὁφόμεθα αὐτὸν καθὼς ἐστι » Α'. Ἰωάν. γ', 2.

Εἰς τί ὑφίσταται ἡ μακαριότης τῶν ἐκλεκτῶν;

Ἡ ὑψίστη καὶ μακαριότατη Θεότης θέλει φανερωθῆ τότε μὲ ὅλας αὐτῆς τὰς ἀπείρους καὶ ἐνδόξους τελειότητας. Εἰς δὲ τὸ φωτεινὸν ἔσοπτρον τῆς Θείας σοφίας, θέλει θεωρήσωμεν καὶ τὰ λοιπὰ πράγματα, ἕκαστον εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ τελειότητα, καθόσον δύναται νὰ τὰ χωρήσῃ ὁ περιορισμένος ἡμῶν νοῦς. Εἰς τὴν θέλησιν θέλει ἦναι μία τελεία ἀγιωσύνη, καὶ ἀτάραχος γαλήνη· ἐπειδὴ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ ὑπεσχέθη, α' ἵνα παραστήσῃ αὐτὴν » ἑαυτῷ ἐνδοξον, τὴν ἐκλήσιαν, μὴ ἔχουσαν σπιλον, ἢ ῥυτίδα, ἢ τι » τῶν τοιούτων· ἀλλ' ἵνα ἦ ἀγία καὶ ἄμωμος » Ἐφεσ. ε', 27. Ὅθεν θέλει ἐγνωθῶσιν οἱ μακάριοι μὲ τὸν Θεόν, διὰ τῶν δύο τούτων ἰσχυρῶν δεσμῶν τοσοῦτον, ὥστε νὰ ἦναι ὁ Θεὸς ἐν αὐτοῖς, καὶ αὐτοὶ ἐν τῷ Θεῷ, καὶ νὰ θεωρῶσιν, διὰ νὰ εἰπῶ οὕτως· ἢ, καθὼς λέγει ὁ Παῦλος, θέλει ἦναι ὁ Θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσι Α'. Κορινθ. ιε'. 28. ἤγουν θέλει γενῆ εἰς τὸν νοῦν φῶς, εἰς τὴν καρδίαν χαρὰ, εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡδονή, εἰς τὰ ὄτα εὐφροσύνη, εἰς τὸ σῶμα κάλλος, τροφή, καὶ σολή, τὰ πάντα ἐν πᾶσι· καὶ τότε θέλει πληρωθῆ ἡ προφητεία τοῦ Ἡσαΐου· « καὶ ἤξουσιν εἰς Σιών μετ' οὐ εὐφροσύνης καὶ ἀγαλλιάματος αἰωνίου· ἐπὶ κεφαλῆς γὰρ αὐτῶν ἀίνε-

¹¹⁸⁾ Ἴδε ἐξ Ἀποκάλυψ. κβ', 5. ¹¹⁹⁾ Ἦγουν τὴν ὁποίαν θέλει κάμη ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ Ματθ. κδ', 31.

» σις, καὶ εὐφροσύνη καταλήψεται αὐτούς· ἀπέδρα ὀδύνη λύπη καὶ στε-
 » ναγμός » κεφ. νά, 11 (120). Ἡ αἰώνιος αὕτη χαρὰ θέλει εἶναι το-
 σούτῳ μείζων, ὅσῳ θέλει συγκατοικῶμεν μὲ τοὺς ἁγίους Ἀγγέλους, μὲ
 τοὺς Προφήτας, μὲ τὸν χορὸν τῶν Ἀποστόλων, μὲ τοὺς Μάρτυρας, καὶ
 ὅλους τοὺς ἐστεφανωμένους Ἀγίους, καὶ τὰς δικαίας ψυχὰς, τῶν ὁποίων
 ἡ συναναστραφὴ θέλει προξενῆ εἰς ἡμᾶς μεγάλην ἡδονὴν καὶ εὐφροσύνην,
 καὶ μὲ τοὺς ὁποίους θέλει ἀλαλάζωμεν ἀγαλλόμενοι αἰώνιως. Συμπεραι-
 νομεν τὸν λόγον μὲ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ὅτι « ὀφθαλ-
 » μός οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη,
 » ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν » Α΄, Κοριν. 2, 9. καὶ ταῦτα
 μὲν περὶ τῆς μακαριότητος τῶν δικαίων.

Ποῖα θέλει ἦναι ἡ κόλασις τῶν ἀσεβῶν;

Οἱ δὲ ἀσεβεῖς, οἱ ὅποιοι κατεφρόνησαν τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν πίστιν,
 καὶ διέτριψαν ὅλην αὐτῶν τὴν ζωὴν ἀμετανοήτως εἰς τὰς ἀμαρτίας, θέλει
 ἀποθληθῶσιν αἰώνιως ἀπὸ τὸν Θεόν, τὸν ἄκρως ἀγαθὸν καὶ δημιουργὸν
 αὐτῶν· καὶ θέλει στερεθῶσι πᾶσαν ἐλπίδα τῆς εὐσπλαγγχίας του. Αὐτοὶ
 θέλει εἶναι εἰς μίαν φρικωδεστάτην κατάστασιν, καὶ θέλει ἐξορισθῶσιν εἰς
 τὸν τόπον τοῦ κλαυθμοῦ καὶ τοῦ βρυγμοῦ τῶν ὀδόντων, εἰς τὴν κατοικίαν
 τῶν πονηρῶν πνευμάτων, εἰς τὸν τόπον τῶν αἰώνιων βασάνων, α ὅπου ὁ
 » σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται » Μάρκ. 9, 44.
 Καὶ τότε θέλει πληρωθῆ ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ· « καὶ ἀπελεύσονται οὗτοι
 » (οἱ ἀσεβεῖς) εἰς κόλασιν αἰώνιον· οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον ».
 Ματθ. κέ, 46.

« Δικαιωθέντες οὖν ἐκ πίστεως, εἰρήνην ἔχομεν πρὸς τὸν Θεὸν διὰ
 » τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· δι' οὗ καὶ τὴν προσαγωγὴν ἐσχίκα-
 » μεν τῇ πίστει εἰς τὴν χάριν ταύτην, ἐν ἣ ἐστήκαμεν, καὶ καυχώμεθα
 » ἐπ' ἐλπίδι τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ » Ῥωμ. ε, 1. 2. Εἰς τοῦτα τὰ λόγια
 περιέχονται, ὅσα ἀνήκουσιν εἰς τὴν πίστιν καὶ τὴν ἐλπίδα τὰς κεφαλαϊώ-
 δεις ἀρετὰς τῶν χριστιανῶν.

120) Τὸ Ἑβρ. ἡ ἔξουσιν εἰς Σιών ἐν ᾗδῃ· ἢ εὐφροσύνη αἰώνιος ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν
 χαρὰ ἢ εὐφροσύνη καταλήψεται (αὐτούς), ἀποδρήσουσι (δὲ) λύπη ἢ στεναγμός.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΘΕΙΟΥ ΝΟΜΟΥ.

§. I.

ΠΙΣΤΙΣ χωρὶς τῶν ἔργων νεκρά ἐστίν. Ἰακώβ. β', 20.

Τὸ Ἀποστολικὸν Σύμβολον περιέχει τὴν διδασκαλίαν τῆς Πίστεως καὶ τῆς Ἐλπίδος. Με αὐτὰς τὰς δύο ἀρετὰς εἶναι συνδεδεμένη ἡ ἀγάπη, ἡ ὁποία τὰς καθιστάνει ἐνεργοὺς καὶ δραστηρίους· καὶ εἶναι ὁ θεμέλιος τῶν καλῶν ἔργων, καὶ τῆς θεοσεβοῦς ζωῆς.

Τὰ καλὰ ἔργα εἶναι ἀναγκαῖα πρὸς σωτηρίαν.

Ἀναμφίβολον εἶναι, ὅτι τὰ καλὰ ἔργα εἶναι εἰς τὸν χριστιανὸν ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖα πρὸς σωτηρίαν. Ἐπειδὴ, πρῶτον μὲν ὁ θεὸς νόμος (ὅστις ὑπόσχεται εἰς μὲν τοὺς ἐναρέτους πρόσκαιρον καὶ αἰώνιον εὐδαιμονίαν, εἰς δὲ τοὺς παραβάτας τοῦ νόμου ἀπειλεῖ κόλασιν αἰώνιον) ἀπαιτεῖ μίαν ζωὴν σύμφωνον καὶ κατάλληλον μὲ τὸ ἅγιον θέλημα τοῦ Θεοῦ. α οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι, Κύριε, Κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἀλλ' ὁ ποῖων τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς » λέγει ὁ Χριστὸς Ματθ. ζ', 21. Δεύτερον, ἡ εὐγνωμοσύνη, τὴν ὁποίαν ὀφείλομεν εἰς τὸν ἡμέτερον Λυτρωτὴν, διὰ τὸ νὰ μᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς ἀμαρτίας, μᾶς ὑποχρεώνει εἰς τὸ νὰ πληρῶμεν ἀκριβῶς τὰς ἀγίας αὐτοῦ προσταγὰς. Διὰ τοῦτο κατῆλθεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἐσαρκώθη, ἔπαθε, καὶ ἀπέθανε διὰ νὰ μᾶς ἐξαγοράσῃ καὶ νὰ μᾶς καθαρῶσιν ἀπὸ τὰς ἀμαρτίας, καὶ τοιουτοτρόπως νὰ μᾶς δικαιώσῃ καὶ νὰ μᾶς καταστήσῃ θερμούς ὁπαδοὺς τῆς ἀρετῆς· ὑποσχόμενος ἐξαιρέτως νὰ μᾶς βοηθήσῃ διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς πίστεως καὶ τῶν καλῶν ἔργων. Οὕτω κρίνει ὁ Παῦλος περὶ τούτου, ὅταν λέγῃ· α οἷτινες ἀπεθάνομεν τῇ ἀμαρτίᾳ, πῶς ἔτι » ζήσομεν ἐν αὐτῇ; ἢ ἄγνοεῖτε, ὅτι, ὅσοι ἐβαπτίσθημεν, εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν » Ῥωμ. γ', 2. Καὶ πάλιν· α τοῦτο γινώσκοντες, ὅτι ὁ παλαιὸς ἡμῶν ἄνθρωπος συνεσταυρώθη, ἵνα καταργηθῇ τὸ σῶμα τῆς ἀμαρτίας, τοῦ μηκέτι δουλεύειν ἡμᾶς τῇ ἀμαρτίᾳ » Αὐτ. στίχ. 6. Διὰ τοῦτο, ὅστις τῶν χριστιανῶν δὲν περιπατεῖ εἰς τὰς ἐντολάς τοῦ Κυρίου, ὑβρίζει τὸν Θεόν, καὶ γίνεται ἔνοχος τῆς παιδείας αὐτοῦ· ἀρνεῖται τὴν πίστιν, καταφρονεῖ τὴν χάριν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὑστερεῖται τὴν αἰώνιον μακαριότητα.

Ἡ πίστις δὲν ἀποκλείει τὰ καλὰ ἔργα.

Καὶ ἀγκαλὰ καθὼς διδάσκει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος· α οὐ δικαιούται ἄνθρωπος ἐξ ἔργων νόμου, ἐὰν μὴ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, » τοῦτο

ἄλλως δὲν ἀποκλείει τὴν γυμνασίαν τῶν καλῶν ἔργων· ἀλλ' ἐξ ἐναντίας καὶ τὴν προστάσσει. Διότι, ἀγκαλὰ ὁ ἄνθρωπος ὅταν ἐπιστρέφῃ εἰς τὸν Θεὸν, καὶ τὸν προβάλλῃ ἐνώπιον αὐτοῦ ὡς κριτὴν, εὕρισκεῖ τόσον ὀλίγον ἀγαθὸν ἐν ἑαυτῷ, ὥστε πρέπει νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι εἶναι ἔνοχος ὀργῆς· καὶ ἀγκαλὰ εἰς τοιαύτην ἀνάγκην δὲν ἔχει νὰ καταφύγῃ εἰς ἄλλο, πᾶρεξ εἰς τὴν πίστιν καὶ τὴν ἐλπίδα τὴν εἰς τὸν Χριστὸν, ὅστις ἀπέθανε διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ ἐπροξένησεν εἰς ἡμᾶς τὴν χάριν τοῦ οὐρανοῦ Πατρὸς· χρεωστῆί μὲ ὄλον τοῦτο, ἀφ' οὗ δικαιοθῆ διὰ τῆς πίστεως, καὶ καταστήσῃ εἰς τὸν ἑαυτὸν τοῦ δραστηρίου τὰς ἐνεργείας καὶ χάριτας τοῦ ἁγίου Πνεύματος, νὰ ἀποδείξῃ ἐξάπαντος τὴν ἰδίαν ἐπιστροφὴν διὰ τῶν καρπῶν τῆς ἀγάπης, καὶ νὰ μεταχειρισθῇ τὴν συνέργειαν τῆς χάριτος εἰς τὴν γυμνασίαν τῶν καλῶν ἔργων. Περὶ τούτου γράφει σαφέστατα ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, Ἑφεσ. β', 8. ὅπου λέγει μὲν, ἡ δικαίωσις εἶναι ἐκ τῆς πίστεως, προστίθησι δὲ, ὅτι καὶ τὰ καλὰ ἔργα εἶναι ἐπακολούθημα τῆς πίστεως: « τῆ » γὰρ χάριτι ἐστέ σεσωσμένοι διὰ τῆς πίστεως· καὶ τοῦτο οὐκ ἐξ ὑμῶν » Θεοῦ τὸ δῶρον· οὐκ ἐξ ἔργων, ἵνα μὴ τις καυχῆσθῃται· αὐτοῦ γὰρ ἔσμεν » ποίημα, κτισθέντες ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἐπὶ ἔργοις ἀγαθοῖς ».

Πῶς πρέπει νὰ νοητῆται τὸ « κατηργήθημεν ἀπὸ τοῦ νόμου; »

Εἶναι πρὸς τούτοις ἀναγκαῖον νὰ γινώσκωμεν τί ἐννοεῖ ὁ Ἀπόστολος μὲ τούτα τὰ σοφὰ λόγια. Αὐτὸς λέγει εἰς τὴν πρὸς Ῥωμ., ζ', 14. « Οὐ » γὰρ ἐστε ὑπὸ νόμον, ἀλλ' ὑπὸ χάριν », καὶ αὐτ. ζ', 6. « Νυνὶ δὲ κατηργήθημεν ἀπὸ τοῦ νόμου, ἀποθανόντες, ἐν ᾧ κατειχόμεθα ». Δὲν πρέπει νὰ νομίσωμεν, ὅτι ἀποβάλλει ὁ Ἀπόστολος μὲ τούτα τὰ λόγια τὸν θεῖον νόμον· ἄπαγε! αὐτὸς λέγει μόνον· πρῶτον, ὅτι, ὅσοι πιστεύουσιν ἀληθῶς, δὲν εἶναι ὑπὸ τὸν ζυγὸν τοῦ νόμου, ὁ ὁποῖος ἀπειλεῖ κατάραν εἰς τὸν ἁμαρτωλὸν· δεύτερον, ὅτι ὁ χριστιανὸς ἁμαρτάνει μὲν ἐξ ἀσθενείας, ἡ χάρις ἄλλως δὲν τὸν παραδίδωσιν εἰς τὴν αὐστηρότητα τοῦ νόμου, ἀλλὰ δέχεται τὴν μετάνοιάν του, καὶ τοῦ συγχωρεῖ τὰς ἁμαρτίας.

§. 2. Τί ἐστὶ νόμος;

Ὁ θεῖος νόμος δεικνύει εἰς ἡμᾶς τὴν διαφορὰν τῶν καλῶν καὶ τῶν κακῶν ἔργων.

Ὁ νόμος εἶναι μία διαταγή, ἡ ὁποία δεικνύει εἰς τὸν ἄνθρωπον, τί πρέπει νὰ πράττῃ, καὶ τί νὰ μὴ πράττῃ. Ὁθεν καλὸν ἔργον εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον συμφωνεῖ μὲ τὸν νόμον· κακὸν δὲ, ὅποιον ἐναντιοῦται εἰς τὸν νόμον. Τὸ καλὸν ἔργον ὀνομάζεται ἀρετὴ, τὸ δὲ κακὸν κακία, ἁμαρτία, ἀσέβεια. Τοιαύτη διαταγή, διορίζουσα τὴν διαφορὰν μεταξὺ καλῶν καὶ κακῶν ἔργων, ἔπρεπε νὰ δοθῇ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ· ἐπειδὴ μόνος ὁ Θεὸς εἶναι ἀπ' αἰῶνος ἀναμάρτητος, καὶ μόνος αὐτὸς γινώσκει ποῖον εἶναι ἀληθῶς καλὸν ἢ κακόν. Πρὸς τούτοις, ἐπειδὴ χρεωστῆί ὁ ἄνθρωπος νὰ πράττῃ τὸ ἀγαθὸν καὶ νὰ φεύγῃ τὸ κακὸν ἐκ συνειδήσεως· μόνον δὲ ὁ Θεὸς, δύναται νὰ ὑποχρεώσῃ τὴν συνείδησιν τοῦ ἀνθρώπου. Διὰ τούτου μῆτε οἱ ἀνθρώπινοι νόμοι δύνανται νὰ ὑποχρεώσωσι, πᾶρεξ κατ' ὅσον

ὄλαι εἰς τὸν πέμπτον κανόνα τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ Συνόδου, ὅστις λέγει
 α κατηγούμενος, ἐὰν εἰσερχόμενος εἰς τὸ κυριακόν, ἐν τῇ
 β τῶν κατηγουμένων τάξει στήκη, οὗτος δ' ἀμαρτάνων, ἐὰν
 γ μὲν γόνυ κλίνων, ἀκροάσθω μηκέτι ἀμαρτάνων· ἐὰν δ' ἀ-
 δ κρώμενος ἔτι ἀμαρτάνη, ἐξωθείσθω » (49). Τοῦτον ἐξηγουν-
 τες οἱ παλαιοὶ (50) λέγουσιν, ὅτι δύο τάξεις ἦσαν κατηγουμένων· ἡ μία
 τῶν ἀκρωμένων ἢ ἀτελεστέρα, οἱ ὅποιοι ἐξήρχοντο εὐθὺς μετὰ τὴν
 ἀνάγνωσιν τῶν γραφῶν, καὶ τῶν εὐαγγελίων· ἡ ἄλλη τῶν γόνυ κλινόν-
 των ἢ τελειότερα, εἰς τοὺς ὁποίους συνεχωρεῖτο νὰ ἀκροάζωνται γονυ-
 κλιτοῦντες καὶ τὴν εὐχὴν τῶν κατηγουμένων (51). σύμφωνοι μὲ τούτους
 εἶναι καὶ τινες ἐκ τῶν νεωτέρων (52). ἕτεροι δὲ (53) τρεῖς θέλουσι τάξεις
 κατηγουμένων ἤγουν, ἀκρωμένων, συναιτούντων, καὶ μετα-
 νοούντων. Ἦσαν δὲ οὗτοι οἱ μετανοοῦντες (καθὼς λέγουσιν), ὅσοι, ἀφ' οὗ
 ἤρξαντο νὰ κατηγῶνται, ἔπιπτον εἰς ἀμαρτίαν δημόσιον, καὶ διὰ τοῦτο
 ἐξωθοῦντο εἰς τὴν τάξιν τῶν ἐν μετανοίᾳ (54), ὅπου ἔπρεπε νὰ μεί-
 νωσιν ἕτη τρία (55). Ἄλλοι δὲ προσαριθμοῦσι καὶ τετάρτην (56). διίσχυ-
 ριζόμενοι νὰ τὴν ἐσύναξαν ἐκ τῶν Δυτικῶν Πατέρων, καὶ τὰς ὀνομάζουσι
 τῶν ἀκρωμένων, τῶν γόνυ κλινόντων, τῶν συναιτούντων
 καὶ τῶν ἐκλεκτῶν, λέγοντες ὅτι ἐκλεκτοὶ ὀνομάζοντο, ἀφ' οὗ κατεγρά-
 φοντο εἰς τὸν κατάλογον τῶν βαπτισθησομένων. Ἄλλοι (57) τέλος πάντων
 θέλουσι μὲν τέσσαρας τάξεις κατηγουμένων· διατείνονται ὅμως, ὅτι οἱ συ-
 ναιτούντες καὶ οἱ ἐκλεκτοὶ εἶναι μία καὶ ἡ αὐτὴ τάξις, καὶ προσαριθμοῦ-
 σιν ἀντ' αὐτῆς τὴν τάξιν ἐκείνων, ὅσοι ἰδίᾳ καὶ ἔξω τῆς ἐκκλησίας ἐκα-
 τηγοῦντο πρὸ τοῦ νὰ λάβωσι τὴν ἄδειαν τῆς εἰσόδου εἰς τὴν ἐκκλησίαν,
 τοὺς ὁποίους ἐξωθουμένους (58) ὀνομάζουσιν ἐκ τοῦ προῤῥηθέντος πέμ-

49) Ἴδε καὶ τὸν 14 κανόν. τῆς πρώτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

50) Ὁ Βαλαμών, ὁ Ζωναράς, ὁ Ἀριστήνος, καὶ ὁ Βλάσταρις. 51) Ἴδε Ἀποστ. διατ. βιβλ. ἡ, κεφ. 6. καὶ κανόν. 19. τῆς ἐν Λαοδικείᾳ Συνόδου. ἐπιτίθετο δὲ εἰς αὐτοὺς καὶ ἡ χεὶρ ὁσάκις ἐλέγετο ἡ εὐχή. 52) Γουλλιέλ. Καύης. Ἀρχ. Χριστ. βιβλ. Α'. κεφ. 8. ὁ Βευηρήγιος ἐν ταῖς σημ. εἰς τοὺς κανόν. Ὁ Βασνάγιος ἐν ταῖς κριτικ. γυμνάσ. εἰς τὸν Βαρώνιον σελ. 484. καὶ ἄλλοι. 53) Ὁ Μαλδονάτος περὶ βαπτισμό. κεφ. 1.

54) Εἰς τρεῖς τάξεις διηρεῖτο τὸ πάλαι τὸ λαὸς τῆς Ἐκκλησίας· ἤγουν, τοὺς πιστοὺς τοὺς κατηγουμένους καὶ τοὺς ἐν μετανοίᾳ. Οὗτοι δὲ πάλιν οἱ ἐν μετανοίᾳ ὑποδιηροῦντο εἰς τέσσαρας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ πρώτη ἐλέγετο τῶν προσκλαιόντων, οἱ ὅποιοι, γέροντας ἔξω τῆς Ἐκκλησίας, παρεκάλουν τοὺς εἰσερχομένους νὰ εὐχῶνται ὑπὲρ αὐτῶν· ἡ δευτέρα τῶν ἀκρωμένων (οὗτοι δὲν πρέπει νὰ συγχέωνται μὲ τὴν πρώτην τάξιν τῶν κατηγουμένων, τοὺς ὁμοῦτως λεγομένους ἀκρωμένους), οἱ ὅποιοι ἔστεχον εἰς τὸν νάρθηκα· ἡ τρίτη τῶν υποπιπτόντων, οἱ ὅποιοι ἔστεχον ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας, ὅπισθεν τοῦ ἄμβωνος, καὶ ἐξήρχοντο μετὰ τῶν κατηγουμένων (νομίζω τῆς δευτέρας τάξεως, ἦγον τῶν γόνυ κλινόντων)· καὶ τετάρτη τῶν συνεστώτων, οἱ ὅποιοι συνηύχοντο μὲν μὲ τοὺς πιστοὺς, ἀλλὰ δὲν μετελάμβανον τὰ μυστήρια. Ἐπιτομ. κανόν. Ἀρμενοπ. τμήμα 5. ἐπιγρ. 3. 55) Ἴδε τὸν 14. κανόν. τῆς πρώτης Οἰκουμ. Συνόδου.

56) Βόνας ὁ Καρδινάλ. περὶ πραγμ. λειτουρ. βιβλ. α, κεφ. 16. ἀριθ. 4.

57) Βιγγαμ. Ἐκκλησ. Ἀρχαιοτ. βιβλ. δ', σελ. 17.

58) Προσφυέστερον ἤθελε τοὺς ὀνομάσει τις ἔξω ἱσταμένους. Αὐτοὶ ἴσως εἶναι ἐκεῖ-
 νοι, τοὺς ὁποίους καταχρηστικῶς χριστιανοὺς καὶ κατηγουμένους ὀνομάζει ἡ δευτέρα
 Οἰκουμ. Συνόδος, κανόν. 7. καὶ οἱ ὅποιοι δὲν εἰσέβαινον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν πᾶρεξ

Είναι σύμφωνοι με τὸν θεῖον νόμον, καὶ θεμελιούνται κατὰ τινὰ τρόπον εἰς αὐτόν.

§. 3.

Ὁ θεῖος νόμος εἶναι γεγραμμένος εἰς τὴν καρδίαν ἐκάστου· καὶ περιέχεται εἰς τὰς ἐπομένους δέκα ἐντολάς, τὰς ὁποίας ἔδωκεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Μωϋσῆν. Ἐξόδ. κεφ. κ', 2—17 (1).

ΕΝΤΟΛΗ ΠΡΩΤΗ.

α Ἐγὼ εἰμι κύριος ὁ Θεός σου, ὅστις ἐξήγαγόν σε ἐκ γῆς
» Αἰγύπτου, ἐξ οἴκου δουλείας· οὐκ ἔσονταί σοι θεοὶ ἕτεροι
» πλὴν ἐμοῦ ».

ΕΝΤΟΛΗ ΔΕΥΤΕΡΑ.

α Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἰδωλον, οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα
» ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ ὅσα ἐν τῇ γῇ κάτω, καὶ ὅσα ἐν τοῖς
» ὕδασιν ὑποκάτω τῆς γῆς· οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς, οὐδὲ μὴ
» λατρεύσεις αὐτοῖς (2) ».

ΕΝΤΟΛΗ ΤΡΙΤΗ.

α Οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ ».

ΕΝΤΟΛΗ ΤΕΤΑΡΤΗ.

α Μνήσθητι τὴν ἡμέραν τῶν σαββάτων ἀγιαξίν αὐτήν. Ἐξ
» ἡμέρας ἑργᾶ, καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου, τῇ δὲ ἡμέρᾳ
» τῇ ἐβδόμῃ Σάββατα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου (3) ».

1) Ἴδε ἔξ Δευτερονόμ. ἐ, 6—21, ὅπου διαφέρει κατὰ τι ἡ δεκάλογος ἀπὸ τὴν δεκάλογον τῆς Ἐξόδ. κεφ. κ'. Τὸ αἷτιον εἶναι (καθὼς τινες θέλουσιν) ὅτι, ἀφ' οὗ συνετρίφθησαν αἱ πρῶται δύο πλάκες, ἠθέλησεν ὁ Θεὸς ἐξεπίτηδες νὰ μεταβάλῃ μικρὸν τοὺς νόμους εἰς τὰς δευτέρας, ἢ διὰ περισσοτέραν σαφήνειαν, ἢ διὰ νὰ ἐνθυμῶνται διὰ τοῦτε πάντοτε οἱ Ἰσραηλῖται τὴν ἀνομίαν αὐτῶν. Ἴδε Ἐξόδ. λδ', 19 ἔξ λδ', 1, 4, 23.

2) Ταύτας τὰς δύο πρῶτας ἐντολάς ἐνοῦσιν εἰς μίαν οἱ Παπισταὶ ἔξ οἱ Λουθηρανοὶ ἔξ διὰ νὰ ἀναπληρώσωσι τὸν ἀριθμὸν τῶν δέκα, διαιροῦσι τὴν δεκάτην εἰς δύο, ποιοῦντες ἐναντίην μὲν τὴν « Οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν γυναῖκα κτ. », δεκάτην δὲ τὴν « Οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν οἰκίαν τοῦ πλησίον σου κτ. ». Ἡ διαίρεσις ὅμως αὕτη (τὴν ὁποίαν ἐσφαλμένως ἠκολούθησε καὶ Μητροφάνης ὁ Κριτόπουλος ἐν τῇ ὁμολογ. τῆς Ἀνατολ. Ἐκκλησ. κεφ. 6) ἐναντιοῦται πρῶτον μὲν εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον· ἐπειδὴ, καθὼς ἡ δεκάτη δὲν πρέπει νὰ διαιρεθῇ εἰς δύο, διὰ τὸ νὰ ᾖναι ἡ ὑπόθεσις αὐτῆς ἅπασα γενικῶς περὶ ἐπιθυμιῶν, οὕτως ἡ πρώτη ἔξ δευτέρα δὲν πρέπει νὰ ἐνωθῶσιν εἰς μίαν, διὰ τὸ νὰ ᾖναι διάφορος ἡ ὑπόθεσις αὐτῶν, τοῦτέστι τῆς μὲν πρῆτης ἡ ἀπὸ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἀποστασία, τῆς δὲ δευτέρας ἡ εἰδωλολατρεία, τῆς ὁποίας ἔνοχος εἶναι ὄχι μόνον ὅστις ἠθελε λατρεύσει τοὺς μὴ θεοὺς, ἀφήσας τὸν ἀληθῆ Θεόν, ἀλλὰ καὶ ὅστις λατρεύει μὲν τὸν ἀληθῆ Θεόν, δὲν τὸν λατρεύει ὅμως καθὼς πρέπει. Δεύτερον ἐναντιοῦται ἡ διαίρεσις αὕτη εἰς τὴν περὶ τούτου γνώμην τῆς ἀρχαιότητος· καθὼς ἔξ οἱ παλαιοὶ Ἑβραῖοι μετεχειρίζοντο τὴν διαίρεσιν τοῦ ἡμετέρου συγγραφῆως (ὡς φαίνεται εἰς τὸν Φίλωνα βιβλ. Α' περὶ τῆς Δεκαλόγ. ἔξ τὸν Ἰώσηπον, Βιβλ. γ', Ἰουδαϊκ. Ἀρχαιολογ. κεφ. δ') ἔξ ὅλοι σχεδὸν οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησ. ἴδε Ἀθανάσιον ἐν τῇ συνόψ. τῆς γραφ. τόμ. β', σελ. 64, καὶ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον ἐν τοῖς στίχοις, ἔξ ἄλλους.

3) Τὸ Ἑβρ. Σαββάτου ἔξ Σάββατον ἐνικῶς.

ΕΝΤΟΛΗ ΠΕΜΠΤΗ.

« Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, ἵνα εὖ σοι γένηται ⁽⁴⁾, καὶ ἵνα μακροχρόνιος γένη ἐπὶ τῆς γῆς ».

ΕΝΤΟΛΗ ΕΚΤΗ.

« Οὐ φονεύσεις ⁽⁵⁾ ».

ΕΝΤΟΛΗ ΕΒΔΟΜΗ.

« Οὐ μοιχεύσεις ».

ΕΝΤΟΛΗ ΟΓΔΩΗ.

« Οὐ κλέψεις ».

ΕΝΤΟΛΗ ΕΝΝΑΤΗ.

« Οὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδῆ ».

ΕΝΤΟΛΗ ΔΕΚΑΤΗ.

« Οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον σου· οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν οἰκίαν τοῦ πλησίον σου, οὐδὲ τὸν ἀγρὸν αὐτοῦ, οὐδὲ τὸν παῖδα αὐτοῦ, οὐδὲ τὴν παιδίσκην αὐτοῦ, οὔτε τοῦ βοῦς αὐτοῦ, οὔτε τοῦ ὑποζυγίου αὐτοῦ, οὔτε παντὸς κτήνους αὐτοῦ, οὔτε ὅσα τῷ πλησίον σου ἐστί ⁽⁶⁾ ».

Τί ἐστὶ φυσικὸς νόμος;

Εἰς ὄλων τῶν ἀνθρώπων τὰς καρδίας εἶναι τετυπωμένος ὁ φυσικὸς νόμος, ἤγουν ἡ φυσικὴ δύναμις τοῦ νὰ διακρίνωσι τὸ καλὸν ἀπὸ τὸ κακόν. Ὅσον καὶ ἂν ᾔηται τις ἀμαθής, γνωρίζει μὲ ὄλον τοῦτο, ὅτι εἶναι καλὸν τὸ νὰ λατρεύῃ τὸν Θεόν, νὰ τὸν ἀγαπᾷ καὶ νὰ τὸν ἐπικαλῆται εἰς βοήθειαν· ὅτι εἶναι ἐπαινετὸν τὸ νὰ τιμᾷ τοὺς ἰδίους γονεῖς, νὰ ᾔηται πρὸς τοὺς εὐεργέτας εὐγνώμων, νὰ μὴ βλάβῃ τὸν πλησίον· καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου, ὅτι εἶναι κακόν τὸ νὰ βλασφημῇ τὸν Θεόν, καὶ νὰ κακοποιῇ τὸν πλησίον καὶ οὐδένας ἀμφιβάλλει διὰ τὸ ἀξίωμα τοῦτο « Ὁ σὺ μισεῖς,

4) Εἰς τὸ 'Εβρ. λείπει τὸ, « ἵνα εὖ σοι γίνηται » ἀπὸ τὴν δεκάλογον τῆς 'Εξῆς, Κ. 12. εὐρίσκειται δὲ εἰς τὴν Δεκάλογον τοῦ Δευτερον. ἐ, 16 μετὰ τὸ, « ἵνα μακροχρόνιος γένη » περὶ τῆς διαφορᾶς ταύτης ἴδε τὴν πρώτην σημείωσιν τοῦ παρόντος §. 5) Οἱ 'Εβδόμη. ἐνήλλαξαν ἐνταῦθα ('Εξῆδ. Κ. 13, 14 15) τὴν τάξιν, ἀριθμοῦντες ἕκτην τὴν « Οὐ μοιχεύσεις », ἑβδόμην τὴν « Οὐ κλέψεις » καὶ ὄγδοήν τὴν « Οὐ φονεύσεις ».

6) Ἐνταῦθα τὸ 'Εβραϊκὸν « Οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν οἰκίαν τοῦ πλησίον σου, οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον σου, οὐδὲ τὸν παῖδα αὐτοῦ, οὐδὲ τὴν παιδίσκην αὐτοῦ, οὐδὲ τὸν βοῦν αὐτοῦ, οὐδὲ τὸν ὄνον αὐτοῦ, οὐδὲ πᾶν ὅ,τι ἐστὶ τῷ πλησίον σου ». Εἰς δὲ τὴν Δεκάλογον τοῦ Δευτερονομίου, κεφ. ἐ, 18. « Οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον σου· οὐκ ὀρεγήσῃς τῆς οἰκίας τοῦ πλησίον σου, τοῦ ἀγροῦ αὐτοῦ, οὔτε τοῦ παιδὸς αὐτοῦ, οὔτε τῆς παιδίσκης αὐτοῦ, οὔτε τοῦ βοῦς αὐτοῦ, οὔτε τοῦ ὄνου αὐτοῦ, οὔτε παντὸς, ὅ,τι ἐστὶ τῷ πλησίον σου. » Δείκνυται δὲ ἔκ τούτου, ὅτι ὅλαι αἱ ἐπιθυμίαι ὀρθῶς ἀνάγονται εἰς μίαν ἐντολήν, τὴν δεκάτην· διότι, ἂν ᾔσαν δύο ἤθελα κριθῆ ἕνοχος ἀταξίας ὁ Μωϋσῆς, ὅστις προτίθησιν, εἰς μὲν τὴν 'Εξῆδον τὴν ἐπιθυμίαν τῆς οἰκίας, εἰς δὲ τὸ Δευτερονόμ. τὴν ἐπιθυμίαν τῆς γυναίκος.

ν ἐτέρῳ μὴ ποιήσης, ἤγουν, μὴ πράξης πρὸς ἄλλον ὅ,τι δὲν ν θέλεις νὰ πράξῃ ἄλλος πρὸς σέ (?).

Τί ἐστὶ συνειδήσις;

Οὗτος ὁ νόμος ὀνομάζεται φυσικὸς καὶ ἔμφυτος· καὶ ἡ κρίσις, τὴν ὁποῖαν κάμνει τις τοῦ ἑαυτοῦ του κατὰ τοῦτον τὸν νόμον, ὀνομάζεται συνειδήσις. Ἡ ὁποία, καθὼς εὐφραίνει τὴν ψυχὴν, ὅταν πράττῃ τὸ καλὸν· οὕτως ἐξ ἐναντίας τὴν κεντᾶ καὶ τὴν ταράσσει, ὡς ἄκις ἐπιτελεῖ τὸ κακόν (8). Καὶ ἡ τοιαύτη χαρὰ εἶναι μία φυσικὴ καὶ παντοτεινὴ ἀμοιβὴ τῆς ἀρετῆς, καθὼς ἡ λύπη εἶναι μία κόλασις τῆς κακίας. Περὶ τοῦ νόμου τούτου γράφει ὁ ἀπόστ. Παῦλος « ὅταν γὰρ ἔθνη, τὰ μὴ νόμον ἔχοντα, φύσει τὰ » τοῦ νόμου ποιῇ, οὗτοι, νόμον μὴ ἔχοντες, ἑαυτοῖς εἰσι νόμος· ὅτινες » ἐνδείκνυνται τὸ ἔργον τοῦ νόμου γραπτὸν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, συμ- » μαρτυροῦσας αὐτῶν τῆς σηνειδήσεως καὶ μεταξὺ ἀλλήλων τῶν λογι- » σμῶν κατηγορούντων ἢ καὶ ἀπολογουμένων », Ῥωμ. 6', 14. Ὁ φυσικὸς νόμος καὶ ἡ ἐξήγησις αὐτοῦ περιέχονται εἰς τὰς δέκα ἐντολάς, τὰς ὁποίας ἔδωκεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν Μωϋσῆν. Γνωστὸν εἶναι ἐκ τῆς ἱερᾶς ἱστορίας, ὅτι ὁ Θεὸς ἐξελέξατο εἰς λαὸν περιούσιον (9) τὸν Ἰσραὴλ, ἤγουν τοὺς Ἰουδαίους, ὡς ἀπογόνους τοῦ Ἀβραάμ, καὶ ἐφανερώσατε διὰ τῆς ἐξαιρέτου κυβερνήσεως αὐτῶν, τὴν θέαν αὐτοῦ βουλὴν εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

Ὁ Μωσαϊκὸς νόμος εἶναι τριπλοῦς.

Αὐτὸς ἔδωκεν εἰς τὸν Ἰσραὴλ διὰ τοῦ ἐκλεκτοῦ Μωϋσέως νόμον· ὅστις ἦτον τριπλοῦς, ἤγουν ἱερουργικὸς (10), πολιτικὸς, καὶ ἠθικὸς. Ὁ ἱε-

7) Τρία εἶναι τὰ γενικὰ ἀξιώματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπιστηρίζεται ὁ φυσικὸς νόμος, ἢ τὰ ὁποῖα χρεωστῆν ἀκολουθῆ ὅστις δὲν θέλει νὰ πλανηθῇ ἀπὸ τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς. 1) Δίδε εἰς τὸν καθέναν ὅ,τι ἀνήκει εἰς αὐτόν. 2) Σπούδαζε νὰ βελτιωθῆς καθ' ὅσα θέλεις νὰ βελτιωθῆς οἱ ἄλλοι. 3) Προσφῆρου πρὸς τοὺς ἄλλους καθὼς θέλεις νὰ προσφῆρωνται οἱ ἄλλοι πρὸς σέ. Τὰ ὁποῖα προβάλλονται καὶ οὕτως. 1) Εἶτι δὲν θέλεις νὰ γίνεσαι πρὸς σέ, μὴ πράττης σὺ πρὸς τοὺς ἄλλους. 2) Εἶτι θέλεις νὰ πράττωσιν ἄλλοι πρὸς ἑαυτοὺς, πράττετε καὶ σὺ πρὸς σεαυτόν. 3) Εἶτι θέλεις νὰ πράττωσιν ἄλλοι πρὸς σέ, πράττετε ἢ σὺ πρὸς τοὺς ἄλλους. Τὸ πρῶτον ὀνομάζεται ἀξίωμα τοῦ δικαίου, τὸ δευτέρον ἀξίωμα τοῦ τιμίου, ἢ τὸ τρίτον ἀξίωμα τοῦ καθήκοντος ἢ πρέποντος.

8) Ἡ συνειδήσις εἶναι ἐκείνη τῆς ψυχῆς ἡ ἐνέργεια, διὰ τῆς ὁποίας ἡ ψυχὴ κρίνει, ἂν αἱ πράξεις αὐτῆς εἶναι σύμφωνοι μὲ τὸν νόμον ἢ ὄχι. Ἐκ τοῦ ὀρισμοῦ τούτου φαίνεται, ὅτι ἡ συνειδήσις εἶναι ἕνας τέλειος συλλογισμὸς, τοῦ ὁποίου ἡ μείζων περιέχει τὸν νόμον, ἡ ἐλάσσων τὴν πράξιν, καὶ τὸ συμπέραςμα τὴν ψῆφον ἂν ἡ πράξις ἦναι σύμφωνος μὲ τὸν νόμον ἢ ὄχι. Παραδειγματος χάριν, ἡ συνειδήσις ὡς βιβλίον τοῦ νόμου λέγει. Ὁ κλέπτων ἁμαρτάνει, ἰδοὺ ἡ μείζων. Ἡ συνειδήσις τοῦ κλέπτου μαρτυροῦ τὴν ἐλάσσονα λέγουσα. Ἐγὼ κλέπτο, ἢ ἡ αὐτὴ συνειδήσις ἐπιφέρει τὴν ψῆφον εἰς τὸ συμπέραςμα. Ἄρα ἁμαρτάνω. Ἐντεῦθεν καταλαμβάνεται κατὰ τί ὀνομάζεται ἡ συνειδήσις κανὼν τῶν πράξεων, καθήγορος, μάρτυς ἢ κριτής, τὰ ὁποῖα αἰνίττεται ἢ τὸ ἀποστολικὸν ῥητὸν Ῥωμ. 6', 14.

9) Ἡ λέξις περιούσιος εὐρίσκεται Ἐξὸδ. 16', 5 ἢ εἰς ἄλλα μέρη τῆς παλ. Διαθ. τὴν ὁποῖαν προσαρμόζει ὁ Παῦλος εἰς τὸν νέον Ἰσραὴλ, Τίτ. 6', 14. Σημαίνει δὲ (καθὼς λέγει ὁ Θεοφιλάκτος) τὸν οἰκτεῖον ὄιον, ἐξειλεγμένον, ἐξαιρέτον, οὐδὲν ἔχοντα κοινὸν πρὸς τοὺς λοιποὺς, τὸν ὁποῖον ὁ Ἀπόστ. Πέτρος Α'. 2, 9. λαὸν εἰς περιποίησιν ὀνομάζει.

10) Οὕτω τὸν ὀνομάζει Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς Στρωματ. 1, σελ. 384 δύναται δὲ νὰ ὀνομασθῇ καὶ θρησκευτικὸς ἢ τελετουργικὸς.

ρουργικός νόμος ἀπέβλεπε τὰ ἔθιμα καὶ τὰς ἱεροτελεστίας τῆς Ἰουδαϊκῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐπειδὴ ἦτον τύπος καὶ χειραγωγή πρὸς τὴν εὐαγγελικὴν χάριν, ἔπρεπε διὰ τοῦτο νὰ καταργηθῇ μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Χριστοῦ. Ὁ πολιτικός νόμος περιεῖχεν ἐκείνας τὰς διαταγὰς, τὰς ὁποίας ἔπρεπε νὰ φυλάττη ὁ Ἰουδαϊκὸς λαός. Ὅθεν μῆτε ὑποχρεώνει, παρὰ μόνον τοὺς Ἰουδαίους. Ὁ ἠθικός νόμος περιέχει τὰ καθήκοντα πρὸς τὸν Θεόν, πρὸς τὸν πλησίον, καὶ πρὸς ἑαυτόν· καὶ οὗτος ὁ νόμος εἶναι ἀμετάβλητος καὶ αἰώνιος· καθότι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ὀφείλουσι νὰ τὸν πληρώσωσιν. Οὗτος ὁ γραπτὸς ἠθικός νόμος εἶναι ἓνα ἔκτυπον, εἴτουν ἀντίγραφον τοῦ φυσικοῦ νόμου, ἐπειδὴ δὲν περιέχει κάμμίαν διαταγὴν, περὶ τῆς ὁποίας δὲν εἶναι πεπληροφορημένη ἡ συνείδησις ἐκάστου.

Διὰ τί ἐφανέρωσεν ἐγγράφως τὸν φυσικὸν νόμον ὁ Θεός;

Ἄν ἐρωτήσῃ τις, πότεν παρεκινήθη ὁ Θεός εἰς τὸ νὰ φανερῶσῃ ἐγγράφως τὸν φυσικὸν νόμον· νομίζω, ὅτι δὲν ἦτον ἄλλο τὸ αἷτιον, πᾶρες ἢ ἔλλειψις καὶ διεφθαρμένη κατάστασις εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε φέρει τὸν ἄνθρωπον ἢ ἁμαρτία. Ἰδομεν ἀνωτέρω, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ἐν ὅσῳ δὲν εἶναι πεφωτισμένος διὰ τῆς χάριτος τοῦ Εὐαγγελίου, ἔχει μίαν ἀμυδρὰν ἔννοιαν τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἀρετῆς· ὅτι, κατὰ τὴν φυσικὴν αὐτοῦ κλίσιν πρὸς τὸ κακόν, ὀνομάζει καλὰ, τὰ ἴδια πταίσματα, καὶ πολλάκις δίδωσιν εἰς τὴν ἀρετὴν τὸ ὄνομα τῆς κακίας, καὶ εἰς τὴν κακίαν τὸ ὄνομα τῆς ἀρετῆς· νομίζει, φερ' εἰπεῖν, τὴν φιλοφροσύνην δειλίαν, τὴν εὐσέθειαν δεισιδαιμονίαν, καὶ ὀνομάζει μεγαλοψυχίαν, μίαν ἀχαλίνωτον καὶ ἀδιάκριτον τόλμην. Δι' αὐτὰς τὰς αἰτίας εὐδόκησεν ὁ Θεός νὰ δώσῃ ἐγγράφως τὸν νόμον αὐτοῦ, διὰ νὰ βλέπῃ πάντοτε ὁ ἄνθρωπος, ὡς ἂν εἰς κάτοπτρον, τί πρέπει νὰ πράττῃ, καὶ τί πρέπει νὰ ἀποφεύγῃ.

§. 4.

Ὁλος ὁ νόμος καὶ αἱ ἐντολαὶ θεμελιῶνται εἰς δύο πράγματα, ἡγουν εἰς τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεόν, καὶ εἰς τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον.

Πῶτος εἶναι ὁ θεμέλιος τοῦ νόμου;

Ἡ δεκάλογος τοῦ Μωϋσέως περιέχει τὰς δέκα ἐντολάς, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ τέσσαρες πρῶται ἀναφέρονται εἰς τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην, καὶ αἱ λοιπαὶ ἕξ εἰς τὴν πρὸς τὸν πλησίον ⁽¹¹⁾. Ταύτην τὴν διαίρεσιν μετεχειρίσθη καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ, ὁπότεν, ἀποκρινόμενος εἰς τὴν ἐρώτησιν τῶν Φαρισαίων, δύο ἐντολάς ἐμνημόνευσε, τουτέστι τὴν ἐντολὴν τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης, καὶ ἐκείνην τῆς πρὸς τὸν πλησίον· « Ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν

11) Πολλοὶ θέλουσιν, ὅτι αἱ πρῶται τέσσαρες ἐντολαὶ, περιέχουσι τὰ πρὸς τὸν Θεὸν καθήκοντα, ἦσαν γεγραμμένα εἰς τὴν μίαν πλάκα· καὶ αἱ λοιπαὶ ἕξ, περιέχουσι τὰ πρὸς τὸν πλησίον, εἰς τὴν ἄλλην· ὁ δὲ Φίλων ὁ Ἰουδαῖος (βιβλ. 1 περὶ Δεκαλόγ.) ἔπει πέντε ἐντολάς εἰς ἐκάστην πλάκα· εἰς τὴν πρῶτην ὡστε ἡ μὲν πρώτη τελευτᾷ εἰς τὸ, « Τίμα τὸν πατέρα σου κτ. », ἡ δὲ δευτέρα ἄρχεται ἀπὸ τοῦ, « Οὐ φονεύσεις ».

» ἐντολαῖς ὄλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφηταὶ κρέμανται », Ματθ. κβ', 38 (12). Καὶ τῶ ὄντι, ὅστις ἀγαπᾷ τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον αὐτοῦ, αὐτὸς ἐπλήρωσεν ὄλας τὰς ἐντολάς. Διότι, ὅς τις ἀγαπᾷ τὸν Θεὸν ἐξ ὅλης καρδίας, ἐκεῖνος τὸν λατρεύει ὀρθῶς, δοξολογεῖ τὸ ὄνομά του, καὶ ἐνασχολεῖται πάντοτε εἰς τὸ νὰ δεικνύῃ σημεῖα τῆς πρὸς τὸ ὕψιστον ὄν λατρείας. Ὡσαύτως, ὅστις ἀληθῶς ἀγαπᾷ τὸν πλησίον, ἐκεῖνος προσφέρει τὸ ὀφειλόμενον εἰς ἕκαστον σέβας, τὸν βοηθεῖ ἐν ἀνάγκαις, δὲν ὕστερεῖ κἀνένα ἀπὸ τὸ ἐδικόν του, μήτε βλάπτει κἀνένα λόγῳ, ἔργῳ, ἢ διανοίᾳ εἰς τὴν ζωὴν ἢ εἰς τὴν τιμὴν. Ἡ ἀληθινὴ ἀγάπη δὲν συγχωρεῖ τίποτε, ἀπ' ὅσα βλάπτεται ὁ πλησίον· διὰ τοῦτο ὀνομάσθη πλήρωμα τοῦ νόμου (13), καὶ σύνδεσμος τῆς τελειότητος (14).

Εἰς τί ὕψισταται ἡ ἐναντιότης μεταξύ τῶν καθηκόντων;

Πρέπει πρὸς τούτοις νὰ σημειώσωμεν, ὅτι μεταξύ τούτων τῶν δύο μεγάλων καθηκόντων, ἡγοῦν τῆς πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης, ἐνίοτε θεωρεῖται ἐναντιότης· τουτέστιν, ὅσάκις εἶναι ἀδύνατον νὰ φυλάξῃ τις τὴν πρὸς ἑαυτὸν καὶ τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην, χωρὶς νὰ ἀθετήσῃ τὴν πρὸς τὸν Θεόν. Μὲ ὑποχρεώνει φερ' εἰπεῖν, ὁ φυσικὸς νόμος νὰ φυλάττω τὴν ἰδίαν μου ζωὴν· συμβαίνει ὅμως ἐνίοτε νὰ μὴ δύναται τις νὰ φυλάξῃ ἀμώμητον τὴν εἰς Θεὸν πίστιν, χωρὶς νὰ προσφέρῃ τὴν ἰδίαν ζωὴν εἰς θυσίαν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας. Ὡσαύτως χρεωσθεῖ πᾶς ἕνας, κατὰ τὸν νόμον τῆς συνειδήσεως νὰ τιμᾷ τοὺς ἰδίους γονεῖς, νὰ ὑποτάσσεται εἰς τοὺς ἡγεμόνας, νὰ ἀγαπᾷ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ· ἀλλὰ συμβαίνει ἐνίοτε νὰ μὴ δύναται τις νὰ ἐπιμενῇ σθερρὸς καὶ ἀμετακίνητος εἰς τὴν εὐσέθειαν κατ' ἄλλον τρόπον, πάρεξ μὲ τὸ νὰ παρακούσῃ τῶν γονέων καὶ τῶν ἡγεμόνων· μάλιστα, ὅσάκις οἱ μὲν ἡγεμόνες δίδουσι προσταγὰς ἐναντίας εἰς τὸν θεῖον νόμον, οἱ δὲ γονεῖς ζητοῦσι νὰ παρατρέψωσι τὰ ἴδια τέκνα ἀπὸ τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας. Εἰς τοιαύτας περιστάσεις πρέπει νὰ προτιμᾶται ἡ πρὸς Θεὸν ἀγάπη ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα. Χρέος ἔχει ὁ ἄνθρωπος νὰ καταφρονήσῃ καὶ ἑαυτὸν καὶ τὰ πλεόν πολὺτιμα πράγματα τῆς παρουσίας ζωῆς, ὅποταν γίνωνται ἐμπόδιον εἰς τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην καὶ εἰς τὴν σωτηρίαν του. Τοῦτο ἐννοεῖ καὶ ὁ Σωτὴρ, ὅταν λέγῃ· « Εἴ τις »
 » ἔρχεται πρὸς με, καὶ οὐ μισεῖ τὸν πατέρα ἑαυτοῦ, καὶ τὴν μητέρα, καὶ
 » τὴν γυναῖκα, καὶ τὰ τέκνα, καὶ τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ τὰς ἀδελφάς, ἔτι δὲ
 » καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, οὐ δύναται μου μαθητὴς εἶναι », Λουκ. ιδ', 26.

Ποῖα εἶναι ἡ ἄρνησις τοῦ κόσμου;

Τοῦτο ἐπλήρωσεν ἀληθῶς καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ὅστις λέγει· « Ἠγοῦμαι (πάντα) σκύβαλα εἶναι, ἵνα Χριστὸν κερδήσω, » Φιλιπ. γ', 8. καὶ τοῦτο εἶναι τὸ νὰ ἀρνηθῇ τις τὸν κόσμον καὶ τὸν ἑαυτόν του. Τοιαύτη ἐναντιότης δύναται νὰ εὐρεθῇ καὶ εἰς τὴν ἀγάπην τὴν πρὸς τὸν πλησίον,

13) Ῥωμ. ιγ', 9, 10. 14) Κολασσ. γ', 14. 12) Ἰβ. Λευιτ. ιβ', 18 καὶ Δευτεροβ. νόμ. ε', 6.

εἰς τὸ ὁποῖον ὄνομα περιέχονται ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ἀγκαλιὰ κατὰ διαφόρους βαθμούς. Οὕτω, φερέειπεν, ὁ πατήρ ἢ ὁ συγγενής μου εἶναι πλησιέστερος εἰς ἐμὲ ἀπὸ τὸν ξένον ἢ τὸν ἀγνώριστον, ὁ ὀρθόδοξος ἀπὸ τὸν ἑτερόδοξον, ὁ συμπατριώτης ἀπὸ τὸν ξένον, ὁ εὐεργέτης καὶ φίλος ἀπὸ τὸν ἐχθρὸν καὶ ἀντίπαλον. Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Εὐαγγελίου χρέος ἔχομεν νὰ τοὺς ἀγαπῶμεν ὅλους, καὶ νὰ θέλωμεν τὴν ὠφέλειαν αὐτῶν· ἔταν ὅμως ἡγαί ἀδύνατον νὰ τοὺς ἀγαθοποιήσωμεν ὅλους ἐξ ἴσου, πρέπει νὰ προτιμῶμεν τὸν συγγενῆ ἀπὸ τὸν ξένον, τὸν ὀρθόδοξον ἀπὸ τὸν ἑτερόδοξον κτ. Προστάσει ταύτην τὴν διάκρισιν καὶ ὁ Ἀπόστολος, ὅταν λέγη, « Ἐργαζώμεθα τὸ ἀγαθὸν πρὸς πάντας, μάλιστα δὲ πρὸς τοὺς οἰκείους » τῆς πίστεως » Γαλάτ. 5', 10, ἤγουν πρὸς τοὺς ὁμοπίστους ἡμῶν καὶ πάλιν « Εἰ δὲ τις τῶν ἰδίων, καὶ μάλιστα τῶν οἰκείων οὐ προνοεῖ, τὴν » πίστιν ἤρηται, καὶ ἔστιν ἀπίστου χεῖρων », Α'. Τιμοθ. 1. 8. Τὸ αὐτὸ ἐννοεῖται καὶ περὶ τῆς πρὸς ἑαυτὸν ἀγάπης. Ἀγκαλιὰ αὐτὴ ἡ ἀγάπη εἶναι ἐκ φύσεως ἰσχυρὰ καὶ διδασκώμεθα νὰ ἀγαπῶμεν τὸν πλησίον ὡς ἑαυτοὺς καὶ ὄχι περισσότερον, πρέπει μὲ ὅλον τοῦτο ἡ ἀγάπη τοῦ κοινοῦ καλοῦ, ἤγουν τῆς σωτηρίας μιᾶς κοινότητος, νὰ προτιμᾶται ἀπὸ τὴν πρὸς ἑαυτὸν ἀγάπην (15).

§. 5.

Ἡ πρώτη ἐντολὴ μᾶς διδάσκει, νὰ πιστεύωμεν ἐκ καρδίας, καὶ νὰ ὁμολογῶμεν διὰ στόματος, ὅτι εἶναι εἰς μόνος Θεός· περὶ δὲ τῶν θείων αὐτοῦ ιδιοτήτων νὰ δεχώμεθα καὶ νὰ πιστεύωμεν ὅσα περὶ τούτων φανεροῖν ἡ ἀγία Γραφή.

Ὅτι εἶναι εἰς μόνος Θεός, καὶ ποῖαι εἶναι αἱ θεῖαι αὐτοῦ ιδιότητες, ὠμιλήσαμεν εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τοῦ Α'. Μέρ. §. 5. ὅπου ἐδείξαμεν, ἐκ τοῦ φυσικοῦ λόγου καὶ ἐκ τῆς ἀγίας γραφῆς, ὁποῖαν ἐννοίαν πρέπει νὰ ἔχομεν τῆς θείας μεγαλωσύνης. Ἄν πιστεύωμεν οὕτω περὶ Θεοῦ, καὶ διιθύνωμεν κατ' αὐτὸ τὴν ἡμετέραν διαγωγὴν, πληροῦμεν τὴν πρώτην ἐντολήν. Ἐναντίον ταύτης τῆς ἐντολῆς ἀμαρτάνουσιν·

1. Οἱ ἄθεοι, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν ἀναπολόγητον καὶ πεπλανημένην

15) Πρὸ τῆς ἐξηγήσεως τῶν ἐντολῶν ἀναγκαῖον μοι φαίνεται νὰ ὑπομνήσω τὸν εὐσεβῆ ἀναγνώστην, ὅτι διὰ νὰ καταλάβῃ τὰς ἐντολάς, πρέπει νὰ ἐντυπώσῃ εἰς τὸν νοῦν τὰ τοὺς τρεῖς ἐπομένους κανόνας. Πρῶτον, δὲν πρέπει νὰ νοῶμεν τὴν Δεκάλογον ἀπλῶς κατὰ τὸ γράμμα, μήτε νὰ περιορίζωμεν τὴν ἐννοίαν τῶν ἐντολῶν εἰς μόνας τὰς ἐσωτέρας πράξεις· ἀλλὰ νὰ τὴν ἐκτείνωμεν καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἐσωτέρας, ἤγουν τοὺς λογισμοὺς καὶ τὰς ἐπιθυμίας· « Ὅτι ὁ νόμος πνευματικὸς ἐστίν » Ῥωμ. 2', 14, καὶ πνευματικῶς ἐξηγήθη ἀπὸ αὐτὸν τὸν Σωτῆρα εἰς τὴν ὑπερβαύμαστον ἐκείνην ὁμιλίαν ἐπὶ τοῦ ὄρους, ἧτις περιέχεται εἰς τὸ πέμπτον, ἕκτον καὶ ἑβδομον κεφ. τοῦ Ματθαίου. Δεύτερον, ὁπότεν μία ἐντολὴ προστάσῃ μίαν ἀρετὴν, ἀπαγορεύει ἐν ταύτῃ τὴν ἐναντίαν αὐτῆς κακίαν· καὶ ὁπότεν ἀπαγορεύῃ μίαν κακίαν, προστάσσει ἐν ταύτῃ τὴν ἐναντίαν αὐτῆς ἀρετὴν. Τρίτον, ἐπειδὴ αἱ ἐντολαὶ εἶναι σύντομοι, ὅταν μία ἐντολὴ ἀπαγορεύῃ μίαν κακίαν, πρέπει νὰ νοῆται, ὅτι ἀπαγορεύει ἐπίσης καὶ ὅλα τὰ εἶδη, τοὺς βαθμοὺς καὶ τὰ ἐπακολουθήματα τῆς αὐτῆς κακίας, καὶ ὅσα ὁδοποιεῖσι πρὸς αὐτήν· καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου, ὅταν προστάσῃ μίαν ἀρετὴν, ὅτι προστάσσει ὅλα τὰ καὶ θήκοντα, ὅσα ἀναφέρονται εἰς αὐτήν.

αὐτῶν δόξαν τολμῶσι νὰ λέγωσιν, οὐκ ἔστι Θεός. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ ἀλήθεια τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ εἶναι καθ' αὐτὴν ἐναργεστάτη καὶ εἰς τὴν καρδίαν ἑκάστου τετυπωμένη βαθύτατα, ἀμφιβάλλουσι δικαίως πολλοί, ἂν εὐρίσκωνται ἄθεοι, τῶν ὁποίων ἡ συνειδήσις δὲν εἶναι πεπληροφορημένη τὸ ἐναντίον. Με τούτους ἀθέους συναριθμοῦνται καὶ ὅσοι ὀνομάζουσι θεὸν τὸν κόσμον τοῦτον, ἢ τὴν φύσιν τῶν ὄντων.

2. Οἱ Πολύθεοι, ὁποῖοι πολλοὶ ἐστάθησαν μεταξὺ τῶν ἐθνικῶν, οἱ ὅποιοι ἐδέχθησαν πολλοὺς θεοὺς, καὶ ὑπέταξαν εἰς τὴν δεσποτείαν αὐτῶν διάφορα κτίσματα. Οὕτω, φέρ' εἰπεῖν, κατέστησαν τὸν Δία θεὸν εἰς τὸν οὐρανόν, τὸν Πλούτωνα εἰς τὸν ἄδην, τὸν Βάκχον θεὸν τοῦ οἴνου, καὶ τὴν Ἀφροδίτην τῆς ἡδονῆς· καὶ α' ἠλλάξαν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν τῷ ὁμοιώματι εἰκόνας φθαρτοῦ ἀνθρώπου, καὶ πετεινῶν, καὶ τετραπόδων, καὶ ἐρπετῶν κ', Ρωμ. Α', 23.

3. Οἱ Ἐπικούρειοι, οἱ ὅποιοι πιστεύουσι μὲν, ὅτι εἶναι ἕνας Θεός, ἀρνοῦνται ὅμως τὴν πρόνοιαν αὐτοῦ, καὶ δοξάζουσιν, ὅτι ὅλα τὰ πράγματα εἰς τὸν κόσμον συμβαίνουσιν ὄχι ἐκ τῆς θείας προνοίας καὶ σοφῆς κυβερνήσεως, ἀλλ' ἢ ἀπὸ τυφλῶν αὐτόματων, ἢ ἀπὸ μίαν ἀναπόδοραστον ἀνάγκην, τὴν ὁποίαν ὀνομάζουσιν Εἰμαρμένην. Εἶναι τινες ἐξ αὐτῶν, οἱ ὅποιοι ὁμολογοῦσι τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ διὰ λόγων, τὴν ἀρνοῦνται ὅμως διὰ τῶν ἔργων, τούτεστιν, ὅσοι ζῶσιν, ὡσάν εἰ μὴ ἐπίστευον, ὅτι μετὰ θάνατον θέλει βραβευθῆ ἡ ἀρετὴ, καὶ παιδευθῆ ἡ κακία.

4. Οἱ Μάγοι, οἱ ὅποιοι, ψιθυρίζοντες τινα λόγια, ὑπόσχονται εἰς τοὺς ἀνθρώπους εὐτυχίαν ἢ νόσων ἰατροίαν· ὅσοι βλάπτουσιν ἄλλους διὰ τῆς ἀνακλήσεως καὶ ἐνεργείας τοῦ διαβόλου· οἱ χειρομάνται, ἤγουν ὅσοι διίσχυρίζονται νὰ προβλέπωσι τὸ μέλλον ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν ἀνθρώπων ⁽¹⁶⁾. ὅσοι κρεμῶσι χαρτὰ γειραμμένα εἰς τὸν τράχηλον τῶν ἄλλων, ἢ ἄλλα πράγματα, με τὰ ὁποῖα φαντάζονται, ὅτι ἀποδιώκουσι τὰς δυστυχίας· ἢ ὅσοι μεταχειρίζονται ἄλλας ἐπινοίας σατανικὰς διὰ νὰ πλανῶσι τοὺς ἀπλουστέρους· καθὼς ἐπίσης ἀμαρτάνουσι καὶ ὅσοι προστρέχουσι καὶ ἐλπίζουσιν εἰς τὴν βοήθειαν αὐτῶν ⁽¹⁷⁾.

¹⁶ Ἴδε Ἡσαίου ΜΖ', 12—14, καὶ Ἀποκάλυψ. ΚΑ', 8.

¹⁷ Ἐνταῦθα ἀνάγονται αἱ νεκρομαντεῖαι, λεκανομαντεῖαι, τὰ φυλακτήρια, τὰ γυτεύματα τῶν κακῶν γραΐδων καὶ ὅλα αἱ σατανικαὶ ἐφευρέσεις, ὅσας μεταχειρίζεται ὁ καινὸς λαός· καθὼς εἶναι αἱ δεισιδαιμονικαὶ παρατηρήσεις περὶ τὰς λοιμῆσιν τῶν γυναικῶν, τὰ περιδέματα καὶ ψιθυρίσματα εἰς ἰατροίαν ἀσθενειῶν, τὸ νὰ καπνίζονται με μέρος ἐνδύματος εἰς ἀποτροπὴν βασκανίας, τὸ νὰ πτώσιν εἰς τὸν κόλπον, τὸ νὰ κόπτωσι τοὺς ὄνυχας ἢ μέρος ἐνδύματος καὶ νὰ τὰ θέτωσιν εἰς τόπους, ὅπου προσκυνεῖται κἀνένας ἄγιος, ἢ ἑορτὴ τῆς πρώτης τοῦ Μαΐου, αἱ πυρκαϊαὶ καὶ αἱ κληθόνες τῆς εἰκοστῆς τετάρτης τοῦ Ἰουνίου κτλ., τὰ ὁποῖα ὅλα, διὰ τὸ νὰ ἦναι ἐθνικαὶ δεισιδαιμονίαι (Ἴδε Θεόφραστ. περὶ δεισιδαιμον. τὰς κωμωδ. Ἀριστοφάν. Λουκιαν. Φιλοφυσδ. ἢ ἀπιστ. καὶ ἄλλους) ἐναντία εἰς τὴν ἀληθῆ τοῦ Θεοῦ ἰατροίαν, τὰ ἀποβάλλει ὁ θεῖος νόμος, Λευίτ. ιθ, 31. Δευτερονομ. ιη', 9—12. β'. Παραλειπομ. λγ', 6. καὶ ἡ ἐκκλησία τὰ καθυποβάλλει εἰς βαρύτητα ἐπιτίμια· ἴδε τον 61, 62 καὶ 63 κανόνα τῆς ἐν Τρόλληφ Συνόδου, τὸν 36 τῆς ἐν Ασουδιεία, τὸν 24 τῆς ἐν Ἀγκύρας, τὸν 2, 65 καὶ 83 τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, καὶ τὸν 2 τοῦ Νύσσης.

5. Οἱ Δεισιδαίμονες, οἱ ὅποιοι παρατηροῦσιν ἀπὸ τινα πράγματα ἢ πρόσωπα οἰωνισμοὺς καὶ προμηνύματα, ἢ ἀποδίδουσιν εἰς αὐτὰ κρυπτὴν δύναμιν· συναριθμοῦνται μὲ τούτους οἱ ὄνειροκρίται καὶ ὅσοι πιστεύουσιν εἰς αὐτούς· οἱ ἡμεροκρίται, ἤγουν ὅσοι διακρίνουσι τὰς ἡμέρας καὶ ἄνομάζουσιν ἄλλας εὐτυχεῖς καὶ ἄλλας δυστυχεῖς (18). Ἀπὸ τούτους δὲ χειρότεροι εἶναι ὅσοι περιορίζουσι τὴν εὐσέθειαν εἰς ἑξωτερικά τινα πράγματα· ὅσοι, φέρ' εἶπεν, προσεύχονται μακρὰς καὶ ὑποκριτικὰς προσευχὰς μόνον διὰ νὰ νομισθῶσιν ἅγιοι ἢ, ἀγκαλὰ ὄχι καθ' ὑπόκρισιν, προσεύχονται ὅμως μὲ τὸ στόμα, καὶ ὄχι ἐκ τῆς καρδίας, καὶ φαντάζονται ὅτι λατρεύουσι τὸν Θεὸν μὲ τοιαύτας προσευχὰς· διὰ τὸ ὅποιον ἐλέγχει ἡ ἁγία γραφὴ τοὺς Φαρισαίους (19). Ὡσαύτως καὶ ὅσοι προσάπτουσι δὲν ἡξεύρω ποίαν ἁγιότητα εἰς ἓνα ἐξαιρετον εἶδος ἐνδύματος, ἢ εἰς τὴν κουρὰν τῶν τριχῶν· ἢ ὅσοι ποιοῦσι διάκρισιν μεταξὺ παλαιῶν καὶ νέων βιβλίων. Ἐπίσης ὀλέθριος εἶναι καὶ ἡ δεισιδαιμονία ἐκείνων, ὅσοι ἐλπίζουσιν ὑπερηφάνως εἰς τὰ ἴδια ἀγαθοεργήματα· καθότι ἀγκαλὰ τὰ καλὰ ἔργα εἶναι ἀναγκαῖα, πρέπει μὲ ὅλον τούτο, καὶ ὅταν τὰ πράττη ὁ ἄνθρωπος, νὰ ἐλπίζῃ εἰς μόνην τὴν εὐσπλαγγχίαν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ (20). Εἶναι δὲ ἡ δεισιδαιμονία ἐναντία εἰς ταύτην τὴν ἐντολήν, καὶ διὰ τούτο προσέτι ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ἐλπίζων εἰς τὸν ἑαυτὸν του, μακρύνεται ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν.

6. Οἱ αἰρετικοὶ καὶ κακόδοξοι, οἱ ὅποιοι κιβδηλεύουσι τὴν ἀλήθειαν μὲ τὰς ὀλεθρούς αὐτῶν δόξας, καὶ ὑβρίζουσι τοιοῦτον τρόπον τὴν θείαν Μεγαλειότητα, καὶ πλανῶσι καὶ ἄλλους ἀπὸ τὴν εὐθείαν ὁδόν.

7. Ὅσοι ἀποβάλλουσι τὴν ἁγίαν Γραφὴν, ἢ ὅσοι, ἀγκαλὰ τὴν δέχονται, τὴν λεπτολογοῦσιν ὅμως καὶ τὴν κρίνουσιν ἄνευ ἀνάγκης, ἤγουν ἐρευνῶσι τὰς κεκρυμμένας αἰτίας καὶ ἀφορμὰς τῆς μυστηριώδους βουλῆς τοῦ Θεοῦ· ἢ ὅσοι ἀμφιβάλλουσι εἰς ἄρθρα τινὰ τῆς πίστεως, ἢ χλευάζουσι μερικὰ ἐκκλησιαστικὰ ἔθιμα, καὶ τὰ παρεξηγοῦσιν. Ἀπαντες οὗτοι σμικρύνουσι τρόπον τινὰ καὶ ἀτιμάζουσι τὴν θείαν μεγαλειότητα.

18) Οὕτω, παραδείγματος χάριν, οἱ Καραβοκύριοι δὲν τολμῶσι νὰ κινήσωσι ἀπὸ λιμένα τῆ τρίτῃ τῆς ἑβδομάδος ἡμέρᾳ· αἱ γυναῖκες νὰ νήθωσι τῆ παρασκευῇ, μὲ ὅλον ὅπου ἐργάζονται ὅλας τὰς λοιπὰς ἐργασίας. Δὲν εἶναι μικρότερα ἢ ἡ δεισιδαιμονία ἐκείνων, ὅσοι ἐξήγησι· τὰ ὄνειρα εἰς αὐτά· ὅσοι ἀπὸ φωνὰς ὄρνων ἢ κυνῶν ὕλαγμοὺς προβλέψουσι δυστυχίας· ὅσοι φοβῶνται τὰ φάσματα, ἤγουν τὰ κοινῶς λεγόμενα σοιχεῖα, τοὺς βροκόλακας, τὰς καλλικανθάρους, ὅσοι φαντάζονται νὰ βλέπωσι τὴν πανάθειαν εἰς διαφόρους μορφὰς ἢ σχήματα, νὰ ἀκούωσι νυκτερινούς λιθοβολισμοὺς, ὅταν αὐτὴ ἡ νόσος κυριεῖται εἰς πόλιν τινὰ, ἢ τοιαύτας ἄλλας πολλὰς ἀθλιότητας, τὰς ὁποίας οἱ τοὺς λογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων δεχόμενοι Πνευματικοὶ πατέρες πρέπει νὰ σπουδάξωσι, ὅσον εἶναι δυνατόν νὰ ἐκριζῶσιν ἀπὸ τὰς καρδίας τῶν χριστιανῶν, μὲ τὸ νὰ παριστάνωσιν εἰς αὐτοὺς, ὅτι εἶναι μακρὰν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ὅσοι φοβοῦνται τὰ τοιαῦτα. Αὐτὸς εἶναι Θεὸς ζηλωτῆς, ἢ δὲν θέλει νὰ φοβώμεθα ἄλλον παρ' αὐτόν· μήτε νὰ ἐλπίζωμεν εἰς ἄλλον παρὰ εἰς αὐτόν. Αὐτὸς μᾶς ἐδίδαξε νὰ μὴ φοβώμεθα ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτείνειν, ἢ ὅτι εἶναι ἢ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς ἡμῶν πᾶσαι ἡριθμημέναι. Ματθ. 1, 28—31.

19) Ἰδε Ματθ. 16, 8, ἢ κγ', 14. 20) Ἰδε Λουκ. 12, 10 Ἰωάν. 16, 5, Δ', Κορινθ. γ', 4, 5.

Ἅσσοι ἐλπίζουσιν εἰς τὸν ἴδιον πλοῦτον δύναμιν καὶ φρόνησιν.

8. Ἀμαρτάνουσι πρὸς τούτοις εἰς ταύτην τὴν ἐντολὴν, ὅσοι ἐλπίζουσιν εἰς τὸν ἴδιον πλοῦτον, φρόνησιν ἢ ἀγγέλιον, εἰς τὴν βοήθειαν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἢ τὴν ἰδίαν αὐτῶν· δὲν συλλογίζονται καθόλου τὴν παντοδύναμον πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ζητοῦσι τὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν ἀνάπαυσιν ἀπὸ ξένην βοήθειαν. Περὶ τῶν τοιούτων λέγει ὁ θεῖος προφήτης Ἰερεμίας « ἐπικατάρατος ὁ ἄνθρωπος, ὅστις τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἄνθρωπον, καὶ στηρίζει σάρκα βραχίονος αὐτοῦ ἐπ' αὐτόν· καὶ ἀπὸ Κυρίου ἀποστῆ ἡ καρδία αὐτοῦ » κεφ. ιζ', 5. Εἰς ὀλίγα λόγια, ἀμαρτάνουσι εἰς τὴν ἐντολὴν ταύτην, ὅσοι ἔχουσι δόξας πεπλανημένας καὶ ἐναντίας περὶ Θεοῦ· ἢ πιστεύουσι πράγματα, τὰ ὅποια δὲν συμφωνοῦσι μὲ τὴν τιμὴν τῆς θείας μεγαλειότητος· ἢ εἶναι προσκολλημένοι εἰς κανένα κτίσμα τόσον πολλὰ, ὥστε εὐαρεστοῦνται καὶ ἐλπίζουσιν εἰς μόνον αὐτό.

Ἡ ἐπίκλησις τῶν Ἁγίων δὲν ἐναντιοῦται εἰς ταύτην τὴν ἐντολὴν.

Διὰ τῆς ἐπικλήσεως τῶν ἀποθανόντων Ἁγίων δὲν παραβαίνομεν τὴν ἐντολὴν ταύτην· καθότι ἡ ἐπίκλησις τῶν Ἁγίων (καθὼς ἡ ὀρθόδοξος ἡμῶν ἐκκλησία τὴν ἐνοσεῖ) διαφέρει πολλὰ ἀπὸ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ Θεοῦ. Ἡμεῖς ἐπικαλούμεθα τὸν Θεὸν καὶ τὸν λυτρωτὴν ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, ὡς ὑψίστον Κύριον καὶ παντοδύναμον τῶν ἀπάντων Δεσπότην· τοὺς ἁγίους δὲ, ὡς δούλους αὐτοῦ, οἱ ὅποιοι συγκατοικοῦσι μὲ αὐτόν, εἰς τὴν αἰδίων ἐκείνην μακαριότητα. Ἡ ἐπίκλησις τοῦ Θεοῦ εἶναι μία βαθυτάτη ὑπόκλισις εἰς τὴν θείαν αὐτοῦ μεγαλωσύνην, καὶ μία καθολικὴ ἐλπίς εἰς μόνον αὐτόν· ἡ δὲ τῶν ἁγίων ἐπίκλησις εἶναι μία ἔνωσις τῶν ἡμετέρων προσευχῶν μὲ τὰς προσευχὰς αὐτῶν. Εἰς πίστῳσιν τούτου ἀρκεῖ νὰ εἰπῶμεν, ὅτι οἱ Ἅγιοι, ἔτι ὄντες ἐπὶ τῆς γῆς, προσευχῆθησαν δι' ἄλλους, καὶ παρεκάλησαν ἄλλους νὰ προσευχηθῶσι δι' αὐτοὺς, ὡς φαίνεται Ῥωμ. ιε', 30. Β'. Κορινθ. α', 11. Φιλιππησ. α', 4. καὶ Πράξ. ιβ', 5. Πολλῶ μᾶλλον μετὰ θάνατον, ἤγουν, ὅποταν ἦναι πλησιέστεροι εἰς τὸν Θεόν, εἴτουν ἠνωμένοι μὲ αὐτόν, καὶ ἀπολαύουσιν ἀδιαλείπτως τὸ πρόσωπον αὐτοῦ· πολλῶ μᾶλλον (λέγω) θέλει ἔχῳσι μίαν διάπυρον ἐπιθυμίαν διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν πιστῶν, τοὺς ὁποίους γινώσκει ὁ Θεός· καὶ ὅταν οὕτως ἔχη τὸ πρᾶγμα, τί μᾶς ἐμποδίζει ἀπὸ τοῦ νὰ ἐνώσωμεν τὴν ἡμετέραν προσευχὴν, ἤγουν τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἡμετέρας σωτηρίας, μὲ τὴν ἐπιθυμίαν καὶ προσευχὴν, φέρ' εἰπεῖν, τοῦ ἁγίου Παύλου ἢ ἄλλου τινὸς ἁγίου· καὶ εἰς τοῦτο ὑψίσταται ἡ ἐπίκλησις τῶν ἁγίων. Διὰ τῆς ἐπικλήσεως ταύτης δὲν ἀποβάλλεται ἡ κραταιοτάτη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ μεσιτεία· διότι αὐτὴ εἶναι ὁ ἐδραῖος καὶ ἀναγκαῖος θεμέλιος καὶ τῆς ἡμετέρας προσευχῆς, καὶ τῆς πρεσβείας τῶν Ἁγίων. Μὴ νομίζωμεν ὁμῶς, ὅτι τὸ προσφερόμενον εἰς τοὺς ἁγίους σέβας δύναται νὰ μᾶς ὠφελήσῃ τίποτε, ἐν ὅσῳ ἐπιμένομεν εἰς τὴν ἀπιστίαν καὶ ἀμετανοήσιαν· κατ' οὐδένα τρόπον! Ἡ μεγίστη τιμὴ, τὴν ὅποιαν δυνάμεθα νὰ προσφέρωμεν εἰς τοὺς ἁγίους, εἶναι τὸ νὰ σπουδάζωμεν

μεν νὰ μιμῶμεθα τὴν ζωὴν αὐτῶν, καὶ νὰ ἔχωμεν τὰς ἐλπίδας εἰς μόνον τὸν Θεόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἤλπισαν καὶ αὐτοί. Ἀναπολόγητοι λοιπὸν καὶ κολάσεως ἄξιοι εἶναι, ὅσοι προσφέρουσιν εἰς τοὺς ἁγίους τιμὴν ἰσόθεον ἐλπίζουσιν εἰς αὐτοὺς σχεδὸν καθὼς καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Θεόν· κατευθύνουσι τὰς προσευχὰς αὐτῶν συνεχέστερον πρὸς τοὺς ἁγίους παρὰ πρὸς τὸν Θεόν· ὅσοι ἐορτάζουσι τὰς ἐορτὰς τῶν ἁγίων μὲ περισσοτέραν εὐλάβειαν παρὰ τὰς ἐορτὰς τοῦ Κυρίου· τιμῶσι τὰς εἰκόνας αὐτῶν περισσώτερον παρὰ τὰς εἰκόνας τοῦ Σωτῆρος· διότι, ὅσον μεγάλοι καὶ ἂν ἦναι οἱ ἅγιοι τοῦ Θεοῦ ἄνθρωποι, εἶναι μὲ ὅλον τοῦτο δοῦλοι Θεοῦ, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ· καὶ ἐπομένως ἡ διαφορὰ μεταξὺ Θεοῦ καὶ αὐτῶν εἶναι ἄπειρος. Πρέπει νὰ προσέχη πᾶς ἕνας ἐπιμελῶς, διὰ νὰ μὴ πέσῃ εἰς ταύτην τὴν πλάνην.

Ἀναγκαῖα προφυλακὰ διὰ νὰ ἀποφύγωμεν τὴν πλάνην.

Εἰς τὸ νὰ ἀποφύγωμεν ὅλα τὰ σφάλματα, ὅσα εἶναι ἐναντία εἰς ταύτην τὴν ἐντολὴν, χρήσιμοι εἶναι αἱ δύο ἐπόμεναι προφυλακαί· πρῶτον, νὰ ἀφήσωμεν ὅλας τὰς προλήψεις, ὅσαι κρατοῦσι τὴν ἡμετέραν ψυχὴν ἢ ἀπὸ τὴν κακὴν συνήθειαν, ἢ ἀπὸ τὴν συναναστροφὴν τῶν ἀσεβῶν ἀνθρώπων, ἢ ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ὀλεθρίων βιβλίων, ἢ ἀπὸ τὴν φυσικὴν κλίσιν, τὴν ὁποῖαν ἔχουσιν οἱ ἄνθρωποι εἰς τὸ νὰ κρίνωσι τολμηρῶς περὶ πάντων· καὶ νὰ ἀκολουθῶμεν τὸν ὁρθὸν καὶ ὑγιῆ λόγον διὰ τῆς συναναστροφῆς τῶν φρονίμων ἀνθρώπων, καὶ τῆς ἀναγνώσεως τῶν ὠφελίμων βιβλίων. Δεύτερον, νὰ ὑποτασσώμεθα εἰς τὴν ἀλήθειαν τῆς ἀποκαλύψεως· ἤγουν νὰ μεταχειριζώμεθα τὸν θεῖον λόγον ὡς κανόνα ὅλων τῶν ἡμετέρων λογισμῶν, καὶ νὰ τὸν ἀκολουθῶμεν ὡς ὁδηγὸν κατὰ πάντα. Τοῦτο εἶναι τὸ ἀσφαλές· στερρον μέσον· καὶ πλανῶνται ἀπὸ τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν, ὅσοι ἢ τὸ ἀποβάλλουσιν, ἢ ἀκολουθοῦν τὴν ἰδίαν αὐτῶν τολμηρὰν περιέργειαν· ἐπειδὴ καλῶς ποιῶμεν (καθὼς λέγει ὁ ἀπόστολος Πέτρος) προσέγοντες τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ « ὡς λύχνῳ φαίνονται ἐν ἀύχμηρῷ τόπῳ », Β', Ἐπιστολ. 4, 19.

§. 6. Περὶ Εἰδωλολατρῶν.

Ἡ δευτέρα ἐντολὴ ἀπαγορεύει τὴν Εἰδωλολατρείαν, καὶ ὅλους τοὺς ἀθεμίτους τρόπους τῆς θείας λατρείας.

Ἦσαν τὸ πάλαι ὅλα τὰ ἔθνη (καὶ εἶναι σήμερον ἔτι τινὰ) εἰς τοιαύτην πλάνην, ὥστε θεοποίησαν κτίσματα· οἶον, τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην, τὸ πῦρ, καθὼς καὶ ἀπὸ τὰ ζῶα τοὺς βόας, τὰς γαλάς, τοὺς κροκοδείλους κτλ. καὶ ἀπὸ τὰ φυτὰ τὰ σκόροδα καὶ τὰ κρόμμυα, προσφέροντες εἰς αὐτὰ θυσίας καὶ ἄλλας θείας τιμὰς, καὶ κατεσκεύασαν εἰδῶλα εἰς εἶδος ἀνθρώπων καὶ ἄλλων ζώων, καὶ τὰ ἐπροσκύνησαν ὡς θεούς. Ἀπὸ τὴν αἰσχρὰν ταύτην καὶ βδελυρὰν πλάνην μᾶς ἐλευθέρωσεν ἡ χάρις τοῦ Χριστοῦ, Α', Πέτρ. 2, 3.

Ποῖοι προσέτι περιέχονται εἰς τὴν κλάσιν τῶν Εἰδωλολατρῶν.

Ὁμοιοὶ μὲ τοὺς τοιοῦτους Εἰδωλολάτρας εἶναι, καὶ ὅσοι δουλεύουσι τὸν Μαρμωῶν ἢ τὴν κοιλίαν αὐτῶν· ἤγουν, ὅσοι καταγίνονται καθ' ἑκάστην

πτου κανόνας τῆς ἐν Νεοκαισαρεία Συνόδου, ὅπου τὸ ἐξωθεῖσθαι σημαίνει κατ' αὐτοὺς ὄχι τελείαν ἐξωσιν καὶ παλινδρομίαν εἰς τοὺς Ἔθνικους, ἀλλ' ἐπανέλυσιν εἰς ἐκείνην τὴν πρώτην στάσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἦσαν, ὅταν λαβόντες τὴν πρώτην ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν ἀνεδέχθησαν κατηχοῦμενοι, καὶ ἐδιδάσκοντο κατ' ἰδίαν ἕξω τῆς ἐκκλησίας. Καὶ αὕτη μὲν εἶναι κατ' αὐτοὺς ἡ πρώτη τάξις τῶν κατηχομένων, οἱ ἐξωθούμενοι (59), τὴν δὲ δευτέραν ὀνομάζουσι τῶν ἀκροωμένων (60), τὴν τρίτην τῶν γονυκλιόντων (61), καὶ τὴν τετάρτην τῶν βαπτιζομένων (62), ἡ φωτιζομένων (63).

§. 13. Ἡμεῖς ἀφίροντες τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὸν φιλομαθῆ ἀναγνώστην ἀ κρήνη περὶ τούτων, ὡς βούλεται, καὶ διὰ τὸ νὰ ἦναι ἀδιάφορα τὰ τοιαῦτα, καὶ διότι δὲν εἶναι τοῦ παρόντος καιροῦ μία ἀκριβεσττέρα ἐξέτασις, ἐπιστρέφομεν εἰς τὸ προκείμενον. Ὁ σκοπὸς μου ἦτον νὰ δείξω, πόσον ἦτον περισπούδαστον εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν αὐτὸ τὸ γυν ἡμελημένον ἔργον τῆς κατηχήσεως. Ἡ τοσαύτη τῆς ἐκκλησίας σπουδὴ δὲν θέλει φανῆ παράδοξος εἰς ἐκείνους, ὅσοι καταλαμβάνουσι τὸν σφιγκτὸν σύνδεσμον μεταξὺ τῶν δογμάτων καὶ τῶν ἐντολῶν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας (64). Ὅλαι αἱ ἐντολαὶ ἐπιστηρίζονται εἰς τὰ δόγματα· καὶ ἀνίσως δὲν καταβάλλῃ τις τὸ καλὸν τούτου θεμέλιον, ἡ οἰκοδομὴ του πάντοτε σαθρὰ θέλει κλονεῖται (65). αὐτὸς, ὅμοιος τοῦ καλάμου, θέλει σαλεύεται ὑπὸ παντὸς ἀνέμου· καὶ αὕτη ἡ ἀρετὴ του ἀστήρικτος, καθὼς ἐκείνη τῶν ἐθνικῶν φιλοσόφων, θέλει ἐξελέγχεται εἰς πᾶσαν περίστασιν· καὶ αὕτη ἡ πίστις του διὰ τὸ νὰ μὴν ἔχῃ ρίζαν, θέλει τὸν ἀφίνει, ἐν καιρῷ πειρασμοῦ (66).

τῆ τρίτῃ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν προσέλευσιν αὐτῶν. Τὰ λόγια τῆς Συνόδου εἶναι ταῦτα· « καὶ τὴν πρώτην ἡμέραν ποιοῦμεν αὐτοὺς χριστιανούς, τὴν δὲ δευτέραν κατηχοῦμεν ἡ μένους, εἶτα τῆ τρίτῃ ἐξορκίζομεν αὐτοὺς, ἕ ὅτω κατηχοῦμεν αὐτοὺς, ἕ ποιοῦμεν » χρονίζειν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἕ ἀκροᾶσθαι τῶν γραφῶν, ἕ τότε αὐτοὺς βαπτίζομεν » Καὶ ἐνταῦθα σημειῶσαι, ὅτι τὸ ποιεῖν Χριστιανούς σημαίνει τὴν πρώτην ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν, τὴν ὁποίαν ἐλάβανον, ὅσοι προσήρχοντο εἰς τὴν πίστιν, πρὸ τοῦ νὰ κατηχθῶσι, τὸ ὅποιον φαίνεται ἕ ἐκ τοῦ 39. κανόνος τῆς ἐν Ἰλλιδιερῆ Συνόδου, ὅπου λέγει περὶ τῶν Ἐθνικῶν, ὅτι νὰ ἐπιτίθεται εἰς αὐτοὺς ἡ χεὶρ, ἕ νὰ γίνωνται χριστιανοί, ὅταν τὸ ζητήσωσιν εἰς καιρὸν ἀσθενείας.

59) Καὶ εἰς αὐτὸ τὸ γενικὸν ὄνομα περικλείονται ὄχι μόνον οἱ κατηχοῦμενοι τῆς πρώτης τάξεως, ἀλλὰ ἕ ὅσοι ἐκ τῶν ἀνωτέρων τάξεων ἀμαρτάνοντες, ἐξωθούντο εἰς ταύτην τὴν κατωτάτην, τὸς ὁποῖους ὁ Μαλδονάτος « κατηχοῦμενος μετανοοῦντας » *poenitentes inter catechumenos* ὀνομάζει. 60) Ἰδε ἀνωτέρω. 61) Ἰδε αὐτῶθ.

62) Βαπτιζομένους τοὺς ὀνομάζουσιν αἱ Ἀποστολ. Διαταγ. βιβλ. ἡ. κεφ. 8.

63) Φωτιζομένους τοὺς ὀνομάζει ὁ Κύριλλος Ἱεροσολύμων εἰς τὰς κατηχήσεις, καὶ συναιτοῦντας (διὰ τὸ νὰ ἐξήτουν τὸ βάπτισμα), ἡ ἐκλεκτοὺς οἱ Δυτικοὶ Πατέρες· Ἰδε Χριστοφ. Ἰουστέλλ. σημ. εἰς τὸν 14. κανόν. τῆς πρώτης Οἰκουμενικ. Συνόδ.

64) « Ὁ γὰρ τῆς θεοσεθείας τρόπος ἐκ δύο τούτων συνέστηκε, δογμάτων εὐσεβῶν, ἕ ἕ πράξεων ἀγαθῶν ἕ ὅτε τὰ δόγματα χωρὶς ἔργων ἀγαθῶν εὐπρόσδεκτα τῷ Θεῷ, ἕ ὅτε τὰ μὴ μετ' εὐσεβῶν δογμάτων ἔργα τελούμενα προσδέχεται ὁ Θεός ». Κύριλλ. Ἱεροσολύμ. Κατηχ. 4. ἀριθμ. 2. σελίδ. 52. ἐκδ. Παρις. 1720. Ἰδε καὶ τὴν (2) σημείωσ. τῆς παρουσίας προδιοικήσεως.

65) Νόμισόν μοι οἰκοδομὴν εἶναι τὴν κατηχήσιν· ἐὰν μὴ βαθύνωμεν καὶ θεμέλιον θῶμεν, ἐὰν μὴ κατὰ ἀκολουθίαν δεσμοῦς οἰκοδομῆς ἀρμολογήσωμεν τὸν δόμον, ἕνα μὴ εὐρεθῆ τι καῦνον, ἕ σαθρὰ γένηται ἡ οἰκοδομὴ, οὐδὲν ἄφελος οὐδὲ τοῦ προτέρου κίπου κτ. ὁ αὐτὸς προκατηχ. ἀριθμ. 11. σελ. 8. 9. 66) Δουκ. ἡ, 13.

εἰς τὸ νὰ συναθροίζωσι πλοῦτον ἄπειρον, ἢ τὸ νὰ θεραπεύωσι τὰς σαρκικὰς αὐτῶν ἐπιθυμίας. Τῶν τοιούτων ὁ Μαρμωνᾶς, ἢ ἡ κοιλία εἶναι τὸ εἶδωλον τὸ ὁποῖον λατρεύουσι. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἅγια Γραφή ὀνομάζει εἰδωλολατρείαν τὴν πλεονεξίαν, Κολασσ. γ', 5· καὶ κατηγορεῖ ἐκείνους ὅσοι λατρεύουσιν ὡς θεὸν τὴν ἰδίαν κοιλίαν. Φιλιππησ. γ', 19.

Ἀπαγορεύει πρὸς τούτους ἡ ἐντολὴ αὕτη ὅλους τοὺς ἀθεμίτους τρόπους τῆς λατρείας τοῦ Θεοῦ· καθὼς εἶναι τὸ νὰ νομίζῃ τις ὅτι λατρεῖ· τὸν Θεὸν διὰ τινων πραγμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα δυσαρρεστῆται ὁ Θεός, καὶ τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι διατεταγμένα εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Τοιαύτη ἦτον ἡ λατρεία τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι προσέφερον πολυτελεῖς θυσίας εἰς τὸν Θεόν, διήγον ὅμως ζωὴν ἀσεβῆ· ὅθεν καὶ ὁ Θεός διὰ τοῦ Προφήτου Ἡσαίου (κεφ. ἀ, 11.) τὴν προσφερομένην ἀπὸ τοιαύτας χεῖρας σμιδάλιν, ὀνομάζει ματαίαν, τὸ θυμίαμα βδέλυγμα, καὶ τὸ στέαρ τῶν σιτευτῶν ἀκάθαρτον (21). Παραβαίνουσι λοιπὸν τὴν ἐντολὴν ταύτην.

Οἱ καθ' ὑπόκρισιν προσκυνῆται.

1. Ὅσοι προσεύχονται μακρὰς προσευχὰς (τὸ ὁποῖον καθ' ἑαυτὸ εἶναι καλὸν καὶ ἐπαινετὸν), καὶ νομίζουσιν, ὅτι εἰσακούονται διὰ τὸ νὰ ἦναι αἱ προσευχαὶ των μακραί, μὲ ὅλον ὁποῦ προσεύχονται χωρὶς κάμμιαν εὐλάβειαν, ἢ διάθεσιν τῆς καρδίας. Ὅμοιοι μὲ τούτους εἶναι καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὑποκριταί, ὅσοι εἰς πᾶσαν εὐκαιρίαν σπουδάζουσι νὰ φαίνονται ζηλωταὶ τῆς τιμῆς τοῦ θείου ὀνόματος, ζηλωταὶ τῆς πίστεως, ζηλωταὶ τῆς τιμῆς καὶ τῆς ὠφελείας τῆς Ἐκκλησίας, ὅσοι εἰς πᾶσαν συναναστροφὴν ἀνθρώπων λαλοῦσι περὶ πνευματικῶν πραγμάτων (τὸ ὁποῖον εἶναι ἐπαινετὸν, ὅταν γίνεται κατὰ Θεόν) ἢ διὰ κενοδοξίαν, ἢ διὰ τὸ ἴδιον αὐτῶν συμφέρον· ἢ καὶ ἂν δὲν ἦναι αὐτὰ τὰ αἷτια, ὑφίσταται ὅμως ὁ ζῆλος αὐτῶν εἰς φιλαλόγια, μὲ τὰ ὁποῖα δὲν συμφωνοῦσι τὰ ἔργα των (22).

21) Τὸ Ἑβρ. » Ἴνα τί μοι πλῆθος τῶν θυσιῶν ὑμῶν; λέγει Κύριος· πλήρης εἰμί ὅλο-
» καυτωμάτων κριῶν, ἢ στέατι σιτευτῶν, ἢ αἷματι μόσχων ἢ ἀρνῶν ἢ τράγων οὐχ
» ἤδομαι. Ὅταν ἔρχησθε ἐφ' ὅμοιον τὸ πρόσωπόν μου, τίς ἐξήτησε τοῦτο ἐκ τῆς χει-
» ρὸς ὑμῶν, πατεῖν τὴν αὐλὴν μου; Μὴ προσθήσετε προσάγειν δῶρον (ἢ σμιδά-
» λιν κατὰ τοὺς ἐβδόμηκοντα) ματαιότητος· θυμίαμα βδέλυμά μοι ἐστὶ· νομηνίαν
» ἢ σάββατον, ἢ τὸ συγκαλεῖν Ἐκκλησίαν οὐκ ἀνέχομαι [ὡσπερ] ἀνομίαν ἢ στένωσιν »
Ἡσαίου δ', 11, 13.

22) Ὅσον ὁ κατὰ Θεὸν ζῆλος εἶναι ἐπαινετός ἢ ἀναγκαῖος πρὸς τελειώσιν τῆς ἀρε-
τῆς· τοσοῦτον ὁ καθ' ὑπόκρισιν εἶναι βδελυρὸς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἀλήθινος ζηλωτὴς
δὲν διαφέρει ἀπὸ τὸν καθ' ὑπόκρισιν, πάρεξ κατὰ τὸ τέλος· ὁ πρῶτος πράττει ἢ δι-
δάσκει τὴν ἀρετὴν διὰ τὸν Θεόν· ὁ δεύτερος τὴν διδάσκει πάντοτε, ἢ τὴν πράττει
ἐνίοτε, ἀλλὰ δι' ἑαυτὸν, ἦγουν, διὰ νὰ φανῆεῖς τοὺς ἀνθρώπους. Ἡ βδελυρὰ τῆς ὑπο-
κρίσεως νόσος κατέχει σήμερον πολλοὺς χριστιανούς. Πολλοὶ (καθὼς λέγει ὁ ἡμέτε-
ρος συγγραφεὺς) εἰς πᾶσαν συναναστροφὴν, κατὰ πᾶσαν εὐκαιρίαν, μιμούμενοι τοὺς
ἰοῦδ· Σκευᾶ (ἰδ. Πράξ ἰθ', 13), γίνονται Ἀπόστολοι αὐτόκλητοι τοῦ Θεοῦ, δὲν λαλοῦ-
σιν εἰμὴ περὶ θεῶν πραγμάτων, ἐλέγχουσι ἢ θεατρίζουσι τὸν πλησίον πολλάκις διὰ
τὰ αὐτὰ ἐλαττώματα, εἰς τὰ ὁποῖα ὑπέκεινται ἢ αὐτοὶ, ἢ καταγίνονται οἱ ἄλλοι εἰς
τὸ νὰ οἰκοδομῶσι τὴν ἰδίαν αὐτῶν ὑπόληψιν ἢ τιμὴν ἐπάνω ἢ εἰς τὴν ἀτιμίαν τοῦ ἀδελ-
φοῦ, ἢ νὰ μεταχειρίζονται ἀσεβῶς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἢ τῶν πιστῶν αὐτοῦ δούλων,
διὰ νὰ πλανῶσι τοὺς ἐπλουστέρους. Πρὸς τοὺς τοιούτους ἀρμόζει τὸ ῥηθὲν πρὸς τοὺς

Οἱ καθ' ὑπόκρισιν νηστευταί.

2. Ὅσοι νηστεύουσιν, ἤγουν ἀπέχουσιν ἀπὸ μερικὰ βρώματα, καὶ μὲ ὄλον τοῦτο μεθύσκονται, καὶ πράττουσιν ἄλλας ἀσεβείας, μὲ τὰς ὁποίας βεβηλοῦται ἡ ἀληθὴς νηστεία, ἡ ὁποία δὲν στέκει εἰς τὴν ἀποχὴν τῶν βρωμάτων, ἀλλ' εἰς τὴν ἐγκράτειαν τῶν παθῶν (23). Μὲ τούτους συναριθμοῦνται καὶ ὅσοι εὐπερίζουσι τοὺς θείους ναοὺς, καὶ στολιζοῦσι τὰς εἰκόνας τῶν ἁγίων· ἔπειτα καταδυναστεύουσι τοὺς ἀθῶους, οἱ ὅποιοι εἶναι ναὸς Θεοῦ ζῶντος, καὶ καταλιμπάνουσι ἀβοηθήτους τοὺς ἐν ἀνάγκαις· καὶ νομίζουσιν μὲ ὄλον τοῦτο, ὅτι ἐπλήρωσαν ὅλα τὰ πρὸς σωτηρίαν ἀναγκαῖα, ὅποταν ἔπρεπε, κατὰ τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ. « Καὶ ταῦτα ποιήσαι, κάκεινα μὴ ἀφίεναι. » Ματθ. γ', 23.

Οἱ Δεισιδαίμονες.

3. Παραβαίνουσι τὴν ἐντολὴν ταύτην καὶ ὅσοι δι' αἰσχροκέρδειαν, ἢ ἀπὸ μίαν μωρὰν φαντασίαν ψυχικῆς σωτηρίας, ἐπινοοῦσι θαύματα καὶ ὀπτασίας, ἢ προσάπτουσιν εἰς τόπους τινὰς δὲν ἤξεύρω ποίαν ἀγιότητα, καὶ πιστεύουσιν, ὅτι ὁ Θεὸς εἰσακούει τὴν προσευχὴν προτιμότερον εἰς ἓνα τόπον, παρὰ εἰς ἄλλον. Εἰς ὀλίγα λόγια, ὅσοι κατὰ τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ (αὐτ.) περιορίζουσι τὴν εὐσέβειαν εἰς ἐξωτερικὰ πράγματα, καὶ ἀμελοῦσι τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου, τὴν κρίσιν, καὶ τὸν ἔλεον καὶ τὴν πίστιν. Ὅθεν λέγει περὶ αὐτῶν ἡ οὐράνιος ἀλήθεια· « Τοῖς χεῖλεσί με » τιμᾶ (ὁ λαὸς οὗτος), ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ μάτην » δὲ σέβονται με, διδάσκοντες διδασκαλίας, ἐντάλματα ἀνθρώπων. » Ματθ. 23, 9. (24).

Ἡ τιμὴ τῶν εἰκόνων δὲν ἐναντιοῦται εἰς ταύτην τὴν ἐντολὴν.

Δὲν εἶναι ἐναντίον ταύτης τῆς ἐντολῆς τὸ νὰ στολιζόμεν μὲ ἁγίας εἰκόνας τοὺς ναοὺς, κατὰ τὴν παλαιὰν Χριστιανικὴν συνήθειαν· ἔπειδὴ πρῶτον μὲν ἡμεῖς ζωγραφοῦμεν εἰς τὰς εἰκόνας· ὄχι τὸν ἀόρατον καὶ ἀμίμητον Θεόν, ἀλλὰ τὸν Σωτῆρα Χριστὸν εἰς εἶδος τῆς προσληφθείσης ἀνθρωπότητος, ἢ τοὺς πιστοὺς αὐτοῦ δούλους. Δεύτερον δὲ αἱ εἰκόνας μῆτε ἰσορροῦνται, μῆτε προτίθενται εἰς τοὺς ναοὺς, διὰ νὰ τὰς λατρεύωμεν· ἀλλ' εἰς ἀνάμνησιν τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ, καὶ τῶν ἀγαπητῶν αὐτοῦ δούλων, διὰ νὰ παρακινήσωσι τὰς καρδίας ἡμῶν εἰς εὐσέβειαν καὶ μίμησιν τῶν

ἔξορκιστὰς Ἰουδαίους ὑπὸ τοῦ πονηροῦ πνεύματος· « Τὸν Ἰησοῦν γινώσκω, ἢ τὸν Παῦλον ἐπίσταμαι. ὑμεῖς δὲ τίνας ἐστέ. » αὐτ., 13.

23) Τοιοῦτοι εἶναι ἐκεῖνοι οἱ πεπλανημένοι χριστιανοί, ὅσοι νομίζουσιν, ὅτι ἡ νηστεία ὑψίσταται εἰς τὴν ἀλλαγὴν τῶν βρωμάτων· ἢ ὅτι ἡ ἀμετροποσία δὲν βλάπτει τὸν ἄνθρωπον, ἐὰν μόνον ἐγκρατεῦται ἀπὸ κρέας· ὅσοι ἐγκρατεῦόμενοι κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς νηστείας ἀπὸ τὸν κοινῶς λεγόμενον καφὲν ἢ τὴν νικοτιανὴν, περιπατοῦσιν ὡς κύνας λυσσῶντες, ὑβρίζοντες διὰ τὸ οὐδὲν τὸν πλησίον, ὀργιζόμενοι διὰ τὸ οὐδὲν κατὰ τοῦ τυχόντος· ἢ ἀνίσως τις τοὺς ἐλέγη διὰ τοῦτο, ἀποκρίνονται ἀνεμεθριάστως οἱ ἄθλιοι, ὅτι δὲν ἔπιον καφὲν, ἢ δὲν ἐκαπνίσθησαν μὲ τὴν νικοτιανήν.

24) Ἐλήφθη ἐκ τοῦ Ἡσαίου χθ', 13. ὅπου τὸ Ἑβρ. τοῖς χεῖλεσί με τιμᾶ, ἢ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ· καὶ ἐγένετο ὁ φόβος αὐτῶν ὁ πρὸς ἐμὲ, ἐντολὴ ἀνθρώπων σοφῶν.

καλῶν ἔργων, βλέποντες τὰς εἰκόνας. Τρίτον ἢ προσκύνῃσι, τὴν ὁποῖαν προσφέρομεν εἰς τὰς εἰκόνας, δὲν ἀναφέρεται εἰς αὐτάς, ἤγουν, εἰς τὸ σαρκοῦν, τὴν ζωγραφίαν, τὸν πολυτελεῆ γῦρον τῆς εἰκόνας, ἢ τὴν τέχνην τοῦ ζωγράφου, ἀλλ' εἰς τὰ πρωτότυπα, τῶν ὁποῖων εἶναι εἰκόνας· αὐτάς δὲ τὰς εἰκόνας τιμῶμεν μὲ μόνον τὸν ἀσπασμὸν, εἶτουν τὸ φίλημα⁽²⁵⁾. Οὕτω, φέρ' εἰπεῖν, ὅταν προσκυνῶ τὸν τίμιον Σταυρὸν, προσφέρω μεθ' ὑποταγῆς εἰς τὸν μόνον Σωτῆρα τοῦ κόσμου τὴν καρδίαν μου, τὴν πίστιν, τὴν προσευχὴν, τὴν ἐλπίδα, καὶ αὐτὴν τὴν προσκύνῃσιν· ἢ δὲ εἰκὼν καθ' ἑαυτὴν δὲν εἶναι, πάρεξ μία αἰσθητὴ παρόρμησις καὶ παρακίνησις εἰς αὐτό· Πρέπει πρὸς τοῦτοις νὰ ἠξεύρωμεν, ὅτι, ἀγκαλιὰ ἢ προσκύνῃσις τῆς εἰκόνας τοῦ Σωτῆρος, καὶ τῆς εἰκόνας ἑτέρου τινὸς Ἁγίου φαίνεται ἢ αὐτῇ, διαφέρει ὅμως καταπολλὰ ἢ μία ἀπὸ τὴν ἄλλην· καθότι ἢ προσκύνῃσις τῆς εἰκόνας τοῦ Χριστοῦ, ὑφίσταται εἰς μίαν βαθυτάτην ὑπόκλισιν τῆς καρδίας μου ἔμπροσθεν εἰς αὐτόν, ὡς δεσπότην καὶ δημιουργὸν τῶν ἀπάντων· ἢ δὲ προσκύνῃσις τῶν εἰκόνων τῶν Ἁγίων εἶναι μία φανέρωσις τῆς τιμῆς, τὴν ὁποῖαν προσφέρομεν ἀπὸ καρδίας πρὸς τοὺς Ἁγίους, ὡς ἠγαπημένους τοῦ Χριστοῦ, καὶ διὰ τὸ νὰ ἦναι μεθ' ἡμῶν ἐνὸς σώματος μέλη, κατὰ τὴν οὐσίαν καὶ κοινωνίαν τῆς μιᾶς Ἐκκλησίας.

Πότε εἶναι ἐπίψογος ἢ προσκύνῃσις τῶν εἰκόνων;

Ἡ νόμιμος ὅμως αὕτη καὶ ἁγία προσκύνῃσις τῶν εἰκόνων μεταβάλλεται εἰς τὸ ἐπίψογον τῆς εἰδωλολατρείας ἀμαρτήμα, ὡςάκις ὁ προσκυνῃ τῆς προσκυνεῖ μόνην τὴν εἰκόνα, καὶ ἐλπίζει εἰς αὐτὴν· ὡςάκις νομίζει μίαν εἰκόνα ἁγιωτέραν παρὰ τὴν ἄλλην· καὶ ἐλπίζει περισσότερον εἰς τὴν μίαν παρὰ εἰς τὴν ἄλλην· ὡς κάμνουσιν ἐκεῖνοι, ὅσοι φέρουσιν εἰς τὰς Ἐκκλησίας αὐτῶν μίαν εἰκόνα, καὶ προσκυνοῦσιν αὐτὴν μόνην, ἢ ὅσοι τιμῶσι περισσότερον τὴν εἰκόνα, ἣτις ἔχει γῦρον πολυτελεῆ, παρὰ τὴν εἰκόνα, ἢ ὁποῖα δὲν ἔχει, ἢ τὴν παλαιὰν εἰκόνα παρὰ τὴν νέαν· ἢ ὅσοι δὲν θέλουσι νὰ προσευχηθῶσιν εἰς τόπον, ὅπου δὲν βλέπουσιν εἰκόνα. Οἱ τοιοῦτοι καὶ οἱ τοῦτοι ὅμοιοι ἀμαρτάνουσι μεγάλως, καὶ προσάπτουσι μῶμον εἰς τὴν ἀλήθειαν τῆς χριστιανικῆς πίστεως⁽²⁶⁾.

25) « Τὴν εὐσέβειαν συμφωνήκαμεν, τὴν ἀλήθειαν ἐκνήρξαμεν, ὥστε κατὰ πάντα ἀποδέχεσθαι τὰς σεπτὰς εἰκόνας—ἢ ταύτας προσκυνεῖν, ἢτοι ἀσπάζεσθαι ταῦτον γὰρ ἀμφοτέρω· κυνεῖν γὰρ τῇ Ἑλλαδικῇ ἀρχαίᾳ διαλέκτῳ τὸ ἀσπάζεσθαι ἢ το φιλεῖν σημαίνει, ἢ τὸ τῆς πρὸς προθέσεως ἐπίτασιν τινα δηλοῖ τοῦ πόθου, ὡσπερ φέρω ἢ προσφέρω, κυρῶ ἢ προσκυρῶ, κυνῶ ἢ προσκυνῶ, ὃ ἐμφαίνει τὸν ἀσπασμὸν ἢ τὴν κατ' ἐπέκτασιν φιλίαν. » Ἰδε τὰ πρακτικὰ τῆς ἐβδόμης οἰκουμενικ. Συνόδ. πράξ. ζ', ἢ Μητροφ. Κριτόπουλ. ὁμολογ. Ἀνατολικ. Ἐκκλησι. κεφ. ιε.

26) Ἐφάνησαν ἢ εἰς τοὺς παρόντας καιροὺς πολλοί, οἱ ὅποιοι, ἢ ἀπὸ δεισιδαιμονίαν, ἢ ἀπὸ αἰσχροκόρδειαν ἀνήγειραν τὰ παλαιὰ τῆς Ἑλληνικῆς πλάνης χρηστῆρια, μεταχειριζόμενοι τὰς σεπτὰς εἰκόνας εἰς διάφορα ἀνοσιουργήματα· ὅποια εἶναι τὸ νὰ προλέγωσι δι' αὐτῶν τὰ μέλλοντα, τὸ νὰ προσκολλῶσιν εἰς αὐτάς νομίσματα, τὸ νὰ προτιμῶσι (καθὼς λέγει ὁ ἡμέτερος εὐσεβέστατος συγγραφεὺς) τοῦ αὐτοῦ Ἁγίου τὴν μίαν εἰκόνα παρὰ τὴν ἄλλην, ἢ ἄλλα πάμπολλα. Τῶν ὁποῖων τὴν διόρθωσιν προσμένουσιν οἱ νουνεγεῖς χριστιανοὶ ἀπὸ τὴν ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ μεγάλην Ἐκκλησίαν, νῦν μάλιστα, ὅποταν εὐδοκίᾳ Θεοῦ πηδαλιουχῆται ἀπὸ ἄνδρα ζηλωτῆν τῆς

Διὰ τὴν ἀποφυγὴν πᾶς ἕνας τὰς τοιαύτας πλάνας, πρέπει νὰ σημειώσῃ καλῶς τὰ ἐπόμενα. Πρῶτον, ὅτι ἐκεῖνη μόνη ἡ λατρεία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀληθῆς λατρεία, ἥτις γίνεται ἐκ καρδίας μετανοούσης καὶ ἀνυποκρίτου καθότι ὅλα τὰ ἐξωτερικὰ σημεῖα τῆς θείας λατρείας εἶναι ψιλὰ σημεῖα τῆς ἐσωτερικῆς λατρείας καὶ πρὸς τὸν Θεὸν εὐλαβείας, χωρὶς τῆς ὁποίας αὐτὰ δὲν ὠφελοῦσι τίποτε. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ Εὐαγγέλιον ζητεῖ ἀπὸ τοὺς προσκυνητὰς τὸ νὰ προσκυνῶσι τὸν Θεὸν ἐν πνεύματι, ἤγουν ὄχι μόνον ἐξωτερικῶς, ἀλλὰ καὶ ἐσωτερικῶς, καὶ ἀληθείᾳ (ἤγουν, ἀνυποκρίτως.) Ἰωάν. δ', 23. Δεύτερον, πρέπει νὰ προσέχῃ εἰς μόνον τὸν θεῖον λόγον, καὶ νὰ ἦναι βέβαιος ὅτι εἰς αὐτὸν περιέχεται ὁ ἀληθῆς κανὼν περὶ τοῦ πῶς πρέπει νὰ λατρευώμεν τὸν Θεόν· ὅθεν λέγει καὶ ὁ Χριστὸς περὶ τῆς ἀγίας γραφῆς, ὅτι εἰς αὐτὴν περιέχεται ἡ αἰώνιος ζωὴ. Ἰωάν. ε', 39.

§. 7.

Ἡ τρίτη ἐντολὴ ἐμποδίζει τὸ νὰ μεταχειριζώμεθα τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μὲ καταφρόνησιν τῆς δόξης αὐτοῦ· (α) καὶ μᾶς διδάσκει τὸν ὀρθὸν τρόπον τῆς θείας λατρείας (β).

(α) Μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ εἶναι ἠνωμένη ἡ ὑψίστη καὶ ἀκοινωνήτος αὐτοῦ δόξα, πρὸς τὴν ὅποίαν τὰ κτίσματα πρέπει νὰ προσφέρωσιν ἐν παντὶ καιρῷ τὸ μέγιστον σέβας (27). Ἀμαρτάνουσιν εἰς τὴν ἐντολὴν ταύτην.

1. Οἱ βλάσφημοι, οἱ ὅποιοι προφέρουσι λόγους ἀσχήμονας καὶ βλασφήμους ἐναντίον τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἢ ἐναντίον εἰς κἀμένα γνωστὸν ἅγιον ἄνδρα· ὅσοι φέρ' εἰπεῖν, λέγουσιν, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι αἴτιος τῶν ἡμετέρων ἀμαρτιῶν, αὐτὸς δίδει ἐνίοτε τὴν ἀφορμὴν εἰς τὸ νὰπραχθῆ ἡ ἀμαρτία· ὅσοι τὸν ὀνομάζουσιν ἄδικον καὶ ἀσπλαγγγον, ἢ διότι δὲν δίδει εἰς αὐτοὺς, ὅσα αὐτοὶ νομίζουσι χρεωστούμενα εἰς αὐτοὺς, ἢ διότι τοὺς παιδεύει ὑπὲρ τὸ πρέπον, καθὼς αὐτοὶ φαντάζονται· ὅσοι κρίνουσι τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ κατὰ τὰς πεπλανημένας αὐτῶν ὑπόληψεις, καὶ τολμῶσι νὰ λέγωσιν, ὅτι τοῦτο ἢ ἐκεῖνο δὲν ἔγεινε καλῶς, ἀλλ' ἠδύνατο νὰ γενῆ καλλιώτερον· ἢ ὅσοι ψέγουσι τὴν παρούσαν κατάστασιν καὶ φορὰν τῶν πραγμάτων, νομίζοντες, ὅτι εὐρίσκονται εἰς τὸν κόσμον ἀταξίαί, τὰς ὁποίας παραβλέπει ὁ Θεός· πρὸς τούτοις ὅσοι δὲν ὑποφέρουσι μετ' ὑπομονῆς τὰς ἀσθενείας καὶ δυστυχίας, ἀλλὰ γογγύζουσιν ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸν αἰτιῶνται ὡς ἄδικον. Οἱ τοιοῦτοι καὶ ἄλλοι παρόμοιοι καταφρονηταὶ τοῦ ἐνδόξου ὀνόματος τοῦ Θεοῦ ἀμαρτάνουσιν ἀπείρως. Συναριθμοῦνται μὲ τούτους καὶ ὅσοι βλασφήμως ὑβρίζουσι τὸν θεῖον λόγον, ἢ γουν τὴν Ἀγίαν Γραφήν, καὶ τολμῶσι νὰ λέγωσιν, ὅτι αὐτὴ περιέχει μύθους, ἀντιφάσεις ἐναντίας εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον· ἢ ὅσοι ὑπερψοῦσι τὰ συγ-

εὐσεβείας, τὸν παναγιώτατον αὐτῆς πατριάρχην, Κύριον Γαβριὴλ, τοῦ ὁποίου πολλὰ πρὸ ἔτη. 27) Ἴδε Ἰωάν. ε', 28. ἢ Φιλιπ. 6', 9, 10.

γράμματα τῶν ἐθνικῶν, προτιμοῦντες αὐτὰ καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Οἱ τοιοῦτοι βλάσφημοὶ ἐπαιδεύοντο εἰς τὴν παλαιὰν Διαθήκην, μὲ θάνατον. Λευϊτ. κδ', 16. (28). Ὡσαύτως δὲν πρέπει νὰ ὑποφέρωνται καὶ τὴν σήμερον μεταξὺ τῶν χριστιανῶν (29).

Οἱ Ἐπίσκοποι.

2. Ὅσοι ὀμνύουσιν ὄρκους ψευδεῖς, ἢ ὀμνύουσι μὲν τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ἔπειτα δὲν πράττουσι κατὰ τὸν ὄρκον, καὶ περιπαίξουσι τρόπον τινὰ τὸν Θεόν, τὸν ὁποῖον ἐπικαλοῦνται μάρτυρα τοῦ ὄρκου· « Καὶ εἰσελεύσεται (τὸ ἔθρονον) εἰς τὸν οἶκον τοῦ ὀμνύοντος τῷ ὀνόματι μου ἐπὶ ψεύδει, καὶ καταλύσει ἐν μέσῳ τοῦ οἴκου αὐτοῦ, καὶ συντελέσει αὐτόν· » λέγει ὁ Θεὸς διὰ τοῦ προφήτου Ζαχαρ. κεφ. ε', 4 (30).

Ὅσοι χωρὶς ἀνάγκην ἔχουσιν εἰς τὸ στόμα τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ.

3. Ὅσοι χωρὶς ἀνάγκης, καὶ διὰ παραμικρὰς ὑποθέσεις ἔχουσιν εἰς τὸ στόμα τὸ ὑπερένδοξον ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ μεταχειρίζονται καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀσχήμονας λόγους καὶ τὰς ἀπρεπεῖς ὁμιλίας· καθὼς ὁπότεν, λέγωσι μὰ τὸν Θεόν! ὁ Θεὸς τὸ γινώσκει! μὰ τὸ Εὐαγγέλιον! μὰ τὰς ἐντολάς! ἢ ἐκφωνοῦσιν ἀνὰ μέσον εἰς τὰς ἀθεμίτους εὐτραπέλιαις ὦ Θεέ! ὦ τύχη! Μὲ τοὺς τοιοῦτους ἀσεβεῖς συναριθμοῦνται καὶ ὅσοι μεταχειρίζονται εἰς τοὺς ὄρκους τὰ βδελυρὰ τῶν ἐθνικῶν θεῶν ὀνόματα· οἷον, τοῦ Διὸς, τῆς Ἀφροδίτης (31) καὶ τῶν λοιπῶν, τοὺς ὁποίους κατὰ τὴν διαταγὴν τῆς θείας γραφῆς δὲν πρέπει νὰ μνημονεύωμεν, παρὰ μὲ καταφρόνησιν.

Οἱ ψευδοπροφήται.

4. Οἱ ψευδοπροφῆται, ἤγουν, ὅσοι προλέγουσιν ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ προφητείας ψευδεῖς, ἢ καυχῶνται, ὅτι ἀπεκάλυψεν εἰς αὐτοὺς ὁ Θεὸς τὸ μέλλον, καὶ τοὺς ἐπρόσταξε νὰ τὸ κηρύξωσιν εἰς τοὺς ἄλλους.

Ὅσοι δέονται τοῦ Θεοῦ δεήσεις ἀπρεπεῖς.

5. Ὅσοι ζητοῦσιν ἀπὸ τὸν Θεὸν ζητήματα ἀπρεπῆ· καθὼς ποιοῦσιν ἐκεῖνοι, ὅσοι παρακαλοῦσι τὸν Θεὸν νὰ τοὺς ἐκδικήσῃ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν. ἢ ἕνας ληστής, ὁπότεν παρακαλῆ τὸν Θεόν, νὰ τὸν βοηθῆ εἰς τὰς κλοπὰς καὶ ληστείας αὐτοῦ. Οἱ τοιοῦτοι ποιοῦσι τὸν Θεὸν συνεργόν τῶν ἰδίων ἀμαρτημάτων.

Ὅσοι δὲν πληροῦσι τὰς πρὸς Θεὸν ὑποσχέσεις.

6. Ὅσοι ὑπόσχονται εἰς τὸν Θεὸν ὑποσχέσεις, τὰς ὁποίας ἔπειτα δὲν

28) « Ὀνομάζων τὸ ὄνομα Κυρίου θανάτῳ θανατούσθω· » ἤρμηνευσαν οἱ Ἑβδομήκοντα· τὸ δὲ Ἑβρ. λέγει· « ὁ βλασφημῶν τὸ ὄνομα Κυρίου κτλ. ».

29) Ἦγουν πρέπει μετὰ μίαν ἢ δευτέραν νοουθεσίαν νὰ ἀποκόπτονται ἀπὸ τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, ὡς μέλη σεσαπημένα, διὰ νὰ μὴ διαδώσωσι τὸν ἴδν τῆς ἰδίας κακίας ἢ εἰς τοὺς λοιπούς. Ἴδε Α'. Κορινθ. ε', 1—11, ἢ Τιτ. γ', 10. 30) Τὸ Ἑβρ. « Καὶ εἰσελεύσεται (ἢ ἀρά) εἰς τὸν οἶκον τοῦ ὀμνύοντος ἐν τῷ ὀνόματι μου ἐπὶ ψεύδει, ἢ διανυκτερεύσει ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, ἢ συντελέσει αὐτόν· » Ἴδε ἢ Λευϊτ. ιθ', 12 ἢ Ἠσαΐου μὴ. 1. 31) Ἦ ἐν Τρούλλῳ οἰκουμένη Ἱεράρχου, κανόν. 94 ἀφορίζει ἐκεῖνους, ὅσοι ὀμνύουσιν Ἑλληνικοὺς ὄρκους.

πληροῦσι καθὼς ὅσοι διὰ μίαν εὐεργεσίαν, τὴν ὁποίαν ἔλαβον παρὰ Θεοῦ, ὑπόσχονται νὰ στολίσωσι τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ, ἢ νὰ δώσωσιν ἐλεημοσύνην εἰς τροφὴν τῶν πτωχῶν καὶ τῶν ἀδυνάτων, ἢ νὰ συστήσωσι σχολεῖα, ἢ καὶ νὰ ἀφήσωσι κάμμιαν ἁμαρτίαν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι δεδομένοι, ἔπειτα ἀθετοῦσι τὴν ἰδίαν ὑπόσχεσιν (32).

Πότε πρέπει νὰ μεταχειρίζομεθα τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ.

Εἶναι δὲ συγκεχωρημένον καὶ πρέπον νὰ μεταχειρίζομεθα τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ πρῶτον, εἰς τὸν καιρὸν τῆς θείας λατρείας, ἡγοῦν ὅταν δοξολογῶμεν τὸν Θεόν· δεύτερον, εἰς ἀναγκαίαις τινὰς περιστάσεις· ὅσον, εἰς τὸ κριτήριον, ὅπου, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Παύλου γίνεται « πάσης ἀντιλογίας » πέρας εἰς βεβαίωσιν ὁ ὅρκος. » Ἑβρ. γ', 16. τρίτον, ὅταν κάμμιαν νόμιμος ἐξουσία ζητῇ παρ' ἡμῶν ὅρκον εἰς πράγματα, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι ἐναντία τοῦ θείου νόμου (33). Πρέπει πρὸς τούτοις νὰ ἐνθυμώμεθα, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ νόμιμος ὅρκος δὲν πρέπει νὰ γίνεται εἰς κἀνένα κτίσμα (34). ἄλλ' εἰς μόνον τὸν πανταχοῦ παρόντα Θεόν· εἰς τὸν ὁποῖον μόνον εἶναι γνωσταὶ αἱ βουλαὶ τῶν καρδιῶν.

(6) Εἶναι, φανερόν, ὅτι ἡ ἐντολὴ αὕτη, ὅταν προστάσῃ νὰ προφέρωμεν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μὲ τὸ προσῆκον σέβας, καὶ ἐμποδίζει τὸ ἐναντίον· εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν διατάσσει καὶ τὸν τρόπον τῆς λατρείας ἐκείνης, τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος χρεωστῆι πρὸς τὸν Θεόν. Ἡ λατρεία τοῦ Θεοῦ εἶναι μία μαρτυρία τῆς ἐσωτερικῆς ὑποταγῆς πρὸς αὐτόν· περὶ τῆς ὁποίας ἐλαλήσαμεν ὀλίγα τινὰ, Μερ. α', §. 11. Τὰ οὐσιώδη μέρη τῆς θείας λατρείας εἶναι ἡ πρὸς Θεὸν ἀγάπη, καὶ ὁ φόβος αὐτοῦ.

Τί εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ;

Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ εἶναι μία διάπυρος ἐπιθυμία καὶ κλίσις τῆς ψυχῆς εἰς τὸ νὰ ἐνωθῇ μὲ τὸν Θεόν, ὡς ἔνα ὄν

32) Ἡ ἅγια Γραφή ἀπαιτεῖ ῥητῶς τὴν πλήρωσιν τῶν ὑποσχέσεων καὶ τῶν ὅρκων Ἀριθμ. λ', 2. Δευτερονομ. κγ', 22, 24· ἀλλ' ἐπειδὴ γίνονται πολλάκις ὑποσχέσεις καὶ ὅρκοι προπετεῖς πρὸς ἰδίαν βλάβην ἢ τοῦ πλησίον, ὅποιοι ἦτον ὁ ὅρκος τοῦ Ἡρώδου (Ματθ. ιδ', 9) καὶ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐζήτησαν νὰ θανατώσωσι τὸν Ἀπόστολον Παῦλον (Πραξ. λβ', 12), εἰς τοιαύτας περιστάσεις πρέπει προτιμότερον νὰ ἀκυροῦται ὁ ἄνομος ὅρκος, παρὰ νὰ πράττεται τὸ κακόν.

33) Ὅχι μόνον διατάσσει τὸν νόμιμον ὅρκον ὁ Θεὸς (Ἑβρ. κβ', 11, καὶ Δευτερον. γ', 13) ἀλλὰ καὶ τὸν μεταχειρίσθη αὐτὸς ὁ ἴδιος διὰ περισσοτέρων βεβαίωσιν τῶν ἐπαγγελιῶν αὐτοῦ, καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος Ἑβρ. γ', 13—18. Ὡσαύτως ὤμοσαν ἐνίοτε καὶ οἱ ἅγιοι ἄνδρες τῆς Π. καὶ τῆς Ν. Διαθήκης (ἴδε Β'. Κορινθ. α', 23. καὶ ἀλλαχοῦ). Ἄλλ' ἴσως ἤθελεν ἀντιλεξῆ τις διὰ τί λοιπὸν ὁ Χριστὸς ἀπαγορεύει τὸν ὅρκον (Ματθ. ε', 34—37 ἴδε καὶ Ἰακώβ. ε', 12; Πρὸς τὸν ὁποῖον λέγομεν, ὅτι ὁ σκοπὸς τοῦ Χριστοῦ δὲν ἦτον νὰ ἀπαγορεύσῃ τὴν χρῆσιν τῶν νομίμων καὶ ἀναγκαίων ὅρκων, ἀλλὰ νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς ματαίους καὶ χωρὶς ἀνάγκης γιγνομένους ὅρκους, καὶ ἐκείνους, τοὺς ὁποῖους ὤμνον προπετεῶς οἱ Ἰουδαῖοι ἐπάνω εἰς τὰ κτίσματα, καὶ περὶ τῶν ὁποίων ἐλέγχονται συνεχῶς. Ματθ. αὐτόθ. καὶ κγ', 16—22. καὶ Ἰερμ. ε', 7.

34) Ὅποιοι εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὅρκοι, ὅπου γίνονται εἰς τὴν ζωὴν, εἰς τὴν κεφαλὴν, εἰς τὰ τέχνα κτ. περὶ τῶν ὁποίων ἴδε τὰς ἀνωτέρω μαρτυρίας τοῦ Ματθαίου καὶ τοῦ Ἰερμίου.

ἀξιώτατον ἀγάπης, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὴν ἀγάπην αὐτῆν. α' Ἀγαπήσεις κύριον τὸν Θεὸν σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ νουνοδίᾳ σου » λέγει ὁ Χριστὸς Ματθ. κβ', 35.

Ἀποτελέσματα τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης.

Ἡ ἔνωσις αὕτη γίνεται διὰ τῆς ἀδιακόπου καὶ καθαρᾶς μνήμης τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τῆς ἀρετῆς. Ἐντεῦθεν ἔπεται, ὅτι μία ψυχὴ εὐσεβῆς καὶ ζέουσα ἀπὸ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης (α'), γυμνάζεται πάντοτε εἰς τὸν θεῖον νόμον, καὶ εὐρίσκει τὴν μόνην αὐτῆς παρηγορίαν, εἰς ταύτην τὴν ἀγιωτάτην ἀσχολίαν (β'), ὑφύεται πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ πλησιάζει τὸν θρόνον τῆς χάριτος αὐτοῦ διὰ τῆς θερμῆς προσευχῆς (35). γ'), δοξολογεῖ πάντοτε τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, καὶ κηρύττει τὰς εὐεργεσίας αὐτοῦ (δ'), εὐχαριστεῖ ἐκ καρδίας τὸν Θεὸν, δι' ὅλας τὰς χάριτας, ὅσας ἔλαβε παρ' αὐτοῦ, καὶ ἀποδίδει ὅλα τὰ ἀγαθὰ εἰς τὴν εὐσπλαγγίαν του (ε'), ἔχει πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ἐλπίδα εἰς τὸν Θεὸν καὶ παραδίδει εἰς τὴν πρόνοιάν του ὅλα τὰ συμβάντα τῆς ἰδίας αὐτοῦ ζωῆς (ς'), ὑποτάσσεται ἐπομένως μετὰ χαρᾶς εἰς τὰ προστάγματα τοῦ Ὑψίστου Θεοῦ, καὶ ἐλπίζει μεθ' ὑπομονῆς εἰς αὐτόν (ζ'), τελευταῖον ἀγαπᾷ τὸν πλησίον, ὅσον ἐπιθυμεῖ νὰ ἀγαπᾶται αὐτὸς ἀπὸ τὸν Θεόν· α' ἐάν τις εἴπῃ, ὅτι ἀγαπᾷ τὸν Θεόν, καὶ τὸν νὰ ἀδελφὸν αὐτοῦ μισεῖ, ψεύστης ἐστίν. » Α', Ἰωάν. δ', 20. Ἐναντία εἰς ταύτας τὰς ἀρετὰς εἶναι αἱ ἐπόμεναι κακίαι (α'), ἢ πρὸς τὸν Θεὸν ἔχθρα, ἢ ὅποια ὑφίσταται εἰς τὴν παράβασιν τῶν ἐντολῶν του (β'), ἢ πνευματικὴ ὀκνηρία εἴτουν ἀκηδία· ἢ ὅποια εἶναι τὸ νὰ ἀμελῇ τις τὰ καθήκοντα τῆς εὐσεβείας· τούτέστι τὴν προσευχὴν, τὴν μνήμην τοῦ Θεοῦ, τὸ νὰ ὑπάγῃ εἰς τοὺς θείους ναοὺς, κτ. (36). γ'), ἢ πρὸς Θεὸν ἀχαριστία, ἢ γνομένη ἐνίοτε μετὰ τὸν γογγυσμὸν (δ'), τὸ νὰ ἀμφιβάλλῃ τις διὰ τὴν πληρωσιν τῶν ἐπαγγελιῶν τοῦ Θεοῦ· μία ἄκαιρος πεποίθησις εἰς τὸν Θεόν (37), ἢ μία τελεία ἀπόγνωσις.

Τί εἶναι ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ;

Τὸ δεύτερον οὐσιῶδες μέρος τῆς θείας λατρείας εἶναι ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ· ὅστις ὑφίσταται εἰς τὸ νὰ συλλογίζεται καθ' ἐκάστην ὁ ἄνθρωπος τὴν παντοδυναμίαν καὶ δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ φυλάττεται ἀπὸ τὰ νὰ πράττῃ, ὅσα εἶναι εἰς ὕβριν καὶ καταφρόνησιν αὐτοῦ (38).

35) Ἑβρ. δ'. 16. 36) Ἴδε Ματθ. κβ'. 13—27. Ἑβρ. ε'. 11. Α'. Πέτρ. ε'. 8.

37) Ἦγουν τὸ νὰ ἐλπίζῃ τις εἰς τὴν εὐσπλαγγίαν τοῦ Θεοῦ περισσότερον ἀφ' ὅτι πρέπει περὶ τοῦ ὁποίου ἴδε τὸν Ἀπόστολον Παῦλον Ῥωμ. β', 4, 5.

38) Τίς οὐ φοβηθήσεται σε Βασιλεῦ τῶν ἔθνων; ὅτι σοι [τοῦτο] προσήκει, λέγει ὁ Προφήτης Ἰερεμίας Ι', 7. (τὸ ὁποῖον ἐδάφιον λείπει εἰς τοὺς ἐβδομήκοντα, ἐκδόσ. Μιλλίου, ἐν Ἀμστελοδαμ. 1723). πρέπει ὅμως νὰ προσέχωμεν νὰ μὴ ᾔναι ὁ πρὸς τὸν Θεὸν ἡμῶν φόβος δουλικός, ἀλλ' υἱικός. Ὁ δουλικὸς φόβος γεννᾶται ἀπὸ μίαν καρδίαν τρέμουσαν διὰ τὰς δικαίας καὶ ἀφεύκτους ποινὰς, τῶν ὁποίων εἰμῆθα ἄξιοι διὰ τὰς ἡμετέρας ἁμαρτίας. Ὁ υἱικός φόβος ὑφίσταται εἰς τὴν λύπην, τὴν ὅποian αἰσθάνεται ὁ ἁμαρτωλὸς διὰ τὸ νὰ ἔβλαψε τὸν εὐεργετικὸν καὶ φιλόστοργον αὐτοῦ Πατέρα, τὸν Θεόν. Περὶ τοῦ τοιοῦτου φόβου λέγει ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Μαλαχίου· α' Ἰδὺς δοξάσει πατέρα, καὶ δοῦλος τὸν Κύριον ἑαυτοῦ· καὶ εἰ Πατὴρ εἰμι ἐγὼ, ποῦ ἐστίν ἡ δόξα μου;

Ἀποτελέσματα τοῦ θείου φόβου.

Ἀποτελέσματα τοῦ θείου φόβου εἶναι: α), ἡ πνευματικὴ πτωχεία, ἢ ὅποια εἶναι τὸ νὰ ταπεινοῦται τις ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ γνωρίζῃ ὅτι εἶναι πταίστης ἔμπροσθεν εἰς τὸ θεῖον κριτήριον. Ἐναντιοῦται εἰς ταύτην τὴν πνευματικὴν πτωχείαν ἡ φαρισαϊκὴ ὑπερηφάνεια, ἡ ὅποια εἶναι τὸ νὰ θαρρῆ τις εἰς τὰ ἴδια αὐτοῦ ἔργα, καὶ νὰ ὑψοῦται ὑπὲρ τοὺς ἄλλους· β), ἡ μετάνοια, ἡγουν ἡ ὁμολογία τῶν ἰδίων ἁμαρτημάτων ἠνωμένη μετὰ τὴν ἐλπίδα εἰς τὴν εὐσπλαγγίαν τοῦ Θεοῦ. Ἡ ὁμολογία αὕτη, ὅποταν γίνεται διὰ στόματος, ὀνομάζεται Ἐξομολόγησις. Εἰς ταύτην ἐναντία εἶναι ἡ ἀμετανοησία, ἡγουν ὁ βαθὺς ὕπνος εἰς τὴν ἁμαρτίαν (39). γ), ἡ νηστεία, εἴτουν ἡ χαλίνωσις τῶν παθῶν ὅταν ὁ ἄνθρωπος τὰ πολεμῆ καὶ τὰ ὑποτάσῃ εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον. Χρήσιμος εἶναι εἰς ταύτην τὴν χαλίνωσιν ἡ ἀποχὴ μερικῶν βρωμάτων, διὰ τῆς ὁποίας δαμάζονται αἱ σαρκικαὶ ἐπιθυμίαι, αἱ ὅποια ἐξαγριούμεναι ἀπὸ τὴν ὑπερμετρον τροφήν, ἀποτελοῦσιν ἀκηδὲς καὶ νωθρὸν τὸ πνεῦμα (40). Ἐναντία εἰς τὴν χαλίνωσιν τῶν παθῶν εἶναι ἡ ἀκολασία, ἡγουν τὸ νὰ δίδῃ τις τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὰς ὀρέξεις τοῦ σώματος, ἐκ τῆς ὁποίας γεννῶνται ἢ ἀκρασία, ἢ τρυφή, ἢ γαστριμαργία, καὶ ὅλα τὰ ἁμαρτήματα. Περὶ τού-

» ἢ εἰ Κύριός εἰμι ἐγὼ, ποῦ ἐστὶν ὁ φόβος μου; κεφ. α', β'. Ἐναντίον δὲ εἰς τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ὑπερβολικὸς φόβος, ἡγουν τὸ νὰ φοβώμεθα » νὰ δυσαρεστήσωμεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους περισσύτερον παρὰ εἰς τὸν Θεόν· τὸ ὅποιον » ἀπαγορεύει ὁ Χριστὸς » Μαθ. ιε', 4—9.

39) Καλὸν εἶναι, ὅσοι κοιμῶνται ἀμέριμοι εἰς τὴν ἁμαρτίαν, νὰ ἐνθυμηθῶσι τὰ λόγια ταῦτα τοῦ Ἀποστόλου: « Ὅταν γὰρ λέγωσιν· εἰρήνη ἔξ ἀσφάλεια, τότε αἰφνιδίως αὐτοῖς ἐφίσταται ὁ θάνατος, ὡσπερ ἡ ψῆδιν τῇ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ, ἔξ οὗ μὴ ἐκφύγῃ » γωσιν κτ. » Α'. Θεσσαλον. ε', 3—8.

40) Δὲν ἤθελεν ἦναι ἀνάμωστον νὰ σημειώσωμεν ἐνταῦθα ὀλίγα τινα περὶ νηστείας, διὰ τοὺς ἀπέριτος τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας. Ἀπὸ τὰς διαρισμένας νηστείας τῆς Παλαιᾶς Ἐκκλησίας· αἱ μὲν ἦσαν ἑβδομαδικαί, ὅποια ἦτον ἡ νηστεία τῆς τετάρτης ἢ τῆς παρασκευῆς κατὰ πᾶσαν ἐβδομάδα· μία δὲ μόνη ἐτήσιος ἢ πρὸ τοῦ Πάσχα. Ἡ ὅποια ὀνομάζετο κοινῶς τεσσαρακοστὴ μετὰ ὅλον ὅπου ἡ ποσότης τῶν ἡμερῶν ἦτον διάφορος κατὰ διαφοροῦς τόπους· ἐπειδὴ οἱ μὲν ἐνήσειον μίαν μόνην ἡμέραν, οἱ μὲν δύο, ἄλλοι περισσοτέρας, ἄλλοι τεσσαράκ. ὥρας (ἴδ. Εἰρηναῖον παρὰ τῷ Εὐσεβίῳ Ἐκκλησιαστ. ἱστορ. Βιβλ. ε', κεφ. κς'). ἄλλοι τρεῖς ἐβδομάδας, ἄλλοι ἔξ ἢ ἄλλοι ἐπτά πρὸ τοῦ Πάσχα· ἔξ οἱ μὲν ἐγκρατεῦντο ἀπὸ ὅλα τὰ ἐμψυχα, οἱ δὲ ἔτρωγον ἰχθύας μόνους, ἄλλοι μετὰ τῶν ἰχθύων ἢ τὰ πετεινά, δίσχυριζόμενοι, ὅτι ἦσαν ἢ αὐτὰ ἐκ τῶν ὑδάτων, κατὰ τὸν Μωσέα· ἄλλοι ἀπέτχον ἀπὸ τὰ ὡὰ ἢ τὰ ἀκρόδρουα, τινὲς ἔτρωγον ξηρὸν ἄρτον, ἄλλοι μὴδὲ τοῦτον, ἢ ἄλλοι νηστεύοντες μέχρις ἐναντίως ἔτρωγον διάφορα βρώματα. Ἴδε Σωκράτην Ἐκκλ. ἱστορ. Βιβλ. 5. κεφ. 22. Καὶ αὐτὰ μὲν ἦσαν αἱ νηστεαὶ τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας· τοῦ χρόνου δὲ προϊόντος, ἡ μὲν πρὸ τοῦ Πάσχα νηστεία ἐπεκράτησε νὰ ἦναι τεσσαρακονθήμερος παρὰ πᾶσιν· εἰσῆχθησαν δὲ ἢ ἄλλαι τέσσαρες ἐτήσιοι νηστεαὶ, τούτεστιν ἡ πρὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως, ἢ πρὸ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, ἢ πρὸ τῆς Μεταμορφώσεως, ἢ ἡ πρὸ τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἢ ἡ ἐπταήμερος ἢ αἱ τέσσαρες, καθὼς λέγει ὁ Βαλσαμών Ἐρωταποκρίσ. 53. Εἰς δὲ τὴν Ῥώμην ἐνήσειον (καθὼς λέγει ὁ Σωκράτης αὐτόθ.) ἢ κατὰ πᾶν Σάββατον, τὸ ὅποιον ἔπειτα ἀπηγόρευσεν ἡ ἐν Τρούλλῳ Οἰκουμενικῇ Σύνοδος κανόν. 56. Ἔτι σημειῶσαι, ὅτι ἡ νηστεία ἡ μέχρι τῆς ἐναντίως ὀνομάζετο Στάσις ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν ἐστηκότων καὶ γρηγορούντων φρουρῶν ὅταν δὲ παρετίετο μέχρις ἐσπέρας, ἐλέγετο εἰδικῶς νηστεία· ἢ ὅταν ἐφυλάττετο μέχρι τῆς ἐπαύριον τὸ πρῶτ', ἐκαλεῖτο ὑπέρθεσις.

του μᾶς διδάσκει ὁ Σωτὴρ λέγων· « Προσέχετε δὲ ἑαυτοῖς, μῆποτε βα-
 » ρυνθῶσιν ὑμῶν αἱ καρδίαι ἐν κραιπάλῃ, καὶ μέθῃ, καὶ μερίμναις βιωτι-
 » καῖς, καὶ αἰφνίδιος ἐφ' ὑμᾶς ἐπιστῆ ἡ ἡμέρα ἐκείνη » Λουκ. κ', 34 (41).
 δ'), ἡ ἄρνησις τοῦ ἑαυτοῦ, ἡγουν, τὸ νὰ καταφρονῶμεν καὶ νὰ ἀπο-
 βάλλωμεν ὅλα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἐμποδίζουσι τὴν σωτηρίαν ἡμῶν, ὅσον
 ἀρεστὰ ἦθελον ἦναι μὲ ὄλον τοῦτο εἰς ἡμᾶς. Οὕτω, παραδείγματος χάριν,
 πρέπει νὰ καταφρονήσωμεν τιμὴν, πλοῦτον, συγγένειαν, καὶ τὰ τοιαῦτα,
 ὅταν αὐτὰ μᾶς ἐμποδίζωσιν εἰς τὴν ἐργασίαν τῶν πρὸς Θεὸν καθηκόν-
 των (42). Ὅστις τηρήσῃ ἀκριβῶς ὅσα εἶπομεν ἐνταῦθα περὶ τοῦ Θεοῦ
 φόβου, δύναται δικαίως νὰ ὀνομασθῆ Θεοσεβὴς.

§. 8.

Ἡ τετάρτη ἐντολὴ μᾶς προστάσσει, νὰ συνερχόμεθα ἐπὶ τὸ
 αὐτὸ τὰς Κυριακὰς καὶ τὰς λοιπὰς ἑορτάς, διὰ νὰ λατρεύωμεν
 τὸν Θεὸν ἡγουν νὰ ἀποδίδωμεν εἰς τὸν Κτίστην τοιαύτην τιμὴν,
 ὁποῖαν χρεωστεῖ εἰς αὐτὸν τὸ κτίσμα, καὶ νὰ οἰκοδομῶμεν ἑαυ-
 τοὺς ἐκ τοῦ Θεοῦ λόγου.

Ἡμεῖς χρεωτοῦμεν νὰ καταγινώμεθα ἀδιακόπως εἰς τὴν λατρείαν τοῦ
 Θεοῦ διὰ τῆς προσευχῆς· ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο εἶναι ἀδύνατον, καὶ διὰ τὴν
 ἀσθένειαν τῆς ἡμετέρας φύσεως, καὶ διὰ τὰς διαφόρους τῆς παρουσίας ζωῆς
 χρείας, ὁ πολυεύσπλαγχνος Θεός, συγκαταβαίνων εἰς τὴν ἡμετέραν ἀσθέν-
 εϊαν ἐχάρισεν εἰς ἡμᾶς ἐξ ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος, διὰ νὰ ἐργαζώμεθα τὰ
 συγκεχωρημένα ἐπιγεια ἡμῶν ἔργα, καὶ διώρισεν μόνην τὴν ἐβδόμην ἡμέ-
 ραν εἰς τὸ νὰ τὸν λατρεύωμεν. Ἡ ἐβδόμη αὕτη ἡμέρα ἦτον ἀπ' ἀρχῆς
 κόσμου τὸ Σάββατον (ἡ ὁποία λέξις σημαίνει κατὰ παυσιν, διότι πρέ-
 πει νὰ καταπαύωμεν εἰς αὐτὴν ἀπὸ πᾶσαν ἐργασίαν)· καὶ μετὰ τὴν ἔλευ-
 σιν τοῦ Σωτῆρος μετετέθη παρὰ πάντων τῶν χριστιανῶν εἰς τὴν Κυριακὴν,
 εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ (43). Ἐπειδὴ, καθὼς ἐώρταζον

41) Ἴδε ἔξ Ῥωμ. ιε', 13. Ἐφεσ. ε', 18. Α'. Θεσσαλ. ε', 6. 42) Ἴδε Ματθ. ι', 38
 39, 16, 24—26. Λουκ. ιδ', 26, 27.

43) Ἀγκαλὰ ἡ περὶ τοῦ Σαββάτου νομοθεσία, ὡς ἀνήκουσα περισσότερον εἰς τὸν Ἰε-
 ρουργικὸν νόμον, ἔπρεπε νὰ καταργηθῆ πντᾶσαι μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Σωτῆρος
 (ἴδ. Κολασσ. ε', 16, 17). διὰ τὸ νὰ περιέχῃ μὲ ὄλον τοῦτο ἔξ ἠθικόν τι, ὅποσον εἶναι
 τὸ νὰ ἀφιερῶμεν μίαν ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ, μετετέθη
 παρὰ τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας εἰς τὴν Κυριακὴν. Οἱ Ἰουδαῖοι ἐσχόλαζον τὸ Σάββατον,
 ἔξ ἐσυνάξοντο ἐπὶ τὸ αὐτὸ, διὰ νὰ λατρεύωσι τὸν Θεὸν (Λευτ. κγ'. 3), εἰς ἀνάμνησιν
 ὄχι μόνον τῆς δημιουργίας (Ἐξῆδ. Κ. 11), ἀλλὰ ἔξ τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν ἐξ Αἰγύπτου
 (Δευτερον. ε', 14, 15)· ἔστις παρέβαινε τὴν ἐντολήν τοῦ Σαββάτου ἐτιμωρεῖτο μὲ
 θάνατον. Ἀριθμ. ιε', 32—36. Οἱ χριστιανοὶ ἐφύλαττον τὴν Κυριακὴν, εἰς ἀνάμνησιν
 τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν ἐκ τῆς δουλείας τοῦ νοητοῦ Φαραῶ, ἀπ' αὐτοὺς ἔτι τοὺς Ἀπο-
 στολικούς χρόνους, ὡς φαίνεται Πράξ κ', 7. Α'. Κορινθ. ις', 2. Ἀποκαλύψ. α', 10.
 (ὅπου ἔξ Κυριακῆς ῥητὸς ὀνομάζεται) ἔξ Ἰγνατίου ἐπιστολ. πρὸς Μαγνησ. καὶ ἐσχό-
 λαζον ἀπὸ πᾶσαν ἐργασίαν, παρεκτὸς ἀνίσως καμμία ἀναγκαῖα περίστασις ἀπῆτι
 τὸ ἐναντίον· ἴδε τὸν 29 κανόν. τῆς ἐν Λαοδικ. Συνόδ. τὸν ὅποσον ἐξηγῶν ὁ Βαλσα-
 μῶν λέγει· « οἱ Πατέρες τὸ μὴ ἐργάζεσθαι κατὰ τὴν Κυριῶννον οὐκ ἀναγκαστικῶς
 » ἐπέτρεψαν, ἀλλὰ προσέθεντο, εἶγε δύναιντο οἱ πιστοί· εἰ γὰρ ἐκ πενίας, ἢ ἄλλης
 » τινὸς ἀνάγκης ἔξ κατὰ τὴν Κυριῶννον ἐργάσαιτό τις, οὐ προκριματισθῆσεται. » Οἱ

πάσαι τὸ Σάββατον αἱ Ἰουδαῖοι, διότι κατέπαυσεν ὁ Θεὸς εἰς αὐτὴν τὴν ἡμέραν ἀπὸ ὅλα τῆς δημιουργίας τὰ ἔργα· οὕτως ἐορτάζουσι δικαίως οἱ Χριστιανοὶ τὴν Κυριακὴν· διότι εἰς αὐτὴν τὴν ἡμέραν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς κατέπαυσεν, ἡγοῦν ἐτελείωσε τὸ ἔργον τῆς ἡμετέρας ἀπολυτρώσεως, ἧτις εἶναι τρόπον τινὰ μία νέα δημιουργία. Διὰ τὴν ἀγίασωμεν τὴν εὐλογημένην ταύτην ἡμέραν, καὶ τὴν ἐορτάσωμεν, καθὼς εὐχαριστεῖται ὁ Θεός, εἶναι ἀναγκαῖον.

Πῶς ἀγιάζεται ἡ ἐορτή;

1. Νὰ καταπαύσωμεν ἀπὸ ὅλας ἡμῶν τὰς ἐργασίας, ὅχι μόνον ἡμεῖς, ἀλλὰ καὶ ὁ δούλος, καὶ ἡ παιδίσκη ἡμῶν· νὰ μακρύνωμεν τὸν νοῦν ἡμῶν ἀπ' ὅλας τὰς βιωτικὰς μερίμνας καὶ ματαίας ἀσχολίας, καὶ νὰ ἐνασχολώμεθα εἰς μόνην τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ, διὰ τὴν εὐφρανθῶσιν ὅλα, ἕως καὶ αὐτὰ τὰ ἄλογα ζῶα διὰ τὰς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἐορτὴ αὕτη πρέπει νὰ φυλάττεται ἀκριβῶς, ἐκτὸς ἂν δὲν μᾶς ἐμποδίζη καμμία ἀπαραίτητος ἀνάγκη· οἶον, πυρκαϊὰ, ἐπιδρομὴ ἐχθροῦ, ἀσθένεια φίλου, ἢ ἄλλο τι πρᾶγμα ὠφέλιμον εἰς τὸ κοινόν, τὸ ὁποῖον δὲν δέχεται ἀναβολὴν καιροῦ. Εἰς τοιαύτας περιστάσεις, πληροῦντες τὰ πρὸς ἀλλήλους καθήκοντα, δὲν παραβαίνωμεν τὴν ἐντολὴν ταύτην· ἐξ ἐναντίας φυλάττομεν τὸν Θεῖον νόμον κατ' ἄλλον τρόπον, καὶ ἐπομένως δὲν καταφρονεῖται διὰ τοῦτο τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο βεβαίως καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ, λέγων « Τὸ Σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο, οὐχ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ Σάββατον » Μαρκ. β', 27. τουτέστι δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ παραβλέψῃ τὸν περὶ τοῦ Σαββάτου νόμον, ὡςάκις τὸ ἀπαιτεῖ ἡ σωτηρία καὶ ἡ ὠφέλεια τοῦ πλησίον.

2. Νὰ υπάγωμεν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Κυρίου καὶ νὰ εὐχαριστῶμεν εἰς τὰς δημοσίους συνάξεις (44) τὸν εὐσπλαγγχον καὶ Θεὸν ἀγαθὸν Προνοητὴν δι' ὅλας αὐτοῦ τὰς πρὸς ἡμᾶς εὐεργεσίας· νὰ γνωρίζωμεν τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν καὶ τὰ πταίσματα, καὶ νὰ τὰ ἐξομολογώμεθα μὲ ἀληθινὴν εὐλάβειαν, παρακαλοῦντες τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, νὰ μᾶς βοηθήσῃ εἰς τὸ ἐξῆς διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ, καὶ νὰ μὴ μᾶς στερήσῃ τὴν εὐλογίαν αὐτοῦ· νὰ μεταλαμβάνωμεν τὴν ἀγίαν εὐχαριστίαν ἀξίως καὶ συνεχῶς· νὰ ἀκούωμεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μετ' εὐλαβείας τὴν προσευχὴν, τὴν ψαλμωδίαν καὶ τὴν διδασχὴν τοῦ Θείου λόγου. Πρέπει δὲ νὰ υπάγωμεν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ

δὲ Πολιτικοὶ νόμοι διώρισαν ἀπαραίτητον τῆς Κυριακῆς τὴν ἀργίαν δι' ὅλους, πλὴν τῶν γεωργῶν, τοὺς ὁποίους ἔξ αὐτοῦς ὑπέταξεν εἰς τὴν αὐτὴν ἀνάγκην· λέων ὁ Αὐτοκράτωρ μετέπειτα. Καὶ αὕτη μὲν ἦτον ἡ μὴν σχεδὸν τῆς Παλαιᾶς Ἐκκλησίας ἐορτὴ τοῦ χρόνου δὲ προϊόντος προσετέθησαν ἔτι ἄλλαι διάφοροι ἐορταὶ Δεσποτικά τε καὶ Μαρτυρικά· αἱ περισσότεραι (καθὼς λέγει Εὐσέβ. Παιμφίλ. περὶ βίου Κωνσταντίνου) ὑπὸ τοῦ μεγάλου Κωνστ. ὅστις ἐνομοθέτησε τὸ νὰ ἐορτάζεται ἔτι ἡ παρασκευὴ πάσης ἑβδομάδος, ὡς λέγει ὁ αὐτὸς Εὐσέβ. αὐτόθ. ἔτι Σωζόμενος Βιβλ. α', κεφ. 8, ἀγκυλῆ ἡ ἐορτὴ τῆς παρασκευῆς συνάγεται νὰ ἴηται ἀρχαιότερα ἐκ τοῦ Ὀριγένους βιβλ. β', κατὰ Κέλσου. Ὁ Αὐτοκράτωρ ἔπειτα Μανουήλ ὁ Κομνηνὸς διώρισε διὰ νεαρᾶς, τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐορτῶν ὅλου τοῦ ἔτους· τὰς ὁποίας διαιρεῖ εἰς τὰς « τελεῶς ἀπράκτους » ἔτι εἰς τὰς « ἀπὸ μέρους ἀπράκτους » ἴδε τὴν νεαρὰν ταύτην παρὰ τῷ Δεῦγκλαυίᾳ Ἰὴμ. α', Σελ. 160. 44) ἴδε Ἐβρ. β', 23.

Ἄλλὰ τὴν σήμερον τὸ νὰ ἄγνοῃ τις τὴν ἰδίαν θρησκείαν δὲν λογίζεται τίποτε. Καὶ αὐτὴ ἡ ἄγνοια (τίς ἠθέλε τὸ πιστεῦσαι!) δὲν κατέχει μόνους τοὺς ἰδιώτας καὶ ἀγραμμάτους, αὐτὴ ἐκτείνεται καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς χρησίμους καὶ πεπαιδευμένους ἀνθρώπους. Καὶ δὲν εἶναι ἄλλο κοινότερον τὴν σήμερον παρὰ τὸ νὰ βλέπη τις τιμίους, λογίους, καὶ πολλάκις διδασκάλους τῶν ἄλλων, εἰς μίαν βαθυτάτην ἄγνοϊαν, ἢ τουλάχιστον εἰς μίαν ἐπιπόλαιον καὶ ἀμέθοδον γνῶσιν τῆς θρησκείας. Καὶ τί ἀκολουθεῖ ἐντεῦθεν; μία γενικὴ διαστροφή τῶν ἡθῶν, μυρία προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίαι· φοβούμεθα ἐκεῖ ὅπου δὲν εἶναι, φόβος· καὶ τολμῶμεν ἐκεῖ, ὅπου πρέπει νὰ φοβώμεθα· δὲν διακρίνομεν τὸ συγκεχωρημένον ἀπὸ τὸ κεκωλυμένον· ζητεῖ πᾶς ἕνας τὸ ἑαυτοῦ, καὶ κανένας τὸ τοῦ ἑτέρου. Διὰ τί; διότι ἡ οἰκοδομὴ ἡμῶν δὲν ἐπιστηρίζεται εἰς καλὸν θεμέλιον· διότι δὲν ἐκατηχῆθημεν τὴν ὁδὸν Κυρίου, καθὼς ἔπρεπεν, εἰς τὸν καιρὸν τῆς τρυφερᾶς ἡλικίας, ὅταν καὶ τὰ πάθη δὲν εἶχον ἔτι μεταβληθῶσιν εἰς ἕξεις, καὶ ὁ νοῦς δὲν εἶχε ζοφωθῆ ἀπὸ τὴν ἀγλὴν τῶν ἰδίων συμφερόντων. Ἄς ἐρευνήσῃ πᾶς ἕνας προσεκτικῶς τὴν ἰδίαν συνείδησιν, καὶ αὐτὸς πολλάκις ὁ νομιζόμενος ἅγιος, καὶ θέλει καταλάβει, πόσον πλανᾶται. Ἡ εὐλάβεια δὲν εἶναι ποτὲ σταθερὰ, ὅταν δὲν ἐπιστηρίζεται εἰς τὴν πληροφορίαν, τὴν ὁποίαν χρεωστῆ πᾶς ἕνας νὰ ἔχῃ τῆς ἰδίας θρησκείας, καὶ ἡ πληροφορία δὲν ἀποκτᾶται πάρεξ διὰ τῆς ἐρεύνης, ἧγουν διὰ μιᾶς εὐμεθόδου κατηχήσεως (67).

§. 14. Ἄλλ' ἴσως ἠθέλε τις ἀντιλέξει· πρῶτον, ὅτι τὴν σήμερον δὲν κατηχοῦμεθα, διὰ τὸ νὰ βαπτίζωμεθα εἰς ἡλικίαν νηπιώδη· δεύτερον, ὅτι ἀναπληροῦσι τὴν ἔλλειψιν τῆς κατηχήσεως αἱ ὀμιλίαι τῶν Ἱεροκηρύκων ἐπ' Ἐκκλησίας· τρίτον, ὅτι μήτε εἶναι ἀναγκαῖα ἡ κατήχησις, διότι ὁ χριστιανὸς χρεωστῆ νὰ πιστεύῃ χωρὶς νὰ ἐρευνᾷ.

§. 15. Καὶ πρὸς μὲν τὴν πρώτην ἀντίθεσιν ἀποκρινόμεθα, ὅτι, καὶ ἀφ' οὗ ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια τοῦ νηπιοβαπτισμοῦ, ἡ Ἐκκλησία μ' ὄλον τοῦτο δὲν ἠμέλησε τὸ ἔργον τῆς κατηχήσεως ἀλλ' ἐδίδασκε τῶν πιστῶν τὰ τέκνα μετὰ τὸ βάπτισμα, ἀφοῦ ἔφθανον εἰς ἡλικίαν ἱκανήν, ὥστε νὰ καταλαμβάνωσι τὴν διδασκαλίαν τῆς πίστεως. Διὰ νὰ μὴ μακρολογῶμεν, ἴδε ὅσα εἴπομεν ἀνωτέρω περὶ τούτου (68).

§. 16 Ἡ δευτέρα ἀντίθεσις, πόσον εἶναι ἀνίσχυρος, φαίνεται ἐκ τοῦτου μόνον, ὅτι οἱ Ἱεροκήρυκες λαλοῦσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον περὶ τοῦ ἡθικοῦ μέρους τῆς θρησκείας, καὶ δὲν λαλοῦσι περὶ τοῦ δογματικοῦ, εἰμὴ ἐν παρόσῳ (69), διὰ τὸ νὰ ὑποθέτωσι τὸν ἀκροατὴν προκατηχημένον. Δὲν εἶναι ἴδιον τοῦ Ἱεροκήρυκος τὸ νὰ κατηχῇ (70), ἱκανὸν εἶναι εἰς αὐτὸν τὸ νὰ κάμνῃ τὴν προσαρμογὴν τῶν προεγνωσμένων ἀληθειῶν τῆς κατηχήσεως. Διὰ νὰ σαφηνίσωμεν τὸ λεγόμενον, δὲν ἠθέλεν εἶναι ἀνάρμοστος νὰ φέρωμεν

67) Ἰδε Ψαλμ. α', 2. Παροιμ. 6', 10. 11. Ὡσηθ' δ'. 6. Ἰωάν. εζ', 3. Α'. Κορινθ. ις', 34. Β'. Τιμοθ. γ', 15. Β'. Πέτρ. α', 5. ἐκ τῶν ὁποίων φαίνεται πόσον ἀναγκαῖα εἶναι ἡ γνῶσις εἰς τὴν ἀρετὴν, καὶ ἐπομένως εἰς τὴν σωτηρίαν. 68) Ἰδε ἀνωτέρω §, 5.

69) Ἰδε ἀνωτέρω σημ. (2). 70) Πάρεξ ὅταν κάμνῃ λόγους κατηχητικούς, ὅποιοι εἶναι ὁ κατηχητικὸς λόγος τοῦ Γρηγορίου Νύσσης, τινὲς τοῦ Χρυσοστ. καὶ ἄλλων.

ὄχι μόνον τὰς Κυριακὰς, ἀλλὰ καὶ τὰς ἄλλας ἑορτὰς τοῦ Κυρίου καὶ τῶν Ἁγίων αὐτοῦ, καὶ νὰ σπουδάζωμεν διὰ τῆς σωτηριώδους ταύτης ἀσχολίας νὰ προκόπτωμεν εἰς τὴν εὐσέβειαν.

3. Ὅσοι κατοικοῦσι μακρὰν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, ἢ ἐμποδίζονται νὰ ὑπάγωσιν εἰς αὐτὴν ἀπὸ καμμίαν ἀνάγκην, πρέπει τὰς ἑορτὰς, εἰς τὸν τόπον, ὅπου εὐρίσκονται, νὰ προσεύχωνται αἴροντες χεῖρας ὁσίους εἰς τὸν οὐρανόν, ἢ νὰ οἰκοδομῶνται μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν εὐσεβῶν βιβλίων. Ὅσοι δὲν ἠξέουσι ὁμῶς νὰ ἀναγινώσκωσι, πρέπει νὰ ἀκροάζωνται ἄλλους ἀναγινώσκοντας.

4. Εἰς ἕκαστον οἶκον πρέπει νὰ διδάσκωσιν οἱ γονεῖς τὰ τέκνα, οἱ κύριοι τοὺς δούλους, οἱ διδάσκαλοι τοὺς μαθητὰς, οἱ ὑπερκείμενοι τοὺς ὑποκειμένους, καὶ ἕκαστος τὸν πλησίον αὐτοῦ νὰ τοὺς κατηγῶσι τὸν νόμον τοῦ Κυρίου, καὶ νὰ καταγίνωνται πάντοτε εἰς τὸ νὰ τοὺς ὀδηγῶσιν εἰς τὸν φρόνον τοῦ Θεοῦ.

5. Πρέπει ἐξαιρέτως τὰς ἑορτὰς νὰ βοηθῶμεν τοὺς ἐν ἀνάγκαις ἐκ τῶν ὑπαρχόντων ἡμῶν, ἢ νὰ δίδωμεν ἐλεημοσύνην εἰς διατροφήν τῶν πτωχῶν. Πρέπει νὰ δίδωμεν εἰς τοὺς Ἐκκλησιαστικούς, ὡς ὑπέρετας τῆς Ἐκκλησίας, τὰ πρὸς ζωὴν ἀναγκαῖα, διὰ νὰ ἐργάζωνται τὸ ἴδιον ἐπάγγελμα μετὰ χαρᾶς καὶ μὴ στενάζοντες ⁽⁴⁵⁾. « Ἄξιός γάρ ὁ ἐργάτης τοῦ μισθοῦ » αὐτοῦ ἐστὶ » ⁽⁴⁶⁾. Πρέπει νὰ δίδωμεν εἰς τὰς χρείας, καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν ἀναγκαιῶν ⁽⁴⁷⁾ σκευῶν τῆς Ἐκκλησίας, εἰς οἰκοδομὴν Νοσοκομείων διὰ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ γέροντας, εἰς σύστασιν Σχολείων, εἰς ὑποδοχὴν ξένων, καὶ εἰς ἐξαγορὰν αἰχμαλώτων. Ὅστις πράττει ταῦτα, αὐτὸς ἀγιάζει τὸ Σάββατον τοῦ Κυρίου, καὶ ἄρχεται ἀπὸ τὴν παρούσαν ζωὴν νὰ ἑορτάζη τὸ αἰώνιον ἐκεῖνο Σάββατον, ἡγουν αὐτὸς δοκιμάζει ἐκεῖνην τὴν ἀνάπαυσιν, τῆς ὁποίας τὴν τελείαν ἀπόλαυσιν θέλει ἔχουμεν εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν. Ἑβρ. δ', 8, 9.— Ἀμαρτάνουσιν εἰς τὴν ἐντολὴν ταύτην.

1. Ὅσοι ἀπὸ μίαν ἄμετρον ἐπιθυμίαν πλοῦτου καὶ τῶν προσκαίρων ἀγαθῶν ἐργάζονται τὴν Κυριακὴν, καὶ ἀσχολοῦνται εἰς κοσμικὰ πράγματα. Οἱ τοιοῦτοι δουλεύουσι τὸν μαμμῶνάν καὶ τὴν κοιλίαν αὐτῶν, ὄχι τὸν Θεόν, καὶ μαρτυροῦσι μετὰ τοῦτο, ὅτι ἔχουσιν ὀλίγην ἐλπίδα καὶ πίστιν εἰς τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ. Φαντάζονται οἱ ἀνόητοι, ὅτι ὅσα κερδαίνουσιν, εἰς τὴν πρόσκαιρον ταύτην ζωὴν, εἶναι καρποὶ τῶν ἰδίων κόπων καὶ ὄχι τῆς εὐλογίας τοῦ Θεοῦ ⁽⁴⁸⁾. Οὕτω συλλογίζονται οἱ Ἑθνικοὶ, ἀλλ' ὄχι οἱ

45) Ἑβρ. γ', 17. 46) Λουκ. ε', 7. Α'. Κορινθ. θ', 14, 14. Α'. Τιμοθ. ε', 17, 18.

47) Ὅχι δηλαδὴ τῶν περιττῶν· ἐπειδὴ τις ὠφέλεια ἀπὸ τοῦ νὰ ἔχη μίαν Ἐκκλησίαν τριπλᾶ ἢ τετραπλᾶ δισκοπότηρα, πληθὸς ἀργυρῶν κανδηλῶν ἢ ἄλλων σκευῶν, ἢ νὰ στερηθῆται ἀπὸ σπουδαίους ἱερεῖς, ψάλτας, ἀναγνώστὰς ἢ ἀκροατάς; ἢ νὰ γέμῃ ἀπὸ πτωχοῦς ἢ πεινῶντας; ἢ θέλει χριστιανὲ νὰ στολίσῃ τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ; μὴ τὸν ἐπιφορτίξῃ μετὰ περιττὰ ἢ ἀνωφελῆ σκευῆ; ἀλλὰ διδοε ἀφ' ὅσα σοὶ ἔδοκεν ὁ Θεός, εἰς σύστασιν σχολείων ἢ νοσοκομείων, εἰς διατροφήν ὄρφανῶν ἢ χηρῶν ἢ μὴ φοβοῦ νὰ λειψῶσι ποτὲ τὰ ἀναγκαῖα σκευῆ ἀπὸ τὰς Ἐκκλησίας.

48) Δὲν εἶναι τὴν σήμερον ἄλλο κοινότερον ἀπὸ τὸ νὰ ἀκούη τις πολλοὺς πλουσίους νὰ κατηγορῶσι τὸν πτωχὸν αὐτῶν ἀδελφὸν μετὰ τοῦτα τὰ σκληρὰ λόγια· ὃ τὸν

ἀληθινοὶ Χριστιανοί. Διὰ τοῦτο συγχωρεῖ πολλάκις ὁ Θεὸς τὸ νὰ στερη-
ται εἰς μίαν στιγμὴν ὁ ἄνθρωπος, ὅσα ἐκέρδισεν εἰς τοιοῦτον τρόπον.

2. Ὅσοι, εἴτε ἀπὸ ψυχρότητα πρὸς τὴν θρησκείαν, εἴτε ἀπὸ ἀκηδεῖαν,
εἴτε ἀπὸ μίαν ἐσφαλμένην δόξαν, ὅτι ἡ θεία λατρεία εἰς τὰς κοινὰς συ-
νάξεις δὲν ἔχει τι περισσώτερον ἀπὸ τὴν γενομένην κατ' οἶκον, δὲν ὑπά-
γουσιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν· ἀλλὰ δαπανῶσι τὸν πολυτίμον τοῦτον καιρὸν
εἰς τὸ νὰ κἀθηται ἀργοί· ἢ νὰ περιέρχωνται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ἢ νὰ μεθύ-
σκωνται, ἢ εἰς σκανδαλώδη καὶ θεατρικὰ δράματα, ἢ εἰς ἀσχήμονα παι-
γνίδια, καὶ ἄλλας τοιαύτας ἀσεβείας ⁽⁴⁹⁾· καὶ ἀγκαλὰ ἦναι συγχωρη-
μένον τὸ νὰ εὐθυμῆσῃ τις τὴν Κυριακὴν διὰ ἀνακούφισιν τῶν σωματικῶν
πόνων· πρέπει ὅμως νὰ προσέχη νὰ μὴ βλάβῃ διὰ τούτου τὴν ἰδίαν ψυχὴν,
νὰ μὴ ζημιώσῃ τὸν πλησίον, καὶ νὰ μὴ δώσῃ σκάνδαλον εἰς κανένα ⁽⁵⁰⁾.

3. Ὅσοι ὑπάγουσι μὲν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ὑπάγουσι δὲ ἢ ἀπὸ συνή-
θειαν μόνην, ἢ διὰ νὰ φυλάξωσι τὸ πρέπον, ἢ καὶ νὰ διατρίψωσι τὸν και-
ρὸν, καθὼς καὶ ὅσοι εἰς τὸν καιρὸν τῆς ἀκολουθίας, καὶ τῶν ἱερῶν τελετῶν,
δὲν δεικνύουσι κανένα σέβας, φλυαροῦσι, γελῶσιν, ἀστιεύονται, συλλογί-

ἀπρόκοπον! Ὡ τὸν ἀνάξιον! Συμβαίνουσι, ναί, πολλάκις ἔς πτωχεῖται εἰς τοὺς ἀνθρώ-
πους ἐκ τῆς ἰδίας αὐτῶν ἀμελείας, ἢ καὶ κακίας, ὅχι ὅμως ὀλιγώτερον συμβαίνει ἔς
τὸ νὰ μὲνῃ τις πτωχός, διὰ τὸ νὰ μὴ μετεχειρίσθῃ τὸ ψεῦδος, τὴν ἐπιορκίαν, καὶ
ἄλλους τοὺς ἀθεμίτους τρόπους, μετὰ τοὺς ὁποίους ἀποκτᾶται πολλάκις ὁ πλούτος.

49) Ἐμποδίζει τὰ τοιαῦτα κατὰ τὰς ἐορτὰς ἡ ἐν Καρθαγένῃ Σύνοδος κανὸν. 7 ἔς
61 παρὰ τῆς Λεῦγκλαύφ τόμ. Α'. Σελίδ. 51. ἔς ὁ Αὐτοκράτωρ Λέων ὁ Μέγας νόμον
ἐξέβηκε κωλύοντα πᾶν μουσικὸν ὄργανον κατὰ τὰς Κυριακάς, ὡς λέγει Εὐσέβιος ἐν
τῇ ἐπιτομ. σελ. 291. Ἰγνάτιος δὲ ὁ Θεοφόρος ἐπίσκοπ. πρὸς Μαγνησ. λέγει· « ἕκαστος
ἡμῶν Σαββατιζέτω πνευματικῶς, μελέτη νόμου χαίρων—οὐκ ὀρχήσῃ· ἔς κρότοις νοῦν
οὐκ ἔχουσι. »

50) Δὲν εἶναι ἄλλο ἀξιοθρηνητότερον ἀπὸ τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἀγιάζουσι τὰς ἐορ-
τὰς πολλοὶ χριστιανοὶ τὴν σήμερον. Αἱ Δεσποτικαὶ ἐορταὶ δὲν γίνονται, πλέον εἰς
ἀνάμνησιν τῶν μεγάλων εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς. Ἡμεῖς προσμένομεν
τὸ, « Χριστὸς γεννᾶται » ἢ τὸ « Χριστὸς ἀνέστη μετὰ μεγάλην ἐπιθυμίαν, ὅχι
διὰ νὰ δοξάσωμεν τὸν Θεόν, ἀλλὰ διὰ νὰ λαμπροφορέσωμεν, ἔς νὰ περιερχώμεθα ἐξ
οἴκου εἰς οἶκον, διὰ νὰ πολυχρονίζωμεν ὁ εἰς τὸν ἕτερον, ἔς νὰ ἐρωτώμεν, « πὼς ἔχω-
μεν μετὰ τὴν μεταβολὴν τῶν βρωμάτων, ἀν τὸ πασχαλινὸν μᾶς ὠφέλησε κτ. » Ὅλα
αἱ Κυριακαὶ τοῦ ἔτους, ἐξαίρετως δὲ πρὸ τῆς Τεσσαρακοστῆς δύο, δαπανῶνται εἰς τὸ
νὰ λατρεύωμεν τὴν κοιλίαν ἡμῶν, ἔς ὅχι τὸν Θεόν. Εἰς αὐτὰς (ἔς ὅχι εἰς τὰς ἐργα-
σίμους ἡμέρας) συμβαίνουσι αἱ ἔριδες, αἱ φιλονικεῖται, οἱ φόνοι ἔς αἱ λοιπαὶ ἀνο-
σιουργίαι, καρποὶ τῆς Ἀδδθηφαγίας ἔς τῆς Μέθης. Αὐτὰς τὰς δύο Κυριακάς τῆς Ἀπο-
κρέω ἔς τῆς Τυροφάγου, φαίνεται νὰ ἡμεθα ὅλοι ἐνεργοῦμενοι ἀπὸ τοῦ δαιμόνιου τῆς
Γαστριμαργίας. Δὲν μένει πλέον διαφορὰ μεταξύ πλουσίου ἔς πτωχοῦ· ὅλοι τρώγου-
σιν ὑπὲρ τὴν χρεῖαν, καὶ πολλοὶ δαπανῶσιν ὑπὲρ τὴν δύναμιν. Θέλεις Χριστιανὲ νὰ
καταλάβῃς τὴν ἀτοπίαν τοιαύτης ἀντιθέου διαγωγῆς; ἔχε πάντοτε κατὰ νοῦν τὸ
παράδειγμα τοῦτο. Ἄν ἕνας φονεὺς, διότι ἀπεφάτισε νὰ κάμῃ ἀποχὴν τοῦ φόνου ἀπὸ
τῆς αὔριου, ἐφόνευσε σήμερον ὅσους ἠθέλην ἀπαντήσῃ· δὲν ἠθέλε τὸν κρίνειν ὅχι μόνον
μοχθηρότατον, ἀλλὰ ἔς ἀφρονέστατον; Τοιοῦτος γίνεσθαι ἔς σὺ, Χριστιανὲ, ὅταν
τρώγῃς σήμερον, ὅσα εὐρύς, διὰ νὰ ἀπέχῃς αὔριον ἀπὸ ὅλα· ὅταν γεμίξῃς σήμερον
τὴν κοιλίαν σου ὑπὲρ τὸ μέτρον, διότι δὲν ἔχεις αὔριον τὴν ἄδειαν νὰ φάγῃς κρέας·
ὅταν μεθύσκεισαι σήμερον διότι δὲν καταλύεις αὔριον οἶνον. Ἡξευρε ὅμως, ὅτι ὅστις
σχολάζει τὰς ἐορτὰς διὰ νὰ θεραπεύσῃ τὰ ἴδια πάθη, αὐτὸς δὲν εἶναι ἐορταστής·
ἀλλὰ χλευαστὴς τῆς θείας Μεγαλωσύνης, καὶ τολμηρὸς παραβάτης τῶν ἐντολῶν
τοῦ Θεοῦ.

ζονται τὰ ἐπίγεια, κατα λαλοῦσι τὸν πλησίον, δὲν ἀκούουσι μὲ προσοχὴν τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν, ἢ καὶ τὴν κρίνουσι κατὰ τὰς ἰδίας ἐννοίας. διότι ἡ διδασκαλία, ὅπως ποτὲ καὶ ἂν ἦναι ἢ φράσις, ἢ τὰ σχήματα τοῦ διδάσκοντος, πρέπει νὰ ἀκούηται μὲ εὐλάβειαν ἐπειδὴ κηρύττει τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ.

4. Ὅσοι δὲν ἤξεύρουσι, μήτε θέλουσι νὰ ἤξεύρωσι τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, καὶ δὲν ἀσχολοῦνται εἰς ἀνάγνωσιν εὐσεβῶν βιβλίων· ἀλλ' ἐξ ἐναντίας ἀναγινώσκουσι σκανδαλώδη καὶ ὀλέθρια συγγράμματα, καὶ τελευτῶσι οὕτως τὴν ἀθλίαν αὐτῶν ζωὴν εἰς μεγάλην ἀγνοίαν τῆς εὐσεβείας.

5. Ἄμαρτάνουσι προσέτι εἰς ταύτην τὴν ἐντολὴν ἐκεῖνοι οἱ ἀσεβεῖς Ποιμένες, ὅσοι δὲν διδάσκουσι τὸ ποιμνιον αὐτῶν, μήτε κηρύττουσι εἰς αὐτοὺς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἐπ' Ἐκκλησίας, ἢ (ἂν ἦναι ἀγράμματα) δὲν ἀναγινώσκουσι κἂν ἓνα ἄλλο Ἐκκλησιαστικὸν βιβλίον· αὐτοὶ οὐκ εἰσέρχονται εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, μήτε ἄλλους ὀδηγοῦσι εἰς αὐτήν (51). Πρὸς τούτους, ὅσοι ἀναγινώσκουσιν ἢ ψάλλουσιν ἐπ' Ἐκκλησίας χωρὶς εὐλαβείας καὶ προσοχῆς μὲ μεγάλην ταχύτητα, καὶ προξενοῦσι ἐπομένως σκάνδαλον ἀντὶ ὠφελείας.

6. Ὅσοι δὲν οἴδουσιν ἐκ τῶν ἰδίων ὑπαρχόντων μήτε τὸ ἐλάχιστον μέρος εἰς τὰς ἀναγκαῖας πνευματικὰς χρείας· οἷον, ὅσοι δὲν συνεισφέρουσιν εἰς τὴν συναζομένην διὰ τοὺς πτωχοὺς ἐλεημοσύνην, καὶ εἰς τὰς ἄλλας Ἐκκλησιαστικὰς χρείας· καθὼς ἔτι καὶ εἰς σύστασιν τῶν Νοσοκομείων, τῶν Σχολείων, εἰς βοήθειαν τῶν ἐν ἀνάγκαις ὄντων, τῶν προσαιτούντων, τῶν χηρῶν καὶ τῶν ὀρφανῶν· ἀντὶ δὲ τούτου καταναλίσκουσι τὴν οὐσίαν αὐτῶν εἰς ἀνωφελεῖς καὶ ἀσώτους δαπάνας, εἰς ἡδονὰς καὶ ἀθεμίτους ἀπολαύσεις, εἰς γελωτοποιούς καὶ βωμολόχους κτ. (52). Οἱ τοιοῦτοι πάντες δὲν ἀγιάζουσι τὸ Σάββατον ἢ γοῦν τὴν ἑορτήν, ἀλλὰ τὴν βε-

51) Ἴδε Ματθ. κγ', 13. 52) Ἐνταῦθα ἀνάγεται ἢ ἡ ἄσωτος δαπάνη, ἣτις γίνεται εἰς τὸ παιγνίδιον τῶν κύβων, τῶν χαρτίων ἢ τῶν τοιούτων. Ἄν ἤξευρον οἱ χαρτοπαίχται πόσον κακὸν προξενοῦσι εἰς ἑαυτοὺς ἢ εἰς τὸν πλησίον διὰ τῆς τοιαύτης αἰσχροκερδείας, ἣθελε φρίττωσι καὶ εἰς μόνην τὴν θέαν τῶν χαρτίων. Αὐτοὶ βλάπτουσι τὴν ὕγιαν τοῦ σώματος μὲ τὰς ἀμέτρους ἀγρυπνίας καὶ μὲ τὰς παραλόγους ὀργὰς· ἐπακολουθήματα ἀναγκαῖα τῶν αἰσχροκερδῶν παιγνιδίων. Αὐτοὶ ἐκνευρίζουσι τὴν ψυχὴν· ζοφοῦσι τὸν νοῦν· ἐξορίζουσι τὴν Θεοσεβείαν ἀπὸ τῆς καρδίας διὰ τῶν ὀρκῶν, τῶν ἀθεμιτῶν ἐπικλήσεων τοῦ Θεοῦ, τῶν ἄρῶν καὶ βλασφημιῶν. Ἄφ' οὗ ὀλιγοψύχητις τοιοτοτρόπως τὰ πρὸς ἑαυτὸν καὶ πρὸς τὸν Θεὸν καθήκοντα· ἄφ' οὗ ὡς ἄλλος Τίταν, καταφρονήσῃ καὶ αὐτὸν τὸν οὐρανὸν, εἶναι πιθανὸν ὅτι θέλει φυλάξῃ τὰ πρὸς τὸν πλησίον καθήκοντα; Ἡ καθημερινὴ πέτρα δεικνύει, ὅτι οἱ τοιοῦτοι φροντίζουσι ἢ οὐδαμῶς, ἢ ὀλίγον διὰ τοὺς οἰκείους, καὶ πολλὰ ὀλιγότερον διὰ τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους. Αὐτοὶ, διὰ νὰ θεραπεύσωσι τὸ ἴδιον πάθος, ὑστεροῦσι τὰ ἴδια τέκνα ἀπὸ τῆν ἀναγκαίαν ἀνατροφῆν, βέλλουσιν εἰς κίνδυνον ἀτιμίας καὶ γυναικας καὶ θυγατέρας, δαπανῶσι ματαίως ἐκεῖνα τὰ χρήματα, τὰ ὅποια ἡδύναντο νὰ δαπανήσωσι διὰ τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἢ τὴν τοῦ πλησίον ὠφελείαν, καὶ καταντῶσι πολλάκις εἰς ἐσχάτην ἔνδειαν· σιωπῶ τὸ κακὸν παράδειγμα, τὸ ὅποσον δίδουσιν εἰς τοὺς ἄλλους, ἢ μάλιστα εἰς τὰ ἴδια τέκνα. Ὁ Ἀριστοτέλης (ἀγαθὰ στερημένος τοῦ εὐαγγελικοῦ φωτός) συγκαταριθμεῖ τοὺς τοιοῦτους μὲ τοὺς ληστάς· » Ὁ μέντοι κυβευτής (λέγει), » καὶ ὁ λωποδίτης, καὶ ὁ ληστής, τῶν ἀγελευθέρων εἰσιν, αἰσχροκερδεῖς γάρ ». Ἡθικ. Νικομ. Βιβλ. 6.

θηλοῦσι καὶ ὑστεροῦνται ἀπὸ τὴν μεγάλην ἐκείνην ἑορτὴν τῆς οὐρανοῦ κατοικίας.

Δι' προειρημέναι τέσσαρες ἐντολαὶ διδάσκουσι περὶ Θεοῦ καὶ τῆς ὀφειλομένης εἰς τὸν Θεὸν λατρείας· αἱ ἐπόμενα· ἐξ ἀποβλέπουσι τὸν πλησίον, καὶ ἔχουσι τέλος γενικῶς τὴν εἰρηνικὴν καὶ εὐδαίμονα ζωὴν τῆς Πολιτικῆς κοινωρίας.

§. 9.

Ἡ πέμπτη ἐντολὴ προστάσσει, νὰ προσφέρωμεν τὴν ὀφειλομένην τιμὴν καὶ ὑπακοὴν εἰς τοὺς γονεῖς ἡμῶν, ἐξαιρέτως (ὑποκάτω εἰς τὸ ὄνομα τῶν γονέων) εἰς τοὺς Ἡγεμόνας, εἰς τὴν Πνευματικὴν καὶ κοσμικὴν Ἐξουσίαν, εἰς τοὺς Διδασκάλους, εἰς τοὺς εὐεργέτας καὶ Δεσπότας, καθὼς ἔτι καὶ εἰς τοὺς Γέροντας· καὶ νὰ ἀγαπῶμεν εἰλικρινῶς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

Ἡ ἐντολὴ αὕτη προστάσσει νὰ τιμῶμεν τοὺς γονεῖς ἡμῶν.

Ἡ ἐντολὴ αὕτη ἔχει μεγάλην ἔμφασιν εἰς ὀλίγα λόγια· διότι προστάσσει,

1. Νὰ τιμῶμεν τοὺς γονεῖς ἡμῶν. Τοῦτο τὸ σέβας εἶναι τὸ νὰ τοὺς ἀγαπῶμεν ἐξ ὅλης καρδίας, καὶ νὰ τοὺς σεβώμεθα· νὰ ὑποτασσώμεθα εἰς αὐτοὺς καὶ νὰ μὴ ἐπιχειρίζομεθα κάμμίαν ἀξίολογον ἐπιχείρησιν χωρὶς τῆς εὐλογίας αὐτῶν· νὰ ὑποφέρωμεν μεθ' ὑπομονῆς τὰ πταίσματα καὶ τὰς ἀμαρτίας των· νὰ ὑπερασπίζωμεν, ὅταν ἡ χρεία τὸ καλέσῃ, τὴν τιμὴν αὐτῶν· νὰ γνωρίζωμεν εὐχαρίστως μέχρι τέλους ζωῆς τὴν ἀνατροφὴν, καὶ τὰς εὐεργεσίας, ὅσας ἐλάβομεν παρ' αὐτῶν, καὶ νὰ δεικνύωμεν ἐμπράκτως τὴν εὐγνωμοσύνην ἡμῶν πρὸς αὐτοὺς, βοηθοῦντες αὐτοὺς τὸ κατὰ δύναμιν, μάλιστα ὅπότεν πτωχεύσωσιν ἢ γηράσωσιν. Οἱ γονεῖς πάλιν χρεωστοῦσι νὰ τρέφωσι τὰ ἴδια τέκνα, ἕως οὗ νὰ φθάσωσιν εἰς ἡλικίαν, νὰ προνοῶσι διὰ τὴν ὑγίαν αὐτῶν, νὰ τὰ ἀνατρέφωσιν εἰς τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ (53), νὰ μὴ δίδωσιν εἰς αὐτὰ σκάνδαλον καὶ κακὸν παράδειγμα, νὰ τὰ διδάσκωσιν εἰς τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ (54), καὶ τὰς λοιπὰς ἐπιστήμας, εἰς τὰς ὁποίας εἶναι ἐπιτήδεια, καὶ νὰ σπουδάζωσι νὰ τὰ βάλλωσιν εἰς ἐκεῖνο τὸ ἐπάγγελμα, τὸ ὁποῖον εἶναι πρόσφορον καὶ κατάλληλον εἰς τὴν φύσιν αὐτῶν (55). Δὲν πρέπει πρὸς τούτοις νὰ προσφέρονται μὲ σκληρότητα

53) Ἴδε Ἐφεσ. ς', 4. 54) Δευτερονομ. ς', 7. καὶ 11, 19.

55) Οἱ πατέρες σφάλλονται μεγάλως, ὅταν ἀναγκάζωσι τὰ ἴδια τέκνα νὰ ἐναγκαλιζώμενοι τὸ ἴδιον ἐπάγγελμα, εἰς τὸ ὁποῖον αὐτοὶ εὐρίσκονται. Ὁ Πραγματευτὴς θέλει ὅλα του τὰ τέκνα πραγματευτὰς· ὁ τεχνίτης τεχνίτας· καὶ ὁ φιλόσοφος φιλοσόφους· χωρὶς νὰ ἐξετάσῃ, μήτε ὁ πραγματευτὴς, ἂν ὅλα του τὰ τέκνα ᾖναι ἐπίσης ἐπιτήδεια εἰς τὴν ἐμπορίαν· μήτε ὁ τεχνίτης, ἂν ἡ τέχνη ἀρμόζῃ εἰς αὐτὰ· μήτε ὁ φιλόσοφος, ἂν ἡ φιλοσοφία δύναται νὰ τελεσφορήσῃ εἰς τὰς κεφαλὰς των. Μία ἀπὸ τὰς ἰσχυροτέρας αἰτίας τῆς διαφθορᾶς τῶν ἀνθρώπων εἶναι, ὅτι δὲν εὐρίσκεται πᾶς ἕνας εἰς τὴν στάσιν, διὰ τὴν ὁποίαν τὸν ἔκαμεν ἐπιτήδειον ἢ πρόνοια τοῦ Θεοῦ. Ἐνας ἀπρόκοπος τεχνίτης ἤθελεν ζῆσαι ἔντιμος πραγματευτὴς, ἢ μέγας φιλόσοφος, ἂν οἱ γονεῖς του ἐξετάζον τὰς δυνάμεις τοῦ νοῦς του, πρὶν νὰ τὸν διαφρίσωσιν εἰς κάγένα ἐπάγγελμα. Ἡ συντομία μιᾶς σημειώσεως δὲν μοῖ συγχωρεῖ νὰ παραστήσω τὰ

εἰς τὰ τέκνα, ἀλλὰ νὰ διορθοῦσι τὰ σφάλματά των μὲ τὴν συγκατά-
 θασιν· καθὼς τὸ προστάσει ὁ ἴδιος Ἀπόστολος, λέγων. « Οἱ πατέρες
 ἢ μὴ ἐρεθίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν ἵνα μὴ ἀθυμῶσι » Κολασ. γ', 21. Πρέπει
 προσέτι νὰ ἦναι, μέχρι τέλους ζωῆς αὐτῶν, οἱ πρῶτοι καὶ καλλιώτεροι
 σύμβουλοι τῶν ἰδίων τέκνων.

Νὰ ὑποτασσώμεθα εἰς τὰς προσταγὰς τῶν Ἁγεμόνων.

2. Νὰ ἀγαπῶμεν τοὺς Ἁγεμόνας, ὡς πρώτους Δεσπότης μετὰ Θεόν,
 καὶ νὰ τοὺς σεβώμεθα, ὑποτασσόμενοι εἰς τὰς θελήσεις, καὶ τελοῦντες τὰς
 προσταγὰς αὐτῶν μετὰ χαρᾶς καὶ χωρὶς γογγυσμοῦ (56). Πρὸς τούτοις
 νὰ δίδωμεν τοὺς φόρους ἐθελουσίως (57), καὶ νὰ παρακαλῶμεν τὸν Θεὸν
 διὰ τὴν ὑγίαν καὶ εὐτυχίαν αὐτῶν (58), καὶ νὰ βάλλωμεν εἰς κίνδυνον
 καὶ τὴν ἴδιαν ἡμῶν ζωὴν, ὅταν ἡ χρεία τὸ καλέσῃ, νὰ ὑπερασπίσωμεν τὴν
 τιμὴν καὶ τὴν ζωὴν αὐτῶν ἐναντίον εἰς τοὺς ἐχθρούς, τοὺς ἀποστάτας καὶ
 τοὺς προδότας· « οὐ γὰρ ἐστὶν ἐξουσία, εἰμὴ ἀπὸ Θεοῦ· αἱ δὲ οὐσαι ἐξουσίαι
 » ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τεταγμέναι εἰσὶν· ὥστε ὁ ἀντιτασσόμενος, τῇ ἐξουσίᾳ
 « τῇ τοῦ Θεοῦ διαταγῇ ἀνθέστηκε » Ῥωμ. ιγ', 1, 2. Τὸ χρέος πάλιν τῶν
 Ἁγεμόνων εἶναι, νὰ προνοῶσι διὰ τὴν ἡσυχίαν καὶ εὐδαιμονίαν τῶν ὑπη-
 κῶν, νὰ ὑπερασπίζωσι τὸ δίκαιον, καὶ νὰ κολάζωσι τοὺς φανεροὺς πταί-
 στας, νὰ μὴ συγχωρῶσιν εἰς τὰς Πνευματικὰς καὶ Πολιτικὰς Κυβερνή-
 σεις τὸ νὰ υπερβαίνωσι ποτὲ τὰ ὅρια τοῦ καθήκοντος. Ὁ Ἁγεμὼν χρεω-
 στεῖ νὰ ἀνταμειβῇ τοὺς καλοὺς, καὶ νὰ παιδεύῃ τοὺς κακοὺς, καὶ νὰ φρον-
 τίξῃ ὡς Πατὴρ διὰ τὸ καλὸν τῶν ἰδίων τέκνων. Πρέπει πρὸς τούτοις νὰ
 διατηρῇ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν εὐταξίαν, καὶ νὰ ὑπερασπίξῃ τὴν Ἐκκλη-
 σίαν ἐναντίον εἰς τοὺς καταφρονητὰς καὶ χλευαστὰς· νὰ συνεργῇ εἰς τὸν
 πλατυσμόν καὶ τὴν ἐπίδοσιν τῆς Εὐαγγελικῆς διδασκαλίας, καὶ νὰ ὀδηγῇ
 διὰ ταύτης τοὺς ὑπηκόους πρὸς τὴν εὐσέβειαν· ἐπειδὴ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ
 ὀνομάζει τοὺς Ὀρθοδόξους Βασιλεῖς Τιθηνοὺς τῆς Ἐκκλησίας, διὰ τοῦ
 Προφήτου Ἡσαΐου, κεφ. μθ', 23.

Νὰ ὑποτασσώμεθα εἰς τοὺς πνευματικοὺς καὶ κοσμικοὺς Κυβερνήτας.

3. Νὰ προσφέρωμεν ὑποταγὴν εἰς τοὺς Πνευματικοὺς καὶ Κοσμικοὺς
 Κυβερνήτας, νὰ τοὺς ἀγαπῶμεν ἀνυποκρίτως καὶ νὰ ὑπερασπίζωμεν τὴν
 τιμὴν αὐτῶν· νὰ παριστάμεθα ἔμπροσθεν αὐτῶν μὲ σέβας, καὶ, ἂν κατὰ
 τύχην ἤθελε μᾶς βλάβωσι, νὰ ὑποφέρωμεν μετ' ὑπομονῆς τὴν βλάβην (59).
 Γὸ χρέος δὲ τῶν Κυβερνητῶν, τῶν μὲν πνευματικῶν εἶναι, νὰ διδάσκωσι

ἵπτα καὶ τὰς μεγάλας δυστυχίας, ὅσαι γεννῶνται ἀπὸ τὴν κακὴν ἐκλογὴν τοῦ ἐ-
 παγγέλματος, ὅστις ὅμως ἤξείρει νὰ συλλογίζεται, θέλει τὰ καταλάβει καὶ χωρὶς ἐγὼ
 νὰ τὰ ἀριθμήσω.

56) Ἴδε Ῥωμ. ιγ', 1—6. Τίτ. γ', 1. Α'. Πέτρ. β', 13—17. 57) Ὅχι μόνον μᾶς
 παρήγγειλεν ὁ Χριστὸς ὅς ἀποδίδωμεν τὰ Καίσαρος, Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ, τῷ
 Θεῷ Ματθ. κβ', 20. ἀλλὰ καὶ ἐβεβαίωσε τὴν ἐντολὴν ταύτην μετ' ὁ ἴδιον παράδειγμα,
 Διὸ τὸ β', 24—27. Ἴδε καὶ Ῥωμ. ιγ', 7.

58) Καθὼς παραγγέλλει ὁ Ἀπόστολος Α'. Τιμόθ. β', 1, 2. Ἴδε καὶ Ἱερμ. κβ', 7.

59) Ἴδε Α'. Θεσσαλ. ε', 12, 13. Ἑβρ. ιγ', 17.

τοὺς ἀνθρώπους, καὶ νὰ τοὺς ὀδηγῶσιν εἰς τὴν εὐθείαν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς· τῶν δὲ κοσμικῶν, νὰ φυλάττωσι τὸ δίκαιον, καὶ νὰ φροντίζωσι τὸ νὰ ἦναι εὐτακτοὶ καὶ φρόνιμοι οἱ ὑποκείμενοι εἰς αὐτούς.

Νὰ ἀγαπῶμεν τοὺς διδασκάλους καὶ εὐεργέτας.

4. Νὰ ἀγαπῶμεν τοὺς διδασκάλους καὶ εὐεργέτας, καὶ νὰ ἡμεθα πάντοτε εὐγνώμονες πρὸς αὐτούς· ἤγουν νὰ τοὺς βοηθῶμεν ἐν καιρῷ χρείας, καὶ νὰ τοὺς περιποιώμεθα φιλικῶς εἰς πᾶσαν εὐκαιρίαν.

Οἱ δούλοι πρέπει νὰ σέβωνται τοὺς δεσπότας.

5. Χρεωστοῦσιν οἱ δούλοι νὰ φοβῶνται τοὺς ἰδίους δεσπότας, νὰ τοὺς ὑπηρετῶσι πιστῶς καὶ ἐπιμελῶς, νὰ πειθῶνται εἰς τὰς προσταγὰς τῶν χωρὶς γογγυσμοῦ, νὰ ὑποφέρωσι τὰς δυσκολίας καὶ τὰς φαντασιώδεις αὐτῶν γνώμας, νὰ μὴ κλέπτωσι, νὰ φροντίζωσι διὰ τὸ συμφέρον τοῦ δεσπότητος ἐπίσης ὡς καὶ διὰ τὸ ἑδικόν των, νὰ ὑπερασπίζωσι τὴν τιμὴν καὶ τὸ καλὸν ὄνομα τοῦ δεσπότητος εἰς πᾶσαν εὐκαιρίαν (60). Οἱ Δεσπότηται πάλιν πρέπει νὰ προσφέρωνται πρὸς τοὺς δούλους, ὡς πατέρες, νὰ τοὺς παρακινῶσιν εἰς τὸν φόβον τοῦ Κυρίου, καὶ εἰς τὰ χρηστὰ ἤθη, νὰ μὴ τοὺς ὑστερῶσι τὴν ἀναγκαίαν τροφήν, νὰ μὴ τοὺς ἐπιφορτίζωσι μὲ κόπους ὑπερβολικούς· νὰ μὴ βαρύνωσι τοὺς γεωργούς μὲ συνεισφορὰς καὶ δόσεις ἀνυποφόρους· νὰ ἦναι μέτριοι εἰς τὰς κολάσεις, τὰς ὁποίας δὲν πρέπει νὰ ἐπιβάλλωσι δι' ἄλλο τέλος, πᾶρεξ διὰ διόρθωσιν τῶν δούλων· νὰ μὴ τοὺς μεταχειρίζωνται ὄργανα τῆς ἰδίας κακίας, καὶ νὰ ἐνθυμῶνται πάντοτε τὴν παραγγελίαν τοῦ Ἀποστόλου « οἱ κύριοι τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἰσότητα τοῖς » δούλοις παρέχεσθε, εἰδότες, ὅτι καὶ ὑμεῖς ἔχετε Κύριον ἐν οὐρανοῖς. » Κολασ. δ', 1. (61).

Ποῖοι εἶναι οἱ καρποὶ τῆς εὐσπλαχνίας.

6. Προστάσει ἐτι ἡ ἐντολὴ αὕτη νὰ ἀγαπῶμεν τὸν πλησίον· ἤγουν νὰ προσφερώμεθα εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους εὐλικρινῶς, φιλικῶς, θεραπευτικῶς καὶ πράως· νὰ ἡμεθα ἐλευθέριοι καὶ εὐσπλαγχοὶ. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς εὐσπλαχνίας εἶναι· τὸ νὰ τρέφῃ τοὺς πεινῶντας, νὰ ποτίζῃ τοὺς διψῶντας, νὰ ἐπισκέπτεται τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τοὺς ἐν φυλακαῖς, νὰ ὑποδέχεται ἀσμένως τοὺς ξένους, νὰ μὴ προσενῇ κάμμιναν βλάβην εἰς τὸν πλησίον, ἐξ ἐναντίας δὲ πάντοτε καλὸν (62). Τὰ ἀποτελέσματα τῆς εὐσπλαχνίας, καθόσον ἀποβλέπουσι τὴν ψυχὴν, εἶναι· τὸ νὰ ἀποσύρῃ τις τὸν πλησίον, ἀπὸ τὴν ὁδὸν τῆς ἁμαρτίας· νὰ διδάσκῃ τοὺς ἁμαθεῖς τὸν νόμον τοῦ Κυρίου, καὶ τὸν Θεῖον φόβον, καὶ νὰ τοὺς βοηθῇ μὲ τὴν καλὴν συμβουλὴν (63). Ὅχι μόνον νὰ ὑποφέρῃ μετ' ὑπομονῆς εἰτι ἄδικον ἤθελε πράξῃ

60) Ἴδε τὰ καθήκοντα τῶν δούλων Ἐφεσ. γ', 3—8. Κολασ. γ', 22—24. Α'. Τιμ. β', 1, 2. Τιτ. β', 9, 10. Α'. Πέτρ. β', 18, 19. 61) Ἴδε ἔξ Ἐφεσ. γ', 9. Εἰς τὴν ἐντολὴν ταύτην ἀνάγονται ἔξ τὰ καθήκοντα τῶν ἀνδρῶν πρὸς τὰς γυναῖκας, ἔξ τῶν γυναικῶν πρὸς τοὺς ἀνδρας. Α'. Κοριν. ζ', 3—5. 12. 13. Ἐφεσ. ε', 22—25. Κολασ. γ', 18, 19. Α'. Πέτρ. γ', 1—7. 62) Ματθ. κέ, 34—36. 63) Ματθ. ιη', 15. Ῥωμ. ιε', 1, 2. Α'. Θεσσαλ. ε', 11—14.

ἄλλος εἰς αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ νὰ τοῦ τὸ συγχωρῇ, καὶ νὰ παρακαλῇ τὸν Θεὸν διὰ τὴν σωτηρίαν ὄλων τῶν ἀνθρώπων.

Ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν πλήρωσιν ταύτης τῆς ἐντολῆς κρέματαί ἡ εἰρήνη, καὶ τὸ καλὸν ὄλων τῶν ἀνθρώπων· ὑπόσχεται ὁ Θεὸς εἰς τοὺς πληρωτὰς αὐτῆς μίαν ἐξαίρετον εὐλογίαν (64).

Δὲν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ λαλήσωμεν κατὰ μέρος καὶ διὰ τοὺς παραβά-
τας ταύτης τῆς ἐντολῆς· ἐπειδὴ ὅσοι δὲν πληροῦσι τὰ προειρημένα καθή-
κοντα, εἶναι παραβάται τῶν αὐτῶν. Εἰς ταύτας δὲ τὰς παραβάσεις πε-
ριέχονται αἱ ἐπόμεναι κακίαι· οἶον, ἡ πρὸς τοὺς γονεῖς ἀπειθεια, ἡ ἰσχυ-
ρογνωμοσύνη, ὁ γογγυσμὸς, ἡ ἀπιστία (65), ἡ ἀποστασία, ἡ προδοσία, ἡ
φιλαυτία, ἡ κενοδοξία, ἡ φιλαργυρία, ἡ πλεονεξία, ἡ ἀσπλαγχνία, ἡ ἀγρο-
ικία, ἡ ὑπερηφάνια, ἡ καταφρόνησις τῶν ἄλλων, ἡ κατάκρισις τοῦ πλη-
σίον, τὸ σκάνδαλον καὶ ἄλλα τοιαῦτα.

§. 10.

Ἡ ἕκτη ἐντολὴ προστάσσει, νὰ μὴ βλάπτωμεν ἀμέσως, ἢ
δι' ἄλλου τινὸς τὸν πλησίον, μήτε νὰ συλλογιζώμεθα νὰ τὸν
βλάβωμεν· ἀλλ' ἐξ ἐναντίας νὰ τὸν φυλάττωμεν ἀπὸ πᾶσαν
βλάβην.

Ἐπὶ τὸ ἀνθρώπινον γένος συγκροτεῖ μίαν κοινότητα, τῆς ὁποίας εἰς
τὸ νὰ διατηρῆται ἡ εὐδαιμονία, ἀναγκαῖότατον εἶναι νὰ ἀγαπῶμεν τὸν
πλησίον, ὡς μέλος ἡμέτερον, καὶ συμπολίτην τούτου τοῦ κόσμου· καὶ ὄχι
μόνον νὰ μὴ τὸν βλάπτωμεν, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐναντίου καὶ νὰ φροντίζωμεν
διὰ τὴν εὐδαιμονίαν του, καθὼς καὶ διὰ τὴν ἰδίαν ἡμῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ
Θεὸς, ὡς ὑψίστος Κυβερνήτης τοῦ κόσμου, καὶ προνοητὴς τῆς εὐδαιμονίας
τῶν ἀνθρώπων, ἔδωκεν εἰς ἡμᾶς τὴν ἐντολὴν ταύτην· εἰς αὐτὴν ἀμαρτάν-
ουσιν οἱ ἐπόμενοι.

Ποῖοι ἀμαρτάνουσιν εἰς ταύτην τὴν ἐντολήν.

1. Ὅσοι φονεύουσιν ἄνθρωπον εἰς μάχην, τὸν πνίγουσιν ἢ τὸν σφά-
ζουσι διὰ χεῖρός, ἢ μὲ ὄπλον, ἢ μὲ δηλητήριον φάρμακον. ἢ κατ' ἄλλον
τινὰ τρόπον. Συναριθμοῦνται μὲ ταῦτα ἡ μονομαχία, ἥτις γίνεται με-
ταξὺ δύο ἀνθρώπων διὰ ὄπλων, ἢ διὰ κονδύλων (66)· ἡ προδοσία, ἡ ἀπο-
στασία, καὶ ὁ ἄδικος πόλεμος. Ὡς φρονεῖς κατακρίνει ὁ Θεὸς νόμος καὶ
ἐκείνους, ὅσοι ἀπεφάσισαν νὰ φονεύσωσι τινὰ· ἀγκαλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ
βάλλωσι εἰς ἔργον τὴν ἀπόφασιν, ἢ ἐκωλύθησαν ἀπὸ κανένα ἐμπόδιον.

64) Ἀγκαλὰ αὕτη ἡ εὐλογία « ἵνα μακροχρόνιος γένη ἐπὶ τῆς γῆς κτ. » ἀπέβλε-
πεν ἐξαίρετως τοὺς Ἰουδαίους· οἵτινες ἐμελλον νὰ κληρονομήσωσι τὴν γῆν Χαναάν.
Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὅμως τὴν προσαρμύζει εἰς ὅλους τοὺς πιστοὺς. Ἐφεσ. ε'. 1—3.
Καὶ διότι ἡ γῆ τοῦ Χαναάν ἦτον τύπος τῆς οὐρανοῦ κατοικίας, τὴν ὁποίαν κληρο-
νομοῦσιν οἱ τηρηταὶ τῶν Θεῶν ἐντολῶν· ἔτι διότι πολλὰκις ἔτι εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν
ἀνταμείβει ὁ Θεὸς τοὺς φοβουμένους αὐτὸν μὲ τὴν μακροβιότητα.

65) Ἀπιστία ἐνταῦθα λέγει τὸ νὰ ἀπατῶ τις ἐκείνους, ὅσοι ἐμπιστευοῦνται εἰς
αὐτόν. 66) Κόνδυλοι· εἶναι αἱ καινῶς λεγόμενοι γρονθισμοί. Ἰδε Ἐξοδ. κα', 18.

Οἱ κριταὶ ὅμως, ὅταν καταδικάζουσι τοὺς πταίστας εἰς θάνατον, καθὼς καὶ ὅσοι, πολεμοῦντες ὑπὲρ τῆς πατρίδος, φονεύουσι τοὺς ἔχθρους, δὲν λογίζονται παραβάται τῆς ἐντολῆς ταύτης· διότι αὐτοὶ δουλεύουσι τὸν Θεὸν καὶ τὸ δίκαιον, πληροῦντες τὰ καθήκοντα τοῦ ἰδίου αὐτῶν ἐπαγγέλματος.

2. Ὅσοι δίδουσι συμβουλήν ἢ βοήθειαν εἰς τὸ νὰ πραχθῇ ὁ φόνος, ἢ νὰ προξενηθῇ κάμμία βλάβη ἢ ζημία εἰς τὸν πλησίον· ἢ γίνονται ἀφορμὴ τοῦ φόνου, μὲ τὸ νὰ ἐξάπτωσι τὰς διχονοίας, νὰ συκοφαντῶσι τὸν πλησίον, νὰ τὸν καταλαλῶσι, καὶ νὰ τὸν φονεύωσι μὲ τὴν στέρησιν τῆς τιμῆς (67). Πρὸς τοῦτοις ὅσοι κλέπτουσι καὶ λεηλατοῦσι, καίουσιν οἰκίας, ἀναγκάζουσιν ἄλλους νὰ οἰνοποτῶσιν ὑπὲρ δύναμιν (68)· διὰ τῶν ὁποίων ἀγκαλὰ δὲν φονεύουσι πάντοτε τὸν πλησίον, τοῦ ἐλαττοῦσιν ὅμως τὴν ζωὴν ἢ τὴν δυστυχίζουσιν.

3. Οἱ ἄδικοι κριταὶ, οἱ ὁποῖοι, ἀπατώμενοι ἀπὸ τὴν φιλοκέρδειαν, ἢ τὴν συγγένειαν, ἢ τὴν κολακείαν, ἢ παρακινούμενοι ἀπὸ φόβον, ἀπολύουσι τοὺς πταίστας, καὶ καταδικάζουσιν τοὺς ἀθώους. Οἱ τοιοῦτοι κριταὶ εἶναι χειρότεροι καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς φονεῖς· ὅτι προδίδουσι τὸ δίκαιον, τὸ ὁποῖον χρεωστοῦσι νὰ ὑπερασπίζωσι. Συναριθμοῦνται μὲ τούτους, καὶ ὅσοι ἔχοντες τὴν δύναμιν καὶ τὸν τρόπον νὰ ἐμποδίσωσι βλάβην ἢ φόνον τινὰ, δὲν τὸν ἐμποδίζουσιν· οἷον, ὅσοι ἤξεύρουσι κανένα κακὸν σκοπὸν καὶ δὲν τὸν ἀνακαλύπτουσι· κρύπτουσι τοὺς κλέπτας εἰς τοὺς οἴκους αὐτῶν· δὲν ἐμποδίζουσι τὰς φιλονικίας καὶ μάχας, δυνάμενοι νὰ τὰς ἐμποδίσωσι· δὲν σθεννύουσι τὰς πυρκαϊὰς, ἢ δὲν βοηθοῦσιν ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι τὰς σθεννύουσι· δὲν παρηγοροῦσι τοὺς ὀλιγοψύχους (69)· καὶ δὲν σπουδάζουσι νὰ τοὺς ἐμποδίσωσιν ἀπὸ τοὺς κακοὺς λογισμοῦς· ἀφίνουσι τοὺς πτωχοὺς νὰ ἀποθνήσκωσιν ἀπὸ πείναν ἢ ἀπὸ κρύου, ὁπότεν αὐτοὶ ζῶσιν εἰς ἀφρονίαν· ἢ βλέποντες τὸν πλησίον ἄβρωστον, καὶ δυνάμενοι νὰ τὸν βοηθήσωσι, δὲν τὸν βοηθοῦσι· καὶ ἄλλα τοιαῦτα.

4. Ἀμαρτάνουσι πρὸς τοῦτοις εἰς ταύτην τὴν ἐντολήν, καὶ ὅσοι δεσπότηται ἐπιφορτίζουσι τοὺς δούλους μὲ κόπους ὑπερβολικοὺς, ἢ τοὺς καταθλίβουσι μὲ σκληρὰς καὶ ἀπανθρώπους παιδείας, μὲ συνεισφορὰς καὶ δόσεις ἀνυποφόρους. Αἱ τοιαῦτα πράξεις διαφέρουσιν ὀλίγον ἀπὸ τὸν φόνον.

5. Ἐμποδίζει ἡ ἐντολὴ αὕτη καὶ ὅσα πράγματα δίδουσιν ἀφορμὴν εἰς τὸν φόνον, καὶ ἀδηγοῦσιν εἰς αὐτὸν βαθμηδόν, διὰ νὰ εἰπῶ οὕτως· οἷον, ἡ διχονοία, ἡ φιλονικία, ἡ μάχη, τὸ φιλέκδικον, ἡ ἔχθρα, τὸ μῖσος, ἡ φανερά ὕβρις, τὸ ἀκαμπτον καὶ ἡ σκληρότης. Ἐπαινεῖ ἐξ ἐναντίας τὰς ἐπομένας ἀρετάς· οἷον, τὸ νὰ προσφέρεται τις φιλικῶς καὶ εἰλικρινῶς πρὸς

67) Οἱ Πολιτικοὶ νόμοι λέγουσιν, ὅτι « οὐδὲν διαφέρει τὸ φονεῦσαι, καὶ τὸ παρασχεῖν » αἰτίαν φόνου; ἢ τὸ ἐντειλασθε. » Ἴδε τὴν Σύνοψ. Μηχαὴλ τοῦ Ἀτταλεία. τίτλ. 71.

68) Καθὼς πράττουσιν, ὅσοι ἀναγκάζουσι τοὺς ἄλλους νὰ μεθύσκηται μὲ ταῦτα τὰ βάρβαρα λόγια· « πίε, ἢ τὸ χύνω ἐπάνω σου ».

69) Καθὼς παραγγέλλει ὁ Ἀπόστολος, Α΄ Θεσσαλ. - 2 14.

τοὺς ἄλλους, τὴν φιλανθρωπίαν, τὴν μακροθυμίαν, τὴν μεγαλοφυλίαν, τὴν εὐσπλαγγίαν καὶ τὴν πρὸς ἅπαντας εὐνοίαν. Περὶ τούτου παραγγέλει εἰς ἡμᾶς ἡ ἅγια Γραφή, λέγουσα: « ἐνδύσασθε οὖν ὡς ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ » ἅγιοι καὶ ἠγαπημένοι, σπλάγγνα οἰκτιρμῶν, χρηστότητα, ταπεινοφροσύνην, πραότητα, μακροθυμίαν ἀνεχόμενοι ἀλλήλων, καὶ χαριζόμενοι ἑαυτοῖς, ἐάν τις πρὸς τινα ἔχῃ μομφήν· καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἐχαρίσατο ὑμῖν, οὕτω καὶ ὑμεῖς » Κολασσ. γ', 12, 13.

6. Ἐναντία εἰς ταύτην τὴν ἐντολήν εἶναι καὶ ἡ αὐτοχειρία, ἣν τὸ νὰ φονεύσῃ τις αὐτὸς ἑαυτὸν. Διότι, ἐπειδὴ ἡ ζωὴ καὶ ἡ πνοὴ ἡμῶν κρέμαται ὄχι ἐξ ἡμῶν, ἀλλ' ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἐπομένως μόνος ὁ Θεὸς εἶναι ζωῆς καὶ θανάτου Κύριος· καὶ καθὼς δὲν ἐδώκαμεν ἡμεῖς τὴν ζωὴν εἰς ἑαυτοὺς, οὕτω μῆτε κανένα δίκαιον ἔχομεν νὰ τὴν ἀφαιρέσωμεν. Ὅθεν πρέπει νὰ προσμένωμεν, ἕως οὗ νὰ μᾶς προστάξῃ ὁ δοτὴρ τῆς ζωῆς νὰ ἀποθέσωμεν, τὸ σκῆνωμα τῆς ζωῆς. Ἡ αὐτοχειρία εἶναι ἕνας θρασὺς σφετερισμὸς τῆς ἐξουσίας τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ προνομίου, τὸ ὅποιον ἀνήκει εἰς μόνον τὸν κύριον τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου· καὶ ἕνας τοιοῦτος φανερός παραβάτης τοῦ θεοῦ νόμου λαμβάνει τὴν πρέπουσαν εἰς αὐτὸν κόλασιν. Συναριθμοῦνται μὲ τοὺς αὐτόχειρας, καὶ ὅσοι ἐθελουσίως ἐπιβρίπτονται εἰς κινδύνους ζωῆς· οἷον, ὅποταν τις κολυμβᾷ εἰς τὸ ὕδωρ μὲ φανερόν κίνδυνον πνιγμοῦ· ἢ ὑπάγει χωρὶς ἀνάγκης εἰς τόπους, ὅπου κυριεύει τὸ θανατικόν, κτ. (71).

§. 11.

Ἡ ἐβδόμη ἐντολὴ ἀπαγορεύει τὴν μοιχείαν, καὶ ὁμοῦ μὲ αὐτὴν ὅλας τὰς ἀθεμίτους σαρκικὰς ἐπιθυμίας· καὶ προστάσσει νὰ ζῶμεν ἀγνῶς καὶ σωφρόνως, εἴτε ὑπὸ γάμον, εἴτε ἄγαμοι ὄντες.

Ὁ Θεὸς ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον ἄρσεν καὶ θῆλυ· καὶ διὰ τὸν πληθυσμὸν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, καὶ διὰ νὰ βοηθῇ ὁ εἰς τὸν ἕτερον εἰς καιρὸν χρείας (72). Ἀπαιτεῖ δὲ ἡ εὐδαιμονία τῶν ἀνθρώπων, ὅτι ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνὴ νὰ ἀγαπῶσι καὶ νὰ τιμῶσιν ἀλλήλους· νὰ φυλάττωσι τὴν κοίτην

71) Εἰς τοὺς τόπους τῆς Τουρκίας, διὰ τὸ νὰ συμβαίη συνεχέστερον τὸ θανατικόν, δὲν εἶναι ἄλλο κοινότερον ἀπὸ τὸ νὰ βλέπῃ τις πολλοὺς ῥιψοκινδύνους· οἱ ὅποιοι χωρὶς συνειδητῶν βάλλουσιν εἰς κίνδυνον ὄχι μόνον τὴν ἰδίαν ζωὴν, ἀλλὰ καὶ ἐκείνην τοῦ πλησίον. Ἄν τὸ « ὁ σὺ μοι εἶς, ἐτέρφ μὴ ποιήσῃς » ἦναι φυσικὸς νόμος, τετυπωμένος εἰς τὴν καρδίαν ἐκάστου· ὁ κανὼν, τὸν ὅποιον χρεωστῆ νὰ φυλάττῃ ὁ ἄνθρωπος εἰς τοιαύτας δυστυχεῖς περιστάσεις, εἶναι τὸ, ἀφ' οὗ λάβῃ τὴν ἐλαχίστην ὑποψίαν τῆς ὀλεθροῦ ταύτης ἀσθενείας· εἰς ἑαυτὸν, ἢ εἰς ἄλλον τινὰ τῆς οἰκίας αὐτοῦ, μῆτε αὐτὸς νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸν οἶκον, μῆτε εἰς ἄλλον νὰ συγχωρήσῃ νὰ ἐμβῇ εἰς τὸν οἶκόν του, πάρεξ μὲ τὴν ἀναγκαίαν προφυλακὴν. Ὅστις ἄλλως ἤθελε πράξῃ, εἶναι μισοἀδελφός καὶ φονεὺς, καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ θέλει εἶναι ἐν τῇ λίμνῃ τῇ καιομένῃ πυρὶ καὶ θεῖῳ ὅ ἐστι δεύτερος θάνατος· Ἀποκαλύψ. κ', 8. Ἴδε καὶ Α'. Ἰωάνν. γ', 15. καὶ Λευτ. ιβ', 16, 17. Μὲ τοὺς φονεῖς συναριθμοῦνται, καὶ ὅσοι ἀμελοῦσι τὴν ὑγίαν τοῦ σώματος, ἢ στεροῦντες καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν διὰ τῆς ἀδθηφραγίας καὶ τῆς καταχρήσεως τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν, ἢ μιᾶς ὑπερβολικῆς λύπης διὰ κοσμικὰς δυστυχίας.

72) Ἴδε Γενέσ. α', 27, 28, 6' 18.

ἀμίαντον, καὶ νὰ μὴν ὑβρίζωσι τὸ ἅγιον τοῦ γάμου δικαίωμα. Ἡ τοιαύτη ὑβρις συνεπισύρει μεθ' ἑαυτῆς ὄχι μόνον αἰσχύνην, ὄνειδος, βλάβην, καὶ παραχρῆν τῆς συνειδήσεως· ἀλλὰ καὶ προξενεῖ μεγάλας ἀταξίας καὶ ταραχάς εἰς τὸν κόσμον· καὶ εἶναι τὸ πλέον ὀλέθριον δηλητήριον φάρμακον τῆς ἀνθρωπίνης εὐδαιμονίας.

Ποιοὶ ἀμαρτάνουσιν εἰς ταύτην τὴν ἐντολήν;

Παραβαίνεται ἡ ἅγια ἐντολὴ αὕτη πρῶτον διὰ τῆς μοιχείας, πορνείας, πολυγαμίας, αἰμομιξίας, καὶ διαφόρων ἄλλων τρόπων τῆς ἀσελγείας. Δεύτερον δι' ὄλων ἐκείνων, ὅσα δίδουσιν ἀφορμὴν εἰς τὰς σαρκικὰς ἀθεμίτους ἐπιθυμίας, καὶ προξενοῦσι τὴν αἰσχρὰν ἀμαρτίαν τῆς μοιχείας, καὶ τῆς πορνείας. Τοιαῦτα εἶναι ἡ ἀργία, ἡ γαστριμαργία, ἡ ἀσωτία, ἡ αἰσχρολογία, αἱ ἀπρεπεῖς ἀστειότητες, τὰ ἀναιδῆ τοῦ σώματος κινήματα, αἱ καινοπρεπεῖς καὶ ἀσχήμονες ἐπινοιαί εἰς τὰ ἐνδύματα καὶ τὸν στολισμὸν τοῦ σώματος (72), τὰ σκανδαλώδη θεάματα καὶ δράματα, αἱ ἀπρεπεῖς ὀρχήσεις, τὰ ἀσελγῆ ἄσματα, τὰ ὀλέθρια βιβλία, κτ. Πρὸς δὲ τούτοις ἀμαρτία λογίζεται καὶ ἡ θεά, ὁπόταν γίνεται μετ' ἐπιθυμίας ἀκολάστου· καθὼς λέγει ὁ Χριστὸς « πᾶς ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι » αὐτῆς, ἥδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ » Ματθ. ε', 28, (73).

Διὰ νὰ φύγωμεν αὐτὴν τὴν ἀμαρτίαν, πρέπει νὰ ἔχωμεν πάντοτε κατὰ νοῦν τὰ ἀξιοσημείωτα τούτα τοῦ Ἀποστόλου λόγια: « φεύγετε τὴν πορνείαν· πᾶν ἀμάρτημα, ὃ ἐὰν ποιήσῃ ἄνθρωπος, ἐκτὸς τοῦ σώματός ἐστιν » ὃ δὲ πορνεύων εἰς τὸ ἴδιον σῶμα ἀμαρτάνει. » Ἡ οὐκ οἴδατε, ὅτι τὸ σῶμα » ὑμῶν ναὸς τοῦ ἐν ὑμῖν ἁγίου πνεύματός ἐστιν, οὗ ἔχετε ἀπὸ Θεοῦ· καὶ » οὐκ ἐστὲ ἑαυτῶν; ἠγοράσθητε γὰρ τιμῆς· δοξάσατε ὃν τὸν Θεὸν ἐν τῷ » σώματι ὑμῶν, καὶ ἐν τῷ πνεύματι ὑμῶν, ἅτινά ἐστι τοῦ Θεοῦ » Α'. Κορινθ. γ', 18—20. καὶ πάλιν « πόρνους δὲ καὶ μοιχοὺς κρινεῖ ὁ Θεός, » Ἐβρ. γ', 4. (74).

Ἡ ἀγαμία κρείσσων τοῦ γάμου;

Ἀπαιτεῖ λοιπὸν ἡ ἁγιότης τῆς κλήσεως τοῦ Χριστιανοῦ τὸ νὰ ζῆ ἄγνων καὶ σωφρόνων, εἴτε ἄγαμος, εἴτε ὑπὸ γάμον εὐρισκόμενος· ἐπειδὴ προστάσσει ὁ Ἀπόστολος νὰ ἦναι « τίμιος ὁ γάμος ἐν πᾶσι· καὶ ἡ κοίτη » ἀμίαντος. » Αὐτ. Ὁ αὐτὸς Ἀπόσ. προκρίνει τὴν ἀγαμίαν ἀπὸ τὸν γάμον, λέγων « ὁ ἐγκαμιζὼν καλῶς ποιεῖ· ὃ δὲ μὴ ἐγκαμιζὼν κρείσσων ποιεῖ » Α'. Κορινθ. ζ', 38. Τὸ αὐτὸ βεβαίωσι καὶ ὁ Χριστὸς, λέγων « εἰσὶν εὐνούχοι, » οἵτινες εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν » Ματθ. ιθ', 12.

72) Αἱ κοινῶς λεγόμενα (mode) μόδα.

73) Ἐπαιδεύετο ἡ μοιχεία εἰς τὸν παλαιὸν νόμον μεθ' ἄθαντον. Λευϊτ. κ'. 10. Καθὼς καὶ ἡ αἰμομιξία, καὶ ἡ κτηνοβατία, καὶ ἄλλαι τοιαῦται μιαιρίας, αὐτ. 11—21. Οἱ Ῥωμαῖκοι νόμοι τοὺς μὲν αἰμομιχίας ἐφόνευον, ὅταν τὸ ἀμάρτημα ἦτον μεταξύ γονέων καὶ τέκνων, ἢ μεταξύ ἀδελφῶν, τοὺς μοιχοὺς ἐρινοκόπουν ἀφ' οὗ πρῶτον τοὺς ἔτυπον καὶ τοὺς ἐκούρευον· ἴδε σύνοψ. Ἀτταλαιάτ. Τίτλ. 70.

74) Ἰδε καὶ Α'. Κορινθ. γ', 9, 15, 16. Ἐφεσ. ε', 11, 12. Ἀποκάλυψ. κ', 8. καὶ Παροιμ. γ', 24—35. ζ', 5—27. Περὶ δὲ τῶν αἰσχροῶν ἐπιθυμιῶν καὶ λογισμῶν ἴδε Β'. Κορινθ. ζ', 1. Α'. Θεσσαλ. δ'. 5. Κολασσ. γ', 5. Περὶ δὲ τῶν λόγων, Ματθ. ιθ', 36, 37. Ἐφεσ. 8, 29, ε', 4.

εἰς μέσον κανένα παράδειγμα· ὁ Ἱεροκῆρυξ λαλεῖ, φέρ' εἰπεῖν, κατὰ τῆς κλοπῆς, καὶ λέγει, ὅτι εἶναι ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ τὸ « οὐ κλέψεις », δεικνύει μὲ πολλὰς τῆς γραφῆς μαρτυρίας καὶ τῶν πατέρων, πόσον μέγα κακὸν εἶναι ἡ κλοπὴ, ἀλλὰ διὰ τὴν ὠφελήθη ὁ ἀκρατής, καὶ τὴν συλλάβῃ τὸν σωτηριῶδη φόβον ταύτης τῆς ἀμαρτίας, χρεῖα εἶναι τὴν ἡξέυρη, ποῖος εἶναι αὐτὸς ὁ Θεός, ὅστις ἀπαγορεύει τὴν κλοπὴν, ποῖαι εἶναι αἱ ἄπειροι αὐτοῦ τελειότητες, καὶ αἱ ἀναριθμητοὶ πρὸς ἡμᾶς εὐεργεσίαι του, ἀπὸ τὰς ὁποίας γεννᾶται τὸ χρέος, τὸ ὁποῖον ἔχομεν τὴν ὑποτασσώμεθα εἰς τὰς ἐντολάς αὐτοῦ τοῦ Ἑψίστου Νομοθέτου (71)· τὰ ὁποῖα ὅλα εἶναι μέρη τῆς κατηχήσεως. Καὶ ἂν τὴν σήμερον προξενῶσι τοσοῦτον ὀλίγην ὠφέλειαν αἱ διδασκαλαὶ τῶν Ἱεροκηρύκων, δὲν εἶναι ἄλλο τὸ αἴτιον, παρέξ ὅτι οἱ ἀκροαταὶ δὲν εἶναι προκατηχημένοι τὰ τῆς θρησκείας. Ἡ παλαιὰ Ἐκκλησία ἐδίδασκε συνεχέστερον ἀφ' ὅτι διδάσκουσι τὴν σήμερον· καλῶς ποτὲ δὲν ἐγένετο σύναξις τῶν πιστῶν, ὅπου δὲν ἐκηρύττετο ὁ θεῖος λόγος ἀπ' αὐτὸν τὸν Ἐπίσκοπον (72)· δὲν ἔκρινε μ' ὄλον τοῦτο περιττὴν τὴν κατηχήσιν. ἄπαγε! ἐξ ἐναντίας τὴν ἐνόμιζεν ἀναγκαιοτάτην, ὡς ἓνα θεμέλιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπικοδόμει ὕστερον τὰς καθημερινὰς ὀμιλίαις (73).

§. 17. Διὰ τὴν λύσωμεν τὴν τρίτην ἀντίθεσιν, ἤγουν, ὅτι ὁ Χριστιανὸς χρεωστῆ τὴν πιστεῦν χωρὶς ἐρεύνης, ἀναγκαῖον εἶναι τὴν ἐξετάσωμεν, ἂν ἀπλῶς πᾶσα ἔρευνα εἰς τὰ τῆς θρησκείας ἦναι ἀσυγχώρητος. Ἡ Ἀποκάλυψις εἶναι μία δῆλωσις ἀληθειῶν, ἥτις ἐγένετο διὰ θαύματος ὑπὸ τῆς παντοδυναμίας τοῦ Θεοῦ. Ἐπομένως αὐτὴ περιέχει τινὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα δὲν ἐδύνατο ποτὲ τὸ ἀνθρώπινον μετὰ τὴν δύναμιν τοῦ φυσικοῦ λόγου. Αὐτὰ ὅμως τὰ ἀκατάληπτα εἶναι συνδεδεμένα μὲ ἄλλα, τὰ ὁποῖα καταλαμβάνει καὶ χωρὶς τὴν βοήθειαν τῆς ἀποκαλύψεως, καὶ ἀπὸ τοῦτον τὸν σύνδεσμον γεννῶνται τοσαῦτα κριτήρια, διὰ τῶν ὁποίων διακρίνεται ἡ ἀληθὴς καὶ θεῖα ἀποκάλυψις ἀπὸ τὰς ψευδεῖς καὶ κακοπλάστους. Εἴ τι πρᾶγμα ἔχει κριτήρια, εἶναι ὑποκείμενον εἰς ἀπόδειξιν, καὶ ἐπομένως εἰς ἔρευναν· καὶ οὐαὶ εἰς τοὺς χριστιανούς! ἂν ἡ θρησκεία των, ἤγουν ἡ περὶ Θεοῦ ἐπιστήμη, δὲν εἶχεν ἀπόδειξιν. Μία θρησκεία, ὁποῖα εἶναι ἡ ἡμετέρα, τεθεμελιωμένη εἰς τὴν πνευματικὴν πτωχείαν, εἰς τὴν ὑπομονὴν τῶν πειρασμῶν, εἰς τὸν καθημερινὸν πόλεμον τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ πνεύματος, μία τόσο στενὴ καὶ τεθλιμμένη ὁδός, δὲν ἦτον πιθανὸν τὴν ἐπιστρέψῃ ἀπὸ τὰς ἄλλας θρησκείας, δὲν λέγω

71) Εἰ ἤθεις (λέγει ὁ Χριστὸς πρὸς τὴν Σαμαρίτιδα) τὴν δωρεάν τοῦ Θεοῦ, ἢ τίς ἐστὶν ὁ λόγος σοι, δός μοι πιεῖν· σὺ ἂν ἤτησας αὐτὸν, ἢ ἔδωκεν ἂν σοι ὕδωρ ζῶν. Ἰωάν. 8', 10. Ὡστε διὰ τὴν ζητήσωμεν, ἢ τὴν πίωμεν τὸ ζῶν ὕδωρ, ἀνάγκη εἶναι τὴν ἡξέυρωμεν εἰς εἶναι ὁ ποτίζων, καὶ ποῖαι εἶναι αἱ δωρεαὶ του.

72) Ἴδε τὴν βῆσιν Ἰουστίνου τοῦ μάρτυρος, τὴν ὁποῖαν ἐσημειώσαμεν εἰς τὸν §. 28, τοῦ Β'. Μέρ. τῆς ἐπομένης κατηχήσεως.

73) Παραγγεῖλια δέ σοι καὶ τοῦτο ἔστω· τὰ λεγόμενα μάνθανε. ἢ τῆρει εἰς τὸν αἰῶνα. Μὴ νομίσης τὰς συνήθεις εἶναι μὲν ὀμιλίαι· κακείναι μὲν γὰρ ἀγαθαί, καὶ πιστεως ἄξιαι· ἀλλ' ἐὰν σήμερον ἀμελήσωμεν, αὔριον μανθάνομεν· τὰ δὲ περὶ τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας κατ' ἀκολουθίαν διαδιδόμενα διδάγματα, ἐὰν σήμερον ἀμελήσῃ, ποτε κατορθωθήσεται; Κύριλλ. Ἱεροσολύμων προκατχ. ἀριθμ. 11.

§. 12.

Εἰς τὴν ὀγδόην ἐν-ολὴν ἀπαγορεύει ὁ Θεὸς πᾶν εἶδος κλοπῆς καὶ ἀδικίας· καὶ προστάσσει νὰ φροντιζώμεν διὰ τὴν ὠφέλειαν τοῦ πλησίον ἐξίσου καθὼς καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν διὰ νὰ διατηρῆται ἡ κοινὴ εὐδαιμονία.

Δὲν δύναται νὰ ᾔηται μήτε ἥσυχος, μήτε εὐδαιμων ἡ ἀνθρωπίνη ζωὴ ἂν δὲν ᾔηται πεφυλαγμένη ἀπὸ τὴν κλοπὴν. Κλέπτης εἶναι ἐκεῖνος, ὅστις σφετερίζεται ἀδίκως τὸ ξένον πρᾶγμα καθ' οἷον δῆποτε τρόπον.

Ἡ κλοπὴ εἶναι τριπλῆ.

Ἡ κλοπὴ θεωρεῖται τριχῶς ὡς φανερά, ὡς κρυπτή, καὶ ὡς ἀπατηλή.

Ποία εἶναι ἡ φανερά κλοπὴ;

1. Φανερά κλοπὴ λέγεται, ὅταν ἀρπάξῃ τις μετὰ δυναστείας ἓνα πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον δὲν ἀνήκει εἰς αὐτόν. Τοιοῦτοι εἶναι οἱ καθ' ὁδὸν λησταί· ὁμοίως καὶ ὅσοι ἄρχοντες ἀρπάζουσι φανερά ἀπὸ τοὺς ὑποκειμένους, ἢ δυνατοὶ ἀπὸ τοὺς ἀδυνάτους τὰ ὑπάρχοντα, οἶκος (75), δούλους, (76), ἀγροὺς, καὶ τὰ τοιαῦτα· ἢ τοὺς ἀναγκάζουσι νὰ πωλήσωσι τι ἀκουσίως καὶ παρὰ τιμὴν. Πρὸς τούτοις ὅσοι ἀναγκάζουσι τοὺς ἐργάτας νὰ ἐργάζωνται περισσότερο ἀπὸ τὸν συμπεφωνημένον μισθόν· ὅσοι αἰχμαλωτίζουσι δυναστικῶς ἐλευθέρους ἀνθρώπους (77)· ὅσοι μεταχειρίζονται ξένα πράγματα· οἷον, ἐνδύματα καὶ σκεύη χωρὶς τὴν θέλησιν τοῦ κυρίου· ὅσοι γεωργοῦσι ξένον ἀγρόν, καὶ λαμβάνουσι τὰς ἐπικαρπίας· ὅσοι μεταχειρίζονται ἀδίκως, καὶ χωρὶς πληρωμῆς τοὺς ἵππους τοὺς διωρισμένους εἰς τὰς ὁδοὺς πρὸς ὠφέλειαν τῶν ὁδοιπόρων· ὅσοι δὲν πληρώνουσι τὸν μισθὸν τῆς ἐργασίας εἰς τοὺς ἐργάτας καὶ δούλους (78). Ὅμοιοι μὲ τούτους εἶναι, καὶ ὅσοι ἀσυνειδήτως πωλοῦσι τὸν σίτον εἰς τὸν πλησίον, ἐν καιρῷ λιμοῦ, μὲ τιμὴν ἀνυπόφορον (79)· ἢ ἀρπάζουσιν ἀντὶ τῆς πληρωμῆς τὸν οἶκον, τὸν ἀγρόν, ἢ ἄλλο τι κτῆμα τοῦ πλησίον. Προσέτι καὶ ὅσοι ὑπόσχονται νὰ βοηθήσωσι τὸν πλησίον, εἰς καιρὸν δυστυχίας μεγάλης, μὲ βαρυτάτας συνθήκας, δυνάμενοι νὰ τὸν βοηθήσωσι χωρὶς κόπου· οἷον, ὅπταν ᾔηται χρεῖα νὰ τρέξῃ τις μὲ ἓνα πλοιάριον εἰς βοήθειαν ἐνὸς πνιγο-

75) Τοιοῦτοι εἶναι καὶ ἐκεῖνοι οἱ ἀσυνειδήτοι, ὅσοι μετακινουσι τὰ δροσέσια τῶν ὁσπητίων, καὶ σφετερίζονται μέρος ἀπὸ τὸν οἶκον τοῦ πλησίον· ἢ καὶ ἀρπάζουσι τὴν ξένην ὕλην διὰ νὰ οἰκοδομήσωσι τὸν ἴδιον οἶκον, τὸ ὁποῖον συμβαίνει μάλιστα μετὰ τὰς πυρκαϊάς.

76) Δὲν εἶναι ὀλιγώτερον κακὸν τὸ νὰ ἐχμαυλίῃ τις τὸν δούλον ἢ τὴν δούλην τοῦ πλησίον μὲ ὑπόσχεσιν περισσοτέρου μισθοῦ, ἢ ἄλλους ἀθεμίτους τρόπους· μὲ ὅλον τούτο πολλοὶ διὰ τὸ συλλογίζονται ὡς ἀμάρτημα αὐτὸ τὸ ἀσυνειδήτον ἔργον.

77) Ἴδε Δευτερον. κδ', 7.

78) Αὐτόθ. κδ', 14. 15. Καὶ Δευτ. ιθ', 11. Καὶ Ἰακώβ. ε', 4.

79) Οἱ ἐν τῇ εὐθηνίᾳ ἐπιβουλεύοντες, διὰ τὸ ἀγοράζειν τὰ φορτία, ἢ ἀποτίθεσθαι, καὶ καιρὸν ἀφορίας ἐχόμεσθαι, πραγματευταὶ μὲν ὄντες εἴργονται τῆς πραγματείας, ἢ ἐξορίζονται· οἱ δὲ εὐτελεῖς εἰς δημόσιον ἔργον καταδικάζονται, Σύνοψ. Ἀπ. εὐαγγ. Τίτλ. 59.

μένου. Συναριθμούνται με τούτους, καὶ ὅσοι, ἡξεύροντες τὴν χρεῖαν τοῦ πλησίον, δὲν τὸν βοηθοῦσι με χρήματα, ἄρτον καὶ ἄλλα, ὅσων ἔχει χρεῖαν, πάρεξ ὅπταν προβάλη εἰς αὐτοὺς ἕνα κέρδος ἀθέμιτον (80). ἢ ὅσοι δὲν ἀποδίδουσι τὴν πιστευθεῖσαν παρακαταθήκην ἢ ἀδικοῦσι τὸν πλησίον κατ' ἄλλον οἶον δήποτε τρόπον.

Ποία εἶναι ἡ κρυπτὴ κλοπὴ;

2. Κρυπτὴ κλοπὴ λέγεται, ὅταν κλέπτῃ τις τὸ ξένον πρᾶγμα, χωρὶς τὴν θέλησιν καὶ εἰδῆσιν τοῦ κυρίου τοῦ πράγματος. Ταύτης τῆς κλάσεως εἶναι ὅσοι κλέπτουσιν ἐμβαίνοντες, εἰς οἴκους, ἐργαστήρια, ἀποθήκας σίτου, μάνδρας (81), ἰχθυοτροφεῖα. κήπους, δρυμοὺς (82), χορτοδοχεῖα, ἀχυρώνας, κτ. (83). Ἡ μεγίστη κλοπὴ εἶναι ἐκείνη, ἣτις γίνεται εἰς αὐτὴν τὴν βασιλείαν οἶον, ἢ λαθραία διαβίβασις τῶν πραγμάτων (84). τὸ νὰ κλέψῃ τις τὸν δημόσιον θησαυρὸν (85). τὰ ὑπάρχοντα Ἐκκλησίας τινὸς ἢ μοναστηρίου, ἢ ἄλλης πνευματικῆς διοικήσεως. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ὀνομάζεται Ἱεροσυλία (86). Ἐνοχοὶ κλοπῆς εἶναι, καὶ ὅσοι εὕρισκοντες τὰ ἀπωλεσθέντα καὶ γινώσκοντες τίνος εἶναι, δὲν τὰ δίδουσι (87). ἢ ὅσοι κρύπτουσι καὶ ἰδιοποιοῦνται τὸ πλανηθὲν κτήνος, ἢ τὸν φυγάδα δοῦλον. Ἀσπλαγγοὶ δὲ καὶ ἀπάνθρωποι εἶναι, ὅσοι κλέπτουσιν εἰς καιρὸν πυρκαϊᾶς τὰ πράγματα τῶν δυστυχῶν ἐκείνων, ὅσους ἔβλαψεν ἢ πυρκαϊᾶ (88).

80) Τοιοῦτοι εἶναι καὶ ἐκεῖνοι οἱ βαρεῖς ἢ ἀσπλαγγοὶ τοκισταί· ὅσοι καταβλῖθουσι τὸν πτωχὸν αὐτῶν ἀδελφὸν με τόκους βαρυτάτους. Ἄν οἱ πολιτικοὶ νόμοι συγχωρῶσι τὸν τόκον, τοῦτο πρέπει νὰ νοηταὶ διὰ τοὺς μετρίους τόκους, καὶ τοιοῦτους ὥστε νὰ μὴ προξενῶσι βλάβην ἀντ' ὠφελείας εἰς τὸν πλησίον, διότι τί ἄλλο σκληρότερον εἶναι ἀπὸ τὸ νὰ πλουτίζεσθαι τις μετὰ τὸν ἀφανισμόν τοῦ πλησίον;

81) Οἱ πολιτικοὶ νόμοι παιδεύουσι τοὺς ἀπελάτας ἤγουν τοὺς κλέπτοντας ζῶα, μετὰ τὴν ἐξορίαν ἢ μετὰ τὴν ἐκτομὴν τῆς χειρὸς. Σύνοψ. Ἀτταλειάτ. τίτλ. 62.

82) Κολάζουσι δὲ ὡς ληστὰς, ἢ τοὺς κόποντας ἀμπέλους ἢ δένδρα. Αὐτόθ. τίτλ. 57.

83) Ὅσοι εἶναι ἔνοχοι τῆς κλοπῆς, ἄς ἀναγνώσωσι μετὰ προσοχῆς τὰ ῥητὰ τῆς Θεῆας Γραφῆς. Ζαχαρ. 4. 2. ἢ Ἀ'. Κοριν. 5', 10.

84) Τὸ κοινῶς λεγόμενον condabbando.

85) Ἐνταῦθα ἀνάγεται ἢ τὸ νὰ μὴ πληρόνη τις εἰς τοὺς Ἡγεμόνας τοὺς νομίμους φόρους ἢ τέλη. Ὁ Χριστὸς παραγγέλλει νὰ ἀποδίδωμεν τὰ Καίσαρος, Καίσαρι· ἢ ὁ Ἀποστόλος « τῷ τῶν φόρον, τὸν φόρον· τῷ τὸ τέλος, τὸ τέλος » Ματθ. κβ', 20. Ῥωμ. ιγ', 7.

86) Βαρύτατα κανονίζει τὸν Ἱερόσυλον ὁ Γρηγόριος Νύσσης· παρὰ τῷ Ἀρμενοπούλ. Ἐπιτομ. κανον. Ἐπιγρ. 3. Τμημ. 5. 87) Ἡ καὶ ἂν τὰ δώσωσιν, ἀπαίτουσι, καὶ λαμβάνουσιν εὐρητρα, τὸ ὅποσον ἀπαγορεύουσιν οἱ Ἐκκλησιαστικοὶ κανόνες. Ἀρμενοπούλ. ἐν τῇ Ἐπιτομ. Ἐπιγρ. 4 ἴδ. καὶ Δευτερον. κβ', 1.

88) Εἶναι ἕνα ἄλλο εἶδος κλοπῆς τοσοῦτον μιαιώτερον, ὅσον ὁ μὲν κλέπτων δὲν τὸ νομίζει κλοπὴν, ὁ δὲ ἀδικούμενος πάσχει πολλάκις τὰ ἔσχατα κακά. Ὁ λόγος μὲ εἶναι διὰ τὸ ἀσυνείδητον ἔργον τῆς ἀνοξείως καὶ ἀναγνώσεως τῶν ξένων ἐπιστολῶν ἢ γραμμάτων, τοῦ νὰ μιμηθῇ τις, ἢ νὰ μεταγράψῃ, ἢ νὰ ἐξαλείψῃ τὸ χειρόγραφον ἄλλου, κτ. Οἱ Ῥωμαϊκοὶ νόμοι ἐκόλαζον αὐστηρῶς τὰ τοιαῦτα· « ἡ τοῦ πλαστοῦ καὶ » ὡσανεὶ πλαστοῦ τιμωρία· περιορισμὸς ἐστὶ, καὶ τελεία δήμευσις· κατὰ δὲ δοῦλον » ἐσχάτη τιμωρία· καὶ μετ' ὀλίγα· πλαστον ἐστὶ, τὸ μιμήσασθαι τὸ χειρόγραφον ἐτέρου, ἢ διαβρῆξαι ἢ μεταγράψαι δολερῶς, καὶ τὸ ζῆσαι. Σύνοψ. Ἀτταλειάτ. τίτλ. 72. » Ὅστις διὰ τὴν θεραπείαν τὴν παράνομον αὐτοῦ περιεργίαν, καταφρονεῖ τὸν φυσικὸν νόμον α' ὃ σὺ μισεῖς ἐπέρω μὴ ποιήσης » καὶ γίνεται ἔνοχος τοιοῦτων κολάσεων· αὐτὸς εἶναι ἄτιμος ἄνθρωπος· καὶ ἂν ἤθελεν ἔχει τὴν τιμὴν ὄλου τοῦ κόσμου

Ποία λέγεται ἀπατηλή κλοπή;

3. Ἀπατηλὴ κλοπὴ λέγεται, ὅταν σφετερίζηται τις τὸ ἀλλότριον μὲ ἀπάτην καὶ δόλον. Αὐτὴ γίνεται κατὰ διαφόρους τρόπους· οἷον, ὅταν πωλῇ τις ἓνα πρᾶγμα ἀκριβέστερον ἀφ' ὅ,τι εἶναι ἀξιον (89)· ἀπατᾷ τὸν ἀγοραστὴν εἰς τὸ ζύγιον, ἢ εἰς τὸ μέτρον (90)· δίδει φαῦλον πρᾶγμα, ἢ κίβδηλον νόμισμα ἀντὶ καλοῦ (91)· κόπτει νομίσματα κίβδηλα (92) ἢ ἀπαιτεῖ τέλος ἀδικον (93). Συναριθμοῦνται μὲ τούτους, καὶ ὅσοι κριταὶ κρινουσι πρὸς τὸ ἴδιον συμφέρον· οἱ ὅποιοι λογίζονται κλέπται, εἴτε δικαία εἴτε ἀδικος ἦθ' ελεν ἦναι ἢ ἀπόφασίς των. Ὡσαύτως, καὶ ὅσοι δίδουσι τὰ ἀξιώματα εἰς ἀναξίους καὶ ἀνεπιτηδέους ἀνθρώπους· ἐπειδὴ τοιοῦτοτρόπως ὑστεροῦσι τοὺς ἀξίους ἀφ' ὅ,τι πρέπει εἰς αὐτούς· καὶ ζημιοῦσι τὸν δημόσιον θησαυρόν. Ὁμοίαι τούτοις εἶναι καὶ αἱ Ἐκκλησιαστικαὶ διοικήσεις ἐκεῖναι, ὅσαι δίδουσι τὴν Ἀρχιερατικὴν καὶ Ἱερατικὴν ἀξίαν, καὶ τὰ λοιπὰ Ἐκκλησιαστικὰ ὀφρῖκια διὰ χρημάτων, ἢ δώρων τὸ ὅποιον ἀμάρτημα ὀνομάζεται Σιμωνία (94). Κλέπτουσι πρὸς τούτοις καὶ ὅσοι, οἰκονομοῦντες δημόσια χρήματα, ἀνήκοντα εἰς τὸν θησαυρόν τῆς πολιτείας, ὑφαίρουσι μέρος ἀπὸ τὰς προσόδους ἢ λογαριάζουσι περισσοτέρας ἐξόδους, ἀφ' ὅ,τι εἶναι δίκαιον ἢ, συνάζοντες τοὺς φόρους, παραβλέπουσιν ἐξ ἀμελείας τίποτε. Ὡσαύτως καὶ ὅσοι σφετερίζονται τὴν ἀλλοτρίαν οὐσίαν μὲ ψευδεῖς καὶ πλαστὰς διαθήκας (95)· ἢ, προσποιούμενοι νὰ ἦναι συγγενεῖς τοῦ ἀποθανόντος, λαμβάνουσι τὴν μὴ ἀνήκουσαν κληρονομίαν. Κλέπται πρὸς τούτοις λογίζονται, καὶ ὅσοι, συμφωνοῦντες νὰ δουλεύουσιν ἐπὶ μισθῷ, δὲν ἐργάζονται πιστῶς, ἀλλὰ διατριβοῦσι τὸν καιρὸν τῆς ἐργασίας εἰς ἀργίαν· καὶ οἱ προσαίται, οἱ ὅποιοι ὄντες ὑγιεῖς καὶ δυνατοί, ὑποκρίνονται ἀσθένειαν, ἢ προσποιῶνται ψευδῶς, ὅτι ἐδυστύχησαν οἷον, ὅτι ἀπώλεσαν τὰ ὑπάρχοντα εἰς πυρκαϊάν, ἢ τὰ ἐστερήθησαν ἀπὸ λη-

89) Ἴδε Λευϊτ. κέ, 14. καὶ Α'. Θεσσαλ. δ', 6. 90) Αὐτόθ. ιθ', 35. 36. Σύμφωνοι κατὰ τοῦτο μὲ τὸν Θεῖον νόμον εἶναι καὶ οἱ πολιτικοὶ· ἐπειδὴ κολάζουσιν αὐστηρῶς τοὺς μεταχειριζομένους σταθμὰ καὶ μέτρα νόθα. Ἰδ. Σύνοψ. Ἀτταλ. τίτλ. 59.

91) Πολλοὶ ἐξ ἀγνοίας κρίνουσιν ἀδιάφορον τὸ νὰ διδῶσι τὰ κίβδηλα, δικαιολογούμενοι, μὲ τὸ νὰ ἔλαβον καὶ ἐγὼ ἀπὸ ἄλλους, ἢ ἂν ἦναι συγκεχωρημένον τὸ νὰ κλέψῃ τις, διότι ἐκλεψαν ἄλλοι τὰ ἴδικά του· εἶναι συγκεχωρημένον ὡσαύτως καὶ τὸ νὰ δίδῃ τὰ κίβδηλα· διότι τὰ ἔλαβε παρ' ἄλλων.

92) Ὁμοίως καὶ ὅσοι τὰ ξέουσιν ἢ τὰ περικλοπούνται. Αὐτοὶ κολάζονται ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ νόμου μὲ τὴν ἐκκοπὴν τῶν χειρῶν. Σύνοψ. Ἀτταλειάτ. τίτλ. 72.

93) Οἱ ἀδικοὶ τελῶναι καὶ πράκτορες καταδικάζονται εἰς τὴν ἀπόδοσιν τοῦ διπλοῦ· εἰδὲ ἐπιμένουσι, κεφαλικῶς τιμωροῦνται. Αὐτόθ. τίτλ. 52.

94) Οἱ Σιμωνιακοὶ εἶναι (καθὼς λέγει Ταράσιος ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως) ὅμοιοι τῷ Ἰούδα, καὶ χειρότεροι παρὰ τὸν Πνευματομάχον Μακεδόνην, Ἐπιστολ. Ταρσ. πρὸς Ἀδριανὸν Πάπ. Ῥώμ. παρὰ τῷ Λεῦγλαυφ τόμ. α, σελ. 190. Ἴδε καὶ τὴν Ἐγκύκλιον ἐπιστολ. Γενναδίου τοῦ Πατριάρχου κατὰ σιμωνίας, αὐτόθ. Σελ. 178· διὰ νὰ μὴ ἀναφέρω τοσοῦτους Ἀποστολικούς καὶ Συνοδικούς κανόνας κατ' αὐτῆς· τοὺς ὁποίους ζῆτει αὐτόθ. Σελ. 6 7. 20. 29. Ὁ δὲ Αὐτοκράτωρ Ἰσαάκιος ὁ Κομνηνὸς ἐνομοθέτησεν ἔπειτα νὰ μὴ λαμβάνωσιν οἱ χειροτονούμενοι περισσότερον παρὰ νόμισμα χρυσοῦν ἢν παρὰ Ἀναγνώστου, τρία παρὰ Διακόνου καὶ τρία παρὰ Ἱερέως αὐτόθ. Σελ. 121. 95) Κολάζουσιν οἱ πολιτικοὶ νόμοι τὸ πλαστὸν μὲ περιορισμὸν καὶ τελείαν δήμευσιν. Σύνοψ. Ἀτταλειάτ, τίτλ. 72.

στάς (96). ἢ ὅσοι ζητοῦσιν ἐλεημοσύνην διὰ ψευδῆ ὀνόματα· ὅσον, διὰ Νοσοκομεῖα, διὰ ἐξαγορὰν αἰχμαλώτων κτ. Πρὸς τούτοις, καὶ ὅσοι μὲ ὑπόκρισιν ἀγιότητος, ἢ πλάττοντες ἀσεβῶς λείψανα, καὶ εἰκόνας ἀγίων θαυματουργοῦς, πλανῶσι τὸν ἀπλοῦν λαόν, καὶ συνάξουσι χρήματα· ἢ ὅσοι μὲ κολακείας, καὶ παντοίους τρόπους πανουργίας λαμβάνουσι τίποτε ἀπὸ τὸν πλησίον. Εἶναι καὶ ἄλλοι διάφοροι τρόποι κλοπῆς, τοὺς ὁποίους δύναται πᾶς ἕνας νὰ συμπεράνῃ ἀπὸ τὰ μέχρι τοῦδε εἰρημένα.

Ἀναγκαῖον δὲ εἶναι νὰ ἠξεύρωμεν, ὅτι ἡ κλοπὴ δὲν εἶναι τρόπος νὰ συγχωρηθῇ, ἀν δὲν ἀποδώσῃ τις πρῶτον τὸ ἀλλότριον, ἢ (ὅταν ἡ ἀπόδοσις ἦναι ἀδύνατος) ἀν δὲν ἀναπληρώσῃ τὴν ζημίαν κατ' ἄλλον τρόπον. Ἐν παραδείγματι χάριν, δὲν δύναται τις νὰ ἐπιστρέψῃ τὸ κλοπιμαῖον (97), διὰ τὴν ἄκραν αὐτοῦ πτωχίαν καὶ ἔνδειαν· εἰς τοιαύτην περιστασίᾳ, δέχεται ὁ Θεὸς τοῦ τοιούτου τὴν ἄδολον ἐπιθυμίαν τῆς ἀποδόσεως, ἠνωμένην μὲ τὴν εἰλικρινῆ μετάνοιαν καὶ ὁμολογίαν τῆς ἀμαρτίας. Κατ' ἄλλον τρόπον δὲν συγχωρεῖται τὸ τοιοῦτον ἀμάρτημα· διότι ὅστις δὲν θέλει νὰ ἀποδώσῃ τὸ ἀλλότριον, δεικνύει μὲ τοῦτο, ὅτι δὲν εἶναι ἀληθὴς ἢ μετάνοιά του.

Ποῖοι ἀμαρτάνουσιν εἰς ταύτην τὴν ἐντολήν;

Διὰ νὰ μὴν πέσωμεν εἰς τὴν αἰσχρὰν ταύτην, καὶ ὀλέθριον τῆς κλοπῆς ἀμαρτίαν, πρέπει νὰ φυλαττώμεθα ἀφ' ὅλα ἐκεῖνα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα γεννᾶται ἡ κλοπὴ. Αὐτὰ εἶναι ἡ φιλοκερδέια, ἡγοῦν ἡ ἀκόρεστος ἐπιθυμία τοῦ νὰ συνάξῃ τις χρήματα καὶ ὑπάρχοντα· καθὼς πρὸς τούτοις ἡ ὀκνηρία καὶ ἡ ἀργία· ὁ φιλοκερδὴς δὲν ἀρκεῖται εἰς τίποτε· νομίζει συγκεχωρημένα ὅλα τὰ μέσα· φθάνει μόνον νὰ τοῦ προξενῶσι κέρδος, καὶ αὐξήσιν τῶν ὑπαρχόντων του. Ὁ δὲ ἀργὸς καὶ ὀκνηρὸς καταπᾶ εἰς πτωχείαν καὶ ἀναγκάζεται, τέλος πάντων, νὰ ζῇ διὰ τῆς κλοπῆς. Διὰ τοῦτο χρεωστῆ πᾶς ἕνας νὰ ἐργάζεται τὸ ἴδιον ἐπάγγελμα μετ' ἐπιμελείας, καὶ νὰ πορίζῃ τὰ πρὸς ζωὴν ἀναγκαῖα διὰ τῆς ἐργασίας καὶ φιλοπονίας (98). Καλλιώτερον εἶναι νὰ ἔχῃ τις ὀλίγον μὲ τιμὴν, παρὰ πλοῦτον μέγαν μὲ ὄνομα κλέπτου καὶ ἀτίμου ἀνθρώπου. Πρὸς τούτοις ἄς ἐλπίζῃ

96) Ἐνταῦθα ἀνάγονται καὶ αἱ μετὰ δόλου χρεωκοπῖαι, ἡγοῦν τὸ νὰ προσποιηθῇ τις δυστυχίαν, διὰ νὰ μὴ πληρώσῃ τοὺς δανειστάς του. Αὕτη εἶναι μία κλοπὴ τοσούτῳ περισσώτερον ἐπίφορος, ὅσον ὁ ἀδικούμενος δύναται δυσκολώτερον νὰ τὴν φυλαχθῇ· καὶ ὁ τοιοῦτος δόλιος χρεωκόπος ὑπόκειται δικαίως εἰς ὅλην τὴν αὐστηρότητα τῶν Θεῶν καὶ τῶν Πολιτικῶν νόμων. Κλέπται πρὸς τούτους λογίζονται, καὶ ὅσοι μετακινῶσι τοὺς ἄλλους ἀπὸ τὰ ὑφ' ἑαυτῶν, ἢ τοὺς ἐκβάλλουσιν ἀπὸ τοὺς οἴκους ἢ τὰ ἔργαστήρια αὐξάνοντες τὸ ἐνοίκιον· ἢ ἀδικοῦσι καθ' ὅσον δὴποτε τρόπον τὸν πλησίον.

97) 1. Ὁ παλαιὸς νόμος διορίζει τὴν ἀπόδοσιν τοῦ κλέμματος εἰς τὸ διπλοῦν, τετραπλοῦν, ἢ πενταπλοῦν, κατὰ τὰς περιστάσεις· ἴδ. Ἐξέξ. κβ', 1—4. Οἱ Ῥωμαῖοι νόμοι καταδικάζουσι τὸν κλέπτην εἰς ἀπόδοσιν τοῦ τετραπλοῦ, ὅταν ἡ κλοπὴ ἦναι φανερά (ἴδε Σύνοψ. Ἀτταλειάτ. τίτλ. 56)· καὶ τοῦτο μολ φαίνεται νὰ αἰνίττεται καὶ ὁ Ζαχαρίας, Δουκ. ιθ'. 8. ὁ νόμος τοῦ Χριστοῦ ἀρκεῖται εἰς τὴν ἀπόδοσιν ἀπλῶς τοῦ κλοπιμαίου, ἠνωμένην μὲ τὴν ἀληθῆ τῶν κλέπτου μετάνοιαν.

98) α' Ὁ κλέπτων, μηκέτι κλεπτέτω· μᾶλλον δὲ κοπιάτω, ἐργαζόμενος τὸ ἀγαθὸν ἐν ταῖς χερσίν· ἵνα ἔχῃ μεταδίδουαι τῷ χρεῖαν ἔχοντι » Ἐφεσ. δ', 28.

πᾶς ἓνας εἰς τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ ἢ ὁποῖα καθὼς λέγει τὸ Εὐαγγέλιον ⁽⁹⁹⁾, τρέφει καὶ αὐτὰ τὰ εὐτελέστατα πετεινὰ, καὶ στολίζει τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ, τὰ ὁποῖα ταχέως μαραίνονται. Πόσω μᾶλλον θέλει προνοήσει δι' ἡμᾶς, ὁπότεν ἐλπίζωμεν ἀκαταπαύστως εἰς τὴν ἀγαθότητά του καὶ συλλογιζόμεθα συνεχῶς, ὅτι ἡ ἔλλειψις τοῦ τιμίου καὶ εὐσυνειδήτου ἀνθρώπου θέλει ἀναπληρωθῆ εἰς τοὺς οὐρανοὺς.

§. 13.

Ἡ ἐνάτη ἐντολὴ προστάσσει νὰ μὴ ψευδῶμεθα· μήτε νὰ βλάπτωμεν τὸν πλησίον διὰ τῆς γλώσσης.

Ἡ γλώσσα, καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος Ἰάκωβος, ὅταν δὲν χαλιναγωγῆται, μήτε κυβερνᾶται ὑπὸ τοῦ λόγου, δύναται νὰ προξενήσῃ μεγάλα κακὰ. Διὰ τοῦτο, καθὼς λέγει ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος· « εἴτις ἐν λόγῳ οὐ πταίει, ὁ οὗτος τέλειος ἀνὴρ· δυνατὸς χαλιναγωγῆσαι καὶ ὅλον τὸ σῶμα », κεφ. 3.

Διάφοροι τρόποι καταλαλαΐας.

Βλάπτει δὲ τὸν πλησίον ἡ κατάλαλος γλώσσα κατὰ διαφόρους τρόπους.

1, Κατηγοροῦσα ψευδῶς ἐπὶ κριτηρίου, ἢ ἔμπροσθεν ἄλλων ἀνθρώπων, τὸν πλησίον· καὶ βλάπτουσα τοιοιτοτρόπως αὐτὸν εἰς τὰ ὑπάρχοντα, τὴν τιμὴν, ἢ τὴν υἰείαν. Τὸ γένος τῶν τοιούτων ψευδοκατηγόρων καὶ συκοφαντῶν εἶναι γένος διαβολικόν· καλῶς ὁ διάβολος εἶναι (κατὰ τὸ ὄνομά του) συκοφάντης· καὶ, κατὰ τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ, ψεύστης, καὶ πατὴρ τοῦ ψεύδους. Ἰωάν. ἡ. 44. ⁽¹⁰⁰⁾.

2, Ὡσαύτως, καὶ ὅταν οἱ κριταὶ, ἢ ἀπὸ προσωποληψίαν, ἢ διὰ τὸ νὰ μὴν ἐξήτασαν ἀκριβῶς τὸ πρᾶγμα, ποιῶσιν ἄδικον κρίσιν κατὰ τινος· διὰ τῆς ὁποίας προξενουσι δυστυχίαν ἢ θάνατον εἰς τὸν πλησίον καὶ ὑβρίζουσι τὸν Θεόν, τοῦ ὁποίου τὴν εἰκόνα φέρουσι ἐπὶ τοῦ κριτηρίου ⁽¹⁰¹⁾.

3, Ἐναντίον εἰς ταύτην τὴν ἐντολὴν εἶναι καὶ ὅλα τὰ χλευαστικὰ καὶ ὑβριστικὰ λόγια· οἷον, ὁπότεν περιπαίξῃ καὶ χλευάζῃ τις τὸν πλησίον· περιγελαῖ τὰ ἐλαττώματα τοῦ σώματος ἢ τοῦ νοῦς του· τὸν καταφρονῆ μετ' λόγους χλευαστικούς ⁽¹⁰²⁾, παρεξηγῆ τοὺς λόγους καὶ τὰς πράξεις του, καὶ συνάγῃ ἀπὸ αὐτοὺς ὀλέθρια συμπεράσματα ⁽¹⁰³⁾· τὸν ἐλέγχῃ διὰ τὰ πταίσματά του ὅχι μετ' σκοπὸν νὰ τὸν διορθώσῃ· ἀτιμάξῃ τὸ καλὸν αὐ-

⁹⁹⁾ Λουκ. ιβ'. 24—30.

¹⁰⁰⁾ Ὅστις νομίζει ὅτι τὸ ψεῦδος εἶναι συγκεκριμένον, ὁσάντι γίνεται πρὸς ὠφέλειαν τοῦ πλησίον, ἄς ἀναγνώσῃ τοῦ Ἀποστόλου τὰ λόγια· « μὴ ποιήσωμεν τὰ κακὰ, ἵνα ἔλθῃ » τὰ ἀγαθὰ » Ῥωμ. γ'. 8. Ὁ θεῖος νόμος καταδικάζει τὸν ψευδομάρτυρα εἰς τὴν ταυτοπάθειαν, Δευτερονομ. ιβ'. 16—21. καὶ ἀπαγορεύει τὴν συκοφαντίαν. Ἐξοδ. κγ'. 1. 7. Λευίτ. ιβ'. 11. τὴν καταλαλαίαν, Ματθ. ζ'. 1—5. Α. Κορινθ. ζ', 10. Ἰάκωβ. δ'. 11, 12. ἢ τὸ ψεῦδος, ψαλμ. ε'. 6. 15, 2. Παροιμ. ιβ'. 23. Ἐφεσ. δ'. 25. Ἀποκαλύψ. κἀ. 8. Ὁς ἀντιφερόμενα εἰς τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην· ἢ ὁποῖα χρεωστεῖ ὄχι μόνον νὰ μὴ λαλῇ κακῶς κατὰ τοῦ πλησίον, ἀλλὰ μήτε νὰ ὑποπτεύεται, καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος, Α. Κορινθ. ιγ'. 5. Κατὰ τοὺς πολιτικούς νόμους, ὁ συκοφάντης κολάζεται μετ' τὴν ἀτιμίαν καὶ ἐξορίαν, ἢ ἐνέχεται εἰς τὴν ταυτοπάθειαν, Σύνοψ. Ἀτταλαιά. τίτλ. 54.

¹⁰¹⁾ Ἰδ. Λευίτ. ιβ'. 15. ¹⁰²⁾ Αὐτόθ. ιδ'. καὶ Ματθ. ε'. 22.

¹⁰³⁾ Ἡ ἐκ τῆς συκοφαντίας βλάβη εἶναι τσοσούφ βαρύτερα ἀπὸ τὴν βλάβην ἧτις

τοῦ ὄνομα με φλυαρίας χάρτου (104), ἢ πράττη ἐκεῖνα, διὰ τῶν ὁποίων δυσφημεῖται ἡ τιμὴ καὶ τὸ καλὸν ὄνομα τοῦ πλησίον. Ἡ δυσφημία γίνεται προσέσι καὶ με κρύφιον τρόπον· καθὼς ὁπότεν κρύπτη πανούργως ὁ κατάλαλος τὴν κατάκρισιν ὑποκάτω εἰς τὸ ἔνδυμα τοῦ ἐπαίνου· ἢ λαλῆ περὶ τοῦ πλησίον ἀλληγορικῶς, καὶ με τρόπον, ὥστε νὰ δώσῃ εἰς ἄλλους ἀφορμὴν νὰ τὸν κατακρίνωσιν· ἢ καὶ σπουδάζῃ νὰ δώσῃ εἰς ἄλλους ὑπόψιαν κατὰ τοῦ πλησίον, ὡσάκις ἐμπίπτει λόγος περὶ αὐτοῦ, με μόνον τὸ σήκωμα τῶν ὤμων, τὴν κίνησιν τῆς κεφαλῆς, ἢ τὸν γέλωτα. Ὁ τοιοῦτος κατακρίνει τὸν πλησίον αὐτοῦ με μόνην τὴν σιωπὴν· καὶ ἡ τοιαύτη κατάκρισις εἶναι τοσοῦτον ἀδικωτέρα, ὅσον προέρχεται ἀπὸ κακὴν καὶ πανούργον καρδίαν (105).

Πῶς δύναται τις νὰ ἀποφύγῃ τὸ ψεῦδος.

Θέλεις νὰ φύγῃς ταύτην τὴν ἀμαρτίαν; ἐνθυμοῦ πάντοτε τοῦτα τὰ λόγια· ὁ σὺ μισεῖς· ἑτέρῳ μὴ ποιήσης· καὶ ἄς ἦσαι βέβαιος, ὅτι ὅσοι βλάπτουσι τὴν τιμὴν τοῦ πλησίον, με τὴν ἀχαλίνωτον αὐτῶν γλώσσαν, ἢ εἶναι συνειθισμένοι νὰ ψευδολογῶσι, θέλει λάβωσι ὁμοίαν τὴν ἀμοιβὴν ἀπὸ τοὺς ἄλλους (106)· καὶ θέλει νομισθῶσιν ἐξ ἅπαντος ἄτιμοι, ἀκατάστατοι καὶ περυσιωμένοι. Ὅθεν πρέπει πᾶς ἕνας νὰ ἔχῃ καθὼς λέγει ὁ Σειράχ (107), τὴν γλώσσαν εἰς τὴν καρδίαν, καὶ ὄχι τὴν καρ-

προξενεῖται ἐκ τῆς κλοπῆς, ὅσον ἢ διόρθωσις εἶναι δυσκολωτέρα. Ὁ κλέπτης, ὅταν μετανοήσῃ εὐκρινῶς, καὶ ἀποδώσῃ τὸ κλοπιμαῖον, ἐλευθερώθῃ ἀπὸ πᾶσαν ἐνοχλήν. Ὁ συκοφάντης, ἀπ' οὗ μετανοήσῃ διὰ τὸ κακὸν, τὸ ὅποτον ἐπροξένησεν εἰς τὸν πλησίον, χρεωστῆ νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι ψευδῶς ἐκατηγόρησε τὸν πλησίον, ἐνώπιον εἰς ὄλους ἐκεῖνους, ὅσοι ἤκουσαν τὴν συκοφαντίαν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, καὶ τοῦτο πόσον εἶναι δύσκολον (διὰ νὰ μὴ εἰπῶ ἀδύνατον) εὐκλῶς τὸ καταλαμβάνει πᾶς ἕνας. Διὰ τοῦτο ἔπρεπε, ὡ συκοφάντα, ὅς τις ἂν ἦσαι, ἀπὸ τὸ νὰ κλέπτῃς τὴν τιμὴν τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν ὁποῖαν ἴσως δὲν θέλει δυνηθῆς ποτὲ νὰ ἀποδώσῃς.

104) Οὕτως ὀνομάζουσι οἱ Νομικοὶ τὰς ἐγγράφους καὶ ἀδεσπότης κατὰ τινος κατηγορίας, ὅσοι εἶναι αἱ κοινῶς λεγόμεναι pasquinate, καὶ τὰ τοιαῦτα· ἴδε Σύνοψ. Ἀτταλειάτ. τίτλ. 88. περὶ φλυαρίας χάρτου.

105) Ἐνταῦθα ἀνάγονται καὶ αἱ ἄμετροι κατηγορίαι, καὶ τὸ ἄλογον μῖσος κατὰ τῶν ἑτεροθρήσκων, καὶ μάλιστα κατὰ τῶν ταιλαπύρων Ἰσραήλων. Πολλοὶ βδελύττονται ὄλους ἐκεῖνους, ὅσοι δὲν φρονοῦσι κατ' αὐτούς· ὅταν ἔπρεπε νὰ μιμῶνται τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου τὴν ὄντος βασιλικὴν νοθεσίαν· ὁμοθαμνεῖν μὲν, μὴ ὁμοδογματεῖν δέ. Εἶναι ὄχι μόνον συγκεχωρημένον, ἀλλὰ καὶ πρέπον τὸ νὰ ἀποστρέφῃται τὰ κακὰ δόγματα τῶν ἄλλων· ἀλλ' εἶναι κακίας ἐσάτης τὸ νὰ μισῆς τὸν ἀδελφόν σου, διότι δὲν φρονεῖ, καθὼς φρονεῖς· τὸ νὰ ὑβρίξῃς ἢ νὰ τύπτῃς ἕνα πτωχὸν Ἰουδαῖον, διότι ἐσταύρωσαν οἱ πατέρες του τὸν πρῶτον Ιησοῦν· τὸν ὅποιον μιμούμενος, ἔπρεπε νὰ λέγῃς· Πάτερ ἄφες αὐτοῖς. Ἡξέυρεις, τί κερδαίνεις, Χριστιανέ, ἀπ' αὐτὸ τὸ ἄλογον μῖσος; βραδύνεις τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὸν ἀναγκάζεις νὰ βλασφημῇ, καὶ γίνεσαι ἔνοχος τῆς ἀπωλίας του. Ἄν ἔχῃς ζῆλον Θεοῦ, ἀνάγνωθι με προσοχὴν ὄλον τὸ ἐνδέκατον κεφ. τῆς πρὸς Ῥωμαίους· καὶ καθὼς ὁ Παῦλος ὀνομάζει τοὺς Ἰουδαίους ἐχθροὺς κατὰ τὸ εὐαγγέλιον, ἀγαπητοὺς δὲ διὰ τοὺς πατέρας, οὕτω λέγε καὶ σὺ δι' ὄλους τοὺς ἑτεροθρήσκους· ἐχθροὶ κατὰ τὰ δόγματα· ἀγαπητοὶ δὲ διὰ τὸν κοινὸν ἡμῶν Θεὸν καὶ Πατέρα.

106) ἴδε Ματθ. ζ'. 2.

107) Οὕτως ἔχει τὸ ῥητὸν τοῦ Σειράχ ἐν στόματι κροῦνον ἢ καρδίαν αὐτῶν, καρδία (ἢ καρδία) δὲ σοφῶν στόμα αὐτῶν κεφ. κζ', 26.

διάν εἰς τὴν γλῶσσαν, καὶ νὰ παρακαλῇ τὸν Θεὸν μετὰ τοῦ Δαυὶδ· «Θοῦ
 » Κύριε φυλακὴν τῷ στόματί μου καὶ θύραν περιοχῆς περὶ τὰ χεῖλη
 » μου » (108). Ὁ ἄνθρωπος χρεωστῆ νὰ ἀνοίγῃ τὸ στόμα του εἰς ὕμνον
 καὶ δοξολογίαν τοῦ Θεοῦ ὀνόματος, εἰς ἀνυπόστολον ὁμολογίαν τῆς ἀλη-
 θείας, εἰς τὸ νὰ ὑπερασπίσῃ τὸ καλὸν ὄνομα, καὶ τὴν τιμὴν τοῦ πλη-
 σίον, ἐναντίον εἰς τὰς συκοφαντίας καὶ ψευδοκατηγορίας τῶν ἄλλων, εἰς
 τὸ νὰ ἐπαινῇ τὰς ἀρετὰς καὶ τὰ προτερήματα τοῦ πλησίον, καὶ εἰς τὸ
 νὰ τὸν νοουετῇ καὶ νὰ σύρῃ ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν φιλικῶς, καὶ μὲ σκοπὸν
 διορθώσεως,

§. 14.

Ἡ δεκάτη ἐντολὴ ἐμπεριέχει μίαν ἐντελῆ ἐξήγησιν ὄλων τῶν
 προειρημένων ἐντολῶν, καὶ προστάσσει ὄχι μόνον νὰ μὴ πράτ-
 τωμεν τὸ κακόν, ἀλλὰ μῆτε νὰ τὸ ἐπιθυμῶμεν κατὰ διάνοιαν.

Φανερὰ εἶναι ἐκεῖνα τὰ λόγια τοῦ Εὐαγγελίου· « Ἐκ γὰρ τῆς καρδίας
 » ἐξέρχονται διαλογισμοὶ πονηροὶ, φόνοι, μοιχεῖαι, πορνεῖαι, κλοπαί,
 » ψευδομαρτυρίαι, βλασφημίαι » Ματθ. ιε', 19. Ὁ Θεὸς λοιπὸν ἐμποδι-
 ζων, εἰς τὴν παροῦσαν ἐντολὴν, τὰς ἀθεμίτους καὶ αἰσχροὺς τῆς καρδίας
 ἐπιθυμίας, ἐμποδίζει τὸν κακὸν εἰς αὐτὴν τὴν ἀρχὴν, καὶ ἀπορράττει (διὰ
 νὰ εἶπω οὕτω) τὴν πηγὴν τῆς ἀσεβείας. Ὅθεν, ἐπειδὴ εἰς τὴν πέμπτην
 ἐντολὴν προστάσσει νὰ τιμῶμεν τοὺς ὑπερκειμένους· εἰς τὴν δεκάτην
 ταύτην θέλει, ὅτι καὶ νὰ τοὺς ἀγαπῶμεν ἀπὸ καρδίας. Ἐπειδὴ εἰς τὴν
 ἕκτην ἐμποδίζει τὸ νὰ φονεύωμεν, ἢ νὰ κακοποιῶμεν τὸν πλησίον· εἰς
 τὴν παροῦσαν κωλύει καὶ αὐτὴν τὴν θέλησιν τοῦ νὰ τὸν κακοποιήσωμεν,
 καὶ πᾶσαν ἐσωτερικὴν ἔχθραν κατ' αὐτοῦ. Ἐπειδὴ εἰς τὴν ἐβδόμην προσ-
 τᾶσσει τὴν ἐγκράτειαν ἀπὸ τὰς ἀνόμους σαρκινὰς μίξεις· εἰς τὴν παροῦ-
 σαν ἐμποδίζει καὶ αὐτὰς τὰς ἀθεμίτους ἐπιθυμίας καὶ κλίσεις. Καὶ ἐπειδὴ
 τέλος πάντων, εἰς τὴν ὀγδόην καὶ ἐνάτην ἐμποδίζεται τὸ νὰ σφετε-
 ρίζηται τις τὸ ἀλλότριον ἢ νὰ βλάβῃ τὴν τιμὴν τοῦ πλησίον· εἰς τὴν
 παροῦσαν δὲν συγχωρεῖται μῆτε τὸ νὰ τὸ συλλογισθῇ τις κατὰ διάνοιαν (109).

Τέλος τῆς ἐξηγήσεως τῶν ἐντολῶν.

Εἰς τὰς ἁγίας ταύτας τοῦ Θεοῦ ἐντολάς περιέχονται αἱ αἰώνιοι ἀλη-
 θειαί, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ ἀκολουθῶμεν ὡς κανόνα τέλειον τῆς Θεαρέ-
 στου διαγωγῆς. Μακάριοι εἶναι ἐκεῖνοι, ὅσοι γυμνάζονται, νύκτα καὶ ἡμέ-
 ραν, εἰς τὸν νόμον τοῦ Κυρίου (110). ὅσοι κρατοῦσι τὴν ἀρετὴν, ὡς μέγα
 κειμήλιον, χαίρουσιν εἰς αὐτὴν, καὶ εὐρίσκουσιν εἰς ἑαυτοὺς τὴν ἀμοιβὴν
 τῶν καλῶν ἔργων, ἤγουν τὴν ἀνάπαυσιν καὶ γαλήνην τῆς συνειδήσεως·
 μάλιστα δὲ, διότι αὐτὸς ὁ Θεὸς θέλει ἀνταγαπήσῃ μὲ ἀγάπην αἰώνιον
 ἐκεῖνους, ὅσοι τὸν ἀγαπῶσι· καὶ θέλει ἐνωθῇ αἰώνιως μὲ αὐτοὺς· καὶ θέ-

108) Ψαλ. ρμ', 3. Τὸ Ἑβρ. « θ'· Κ. φ, τ, σ, μ. φύλαξον τὴν θύραν τῶν χειλέων μου ».

109) Ἰδὲ Ῥωμ. ζ', 7, 8, Ἰακῶβ ε', 14, 15. Ἐνταῦθα ἀνάγεται ἡ ὁρθὴ ἔκφρασις Ματ. κ'. 5.

110) Ψαλμ. α', 2.

λει χάριση εἰς αὐτοὺς τὴν ἀνεκκλήτην μακαριότητα· καθὼς λέγει ὁ Σωτήρ· « ἂν τις ἀγαπᾷ με, τὸν λόγον μου τηρήσει· καὶ ὁ πατήρ μου ἀγαπᾷ αὐτὸν, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐλευσόμεθα, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν » (111). Χρεωστῆ με ὄλον τοῦτο πᾶς ἕνας, ὅσον τέλειος καὶ ἄν ᾔηται εἰς τὴν πλήρωσιν τῶν θείων ἐντολῶν, καὶ εἰς τὴν ἀρετὴν, γὰρ συλλογίζεται πάντοτε, ὅτι αὐτὸ εἶναι καρπὸς τῆς συνεργούσης τοῦ Θεοῦ χάριτος· ὅτι ὅλαι ἡμῶν αἱ ἀρεταὶ εἶναι ἐλλειπεῖς· καὶ ἐπομένως γὰρ μὴν ἐπαίρεται κατ' οὐδένα τρόπον· ἐξ ἐναντίας γὰρ ἔχη πάντοτε κατὰ νοῦν τούτα τοῦ Εὐαγγελίου τὰ λόγια· « ὅταν ποιήσητε πάντα τὰ διαταχθέντα » ὑμῖν, λέγετε, ὅτι δοῦλοι ἀχρεῖοί ἐσμεν, ὅτι ὁ ὠφειλομεν ποιῆσαι, πεποιθήκαμεν » (112) Οὐαὶ ὅμως εἰς τοὺς καταφρονητὰς τοῦ Θεοῦ θελήματος! οἱ ὅποιοι προτιμῶσι τὰς ἐπιγείους ἡδονὰς ἀπὸ τὰς πνευματικὰς καὶ θείας· φεύγουσι τὴν ἀρετὴν, καὶ γίνονται, ὡς ἄλογα κτήνη, δοῦλοι χαμερπεῖς τῶν ἰδίων παθῶν. Ἡ πρόσκαιρος αὐτῶν ζωὴ εἶναι θάνατος περισσότερο παρά ζωῆ· καὶ ἡ δυστυχία των εἶναι τοσοῦτον φρικωδέστερα ὅσον δὲν παύει μετὰ τὴν παρούσαν ζωὴν, ἀλλὰ θέλει παραδοθῶσιν εἰς τὴν μέλλουσαν κρίσιν· εἰς τὴν ὁποίαν αὐτὸς ὁ νόμος, τὸν ὁποῖον παρέβησαν, θέλει μαρτυρήσῃ κατ' αὐτῶν, καὶ θέλει τοὺς καταδικάσῃ· καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστ. « ὅσοι ἐν νόμῳ ἤμαρτον· διὰ νόμου κριθήσονται. » Ῥωμ. 6', 12.

§. 15.

Εἰς τὴν πλήρωσιν τῶν θείων ἐντολῶν εἶναι ἀναγκαῖα ἡ συνεργούσα τοῦ Θεοῦ χάρις (α), ἡ ὁποία ἀποκτάται, καθὼς καὶ ὅλα τὰ λοιπὰ ἀγαθὰ, διὰ τῆς θερμῆς προσευχῆς (β).

(α) Ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται γὰρ καταλάβῃ τὰς θείας ἀληθείας, μήτε γὰρ ἐκλέξῃ τὸ τελειότατον ἀγαθὸν, καθὼς ἐδειχθῆ ἱκανῶς ἀνωτέρω· ἀναγκαῖον εἶναι γὰρ ἀναπληρώσῃ αὐτὴν τὴν ἔλλειψιν ἢ παντοκρατορικὴ δύναμις τοῦ Θεοῦ, φωτίζουσα τὸν νοῦν του εἰς τὴν κατάληψιν τῆς σωτηριώδους ἀληθείας, καὶ παρακινούσα τὴν καρδίαν του εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἀληθοῦς εὐδαιμονίας. Τὸ Εὐαγγέλιον ὅχι μόνον μᾶς διδάσκει τὴν ἀνάγκην ταύτην, ἀλλὰ καὶ μᾶς βεβαιοῖ, ὅτι ὁ πολυεύσπλαγχνος θεὸς εἶναι πάντοτε ἑτοιμος εἰς τὸ γὰρ μᾶς βοηθῆ κατ' ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα πρὸς σωτηρίαν ἡμῶν· « χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδὲν » λέγει ὁ Σωτήρ· καὶ « καθὼς τὸ κλῆμα οὐ δύναται καρπὸν φέρειν ἄφ' ἑαυτοῦ, ἐὰν μὴ » μείνη ἐν τῇ ἀμπέλῳ, οὕτως οὐδὲ ὑμεῖς, ἐὰν μὴ ἐν ἐμοὶ μείνητε » Ἰωάν. 15', 4, 5. Τὰ αὐτὰ λέγει καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος. « Πεποιθήσιν δὲ τοιαύτην ἔχομεν διὰ τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Θεόν, οὐχ ὅτι ἱκανοὶ ἐσμεν » ἐφ' ἑαυτῶν λογίσασθαι τι, ὡς ἐξ ἑαυτῶν· ἀλλ' ἡ ἱκανότης ἡμῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ » Β'. Κορινθ. γ', 4, 5. Ἡ ἀνεξίκακος αὕτη καὶ φιλεύσπλαγχνος θέλησις τοῦ Θεοῦ μᾶς βοηθεῖ ὅχι μόνον εἰς τὰ πνευματικὰ, ὅσα μᾶς ὀδηγοῦσιν ἀμέσως εἰς τὴν ὁδὸν τῆς αἰωνιότητος· ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλας τὰς λοι-

111) Ἰωάνν. 14', 21. 112) Λουκ. 11', 40.

πὰς περιστάσεις τῆς παρούσης ζωῆς. Ὅτι, διὰ τὸ νὰ ἦναι ὑψιστος Δεσπότης τῶν ἀπάντων, καὶ καθορᾷ τὰ πάντα ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς δόξης αὐτοῦ χορηγεῖ κατὰ τὴν σοφὴν αὐτοῦ θέλησιν εἰς ἕκαστον κτίσμα, ὅσα ἀνήκουσι καὶ εἶναι ἀναγκαῖα εἰς αὐτό. Διὰ τοῦτο λέγει καὶ ὁ Ἀπόστολος Ἰάκωβος: α πᾶσα δόσις ἀγαθῆ, καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον ἄνωθεν ἐστὶ, καταβαίνον ἀπὸ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων » κεφ. α', 17. Διὰ τὰ ἡμεῖθα λοιπὸν πάντοτε μέτοχοι τῶν δωρημάτων τοῦ οὐρανοῦ Πατρὸς, πρέπει νὰ ὑψοῦμεν πρὸς αὐτὸν τὴν καρδίαν ἡμῶν, καὶ νὰ τὸν παρακαλῶμεν διὰ προσευχῆς θερμότητος. Διότι ἀγκαλὰ γινώσκῃ ὁ θεὸς, καὶ χωρὶς τῆς προσευχῆς, τὴν χρεῖαν ἡμῶν καὶ μέριμναν, καὶ τί πρέπει νὰ δώσῃ εἰς ἕκαστον· δὲν λαμβάνει ὁμως πολλάκις ὁ ἄνθρωπος τὸ ποθοῦμενον, ἂν δὲν κερδίσῃ (διὰ τὰ εἰπωούτω) τὴν φιλευεργετικὴν τοῦ οὐρανοῦ Πατρὸς θέλησιν, διὰ τῆς θερμῆς προσευχῆς, καὶ διὰ τῆς εὐσεβοῦς καὶ εἰλικρινοῦς καρδίας⁽¹¹³⁾.

(6) Ἡ προσευχὴ εἶναι μία ὑψωσις τῆς καρδίας πρὸς τὸν Θεὸν μετὰ δεήσεως τῶν, ὅσα συντείνουσιν εἰς σωτηρίαν ψυχῆς. Διὰ τὰ ἦναι ἡ προσευχὴ θεῆρεστος καὶ δραστήριος, ἀναγκαῖον εἶναι 1), νὰ ζητῶμεν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐκεῖνα μόνα, ὅσα διέταξεν εἰς τὸ Εὐαγγέλιον⁽¹¹⁴⁾. Διότι καθὼς δὲν δύναται νὰ ἤξεύρῃ, τί εἶναι χρήσιμον εἰς τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ εὐδαιμονίαν, ὅστις δὲν ἐφωτίσθη ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· οὕτω δὲν ἤξεύρει μήτε τί πρέπει νὰ ζητήσῃ παρὰ Θεοῦ. Τοῦτο βεβαίως ὁ μέγας Ἀπόστολος, λέγων· α τὸ πνεῦμα συναντιλαμβάνεται ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν· τὸ γὰρ τί προσευξόμεθα καθὸ δεῖ, οὐκ οἶδαμεν, ἀλλ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα ὑπερεντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν στεναγμοῖς ἀλαλήτοις » Ῥωμ. ἡ, 26. Αὐτὸ τὸ πνεῦμα μᾶς ἐδίδαξεν εἰς τὴν Γραφήν, ὅτι πρέπει νὰ ζητῶμεν πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην, τουτέστι τὸ μέσον τοῦ νὰ ἐνωθῶμεν μετ' αὐτόν. Ταύτην τὴν σωτηρίαν τῆς ἡμετέρας ψυχῆς πρέπει νὰ ζητῶμεν ἀπεριορίστως, πιστεύοντες ἀδιστακτως ὅτι ἡ τοιαύτη προσευχὴ εἶναι εὐάρεστος εἰς τὸν Θεόν· τὰ δὲ λοιπὰ πρόσκαιρα ἀγαθὰ· οἶον, ὑγίαν, μακροβιότητα, πλοῦτον, τιμὴν, καὶ τὰ πρὸς τὴν χρεῖαν, πρέπει νὰ ζητῶμεν παρὰ Θεοῦ, μετ' αὐτὸν τὸν περιορισμόν· ἂν δὲν ἦναι ἐναντία εἰς τὸ ἅγιόν του θέλημα, καὶ ἂν γινώσκῃ διὰ τῆς ἀπειρου αὐτοῦ γνώσεως, ὅτι εἶναι ὠφέλημα εἰς ἡμᾶς. 2), Πρέπει νὰ προέρχεται ἡ προσευχὴ ἀπὸ καρδίας ζεούσης καὶ εὐλαβοῦς, μετ' ὁμολογίαν ἀνυπόκριτον τῆς ἡμετέρας ἀθλιότητος καὶ δυστυχίας· καθὼς εἶπεν ὁ ἄσωτος υἱὸς, ἀφ' οὗ ἤλθεν εἰς ἑαυτόν· « πόσοι μὲν σθαι τοῦ πατρὸς μου περισσεύουσιν ἄρτων· ἐγὼ δὲ λιμῶ ἀπόλλυμαι. » Λουκ. ιε', 17. Διότι ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει, μήτε δύναται νὰ ἔχῃ τίποτε ἀφ' ἑαυτοῦ· ὅθεν ἔπρεπε νὰ ἀπολεσθῇ, ἂν ὁ οὐράνιος Πατὴρ δὲν ἠνοίγε τὴν εὐσπλαγχνον αὐτοῦ χεῖρα. 3). Πρέπει ὅλαι ἡμῶν αἱ προσευχαὶ νὰ θεμε-

¹¹³⁾ Τὸ νὰ προσευξόμεθα εἶναι ἐντολὴ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ· α ἐπικάλεισαι με (λέγει) ἢ ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως, ἢ ἐξελοῦμαι σε, καὶ δοξάσεις με » Ψαλμ. ν', 15. ἢ πάλιν αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν, ζητεῖτε, καὶ εὐρήσετε, κρούετε, ἢ ἀνοιγήσεται ὑμῖν, κτ. Ματθ. ζ', 7. ¹¹⁴⁾ Ἰδε Ματθ. ζ', 7—15, 33.

λιούνται εἰς τὴν ἀξιωμασίαν τοῦ λυτρωτοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ (115) καὶ πρέπει νὰ πιστεύωμεν ἀδιστακτικῶς, ὅτι μόνος ὁ θάνατος τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν καὶ τὸ ὑπὲρ ἡμῶν ἐκχυθὲν αἷμά του, εἶναι δυνατὸν νὰ κινήσωσι τὸν εὐσπλαγγχον Θεὸν εἰς τὸ νὰ χάριση εἰς ἡμᾶς τὰ αἰτήματα· εἰ δὲ μὴ δὲν ἔχει κάμμιναν δύναμιν ἢ προσευχὴ ἡμῶν, ὡς ἐκπορευομένη ἀπὸ καρδίαν ἁμαρτωλῶν, καὶ χεῖλη ἀκάθαρτα. Σαφέστατα λαλεῖ περὶ τούτου ὁ Σωτῆρ·
 « ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν, ὅτι ὅσα ἂν αἰτήσητε τὸν Πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου, δώσει ὑμῖν » Ἰωάν. ις', 23. Τὸ αὐτὸ ἀποδεικνύει ἀναντιρρήτως καὶ ὁ Ἅγιος Παῦλος, λέγων « ὅς γε τοῦ ἰδίου υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, » ἄλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν, πῶς οὐχὶ καὶ σὺν αὐτῷ τὰ πάντα ἡμῖν χαρίζεται; » Ῥωμ. ἡ, 32. (116).

§. 16.

Εἰς τὴν ἐπομένην Κυριακὴν προσευχὴν περιέχονται ὄλα, ὅσα πρέπει νὰ ζητῶμεν ἀπὸ τὸν πολυεύσπλαγγχον Θεὸν προσευχόμενοι;

- « Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς,
- » Ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου
- » Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου
- » Γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς·
- » Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δός ἡμῖν σήμερον·
- » Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίε-
- » μεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν
- » Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς
- » ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.
- » Ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία, καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ δόξα εἰς
- » τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν! »

Ἁγκαλιὰ, ἡ παροῦσα προσευχὴ, τὴν ὁποίαν μᾶς ἐδίδαξεν αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ἦναι σαφῆς καθ' ἑαυτήν· δὲν θέλει ὅμως εἶναι ἀνωφελὴς μία πλατυτέρα ἐξήγησις τῆς αὐτῆς, περιέχουσα ὅσα δύναται νὰ ζητῇ ὁ ἄνθρωπος παρὰ τοῦ Θεοῦ.

Ἐξήγησις τῆς Κυριακῆς προσευχῆς.

Πάτερ ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς,

115) Ἴδε Ἰωάνν. ιδ', 6. Α'. Ἰωάνν. ε', 1.

116) Διὰ νὰ ἦναι θεάρεστος ἡ προσευχὴ, πρέπει ὁ μὲν προσευχόμενος νὰ ἔχη, α, τὴν θεοσέβειαν (Ἰωάνν. θ', 31), β', τὴν ἀγάπην Μάρκ. ια', 25. ἡ δὲ προσευχὴ νὰ γίνεταί, α), μὲ προσοχὴν, ἢ ἴσχυον νὰ μὴ περισπᾶται εἰς ἄλλους λογισμοὺς ὁ προσευχόμενος (Ἠσαΐου κθ', 13). β'), μὲ θερμότητα, ἴσχυον νὰ ζητῇ παρὰ Θεοῦ ἐκ καρδίας ζεούσης, ὅ,τι ἂν ζητῇ (Ἰακώβ. ε', 16). γ'), μὲ ταπεινοφροσύνην, ἡ ὁποία πρέπει νὰ ἦναι ὄχι μόνον ἔνδον τῆς καρδίας, ἀλλὰ νὰ φαίνεται καὶ εἰς αὐτὸ τὸ σῶμα διὰ τῆς εὐσχήμονος στάσεως εἰς τὸν καιρὸν τῆς προσευχῆς (Λουκ. ιη', 11—14), δ'), μὲ πεποίθησιν, ἴσχυον πληροφορίαν, ὅτι θέλει εἰσακουσθῆ ἡ προσευχὴ Ἑβρ. δ', 16. Ἰακώβ. α', 5. 6. Α'. Ἰωάνν. ε', 14), ε), καὶ τελευταῖον μὲ ἐπιμονήν, τὴν ὁποίαν διδάσκει ὁ Χριστὸς διὰ τῆς παραβολῆς τοῦ ἀδίκου κριτοῦ, Λουκ. ιη', 1—8. Ἴδε ἔξ Κολασσ. δ', 2. Α'. Θεσο. ε', 17. Ὅστις δὲν προσεύχεται κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον· μνηστῆριζει τὸν Θεόν· καὶ ἡ προσευχὴ του γίνεταί εἰς ἁμαρτίαν.

τοσαύτας μυριάδας, ἀλλ' ἓνα μόνον ἄνθρωπον, ἃν δὲν εἶχεν ἀπόδειξιν. Ἡ ὑπερθαυμάστος ὁμως ἁρμονία μεταξύ τῶν δογμάτων καὶ τῶν ἐντολῶν, αὐτὰ τὰ ὑπὲρ λόγον μυστήρια, αἱ σαφέσταται καὶ ἀψευδεις προφητεῖαι (74), ἡ ἀναμφίλεκτος ἀγιότης τῶν Εὐαγγελικῶν Συγγραφέων, εἶναι τόσαι ἀποδείξεις, τῶν ὁποίων ἡ ἐνέργεια ἠνάγκασε τοσαῦτα ἀναριθμητα ἔθνη νὰ ἀφήσωσι τὴν εὐρύχωρον καὶ πλατεῖαν ὁδὸν, τὴν ὁποίαν περιεπάτησαν οἱ πατέρες των, καὶ νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν τεθλιμμένην ὁδὸν τοῦ Κυρίου. Ἡ ἔρευνα λοιπὸν τῶν τοιούτων ἀποδείξεων ὄχι μόνον εἶναι συγκεχωρημένη, ἀλλὰ καὶ ἀναγκαῖα· διότι χωρὶς αὐτὴν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γεννηθῇ ἡ πληροφρία εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, καὶ χωρὶς τὴν πληροφρίαν εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀναγεννηθῇ ὁ ἄνθρωπος, ἡγουν νὰ ἐκδυθῇ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, καὶ νὰ ἐνδυθῇ τὸν νέον (75)· εἶναι ἀδύνατον νὰ προκόψῃ ποτὲ εἰς τὴν ἀρετὴν, ἢ νὰ ὑπερμαχήσῃ τῆς πίστεως ἐναντίον εἰς βασιλεῖς καὶ τυράνους, ἢ νὰ τὴν ὑπερασπίσῃ ἐναντίον εἰς τοὺς ἑτεροθρήσκους (76). Ὁ Ἀπόστολος Πέτρος, γινώσκων τὴν ἀναγκαιότητα τῆς πληροφρίας ταύτης, μᾶς διδάσκει λέγων. Ἐτοιμοὶ δὲ αἰεὶ πρὸς ἀπολογίαὶν παντὶ τῷ αἰποῦντι ὑμᾶς λόγον περὶ τῆς ἐν ὑμῖν ἐλπίδος (77). Αὐτὸς ὁ Χριστὸς προστάσσει τὸ νὰ ἐρευνῶμεν τὰς γραφὰς (78)· καὶ τὸ νὰ ἐρευνᾶ τις τὰς γραφὰς τί ἄλλο εἶναι παρὰ τὸ νὰ ἐρευνᾶ τὴν θρησκείαν; Αἱ πράξεις τῶν Ἀποστόλων λέγουσι διὰ τοὺς εὐγενεῖς ἐκείνους Ἰουδαίους, ὅτι ἐδέξαντο τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ μετὰ πάσης προθυμίας, τὸ καθ' ἡμέραν ἀνακρίνοντες τὰς γραφὰς, εἰ ἔχει ταῦτα οὕτως (79). Ἡ ἔρευνα ἐγέννησεν εἰς αὐτοὺς τὴν πληροφρίαν, καὶ ἡ πληροφρία τὴν προθυμίαν. Ἡ λατρεία τῶν χριστιανῶν ὀνομάζεται λογικὴ (80), καὶ τὸ γάλα τῆς πίστεως λογικόν (81)· τὸ ὁποῖον σημαίνει, ὅτι ἡ θρησκεία τῶν χριστιανῶν ἔχει λόγον, καὶ ἐπομένως ἔρευναν καὶ ἀπόδειξιν, καὶ, ὅτι δὲν εἶναι τεθεμελεωμένη εἰς μύθους σεσοφισμένους (82), ἐναντίους εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον, καθὼς αἱ ψευδοθρησκεῖαι. Καὶ ἐπειδὴ τοιαύτη εἶναι ἡ ἡμετέρα θρησκεία, διὰ τί νὰ φοβώμεθα νὰ τὴν ἐρευνήσωμεν, εἰ ἔχει ταῦτα οὕτως; Τὸ νὰ λέγῃ τις, ὅτι πρέπει νὰ πιστεύωμεν χωρὶς ἐρεύνης εἶναι μία ἀίρεσις, καθὼς λέγει ὁ μέγας Ἀθανάσιος (83), μεγαλητέρα ἀπὸ

74) Ἀνάγνωθι τὴν δεκάτην τρίτην κατήχησιν τοῦ Κυρίλλου Ἱεροσολύμων, ὅπου πολλὰ θαυμαστά καὶ εἰδήσεως ἄξια θέλει εὖρε περιπληρώσεως τῶν προφητειῶν.

75) Ἐφεσ. δ', 22. Καὶ Κολασ. γ', 10.

76) Παράμενε ταῖς κατηχήσεις—ὅπλα γὰρ λαμβάνεις κατὰ ἀντικειμένης ἐνεργείας ὅπλα λαμβάνεις κατὰ αἱρέσεων, κατὰ Ἰουδαίων, καὶ Σαμαρειτῶν, καὶ ἐθνῶν. Πολλοὺς ἐχθροὺς ἔχεις, πολλὰ βέλη λάμβανε· πρὸς πολλοὺς γὰρ ἀκοντίζεις· καὶ χρεῖα σοι μαθεῖν πῶς κατακοντίζεις τὸν Ἕλληνα, πῶς ἀγωνίσῃ πρὸς αἱρετικόν, πρὸς Ἰουδαῖον καὶ Σαμαρείτην » κτ. Κύριλλ. Ἱεροσολύμ. προκατηχ. ἀριθμ. 10.

77) Α'. Πέτρ. γ', 15. Ἴδε καὶ Τίτ. β', 8. 78) Ἰωάνν. ε', 39. 79) Πράξ. ιζ', 11.

80) Ῥωμ. ιβ', 1. 81) Α'. Πέτρ. β', 2. 82) Β', Πέτρ. α', 16.

83) Πρὸς τοὺς κελύοντες· ἀπλῶς πιστεύειν τοῖς λέγουσιν (ἴσ. λεγομένοις) κτ. τόμ. 2. σελ. 325. ἐκδόσ. Κολων. 1686. καὶ παρακατῶν ὁ αὐτὸς πατὴρ λέγει· « Δέχεσθε, φησιν, (ὁ πιστεύειν ἀλόγως ἀξίω), ἀπλῶς τὰ λεγόμενα, καὶ μηδεὶς ἐξεταζέτω τί πρέπει ἐν αὐτοῖς ἡ ἀπρεπὲς· καὶ πιστὶν ὀνομάζει τὴν ἀβασάκιστον ἐπὶ τοῖς ἀστάτοις (ἴα. ἀσυ-

Παντοδύναμε Θεέ και Δημιουργέ, ὅστις κατ' οὐσίαν μὲν δὲν περιορίζεσαι εἰς κἀνένα τόπον, κατ' ἐξαιρέτον δὲ φανέρωσιν τῆς δόξης σου κατοικεῖς εἰς τοὺς οὐρανοὺς, σὺ μᾶς ἀνέδειξας υἱὸς ἀπὸ ἐχθρῶν σου, κατὰ τὴν ἀφατόν σου εὐσπλαγγίαν, διὰ τῆς μεσιτείας τοῦ ἀγαπητοῦ και μονογενοῦς Υἱοῦ σου τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· και κράξεις διὰ τοῦ πνεύματός σου, ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν Ἀββᾶ ὁ Πατήρ (117)· διὰ τῆς ὁποίας κραυγῆς μᾶς βεβαιοῖς, ὅτι ταχύτερον ἤθελε λησμονήσωσιν οἱ ἐπιγιοιοπατέρες τὰ ἴδια τέκνα, παρὰ σὺ, Πάτερ εὐσπλαγγγε! νὰ ἀποστραφῆς τὴν προσευχὴν ἡμῶν τῶν τέκνων σου, τοὺς ὁποίους υἰοθέτησας, και νὰ μὴ κλίνης τὰ ὄτα σου εἰς τὰς ἡμετέρας δεήσεις. Αὐτὴ σου ἡ ἀγαθότης μᾶς θαβρύνει εἰς τὸ νὰ σὲ ἐπικαλώμεθα μὲ πίστιν και ταπεινοφροσύνην.

Ἀγιασθῆτω τὸ ὄνομά σου.

Δίδαξον ἡμᾶς τὸ νὰ γνωρίζωμεν τὴν ἀλήθειάν σου. Ἄνοιξον τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν, διὰ νὰ καταλάβωμεν τὰ θαυμάσια τοῦ νόμου σου (118). Εἰρήνευσον τὴν ἐκκλησίαν σου, ἥτις εἶναι τεθεμελιωμένη εἰς τὴν ἀλήθειαν. Φώτισον ὅλους τοὺς πλανωμένους, διὰ νὰ ἐπιστρέψωσιν ἀπὸ τὴν ὁδὸν τῆς πλάνης εἰς τὴν ποιμνὴν σου, και εἰς σὲ τὸν μόνον Ποιμένα. Ἀπομάκρυνόν μας ἀπὸ ὅλα τὰ κακὰ ἔργα, διὰ τῶν ὁποίων βλασφημεῖται τὸ ἅγιόν σου ὄνομα· και φώτισόν μας νὰ αὐξάνωμεν καθ' ἐκάστην και νὰ προκόπτωμεν εἰς τὴν ἀγάπην σου· και εἰς τὴν ἀρετὴν· διὰ νὰ βλέπῃ ὁ κόσμος τὰ καλὰ ἡμῶν ἔργα, και νὰ δοξάζῃ σὲ τὸν ἐπουράνιον Θεὸν και Πατέρα (119).

Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου (120).

Σὺ μετήγαγες ἡμᾶς ἐκ τοῦ σκότους εἰς τὸ θαυμαστόν σου φῶς (121) και ἐπληροφόρησας τὴν καρδίαν ἡμῶν περὶ τῆς αἰώνιου ζωῆς διὰ τῆς ἐλπίδος. Ἡμεῖς ὀδηγοῦμεθα ἐπὶ τῆς γῆς ὑπὸ τοῦ λόγου και τοῦ πνεύματός σου· Σὺ δὲ ἐξάλειψον ὅλα τὰ σκάνδαλα· και δεῖξον, ὅτι εἶναι ματαία πᾶσα κακὴ ἐπιχειρήσις και βουλή ἐναντίον τοῦ Εὐαγγελίου σου, διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ τελῶσωμεν ἀνεμποδίστως τὸν δρόμον ἡμῶν ἐπὶ τῆς γῆς, και νὰ μετοικισθῶμεν ἀπὸ τὴν κοιλάδα τοῦ κλαυθρῶνος, τὸν παρόντα κόσμον, εἰς τὴν μακαρίαν κατοικίαν τῶν ἁγίων· ὅπου εἶσαι τὰ πάντα ἐν πᾶσι.

117) Γαλάτ. δ', 6. Ἰδε ἔ. Ἰωάν. 4, 12, 13. Ῥωμ. 4, 17. Ἐφεσ. 4, 5.

118) Ψαλμ. ρθ', 18. 119) Ματθ. 4, 16.

120) Τέσσαρες εἶναι αἱ βασιλεῖαι τοῦ Θεοῦ· ἡ πρώτη ὀνομάζεται βασιλεία τῆς φύσεως· κατὰ τὴν ὁποίαν βασιλεύει ἐπάνω εἰς ὅλα τὰ κτίσματα και πάντοτε ὡς δημιουργὸς και προνοητὴς αὐτῶν. Ψαλμ. ργ', 10, 14β, 12. Ἡ δευτέρα λέγεται βασιλεία τοῦ νόμου· κατὰ τὴν ὁποίαν ἐβασίλευεν ἐξαιρέτως ἐπάνω εἰς τοὺς Ἰουδαίους. Ἡ τρίτη, βασιλεία τῆς χάριτος· ἥτις ἤρξατο μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Σωτήρος· ὅταν οἱ Ἀπόστολοι, λαβόντες τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἐκήρυξαν τὸ Εὐαγγέλιον, και ἐθεμελίωσαν τὴν Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν, Ψαλμ. ρί', 2. Ἡ τετάρτη, βασιλεία τῆς δόξης· ἥτις θέλει λάβῃ ἀρχὴν, ὅταν ἔλθῃ πάλιν ὁ Σωτὴρ μετὰ δόξης, διὰ νὰ κρίνῃ ζῶντας και νεκρούς. Ἡ παρούσα αἰτήσις τῆς Κυριακῆς προσευχῆς ἐνοεῖται διὰ τὴν τρίτην και τετάρτην βασιλείαν τοῦ Θεοῦ· ἡ γουον τὸν παρακαλοῦμεν νὰ φανερώσῃ τὸ Εὐαγ. εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἔ. νὰ μᾶς ἀγάσῃ ὅλους, ἔ. τελευταῖον νὰ ἔλθῃ πάλιν (ὁ Χριστὸς), διὰ νὰ ἐξολοθρεύσῃ ὀλοτελὸς τὸν θάνατον, τὴν ἁμαρτίαν, και τὸν διάβολον, και νὰ μᾶς εἰσάξῃ εἰς τὸν παράδεισον. 121) Δ'. Πέτρ. 6', 9,

Γενθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς (122).

Ἐπειδὴ ἡ διεσθαρμένη, καὶ διὰ τῶν ἐπιγεῖων φαινομένων ἀγαθῶν πεπωρωμένη, καὶ εἰς τὸ κακὸν ἐπιβρέπτης ἡμῶν καρδία μᾶς πλαναῖ ἀπὸ τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας· διὰ τοῦτο ὑποτάσσομεν τὴν διεσθαρμένην ἡμῶν θέλησιν (123), διὰ νὰ ὑπακούωμεν μετὰ χαρᾶς, καὶ χωρὶς γογγυσμὸν εἰς τὰς προσταγὰς σου· καὶ νὰ πιστεύωμεν ἀδιστακτως, ὅτι σὺ κυβερνᾷς ἐν σοφίᾳ, καὶ διεξάγεις ἐνδόξως τὰ πάντα. Ἐνδυνάμωσον τὴν ἀσθένειαν ἡμῶν· διὰ νὰ ἐπιτελῶμεν πιστῶς καὶ μὲ ζῆλον, ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ καθήκοντα, ὅσα διέταξας εἰς ἡμᾶς· καθὼς πληροῦσιν ἐν οὐρανῷ τὴν θέλησίν σου οἱ καθαροὶ καὶ ἅγιοι Ἄγγελοι (124).

Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον (125).

Ἄλλ' ἐπειδὴ εὐρισκόμεθα ἔτι εἰς τὴν παροῦσαν ἐπίπονον καὶ μοχθηρὰν ζωὴν, καὶ δὲν ἐξεδύθημεν ἀκόμη τὸ σκῆνωμα τῆς σαρκός, τὸ τόσον ἀσθενὲς καὶ ἀδύνατον, ἐπίβλεψον ἐν εὐμενείᾳ τὸ ἀσθενὲς αὐτὸ μέρος τῆς ἡμετέρας οὐσίας· Δὸς ἡμῖν, ὅτι εἶναι ἀναγκαῖον εἰς ταύτην τὴν πρόσκαιρον ζωὴν. Χάρισαι ἡμῖν εὐκράτους καὶ καρποφόρους καιροῦς· Πλήθυνον τοὺς καρποὺς τῆς γῆς· Εὐλόγησον τοὺς κόπους καὶ τὴν τροφὴν ἡμῶν· Δὸς ἡμῖν υγείαν σώματος, διὰ νὰ γνωρίσωμεν ἐκ τούτου, ὅτι σὺ εἶσαι ἡ πηγὴ παντὸς ἀγαθοῦ, καὶ ὅτι χωρὶς τῆς εὐλογίας σου ματαία εἶναι ἡ ἐπιμέλεια, μάταιοι οἱ κόποι καὶ αἱ μέριμναι ἡμῶν (126).

Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοὺς ὀφειλέταις ἡμῶν (127).

Ἐπειδὴ λαμβάνομεν παρὰ σοῦ ἀναριθμήτους εὐεργεσίας, εὐχαριστοῦμεν σε ὡς δοτῆρα παντὸς ἀγαθοῦ· ἀλλ' ὄχι κατ' ἀξίαν. Ἡμεῖς παραβαίνομεν καθ' ἑκάστην τὸν σωτηριώδη σου νόμον, καὶ δὲν ὑποτασσόμεθα εἰς τὸ ἅγιόν σου θέλημα· ἡμεῖς κακομεταχειρίζομεθα τὰς δωρεάς σου καὶ παροργίζομεν σὲ τὸν ἀγαθὸν ἡμῶν Δημιουργόν· ἡμεῖς εἴμεθα ὀφειλέται σου, καὶ ἅξιοι τῆς δικαίας σου ὀργῆς διὰ τὰς παραβάσεις ἡμῶν· ἀλλὰ Κύριε! Μὴ εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν μετὰ τῶν δούλων σου, ὅτι οὐ δικαίωθήσεται ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν (128). Συγχώρησον ἡμῖν, κατὰ

122) Πράξ. κá, 14. 123) Ῥωμ. ιβ', 2. 124) Ψαλμ. ιδ', 10. 103, 21.

125) Ὁ Σωτὴρ παραγγέλει ἐνταῦθα νὰ ζητῶμεν τὸν ἐπιούσιον ἄρτον, ἡγῶν τοσοῦτον μόνον, ὅσος ἀρκεῖ εἰς τροφὴν τῆς σήμερον ἡμέρας· διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ καὶ νὰ μὴ μεριμνῶμεν περὶ τῆς αὔριον (Ματθ. ς', 84) καὶ νὰ ἡμεθα ὀλιγαρκεῖς (Α'. Τιμὸθ. ς'—8. καὶ Παροιμ. λ'. 8. Καὶ ἀγαθὰ ἡ αἰτησις αὕτη φαίνεται νὰ ἀρμόζῃ περισσότερον εἰς τοὺς πτωχοὺς, χρεωστοῦσι μὲ ὅλον τοῦτα καὶ οἱ πλοῦστοι νὰ τὴν λέγωσι· διότι δὲν τοὺς ὀφελεῖ τίποτε τὸ νὰ ἔχωσι τὸν ἐπιούσιον ἄρτον, ἂν δὲν ἔχωσι καὶ τὴν υγείαν τοῦ σώματος, ἥτις εἶναι ἀναγκαῖα εἰς τὸ νὰ τὸν φάγωσι, ἢ τὴν εὐμενίαν τοῦ Θεοῦ προσάσιν, ὅστις δύναται νὰ τοὺς τὸν σερῆσῃ, Σειράχ. ε', 1. 126) Ἴδε Ψαλ. ρκζ', á, 2.

127) Καὶ αὕτη ἡ αἰτησις ἀρμόζει ἐπίσης εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους· διότι δὲν εἶναι κἀνένας ἀναμάρτητος, Ἐκκλησι. Ζ'. 20. Α'. Ἰωάνν. á, 8—10. Ὅστις ὅμως δὲν συγχωρεῖ εἰς τοὺς ἄλλους τὰ ἀμαρτήματα, ἅς μὴ τολμᾷ νὰ λέγῃ ταύτην τὴν αἰτησιν· ἐπειδὴ καταδικάζει αὐτὸς ἑαυτὸν· καθὼς ὁ πονηρὸς ἐκεῖνος δούλος, ὅστις δὲν ἠλέησε τὸν σὺνδελφὸν τς, Ματθ. ιή, 27—35. Ἴδε καὶ αὐτ. ς', 14, 13. Α'. Τιμ. β', 8. Ἰακώβ. β', 13.

128) Ψαλμ. ρμγ', 2.

τὴν ἀφατόν σου εὐσπλαγγίαν, ὅλας ἡμῶν τὰς ἁμαρτίας, διὰ τὴν ἀπειρον ἀξιομισθίαν, καὶ τὸ ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ σταυροῦ ἐκχυθὲν αἷμα τοῦ ἀγαπητοῦ καὶ μονογενοῦς υἱοῦ σου, τοῦ πολυτίμου ἡμῶν μεσίτου, Ἰησοῦ Χριστοῦ. Διὰ σημεῖον τῆς εὐγνωμοσύνης ἡμῶν, ἀπεφασίσαμεν σταθερῶς, νὰ ἀφήσωμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τοὺς ὀφειλέτας ἡμῶν τὰ ὀφειλήματα, καὶ νὰ συγχωρήσωμεν μετὰ χαρᾶς καὶ ἐξ ὅλης ἡμῶν τῆς καρδίας, ὅσας ὕβρεις καὶ βλάβας ἐλάβομεν παρ' ἄλλων, διὰ τὸ ὅποιον δὸς ἡμῖν τὴν βοήθειαν καὶ χάριν σου.

Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ (129).

Ἄφες ἡμῖν ὄχι μόνον τὰς ἁμαρτίας, ὅσας μέχρι τοῦ νῦν ἐπράξαμεν, ἀλλὰ καὶ φύλαξον ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ νὰ πέσωμεν πάλιν εἰς ἄλλας. Γνωρίζεις τὴν ἀδυναμίαν ἡμῶν, καὶ πόσον εἴμεθα ἐπιρρέπεις εἰς τὸ κακόν. Βλέπεις τίνι τρόπῳ περιφερόμεθα ἔνθεν ἀκεῖθεν, ἀπὸ τὰ κύματα τῆς δυστυχίας καὶ θλίψεως, εἰς τὴν θάλασσαν τοῦ παρόντος κόσμου. Ὁ διάβολος, ὁ κόσμος, ἡ σὰρξ ἡμῶν καὶ τὸ αἷμα (130) μᾶς σύρουσιν εἰς τὸ κακόν μετὰ τὴν ἀπάτην καὶ πανουργίαν, μὴ μᾶς ἀφήσῃς, εὐσπλαγγνε Θεέ! νὰ συληθῶμεν εἰς τὰς παγίδας των, ἢ νὰ κτυπηθῶμεν ἀπὸ τὰ πειραστικά των βέλη· διὰ νὰ μὴ θριαμβεύωσι καθ' ἡμῶν, ὡς νικηταί. Ἄν ὅμως θέλῃς ἀπὸ πατρικὴν ἀγάπην, καὶ πρὸς διόρθωσιν ἡμετέραν, νὰ μᾶς εἰσενέγκῃς εἰς πειρασμόν, γεννηθῆτω τὸ θέλημά σου· στήριξον ὅμως τὴν ἀδυναμίαν ἡμῶν μετὰ τὴν παντοδυναμίαν σου χεῖρα, διὰ νὰ μὴν ἀποκάμωμεν εἰς τὸν σωτήριον τοῦτον ἀγῶνα. Ἄς φθάσῃ ἡ δύναμις σου εἰς βοήθειαν τῆς ἡμετέρας ἀδυναμίας.

Ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία, καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν!

Πιτεύομεν, καὶ εἴμεθα βέβαιοι, πάτερ οὐράνιε! ὅτι δὲν θέλει ἀποστραφῆς τὴν προσευχὴν ἡμῶν. Ὡς παντοδύναμος, δύνασαι, καὶ ὡς πανάγαθος, θέλεις νὰ δώσῃς εἰς ἡμᾶς πᾶν ἀγαθόν. Μᾶς ἐβεβαίωσας εἰς τὸ εὐαγ-

129) Ἡ λέξις τοῦ πονηροῦ εὐρίσκεται ἐν Ἰωάν. ιε', 18. Β'. Θεσσαλ. γ'. 3. ἢ σημαίνει ἢ τὴν ἁμαρτίαν (οὐδετέρως), ἢ τὸν πονηρὸν (ἀρσενικῶς), ἤγουν τὸν διάβολον, ὅστις ὡς λέων ὠρυόμενος περιπατεῖ, ζητῶν, τίνα καταπίη Α'. Πέτρ. ε', 3. εἶναι δὲ οἱ πειρασμοὶ διττοί· οἱ μὲν πρὸς δοκιμὴν, οἱ δὲ πρὸς ἀπάτην. Οἱ πρῶτοι εἶναι ἐκ τοῦ Θεοῦ· οὕτως ἐπέφρασε τὸν Ἀβραάμ, ζητήσας παρ' αὐτοῦ τὸν Ἰσαὰκ εἰς θυσίαν, ἢ οὕτω πειράζει πολλάκις τοὺς πιστοὺς διὰ πολυτρόπων θλίψεων. Ἡμεῖς δεόμενοι νὰ μὴ μᾶς εἰσενέγκῃ εἰς τούτους, δὲν παρακαλοῦμεν νὰ μὴ στείλῃ παντάπασι πειρασμοὺς εἰς ἡμᾶς, ἐπειδὴ τοῦτο εἶναι ἀδύνατον ἐν ὅσῳ εὐρισκόμεθα εἰς τοῦτον τὸν κόσμον· ἀλλὰ τὸν ἱκετεύομεν νὰ μὴ εἶναι πειρασμοὶ βαρῦτατοι, ἢ τοιοῦτοι ὥστε νὰ ὑποκύψωμεν εἰς αὐτοὺς Α'. Κορινθ. ι, 13. Οἱ δεύτεροι ἤγουν οἱ πρὸς ἀπάτην πειρασμοὶ εἶναι ἐκ τοῦ διαβόλου (Ματθ. δ', 1. Β'. Κορινθ. ε', 11). Τοῦ κόσμου (Παροιμ. α', 10). Καὶ τῆς σαρκὸς (Ἰακώβ. α', 14)· τοὺς ὁποίους δυνάμεθα νὰ νικήσωμεν μετὰ τὴν πίστιν (Ἐφεσ. ε', 16), τὴν θεοσέβειαν (Ἰακώβ. δ', 7.) ἢ τὴν προσευχὴν (Ματθ. ε', 41), παρακαλοῦντες τὸν Θεὸν νὰ μὴ μᾶς εἰσενέγκῃ εἰς αὐτοὺς. Τοῦτο δὲ σημαίνει, νὰ μὴ συγχωρήσῃ νὰ ἔλθωμεν εἰς αὐτοὺς, ἢ ἀφ' οὗ τὸ συγχωρήσῃ, νὰ μὴ μᾶς ἀφήσῃ κἂν νὰ νικηθῶμεν ὑπ' αὐτῶν· ἐπειδὴ ὁ Θεὸς δὲν πειράζει κανένα πρὸς ἀπάτην, μήτε κανένα παρκαίνει πρὸς τὸ κακόν. Ἰδε Ἰακώβ. α', 13. 130) Διγίνεταί· ἴσως τὸ Ἐφεσ. ε', 12.

γέλιον (131). ὅτι θέλει λάβωμεν ὅσα ζητήσωμεν παρὰ σοῦ ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἀγαπητοῦ σου Υἱοῦ. Σὲ παρακαλοῦμεν δὲ ὡσαύτως, δι' ὅσα ἀγαθὰ δίδεις εἰς ἡμᾶς, νὰ δίδηται ἡ δόξα ὄχι εἰς ἡμᾶς ἀλλ' εἰς τὸ ὄνομά σου (132). Ἀμήν!

Προσευχὴ ἐωθινή.

Κύριε Θεέ μου! εὐχαριστῶ σοι ἐξ ὅλης καρδίας, ὅτι μὲ ἤγειρας ἐκ τοῦ ὕπνου ὑγιῆ καὶ σῶον. Σὺ διέλυσας τὸ σκότος τῆς νυκτὸς, καὶ ἔδωκας πάλιν τὸ ποθούμενον φῶς εἰς τὴν παροῦσαν ἡμέραν. Παρακαλῶ μὲ πίστιν ὀρθήν, διάλυσον τὸ σκότος τῆς ἀγνοίας καὶ τῶν παθῶν μου· καὶ φώτισον τὸν νοῦν, καὶ τὴν θέλησίν μου μὲ τὸ φῶς τῆς Παντοκρατορικῆς χάριτός σου. Ἐνίσχυσόν με, Δέσποτα, τὸν δοῦλόν σου, διὰ νὰ ἀρχήσω προθύμως τὴν ἐργασίαν τῆς κλήσεως, εἰς τὴν ὁποίαν μὲ διώρισας· καὶ φώτισόν με νὰ ἐξετάζω ἐπιμελῶς καὶ νὰ μανθάνω τὰ κεκρυμμένα μυστήρια τοῦ ἀγίου σου νόμου, καὶ νὰ ἐπικαλοῦμαι καθ' ἐκάστην μετὰ χαρᾶς τὸ Ἅγιόν σου ὄνομα. Πάτερ ἡμῶν κτλ.

Προσευχὴ πρὸ τοῦ ὕπνου.

Παντοδύναμε Θεέ! ἐπειδὴ ἔζησα μέχρι τῆς παρουσίας νυκτὸς διὰ τῆς πανσόφου καὶ παναγάθου προνοίας σου· εὐχαριστῶ σοι δι' ὅσας εὐεργεσίας ἔλαβον σήμερον ἀπὸ τὴν εὐσπλαγχνόν σου χεῖρα, καὶ μετανοῶ ἐξ ὅλης καρδίας, δι' ὅσας τὰς ἀμαρτίας, τὰς ὁποίας ἔπραξα· καὶ δέομαί σου νὰ μὲ σκεπάσῃς εἰς τὸν καιρὸν τοῦ ὕπνου μὲ τὴν ἀγίαν σου σκιάν, καὶ νὰ μοὶ δώσῃς τὴν χάριν νὰ συλλογίζωμαι πάντοτε τὴν αἰώνιον ἐκείνην ἀνάπαυσιν, τὴν ὁποίαν ἠτοίμασας εἰς ἐκείνους, ὅσοι σὲ ἀγαπῶσι, καὶ τῆς ὁποίας ἀξίωσον καὶ ἐμὲ Δέσποτα.

Προσευχὴ πρὸ τῆς βρώσεως.

» Οἱ ὀφθαλμοὶ πάντων εἰς σὲ ἐλπίζουσι (Κύριε), καὶ σὺ δίδως τὴν τροφήν αὐτῶν ἐν εὐκαιρίᾳ. Ἀνοίγεις σὺ τὴν (εὐσπλαγχνόν) χεῖρά σου, καὶ ἐμπιπλᾷς πᾶν ζῶον εὐδοκίας » (133).

Προσευχὴ μετὰ τὴν βρωσίν.

Εὐχαριστῶ σοι Χριστέ ὁ Θεός μου! ὅτι ἐνέπλησάς με τῶν ἐπιγείων σου ἀγαθῶν· μὴ ὑστερήσῃς με καὶ τῆς ἐπουρανίου σου βασιλείας.

131) Ἰωάν. ις', 23. Καὶ ἀλλαχοῦ. 132) Ψαλμ. ριέ, οὗ ἡ ἀρχή, Μὴ ἡμῖν, Κύριε, μὴ ἡμῖν, ἀλλ' ἡ τῷ ὀνόματί σου δὸς δόξαν. 133) Ψαλμ. ριέ, 15, 16. Τὸ Γερμανικὸν συμφῶνως μὲ τὸ Ἑβραϊκόν) ἔχει πᾶν ζῶον μετ' εὐδοκίας ἢ ἐν εὐδοκίᾳ ».

Επειδή ο ασθενής παρουσιάζει σοβαρά συμπτώματα, η επέμβαση πρέπει να γίνει το συντομότερο δυνατόν. Η επέμβαση αυτή είναι πολύ επικίνδυνη και απαιτείται μεγάλη προσοχή και φροντίδα. Ο ασθενής πρέπει να παρακολουθείται στενά και να λαμβάνει την κατάλληλη φροντίδα.

Η επέμβαση αυτή γίνεται με τη βοήθεια ενός μικροσκοπίου και απαιτείται μεγάλη ακρίβεια. Ο χειρουργός πρέπει να είναι εξαιρετικά προσεκτικός και να ακολουθεί με ακρίβεια τις οδηγίες του χειρουργού. Η επέμβαση αυτή γίνεται με τη βοήθεια ενός μικροσκοπίου και απαιτείται μεγάλη ακρίβεια. Ο χειρουργός πρέπει να είναι εξαιρετικά προσεκτικός και να ακολουθεί με ακρίβεια τις οδηγίες του χειρουργού.

Η επέμβαση αυτή γίνεται με τη βοήθεια ενός μικροσκοπίου και απαιτείται μεγάλη ακρίβεια. Ο χειρουργός πρέπει να είναι εξαιρετικά προσεκτικός και να ακολουθεί με ακρίβεια τις οδηγίες του χειρουργού. Η επέμβαση αυτή γίνεται με τη βοήθεια ενός μικροσκοπίου και απαιτείται μεγάλη ακρίβεια. Ο χειρουργός πρέπει να είναι εξαιρετικά προσεκτικός και να ακολουθεί με ακρίβεια τις οδηγίες του χειρουργού.

Η επέμβαση αυτή γίνεται με τη βοήθεια ενός μικροσκοπίου και απαιτείται μεγάλη ακρίβεια. Ο χειρουργός πρέπει να είναι εξαιρετικά προσεκτικός και να ακολουθεί με ακρίβεια τις οδηγίες του χειρουργού. Η επέμβαση αυτή γίνεται με τη βοήθεια ενός μικροσκοπίου και απαιτείται μεγάλη ακρίβεια. Ο χειρουργός πρέπει να είναι εξαιρετικά προσεκτικός και να ακολουθεί με ακρίβεια τις οδηγίες του χειρουργού.

Η επέμβαση αυτή γίνεται με τη βοήθεια ενός μικροσκοπίου και απαιτείται μεγάλη ακρίβεια. Ο χειρουργός πρέπει να είναι εξαιρετικά προσεκτικός και να ακολουθεί με ακρίβεια τις οδηγίες του χειρουργού. Η επέμβαση αυτή γίνεται με τη βοήθεια ενός μικροσκοπίου και απαιτείται μεγάλη ακρίβεια. Ο χειρουργός πρέπει να είναι εξαιρετικά προσεκτικός και να ακολουθεί με ακρίβεια τις οδηγίες του χειρουργού.

Η επέμβαση αυτή γίνεται με τη βοήθεια ενός μικροσκοπίου και απαιτείται μεγάλη ακρίβεια. Ο χειρουργός πρέπει να είναι εξαιρετικά προσεκτικός και να ακολουθεί με ακρίβεια τις οδηγίες του χειρουργού. Η επέμβαση αυτή γίνεται με τη βοήθεια ενός μικροσκοπίου και απαιτείται μεγάλη ακρίβεια. Ο χειρουργός πρέπει να είναι εξαιρετικά προσεκτικός και να ακολουθεί με ακρίβεια τις οδηγίες του χειρουργού.

ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ

ΜΕΛΧΙΣΕΔΕΚ.

ΠΡΟΣΦΩΝΗΘΕΙΣΑ

ΤΗ ΚΑΙΣΑΡΙΚῃ

ΑΥΤΟΥ ὙΨΗΛΟΤΗΤΙ

Ἐν ἔτει αψξδ'. μηνι Νοεμβρίῳ.

Ὑψηλότατε καὶ Γαληνότατε!

ΜΙΑΝ ἀξιέπαινον κλίσιν καὶ ἐπιθυμίαν πάντοτε ἑκατάλαβα εἰς τὴν Σὴν Αὐτοκρατορικὴν Ὑψηλότητα, νὰ ἡξεύρη τίς ἦν ὁ Μελχισεδέκ, διατι ὀνομάζεται χωρὶς πατέρα, χωρὶς μητέρα, χωρὶς γενεαλογίαν καὶ τλ. Διὰ νὰ εὐχαριστήσω μίαν τοιαύτην εὐσεβῆ, καὶ ἐπαινετὴν ἐπιθυμίαν, ἐστοχάσθην χρέος μου νὰ προβάλω, ὀδηγούμενος ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφήν, καθαρῶς καὶ ἐν βραχυλογίᾳ, ὅσον τὸ κατὰ δύναμιν, εἰς ταύτην τὴν πραγματείαν ὅ,τι ἀνήκει τῷ Μελχισεδέκ.

Ἡ Ἁγία γραφὴ μνεῖαν ποιεῖται περὶ τοῦ Μελχισεδέκ, ὅσον ἐγὼ ἡξεύρω, εἰς τρεῖς μόνον τόπους· πρῶτον εἰς τὴν Γένεσιν κεφ. ιδ', 18. δεῦτερον εἰς τὸν ψαλμὸν ρθ'. 4, καὶ τρίτον εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολήν.

Ἡ Γένεσις γράφει, πῶς ὅταν ὁ ἔνδοξος Πατριάρχης Ἀβραὰμ ἐπέστρεψεν εἰς τὸν οἶκον του, ἀφ' οὗ ἐνίκησε τοὺς ἐχθρούς· ὁ Μελχισεδέκ (τὸν ὁποῖον ἡ Ἁγία Γραφή εἰς τὸν αὐτὸν τόπον, ὀνομάζει βασιλέα Σαλήμ, καὶ ἱερέα τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου) προϋπήνητησε τὸν Ἀβραὰμ μὲ ἄρτους, καὶ οἶνον, τὸν εὐλόγησεν ὡς ἱερεὺς τοῦ Ὑψίστου, παρακαλῶν διὰ αὐτὸν τὴν αἰώνιον ἐπίσκεψιν τοῦ Παντοδυνάμου, καὶ εὐχαριστῶν δι' αὐτὸν τὸν Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς.

Ὁ Ἀβραὰμ τόσον σέβας ἔδειξε πρὸς τὸν Μελχισεδέκ διὰ ταύτην τὴν προϋπάντησιν, ὅπου τοῦ ἐπρόσφερε τὸ δέκατον ἀφ' ὅ,τι ἐκούρσευσεν ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, καὶ οὕτω ἀναμφιδόλως ἐφανέρωσε πῶς τὸ ἱερατεῖον ὑπῆρχεν εἰς τὸν Μελχισεδέκ. Τοῦτο μόνον μᾶς λέγει ἡ Γένεσις· δεῦτερον ὁ Προφήτης Δαβὶδ, ὠμίλησε περὶ αὐτοῦ εἰς ὀλίγα λόγια εἰς τὸν ψαλμὸν ρθ', ὅπου κατὰ τὴν ἐξήγησιν τοῦ Εὐαγγελίου προμηνύων τὴν ἔλευσιν τοῦ Μεσίου, δεικνύει ἔξω ἀπὸ τὸ μέγα ἀξίωμα τοῦ βασιλέως, σημειωμένον ἀπὸ τοῦτα τὰ λόγια α ῥάβδον δυνάμεως ἔξαποστελεῖ σοι Κύριος ἐκ Σιών, καὶ κατα-

» κυρίευσεν ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν σου » πῶς θέλει εἶναι καὶ ἱερεὺς, λέγων, αὐτῷ Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ » ἰδοὺ ὁ δευτερός τόπος τῆς Γραφῆς ὅπου ὀμιλεῖ διὰ τὸν Μελχισεδέκ, ἀλλὰ διατί; δὲν φαίνεται.

Εἰς τὸν τρίτον τόπον, ὁ Ἅγιος Παῦλος διεξοδικώτερον περιλαμβάνει περὶ τοῦ Μελχισεδέκ, εἰς τὴν πρὸς Ἑβρ. κεφ. Β', ζ', ζ'. ὅπου εὐρίσκει ἕνα πνεῦμα ἄξιον δι' αὐτόν· καὶ ἄξιον διὰ τὴν οὐράνιον σοφίαν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Μελχισεδέκ, καὶ εἰς τὴν ὁμοίότητα τοῦ ἱερατείου αὐτοῦ, καὶ τοῦ Χριστοῦ.

Διὰ τὸ νὰ καταλάβωμεν τὸ νόημα τοῦ Ἁγίου Παύλου, καὶ διὰ τὸ νὰ νοήσωμεν ἐντελέστερα τὸ ὑποκείμενον τῆς ὑποθέσεώς μας, πρέπει νὰ ἤξεύρωμεν, μὲ τίνα γνώμην ἔγραψεν ὁ Ἅγιος Παῦλος ταύτην τὴν ἐπιστολήν· αὐτὸς ἔγραψε πρὸς Ἰουδαίους, δηλαδὴ πρὸς ἕνα γένος ὅπου ὑπερασπίζετο μὲ ἐνθερμον ζῆλον τὸν νόμον του, οὐχὶ μόνον τὸν ἡθικόν (τὸν ὅποιον ἡμεῖς δὲν ἀπορρίπτουμεν), ἀλλὰ καὶ τὸν τελετικόν, δηλαδὴ τὰς ἱεράς τελετάς, τῶν ὁποίων αἱ πρῶτισται ἦσαν αἱ προσφοραὶ τῆς θυσίας διαφόρων ζώων, ὅπου οἱ ἱερεῖς ἐθυσίαζον ἐπὶ τῆς τραπέζης, μὲ τὴν ἔκχυσιν τοῦ αἵματος, καὶ ἐπρόσφερον τῷ Θεῷ. Οἱ Ἰουδαῖοι ὑπερασπίζοντο μὲ ἰσχυρογνωμίαν τοιαύτας τελετάς, καὶ δὲν ἠθέλησαν νὰ πιστεύωσι πῶς ἐμελλον μίαν ἡμέραν νὰ τελειώσωσι, λοιπὸν ἀνάγκη ἦτον, νὰ τοὺς ἐλευθερώσῃ ὁ Ἅγιος Παῦλος ἀπὸ τοιαύτην πλάνη, καὶ νὰ τοὺς ἀποδείξῃ μὲ τὴν παλαιὰν Διαθήκην, τὴν ὅποιαν οἱ Ἰουδαῖοι ἔτι ἀκολουθοῦσαν, πῶς αἱ θυσίαι δὲν ἐχρησίμευον πάρεξ εἰς ἕνα καιρὸν· καὶ προσέτι πῶς οἱ ἱερεῖς, ὅπου τὰς ἐπρόσφεραν, ἦσαν διὰ καιρὸν· καὶ ἐπομένως αἱ λοιπαὶ ὅπου ἐθεμελιούντο εἰς τὸ αὐτὸ ἱερατεῖον ἔπρεπε μὲ τὸν καιρὸν νὰ τελειώσωσιν· ἅς ἰδῶμεν τίνα τρόπον γράφει πρὸς αὐτοὺς.

Ὁ Ἅγιος Παῦλος συμφωνεῖ μὲ τοὺς Ἰουδαίους, πῶς τὸ ἱερατεῖον ἐδιатάχθη ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ πῶς λαβὸν τὴν ἀρχὴν του ἀπὸ τὸν Ἀαρῶν, ὠνομάζετο ἱερατεῖον κατὰ τὴν τάξιν Ἀαρῶν· συμφωνεῖ ἔτι, πῶς οἱ Ἰουδαῖοι ἔπρεπε νὰ προσφέρωσι θυσίας, μὲ ἔκχυσιν αἵματος κατὰ τὴν διαταγὴν τοῦ Θεοῦ. Ἰσχυρότερον ἀρχινᾷ νὰ τοὺς ἀποδείξῃ, πῶς αὐταὶ αἱ θυσίαι δὲν ἐδύναντο ἀπ' ἑαυτοῦ των νὰ ἐξιλεώσωσι τὸν Θεόν, καὶ νὰ ἐξαλείψωσιν ἁμαρτίας, καὶ πῶς ἦσαν διατεταγμένα διὰ καιρὸν, καὶ ἀναφέρει τὰ ἀκόλουθα δικαιολογήματα.

Α'. Πῶς τὸ αἷμα τῶν ζώων, π. χ. ἐνὸς τράγου, ἢ μόσχου ἰσχύει νὰ ἐξαλείψῃ ἁμαρτίας, ἀνθίσταται εἰς τὸ ὀρθὸν λογικόν, διότι μὴ οὔσα ἢ ἁμαρτία ὕλική, δὲν δύναται νὰ ἐξαλειφθῇ ἀπὸ τι ὕγρον· προσέτι δὲν εἶναι ἄξιον τῆς θείας μεγαλειότητος, τὸ νὰ βλέπη νὰ χύνηται τὸ αἷμα ἐνὸς ζώου, καὶ νὰ μεταβάλληται ἢ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ εἰς εὐσπλαγγίαν, κεφ. ι, 4.

Β'. Τὰ διὰ θείας ἐμπνεύσεως γεγραμμένα βιβλία, τὰ ὅποια καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, ὡς ἅγια εἶχον φανερῶς, προεῖπον πῶς τὸ ἱερατεῖον, καὶ ἐπομένως πᾶσαι αἱ τελεταὶ ἔπρεπε νὰ λάβωσι τέλος· μεταξύ τῶν μαρτυριῶν τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἔλαβεν ὁ Ἀπόστολος διὰ ἀπόδειξιν τὰ λόγια τοῦ Δαυὶδ,

« σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ » ὁμολογοῦσιν οἱ Ἰδαῖοι Ἰουδαῖοι, πῶς τοῦτα τὰ λόγια, καὶ σχεδὸν ὅλος ὁ ψαλμὸς προεικονίζει διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος τὸν Μεσσίαν ὅπου αὐτοὶ ἐπρόσμενον. Αὐτὰ τὰ λόγια ἀποδίδουσι καθαρῶς εἰς τὸν Μεσσίαν τὸ Ἱερατεῖον, οὐχὶ κατὰ τὴν τάξιν, οὐχὶ καθ' ὁμοίωσιν τοῦ Ἀαρῶν, ὅπου τότε εἶχον οἱ Ἰουδαῖοι, ἀλλὰ κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ, περὶ τοῦ ὁποῦ ὀλίγην ἔννοιαν εἶχον ὅθεν ὁ Ἀπόστολος συμπεραίνει δικαίως, πῶς δὲν ἦτον ἀναγκαῖον νὰ προεικονίσῃ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον τὴν στερήωσιν ἐνὸς νέου Ἱερατείου κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ, ἂν τὸ Ἱερατεῖον κατὰ τὴν τάξιν Ἀαρῶν ἔπρεπε μεταξὺ τῶν Ἰουδαίων νὰ μένῃ πάντοτε· ἰδοὺ τὰ αὐτὰ λόγια τοῦ Ἀποστ. « Εἰ μὲν » οὖν τελείωσις διὰ τῆς Λευϊτικῆς ἱερωσύνης ἦν· (ἡ τοῦ Ἀαρῶν ὅπου εἶναι » τὸ αὐτὸ, ὁ γὰρ Ἀαρῶν ἐκ τοῦ Λευὶ κατήγετο) τίς ἔτι χρεία, κατὰ τὴν » τάξιν Μελχισεδέκ ἕτερον ἀνίστασθαι ἱερέα, καὶ οὐ κατὰ τὴν τάξιν Ἀαρῶν λέγεσθαι; » κεφ. ζ', 11.

Μὲ αὐτὰς τὰς μαρτυρίας ἀποδείκνυσι φανερῶς ὁ Ἀπόστολος, πῶς ἡ ἱερωσύνη τῶν Ἰουδαίων καὶ αἱ τελεταὶ τῶν θυσιῶν δὲν ἐδύναντο νὰ μείνωσι πάντοτε, ἀλλ' ἔπρεπε κατὰ τὰ λόγια τοῦ ἁγίου Πνεύματος, μὲ τὸν καιρὸν νὰ δώσωσι τόπον εἰς μίαν ἄλλην ἐκλεκτοτέραν, δηλαδὴ εἰς τὴν ἱερωσύνην κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ.

Ὑστερον ἐξηγεῖ ὁ Ἀπόστολος, πῶς τοῦτος ὁ αἰώνιος ἱερεὺς κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ εἶναι ὁ Σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, καὶ ἡ ὁμοίωσις τῆς ἱερωσύνης τοῦ Μελχισεδέκ ἐπληρώθη κατ' ἀκρίβειαν εἰς τὸν Χριστόν.

Βεβαίωσιν τὴν ἱερωσύνην τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, μὲ τὴν διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος προσφορὰν του, ὡς ἄμωμος θυσία πρὸς τὸν Θεόν, ἐπὶ τῆς τραπέζης τοῦ σταυροῦ ἵνα πλῦνῃ τὴν συνειδήσιν μας ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας, καὶ νὰ μᾶς δεῖξῃ μίαν ἀληθινὴν λατρείαν πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ζῶντα.

Καλεῖ αἰώνιον αὐτὴν τὴν ἱερωσύνην.

Α'. Διατι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ δώσῃ τόπον εἰς ἄλλην ἱερωσύνην· διότι δὲν εἶναι διάδοχος ὁμοῖος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὴν ἱερωσύνην.

Β'. Διότι διὰ τοιαύτης ἱερωσύνης, ἡ ὑπὲρ ἡμῶν θυσία προσφερομένη ἔχει τοιαύτην ἰσχὺν, καὶ ἐνέργειαν, ὅπου ὁ οὐράνιος Πατὴρ συγχωρεῖ πάσας τὰς ἁμαρτίας, διὰ τὰς ἀξίας της, ὅταν διὰ πίστεως προσαρμόττωνται διὰ τοῦτο καθὼς τοιαύτη θυσία δὲν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ προσφερθῇ ἐκ δευτέρου, οὕτω τοιαύτη ἱερωσύνη θέλει μείνῃ αἰώνως.

Γ'. Διότι οἱ ἄλλοι ἱερεῖς, ὡς θνητοὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μείνωσιν αἰώνως, καὶ ὁ Χριστὸς αἰώνως μένων, ἔχει μίαν ἱερωσύνην αἰώνιον. κεφ. ζ', 24. Τέλος πάντων ἐξήγησεν ὁ Ἀπόστολος, διατι ἡ ἱερωσύνη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἦν κατὰ τάξιν καὶ ὁμοίωσιν τοῦ Μελχισεδέκ, καὶ οὐχὶ κατὰ τὴν τάξιν Ἀαρῶν. Παραβάλλει τὴν ἱερωσύνην τοῦ Χριστοῦ μὲ ἐκείνην τοῦ Μελχισεδέκ, καὶ οὐχὶ μὲ τὴν τοῦ Ἀαρῶν, κατὰ τὸ ἐπόμενον ὁ Χριστὸς ἱερεὺς, ὁ Μελχισεδέκ ἱερεὺς, ὁ Ἀαρῶν ἱερεὺς, εἰς τοῦτο μόνον εἶναι ὅμοιοι. Ἄλλ' οὐχὶ μόνον ἱερεὺς ἐστὶν ὁ Χριστὸς, ἀλλὰ καὶ βασιλεὺς ὅπου πνευ-

ματικῶς βασιλεύει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν του, ὁ Μελχισεδὲκ ὁμοίως καὶ ἱερεὺς καὶ βασιλεὺς, ὁ δὲ Ἄαρὼν μόνον ἱερεὺς, διότι ἡ βασιλεία ἦτον μόνον εἰς τὴν φυλὴν τοῦ Ἰούδα, καὶ οὐχὶ τοῦ Λευὶ.

Ἡ ἱερωσύνη τοῦ Χριστοῦ ὑφίστατο, νὰ προσφέρῃ οὐχὶ ζῶα εἰς θυσίαν, καθὼς βέβαιον εἶναι πῶς ὁ Μελχισεδὲκ δὲν ἐπρόσφερε ποτὲ ὡς ἱερεὺς θυσίας ζῶων, ἀλλ' ἡ ἱερωσύνη τοῦ Ἄαρὼν ἀπαιτοῦσεν ἐξ ἀνάγκης τὴν προσφορὰν τῶν ζῶων.

Ἡ Ἁγία Γραφή θεωρεῖ τὸν Μελχισεδὲκ ὡς ἀληθινὸν ἱερέα, ἀγκαλὰ καὶ δὲν ἐκατάγετο ἀπὸ τὴν φυλὴν τοῦ Λευὶ, εἰς τὴν ὁποίαν ἦτον ἡ ἱερωσύνη τῆς παλαιᾶς Διαθήκης, διότι οὐδεὶς ἐδύνατο νὰ εἰσέλθῃ εἰς ταύτην τὴν ἱερωσύνην, ἂν πρῶτον δὲν ἀπέδειχεν πῶς ἦτον ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Λευὶ. Οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἀγκαλὰ ὀνομάζεται ἱερεὺς ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, κατὰ τὴν ἀνθρώπινον φύσιν, δὲν ἐκατάγετο ἀπὸ τὴν φυλὴν τοῦ Λευὶ, ἀλλὰ τοῦ Ἰούδα, ἀπὸ τὴν ὁποίαν οὐδεὶς ἐπλησίαζεν εἰς τὸ θυσιαστήριον. Ἄλλ' ὁ Ἄαρὼν βέβαια ἦτον ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Λευὶ. Ἴδου πῶς οὔτε εἰς τοῦτο ἦν ὁμοίωσις μετὰ τὴν ἱερωσύνην τοῦ Ἄαρὼν.

Ἡ Ἁγία Γραφή σιωπᾷ τὴν γενεαλογίαν τοῦ Μελχισεδέκ· οὐδὲν βέβαιον περὶ τῶν προγόνων του ἀγνοοῦμεν τίς ὁ πατήρ, τίς ἡ μήτηρ, τίνες οἱ συγγενεῖς του, πότε ἐγεννήθη, πότε ἀπέθανε, διὰ τοῦτο εὐκόλως πιστεύει τις πῶς δὲν εἶχε πατέρα, μητέρα, οὔτε γενεαλογίαν, οὔτε ἀρχὴν τῶν ἡμερῶν του, οὔτε τέλος.

Διατὶ ὁ Μελχισεδὲκ λέγεται χωρὶς πατέρα καὶ τλ.

Ὅθεν δὲν πρέπει ὅμως νὰ συμπεράνη τις πῶς δὲν ἦτον ἄνθρωπος· ἰδοὺ ἀπλῶς ὅ,τι εἶπεν ὁ ἅγιος Παῦλος περὶ Μελχισεδέκ, καὶ ἡ Ἁγία Γραφή δὲν ἀναφέρει τὴν γενεαλογίαν του.

Διατὶ ἡ Γραφή σιωπᾷ τὴν γενεαλογίαν τοῦ Μελχισεδέκ.

Δὲν ἀναφέρει ἡ Γραφή τὴν γενεαλογίαν διὰ μεγάλα αἷτια, μάλιστα διὰ νὰ παραστήσῃ εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ τὴν ὁμοίωσιν τοῦ Ὑψίστου ἱερέως Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅς, Θεὸς ὢν δὲν ἔχει γενεαλογίαν, διὸ οὔτε ἀρχὴν, οὔτε τέλος, καὶ εἰς τοῦτο ὁ Μελχισεδὲκ παρομοιάζει τῷ Χριστῷ. Ἄλλ' οὐχὶ μετὰ τὸν Ἄαρὼν, τοῦ ὁποίου τὴν γενεαλογίαν καθαρῶς ἀναφέρει ἡ γραφή.

Διατὶ ὁ Παῦλος καλεῖ τὸν Μελχισεδὲκ χωρὶς πατέρα καὶ τλ

Ἐκ τούτων φαίνεται τίνα σκοπὸν εἶχεν ὁ Ἅγιος Παῦλος, ὅταν ὠνόμασε τὸν Μελχισεδέκ, χωρὶς πατέρα, χωρὶς μητέρα καὶ τλ. ὁ σκοπὸς του ἦτον νὰ ἀποδείξῃ μετὰ τὴν σιωπὴν τῆς γενεαλογίας τοῦ Μελχισεδέκ, πῶς ὑπῆρχε μία ἱερωσύνη, οὐχὶ ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Λευὶ, καὶ πῶς ἡ ἱερωσύνη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἶναι αἰώνιος, ἀγκαλὰ καὶ δὲν ἔχει τινὰ συνάφειαν μετὰ τὴν φυλὴν τοῦ Λευὶ, καὶ οὕτω νὰ ἀποδείξῃ τοῖς Ἰουδαίοις πῶς ὁ Θεὸς ἐδιέταξε μίαν ἄλλην ἱερωσύνην, οὐχὶ ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Λευὶ, ἐπομένως τοῦ Ἄαρὼν ἡ ἱερωσύνη, ὅπου ὑπερασπίζονται οἱ Ἰουδαῖοι πρέπει νὰ δώσῃ τόπον εἰς τὴν διατεταγμένην παρὰ Θεοῦ.

Ακολουθήσις τῆς ὁμοιότητος μεταξύ Μελχισεδέκ, καὶ Χριστοῦ.

Δὲν φαίνεται εἰς κανένα μέρος πῶς ὁ Μελχισεδέκ νὰ ἔλαβε διάδοχον εἰς τὴν ἱερωσύνην διὰ τοῦτο φαίνεται πῶς ἡ ἱερωσύνη του ὑφίστατο μόνον εἰς αὐτὸν, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς δὲν ἔλαβε διάδοχον τῆς ἱερωσύνης, ἀλλ' ὁ Ἄαρὼν ἔλαθεν.

Ἡ Γραφή δὲν φανερόναι πάρεξ μίαν μόνην ἱερατικὴν πράξιν τοῦ Μελχισεδέκ, δηλαδή πῶς εὐλόγησε τὸν Ἀβραάμ, ὡς ἱερεὺς, καθὼς ὁ Χριστὸς μίαν μόνην πράξιν ἐποίησε· δηλαδή ἐπέσπερε τὸν ἑαυτὸν του εἰς θυσίαν τῷ Θεῷ, καὶ διὰ μιᾶς μόνης προσφορᾶς κατέστησε τελείους ὅσους ἠγάσεν. Ἄλλ' ὁ Ἄαρὼν καὶ οἱ διάδοχοί του ἐχρειάζοντο νὰ προσφέρωσι καθ' ἡμέραν θυσίας, πρῶτον ὑπὲρ ἑαυτῶν, καὶ ὕστερον ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν τοῦ λαοῦ.

Ἡ ἱερωσύνη τοῦ Μελχισεδέκ ἦτον μία ἀξία τιμιωτέρα ἀπὸ τοῦ Ἄαρὼν, διότι ὁ Ἀβραάμ ἔλαθεν, οὐχὶ μόνον τὴν εὐλογίαν τοῦ Μελχισεδέκ ὡς ἱερέως, ἀλλὰ τῷ ἔδωκε καὶ τὸ δέκατον τῶν λαφύρων, καὶ οὕτω τοῦ ἐπέσπερε τὴν προσήκουσαν τιμὴν τῇ ἱερωσύνῃ. Ἐπειδὴ ὁ Ἀβραάμ ἦν ὁ ἀρχηγὸς τοῦ γένους τῶν Ἰουδαίων, ἀπὸ τὸν ὁποῖον προήρχετο καὶ ὁ Δευὶ, ὁ πρῶτος ἀρχηγὸς τῆς τοῦ Ἄαρὼν ἱερωσύνης, πρέπει λοιπὸν νὰ εἰπῶμεν πῶς ὁ Δευὶ εὐλογήθη ἀπὸ τὸν αὐτὸν Μελχισεδέκ μὲ ὄλους του τοὺς ἀπογόνους ἀπὸ τὴν ἱερωσύνην τοῦ Ἄαρὼν, εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ προπάππου τοῦ Ἀβραάμ, ὅστις εἰς σημεῖον ἱερωσύνης τοῦ ἐπέσπερε τὸ δέκατον οὕτω, ἡ ἱερωσύνη τοῦ Μελχισεδέκ ἦν ὅμοιος διὰ τὴν ὑπεροχὴν τῆς τῇ ἱερωσύνῃ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς ὁποίας ἀληθῶς ἡ πράξις ἦν ἀνωτέρα καὶ ἐνεργητικωτέρα ἀπὸ ὅλας τὰς προσφορὰς τῶν θυσιῶν τοῦ Ἄαρὼν.

Ἐκ τῶν ῥηθέντων καὶ ὁμοίων ἐτέρων μαρτυριῶν (διότι χάριν τὴν βραχυλογίας τὰς ἀποσιωπῶ) συμπεραίνει ὁ Ἅγιος Παῦλος, πῶς ἡ ἱερωσύνη τοῦ Ἄαρὼν πρέπει νὰ τελειωθῇ ἀπὸ τὴν ἱερωσύνην τὴν αἰώνιον, τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐπομένως ὁ τελετικὸς νόμος, κρεμάμενος ἀπὸ τὴν ἱερωσύνην τοῦ Ἄαρὼν, ἔπρεπε νὰ τελειώσῃ· διότι κατὰ τὰ λόγια τοῦ Ἀποστόλου ἡ ἱερωσύνη μεταφερομένη, πρέπει ἐξ ἀνάγκης καὶ ὁ τελετικὸς νόμος νὰ μεταφερθῇ. κεφ. ζ', 12.

Ἀπὸ ταύτην τὴν βραχεῖαν πραγματείαν δύναται ἡ Αὐτοκρατορικὴ Ὑψηλότης τῆς, κατὰ τὴν χάριν ὅπου ἔλαβε παρὰ Θεοῦ, δύναται λέγω νὰ ἰδῇ διὰ ποίαν αἰτίαν ὁ Μελχισεδέκ λέγεται χωρὶς πατέρα, καὶ χωρὶς μητέρα καὶ πλ. καὶ ἐνταύτῳ θέλει θαυμάσει εὐλαβῶς τὰ ἀκατανόητα μυστήρια τῆς χριστιανικῆς Θρησκείας. Ἐπιθυμῶ ὁμως νὰ φάλλῃ πάντοτε ἡ Ὑψηλότης Τῆς, μετὰ χαρᾶς τοῦτον τὸν στίχον τοῦ Δαυὶδ.

α "Ὅτι σὺ φωτιεῖς λύχνον μου Κύριε, ὁ Θεὸς φωτιεῖς τὸ σκότος ».

Μένω μὲ βαθύ σέβας

ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΗΣ ΥΨΗΛΟΤΗΤΟΣ

Γαπεινός καὶ ἐλάχιστος δούλος

ΠΛΑΤΩΝ.

ὅλας τὰς ἄλλας αἰρέσεις. Αὐτὸ εἶναι ἴδιον τῶν ψευδοθησκειῶν, τὸ νὰ φοβῶνται τὴν ἔρευναν· διότι μὲ τὴν ἔρευναν ἐλέγχεται ἡ σαθρότης των. Τῶν χριστιανῶν ἡ θρησκεία δὲν φοβεῖται τὴν ἔρευναν, δὲν τρέμει τὴν ἐξέτασιν. Μεταχειρίσθητι λοιπὸν, ὦ χριστιανέ, ὅλας τὰς δυνάμεις τοῦ λογικοῦ φωτός· γενοῦ κριτὴς αὐστηρὸς τῆς θρησκείας σου· μὴ φοβηθῆς νὰ τὴν παραστήσῃς εἰς τὸ κριτήριον τοῦ ὀρθοῦ λόγου, καὶ νὰ τὴν παραβάλλῃς μὲ τὰς ἄλλας θρησκείας· ἐξέτασον τοὺς μάρτυρας αὐτῆς τῆς θρησκείας· ἐρεύνησον ἂν ᾖναι σύμφωνοι, ἂν δὲν εἶχον κανένα κρυπτὸν τέλος νὰ ψευσθῶσι· σύγκρινον ἱστορίαν μὲ ἱστορίαν, περιστάσεις μὲ περιστάσεις (84)· ὅσον ἀκριβέστερα εἶναι ἡ ἔρευνά σου, τοσοῦτον μεγαλητέρα θέλει εἶναι ἡ πληροφορία καὶ ἡ χαρὰ σου, ὅτι δὲν ἐπλανήθῃς. Μέχρι τούτου ἡ ἔρευνα εἶναι ὄχι μόνον συγκεχωρημένη, ἀλλὰ καὶ ἀναγκαιοτάτη.

§. 18. Ἀφ' οὗ ὅμως πληροφορηθῆς, ὅτι οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα, μὴ σκανδαλίζεσαι, διότι εὐρίσκεις εἰς τὴν θρησκείαν σου καὶ πράγματα, τὰ ὁποῖα δὲν δύναται νὰ χωρήσῃ ὁ στενὸς ἡμῶν νοῦς. Καθὼς ἔχεις χρέος νὰ τὴν ἐξετάσῃς, ἂν ᾖναι ἀπ' οὐρανοῦ (καθὼς τὴν παριστάνουσιν οἱ συγγραφεῖς τῆς), οὕτω δὲν πρέπει νὰ τὴν ἀπορρίπτῃς διὰ τοῦτο μόνον, ὅτι περιέχει μυστήρια. Ἐξ ἐναντίας, ἕνας ἀπὸ τοὺς χαρακτῆρας τῆς θεϊότητος τῆς ἡμετέρας θρησκείας εἶναι τὸ νὰ περιέχῃ καὶ τινα ἀκατάληπτα εἰς τὸν ἀνθρώπινον νοῦν. Ἄν ὅλα ᾖσαν καταληπτά, ἡ θεοθεν ἀποκαλυφθεῖσα θρησκεία ἦτον περιττή, μήτε ἦτον ἀνάγκη νὰ σταυρωθῇ ὁ εἰς τῆς Τριάδος ὑπὲρ ἡμῶν, ἀλλ' ἱκανὸς ἦτον ὁ φυσικὸς λόγος νὰ ὀδηγήσῃ τὸν καθ' ἕνα εἰς τὴν ἀληθινὴν εὐδαιμονίαν. Ὁ φυσικὸς λόγος ὅμως ἐξοφώθη ἀπὸ τὴν ἀμαρ-

στάτοις) καὶ ἀναποδείκτοις ἐπὶ βλάβῃ συγκατάθεσι. Ἄλλοως πιστεῦσω; ἢ μὴ ἐξετάσω τί δυνατόν, ἢ συμφέρον, ἢ πρόπον, ἢ θεῶ φίλον, ἢ τῇ φύσει κατάλληλον, ἢ τῇ ἀληθείᾳ σύμφωνον, ἢ τῷ σκοπῷ ἀκόλουθον, ἢ τῷ μυστηρίῳ ἀρμόδιον, ἢ τῆς εὐσεβείας ἄξιον; Καὶ τί κέρδος ἔξω; ἢ τίς ὄνησις τῇ διανοίᾳ τῇ μηδὲν τούτων λογισομένη, ἀλλ' ἀκοὴν μὲν τῷ ἤχῳ τῶν ῥημάτων βάλλεσθαι, ψυχὴν δὲ μηδεμίαν τῶν λεγομένων σύνεσιν δέχεσθαι; Τοῦτο περὶ (ἴσ. παρὰ) πᾶσι τοῖς ἀλλοτρίοις τῆς πλάνης καὶ τῶν κελῶν ὄλων αἰτίων γίνεται; Τίς γὰρ τῶν πολεμίων τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας οὐκ ἀξιοῖ πᾶσι τοῖς ὑπ' αὐτοῦ λεγομένοις ἀκριτῶς πιστεῦειν; = Ὅχι παραιτεῖται τὴν ἐξέτασιν ἵνα φύγῃ τὸν ἔλεγχον; = Τί οὖν ποιήσομεν, εἴτις τῶν ἀπίστων ἡμᾶς ἀπαιτοῖ τὴν λόγον, κατηγοροῦν τῆς ἀγίας Γραφῆς ὡς ἐναντίον λεγουσῆς; Εἴπωμεν· πιστεῦον πᾶσι; Καὶ τίς οὐκ ἂν ἀποπηδῆσας καταγελάσειεν, οὐδαμῶς οἷός τε ὦν τὰ ἀλλήλοις μαχόμενα, ἢ μηδεμίαν λύσιν λαμβάνοντα ὡς ἀξιοπίστα δέχεσθαι; δύο γὰρ ὄντων ἐναντίων λόγων, ἀνάγκη τὸν ἕτερον ψευδῆ διελέγεσθαι. Τί πρὸς ταῦτα ἐροῦμεν; ἢ ἢ ἡμεῖς, ἀπαιτῆμεναι τὸ πιστεῦειν δόγμασιν ἀναποδείκτοις ἢ ἀσυρτάτοις αἰρετικῶν ἢ Ἑλλήνων, κατὰ τὴν τῆς αὐτῆς πρότασιν συνθησόμεθα; Ἄλλ' ἄπαγε! οὔτε ἀσύστατα τὰ ἡμέτερα, οὔτε ἀλλήλοισι μαχόμενα. » Καὶ μετ' ὀλίγα: « Οὕτω καὶ τὸν ἐχθρὸν ἡπίεσομεν, καὶ τὴν ἀγίαν γραφὴν σύμφωνον ἐπιδείξομεν, ἢ τοῦ μυστηρίου τὴν ὁδὸν ἐνθέσομεν, καὶ τὴν ἀγίαν γραφὴν ἀρμόζουσαν πληροφορίαν ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν θησαυρίσομεν, μήτε χωρὶς λόγου πιστεύοντες, μήτε χωρὶς πίστεως λέγοντες ». Ἴδε ἢ σελ. 294. πρὸς τοὺς κελεύοντα μὴ δεῖν ἀπὸ γραφῶν ζητεῖν ἢ λαλεῖν, ἀρκουμένους τῇ παρ' αὐτοῖς πίστει.

84) Οὕτω, παραδ. χάρ. ἀποδεικνύει σοφώτατα τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ ὁ Κύριλλος Ἱεροσολύμων (κατηχ. 14. ἀριθμ. 14.) ἢ ἐκ τούτου, ὅτι οἱ φύλακες, ἀγκαλὰ μαρτυροῦντες, ὅτι ἐσυλήθη ὁ νεκρὸς ἐξ ἀμελείας αὐτῶν, δὲν ἐπαυδαῖσθησαν (Ματθ. κη, 11—15.), εἰς καιρὸν ὁποῦ οἱ φύλακες τοῦ Πέτρου κολάζονται, διότι ἔφυγεν ἐκ τῆς φυλακῆς ὁ Πέτρος Πράξ. 16', 19.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

ΤΗΣ

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΗΣ ΑΥΤΟΥ ΥΨΗΛΟΤΗΤΟΣ.

Πρὸς τὸν Συγγραφέα τῆς παρούσης πραγματείας.

Εὐλαδέστατε Πάτερ.

ΜΕ ἄκραν μου εὐχαρίστησιν ἀνέγων τὴν Ὑμετέραν Πραγματείαν, περὶ τοῦ Μετχισεδέκ, τὴν νομίζω ὡς μίαν ἀποδείξιν τῆς εἰλικρινότητος, καὶ ἀπλότητος μετὰ τὴν ὅποιαν μοὶ ἐξήγησες τὴν Χριστιανικὴν διδασκαλίαν, εὐρίσκω εἰς αὐτὴν ἐξηγήσεις θεμελιώδεις, ἀξίας ἐνὸς σπουδαίου ἀνθρώπου, διὰ τῶν ὁπίων ἐκθέτεις τὰς θείας ἀληθείας· ἠξεύρω πῶς ἔχεις σταθερὰν γνώμην νὰ ἀποδείξης τὴν ὁμοιότητα, καὶ συμφωνίαν τῶν δογμάτων, καὶ ἔργων ὅπου ἀναφέρει ἡ Ἁγία Γραφή, μετὰ μίαν φυσικὴν κρίσιν, καὶ νὰ τὰ βεβαιώσης μετὰ ἀποδείξεις τοῦ ὀρθοῦ λογικοῦ τοῦ ἀνθρώπου· τοιοῦτον μέσον εἶναι τῇ ἀληθείᾳ τὸ ἀρμοδιώτερον διὰ νὰ σπαρθῆ μετὰ καρποφορίαν ὁ θεὸς σπόρος εἰς τὰς καρδίας, καὶ νὰ φυτρώσῃ καὶ νὰ πολλαπλασιασθῆ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ.

Αἱ Ἐπιστήμαι αὐξήσαν, καὶ ἔγινον σχεδὸν τέλειαι ἀφ' οὗ ὁ Καρτέσιος, ἐκεῖνος ὁ ἐνθερμος ὑπερασπιστὴς τῆς ἀληθείας, ἐλευθερούμενος ἀπὸ τὴν σκλαβίαν τοῦ Ἀριστοτέλους, ἤγαγε τοὺς περιέρργους νόας εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας. Ἐλαμψε τότε ἕνα νέον φῶς, αἱ ἐπιστήμαι ἐράνησαν μετὰ ὅλην τοὺς τὴν θελκτικὴν λάμψιν, καὶ ἔσυραν πρὸς τοῦ λόγου τοὺς πλῆθος προσηλύτων, τοὺς ὁποίους εἶχε ξεμακρύνει πρότερον, τὸ σκότος τὸ διακεχυμένον ἐπάνω εἰς πᾶσαν ἐπιστήμην, καὶ μάθησιν. Εἰς τοῦτον μας τὸν εὐτυχῆ αἰῶνα χωρὶς νὰ ἐπαριθμῶ τοὺς ἐπαγγελματικούς σοφοὺς, δὲν εὐρίσκεται σχεδὸν εἰς καλοεκτετραμμένους ὅπου νὰ μὴν σύρεται ἀπὸ τὰ θέλητρα τῶν ἐπιστημῶν, καὶ νὰ μὴν ἀφιερῶνῃ ἕνα μέρος τοῦ καιροῦ τοῦ εἰς αὐτάς. Ἐξῶ ἀπὸ τὰς χάριτάς καὶ ἡδονὴν ὅπου πάντοτε συνοδεύουσι τὰς ἐπιστήμας, προέρχεται, καὶ ἕνα ἄλλο ὄφελος, τὸ ὁποῖον καὶ ἐμπράκτως ἐδοκίμασαν οἱ παρεληλυθότες αἰῶνες. Ὁ σοφὸς Βασιλεὺς Σολομὼν λέγει « Πλῆθος σοφῶν σωτηρία κόσμου, καὶ βασιλεὺς φρόνιμος εὐστάς » θεια δήμου. » κεφ. 5', 24. καὶ κατωτέρω « πᾶς ὁ χρυσὸς ἐν ὄψει αὐτῆς » (τῆς σοφίας) ψάμμος ὀλίγη, καὶ ὡς πηλὸς λογισθῆσεται ἄργυρος ἐναντίον αὐτῆς » ὅμως αὐτὸς ἐννοεῖ μετὰ τὸ ὄνομα σοφίας, τὴν γνῶσιν ξετυλιγμένην ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινον ἀγχίνοιαν. Δὲν εἶναι κατάστασις ὅπου νὰ μὴν φαίνεται τὸ ὄφελος τῶν ἐπιστημῶν. Αὐταὶ φέρουσι τὸν νοῦν εἰς

μλαν κρίσιν ὑγιᾶ, καὶ βαθέαν κατασταίνοσι τὰς δυνάμεις τοῦ νοῦ δρα-
στικωτέρας· ἐρευνοῦσι τὸ βάθος τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, βλέπουσι τὴν
διάθεσιν, τὰ ὄργανα ἐξ ὧν κινεῖται, ἢ ἔνωσις ὅπου εἶναι μεταξύ αὐτῶν,
καὶ ἡ ἀρχὴ δι' ἧς ἐνεργοῦσιν, ἡμερώνουσι καὶ διορθώνουσι τὰ ἦθη, καὶ
χρησιμεύουσιν εἰς τὴν τελειότητα πασῶν τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων. Ἄν
αὐταὶ καταγίνονται εἰς τὴν μελέτην τῆς φύσεως, εὐρίσκουσι φανερώς τὸ
μεγαλεῖον τῶν ἔργων τοῦ ποιητοῦ. Οἱ οὐρανοὶ δὲν διηγοῦνται τὴν δόξαν
τοῦ Θεοῦ εἰς ὅλην τῆς τὴν μεγαλειότητα, παρέξ εἰς τοὺς θεωρητὰς τῆς
σταθερᾶς καὶ διαμενουσῆς τάξεως, τῆς ἀπίρου ἐκτάσεως, καὶ τῆς τακτι-
κῆς κινήσεως. Ὁ αἰὼν εἰς τὸν ὅποιον ἀνθούσιν αἱ ἐπιστήμαι, εἶναι αἰὼν
φωτὸς, καὶ αἰὼν ὅπου γεννᾶ ἀνθρώπους ἀξίους, ἐν παντὶ εἶδει.

Εἶναι ὅμως ἀληθινόν, πῶς ἡ τῶν ἐπιστημῶν πρόσοδος, δύσκολός ἐστι,
καὶ δὲν ἔχει τίποτε χαρίεν, ἀλλ' ἡ ὑπομονή, καὶ ἡ προσοχὴ ὅπου μετα-
χειρισθῆ τινας διὰ τὴν νικῆσιν τὰς πρώτας δυσκολίας, λαμβάνει ταχέως
τὴν ἀνταμοιβὴν τῆς ἀπὸ τὴν ἄκραν πληροφoρία, καὶ ἀπὸ τὸ μέγα κέρδος
ὅπου εὐρίσκει. Ἐγὼ τὸ ἠξεύρω ἐμπράκτως, καὶ ὁμολογῶ πῶς εἰς τὴν
ἀρχὴν ἠσθανόμην ἀντιπάθειάν τινα πρὸς τὴν σπουδὴν· ἀλλ' ἀκούσας τὰς
φρονίμους συμβουλὰς ὅπου περὶ τούτου μοι ἔδωκαν, τὴν ἐνίκησα, καὶ τώρα
βλέπω, πῶς δὲν εἶναι πρᾶγμα ὅπου νὰ ἰσομετρῆ τὴν εὐχαρίστησιν, ὅπου
προξενεῖ ἡ σπουδὴ.

Ὅλον τὸ φῶς, καὶ γνῶσις ὅπου προέρχεται ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην, καὶ οἱ
ἀτίμητοι θησαυροὶ ὅπου διὰ μέσου αὐτῆς εὐρίσκονται, ἤθελεν ἀπολέσωσι
μέρος τῆς τιμῆς των, μάλιστα ἤθελε καταντήσωσιν εἰς κατὰχρησιν, ἂν
ὁ Θεὸς νόμος δὲν ἦτον ὁ δεσμὸς, καὶ βᾶσις πάσης ἐπιστήμης, καὶ θεμέ-
λιον τῆς κοινότητος. Ὁ Σολομὼν περὶ τοῦ ὁποίου ὠμίλησα, τόσον ἀξιο-
μίμητος διὰ τὴν ἀγχινοίαν του λέγει· α ὁ Θεὸς, καὶ τῆς σοφίας ὁδηγός
» ἐστὶ, καὶ τῶν σοφῶν διορθωτής. Ἐν γὰρ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ ἡμεῖς, καὶ οἱ
» λόγοι ἡμῶν, πᾶσα τε φρόνησις καὶ ἐργασειῶν ἐπιστήμη.» Ἐτι ἀναγι-
νώσκομεν εἰς τὴν σοφίαν Ἰησοῦ υἱοῦ Σειράχ, ὅτι α ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἄνω
» τῶν Οὐρανῶν, ἐστὶν ἡ πηγὴ τῆς ἀληθείας, καὶ ἡ ἀπάγουσα ὁδὸς, αἰώνια
» ἐντολαί.» Διὰ τοῦτο πᾶς τις ἐξ ἡμῶν πρέπει νὰ λάβῃ τὸν Θεῖον νόμον
διὰ πρώτην ἐπιστήμην, ἵνα γνωρίσῃ καλλιώτερον τὸ θέλημα τοῦ πλά-
σαντος ἡμᾶς, καὶ νὰ γυμνάξεται τὰς Χριστιανικὰς ἀρετάς. Φαίνονται
λοιπὸν αἱ ἐπιστήμαι θεμελιωμέναι ἐπάνω εἰς αὐτὴν τὴν βᾶσιν δι' ὅλην
τους τὴν ὠραιότητα, διατὶ ἀκριβῶς χρησιμεύουσιν εἰς τὴν διδασκαλίαν
καὶ εὐδαιμονίαν πάντων· καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ σοῦ φανερώσω πόσῃν
χαρὰν δοκιμάζω, ἔχων ἕνα ἀρχιτέκτονα ὡς ἐσὲ, διὰ τὴν νὰ βάλλω τὰ θεμέ-
λια εἰς τὴν καρδίαν μου, καὶ δὲν θέλει λείψω νὰ προσφέρω πάντοτε τὰς
δεήσεις πρὸς Θεόν, τὸν δοτῆρα πάντων τῶν ἀγαθῶν, διὰ τὴν νὰ λάβω αὐτὸν
τὸν καρπὸν τῶν κόπων σου. Δίδαξόν με Κύριε ὁδόν σου, καὶ πορεύσομαι
κατὰ τὴν ἀληθειάν σου

Εἶναι ἐπιθυμητὸν, εἰς τὴν ἀνατροφὴν τῶν Ῥώσων νὰ μὴν ἀλησμονή-

σωσι, πόσον ἀναγκαῖον διὰ τὴν εὐτυχῆ κατάστασιν τῶν μελῶν ὁποῦ συν-
θέττουσι, τοῦτο τὸ μέγα βασιλείον, ὅτι ἡ σπουδὴ ἢ θεμελιώδης, τῆς Ὁρθο-
δόξου ἡμῶν Πάστεως, νὰ προηγεῖται τῶν ἐπιστημῶν, τοῦτο τὸ μέσον εἶναι
τὸ ἰσχυρώτερον, νὰ συστήσῃ καλοὺς πολίτας, καὶ ἀξιόους υἱοὺς τῆς πα-
τρίδος. Φωτισμένοι ἀπὸ τὰς ἐπιστήμας δὲν θέλει πέσωσιν εἰς τὰ ἐλαττώ-
ματα τῆς ἀμαθείας, θέλει ἐφεύρωσιν ἀναριθμήτους ὁδοὺς ὁποῦ φέρωσιν εἰς
τὴν εὐδαιμονίαν, στερεωμένοι εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, θέλει ἀποδιώξουσιν
ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν τοὺς πᾶσαν πονηρὰν γνώμην, καὶ θέλει ἐνδυναμωθῶσιν ἀπὸ
μίαν ἀκλόνητον σταθερότητα.

Ἀπὸ τὸ μέρος σου, εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξαπλωθῇ ἡ γνώσις τῆς Θρησκείας
εἰς τὴν Ῥωσσίαν μὲ τὴν σύνθεσιν τῶν βιβλίων, τῶν ἀνηκόντων εἰς ἐξή-
γησιν, καὶ στερέωσιν τοῦ Θεοῦ λόγου, καὶ εἶμαι βέβαιος διὰ τὴν ἐπιμέ-
λειάν σου εἰς τοιοῦτον εἶδος ἐργασίας εὐαρέστου πρὸς τὸν Θεόν. Διὰ νὰ
δοθῆς περισσότερον εἰς τὸ ὄφελος τῆς κοινότητος, ἔχεις αἰτίας εἰς πολλὰ
μέρη τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ὅπου ἀναφέρονται μὲ τόσους ἐπαίνους, ὅσοι ἐκο-
κλήσιας. Ἡμεῖς ἀναγινώσκομεν, πῶς τοιοῦτοι μεγάλοι ἄνδρες, α θέλει εἶναι
» αἰωνίως, καὶ ἡ δόξα τοὺς δὲν θέλει ποτὲ ἀφανισθῆ. » Πόσον ἔπαινον ἢ
Γραφῆ δὲν ἀποδίδει πρὸς τὸν ἱερέα Ὀνίαν διὰ τὸν ἐνθερμόν του ζῆλον εἰς
» ὁποῦ λάμπει ἐπάνω εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ὡς τὸ τόξον εἰς
» τὸν Οὐρανόν, ὁποῦ λάμπει ἐπάνω εἰς τὰ νέφη τῆς δόξης. »
Ἔσο βέβαιος πῶς ὅσον περισσότερον κοπιᾷς διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ψυ-
χῶν, τόσον περισσότερον αὐξάνει ἡ εὐχαρίστησις μου, καὶ τοῦτο αὐξάνει
τὴν καλὴν ὑπόληψιν ὁποῦ ἔχω περὶ σοῦ.

Τῆ κ'. Νοεμβρίου αψῆδ'.

(ὕπογεγραμμένος) ΠΑΥΛΟΣ.

ΠΙΝΑΞ
ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΕΛΜΑΤΩΝ

Αρ. Πρωτ.	Αρ. Πρωτ. Αποστολέου	Αρ. Πρωτ. Παραλήπτη	Αρ. Πρωτ. Αποστολέου	Αρ. Πρωτ. Παραλήπτη	Αρ. Πρωτ. Αποστολέου	Αρ. Πρωτ. Παραλήπτη
10	10-19	10	10	10	10	10
11	11-20	11	11	11	11	11
12	12-21	12	12	12	12	12
13	13-22	13	13	13	13	13
14	14-23	14	14	14	14	14
15	15-24	15	15	15	15	15
16	16-25	16	16	16	16	16
17	17-26	17	17	17	17	17
18	18-27	18	18	18	18	18
19	19-28	19	19	19	19	19
20	20-29	20	20	20	20	20
21	21-30	21	21	21	21	21
22	22-31	22	22	22	22	22
23	23-32	23	23	23	23	23
24	24-33	24	24	24	24	24
25	25-34	25	25	25	25	25
26	26-35	26	26	26	26	26
27	27-36	27	27	27	27	27
28	28-37	28	28	28	28	28
29	29-38	29	29	29	29	29
30	30-39	30	30	30	30	30
31	31-40	31	31	31	31	31
32	32-41	32	32	32	32	32
33	33-42	33	33	33	33	33
34	34-43	34	34	34	34	34
35	35-44	35	35	35	35	35
36	36-45	36	36	36	36	36
37	37-46	37	37	37	37	37
38	38-47	38	38	38	38	38
39	39-48	39	39	39	39	39
40	40-49	40	40	40	40	40
41	41-50	41	41	41	41	41
42	42-51	42	42	42	42	42
43	43-52	43	43	43	43	43
44	44-53	44	44	44	44	44
45	45-54	45	45	45	45	45
46	46-55	46	46	46	46	46
47	47-56	47	47	47	47	47
48	48-57	48	48	48	48	48
49	49-58	49	49	49	49	49
50	50-59	50	50	50	50	50
51	51-60	51	51	51	51	51
52	52-61	52	52	52	52	52
53	53-62	53	53	53	53	53
54	54-63	54	54	54	54	54
55	55-64	55	55	55	55	55
56	56-65	56	56	56	56	56
57	57-66	57	57	57	57	57
58	58-67	58	58	58	58	58
59	59-68	59	59	59	59	59
60	60-69	60	60	60	60	60
61	61-70	61	61	61	61	61
62	62-71	62	62	62	62	62
63	63-72	63	63	63	63	63
64	64-73	64	64	64	64	64
65	65-74	65	65	65	65	65
66	66-75	66	66	66	66	66
67	67-76	67	67	67	67	67
68	68-77	68	68	68	68	68
69	69-78	69	69	69	69	69
70	70-79	70	70	70	70	70
71	71-80	71	71	71	71	71
72	72-81	72	72	72	72	72
73	73-82	73	73	73	73	73
74	74-83	74	74	74	74	74
75	75-84	75	75	75	75	75
76	76-85	76	76	76	76	76
77	77-86	77	77	77	77	77
78	78-87	78	78	78	78	78
79	79-88	79	79	79	79	79
80	80-89	80	80	80	80	80
81	81-90	81	81	81	81	81
82	82-91	82	82	82	82	82
83	83-92	83	83	83	83	83
84	84-93	84	84	84	84	84
85	85-94	85	85	85	85	85
86	86-95	86	86	86	86	86
87	87-96	87	87	87	87	87
88	88-97	88	88	88	88	88
89	89-98	89	89	89	89	89
90	90-99	90	90	90	90	90
91	91-100	91	91	91	91	91

ε
σ
α
τα
ση
μέ
τυ
ρίσ
γη
εις
τάς
κτω
λέγε
ν θε
ν (τ
ν τίς
τυλιγ
νά μι

τιαν, και δὲν ἤξευρες, μήτε ἠδύνατο νὰ εὕρη τὴν θεραπείαν τῆς κοινῆς δια-
φορᾶς τῶν ἀνθρώπων (85) καὶ τὸ μέσον τῆς καταλλαγῆς μετὸν δικαίως
ὄργισμένον οὐράνιον ἡμῶν πατέρα. Ἦτον λοιπὸν χρεῖα νὰ τὸ εὕρη ἡ ἄπει-
ρος τοῦ Θεοῦ σοφία, καὶ νὰ τὸ βάλῃ εἰς ἔργον ἡ παντοδυναμία του. Ἡ
ἁμαρτία ἦτον ἄπειρος, διότι ἐγένετο εἰς τὸν ἄπειρον Θεόν· ἐπομένως ἔπρεπε
νὰ ἦναι ἄπειρος καὶ ὁ μεσίτης, ὅστις ἔμελλε νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν ἄπει-
ρον τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνην. Αὐτὰ τὰ τάγματα τῶν ἀγίων ἀγγέλων, ἂν
ἐσαρκουῦντο ὅλα, καὶ ἐσταυροῦντο ὑπὲρ ἡμῶν, ἦτον ἀδύνατον νὰ ἐξαλειψῶσι
τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον, διὰ τὸ νὰ ἦναι καὶ αὐτοὶ (καθὼς ἡμεῖς) ὄντα
πεπερασμένα. Δὲν ἔμεινε λοιπὸν ἄλλος, πᾶρες ἓνας Θεός· καὶ ἐν-
ταῦθα ἄρχεται τὸ μέγα τῆς εὐσεβείας μυστήριον· Θεὸς ἐφανερώθη ἐν
σαρκί (86), ἐσαυρώθη, ἐτάφη, ἀνέστη καὶ ἀνελήθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Αὐτὸς
εἶχεν ἐπὶ γῆς μαθητὰς, καὶ οἱ μαθηταὶ τὸ ἐμαρτύρησαν ἐν ἐνὶ σῶματι μέ-
χρι θανάτου (87). Ἄν ἐπληροφορήθης, ὅτι εἶναι ἀληθῆς ἡ μαρτυρία των, μὴ
περιεργάζεσαι περαιτέρω· μὴ πολυπραγμονῆς τολμηρῶς, πῶς ὁ Θεὸς ἐγέν-
νησεν Υἱὸν (88), πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἐνωθῆ ἡ θεία φύσις μετὴν ἀνθρω-
πίνην, ἢ νὰ γενήσῃ παρθένος· μὴ καταγίνεσαι εἰς τοιαύτας μωρὰς καὶ
ἀπαιδεύτους ζητήσεις (89), ἀλλὰ λέγε μετὰ βεβήτατον σέβας « Τὰ ἀδύ-
νατα παρὰ ἂνθρώποις, δυνατὰ ἔστι παρὰ τῷ Θεῷ (90) ».

§. 19. Ἀφ' οὗ λοιπὸν ἀνεσκευάσθησαν αἱ ἀντιθέσεις τῶν ἐναντίων (ὡς
νομίζω) ἱκανῶς ἀφ' οὗ ἀπεδείχθη ἀπὸ τὴν ἀγίαν Γραφήν, ἀπὸ τὴν πρᾶξιν
αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἀπὸ τὸν ὀρθὸν λόγον ἡ ἀναγκαιότης τοῦ νὰ κα-
τηχηταὶ ὁ χριστιανὸς τὴν ἰδίαν θρησκείαν, ἐπόμενον ἦτον καὶ νὰ δοθῇ
μία τοιαύτη κατήχησις εἰς τοὺς χριστιανούς, τὴν ὅποιαν διδάσκοντες οἱ
ποιμένες τὰ πρόβατα, οἱ γονεῖς τὰ τέκνα, οἱ ἀνάδοχοι τὰ ἀναδεξιμαῖα, καὶ
ἀπλῶς οἱ πεπαιδευμένοι τοὺς ἰδιώτας καὶ ἀπαιδεύτους, ἤθελε συνεργήσωσιν
εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἀρχαίας ταύτης ἐπαινετῆς συνηθείας, εἰς τὴν
βελτίωσιν τῶν ἡθῶν, καὶ ἐπομένως εἰς τὴν ψυχικὴν τῶν χριστιανῶν σω-
τηρίαν. Αὐτὸς ἦτον ὁ σκοπὸς μου πρὸ πολλοῦ, νὰ δώσω εἰς φῶς κάμμίαν
κατήχησιν· ἀλλὰ δὲν ἐτόλμων, διὰ τὸ νὰ ἔλειπεν ἀπ' ἐμοῦ ἡ ἱκανότης.
μέχρις οὗ (κατὰ θεῖαν εὐδοκίαν) εὗρηκα τὴν παροῦσαν κατήχησιν, ἡ ὅποια
συγγραφεῖσα τὸ πρῶτον εἰς Ῥωσικὴν διάλεκτον παρὰ τοῦ σοφωτάτου καὶ
πανιερωτάτου τανῦν μητροπολίτου Μόσχας Κυρίου Πλάτωνος (91), μετε-

85) Γενέσ. 5', 11. 12. 86) Α'. Τιμοθ. γ', 16.

87) « Καὶ μάρτυρες αὐτοῦ τῆς ἀναστάσεως μαθηταὶ δώδεκα, οὗ λόγοις κεχαρισμένοις
μαρτυρήσαντες, ἀλλὰ μέχρι βασάνων, καὶ θανάτου περὶ τῆς ἀληθοῦς ἀναστάσεως ἀγω-
νισάμενοι. Εἶτα ἐπὶ στόματος μὲν δύο μαρτύρων καὶ τριῶν σταθῆσεται πᾶν ῥῆμα,
κατὰ τὴν γραφήν· δώδεκα δὲ τῆ ἀναστάσει τοῦ Χριστοῦ μαρτυροῦσαι, καὶ ἄρα ἔτι πρὸς
τὴν ἀνάστασιν ἀπιστεῖς; » Κύριλλ. Ἱεροσολύμ. κατηχ. 4. ἀριθμ. 12. Ἴδε καὶ τὸ 15.
κεφ. ὅλον τὴν 4, πρὸς Κορ. 88) « Καὶ ὅτι μὲν ὁ Θεὸς υἱὸν ἔχει, τοῦτο πιστεῦε· τὸ δὲ
πῶς, μὴ πολυπραγμονεῖ· ζητῶν γὰρ οὐχ εὐρήσεις. Μὴ ἐξυψοῦ σεαυτὸν, ἵνα μὴ πέσης
καὶ προσετέγῃ σοι, ταῦτα διανοοῦ μόνα » Κύριλλ. Ἱεροσολύμ. κατηχ. 11. ἀριθ. 19.

89) Β'. Τιμοθ. 6', 23. 90) Δουκ. ιη', 27. 91) Ὅστις, ἀνατροφεὺς ὑπάρχων τοῦ με-
γάλου Δουκὸς τῆς Ῥωσσίας, συνέγραψε ταύτην διὰ τὴν αὐτοκρατορικὴν αὐτοῦ Ἰψηλό-
τητα, Ἱερομόναχος ἔτι ὢν, καὶ Ἀρχιμανδρίτης τῆς ἐν Τροϊτίζῃ Μονῆς.

φράσθη ἔπειτα εἰς τὴν Γερμανικὴν (92), τῆς ὁποίας μετρίαν εἰδῆσιν ἔχων ἐπεμελήθη χωρὶς ἀναβολὴν τὴν μετάφρασιν εἰς τὴν ἡμετέραν ἀπλὴν διάλεκτον διὰ τὴν κοινὴν ὠφέλειαν τῶν ὁμογενῶν μου χριστιανῶν. Εἰς αὐτὴν προσέθηκα καὶ σημειώσεις τινὰς ἠθικὰς τε καὶ φιλολογικὰς (ὅσας ἐμνημόνευον ἀπὸ τὰς ἀναγνώσεις μου), καὶ πολλοὺς τόπους τῆς θείας γραφῆς· καὶ διὰ περισσοτέραν βεβαίωσιν τῆς διδασκαλίας τοῦ σεβασμιωτάτου μοι συγγραφέως, καὶ διὰ νὰ δύνανται νὰ τὰ μεταχειρίζωνται οἱ πνευματικοὶ πατέρες, καὶ αὐτοὶ πρὸς τούτοις οἱ ἱεροκέρυκες, ὅσάκις λαλοῦσιν εἰδικῶς κατὰ τινος ἀμαρτίας, ἢ θέλουσι νὰ ἀποδείξωσι καμμίαν ἀλήθειαν τῆς ἱερωτάτης ἡμῶν θρησκείας.

§. 20. Πολλὰ ἤθελεν εἰπῶ εἰς ἔπαινον τοῦ παρόντος συγγράμματος, ἂν ἦτον δυνατόν εἰς τὸν μεταφραστὴν τὸ νὰ ἐπαινῇ τὸν συγγραφέα του χωρὶς κίνδυνον τοῦ νὰ νομισθῇ ἐπαινέτης αὐτοῦ ἑαυτοῦ. Ἄρβινω λοιπὸν τὴν κρίσιν εἰς ὑμᾶς τοὺς νουνεχεῖς ἀναγνώστας, τοὺς ὁποίους παρακαλῶ νὰ τὸ δεχθῆτε μετὰ χαρᾶς, ὡς τροφεῖον, τὸ ὁποῖον ἀνταποδίδει εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν ἢ Ῥωσικὴν διὰ τὴν πίστιν, τὴν ὁποίαν ἔλαβε παρ' αὐτῆς (93), καὶ νὰ τὸ μελετᾶτε συνεχῶς, ἂν θέλητε νὰ λάβητε τὸν μακαρισμὸν τοῦ μελετῶντος εἰς τὸν νόμον τοῦ Κυρίου ἡμέρας καὶ νυκτὸς (94), ἂν θέλητε νὰ προσφέρητε εἰς τὸν Δημιουργὸν ἡμῶν θυσίαν ζῶσαν, ἀγίαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ (95) τὴν περὶ Θεοῦ γνῶσιν (96), χωρὶς τῆς ὁποίας εἶναι ἀδύνατον νὰ στηριχθῆτε ποτὲ εἰς τὴν πίστιν καὶ τὰ καλὰ ἔργα. Σπουδάσατε δὲ νὰ τυπώσῃτε καὶ εἰς τὴν καρδίαν τῶν τέκνων ὑμῶν τὴν τοιαύτην γνῶσιν, ἐν ὅσῳ εἶναι εἰς νεαρὰν ἡλικίαν (97), ἂν θέλητε νὰ τὰ σοφίσῃτε τὴν ἀληθινὴν καὶ ψυχροσωτήριον σοφίαν (98), χωρὶς τῆς ὁποίας πᾶσα ἄλλη σοφία καὶ ἐπιστήμη εἶναι μωρία. « Τῷ δὲ δυναμένῳ φυλάξαι » ὑμᾶς ἀπαιστούς, καὶ στήσαι κατενώπιον τῆς δόξης αὐτοῦ ἀμώμους ἐν » ἀγαλλιάσει, μόνῳ σοφῷ Θεῷ Σωτῆρι ἡμῶν δόξα καὶ μεγαλωσύνη, κράτος καὶ ἐξουσία, καὶ νῦν καὶ εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν! (99).

92) Καὶ ἐτυπώθη ἐν Ῥίγῃ τῇ πόλει ἐν ἔτει 1770.

93) Ἴδε τὴν ἐβδόμ. σημ. τοῦ §. 28. τοῦ Β'. Μέρους τῆς ἐπομένης κατηχήσεως.

94) Ψαλμ. α', 2. 95) Ῥωμ. ιβ', 1.

96) α' Ὁ τοῦδε τοῦ Παντός Δημιουργὸς καὶ Πατὴρ οὐ δεῖται αἵματος, οὐδὲ κνίσσης, οὐδὲ τῆς ἀπὸ τῶν ἀνθῶν ἢ θυμαμάτων εὐωδίας, αὐτὸς ὢν ἡ τελεία εὐωδία, ἀνευδὴς ἢ ἀπροσδεής. Ἀλλὰ θυσία αὐτῷ μεγίστη, ἂν γινώσκωμεν, τίς ἐξέτεινε ἢ συνεσφαίρωσε τοῦ, οὐρανοῦ, καὶ τὴν γῆν κέντρον δίκην ἤδρασε· τίς συνήγαγε τὸ ὕδωρ εἰς θαλάσσας, καὶ διέκρινε τὸ φῶς ἀπὸ τοῦ σκότους· τίς ἐκόσμησεν ἄστρους τὸν αἰθέρα, ἢ ἐποίησε πᾶν σπέρμα τὴν γῆν ἀναβάλλειν· τίς ἐποίησε ζῶα, καὶ ἄνθρωπον ἔπλασε». Ἀθηναγόρου Πρεσβ. περὶ χριστιαν. σελίδ. 48. ἔκδοσ. Ὁξονίας 1706.

97) Αὐτὸς ὁ Θεὸς ἐπιβάλλει εἰς τοὺς γονεῖς τὸ ἀπαραίτητον χρέος τοῦ νὰ κατηχῶσι καὶ νὰ διδάσκωσι τὰ ἴδια τέκνα. Ἴδε Δευτερον. 6, 7, 11, 19, 21, 32, 46.

98) Β' Τιμοθ. γ', 15. 99) Ἰουθ. ἐπιστολ. στίχ. 24, 25.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ,

ΠΕΡΙ ΤΗΣ

ΦΥΣΙΚΗΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΓΝΩΣΕΩΣ ΠΤΙΣ ΜΑΣ ΟΔΗΓΕΙ

ΠΡΟΣ ΤΗΝ

ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΗΝ ΠΙΣΤΙΝ.

§. 1. Πόθεν ἄρχεται ἡ ἀνθρώπινος γνῶσις.

 ΑΡΧΗ πάσης ἀνθρωπίνης γνῶσεως εἶναι τὸ νὰ γνωρίσῃ τις τὸν ἑαυτὸν του.

Οἱ παλαιοὶ ἐπίστευον κοινῶς, ὅτι τὸ νὰ γνωρίσῃ τις ἑαυτὸν, εἶναι ὁ πρῶτος βαθμὸς τῆς σοφίας· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀπόστολος (Α. Κορινθ. 1Α', 31.) λέγει· « Εἰ γὰρ ἑαυτοὺς διεκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα ».

§. 2. Ἀπόδειξις ὅτι ἐστὶ Θεός.

Ἄν ἐξετάσωμεν διὰ ταύτης τῆς γνῶσεως τὴν ἰδίαν ἡμῶν φύσιν, πληροφοροῦμεθα, ὅτι ἦτον ἀδύνατον νὰ κτίσωμεν ἡμεῖς ἑαυτούς (α). Ἐκ τούτου συμπεραίνεται ἀναγκαίως, ὅτι εἶναι τι Ὀν ἄκτιστον καὶ παντοδύναμον, παρὰ τοῦ ὁποίου ἐπλάσθημεν ἡμεῖς καὶ τὰ λοιπὰ κτίσματα (β), καὶ τὸ τοιοῦτον Ὀν εἶναι ὁ Θεός.

(α) Ὅσα βλέπομεν εἰς τοῦτον τὸν κόσμον, εἶναι ἐνδεχόμενα, τουτέστιν ἠδύνατο νὰ ᾔηται, ἢ νὰ μὴ ᾔηται, ἢ νὰ ᾔηται κατ' ἄλλον τρόπον. Ὅταν ὁμως παράγῃται τι ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι, ἀνάγκη εἶναι νὰ ἐκτίσθῃ παρ' ἄλλου τινός· διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης Δαυὶδ (Ψαλ. 99, 3) λέγει· « σὺ ἐποίησας ἡμᾶς, καὶ οὐχὶ ἡμεῖς » (1).

(β) Διὰ τοῦτο καὶ ὠνομάσθη μικρὸς κόσμος ὁ ἄνθρωπος, ἢ θεωρία τοῦ ὁποίου μᾶς ὀδηγεῖ πρὸς τὸν Θεόν.

§. 3.

Γίνεται φανερὰ πρὸς τούτοις ἡ ὕπαρξις τοῦ Θεοῦ, πρῶτον, ἀπὸ τὴν ἀκριβῆ θεωρίαν τοῦ κόσμου τούτου (α), δεύτερον, ἀπὸ τὴν κοινήν ὁμολογίαν ὄλων τῶν ἐθνῶν (β), τρίτον, ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴν πληροφορίαν τῆς ἰδίας ἡμῶν συνειδήσεως (γ), καὶ τελευταῖον, ἀπὸ τὴν ἔμφυτον ἐπιθυμίαν, τὴν ὁποίαν ἔχομεν τοῦ ἄκρου ἀγαθοῦ, ἢ γοῦν τῆς πληρεστάτης εὐδαιμονίας (δ).

(α) Ὁ κόσμος οὗτος εἶναι θέατρον, εἰς τὸ ὅποιον βλέπομεν τὴν θεῖαν

(1) Τὸ Ἑβραϊκὸν καὶ οἱ Ἑβδομήκοντα· « αὐτὸς ἐποίησεν ἡμᾶς καὶ οὐχ ἡμεῖς » Ψαλμ. 99, 3.

ΑΓΓΕΛΙΑ.

Η ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ διδασκαλία τοῦ αἰοδιμοῦ Μητροπολίτου Μόσχας Πλάτωνος ὑπάρχει πρὸ 70 ἤδη ἐτῶν ἢ βάσις τῆς Κατηχήσεως, τὴν ὁποίαν πρὸ παντὸς ἄλλου μαθήματος, καλῶς ποιοῦντες, εἰσήγαγον εἰς τὰ ἀπανταχοῦ διδακτήρια οἱ φροντίζοντες περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς νεολαίας. Συγγραφεῖσα τὸ πρῶτον εἰς Ῥωσικὴν διάλεκτον χάριν τοῦ τότε Μεγάλου Δουκὸς καὶ ἔπειτα Αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας Παύλου τοῦ Α΄, τοῦ ὁποίου διδάσκαλος ὑπῆρξεν ὁ συγγραφεὺς, μετεφράσθη ἔπειτα εἰς τὸ Γερμανικόν, καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἐξελληνίσθη τῷ 1772 ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Α. Κοραῆ, πλουτισθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ καὶ μὲ πολλὰς ὑποσημειώσεις ἠθικὰς καὶ φιλολογικὰς καὶ πολλὰ ῥητὰ τῆς θείας Γραφῆς πρὸς διασάφησιν τοῦ κειμένου. Τὸ ἀναγκαιότατον τοῦτο βιβλίον, κατανησαν πρὸ πολλοῦ σπάνιον, ἐπολλαπλασίασαν, ἀκόμη ἀπὸ τὰ 1836, διὰ τριῶν ἐπανειλημμένων ἐκδόσεων, τὰ πιεστήρια μου, καὶ ἡ ταχεῖα ἐξάντλησις τῶν ἐκδόσεων τούτων ἀπέδειξε τὸ χρήσιμον τοῦ βιβλίου, καὶ ἐπομένως ἀναγκαῖον τὸν διὰ τῆς Στερεοτυπίας πολλαπλασιασμόν του. Τὴν τελευταίαν ταύτην ἔκδοσιν προσφέρων ἤδη εἰς τὸ Κοινόν, εἶμαι πεπεισμένος ὅτι οἱ ἐλλόγιμοι ἱεροδιδάσκαλοι θέλουσιν ἐκτιμήσῃ τὴν ἐπιμέλειαν μεθ' ἧς ἐφιλοτιμήθην νὰ καταστήσω αὐτὴν ὅσον ἐνδέχεται ἀκριβεστέραν καὶ καθαρεύουσαν τυπογραφικῶν σφαλμάτων, τῶν ὁποίων ὅσα τυχόν διέφυγαν πρὸς τὸ παρὸν τὴν προσοχὴν μου, θέλουσιν ἐκλείψει βαθμηδὸν εἰς τὰς ἐφεξῆς μετατυπώσεις, πλεονέκτημα τὸ ὁποῖον ἐγγυᾶται μόνῃ ἡ Στερεοτυπία, τὴν ὁποίαν δι' αὐτὴν κυρίως τὴν αἰτίαν κατώρθωσα νὰ εἰσαγάγω πρὸ ἐνὸς ἔτους, μῆτε κόπων μῆτε δαπάνης φεισάμενος, εἰς τὴν πατρίδα μου.

Ἐν Ἀθήναις, τὴν 28 Ὀκτωβρίου 1848.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΟΡΟΜΗΛΑΣ.

δόξαν εἶναι βιβλίον, τὸ ὁποῖον φαγερόνοι τὸν ἴδιον συγγραφέα· εἶναι ἔσπρον τῆς θείας σοφίας. Τοῦτο βεβαίω καὶ ὁ Ἀπόστολος (Ῥωμ. Α', 20), λέγων « τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιή- » μασι νοούμενα καθοραῖται, ἢ τε αἰδίδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ » θεϊότης ».

(β) Εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς, μεταξὺ προσέτι καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἀγροκώτατα ἔθνη, φαίνονται βωμοί· πανταχοῦ προσφέρονται θυσίαι. Τόσον εἶναι ἰσχυρὰ εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἢ συναίσθησις τῆς θείας ὑπάρξεως, ὥστε προσκυνεῖ λίθους ἢ ἄλλο τι φθαρτὸν πρᾶγμα προτιμότερον παρὰ νὰ πιστεύσῃ, ὅτι δὲν εἶναι Θεός.

(γ) Ἡ συνειδήσις παντὸς ἀνθρώπου διὰ μὲν τὰς καλὰς πράξεις αἰσθάνεται χαρὰν, διὰ δὲ τὰς κακὰς πλήττεται καὶ ταραττεται. Καὶ τοῦτο προέρχεται ἀπὸ μίαν ἔμφυτον δύναμιν, ἢ ὅποια μᾶς ἀναγκάζει νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι εἶναι ἓνας παντέφορος καὶ παντοδύναμος κριτὴς, εὐεργετικὸς, ἀνταποδοτὴς τῆς ἀρετῆς, καὶ τιμωροτὴς ἀδυσώπητος τῆς κακίας. Σύμφωνα τοῦτοις λέγει καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος Ῥωμ. Β', 15 (2).

(δ) Ὅσον εὐδαίμων καὶ ἂν ἦναι ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς γῆς, ὅσην ἀφοβίαν καὶ ἂν ἔχη ὅλων τῶν ἀγαθῶν, δὲν δύναται μ' ὅλον τοῦτο ποτὲ νὰ πληρώσῃ τὴν ἰδίαν ἐπιθυμίαν τοσοῦτον, ὥστε νὰ μὴ δυσαρεστηθῇ πολλάκις εἰς τὰς προσκαίρους ἡδονάς, καὶ νὰ ὀρεχθῇ ἄλλας περισσοτέρας. Ὁ Σολομὼν ἀφ' οὗ ἀπήλαυσε πᾶν εἶδος ἡδονῶν, ἀνέκραξε τέλος πάντων « Τὰ πάντα ματαιότης! » (3).

Καὶ ἐπειδὴ μία τοιαύτη ἔμφυτος ἐπιθυμία δὲν ἐδόθη ματαίως εἰς ἡμᾶς, ἔπεται ὅτι καὶ δύναται νὰ πληρωθῇ ἀπὸ πλειότερόν τι καὶ μονιμώτερον ἀγαθόν, τὸ ὁποῖον εἶναι ὁ Θεός, καθὼς λέγει ὁ Δαυίδ. « Χορτασθήσομαι ἐν τῷ ὀφθῆναι μοι τὴν δόξαν σου » Ψαλμ. ις', 15 (4).

Ὅταν μετὰ προσοχῆς στοχασθῇ τις τὴν ἀπόδειξιν ταύτην τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, ἐκπλήττεται διὰ τὴν τυφλότητα τῶν ἀσεβῶν ἀθέων. Διὰ τοῦτο καὶ ἀμφιβάλλουσι τινες δικαίως, ἂν εὐρίσκονται τοιοῦτοι ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ἀρνοῦνται τὴν ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ, χωρὶς ἢ συνειδήσεως τῶν νὰ ἦναι πληροφορημένη τὸ ἐναντίον.

§ 4. Τί ἐστι Θεός.

Ἀφοῦ ὁμολογήσωμεν, ὅτι εἶναι Θεός, πρέπει νὰ τὸν νοήσωμεν ὡς τὸ Ὑψίστον Ὄν, τὸ ὁποῖον δὲν κρέμαται ἀπὸ ἄλλον τινά, ἀλλ' εἶναι αὐθύπαρκτον, καὶ τοῦ ὁποίου ἢ ἀνυπαρξία εἶναι ἀδύνατος.

(2) α Ὅστινες ἐνδείκνυνται τὸ ἔργον τοῦ νόμου γραπτὸν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, συμμαρτυρούσης αὐτῶν τῆς συνειδήσεως, καὶ μεταξὺ ἀλλήλων τῶν λογισμῶν κατηγοροῦνται. ἢ καὶ ἀπολογουμένων ». β) Ἐκκλησιαστ. Α'. 2. 4) Τὸ ἔβρ. χορτασθ. ἐν τῷ ἐξεγερθῆναι τῇ εἰκόνι σου, ἢ τῆς εἰκόνας σου. Ψαλμ. ΙΖ'. 15. Ὁ Σύμμαχος χορτ. ἐξυπνισθεὶς τῆς ὁμοιώσεώς σου. Ὁ Ἀκύλας ἐν τῷ ἐξυπνισθῆναι ὁμοιώσεώς σου ἤγγου, θέλει χορτασθῆ ἀπὸ τὴν ὁμοιότητά σου, ὅταν ἀνασταθῶ, ἢ θέλει χορτασθῶ, ὅταν ἀνασταθῶ ἑμοῖός σου, κατὰ τὸ Α'. Κορινθ. ΙΒ', 49 καὶ Α', Ἰωάνν. Γ', 2.

Ἄν τὰ πάντα παρήχθησαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐκτίσθῃ αὐτὸς ὑπ' ἄλλου τινός· εἰδὲ μὴ, ἔπρεπε νὰ ὑποθέσωμεν ἄλλον ὑπέρτερον καὶ δυνατώτερον ἀπὸ τὸν Θεόν, τὸ ὁποῖον εἶναι παντάπασιν ἐναντίον εἰς τὴν ἔννοιαν, τὴν ὁποίαν ἔχομεν περὶ Θεοῦ.

§. 5.

Ἀπὸ τὴν γνῶσιν τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ ἐξήρτηται ἡ γνῶσις τῶν θείων ιδιοτήτων· καθότι, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς δὲν κρέμαται ἀπὸ ἄλλον τινὰ, καὶ ἡ ἀνυπαρξία του εἶναι ἀδύνατος, συμπεραίνεται, ὅτι εἶναι Εἷς (α), ὅτι δὲν ἔλαβεν ἀρχὴν, μῆτε θέλει λάβει τέλος ποτέ, ἤγουν εἶναι Αἰώνιος (β)· ἐκ δὲ τῆς αἰωνιότητος ἐπεται, ὅτι δὲν ἔχει τίποτε ὑλικὸν ἢ σωματικόν, καὶ ὅτι εἶναι Ἀθάνατος (γ)· ἀκολούθως εἶναι πνεῦμα καθαρώτατον (δ). Ὡς καθαρώτατον δὲ πνεῦμα ἔχει νοῦν (ε), εἶναι παγγνώστης (ζ), σοφὸς (η), ἐλεύθερος (θ), ἀγαθὸς (ι), δίκαιος (κ), ἅγιος (λ) καὶ παντοδύναμος (μ), ἀπὸ τὰ ὁποῖα συμπεραίνεται ἀναγκαιῶς, ὅτι εἶναι τελειότατον καὶ μακαριώτατον Ὄν (ν), καὶ παντοκράτωρ Δεσπότης (ξ).

(α) Ἡ πολυθεΐα μάχεται ἐκ διαμέτρου μὲ τὴν ἔννοιαν, τὴν ὁποίαν ἔχομεν περὶ Θεοῦ, ὅτι εἶναι δηλαδὴ Ὄν, τὸ ὁποῖον ἔχει πάσας τὰς δυνατὰς τελειότητας. Εἴτι λοιπὸν ἀποδίδουσιν ἄλλοι εἰς διαφόρους θεοὺς, ἀποδίδομεν ἡμεῖς εἰς τὸν ἕνα καὶ μόνον Θεόν, ὡς καὶ ὁ Παῦλος (Α. Κορινθ. Η', 5—6) λέγει· «Καὶ γὰρ, εἴπερ εἰσὶ λεγόμενοι θεοὶ εἴτε ἐν οὐρανῷ, εἴτε ἐπὶ τῆς γῆς· (ὡς περ εἰσὶ θεοὶ πολλοὶ, καὶ κύριοι πολλοί) ἀλλ' ἡμῖν εἷς Θεὸς ὁ πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτόν». Οὐδεμίαν ἀπολογίαν ἔχουσι λοιπὸν ὅσοι πιστεύουσι πολλοὺς θεοὺς, καθὼς προσέτι καὶ οἱ εἰδωλολάτραι καὶ εἶναι πρόφρασις ἀνίσχυρος, τὴν ὁποίαν τινὲς φιλόσοφοι προφατίζονται, διὰ νὰ συγκαλύψωσι τὴν αἰσχύνην τῶν ἐθνικῶν, ὅτι δηλαδὴ προσεκύνουν τὰς διαφόρους τοῦ ἑνὸς Θεοῦ ἐνεργείας ὑποκάτω εἰς διάφορα σχήματα καὶ ὀνόματα. Αὐτοὶ (καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος Ῥωμ. Α', 23.) «Ἦλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνης φθαρτοῦ ἀνθρώπου, καὶ πετεινῶν, καὶ τετραπόδων, καὶ ἐρπετῶν».

(β) Δὲν ἔχει μῆτε ἀρχὴν, μῆτε τέλος ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα, τοῦ ὁποίου ἡ ἀνυπαρξία εἶναι ἀδύνατος. Μία διαμονὴ ἀναρχος καὶ ἀτελεύτητος ὀνομάζεται Αἰωνιότης, τὴν ὁποίαν σαφέστατα παριστάνει ἡ ἁγία γραφὴ λέγουσα· «Αὐτοὶ (οἱ οὐρανοὶ) (β) ἀπολοῦνται, σὺ δὲ διαμένεις καὶ πάντες ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται, καὶ ὡσεὶ περιβόλαιον ἐλίξεις αὐτοὺς καὶ ἀλλαγῆσονται, σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ, καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσι» (β).

β) Τὸ Γερμανικὸν αὐτὰ (τὰ κρίσματα). γ) Ψαλμ. ρβ'. 26 καὶ Ἐβρ. Α'. 11. 12. Τὸ Ἐβραϊκὸν διαμενεῖς—ἀλλάξεις—καὶ τὰ ἔτη σου οὐ δαπανηθήσονται.

(γ) Τὰ ὕλικὰ πράγματα λαμβάνουσιν ἀρχὴν εὐθὺς, ὅταν ἐνωθῶσι τὰ μέρη, ἐκ τῶν ὁποίων συνστάνται· ὅταν τὰ μέρη διαλυθῶσι, τὸ πρᾶγμα λαμβάνει τέλος, τὸ ὁποῖον εἰς τὰ ζῶα ὀνομάζεται θάνατος. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Θεὸς δὲν ἔχει μῆτε ἀρχὴν, μῆτε τέλος, (ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω), ἐπομένως δὲν εἶναι μῆτε σύνθετος ἐκ διαφόρων μερῶν· ἐπομένως εἶναι ἀσώματος καὶ ἀθάνατος. Οὕτω λέγει περὶ τῆς αὐλίας τοῦ Θεοῦ ἡ ἁγία γραφή· «Γένος οὖν ὑπάρχοντες τοῦ Θεοῦ, οὐκ ὀφείλομεν νομίζειν χρυσοῦ, ἢ ἀργύρου, ἢ λίθου, χαράγματι τέχνης καὶ ἐνθυμήσεως ἀνθρώπου, τὸ θεῖον εἶναι ὅμοιον» (7). Ὅταν ὅμως ἡ γραφὴ ὀνομάξῃ ὀφθαλμοὺς, ὦτα καὶ χεῖρας Θεοῦ, δὲν πρέπει νὰ λαμβάνονται κυριολεκτικῶς τὰ τοιαῦτα, ἀλλ' ὡς μεταφοραί, τὰς ὁποίας συγκαταβατικῶς πρὸς τὴν ἀπθένειαν τοῦ ἡμετέρου νοῦς μετεχειρίσθησαν οἱ θεόπνευστοι συγγραφεῖς, θέλοντες διὰ τούτων νὰ παραστήσωσι τὴν δύναμιν καὶ τὰς λοιπὰς ιδιότητας τοῦ Θεοῦ ὅσον, διὰ μὲν τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Θεοῦ ἐννοεῖται ἡ ἄπειρος αὐτοῦ καὶ παντέφορος γνῶσις· διὰ δὲ τῶν ὠτων, ἡ ἴσως τῶν ἡμετέρων προσευχῶν ἀκρόασις· καθὼς διὰ τῶν χειρῶν, ἡ παντοδυναμία του. Οὕτω πρέπει νὰ κρίνωμεν καὶ περὶ τῶν λοιπῶν.

(δ) Πνεῦμα λέγεται ἓνα Ὀν ἀπλοῦν, τὸ ὁποῖον ἔχει νοῦν καὶ θέλησιν. Τοιοῦτον Ὀν εἶναι κατ' ἐξοχὴν ὁ Θεός, καθὼς λέγει ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης (Δ', 24) «Πνεῦμα ὁ Θεός».

(ε) Νοῦς ὀνομάζεται ἡ τελειότης ἐκείνη τοῦ νὰ παριστάνῃ τις εἰς ἑαυτὸν πρᾶγμα τι ἐναργῶς. Εἰς τὸν θεῖον νοῦν ἡ ἐναργής τῶν πραγμάτων παράστασις δὲν περιορίζεται εἰς μόνον τὰ ἐνεργεῖα ὄντα, ἀλλ' ἐκτείνεται καὶ εἰς αὐτὰ τὰ δυνάμει· διότι καθὼς ὁ Θεός εἶναι ἄπειρον Ὀν, οὕτω πρέπει καὶ αἱ τελειότητες αὐτοῦ νὰ ἴναι ἄπειροι καὶ ἀπεριόριστοι. Τοῦτο βεβαίως καὶ ἡ θεία γραφὴ (Ἑβρ. Δ'. 13) λέγουσα· «Καὶ οὐκ ἔστι κτίσις ἀφανῆς ἐνώπιον αὐτοῦ· πάντα δὲ γυμνά καὶ τετραχῆλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ».

(ς) Ἡ παγγνωσία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ τελειότης ἐκείνη, διὰ τῆς ὁποίας θεωρεῖ τὴν συνάρειαν καὶ τὸν σύνδεσμον ὅλων τῶν μελλόντων καὶ δυνατῶν πραγμάτων. Ὅθεν ἐρρήθη περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἐτάζει καρδίας καὶ νεφροῦς (8)· καὶ ὅτι εἶναι κριτὴς τῶν ἐννοιῶν τῆς καρδίας α· (9) Κύριε, σὺ ἔγνωσ πάντα τὰ ἔσχατα καὶ τὰ ἀρχαῖα» λέγει ὁ Δαυὶδ, Ψαλμ. ρλθ'. β' (10). Ἡ πρόγνωσις αὕτη τοῦ Θεοῦ, ἀγκυλὰ βεβαία, δὲν ἀναρρεῖ μὲ ὅλον τοῦτο τὴν ἐλευθερίαν τῶν πράξεων, μῆτε περιέχει κημίαν ἀναπόδραστον ἀνάγκην τοῦ νὰ πράττωμεν τὴν ἀρετὴν ἢ τὴν κακίαν. Ἐπειδὴ ὁ Θεός βλέπει τὸ μέλλον ἐπίσης καθὼς καὶ τὸ ἐνεσὸς, ἔπεται, ὅτι προεῖδεν ἐξ αἰδίου ὅλας τῶν ἀνθρώπων τὰς πράξεις, καθὼς

7) Πράξ. ΙΖ, 29. 8) Ψαλμὸς ζ', 19. 9) Διηγήσεται ἴσως ὁ συγγρ. τὸ πρὸς Ἑβρ. Δ', 12. 10) Τὸ Ἑβρ. ἔχει· Κύριε, ἔγνωσ πάντα· (καὶ ἀντὶ τοῦ τὰ ἔσχατα καὶ τὰ ἀρχαῖα· σὺ ἐπλασάς με κ. τ. λ. τοῦ ἐπομένου στίχου· κατὰ τοὺς Ἑβδομήκοντα) ὅπισθεν καὶ ἔμπροσθεν περιστοιχίσάς με ἤ. Ψαλμ. ρλθ'. 4. β. ὁ ὁποῖος ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ὕμνεῖ τὴν ἄπειρον γνῶσιν τοῦ Θεοῦ ἐμπρακτικώτατα.

ἐμελλον νὰ συμβῶσι κατὰ τοὺς νόμους τῆς ἐλευθερίας· ἡ δὲ πρόγνωσις μιᾶς βεβαίας μελλούσης πράξεως δὲν ἀναιρεῖ τὴν ἐλευθερίαν τῆς αὐτῆς πράξεως.

(η) Ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐκείνη ἢ τελειότερη, διὰ τῆς ὁποίας διευθύνει ὅλα τοῦ παρόντος κόσμου τὰ πράγματα πρὸς τὸ προσῆκον ἐκάστω τέλος. Ὅθεν καὶ ὁ Δαυὶδ λέγει· « Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε! πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας! » Ψαλμ. ργ'.

(θ) Καθ' ὅλα ὅσα ποιεῖ ὁ Θεός, εἶναι ἐλεύθερος, καὶ οὐδεὶς δύναται νὰ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ πράξῃ τίποτε. Διὰ τοῦτο καὶ Ψαλμ. ριγ' λέγει· « Ὁ δὲ Θεὸς ἡμῶν ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῆ (11) πάντα, ὅσα ἠθέλησεν ἐποίησεν ».

(ι) Ἡ ἀγαθότης τοῦ Θεοῦ ὑφίσταται εἰς τὴν θέλησιν, τὴν ὁποίαν ἔχει νὰ ποιῆσῃ ὅλα τὰ κτίσματα τοσοῦτον τέλεια καὶ εὐδαίμονα, ὅσον εἶναι χωρητικὴ ἢ φύσις αὐτῶν. Λέγω ὅσον εἶναι χωρητικὴ ἢ φύσις αὐτῶν, ἐπειδὴ, διὰ τὸ νὰ ἦναι τὸ πάνσοφον ὄν, διευθύνει πάντα πρὸς τὸ σοφώτατον τέλος. Οὕτως ἔδωκε, παραδ. χάρι. εἰς τὸν ἥλιον τὸ φῶς, καὶ τὸν νοῦν εἰς τὸν ἄνθρωπον· δὲν ἔδωκεν ὅμως καὶ τὰ δύο εἰς τοὺς δύο, ἀλλ' εἰς καθ' ἓνα ὅ,τι ἦτον σύμφωνον καὶ ἀνάλογον μὲ τὴν φύσιν του. Ἡ ἀγία γραφὴ λαλεῖ τόσον ὑψηλὰ περὶ τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ, ὥστε δὲν συγχωρεῖ οὐδεμίαν σύγκρισιν μεταξὺ ταύτης καὶ τῆς ἀγαθότητος τῶν ἀγγέλων ἢ τῶν ἀνθρώπων, « Οὐδεὶς ἀγαθός, εἰ μὴ εἷς ὁ Θεός » Λουκ. ΙΗ', 19.

(κ) Ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ἴδια τοῦ ἀγαθότης συγκεκραμένη καὶ ἡ τοιαύτη σύγκρασις εἶναι διορισμένη ὑπὸ τῆς σοφίας αὐτοῦ. Θέλει ὁ Θεός (παρ. χάρι.) διὰ τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ νὰ ποιῆσῃ μετόχους τῆς αἰωνίου μακαριότητος ὅλους τοὺς ἀνθρώπους· ἀλλ' ἡ δικαιοσύνη του τὸ ἐμποδίζει, καθότι δὲν ἀρμόζει εἰς τὴν σοφίαν του τὸ νὰ μεταχειρίζηται ἐξίσου τοὺς δικαίους καὶ τοὺς πεπωρωμένους ἁμαρτωλοὺς. Ὅταν λοιπὸν ἓνας τοιοῦτος ἁμαρτωλὸς στερεῖται τῆς αἰωνίου μακαριότητος, τὸ τοιοῦτον εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς θείας δικαιοσύνης. Ὁμοίως πρέπει νὰ κρίνωμεν καὶ περὶ τῶν λοιπῶν. Ἡ θεία γραφὴ λαλεῖ ἐμφατικώτατα περὶ τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ· « δίκαιος Κύριος, καὶ δικαιοσύνας ἠγάπησεν εὐθύτητα εἶδε (12) τὸ πρόσωπον αὐτοῦ » Ψαλμ. Ι', 7.

(λ) Ὁ Θεός εἶναι ἅγιος· καθότι δὲν εὐρίσκεται εἰς αὐτὸν κἀμμία ἁμαρτία ἢ μῶμος. Ἡ θέλησις του σκοπεῖ μόνον τὸ ἀγαθόν, καὶ βδελύττεται τὴν κακίαν, καὶ διὰ ταύτην τὴν καθαρωτάτην ἀγιότητα τῆς θελήσεως εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐνωθῇ μὲ τὸν μεμολυσμένον ἁμαρτωλὸν, ἂν οὗτος πρῶτον δὲν ἐπιστρέψῃ πρὸς αὐτὸν διὰ τῆς μετανοίας, καὶ πίστεως. Ἡ γραφὴ ὀνομάζει τὴν ἀγιότητα τοῦ Θεοῦ φῶς· « Ὁ Θεὸς φῶς ἐστὶ, καὶ σκοτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν οὐδεμία » Ἰωάνν. Α', 5.

11) Εἰς τὸ Ἑβρ. λείπει τὸ καὶ ἐν τῇ γῆ. Ψαλμ. ριέ, 3. 12) Τὸ Ἑβραϊκ. εὐθύτητα ὕψεται. Ψαλμ. ιά, 7.

(μ) Εἰς τὸν Θεὸν δὲν εἶναι κἀνένα ἀδύνατον ἢ παντοδυναμία του εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε δύναται διὰ ψιλῆς θελήσεως, χωρὶς τινος κόπου, νὰ παράξῃ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι, καὶ παράγει. Ὁ Θεὸς ποιεῖ οὐχ ὅσα δύναται, ἀλλ' ὅσα θέλει· θέλει δὲ ὅσα εἶναι σύμφωνα μὲ τὴν σοφίαν αὐτοῦ. Ἡδύνατο (παραδ. χάρ.) νὰ ἐμποδίσῃ τὸν ἄνθρωπον καὶ ἄκοντα ἀπὸ τὴν κακίαν· ἀλλ' ἤθελεν ἀφαιρέσει τὸ αὐτεξούσιον τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῆς τοιαύτης βιαίας κωλύσεως, καὶ ἐπομένως ἤθελε πράξῃ ἐναντίον τῆς ἰδίας αὐτοῦ σοφίας, ἣτις ἀπαιτεῖ τὸ νὰ ἦναι ὁ ἄνθρωπος αὐτεξούσιος· διότι, ἂν ὁ ἄνθρωπος ἐκωλύετο ἀπὸ τὴν κακίαν ὑπὸ ἐξωτερικῆς δυνάμεως, ἤθελε μὲ ὄλον τοῦτο νομίζεται ἁμαρτωλὸς, καὶ ἄνομος ἐξίσου, ὡς νὰ ἠμάρτανε καὶ πραγματικῶς. Πρὸς τοῦτοις ὁ Θεὸς, ὡς ἀγαθὸν ὄν, ἔδωκεν εἰς ἡμᾶς ἀρκετὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων δυνάμεθα νὰ ἐκκλίνομεν ἀπὸ τὸ κακὸν, χωρὶς νὰ ἀφαιρέσῃ τὸ αὐτεξούσιον ἀφ' ἡμῶν. Οὕτω λαλεῖ ἡ γραφὴ περὶ τῆς παντοδυναμίας τοῦ Θεοῦ· « Οἶδα, ὅτι πάντα δύνασαι· ἀδυνατεῖ » δέ σοι οὐδέν ». Ἰώβ. ΜΒ', 2. (13).

(ν) Ὅλοι αἱ μέχρι τοῦδε εἰρημέναι τοῦ Θεοῦ ιδιότητες εἶναι τελειότητες ἀπειροί, ἐκ τῶν ὁποίων συνίσταται ἡ μεγαλειότης καὶ ἡ δόξα του. Αὐταὶ εἶναι ἀπεριόριστοι εἰς τὸν Θεόν, μήτε τὰς ἀπέκτησεν ἐν χρόνῳ καὶ κατὰ διαδοχὴν μίαν μετὰ τὴν ἄλλην, ἀλλ' ἦσαν ἐξ αἰοῦ ἀπὸ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ ἀχώριστοι. Ἀκολουθῶς δὲν εὐρίσκεται εἰς αὐτὸν κἀνένα ἐλάττωμα, μήτε δύναται νὰ εὐρεθῇ. Καὶ ἐπειδὴ μία τοιαύτη κατάστασις εἶναι μακαρία, ἔπεται, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι τὸ μόνον τέλειον καὶ μακάριον ὄν. Πόσον θέλει λοιπὸν εἶναι μακάριοι καὶ εὐδαίμονες ὅσοι ἀξιωθῶσι ποτὲ νὰ γενῶσι μέτοχοι τῆς μακαριότητός του! Οὕτω κράζει ὁ Δαυὶδ πρὸς τὸν Θεόν· « Παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς· ἐν τῷ φωτί σου ὀψόμεθα φῶς. » Ψαλμ. λέ, 10.

(ξ) Εἰς οὐδένα ἀνήκει εὐλογώτερον ἢ ἐξουσία ἐπάνω εἰς τὰ κτίσματα, παρὰ εἰς ἐκεῖνον, ὅστις τὰ ἔκτισε· καὶ ὡς παντοδύναμος δύναται νὰ τὰ διατηρῇ ἐν ὑπάρξει, καὶ πρὸς τοῦτοις, ὡς σοφώτατος, ἤξευρει νὰ τὰ διευθύνῃ πρὸς τὸ βέλτιστον τέλος. Ὅθεν καὶ ὁ Δαυὶδ λέγει· « Ἡ βασιλεία » σου βασιλεία πάντων τῶν αἰῶνων, καὶ ἡ δεσποτεία σου » ἐν πάσῃ γενεᾷ καὶ γενεᾷ. » Ψαλμ. ρμδ', 13.

§. 6.

Ὁ μέγας οὗτος Θεὸς ἔκτισε τὸν κόσμον, καὶ πάντα τὰ ἐν τῷ κόσμῳ (α) ἐκ τοῦ μηδενὸς (β)· ὅχι διότι εἶχε κἀμμίαν χρείαν ἀπὸ αὐτά, ἀλλ' ἀπλῶς διότι οὕτως ἠθέλησε (γ) νὰ τὰ ποιήσῃ μέτοχα τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἀγαθότητος. (δ)

(α) Κόσμον ἐννοοῦμεν ὅλα τὰ κτίσματα γενικῶς, καὶ τὴν συνάφειαν τῶν αὐτῶν μετ' ἀλλήλων, εἰς τὴν ὁποίαν ἐμπεριεχόμεθα καὶ ἡμεῖς. Τὰ κτί-

13) Τὸ Ἑβραϊκ. οἶδα, ὅτι πάντα δύνασαι, καὶ οὐ κωλύεται ἀπὸ σοῦ λογισμὸς ἀντὶ τοῦ οὐ κωλύῃ σὺ ἀπὸ λογισμοῦ, τουτέστιν· οὐδεὶς δύναται νὰ σὲ ἐμποδίσῃ ἀπὸ τὸ νὰ πράξῃς ὅ,τι συλλογισθῆς.

σματα διαιροῦνται κοινότερον εἰς ὄρατὰ καὶ ἀόρατα. Καὶ ὄρατὰ μὲν εἶναι ὅσα υποπίπτουσιν εἰς τὰς αἰσθήσεις· ὅσον, ὁ ἥλιος, οἱ ἀστέρες, ἡ γῆ, ὁ ἀήρ κτλ. τὰ ἀόρατα δὲ καταλαμβάνονται μόνον διὰ τοῦ νοῦς, καθὼς ἡ ἡμετέρα ψυχὴ καὶ οἱ ἄγγελοι, τὰ ὁποῖα διὰ τοῦτο καὶ αὐτὰ πνεύματα ὀνομάζονται. Τὴν ὑπαρξίν τῶν πνευμάτων καταλαμβάνομεν καὶ διὰ μόνου τοῦ λογικοῦ ἢ θεῖα γραφὴ ὅμως μᾶς πληροφορεῖ περὶ ταύτης πληρέστατα, ὅταν λέγῃ· « Ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ ὄρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα ». Κολασσ. Α', 16. Ἐνταῦθα πρέπει νὰ σημειώσωμεν δύο τινὰ· πρῶτον, ὅτι κτίσας ὁ Θεὸς τὰ πάντα, τὰ συνέδησε μετ' ἀλλήλων μὲ δεσμόν ἀδιάρρηκτον, διὰ νὰ ᾔηται χρήσιμον τὸ ἐν πρὸς τὸ ἄλλο, καὶ νὰ ἀποτελῶσιν ὅλα ὁμοῦ τὸν σύμπαντα κόσμον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξαιρέτως φαίνεται ἡ θεῖα σοφία· δευτέρον, ὅτι δὲν εὐρίσκεται κἀνένα πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ κακόν, ἢ τοῦ ὁποίου ἢ χρήσις εἶναι καθ' ἑαυτὴν αἰσχροῦ· διότι λέγει· « Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς πάντα, ὅσα ἐποίησε καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν. » Γενέσ. Α', 31. Συμβαίνει ὅμως πολλάκις νὰ μεταβάλληται εἰς κακὸν τὸ καλόν, ὅταν τὸ μεταχειρίζεται τις ἐπὶ κακοῦ, καθὼς ὅταν μεταχειρίζεται τις τὴν μάχαιραν εἰς τὸ νὰ φονεύσῃ ἓνα ἀθῶον, ἢ τὸν ἴδιον νοῦν εἰς τὸ νὰ ἐξευρίσκη διαφόρους πανουργίας.

(β) Τινὲς ἐνόμισαν, ὅτι ὁ κόσμος ἐκτίσθη ἐξ ὕλης τινός. Ἄν ὁμολογῶσιν ὅτι ἡ τοιαύτη ὕλη προεκτίσθη ἐκ τοῦ μηδενὸς ὑπὸ τῆς θεῖας παντοδυναμίας, ἡ δόξα τῶν δὲν εἶναι τόσον ἐναντία εἰς τὴν ἡμετέραν ἂν ὅμως νομίζωσιν, ὅτι δὲν παρήχθη ἐκ τοῦ μηδενός, καὶ ἀκολούθως, ὅτι εἶναι αἰώνιος, ἢ τοιαύτη δόξα εἶναι καὶ ὀλέθριος καὶ ἀσύστατος· καθότι κἀνένα πρᾶγμα (πλὴν τοῦ Θεοῦ) δὲν δύναται νὰ ᾔηται ἀπεριόριστον καὶ ἄναρχον. Καὶ ἐπειδὴ πρὸς τούτοις κἀνένα πρᾶγμα δὲν δύναται νὰ παράξῃ αὐτὸ ἑαυτὸ, ἀλλὰ πάντα, πρὶν τῆς ἐνεργείας ὑπάρξεως, ἦσαν μηδὲν, ἐπεται, ὅτι πάντα τὰ κτίσματα παρήχθησαν ἐκ τοῦ μηδενός. Ἐκ τούτου φαίνεται σαφέστατα, ὅτι πρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου δὲν εὐρίσκετο τίποτε πλὴν τοῦ Θεοῦ.

(γ) Ὁ Θεὸς δὲν κοπιᾷ, ὅταν ἐργάζεται· μὲ λόγον φιλόν, ἤγουν μὲ μόνην τὴν θέλησιν, ἐδημιούργησε τὰ πάντα. Ὅταν δὲ λέγῃ ἡ γραφὴ ⁽¹⁴⁾, ὅτι συνετέλεσε τὴν δημιουργίαν εἰς ἕξ ἡμέρας, μὲ τοῦτο σημαίνει, ὅχι ὅτι δὲν ἐδύνατο νὰ παράξῃ τὰ σύμπαντα εἰς μίαν στιγμὴν. ἀλλ' ὅτι δὲν ἔκτισε τίποτε ἀπὸ χρεῖαν, ἢ ἀπὸ κἀμμίαν ἄλογον καὶ τυρῆλὴν κίνησιν, ἀλλ' ἐφανερώσε τὴν ἰδίαν αὐτοῦ δύναμιν, ὅπου καὶ ὅσον ἔπρεπε. Τί δὲ ἔκτισεν ὁ Θεὸς καθ' ἑκάστην ἡμέραν, τὸ διηγῆται ὁ Μωϋσῆς εἰς τὴν ἀκόλουθον τάξιν. Τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ ἔκτισε τὸν οὐρανόν, τὴν γῆν καὶ τὸ φῶς ⁽¹⁵⁾, τῇ δευτέρᾳ, τὸ στερέωμα, ἤγουν ὅλον τὸ διάστημα, ὅσον ἐκτείνεται ἀπὸ τῆς γῆς, ἕως τὸν τελευταῖον θόλον τοῦ κόσμου ⁽¹⁶⁾. ἔπειτα διεχώρισε τὰ

14) Γενέσ. Β'. 2. Ἐξὸδ. Κ', 11. καὶ ΑΑ', 17. 15) Γενέσ. Α', 1—5. 16) Γενέσ. Α', 6—8. Ἡ Ἑβραϊκὴ λέξις, τὴν ὁποίαν στερέωμα μετέφρασαν οἱ Ἑβδομήκοντα, σημαίνει κυρίως ἐκπέτασμα ἢ ἔκτασιν.

ὕδατα τὰ ἐπάνω τοῦ στερεώματος (διὰ τῶν ὁποίων ἐννοοῦνται ἀναμφιβόλως αἱ νεφέλαι,) ἀπὸ τὰ ὕδατα τὰ ὑποκάτω τοῦ στερεώματος, ἤγουν τοὺς ποταμοὺς, τὰς λίμνας, καὶ τὰς θαλάσσας (17). τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐχώρισε τὸ ὕδωρ ἀπὸ τῆν γῆν, καὶ τὸ συνήθροισεν εἰς τόπον ἓνα, τὴν ὁποίαν συναγωγὴν τῶν ὑδάτων ὀνομάζομεν Ὀκεανόν (*). καὶ ἡ γῆ ἤνοιξεν εὐθὺς τοὺς κόλπους αὐτῆς, καὶ ἐβλάστησε διαφόρους βοτάνας καὶ δένδρα· τῇ τετάρτῃ ἔκτισε τοὺς φωστῆρας ἐν τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ, δηλονότι τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας ἀπὸ τὸ φῶς (νομίζω), τὸ ὅποτον ἔκτισε τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ (**). τῇ πέμπτῃ ἔκτισε τοὺς ἰχθύας εἰς τὰ ὕδατα, καὶ τὰ πετεινὰ εἰς τὸν ἀέρα (18). τῇ ἕκτῃ τὰ θηρία, τὰ κτήνη, καὶ ὅλα τὰ ἔρπετά, καὶ τελευταῖον τὸν ἄνθρωπον, ἄρσεν καὶ θῆλυ (19).

(δ) Ὁ Θεὸς ἦτον ἐξ αἰδίου παντέλειος, καὶ ἐπομένως δὲν εἶχε χρεῖαν ἀπὸ τὰ κτίσματα. Δὲν τὰ ἔκτισε λοιπὸν, παρὰ διὰ τὰ ποιῆση μέτοχα τῆς ἰδίας αὐτοῦ μακαριότητος, ἤγουν νὰ μεταδώσῃ εἰς αὐτὰ τελειότητας, αἱ ὁποῖαι ἦσαν εἰκὼν τῶν ἰδίων αὐτοῦ τελειοτήτων. Ὅθεν δικαίως ἤθελεν ὀνομασθῆ ἑκτύπωμα τῆς θείας ἀγαθότητος ἢ δημιουργία τούτου τοῦ κόσμου.

§. 7.

Εἰς τὴν δημιουργίαν ὁ ἄνθρωπος, ὅστις ἐκτίσθη ἄρσεν καὶ θῆλυ κατ' εἰκόνα Θεοῦ (α), καὶ συνίσταται ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς ἀθανάτου (β), ἐστάθη μάλιστα κοινωνὸς τῆς θείας ἀγαθότητος.

Τι εἶναι τὸ κατ' εἰκόνα;

(α) Ἡ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ ὑφίσταται εἰς τὴν συμφωνίαν μὲ τὰς τελειότητας τοῦ Θεοῦ· παραδ. χάρι. καθὼς ὁ Θεὸς ἔχει λόγον (20), οὕτως ἐστόλισε καὶ τὸν ἄνθρωπον μὲ λόγον· καθὼς ὁ Θεὸς ἐκλέγει φυσικὰ μόνον τὸ ἀγαθὸν καὶ βδελύττεται τὸ κακόν, οὕτως ἔβαλε καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον μίαν ἔμφυτον ὀρμὴν εἰς τὸ νὰ ἐπιθυμῇ τὸ ἀγαθὸν καὶ νὰ φεύγῃ τὸ κακόν. Καθὼς ὁ Θεὸς εἶναι πανυπέρτατος ἡγεμὼν καὶ δεσπότης ὅλων τῶν κτισμάτων, ὡσαύτως κατέστησε καὶ τὸν ἄνθρωπον δεσπότην ἐπάνω εἰς ὅλα τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. Ὅμοιως πρέπει νὰ κρίνωμεν καὶ περὶ τῶν λοιπῶν. Ἐπειδὴ ὁμοῦς ὁ Θεὸς εἶναι ἀσώματος, ὡς εἶπομεν ἀνωτέρω §. 5, ἔπεται, ὅτι μήτε

17) Τὸ ἔργον τῆς δευτέρας ἡμέρας, ἤγουν ὁ χωρισμὸς τῶν ὑδάτων, ἐτελειώθη τῇ τρίτῃ· διὰ τοῦτο καὶ διελή ἡ δοκιμασία, μία μετὰ τὸν χωρισμὸν τῶν ὑδάτων ἀπὸ τῆν γῆν. (Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς, ὅτι καλόν· σιγ. 10.) καὶ ἄλλη μετὰ τὴν βλάστησιν τῆς γῆς (σιγ. 12). Μετὰ δὲ τὸν χωρισμὸν τῶν ἐπάνω καὶ ὑποκάτω τοῦ στερεώματος ὑδάτων οὐδεμία δοκιμασία εὕρισκεται εἰς τὸ Ἑβραϊκόν· ἀγαλὰ εἰ Ἐβδόμηοντα προσέθηκον τὸ α Καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι καλόν· ἢ σιγ. 8. (†) Γενέσ· αὐτ. 9 13. (**) Αὐτ. 14—19. 18) Γενέσ· Α, 20—23. 19) Αὐτ. 24—31. Περὶ δὲ τοῦ πότε ἐκτίσθησαν οἱ ἄγγελοι, καὶ διὰ τί δὲν τοὺς ἀναφέρει ὁ Μωϋσῆς εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου. Ἴδε Μέρος Β. §. 11. τοῦ παρόντος βιβλίου. 20) Πρόσθετε, ἀναγνώστα, μὴ νομίση, ὅτι τὸ λόγος ἐνταῦθα σημαίνει τὸν θεοῦσιον καὶ συνάναρχον Υἱὸν καὶ λόγον τοῦ Θεοῦ· λόγον ὁ συγγραφεὺς ἐδῶ λέγει τὴν δύναμιν τοῦ νὰ θεωρῶμεν τὴν πλοκὴν καὶ τὸν εἶρημὸν τῶν γενικῶν ἀληθειῶν, ἐκ τῆς ὁποίας δυνάμειος ὀνομαζόμεθα καὶ λογικοί.

ἡ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ ἐκoinωνήθη εἰς τὸ ἡμέτερον σῶμα, (καθὼς οἱ ἀνθρωπομορφῖται (21) ψευδῶς ἐπίστευον), ἀλλ' εἰς μόνην ἡμῶν τὴν ψυχὴν. Περὶ τούτου μᾶς πείθει μὲν καὶ ὁ λόγος, λαλεῖ δὲ σαφέστερα ἡ ἁγία γραφή, ὅπου λέγει· « Ἐνδύσασθε τὸν καινὸν ἄνθρωπον, τὸν κατὰ Θεὸν » κτισθέντα ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ὁσιότητι τῆς ἀληθείας κ. Ἔφεσ. Δ'. 24. καὶ ἀλλαχοῦ. « Καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν νέον τὸν » ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν » Κολοσ. Γ'. 10 (22). Ἡ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ ἀποβλέπει κοινῶς καὶ τὰ δύο γένη, ἤγουν τὸν ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα, ὡς φαίνεται σαφῶς. Γενέσ. Α'. 27. « Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον (23), κατ' » εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν » αὐτούς ». Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ὠνομάζετο Ἀδὰμ (24), καὶ ἡ γυνὴ (25) αὐτοῦ Εὐά (26). καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν δύο κατάγεται ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος. Πράξ. ΙΖ'. 26. « Ἐποίησέ τε ἐξ ἑνὸς αἵματος πᾶν γένος » ἀνθρώπων, κατοικεῖν ἐπὶ πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς κτλ. κ

Ἡ ψυχὴ ἡμῶν εἶναι ἀθάνατος.

(6) Ὅταν ἐξετάσωμεν προσεκτικῶς ἑαυτοὺς, αἰσθανόμεθα, ὅτι εὐρίσκειται εἰς ἡμᾶς ἓνα ὄν διάφορον ἀπὸ τὸ σῶμα, τὸ ὁποῖον ἔχει δύναμιν νὰ γνωρίζῃ αὐτὸ ἑαυτὸ, καὶ ἄλλα πράγματα παρ' ἑαυτό. Τὸ τοιοῦτον ὄν ὀνομάζομεν ψυχὴν, ἣτις ἀναμφιβόλως εἶναι ἀθάνατος καὶ ἀσώματος· ἐπειδὴ τὸ σῶμα, ὅπως καὶ ἂν διαταχθῇ ἢ συνάφεια τῶν μερῶν του, δὲν δύναται νὰ λάβῃ νοῦν καὶ θέλησιν, ὅποιαν ἡμεῖς αἰσθανόμεθα εἰς τὴν ἡμετέραν ψυχὴν. Ἡ ἁγία γραφή λέγει· « Καὶ ἐπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρω-

21) Οἱ ὅποιοι καὶ Αὐδιανοὶ κατ' ἀρχὰς ὠνομάσθησαν ἀπὸ τοῦ αἰρεσιάρχου Αὐδίου « Σύρου τὸ γένος, ὅστις (καθὼς λέγει ὁ Θεοδώρητος Ἐκκλησιαστ. Ἱστορ.) ἀνθρωπομόρφον ἔφησεν τὸν Θεόν, καὶ τὰ τοῦ σώματος αὐτῆ περιτέθεικε μῦθρα, τὰ συγκαταβατικῶς παρὰ τῆς θέας εἰρημένα γραφῆς ἀνοήτως νενοήσασθαι. » Ἡ αἵρεσις αὕτη ἀνεφύη κατὰ τὸ 338 ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ· ἔλαβε δὲ τὸ ὄνομα τῶν ἀνθρωπομορφιτῶν ἢ ἀνθρωπομορφιστῶν κατὰ τὸ 370. 22) Πολλοὶ καὶ διάφοροι εἶναι αἱ γνώμαι τῶν πατέρων περὶ τοῦ κατ' εἰκόνα· καθότι ἄλλοι τὸ θέτουσιν εἰς τὸ ἀρχικόν, τὸ ὁποῖον ἔχει ὁ ἄνθρωπος ἐπάνω εἰς τὰ λοιπὰ κτίσματα, ἄλλοι εἰς τὴν σοφίαν καὶ γνῶσιν, καὶ ἄλλοι εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ ἀγιότητα, καθὼς δύναται πᾶς ἓνας νὰ ἰδῇ κατὰ πλάτος εἰς τὰ συγγράμματά του. Ὅθεν καὶ ὁ Ἐπιφάνιος Αἰρέσει 70 λέγει, ὅτι « Ἡ Ἐκκλησία ὁμολογεῖ πάντα ἄνθρωπον εἶναι κατ' εἰκόνα Θεοῦ, μὴ ὀρίζειν δὲ ἐν ποίῳ τέτακται τὸ κατ' εἰκόνα » τὸ ὁποῖον λέγει παρακαλιών· « ὅτι αὐτῆ μόνῃ ἔγνωσται τῆ Θεῶ ». Ἀπὸ τὰ ἐκτεθέντα ὁμοῦς δύο ῥήματα τοῦ Ἀποστόλου συνάγεται, ὅτι ἡ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ ὑφέσταται, εἰς τὴν σοφίαν καὶ ἀγιότητα τοῦ Θεοῦ τῶν ὁποίων κοινωνοὺς κατεστάθη ὁ ἄνθρωπος. 23) Τὸ Ἑβρ. Καθ' ἐπ. ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον ἐν εἰκόνι ἰδίᾳ, ἐν εἰκόνι Θεοῦ ἐπ. αὐτόν. 24) Ἀδὰμ εἰς τὸ Ἑβρ. σημαίνει γῆνιν, ἀπὸ τοῦ Ἀδαμὰ, τὸ ὁποῖον σημαίνει γῆν, ἢ χοῖκόν, καθὼς φαίνεται νὰ τὸ ἐξηγῇ ὁ Ἀπόστολος, Α', Κορινθ. ΙΕ', 47. Ἴδε καὶ Γενέσ. Β'. 7. ὅπου ὁ Ἑβραῖος λέγει· « Καὶ ἐπλασε Κύριος ὁ Θεὸς τὸν Ἀδὰμ (ἄνθρωπον) χοῦν ἐκ τῆς Ἀδαμὰ (γῆς) ». Τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ οἱ Λατῖνοι homo τὸν ἄνθρωπον ὀνομάζουσιν ἀπὸ τοῦ humus, ὅπερ σημαίνει τὴν γῆν. 25) Ὀνομάσθη γυνὴ ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς Ἀδὰμ, τῆς ὁποίας λέξεως ἡ παραγωγὴ κατὰ τοὺς Ἑβδομήκοντα εἶναι ἀσαφές, διότι τί θέλει νὰ εἴπῃ « Αὕτη κληθήσεται γυνή, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρὸς [αὐτῆς] ἐλήθη ». Τὸ Ἑβρ. λέγει·— κληθήσεται ἰσά, ὅτι ἐκ τοῦ ἰσ ἐλήθη, τὸ ὁποῖον προσφύεσται ὁ Σύμμαχος Ἀνδρὸς ἡρμήνευσε. 26) Εὐὰν τὴν ὠνόμασεν ὁ Ἀδὰμ μετὰ τὴν παράβασιν, τὸ ὁποῖον οἱ Ἑβδομήκοντα ζωὴν μετέφρασαν, Γενέσ. Γ', 20.

» πον, χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρό-
 » σωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς· καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυ-
 » χὴν ζῶσαν ρ. Γενέσ. Β'. 7 (27). Τοῦτο τῆς ζωοποιῦ πνοῆς τὸ φύ-
 » σμα δὲν πρέπει νὰ νοῆται ὑλικῶς, μῆτε νὰ νομιζόμεν, ὅτι ἡ ἡμετέρα
 ψυχὴ συνίσταται ἀπὸ ἀέρα ἢ ἀτμὸν, ἀλλὰ πρέπει νὰ πιστεύωμεν ὅτι ἐκτί-
 » σθη κατ' εἰκόνα Θεοῦ, καὶ ὅτι εἶναι πλησιεστέρα εἰς τὸν Θεὸν παρὰ τὰ
 λοιπὰ κτίσματα. Ἐξ ἐναντίας ὁμῶς δὲν πρέπει νὰ συμπεράνωμεν ἐκ τού-
 » του, ὅτι εἶναι μέρος τῆς θείας οὐσίας (28). Ἐπειδὴ ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ εἶναι
 ἀμέριστος, καὶ ἂν ὑποθέσωμεν, ὅτι ὁ Θεὸς ἔχει μέρη, ἔπρεπε νὰ ἦναι καὶ
 αὐτὰ ἄκτιστα, ὡς καὶ αὐτός.

§. 3.

Ὁ Θεὸς δὲν ἐγκατέλειψε τὸν κόσμον, ἀφοῦ τὸν ἔκτισεν, ἀλλὰ
 προνοεῖ πάντοτε δι' αὐτόν· διατηρεῖ τὰ πάντα εἰς τὴν ὑπαρξίν
 αὐτῶν καὶ ἐνέργειαν (α), καὶ τὰ κυβερνᾷ πανσόφως, διευθύνων
 ἕκαστον πρὸς τὸ βέλτιστον τέλος (β).

(α) Ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ διὰ τούτων τὸν κόσμον ὑφίσταται εἰς τὸ νὰ
 διατηρῇ τὴν ὑπαρξίν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ ἐνεργεῖν τῶν κτισμάτων, κα-
 θότι ὅλα τὰ κτίσματα ὑπάρχουσι καὶ ἐνεργοῦσιν ὄχι ἐξ ἰδίας δυνάμεως, ἀλλ'
 ἐκ τῆς θελήσεως τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐπειδὴ ἡ τοιαύτη θέλησις μένει μέχρι τῆς
 παρούσης ὥρας, (διότι ποῖος δύναται νὰ εἰπῇ, ὅτι τὰ κτίσματα ὑπάρχουσι
 καὶ ἐνεργοῦσιν ἐναντίον τῆς θείας θελήσεως;), καὶ εἶναι δραστικὴ, ἔπε-
 » ται, ὅτι ἡ ὑπαρξις καὶ δύναμις πάντων τῶν κτισμάτων σώζεται παρὰ
 Θεοῦ. Ἡ διατήρησις αὕτη ἤθελε προσφυῶς ὀνομασθῆ μία συνεχὴς δη-
 μιουργία τῶν κτισμάτων· ἐπειδὴ, ὅταν ἡ θέλησις τοῦ Θεοῦ παύσῃ,
 μετατρέπονται ὅλα τὰ κτίσματα εἰς τὸ μὴ ὄν ἐν ῥοπῇ ὀφθαλμοῦ· α' Ἐν
 αὐτῷ γὰρ ζῶμεν, καὶ κινούμεθα, καὶ ἐσμὲν » λέγει ἡ ἀγία
 γραφή, Πράξ. ΙΖ', 28· καὶ α' ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐ-
 » ρανοῦ, ὅτι οὐ σπεύρουσιν, οὐδὲ θερίζουσιν, οὐδὲ συνάγου-
 » σιν εἰς ἀποθήκας, καὶ ὁ πατήρ ἡμῶν ὁ οὐράνιος τρέφει
 » αὐτά. Οὐχ ὑμεῖς μᾶλλον διαφέρετε αὐτῶν; » Ματθ. ΣΤ'. 26.

(β) Ὅλα τὰ κτίσματα εἶναι μετ' ἀλλήλων συνδεδεμένα εἰς τρόπον,
 ὥστε τὸ ἓν εἶναι χρήσιμον πρὸς τὸ ἄλλο, διὰ νὰ φυλάττηται τοιοῦτο-
 τρόπως ἡ διαμονὴ τοῦ σύμπαντος κόσμου. Καὶ ποῖος ἄλλος παρὰ τὸν παν-
 τοδύναμον καὶ πάνσοφον Θεὸν δύναται νὰ διευθύνῃ τὰς ἐνεργείας ὅλων
 αὐτῶν τῶν ἀναριθμῆτων κτισμάτων πρὸς τὸ μόνον αὐτὸ τέλος! Αὐτὸς φα-
 » νερόναι διὰ τούτου τὴν ἰδίαν μεγαλωσύνην καὶ δόξαν, καθὼς ἐν ταῖς Πράξ.
 ΙΔ', 17 λέγει· α' Καίτοι γε οὐκ ἀμάρτυρον ἑαυτὸν ἀφῆκεν ἀγα-

27) Τὸ Ἑβρ. α καὶ ἔπλ. Κύριος ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον χ. ἀπὸ τῆς γ. » καὶ ἐνεφύση-
 » σεν εἰς τὰς ῥίνας αὐτοῦ πν. ζ. κτ. 28) Καθὼς ἐδόξαζον οἱ Μανιχαῖοι (ἴδε Φώτιον βι-
 » βλιοθ. Κωδ. 179. Σελ. 404), ἢ πρὸ τούτων οἱ Ἑλληγες, οἱ ὁποῖοι ὠνόμαζον (ἴδ. Μάρκ.
 » Ἄντ. βιβλ. Β' καὶ Β'.) τὸν νοῦν θείας ἀπομοίρας μέτοχον, τοῦ τὸν κόσμον διοικῶντος
 ἀπέρροισαν, τοῦ Διὸς ἀπράσπασμα, καὶ τὰ τοιαῦτα.

» θοποιῶν, οὐρανόθεν ἡμῖν ὑετοὺς διδοὺς καὶ καιροὺς καρποφόρους, ἐμπιπλῶν τροφῆς καὶ εὐφροσύνης τὰς καρδίας ἡμῶν ». τὸ ὅποιον βεβαίως καὶ ὁ ργ'. Ψαλμ. ὀλόκληρος (29).

Εἰς τὸν κόσμον δὲν εἶναι μήτε τυφλὴ τύχη, μήτε φιλὸν αὐτόματον.

Ὅθεν δὲν εἶναι εἰς τὸν κόσμον οὔτε ἀναγκαῖα εἰμαρμένη, οὔτε τυφλὴ τύχη, οὐδὲ τίποτε συμβαίνει ἐξ αὐτομάτου, ἤγουν χωρὶς τῆς θελήσεως τοῦ Θεοῦ (30). ἀφθονία καὶ ἔνδοξα, πλοῦτος καὶ πενία, εὐτυχία καὶ δυστυχία, ὅλα προέρχονται ἀπὸ τὴν πατρικὴν βουλήν καὶ σοφὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ. Ἀνίσως ὅμως εὐρίσκονται εἰς τὸν κόσμον καὶ τινες πρὸς ἡμᾶς φαινόμενα ἀταξία, τοῦτο συμβαίνει διὰ τὸ νὰ μὴ δυνάμεθα νὰ καταλάβωμεν τὸν ὅλον σύνδεσμον καὶ τὴν συνάφειαν τῶν πραγμάτων, τὴν ὁποίαν ἂν ἦτον δυνατόν νὰ καταλάβωμεν, ἤθελε θαυμάζωμεν, ἐκπληττόμενοι τὸ ἀνεξιχνίαστον βάθος τῆς θείας σοφίας εἰς ὅλα τὰ πράγματα (31).

§. 9.

Ἐκ ταύτης τῆς γενικῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας, ἣτις ἐκτείνεται εἰς ὅλα τὰ κτίσματα, ὁ ἄνθρωπος, ὡς εὐγενέστατον ἀπὸ τὰ λοιπὰ, ἀπολαμβάνει μίαν ἐξαιρέτον κηδεμονίαν.

Εἶδη τῆς ἐξαιρέτου τοῦ Θεοῦ προνοίας διὰ τοὺς ἀνθρώπους.

Ἡ ἐξαιρέτος τοῦ Θεοῦ πρόνοια διὰ τοὺς ἀνθρώπους φαίνεται ἐκ δύο τινῶν. Πρῶτον, ὅτι δεικνύει εἰς τοὺς ἀνθρώπους διαφόρους ὁδοὺς καὶ μέσα πρὸς τὴν ἀρετὴν· τὸν ἓνα ἐμποδίζει ἀπὸ τὴν κακίαν διὰ τοῦ φόβου, τὸν ἕτερον ὁδηγεῖ πρὸς τὸ ἀγαθὸν διὰ τῆς εὐεργεσίας· τοῦτον διορθώνει διὰ τῆς πενίας· ἐκεῖνον διεγείρει πρὸς τὴν ἀρετὴν διὰ τοῦ πλοῦτου· ἐξ αὐτοῦ πρέπει νὰ γνωρίζωμεν καὶ τὴν προπαρασκευὴν ἐκείνην πρὸς τὸ μέλλον ἀγαθόν, ὅποταν δηλαδὴ εὐδοκῆ νὰ γεννηθῶμεν ἀπὸ τιμίους καὶ ἐναρέτους γονεῖς, νὰ λάβωμεν ἀγαθὴν ἀνατροφὴν, καὶ ὅποταν διδῆ εἰς ἡμᾶς ἀφορμὰς τοῦ νὰ μορφώσωμεν ἑαυτοὺς εἰς τὴν ἀρετὴν διὰ τῶν καλῶν παραδειγμάτων, καὶ διὰ τῆς ἀναγνώσεως ἢ ἀκροάσεως τῶν ὠφελίμων βιβλίων· ἐνταῦθα ἀνήκουσι καὶ αἱ μεγάλαι μεταβολαὶ τῶν κοσμικῶν διοικήσεων, καὶ ἡ μεταθέσις μιᾶς βασιλείας ἐξ ἑνὸς εἰς ἕτερον ἔθνος, τὰ ὁποῖα ὅλα συμβαίνουσι μὲ ἀποδείξεις ἐναργεστάτας τῆς θείας προνοίας διὰ τοὺς ἀνθρώπους. Φαίνεται δευτέρον ἡ θεία πρόνοια, ὅταν διευθύνῃ καὶ μετατρέπῃ εἰς τὸ ἀγαθὸν τὰς κακίστας τῶν ἀνθρώπων βουλάς καὶ ἐπιχειρήσεις· ἐνταῦθα ἀνή-

29) Οὗ ἡ ἀρχὴ « Εὐλόγει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον! Κύριε ὁ Θεός μου ἐμεγαλύνθησθε σφόδρα κτ. » Ἀριθμ. 23. εἰς τὸ Ἑβρ. 30) Καθὼς ἐδόξαζον οἱ Ἐπικουριοί, περὶ τῶν ὁποίων οὕτω λέγει Γρηγόριος ὁ Νύσσης· « Τοῖς Ἐπικουρίοις οὐδὲν ὑπερκεῖσθαι δοκεῖ τῆς τῶν ὄντων συστάσεώς τε καὶ διοικήσεως, ἀλλ' αὐτομάτως τὰ πάντα φέρεσθαι μηδεμίᾳ προνοίᾳ διὰ τῶν πραγμάτων ἡκούσης ». Τόμ. Γ'. λόγ. περὶ Θεός. Γ' τοῦ καὶ ἁγίου πνεύμ. 31) Ἄριστα θεολογεῖ ὁ Δαμασκηνός περὶ τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ « Χρὴ πάντα ἐπαινεῖν, πάντα ἀνεξετάτως ἀποδέχεσθαι τὰ τῆς προνοίας ἔργα, κἂν πολλοὺς φαίνεται ἄδικα, διὰ τὸ ἄγνωστον εἶναι καὶ ἀκατάληπτον τοῦ Θεοῦ τὴν πρόνοιαν κτ. » Ὁρθοδ. πίστε. βιβλ. β'. κεφ. 29.

ΤΩ

ΠΑΝΙΕΡΩΤΑΤΩ ΚΑΙ ΣΟΦΩΤΑΤΩ

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗ, ΜΟΣΧΑΣ

ΚΥΡΙΩ ΚΥΡΙΩ

ΠΛΑΤΩΝΙ

ΤΗΝ ΟΦΕΙΛΟΜΕΝΗΝ ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΙΝ.

Πανιερώτατε Δέσποτα!

ΤΟΥ Ὑμετέρου συγγράμματος ἢ μετάφρασις εἰς ἄλλον δὲν ἠδύνατο δικαιότερον νὰ προσφωνηθῆ, πάρεξ εἰς τὴν ὙΜΕΤΕΡΑΝ ΠΑΝΙΕΡΟΤΗΤΑ. Ἄλλος δὲν ἦτον ὁ σκοπὸς τοῦ νὰ μεταφράσω, πάρεξ ἡ ὠφέλεια τῶν Ὅμογενῶν μου ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἔλιπε τοιοῦτον βιβλίον γεγραμμένον μὲ μέθοδον, καὶ μὲ τὴν σαφήνειαν ἐκείνην, ἣτις ἀρμόζει εἰς τὰς ὑψηλὰς ἀληθείας τῆς θρησκείας. Εὐτυχῆς ἤθελε νομισθῶ, ἂν ἡ ὙΜΕΤΕΡΑ ΠΑΝΙΕΡΟΤΗΣ, εὐαρεστηθεῖσα εἰς τὸν μικρὸν τοῦτόν μου κόπον, μὲ ἀνταμείψῃ μὲ τὰς πατρικὰς αὐτῆς εὐλογίας.

Εἶμαι μὲ βαθύτατον σέβας

τῆς

ὙΜΕΤΕΡΑΣ ΠΑΝΙΕΡΟΤΗΤΟΣ

Ταπεινώτατος δοῦλος

Α. ΚΟΡΑΗΣ,

κωσιν οἱ διωγμοί, τοὺς ὁποίους ὑπομένουσιν οἱ ἐνάρετοι παρὰ τῶν κακῶν, καὶ διὰ τῶν ὁποίων φανεροῦται μὲν ἡ ἀρετὴ τῶν πρώτων (ἥτις χωρὶς τούτου ἤθελε μείνει κεκρυμμένη), καταισχύνονται δὲ οἱ πονηροί, καὶ ὀδηγοῦνται ἀνεπαισθήτως διὰ τούτου εἰς τὸ νὰ γνωρίσωσι τὴν ἰδίαν κακίαν. Ἡ ὑπερθαύματος αὕτη πρόνοια ἐφάνη ἐξαιρέτως εἰς τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τοῦ ὁποίου τὸ πλῆθος τῶν ἀμαρτιῶν ἐφανέρωσε τῆς θείας εὐπλαγχνίας τὴν ἀπειρίαν· αὐτὸ δὲ ἐπλεόνασεν ἡ ἀμαρτία, ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις» λέγει ὁ Παῦλ. Ῥωμ. Ε', 20. Ἀρμόζουσιν ὧδε καὶ ἐκεῖνα τὰ λόγια· αὐτὸ δὲ, ὅτι τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς τὸ ἀγαθόν». Αὐτόθ. Ε', 28.

§. 10. Περὶ τῆς θείας λατρείας.

Ἐκ τῶν προειρημένων συμπεραίνεται, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ὡς κτίσμα λογικὸν (α), χρεωστεῖ νὰ λατρεύῃ ἐκ βάθους ψυχῆς καὶ ἀνυποκρίτως τὸν παντοδύναμον δημιουργὸν καὶ ἀγαθὸν προνοητὴν αὐτοῦ, τὸν Θεόν (β).

(α) Ὅλα τὰ κτίσματα χρεωστοῦσιν ἀπαραιτήτως νὰ λατρεύωσι τὸ ἴδιον κτίστην. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ τοιαύτη λατρεία δὲν δύναται νὰ γενῆ χωρὶς λόγον καὶ χωρὶς ζέσιν τῆς καρδίας, μόνος δὲ ὁ ἄνθρωπος μεταξὺ τῶν ὄρατῶν κτισμάτων εὐρίσκεται στολισμένος μὲ αὐτὰ τὰ χαρίσματα, ἔπεται, ὅτι καὶ μόνος αὐτὸς δύναται νὰ λατρεύῃ λογικῶς τὸν Θεόν· καὶ ὅτε διὰ τοῦτο χρεωστῆ ἀπαραιτήτως νὰ τὸν λατρεύῃ ὄχι μόνον δι' ἑαυτὸν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ λοιπὰ κτίσματα, πρὸς τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ προσφέρῃται ὡς ἐπιστάτης καὶ ὡς πατὴρ, οἱ ὁποῖοι παρακαλοῦσι τὸν ἡγεμόνα μιᾶς χώρας, ὁ ἓνας διὰ τὸν ἴδιον οἶκον, καὶ ὁ ἄλλος διὰ τοὺς ὑποκειμένους αὐτῶ. Ὅταν θεωρῇ τὸν ἥλιον, πρέπει νὰ εὐχαριστῇ τὸν δημιουργόν, ὅστις διατηρεῖ τὸ φῶς του, καὶ τὸν προστάζει νὰ φέγγῃ διὰ τὴν ὠφέλειαν τῶν κτισμάτων. Ὅταν βλέπῃ τὴν γῆν, πρέπει νὰ δοξάζῃ ἐκεῖνον, ὅστις τὴν ἔκτισε, καὶ εἰς διατροφὴν τῶν κτισμάτων μὲ γονιμότητα τὴν εὐλόγησε. Καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ὡσαύτως. Ἄν ἀμελήσῃ τὸ τοιοῦτον καθήκον ὁ ἄνθρωπος, ὑβρίζει, διὰ νὰ εἰπῶ οὕτως, τὰ κτίσματα, καὶ φαίνεται καὶ πρὸς τὸν κτίστην ἀχάριστος. Τοῦτο ἐννοεῖ ὁ θεῖος Παῦλος ὅταν λέγῃ· «Τῆ γὰρ ματαιότητι ἡ κτίσις ὑπετάγη.» Ῥωμ. Η', 20.

Τι εἶναι ἡ θεία λατρεία.

(β) Ἡ λατρεία τοῦ Θεοῦ ὑφίσταται εἰς τὴν ὁμολογίαν τῆς ὑμετέρας ὑποταγῆς εἰς τὸ θέλημά του. Ἡ τοιαύτη ὑποταγή πρέπει νὰ ἦναι βαθυτάτη, ἐπειδὴ ἀποβλέπει τὸ ὕψιστον Ὄν, ἐκ τοῦ ὁποίου ἔχομεν πάντα, ὅσα ἂν ἔχωμεν. Πρέπει νὰ ἦναι ἀνυπόκριτος, ἐπειδὴ ἀναφέρεται πρὸς ἐκεῖνον, εἰς τὸν ὁποῖον εἶναι φανεροὶ καὶ οἱ πλεόν ἀπόκρυφοὶ λογισμοὶ τῆς ἡμετέρας καρδίας. Μᾶς παρακινεῖ πρὸς ταύτην τὴν λατρείαν πρῶτον αὐτὸς ὁ Θεός, διὰ τὸ νὰ ἦναι μόνος ἄξιος νὰ λατρεύεται παρ' ἡμῶν· δεύτερον μᾶς ὑποχρεοῦσιν εἰς τὴν λατρείαν του αἱ ἀναρίθμητοι εὐεργεσίαι,

τὰς ὁποίας ἔδειξε πρὸς ἡμᾶς μὲ τὸ νὰ μᾶς πλάσῃ, καὶ ἔξαιρέτως μὲ τὸ νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ διὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ καὶ νὰ μᾶς διατηρῇ κατ' ἐκάστην διὰ τῆς ἀγαθῆς αὐτοῦ προνοίας. Ἡ ἀγία γραφὴ μᾶς διδάσκει, ὅτι αἱ πρὸς ἡμᾶς εὐεργεσίαι τοῦ Θεοῦ εἶναι τοσαῦται, ὥστε δὲν δυνάμεθα νὰ τὸν εὐχαριστήσωμεν κατ' ἀξίαν· « Τί ἀνταποδώσω τῷ Κυρίῳ περὶ πάντων, ὧν ἀνταπέδωκέ μοι; » λέγει ὁ Δαυὶδ Ψαλμ. ριέ, 3⁽³²⁾.

§. 11. Ἡ λατρεία τοῦ Θεοῦ διαιρεῖται εἰς ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν.

Ἡ θεία λατρεία γίνεται ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς (α). Ἡ ἐσωτερικὴ λατρεία υφίσταται (β) εἰς τὴν ἀγάπην καὶ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, εἰς τὴν δοξολογίαν τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ ὀνόματος, εἰς τὴν εὐχαριστίαν διὰ τὰς πρὸς ἡμᾶς εὐεργεσίας του, εἰς τὴν ὁμολογίαν τῆς ἡμετέρας ἀσθενείας καὶ ἀθλιότητος, καὶ εἰς τὴν ἐπίκλησιν τῆς θείας αὐτοῦ βοηθείας. Ἡ ἐξωτερικὴ ἀπαιτεῖ (γ) τὴν ἐξωτερικὴν προσκύνησιν, τὴν ἀνάγνωσιν τῆς προσευχῆς, τοὺς στεναγμοὺς, καὶ τὰ δάκρυα εἰς τὴν ἐξομολόγησιν τῶν ἡμετέρων ἁμαρτιῶν, τὴν χαρὰν καὶ ἠλαρότητα τοῦ προσώπου εἰς τὴν εὐχαριστίαν, τὴν ἐπίσκεψιν τῶν θείων ναῶν, καὶ τὰ τοιαῦτα.

(α) Ἡ ἀληθὴς τοῦ Θεοῦ λατρεία θεμελιούται εἰς τὴν καρδίαν, ἐπειδὴ ἡ ἐξωτερικὴ χωρὶς τῆς ἐσωτερικῆς ὄχι μόνον δὲν εἶναι λατρεία, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας λογίζεται βδελυρὰ ὑπόκρισις ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Ὅταν ὁμως ἡ ἐσωτερικὴ φανερωταί δι' ἐξωτερικῶν σημείων, τότε ὀνομάζεται ἐξωτερικὴ λατρεία. Ἡ ἐσωτερικὴ δύναται νὰ σταθῇ χωρὶς τῆς ἐξωτερικῆς· ἀλλὰ κατ' οὐδένα τρόπον ἡ ἐξωτερικὴ χωρὶς τῆς ἐσωτερικῆς. Δὲν πρέπει ὁμως διὰ τοῦτο νὰ ἀρκώμεθα εἰς μόνην τὴν ἐσωτερικὴν εὐλάβειαν, καὶ νὰ ἀμελῶμεν τὴν ἐξωτερικὴν, ὄχι μόνον διότι εἶναι ἀδύνατον τὸ νὰ μὴ φανερωθῇ εἰς τὰ ἔξω ἡ ἔνδον τῆς καρδίας εὐλάβεια (καθὼς εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴν ἐκφέρῃ στεναγμοὺς ἢ δάκρυα μία μεγάλη θλίψις τῆς καρδίας), ἀλλὰ καὶ διότι τὰ ἐξωτερικὰ ταῦτα σημεῖα τῆς εὐλαβείας γίνονται παράδειγμα οἰκοδομῆς καὶ μιμήσεως πρὸς τοὺς ἄλλους· ὅταν μάλιστα ἡ τοιαύτη λατρεία γίνεται εἰς δημοσίας συναξεῖς. Περὶ ταύτης τῆς ἐσωτερικῆς λατρείας λέγει αὐτὸς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν· « Πνεῦμα ὁ Θεὸς, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνοῦναι ». Ἰωάνν. Δ', 24.

(β) Ἡ θεία λατρεία θεμελιούται κατ' ὅλα τῆς τὰ μέρη εἰς τὴν θεωρίαν τῶν θείων ἰδιοτήτων. Διότι ἂν ὁ Θεὸς ἦναι τὸ ὕψιστον καὶ παντέλειον ἀγαθόν, μὲ τὸ ὁποῖον δὲν δύναται νὰ συγκριθῇ τίποτε, χρεωστέῃ ἡ καρδία ἡμῶν νὰ ἐξάπτεται ἀπὸ τὸ καθαρώτατον πῦρ τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης, καὶ νὰ σπουδάξῃ νὰ ἐνωθῇ μετ' αὐτοῦ· ἂν ἦναι ὁ ἴδιος καὶ ἀπροσωπός

32) Τὸ Ἑβρ. τί ἀνταποδώσω τῷ Κυρίῳ [ἀντί] πάντων τῶν ἀνταποδόσεων αὐτοῦ [τῶν] ἐπ' ἐμοί. Ἀριθμεῖται ρις'. 12.

ληπτὸς κριτῆς, πρέπει νὰ προσέχωμεν νὰ μὴν ἐπισύρωμεν εἰς ἑαυτοὺς τὴν δικαίαν αὐτοῦ ὀργήν, παραβαίνομεν τὰς αἰώνιους αὐτοῦ ἐντολάς· ἂν ἦναι ὁ ἀγιώτατος, πρέπει νὰ λατρεύωμεν τὸ θεῖον αὐτοῦ ὄνομα μὲ ὄλον τὸ ὀφειλόμενον σέβας, καὶ νὰ μὴ δίδωμεν αἰτίαν μὲ τὰς πράξεις ἢ τὰς ἐπιχειρήσεις ἡμῶν εἰς τὸ νὰ βλασφημηταὶ παρ' ἄλλων· ἂν ἦναι ὁ ἀγαθὸς εὐεργέτης καὶ φιλόστοργος πατήρ, πρέπει νὰ ἔχωμεν πάντοτε κατὰ νοῦν τὰς εὐεργεσίας του καὶ νὰ τὸν εὐχαριστῶμεν ἀπὸ καρδίας· ἂν ἦναι ὁ παντοδύναμος Θεὸς, ἡμεῖς δὲ ἐξ ἐναντίας τὰ ἀσθενῆ καὶ καθ' ἑκάστην ὥραν ἁμαρτάνοντα κτίσματα, πρέπει νὰ ὁμολογῶμεν ἐνώπιόν του τὴν ἡμετέραν ἀθλιότητα μὲ μίαν ἐγκάρδιον μετάνοιαν καὶ θλίψιν διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν· ἂν ἦναι ὁ ἀγαθὸς καὶ πανταχοῦ παρὼν Θεός, πρέπει νὰ ζητῶμεν εἰς ὅλας τὰς περιστάσεις τὴν προστασίαν του, καὶ νὰ προσμένωμεν τὴν εὐκαιρόν του βοήθειαν (33). Ἡ ἅγια γραφὴ βεβαίως τὴν ἀληθειαν ταύτην μὲ πολλὰς μαρτυρίας, τὰς ὁποίας δὲν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ προφέρω εἰς μέσον· φαίνεται ὅμως ἀπὸ τὰ εἰρημένα, ὅτι ἡ θεία λατρεία μολύνεται ἀπὸ τὰς κακὰς πράξεις, καὶ ὅτι πρέπει νὰ ἦναι ἐνάρετος, ὅστις θέλει νὰ λατρεύῃ τὸν Θεὸν ἐν ἀληθείᾳ. Πρὸς τοὺς ἀσεβεῖς λέγει ὁ Θεός· « Ἰνα τί σὺ » διηγῆ τὰ δικαιώματά μου, καὶ ἀναλαμβάνεις τὴν διαθήκην μου διὰ στόματός σου· σὺ δὲ ἐμίσησας παιδείαν κ.τ. » Ψαλμ. μθ', 16 (34).

(γ). Τὸ ἐσωτερικὸν πρὸς τὸν Θεὸν σέβας ἔχει σημεῖα ἐξωτερικά· πρῶτον τὴν προσκύνησιν διὰ τῆς μέχρως ἐδάφους κλίσεως, ἢ διὰ τῆς γονυκλισίας (35), μὲ τὴν ὁποίαν φανερούμεν τὴν ἡμετέραν πρὸς Θεὸν ὑποταγήν· δεύτερον τὴν προσευχὴν τὴν γιγνομένην ἀπὸ βιβλίου ἢ ἐκ στήθους, καθόσον ἡ ζέουσα καρδία χορηγεῖ τὰ λόγια εἰς τὸ στόμα. Ἄν τὸ Εὐαγγέλιον κατακρίνη τὰς μακροὺς προσευχὰς, δὲν πρέπει νὰ νομισώμεν, ὅτι αὐταὶ εἶναι καθ' ἑαυτὰς ἀπόβλητοι· ἀπαγε! αἱ μακραὶ προσευχαὶ τότε μόνον εἶναι βδελυκταὶ εἰς τὸν Θεὸν, ὅπότεν γίνωνται καθ' ὑπόκρισιν,

33) Αἰνίττεται Ἰσως ὁ συγγραφεὺς τὸ ρητὸν Ἑβρ. Δ'. 16. Ἰνα λάβωμεν ἔλεον, καὶ χάριν εὐρωμεν εἰς εὐκαιρον βοήθειαν. 34) Τὸ Ἑβρ. τῷ δὲ ἀσεβεῖ εἶπεν ὁ Θεός· « Τί σοι εἰς τὸ διηγῆσθαι τὰ δικαιώματα (κυρίως δόγματα) μου, καὶ ἀναλαμβάνειν τὴν διαθήκην μου ἐπὶ στόματί σου κ.τ. » Ψαλμ. Ν'. 16, 35) Ἀρχαῖον ἔθος ἦτον τῆς Ἐκκλησίας τὸ νὰ προσεύχωνται γονυκλιτῶς οἱ Χριστιανοί· ἔθος κεκυρωμένον ἀπὸ αὐτὸν τὸν Χριστὸν καὶ τοὺς Ἀποστόλους αὐτοῦ, ὡς φαίνεται Λουκ. ΚΒ, 21. Πράξ. Ζ. 60, 36, κ. 5. καὶ ἐκ τοῦ Εὐσεβίου Ἐκκλησι. Ἱστορ. Βιβλ. Ε'. κεφ. 2, ὅπου λέγει διὰ τοὺς χριστιανοὺς στρατιώτας τοῦ Μάρκου Ἀβρηλίου, ὅτι προσήρχοντο γόνυ θέντες ἐπὶ τὴν γῆν—κατὰ τὸ οἰκεῖον τοῖς χριστιανοῖς τῶν εὐχῶν ἔθος. Εἰς αὐτὸ τὸ ἔθος ἔγινεν ἔπειτα κάποια ἐξαιρέσις διὰ τὰς κυριακὰς καὶ τὰς ἡμέρας τῆς Πεντηκοστῆς, ἦγουν ὄλον τὸ διάστημα μεταξὺ τοῦ Πάσχα καὶ τῆς Πεντηκοστῆς, εἰς τὰς ὁποίας ἦτον κεκωλυμένον τὸ γονυκλιτεῖν, ὡς φαίνεται κανόνι τελευταίῳ τῆς ἐν Νικαίᾳ Α'. Οἰκουμ. Συνόδ. καὶ κανόν. 90. τῆς ἐν Τροῦλλῳ (ἀρχαλὰ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ φαίνεται νὰ ἐκλιναν γόνυ καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἡμέρας τὰς μεταξὺ τοῦ Πάσχα καὶ τῆς Πεντηκοστῆς. Πράξ. Β. 5). Προβαίνοντος τοῦ καιροῦ κατηργήθη τὸ ἐπιπνεῖν αὐτὸ τῆς γονυκλισίας ἔθος, καὶ τὰ νῦν δὲν ἔμεινεν εἰς ἡμᾶς ἄλλο ἔχνος γονυκλισίας παρὰ τὴν γιγνομένην ἐν τῇ ἑσπέρᾳ τῆς κυριακῆς τῆς Πεντηκοστῆς, καὶ τὰς ἐν ταῖς νηστεύσιν κοινῶς γιγνομένας καὶ λεγομένας μετανόας.

καὶ ὅταν ὁ προσευχόμενος νομίζῃ νὰ ἐκτέλεσεν ἔργον μέγα πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τῶν τοιούτων προσευχῶν, μ' ὄλον ὅτι ἡ καρδία του δὲν ἠσθάνθη μήτε τὴν ἐλαχίστην νύξιν, Μαθ. 5', 7. ⁽³⁶⁾. Τρίτον, τοὺς στεναγμούς καὶ τὰ δάκρυα, τὰ ὁποῖα προέρχονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἐξετάξῃ προσεκτικῶς ἑαυτὸν, γνωρίζει ὅτι εἶναι ἀσθενής, μεμολυσμένος ἀπὸ πολλὰς αμαρτίας, καὶ διὰ τοῦτο ἄξιός τῆς δικαίας ὀργῆς τοῦ Θεοῦ. Τέταρτον, τὴν χαρὰν τοῦ προσώπου, ἣτις προέρχεται ἀπὸ τὴν εὐφροσύνην τῆς καρδίας, ὅταν αὐτὴ αἰσθάνεται τὰς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ, καθὼς ὁ Δαυὶδ, ὅταν ἔφερεν εἰς τὴν σκηνὴν τὴν κιβωτὸν τοῦ Θεοῦ, ὡς ὀρατὸν σημειῶν τῆς ἀοράτου αὐτοῦ παρουσίας, ἐχόρευσε, καὶ ἔκρουσεν ὄργανα μουσικὰ, χωρὶς νὰ αἰσχυθῆ δι' αὐτό· ἐπειδὴ τὸ ἔκασθεν ἐνώπιον Κυρίου καὶ διὰ τὸν Κύριον, Β'. Σαμουὴλ, 5', 21 ⁽³⁷⁾. Πέμπτον, τὴν ἐπίσκεψιν τῶν ἱερῶν ναῶν· διότι, ἀγκαλιὰ δυνάμεθα κατ' οἶκον καὶ ἐν παντὶ τόπῳ νὰ ἐπικαλωμεθα τὸν Θεόν, μὲ περισσοτέραν ὅμως εὐλάβειαν καὶ ὠφέλειαν γίνεται ἡ προσευχὴ εἰς τοὺς ἱεροὺς ναοὺς, ὅπου συναθροίζεται ἡ κοινότης, ἱεουργοῦνται τὰ μυστήρια, καὶ ὑμνεῖται ἐν ἐνὶ σχεδὸν στόματι ὁ κοινὸς Δεσπότης. Ὅθεν λέγει καὶ ὁ Δαυὶδ· « Εὐφράνθη ἐπὶ τοῖς εἰρηκόσι μοι, εἰς οἶκον Κυρίου, πορευσόμεθα » ⁽³⁸⁾ Ψαλμ. ρκά, 1.

§. 12.

Ἡ θεία λατρεία δὲν μένει ποτὲ χωρὶς ἀμοιβῆς.

Καθὼς ὁ Θεὸς, διὰ τὸ νὰ ἦναι δίκαιος καὶ ἅγιος, ἀποστρέφεται ἐκείνους, ὅσοι ἀμελοῦσι νὰ τὸν λατρεύωσι, καὶ ἀντιφέρονται εἰς τὸ ἅγιόν του θέλημα. οὕτως ἐξεναντίας ἀγαπᾷ, καὶ ἀνταμείβει ἐκείνους, ὅσοι τὸν λατρεύουσιν ἀνυποκρίτως, καὶ σπουδάζουσι νὰ ἐνωθῶσι μετ' αὐτοῦ διὰ τῆς ἀρετῆς· εἰ δὲ μὴ, ἤθελεν ἦσαν ὅμοιοι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὁ δίκαιος καὶ ὁ ἀσεβής· τὸ ὁποῖον ἄτοπον εἶναι νὰ συλλογισθῆ τις καὶ περὶ ἀνθρώπου τινὸς δικαίου, πολλῶ μᾶλλον περὶ Θεοῦ. Ἡ ἅγια γραφὴ τὸ σαφηνίζει ἐξαιρέτως εἰς ἐκείνην τὴν συνομιλίαν τοῦ Ἀβραάμ· « Μὴ συναπολέσης » δίκαιον μετὰ ἀσεβοῦς, καὶ ἔσται ὁ δίκαιος ὡς ὁ ἀσεβής ⁽³⁹⁾; μηδαμῶς σὺ ποιήσης ὡς τὸ ῥῆμα τοῦτο, τοῦ ἀποκτεῖναι δίκαιον μετὰ ἀσεβοῦς, καὶ ἔσται ὁ δίκαιος ὡς ὁ ἀσεβής· μηδαμῶς! Ὁ κρίνων πᾶσαν τὴν γῆν οὐ ποιήσεις κρίσιν; » Γενέσ. ιή, 23, 25. Καὶ ὁ Ἀπόστολος λέγει· « Πιστεῦσαι γὰρ δεῖ τὸν προσερχόμενον τῷ Θεῷ, ὅτι ἔστι, καὶ τοῖς ἐκζητοῦσιν αὐτὸν μισθαποδότης γίνεται » Ἐβρ. ΙΑ', 6.

36) « Προσευχόμενοι δὲ μὴ βαττολογήσητε, ὡς περ οἱ ἔθνη· δοκοῦσι γὰρ, ὅτι ἐν τῇ » πολυλογίᾳ αὐτῶν εἰσακουσθήσονται ». 37) Σημειῶσαι, ὅτι τὴν Β'. Βασιλειῶν ἐνταῦθα ὁ συγγραφεὺς Β'. Σαμουὴλ ὀνομάζει συμφῶνως μετὰ τοὺς Ἑβραίους, οἱ ὁποῖοι τὴν Α. καὶ Β. Βασιλειῶν Α. καὶ Β. Σαμουὴλ ὀνομάζουσι, τὴν δὲ Γ. καὶ Δ. Βασιλ. Α. καὶ Β. Βασιλειῶν. 38) Τὸ Ἐβρ. ρκβ', 1. 39) Τὸ πρῶτον, καὶ ἔσται ὁ δίκαιος ὡς ὁ ἀσεβής, λέπει εἰς τὸ Ἑβραϊκόν.

Μετὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν πρέπει νὰ ᾔηται μία ἄλλη ἀφαιρούτος καὶ αἰώνιος, καθὼς καὶ εἶναι (α), εἰς τὴν ὁποίαν οἱ μὲν δίκαιοι προσμένουσιν ἀμοιβὴν βεβαίαν, οἱ δὲ ἀσεβεῖς ἀναπόδραστον κόλασιν (β).

Τίνι τρόπῳ πληροφορούμεθα ὅτι εἶναι μέλλουσα ζωὴ;

(α) Φανερόν ἐστίναι, ὅτι οἱ δίκαιοι καὶ εὐσεβεῖς ὄχι μόνον δὲν ἀπολαμβάνουσι πάντοτε εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν τὴν προσήκουσαν ἀμοιβὴν, ἀλλὰ καὶ καταδιώκονται πολλάκις, καὶ μυρίας ὑπομένουσι θλίψεις· βλέπομεν ἐξ ἐναντίας τοὺς ἀσεβεῖς νὰ διάγωσι πολλάκις ἄλλην αὐτῶν τὴν ζωὴν μὲ εἰρήνην καὶ ἀπόλαυσιν παντὸς ἀγαθοῦ. Τοῦτο γίνεται κατ' ἐξαιρέτον οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶπομεν ἀνωτέρω, ὅτι ἡ λατρεία τοῦ Θεοῦ δὲν μένει ποτὲ χωρὶς ἀμοιβῆς, ἔπεται ἀναγκαίως, ὅταν ἡ τοιαύτη ἀμοιβὴ δὲν συμβαίνει εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, νὰ ᾔηται μία ἄλλη ζωὴ, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ ἀρετὴ ἀπολαμβάνει τὴν προσήκουσαν ἀμοιβὴν· διότι ποῖος δύναται νὰ φαντασθῆ, ὅτι ὁ Θεὸς ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον, διὰ νὰ ὑπομένῃ ἐνταῦθα μυρίας δυστυχίας καὶ θλίψεις, ἔπειτα τελευταῖον καὶ νὰ ἀπολεσθῇ αἰώνιος! Αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἔθνηκοι, ὅσον τυρλοὶ καὶ ἄν ἦσαν εἰς τὰ λοιπὰ, ἐπίστευον, ὅτι ἡ ἀρετὴ δὲν μένει χωρὶς ἀμοιβῆς. "Ὅθεν ἐπενόησεν τὰ ἡλύσια πεδία καὶ τὰς νήσους τῶν μακάρων, τόπους ἡδονικούς, εἰς τοὺς ὁποίους διέτριβον αἱ ψυχαὶ τῶν ἐναρέτων. Ἡ θεία Γραφὴ βεβαίως πολλαχῶς τὴν ἀληθεῖαν μιᾶς μελλούσης ζωῆς· ὁ Σολομὼν λέγει ἐν τῇ βίβλῳ τῆς σοφίας (40) Γ', 1. « Δικαίων ψυχαὶ ἐν χειρὶ Θεοῦ, καὶ οὐ μὴ ἀφῆται αὐτῶν βάσανος »· καὶ ὁ Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Φιλιππησ. Γ', 20. » Ἡμῶν γὰρ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει » (41). Διὰ τοῦτο καὶ ὀνομάζομεν τὴν παροῦσαν ζωὴν πανδοχεῖον, παροικίαν, ἀποδημίαν, στάδιον καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Καὶ τοῦτο πρέπει νὰ παρηγορῆ τοὺς ἐναρέτους εἰς πᾶσαν προσβολὴν, καὶ νὰ τοὺς εὐφραίνῃ καὶ εἰς αὐτὰς τὰς δυστυχίας, ἐλπίζοντας βεβαίως, ὅτι δὲν θέλει ποτὲ λησμονηθῆ ἡ ἀρετὴ των, ἀλλὰ θέλει ἐκλάμψει ὡς ὁ ἥλιος (42) εἰς τὸν πρέποντα καιρὸν. Τοῦτο συμβάλλει καὶ εἰς τὸ νὰ τοὺς ἐνισχύῃ διὰ νὰ μὴ ἀποκάμωσιν εἰς τὸ στάδιον τῆς ἀρετῆς, μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡ ἀρετὴ αὐτῶν θέλει ἀνταμειφθῆ ποτε μὲ τὰ αἰώνια καὶ οὐράνια ἀγαθὰ. « Οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ » νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς » ἡμᾶς » λέγει ὁ Παῦλος Ῥωμ. Η', 18.

(β) Ἡ ἀμοιβὴ καὶ ἡ κόλασις προέρχονται ἀπὸ τὴν ἀμετάβλητον τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνην. Τίνι τρόπῳ δὲ θέλει γενῆ ἡ ἀμοιβὴ τῶν εὐσεβῶν καὶ ἡ

40) Μαρτυρίαν εἰς μέσον φέρει ὁ συγγραφεὺς ἐξ ἀποκρύφου βιβλίου τῆς σοφίας τοῦ Σολομῶντος, ἕως διὰ τὸ νὰ ἀναγινώσκειται ἐπ' Ἐκκλησιασ. 41) Ἰδε καὶ Α. Κορινθ. Δ'. 7. Ἐφεσ. Β', 6. Κολασσ. Γ', 3. Α. Θεσσαλ. Α, 10. Τιτ. Β', 13. Ἐβρ. ΙΓ', 14. καὶ ἄλλαχῶ. 42) Ματθ. ΙΓ', 43.

κόλασις τῶν ἀσεβῶν, θέλει ὁμιλήσωμεν πλατύτερον εἰς τὸν ἴδιον τόπον, ὅπου καὶ περὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς θέλει εἶναι ὁ λόγος.

§. 14.

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι τόσον ἀσθενὴς καὶ διεφθαρμένος, ὥστε ἔχει μόνον δὲν δύναται νὰ λατρεύσῃ τὸν Θεὸν ἐξ οἰκείας δυνάμεως (α), ἀλλ' ἐξ ἐναντίας φαίνεται ἔμπροσθεν τῶν ἀγίων αὐτοῦ ὀφθαλμῶν ἀκάθαρτος καὶ καθημερινὸς παραβάτης τοῦ νόμου του (β).

Ἀπόδειξις τῆς διαφθορᾶς τῆς ἡμετέρας φύσεως.

(α) Ἡ ἡμετέρα ἀσθένεια καὶ διαφθορὰ εἶναι κατὰ τὴν δόξαν προσέτι καὶ αὐτῶν τῶν ἐθνικῶν βεβαία καὶ ἀναμφίβολος. Βλέπομεν πολλοὺς συγγραφεῖς ἐξ αὐτῶν νὰ ἐλεεινολογῶσι τὴν διαφθορὰν τῶν ἀνθρωπίνων ἡθῶν, νὰ κατηγορῶσι τὰ ἀδάμαστα τῶν ἀνθρώπων πάθη, νὰ ἀγανακτῶσι διὰ τὴν ἀκαταστασίαν, τὰς καταδυναστεύσεις καὶ ἀδικίας αὐτῶν, καὶ νὰ παριστάνωσιν ἕναργῶς τοὺς σκληροὺς πολέμους, τὰς πανουργίας, τὰς ἀπάτας, τὰς συκοφαντίας, τὰς ἀθεμίτους ἡδονάς, τὴν γαστρομαργίαν, τὴν πλεονεξίαν, τὴν ὑπερηφάνιαν, τὸν φθόνον, τὸ πρὸς ἀλλήλους ἀσυμπαθὲς καὶ ἀκοινωνήτον, καὶ ἄλλας τοιαύτας κακίας (43). Διὰ τοῦτο ἐπενόησε καὶ ἡ ἀρχαιότης ἐκείνου τοὺς δύο περιφήμους φιλοσόφους, τὸν Δημόκριτον, λέγω, καὶ τὸν Ἡράκλειτον, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ πρῶτος ἐγέλα ἐφ' ὅλης τοῦ τῆς ζωῆς τὴν ἀνθρωπίνην ματαιότητα, ὁ δευτέρος ἔκλαψε τὴν ἀνθρωπίνην ἀθλιότητα. Βεβαίῳ πρὸς τούτοις τὴν διαφθορὰν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ τοῦτο, ὅτι, πρὶν ἔτι νὰ λάμψῃ πανταχοῦ τὸ φῶς τοῦ Εὐαγγελίου, ὅλος σχεδὸν ὁ κόσμος (πλὴν ὀλίγων ἐθνῶν, εἰς τὰ ὁποῖα ἐφάνη τὸ φῶς τῆς ἀληθινῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως) ἐπροσκύνει τὸ φθαρτὸν ξύλον, τὸν ἄργυρον καὶ τὸν χρυσόν, καὶ ἐν ἀνθρωπίνῃ μορφῇ τοιαῦτα εἶδωλα, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ ποιηταὶ ἀποδίδουσι τὰς αἰσχροτάτας ἀμαρτίας, ἐπροσκύνει πολλὰ τετράποδα καὶ ἐρπετὰ ζῶα· οἶον, κροκοδείλους, βόας καὶ γαλαῖς, ἔτι δὲ σκόροδα καὶ κρόμμυα, εἰς τὰ ὁποῖα προσέφερε θυσίας, λατρεύων αὐτὰ ὡς Θεούς. Εἶναι δυνατόν νὰ φθάσῃ περαιτέρω ἢ τυφλότης τῶν λογικῶν ἀνθρώπων; ἢ εὐρίσκειται τάχα ἀπόδειξις ἄλλη σαφεστέρα καὶ λαμπροτέρα παρὰ ταύτην; Μὲ τοιαύτην ἀμυδρὰν ἔννοιαν, τὴν ὁποίαν εἶχον περὶ Θεοῦ οἱ ἄνθρωποι, σύμφωνα ἦσαν ἐπομένως καὶ τὰ ἔθη των, καὶ ὅλη των ἡ ζωὴ δὲν ἦτον παρὰ μία ψηλάφησις ἐν τῷ σκότει τῆς νυκτός. Ἐντεῦθεν ἐπροξενήθη ὁ ἀφανισμὸς καὶ ἡ καταστροφὴ τῶν μεγίστων βασιλειῶν, καὶ εὐτυχεστάτων δημοκρατιῶν, καὶ τῶν περιφανεστάτων δυναστειῶν. Καὶ ἂν οἱ ἄνθρωποι ἔθετον καὶ ἄλλους νόμους περισσοτέρους, καὶ μετεχειρίζοντο ὅλην τὴν προσήκουσαν αὐστηρότητα διὰ τὴν τήρησιν αὐτῶν, ἦτον ὅμως ἀδύνατον εἰς αὐτοὺς νὰ κρατήσωσι τὸν ὀρμητικὸν ποταμὸν τῆς κακίας, καὶ προτιμότερον ἤθελον ἀκυρωθῶσιν οἱ νόμοι ἀπὸ τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἀνθρωπίνης κακίας, παρὰ νὰ χαλινωθῇ ἡ κακία ὑπὸ τῶν νόμων. Καὶ πόσον μέγας δὲν εἶναι ἔτι καὶ τὴν σήμερον ὁ ἀριθμὸς τῶν νόμων, τῶν δικαστη-

43) Ἴδε Ῥωμ. Α', 26—32.

ρίων, τῶν ψηφισμάτων, τῶν φυλακῶν καὶ τῶν κολάσεων; μὲ ὄλον τοῦτο δὲν ἐξερρίζωθή ὀλοτελῶς ἡ κακία, μὲ ὄλον τοῦτο ὑπερβάλλει ἡ δύναμις τῆς βασιλευσύνης εἰς τὸν κόσμον κακίας, καὶ ἡ ἁμαρτία παροξύνεται κατὰ πάσης ἀντισταμένης ἐξουσίας. Ἐντεῦθεν δὲ φαίνεται ἀναμφιβόλως ἡ ἄκρα διαφθορὰ τῆς ἡμετέρας φύσεως, καὶ ἐξαιρέτως, ὅταν παραβάλλωμεν τὰ εἰρημένα μὲ ὅσα λέγει περὶ τούτου ἡ ἁγία γραφή, ἡ ὁποία εἰς πολλοὺς τόπους κλαίει τὴν ἀνθρωπίνην ἀθλιότητα. Οὕτω λέγει Γενέσ. 5', 11, 12. α' Ἐφθάρη δὲ ἡ γῆ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπλήσθη ἡ γῆ » ἀδικίας: καὶ εἶδε κύριος ὁ Θεὸς τὴν γῆν, καὶ ἦν κατε- » φθαρμένη κτ. » (44) καὶ Ψαλμ. ιγ', 2, 3. « Κύριος ἐκ τοῦ οὐ- » ρανοῦ διεκύψεν ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, τοῦ ἰδεῖν » εἰ ἔστι συνιών, ἢ ἐκζητῶν τὸν Θεόν. Πάντες ἐξέκλιναν, » ἅμα ἠχρειώθησαν· οὐκ ἔστι ποιῶν χρησότητα, οὐκ ἔστιν » ἔως ἐνός » (45). Μαρτυρεῖ δὲ τὴν ἡμετέραν ἀδυναμίαν καὶ διαφθορὰν ὁ ἔνδοθεν ἡμῶν κινούμενος πόλεμος, ὁ ὁποῖος φαίνεται ἐκ τούτου, ὅτι δὲν πράττομεν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θέλομεν καὶ κρίνομεν ὡς ἀγαθόν, ἀλλ' ἐνεργοῦμεν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἡμεῖς οἱ ἴδιοι κρίνομεν ὡς κακόν· διότι βασιλεύει εἰς ἡμᾶς μία τυραννικὴ ἐξουσία, ἡ ὁποία μᾶς βιάζει πρὸς τὴν κακίαν. α' Βλέπω δὲ ἕτερον νόμον ἐν τοῖς μέλεσί μου, ἀντιστρα- » τευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου, καὶ αἰχμαλωτίζοντά » με τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας, τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσί μου » Ῥωμ. Ζ', 23. λέγει ὁ Παῦλος. Καὶ ἐντεῦθεν ἔπεται, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, θεωρούμενος κατὰ ταύτην τὴν κατάστασιν, εἶναι πολλὰ ταλαίπωρος. « Τα- » λαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος! τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώ- » ματος τοῦ θανάτου τούτου; » (Αὐτ. 24). Ὅθεν ὀνομάζει τὸν ἄνθρωπον εἰς πολλοὺς τόπους ἡ θεία γραφή ταλαίπωρον, ἐλεεινόν, τυφλόν καὶ γυμνόν (46) καὶ τὸν περιγράφει τοιοῦτον, ὁ ὁποῖος χωρὶς τῆς χάριτος τῆς ἀποκαλύψεως (47) δὲν δύναται νὰ πράξῃ τίποτε καλόν, ἀλλ' ἔχει χρεῖαν πνευματικῆς ἀναγεννήσεως. Ἐκ τοῦ ὁποίου φαίνεται, ὅτι ὁ ἄνθρωπος μόνος καὶ διὰ μόνης τῆς οἰκείας δυνάμεως δὲν δύναται νὰ εὐαρестήσῃ εἰς τὸν Θεόν. Δέγω διὰ μόνης οἰκείας δυνάμεως· ἐπειδὴ περὶ τοῦ πόσον δύναται ἡ εὐαγγελικὴ χάρις εἰς τὸν ἄνθρωπον, θέλει λαλήσωμεν μετὰ ταῦτα. Πόθεν δὲ ἔχει τὴν ἀρχὴν αὐτὴ ἡ διαφθορὰ, θέλει τὸ ἐξετάσωμεν, ὅταν ὁμιλήσωμεν περὶ τῶν προπατόρων. Περὶ τῆς διαφθορᾶς ταύτης τοῦ ἀνθρώπου ἐλαλήσαμεν πλατύτερον, καθότι ἡ θεωρία ταύτης μᾶς ὀδηγεῖ πρὸς τὴν εὐαγγελικὴν χάριν.

(6) Διὰ νὰ φανῇ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ φοβερόν τοῦ Θεοῦ κριτήριον δίκαιος ἔπρεπε νὰ ἦναι ἀναμάρτητος· ποῖος ὅμως ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους δύναται νὰ

44) Εἰς τὸ Ἑβρ. λέγεται: τὸ Κύριος. Γενέσ. 5', 12. 45) Τὸ Ἑβρ. — — — ἔμα προσώ-
 ζεσαν, οὐκ [ἦν] ποιῶν ἀγαθόν οὐδὲ εἰς; Ψαλμ. ιδ', 2, 5. 46) Ἀποκάλυψ. Γ', 17. Ἴδε
 τὸ ῥητὸν ὀλόκληρον εἰς τὸ τέλος τοῦ 17 §. 47) Ἀποκάλυψιν ἐνταῦθα ἐνοεῖ ὁ συγ-
 γραφεὺς τὴν δόξα τῶν ἀληθειῶν, ἥτις γίνεται διὰ θύματος; ὑπὸ τῆς παντοδυναμίας
 τοῦ Θεοῦ πρὸς ἀντιδιαστολήν τοῦ φυσικοῦ λόγου.

τὸ καυχῆσθαι; Πᾶς ἕνας ἀμαρτάνει καθ' ἑκάστην ὥραν ἔργῳ, λόγῳ καὶ διανοίᾳ, καὶ οὐδεὶς ἐφάνη τοσοῦτον ἅγιος, ὥστε νὰ μὴ ἀμαρτήσῃ εἰς ὄλον τὸ διάστημα τῆς ζωῆς αὐτοῦ. Ὅθεν λέγει καὶ ἡ θεία γραφή· « Ἐὰν » εἴπωμεν, ὅτι ἀμαρτίαν οὐκ ἔχομεν, ἑαυτοὺς πλανῶμεν » Ἰωάν. Α', 8· « Ἐπτάκις τῆς ἡμέρας πεσεῖται ὁ δίκαιος » (48)· καὶ « Ἐγενήθημεν ὡς ἀκάθαρτοι πάντες, ὡς ῥάκος ἀποκα- » θημένης πᾶσα ἡ δικαιοσύνη ἡμῶν » Ἡσαΐου ΞΔ', 6 (49) καὶ « Οὐ δικαιοθήσεται ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν » Ψαλ. ρμβ'. (50).

§. 15. Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι πλέον ἐν τῇ καταστάσει τῆς τελειότητος.

Ἐκ τούτων ἀπάντων βλέπει πᾶς ἕνας, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει πλέον ἐκείνην τὴν τελειότητα, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν, ὅταν ἐκτίσθη παρὰ τοῦ Δημιουργοῦ.

Εἴπομεν ἀνωτέρω (§. 7), ὅτι ὁ Θεὸς εἶχε κτίσει τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἰδίαν, τουτέστι σοφόν, ἅγιον, ἀθῶον, ἐπιβρέπη πρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ ἐστολισμένον μὲ τὰς λοιπὰς τελειότητας. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὴν σήμερον δὲν εὐρίσκονται πλέον αἱ τελειότητες αὗται εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἔπεται ὅτι ὁ ἄνθρωπος εὐρίσκεται σήμερον εἰς χειροτέραν κατάστασιν ἀπ' ἐκείνην, εἰς τὴν ὁποίαν τὸν ἔκτισεν ὁ Θεός. Καὶ πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ πιστεύσῃ τις, ὅτι ὁ σοφὸς καὶ ἀγαθὸς δημιουργὸς ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον μὲ τσαύτας ἐλλείψεις καὶ ἀσθενείας, ὅσας βλέπομεν σήμερον εἰς αὐτόν; Πρέπει λοιπὸν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀπόλεσεν ἰδίᾳ πταισμάτι τὰς τελειότητας, ὅσας εἶχε χαρίσει εἰς αὐτόν ὁ Θεός, καὶ τὰς ὁποίας ἡ ἁγία γραφή, εἰκόνα Θεοῦ ὀνομάζει· « Πάντες γὰρ, ἡμαρτον, καὶ ὕστε- » ροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ », λέγει ὁ Ἀπόστολος Ῥωμ. Γ', 23.

§. 16. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι πταίστης ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

Ἐπέπεσε λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος, ὡς προπετῆς παραβάτης τοῦ Θεοῦ νόμου, ὑποκάτω εἰς ὄλον τὸ βάρος τῆς θείας ὀργῆς.

Εἴπομεν ἀνωτέρω, ὅτι ἡ τελεία λατρεία τοῦ Θεοῦ δὲν μένει χωρὶς ἀμοιβῆν. Ὡσαύτως ἐδειξαμεν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, διὰ τὸ νὰ ἦναι διεσθαρμένος, δὲν δύναται νὰ προσφέρῃ τελείαν λατρείαν εἰς τὸν Θεόν. Ἄλλο λοιπὸν δὲν προσμένει παρὰ τὴν θείαν ὀργήν· ἐπειδὴ τί ἄλλο εἶναι πρεπωδέστερον εἰς τὴν ἀσέβειαν του, παρὰ τὸ νὰ τὸν ἀποβάλῃ ὁ δικαιοτάτος Θεὸς ἀπὸ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ χάριν; Ἐπονται δὲ ἀπὸ τὴν ἀποβολὴν ταύτην μυρία κακά. Καὶ ἀγκαλὰ ἡμεῖς δὲν διίσχυρίζώμεθα, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν εὐσπλαγχνίζεται τὴν ἀνθρωπίνην ἀθλιότητα, μῆτε οἰκτερεῖ τὸν ἄνθρωπον, δὲν πρέπει ὅμως μῆτε νὰ ὑποθέσωμεν ἐξ ἐναντίας, ὅτι εἶναι καθ' ἑαυτὸν ἅγιος ὁ ἄνθρωπος τῆς τοιαύτης εὐσπλαγχνίας· εἰδὲ μὴ, πρέπει νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι Θεὸς δίκαιος, ἢ ὅτι ἡ εὐσπλαγχνία του εἶναι μία

48) Ἐλήφθη τὸ ῥῆτὸν ἐκ τῶν Παροιμ. κδ', 16. ὅπου τὸ ἑβραϊκὸν καὶ οἱ ἑβδομήκοντα συμφώνως λέγουσιν « Ἐπτάκις γὰρ πεσεῖται ὁ δίκαιος » χωρὶς τὸ ἡμέρας.

49) Τὸ ἑβρ. « Καὶ ἐγεν. ὡς ἀκάθαρτοι πάντες ἡμεῖς, ὡς ῥάκος καταμηνίων πᾶσαι αἱ δικαιοσύναι ἡμῶν » Ἡσ. ξδ', 5. 50) Εἰς τὸ ἑβρ. ἀριθμεῖται ρμγ'.

τυφλή εὐσπλαγγνία, καὶ μεταχειρίζεται τὸν δίκαιον ὡς ἀσεβῆ, τὸ ὁποῖον αἰχρὸν εἶναι καὶ μόνον νὰ συλλογισθῆ τις περὶ Θεοῦ. Τίτι δὲ τρόπον γίνεται ἄξιος τῆς θείας εὐσπλαγγνίας ὁ ἄνθρωπος, θέλει λαλήσωμεν καθεξῆς. Ἡ ἅγια γραφὴ λέγει ῥητῶς « Ἐπικατάρματος πᾶς ἄνθρωπος, ὃς » οὐκ ἐμμένει ἐν πᾶσι τοῖς λόγοις τοῦ νόμου τούτου » Δευτ. κζ', 26 (51). κτ. καὶ α Ἐθλίψις καὶ στενοχωρία ἐπὶ πᾶσαν » ψυχὴν ἀνθρώπου τοῦ κατεργαζομένου τὸ κακόν ». Ρωμ. Β', 9.

§. 17. Ὁ ἄνθρωπος χρεωστῆ νὰ ζητήσῃ μέσον διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν
θεῖαν χάριν.

Καὶ ἐπειδὴ εἶναι φοβερόν νὰ πέσῃ τις εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ζῶντος Θεοῦ, χρεωστῆ ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀναζητήσῃ κἀνένα μέσον διὰ νὰ ἀποκτήσῃ παλιν τὴν θεῖαν χάριν, καὶ νὰ ἀποφύγῃ τὴν πρέπουσαν αὐτῷ τιμωρίαν.

Ὁ ἄρρώστος ζητεῖ τὸν ἰατρὸν, ὁ δυστυχῆς τὸν λυτρωτὴν, καὶ ὁ πταίστης τὸν μεσίτην. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος (καθὼς ἐρρήθη ἀνωτέρω) εἶναι πνευματικῶς ἄρρώστος, εἰς ἄκρον ταλαίπωρος καὶ πταίστης ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἢ κατάστασις του ἔπρεπε νὰ ἦναι τόσο κακὴ καὶ ἀπεγνωσμένη, ὥστε δὲν ἔμενε πλέον εἰς αὐτὸν ἐπιθυμία νὰ ζητήσῃ μέσον, ἢ κἂν νὰ τὸ δεχθῆ, ἂν ἄλλος τις ἤθελε τοῦ τὸ προσφέρειν, διὰ νὰ ἐλευθερωθῆ ἀπὸ τὴν δυστυχιστάτην ταύτην κατάστασιν. Καὶ τῷ ὄντι ἐστάθησαν καὶ εἶναι ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι δὲν γνωρίζουσι τὴν ἰδίαν ἀσθένειαν, καὶ πεπωρωμένοι δὲν πιστεύουσιν, ὅτι ἔχουσι χρεῖαν σωτήρος (τὸ ὁποῖον εἶναι μία γέα ἰσχυροτάτη ἀπόδειξις τῆς ἀνθρωπίνης διαστροφῆς): ἡμεῖς ὅμως πρέπει νὰ βδελυτώμεθα τὴν τοιαύτην πώρωσιν, καὶ μὲ τὴν ὁδηγίαν τοῦ υγιαίνοντος λόγου, καὶ τὴν βοήθειαν τῶν ἁγίων γραφῶν, νὰ ἤμεθα πεπληροφορημένοι, ὅτι « οὐ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, » ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες » (52), καὶ νὰ προσέχωμεν νὰ μὴ προσαρμόσωμεν εἰς ἑαυτοὺς ἐκεῖνα τὰ λόγια τοῦ Ἰωάννου « ὅτι λέγεις, » ὅτι πλούσιός εἰμι, καὶ πεπλούτηκα, καὶ οὐδενὸς χρεῖαν » ἔχω καὶ οὐκ οἶδας, ὅτι σὺ εἶ ὁ ταλαίπωρος, καὶ ἐλεεινός, καὶ πτωχός, καὶ τυφλός, καὶ γυμνός » Ἀποκ. Γ', 17.

§. 18.

Ἀδύνατον εἶναι εἰς τὸν ἀνθρώπινον νοῦν νὰ εὕρῃ τοῦτο τὸ μέσον, διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν θεῖαν χάριν, καὶ νὰ ἀνακαινίσῃ τὴν διεσθαρμένην αὐτοῦ φύσιν.

Ὅσα μέχρι τοῦδε ἐρρήθησαν, εἶναι καταληπτὰ εἰς τὸν ἡμέτερον νοῦν, καὶ οὐδεὶς δύναται νὰ τὰ ἀρνηθῆ ἀλλ' ὅποταν ὁ ἡμέτερος νοῦς θελησῇ νὰ συλλογισθῆ κἀνένα μέσον διαλλαγῆς μετὰ τὸν Θεόν, καὶ τὸν τρόπον διὰ νὰ ἐλευθερωθῆ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν δυστυχίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔπεσεν,

51) Τὸ ἔβρ. α Ἐπικατάρματος ὃς ἂν οὐκ ἐμπεδῶσῃ τοὺς λόγους τοῦ νόμου τούτου, τοῦ ποιῆσαι αὐτούς. α Ἰδε καὶ Γαλάτ. γ', 10, ὅπου μεταχειρίζεται τὴν παρούσαν ῥῆσιν ὁ Ἀπόστολος μικρὸν παρηλλαγμένην ἀπὸ τὸ ἔβρ. καὶ τοὺς Ἐβδ. 52) Ματθ. θ', 12.

εὐθὺς ἀμνηχανεῖ, καὶ δὲν εὐρίσκει τρόπον βοηθείας. Συλλογιζόμενος τὴν ἀνεξάντλητον ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, γνωρίζει, ὅτι εὐρίσκεται τοιοῦτον μέσον· ἀδυνατεῖ ὅμως νὰ καταλάβῃ ὅποῖον εἶναι αὐτὸ τὸ μέσον.

Τι δύναται ὁ νόμος καὶ ἡ μετάνοια χωρὶς τὸ Εὐαγγέλιον.

Ἄν νομίση, ὅτι ἡ πλήρωσις τοῦ θείου νόμου καὶ ἡ μετάνοια εἶναι τὸ τοιοῦτον μέσον, λανθάνεται· καθότι αὐτὸ τὸ μέσον εἶναι ἀνίσχυρον, καὶ δὲν ὠφελεῖ τὸν ἄνθρωπον, ὅταν δὲν ᾔηται πεφωτισμένος ὑπὸ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ. Ἡ πλήρωσις τοῦ θείου νόμου ἤθελεν ἦτον ἰσχυρὸν μέσον, ἂν ἐπιμένωμεν σταθερῶς εἰς τὸ ἀγαθόν, καὶ δὲν παραβαίνωμεν τὸν αἰώνιον τοῦ Θεοῦ νόμον· ἀλλ' ἐπειδὴ (καθὼς προείπομεν) πᾶς ἕνας ἀμαρτάνει ἔργῳ, λόγῳ καὶ διανοίᾳ, καὶ δὲν εὐρέθη ποτέ τις, μήτε εὐρίσκειται τόσον ἅγιος, ὥστε νὰ μὴν ἡμάρτησεν, ἔπεται, ὅτι εἶναι ἀνίσχυρον τὸ τοιοῦτον μέσον εἰς τὸν φυσικὸν ἄνθρωπον διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν θείαν χάριν, καὶ νὰ δικαιωθῇ ἔμπροσθεν εἰς τὸ κριτήριον τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο ἐνόησε καὶ ὁ Παῦλος, ὅταν ἔλεγεν, ὅτι « Οὐ δικαιούται ἄνθρωπος » ἐξ ἔργων νόμου » Γαλάτ. Β', 16, καὶ ὅτι « Χωρὶς νόμου δικαιοσύνη Θεοῦ πεφανέρωται » Ῥωμ. Γ', 21, καὶ « Ὅσοι γὰρ » ἐξ ἔργων νόμου εἰσὶν, ὑπὸ κατάραν εἰσὶ, » Γαλάτ. Γ', 10, καὶ ὁ Δαυὶδ λέγει « Καὶ μὴ εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν μετὰ τοῦ » δούλου σου· ὅτι οὐ δικαιωθήσεται ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν » Ψαλμ. ρβ'. 2 (58). Δὲν πρέπει νὰ συμπεράνωμεν ὅμως ἐκ τούτου (καθὼς τινες ἐσυμπέραναν ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Παύλου), ὅτι δὲν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἐργαζώμεθα τὸ ἀγαθόν, καὶ νὰ πληρῶμεν τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ· ἄπαγε! τοῦ Ἀποστόλου ὁ σκοπὸς εἶναι ἀπλῶς οὗτος, ὅτι δὲν πρέπει νὰ φαντάζώμεθα, ὅτι δυνάμεθα νὰ δικαιωθῶμεν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἐκ τῶν ἡμετέρων ἔργων (ὡς θέλει λαλήσωμεν περὶ τούτου πλατύτερον εἰς τὸν ἴδιον τόπον). Ὡσαύτως ἀνίσχυρος εἶναι καὶ ἡ μετάνοια (τὴν ὁποίαν ἴσως ἤθελέ τις νομίσει νὰ ᾔηται ἡ μόνη ἐλπίς τοῦ πταιστού, καὶ ἡ παρηγορία τοῦ ἀμαρτωλοῦ)· καθότι ἡ μετάνοια, διὰ τῆς ὁποίας θέλει νὰ ἐξιλεώσῃ τὸν Θεὸν ὁ ἄνθρωπος, πρέπει νὰ ᾔηται ἀληθῆς μετάνοια· ὁ μετανῶν πρέπει νὰ ἐκκλίνῃ ὀλοτελῶς ἀπὸ τὸ κακόν, καὶ νὰ κάμῃ βεβαίαν ἀπόφασιν νὰ μὴν ἐπιστρέψῃ ποτὲ πλέον εἰς αὐτό. Εἶναι ὅμως δυνατόν νὰ εὐρεθῇ τοιαύτη μετάνοια εἰς ἄνθρωπον ἄκως διεφθαρμένον, καὶ πολεμουμένον ὑπὸ τῶν ἰδίων παθῶν; κατ' οὐδένα τρόπον! Τὸ μέτρον τῆς κακίας, διὰ τῆς ὁποίας ἔβλαψε τὸν ἄπειρον Θεόν, εἶναι τόσον ὑπερβολικόν, ὥστε δὲν ἐξαρκεῖ μόνῃ ἡ ἐπιστροφή ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας. Ἀσίνῳ νὰ λέγω, ὅτι, καὶ ἀφοῦ γνωρίσῃ τὴν ἀμαρτίαν αὐτοῦ, πίπτει καὶ πάλιν εἰς αὐτὴν, καὶ ἂν ἤθελεν ἔχῃ ὅλην τὴν πρόπουσαν προσοχὴν· διότι ἡμεῖς ποτιζώμεθα τὴν ἀμαρτίαν ὡς ὕδωρ (54), καὶ εἴμεθα, καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος (55) « Πεπραμένοι ὑπὸ τὴν ἀμαρτίαν » καὶ

53) Εἰς τὸ ἔβρ. ἀριθμεῖται ρμγ'. 54) Γραφ. φρασ. Ἰδε ἰδὲ ἐέ, 16. λδ', 7. Ψαλ. ρβ'. 18.

55) Ῥωμ. ζ', 14. Ἰδε ἄ. (Γ. κατὰ τοὺς Ἑβδ.) Βασ, κ', 20, 25, ἄ. Πσ. ν', 1.

Εἰς τὸν Πανιερώτατον Συγγραφέα τῆς βίβλου.

Ἡ ΒΙΒΛΟΣ ΤΕΟΝ ΕΝΝΕΠΕ ΜΟΙ, ΠΑΤΕΡ—ΕΜΜΙ ΠΛΑΤΩΝΟΣ
ΘΕΙΟΥ—ΠΩΣ ΔΕ ΔΟΓΟΥΣ ΟΙΔΕ ΘΕΟΙΟ ΠΛΑΤΩΝ;—
ΟΥ ΤΟΝ ΑΘΗΝΗΣΙΝ ΣΟΦΙΗΣ ΗΓΗΤΟΡΑ ΣΔΘΡΑΣ
ΦΗΜΙ Γ' ΕΓΩ ΚΕΙΝΟΝ ΚΡΕΣΣΟΝΑ ΠΑΡΑΠΟΛΓ ΔΕ,
ΤΗΣ ΘΕΙΗΣ ΟΣ ΕΩΝ ΙΔΡΙΣ ΣΟΦΙΗΣ ΙΕΡΑΡΧΗΣ,
ΜΟΣΧΑΣ ΕΥΣΕΒΕΩΝ ΝΥΝ ΑΓΥΡΙΝ ΔΙΠΕΙ—
ΕΥ Γ' Ο ΠΛΑΤΩΝ!—ΤΥΠΟΣ ΗΓΕ ΠΕΛΩΝ ΕΣΘΛΟΥ ΒΙΟΤΟΙΟ,
ΗΓΕΙΤΑΙ ΟΙΜΟΥ ΟΥΡΑΝΙΟΥ ΠΡΟΦΡΟΝΩΣ.
ΕΙ ΔΕ Σ' ΟΠΗΔΕΙΝ ΤΩΔ' ΗΓΗΤΟΡΙ ΘΥΜΟΣ ΑΝΗΚΕ,
ΣΥΝΝΕΧΕΩΣ ΒΟΥΛΟΥ ΣΑΣ Μ' ΑΝΑ ΧΕΙΡΑΣ ΕΧΕΙΝ.

Ὁ Μεταφραστής.

τοιαύτη διεφθαρμένη καὶ φιλαμαρτήμων εἶναι ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου, ἐν ὅτῳ ζῆ! Ἐγὼ δὲν λαλῶ ἐνταῦθα περὶ τῆς εὐαγγελικῆς μετανοίας, ἤγουν περὶ τῆς μετανοίας ἐνὸς ἀληθοῦς χριστιανοῦ· αὐτὴ εἶναι παντάπασιν ἄλλης φύσεως· καὶ μοὶ εἶναι γνωστὸν ὅποια εἶναι ἡ δύναμις τῆς, καθὼς θέλει λαλήσω περὶ ταύτης μετέπειτα· ἀλλ' ὁ λόγος εἶναι, ἂν ὁ ἄνθρωπος δύναται χωρὶς τῆς χάριτος τοῦ Εὐαγγελίου νὰ δεῖξη μετάνοιαν ἀληθῆ. Ἡ πρότασις, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει δύναμιν ἰκανὴν ἀφ' ἑαυτοῦ εἰς τὸ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν θείαν χάριν, ἐξ ἐναντίας δὲ καὶ παροξύνει τὸν Θεὸν εἰς ὀργὴν καθ' ἑκάστην, εἶναι μὲν εἰς τὸν φυσικὸν λόγον καταληπτῆ, φαίνεται δὲ ἔτι σαφέστερον ἐκ τῆς ἁγίας γραφῆς· οὕτω λέγει ὁ Παῦλος Ῥωμ. Γ', 9. α Προηρησιασάμεθα » γὰρ Ἰουδαίους τε καὶ Ἑλληνας πάντας ὑφ' ἁμαρτίαν » εἶναι » τουτέστιν, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἐκρημνίσθησαν εἰς τὴν ἄβυσσον τῆς ἁμαρτίας, καὶ δὲν δύναται νὰ ἐκβῶσιν ἀπ' αὐτὴν ἐξ οἰκείας δυνάμεως. Τοῦτο ἔπρεπε νὰ τυπώσῃ πᾶς ἕνας εἰς τὴν καρδίαν του· ἐπειδὴ ἐκ τούτου φαίνεται, πόσον εἶναι ἀναγκασιότατη εἰς τὸν ἄνθρωπον ἡ εὐαγγελικὴ πίστις· καθὼς διδάσκουσι περὶ τούτου σαφέστατα αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Παύλου πρὸς Ῥωμαίους, Γαλάτας καὶ Ἑβραίους. Καὶ τῷ ὄντι οὐδεὶς ζητεῖ τὸν ἱατρὸν, πρὸ τοῦ νὰ καταλάβῃ, ὅτι εἶναι ἀσθενής. Καὶ πρέπει λοιπὸν νὰ πείσωμεν εἰς ἀπόγνωσιν; ἤθελεν ἐρωτήσῃ τις· βεβαίωτατα! ὅταν θεωρήσωμεν τὸν ἑαυτὸν μας. Ὅταν ὁμως στοχασθῶμεν τὴν ἀμετρον ἀγαθότητα καὶ ἄπειρον σοφίαν τοῦ Θεοῦ, εὐθὺς ἀφανίζεται ἡ ἀπόγνωσις, καὶ ἀναζωοῦμεθα μὲ τὴν ἐλπίδα. Θαρρῶντες εἰς τὴν θείαν ἀγαθότητα, πρέπει νὰ ἐκφωνήσωμεν μετὰ τοῦ προφήτου Ἡσαΐου· α Καὶ εἰ μὴ Κύριος Σα- » βαὼθ ἐγκατέλιπεν ἡμῖν σπέρμα, ὡς Σόδομα ἂν ἐγεν- » νήθημεν, καὶ ὡς Γόμορρα ἂν ὠμοιώθημεν » Κεφ. α', 9 (56). Τοῦτο δὲ τὸ εὐλογημένον σπέρμα εἶναι ὁ Χριστὸς, κατὰ τὸ Γαλάτ. γ', 16 (57). Πρέπει πρὸς τούτους νὰ ἐνθυμώμεθα ἐκεῖνα τοῦ Παύλου τὰ λόγια. α Νυνὶ δὲ χωρὶς νόμου δικαιοσύνη Θεοῦ πεφανέρω- » ται, μαρτυρουμένη ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν » Δικαιοσύνη δὲ Θεοῦ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς πάντας » καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς πιστεύοντας ». Ῥωμ. γ', 21, 22.

Τὰ μέχρι τοῦδε εἰρημένα ἀπεδείχθησαν ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ φυσικοῦ λόγου, καὶ διὰ περισσοτέραν αὐτῶν σαφήνειαν ἐλέγχθησαν καὶ κατάλληλοι μαρτυραὶ ἐκ τῆς ἁγίας γραφῆς. Τὸ ἐπόμενον μέρος θεμελιούται εἰς μόνην τὴν ἁγίαν γραφήν· ἀγκαλὰ συντείνῃ πολλάκις πρὸς σαφήνειαν ταύτης καὶ ὁ φυσικὸς ἡμῶν λόγος.

56) Τὸ Ἑβρ. ἔχει ὑπόλειμμα ἀντὶ τοῦ σπέρμα· ἡ ἔννοια ὁμως εἶναι ἡ αὐτή.

57) α Τῷ δὲ Ἀβραάμ ἐβρέθησαν αἱ ἐπαγγελίαι καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ » οὐ λέγει ἢ τοῖς σπέρμασιν, ὡς ἐπὶ πολλῶν, ἀλλ' ὡς ἐφ' ἑνὸς ἃ τῷ σπέρματί σου, ὅς ἐστι Χριστός. »

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ.

§. 1. Περὶ τῆς Ἀποκαλύψεως.

ΠΙΣΤΙΑ ἦτον ἀδύνατον εἰς τὸν ἀνθρώπινον νοῦν νὰ εὕρη κά-
νενα μέσον διὰ νὰ ἀποκτήσῃ καὶ πάλιν τὴν θείαν χάριν, καὶ νὰ
μεταβάλλῃ τὴν διεφθαρμένην αὐτοῦ φύσιν, ἀπεκάλυψε τὸ τοιοῦ-
τον μέσον ἡ ἀγία γραφή.

Ἀπεδείχθη ἀνωτέρω (Μέρ. Α', §. 18), ὅτι δὲν δύναται ὁ ἄνθρωπος ἀφ'
ἑαυτοῦ νὰ δικαιωθῇ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· καὶ ὅτι εἶναι ἀνίσχυρα ὅλα τὰ μέσα,
ὅσα καὶ ἂν ἤθελεν ἐπινοήσῃ ὁ ἡμέτερος νοῦς, διὰ νὰ διαλλαχθῶμεν με-
τὸν Θεόν. Ἄλλ' ἐπειδὴ δὲν ἀρμόζει παντάπασιν εἰς τὴν ἄπειρον εὐσπλαγ-
χίαν αὐτοῦ τὸ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς τοιαύτην ἄκραν ἀπό-
γνωσιν, ἔπεται, ὅτι ἔπρεπεν αὐτὸς ὁ ἴδιος νὰ φανερώσῃ εἰς ἡμᾶς τὸ τοιοῦ-
τον μέσον, ἡγουν τίνι τρόπῳ νὰ διαλλαχθῶμεν με αὐτὸν, καὶ νὰ ἀπο-
κτήσωμεν πάλιν τὴν προτέραν ἡμῶν εὐδαίμονα κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν
ἐκτίσθημεν. Ὅθεν καὶ πραγματικῶς ἀπεκάλυψεν εἰς ἡμᾶς τοῦτο τὸ μέσον
τῆς ἡμετέρας ἀπολυτρώσεως, τὸ ὁποῖον Ἀποκάλυψιν (1) οἱ ὑπὸ Θεοῦ
ἡλεημένοι Χριστιανοὶ ὀνομάζουσι.

Τί ἐστὶν Ἀποκάλυψις;

Καλοῖτι βλέπων ὁ Θεὸς, ὅτι τὸ ἀνθρώπινον γένος εἶναι ἀσθενὲς καὶ
τυφλόν, καθ' ὅσα ἀποβλέπουσι τὴν σωτηρίαν του, ἔκλεξεν αὐτὸς ὄργανα
ἐπιτήδεια, τὰ ὁποῖα Προφήτας καὶ Ἀποστόλους ὀνομάζει ἡ γραφή· ἐφώ-
τισεν αὐτῶν τὸν νοῦν με ὑπερφυσικὸν φῶς, καὶ ἀπεκάλυψεν εἰς αὐτοὺς τὰ
κεκρυμμένα μυστήρια, τὰ ὁποῖα ἔγραψαν αὐτοὶ κατ' ἐπιταγὴν τοῦ ἁγίου
Πνεύματος, διὰ νὰ μὴ λησμονηθῶσιν εἰς τοὺς ἐσχάτους αἰῶνας· καὶ τού-
των τὰ συγγράμματα ὀνομάζομεν ἀγίαν γραφήν. Αὕτη λέγει ῥητῶς,
ὅτι οἱ Ἀπόστολοι ἐκήρυξαν α Κατὰ ἀποκάλυψιν μυστηρίου, χρό-
νοις αἰωνίοις σεσιγημένου, φανερωθέντος δὲ νῦν διὰ τε
» γραφῶν προφητικῶν κατ' ἐπιταγὴν τοῦ αἰωνίου Θεοῦ η
'Ρωμ. ις', 25, 26. Ὅθεν καὶ ἀλλαχοῦ λέγει, ὅτι ἡ ἐκκλησία εἶναι ἐπωχο-
δομημένη α' Ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν Ἀποστόλων καὶ Προφητῶν η
'Ἐφεσ. β', 20.

1) Ἴδε τὸν ὄρισμὸν τῆς Ἀποκαλύψεως Μέρ. 4, §. 14. Σημειώσεις (α) εἰς τὰς ἐπιει-
σημειώσεις.

§. 2. Περί τῆς Ἁγίας Γραφῆς.

Ἡ ἅγια γραφή (α) εἶναι ὁ ἀληθὴς λόγος τοῦ Θεοῦ (β).

Τί ἐστὶ παλαιὰ καὶ νέα Διαθήκη.

(α) Ἡ ἅγια γραφή διαιρεῖται εἰς παλαιὰν καὶ νέαν Διαθήκην. Ἡ παλαιὰ (2) περιέχει τὸν νόμον (ὁ ὁποῖος προετοιμάζει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν τελείαν ἀποδοχὴν τῆς χριστιανικῆς πίστεως), τὰς προφητείας καὶ τοὺς τύπους τῆς Εὐαγγελικῆς χάριτος. Ἡ νέα (3) φανερόναι τὴν πλήρωσιν τῶν προφητειῶν καὶ τῶν τύπων, καὶ κηρύττει τὴν μεγάλην τοῦ Θεοῦ εὐσπλαγχνίαν, τῆς ὁποίας ἠξιώθημεν διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Τί ἐστὶ νόμος καὶ Εὐαγγέλιον.

Διαιρεῖται πρὸς τούτοις ἡ γραφή εἰς Νόμον καὶ Εὐαγγέλιον· εἰς τὸν Νόμον ἀνήκουσιν ὅλοι ἐκεῖνοι τῆς θείας γραφῆς οἱ τόποι, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ Θεὸς ἀπαιτεῖ τὴν ἀκριβῆ πλήρωσιν τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ, καὶ ἀπειλεῖ νὰ κολάσῃ αὐστηρῶς τὴν παράβασιν τούτων. Διὰ δὲ τοῦ Εὐαγγελίου ἐννοοῦνται ὅσα ἀποβλέπουσι τὰς ἐπαγγελίας τῆς θείας χάριτος, καὶ τὴν ἀγάπην, τὴν ὁποίαν ἔδειξεν εἰς ἡμᾶς ὁ οὐράνιος πατὴρ διὰ τὸν ἀγαπητὸν αὐτοῦ υἱόν· παραδ. χάρ. ἐκεῖνα τὰ λόγια, τὰ ὁποῖα εἶπε πρὸς τὸν Ἀβραάμ ὁ Θεός· « Καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν τῷ σπέρματί σου » πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς » Γενέσ. κβ', 18, εἶναι λόγια Εὐαγγελίου. Ὁ εἰσηγητὴς καὶ διδάσκαλος τῆς ἁγίας γραφῆς εἶναι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· διότι « τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς οἶδεν, εἰμὴ τὸ πνεῦμα » τοῦ Θεοῦ » Α'. Κορινθ. β', 11. Ὁργανα δὲ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐστάθησαν οἱ Προφῆται καὶ οἱ Ἀπόστολοι, καθὼς λέγει ὁ Πέτρος Β', β', 21. « Οὐ γὰρ θελήματι ἀνθρώπου ἠνέχθη ποτὲ προφητεία, ἀλλ' » ὑπὸ Πνεύματος ἁγίου φερόμενοι ἐλάλησαν οἱ ἅγιοι τοῦ Θεοῦ ἄνθρωποι ».

(β) Ὅτι ἡ ἅγια γραφή εἶναι ἀληθῶς λόγος τοῦ Θεοῦ, ἕνας ἀληθὴς χριστιανὸς φθάνει μόνον νὰ ἀναγνώσῃ ἢ νὰ ἀκούσῃ τὰς ἐμπεριεχομένας εἰς αὐτὴν ὑψηλὰς ἀληθείας, διὰ νὰ τὸ πληροφορηθῇ διὰ τῆς ἐσωτερικῆς συναίσθησεως. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ τοιαύτη ἐσωτερικὴ συναίσθησις καὶ πληρο-

2) Τὰ κανονικὰ τῆς παλ. Διαθήκης βιβλία εἶναι ταῦτα· Γένεσις, Ἔξοδος, Λευιτικόν, Ἀριθμοί, Δευτερονόμιον (τὰ ὁποῖα καὶ Πεντάτευχος ὀνομάζονται), Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, Κριταί, Ῥούθ τέσσαρα βιβλία τῶν Βασιλειῶν (τῶν ὁποίων τὰ δύο πρῶτα, Σαμουὴλ ὀνομάζονται οἱ Ἑβραῖοι), δύο τῶν Παραλειπομένων, Ἔσθρας, Νεεμίας, Ἔσθῆρ, Ἰώβ, Ψαλτήριον, Παροιμίαι Σολομῶντος, Ἐκκλησιαστῆς τοῦ αὐτοῦ, Ἄσμα τοῦ αὐτοῦ, Ἠσαΐας, Ἰερεμίας (συμπεριεχομένων τῶν Θρήνων), Ἰεζεκιήλ, Δανιὴλ, οἱ λοιποὶ δώδεκα Προφῆται ὅμοι ἀπὸ τοῦ Ὠσηῆ μέχρι τοῦ Μαλαχίου, οἱ ὁποῖοι καὶ δωδεκαπρόφητον ὀνομάζονται. Ὅσα δὲ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν τούτων, ἀγκαλὰ περιέχουσι πολλὰ ἠθικὰ ἀξιόπαινα, δὲν ἐδέχθησαν ὅμως ποτὲ ὡς κανονικὰ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας· Ἰδε Γρηγόρ. Θεολόγ. ἐν τοῖς σίχ. περὶ τῶν κανονικ. βιβλ. παλ. καὶ νέας, καὶ Μητροφάνην τὸν Κριτόπουλον ἐν τῇ Ὁμολογ. τῆς Ἀνατολ. Ἐκκλησίᾳ, κεφ. ζ'. 3) Τῆς δὲ νέας τὰ κανονικὰ εἶναι ταῦτα· τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια, αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, Παῦλος ἐπιστολαὶ δεκατέσσαρες, Ἰακώβου μία, Πέτρου δύο, Ἰωάννου τρεῖς, Ἰούδα μία, καὶ ἡ Ἀποκάλυψις τοῦ Ἰωάννου.

φορία δὲν ἔχει τὴν ἴσην δύναμιν καὶ δι' ἐκείνους, ὅσοι δὲν ἀνεγεννήθησαν, εὐρίσκονται παρὰ ταύτην καὶ ἄλλαι ἱκαναὶ ἀποδείξεις εἰς βεβαίωσιν τούτου.

Ἀποδείξεις τῆς θειότητος τῶν γραφῶν.

Καὶ πρῶτον, αἱ σαφέσταται καὶ πασίδηλοι τῶν προφητειῶν ἐκπληρώσεις.

Εἰς αὐτὰς ἀναφέρονται ἡ προφητεία τοῦ Πατριάρχου Ἰακώβ διὰ τὴν μέλλουσαν ἐπίγειον βασιλείαν, καὶ τὴν διαμονὴν ταύτης μέχρι τῆς ἐλευσεως τοῦ Μεσσίας Γενέσ. ΜΘ', 10 (4). αἱ προφητεῖαι τοῦ Δανιηλ διὰ τὴν μέλλουσαν μεταβολὴν τῶν μοναρχιῶν μὲ τὴν προκίρυξιν τῶν μερικῶν περιστάσεων, Δαν. Β', 31. Η', 8, καθὼς ἔτι καὶ διὰ τὴν ἔλευσιν καὶ τὸ πάθος (5) τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν κατάργησιν τῆς νομικῆς θυσίας, Αὐτ. Θ', 24. πρὸς τούτους αἱ προφητεῖαι τοῦ Ἡσαΐου Β', 2, καὶ Μαλαχίου Α', 10, 11 περὶ τῆς ἐπιστροφῆς τῶν ἐθνῶν πρὸς τὸν ἀληθῆ Θεὸν καὶ ἐπὶ πᾶσιν αἱ προφητεῖαι τοῦ Χριστοῦ περὶ τῆς καταστροφῆς τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ διασπορᾶς τῶν Ἰουδαίων, Ματθ. ΚΔ', 2. καὶ ΚΓ', 35. Σιωπῶ ἄλλας πολλὰς προφητείας, τῶν ὁποίων ἡ πληρώσις εἶναι τόσον φανερά, ὥστε δύναται νὰ τὸ μαρτυρήσῃ ἀναμφιβόλως ὁ σύμπας κόσμος. Ἐπειδὴ λοιπὸν οὐδεὶς, πλην τοῦ Θεοῦ, δύναται νὰ προῖδῃ ἢ νὰ προειπῇ ὅσα μέλλουσι νὰ συμβῶσι, δὲν λέγω μετὰ χρόνους ἑκατὸν ἢ περισσοτέρους, ἀλλὰ μῆτε τὴν αὔριον ἡμέραν, ἐπόμενον εἶναι, ὅτι ἓνα βιβλίον, τὸ ὁποῖον περιέχει τσαύτας προρρήσεις, εἶναι θεῖον (6). Δεύτερον ἡ ἀγιότης τῶν δογμάτων καὶ τῶν ἐντολῶν. Πόσον ἐξαίρετως καὶ ὑψηλῶς δὲν λαλεῖ ἡ ἀγία γραφὴ περὶ τῆς θείας μεγαλωσύνης καὶ περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς ἡμετέρας ἀπολυτρώσεως! Αὕτη δὲν ζητεῖ παρ' ἡμῶν ἄλλο παρά μίαν εὐάρεστον εἰς τὸν Θεὸν λατρείαν καὶ πρέπουσαν εἰς λογικὰ κτίσματα. Αὕτη θέλει νὰ προσκυνῶμεν τὸν Θεὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ· καὶ λέγει, ὅτι θυσία

4) Οὕτως ἔχει τὸ βῆτόν εἰς τὸ Ἑβρ. « Οὐκ ἀποστήσεται σκῆπτρον ἐξ Ἰούδα, ἢ νομοθέτης ἐκ μέσου τῶν ποδῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ Σιλω' » ἢ αὐτῷ προσκόλλησις τῶν ἐθνῶν. » Τὸ Σιλω' οἱ Ἑβδομήκοντα μετέφρασαν « ὧ ἀπόκειται » ἢ τὰ ἀποκειμένα. Σημαίνει δὲ ὡς μὲν τινες θέλουσιν, ὁ ἀποσταλμένος ὡς δὲ κρίνουσιν ἄλλοι πιθανώτερον, ὁ εἰρηνοποιός, ὁποῖος ἦτον ὁ Μεσσίας, ὅστις μᾶς διήλλαξε μετὰ τοῦ Θεοῦ.

5) Σημειώσαι, ὅτι σαφέστερον ἀπὸ ὅλους τοὺς προφήτας προκηρτυεῖ τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ ὁ Δανιηλ. Οὕτω λέγει εἰς τὸ Ἑβρ. Δαν. θ', 26. « Καὶ μετὰ τὰς ἑβδομάδας τὰς ἐξήκοντα δύο ἐκκοπήσεται ὁ Μεσσίας (ἦγουν ὁ Χριστός), ἀλλ' οὐχ ἑαυτῷ », τουτέστιν ὄχι ὑπὲρ ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων. Τοιαύτην σαφῆ προφητείαν περὶ Χριστοῦ διὰ νὰ ἀφανίσῃ ὅσον τὸ κατ' αὐτὸν, ὁ Θεοδοτίων, μετέφρασεν « Ἐξολοθρευθήσεται χρίσμα, καὶ κρῖμα οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ. » Σημειώσαι πρὸς τούτους, ὅτι τὸν Δανιηλ ἀναγινώσκει ἡ Ἐκκλησία ἐκ τῆς μεταφράσεως τοῦ Θεοδοτίωνος διὰ τὸ νὰ εὕρηκε κατὰ πολλὰ συγκεχυμένην ἐκείνην τῶν Ἑβδομήκοντα εἰς τὸν αὐτὸν προφήτην, ἢ ὁποία μῆτε σώζεται. Ἴδε Ἱερώνυμον προσιμ. εἰς τὸν Προφ. Δανιηλ.

6) Τοῦτον τὸν πρῶτον χαρακτήρα τῆς θειότητος τῶν γραφῶν μεταχειρίζεται ἢ ὁ Ἐριγῆνης βιβλ. 5, κατὰ Κελοσιν. τὸ χαρακτηρίζον (λέγει) τὴν θεϊότητα ἢ περὶ μελλόντων ἐστὶν ἐπαγγελία, ὅτι κατ' ἀνθρωπίνην φύσιν λεγομένων καὶ ταῖς ἐκβάσει χρόνων ἐστὶν ἐπαγγελία, ὅτι θεῖον πνεῦμα ἦν τὸ ταῦτα ἀπαγγέλλον » ἴδε ἢ τὴν Φιλοκαλ. τοῦ αὐτοῦ, κεφ. 4.

εὐάρεστος εἰς τὸν Θεὸν εἶναι ἢ συντετριμμένη καὶ τεταπεινωμένη καρδία (7). Ὡσαύτως ἄγιοι εἶναι καὶ αἱ ἐντολαί, καθότι δεικνύουσιν εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν ἀρίστην ὁδόν, διὰ τὴν φθάσει εἰς τὴν τελειότητα. Αὐταὶ προστάττουσι νὰ ἀγαπῶμεν τὸν Θεὸν ἐξ ὅλης ἡμῶν τῆς καρδίας καὶ τῆς ψυχῆς, τὸν δὲ πλησίον ὄχι μόνον νὰ μὴ βλάπτωμεν, ἀλλὰ καὶ νὰ βοηθῶμεν καὶ νὰ ὠφελῶμεν εἰς ὅλας αὐτοῦ τὰς χρείας· καὶ τοῦτο νὰ πράττωμεν ὄχι μόνον πρὸς τοὺς φίλους, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἐχθρούς· καὶ ὄχι μόνον νὰ μὴν προξενήσωμεν κακὸν εἰς οὐδένα, ἀλλὰ μήτε κατὰ νοῦν νὰ τὸ μελετήσωμεν. Ὅλοι αἱ χριστιανικαὶ ἐντολαὶ γενικῶς εἶναι σύμφωνα μὲ τὸν ὀρθὸν λόγον· καὶ δὲν εὐρίσκεται εἰς κανένα βιβλίον μία ἠθικὴ διδασκαλία τόσον ὀρθὴ καὶ ἀκίβδηλος (8). Τὸ νὰ εὐρίσκωνται δὲ εἰς τὴν ἁγίαν γραφὴν καὶ διδασκαλίαι, αἱ ὁποῖαι ὑπερβαίνουν τὸν ἡμέτερον νοῦν, δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἐκπλήττη· ἐπειδὴ α' Ἀνεξερεῦθητα τὰ κρίματα αὐτοῦ (τοῦ Θεοῦ) καὶ ἀνεξιχνίαστοι ἢ αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ. Τίς γὰρ ἔγνω νοῦν Κυρίου; ἢ τίς σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο;» (9) Τρίτον ἢ ὑπερθαύμαστος δύναμις τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος. Ἀπόστολοι ὀλίγοι τὸν ἀριθμὸν, ἀδύνατοι, πτωχοὶ, ἀσθενεῖς καὶ ἐνδεεῖς, χωρὶς ὄπλα καὶ χωρὶς δύναμιν εὐγλωττίας, μὲ μόνον τὸν ἀκίβδηλον καὶ καθαρὸν τοῦ Θεοῦ λόγον, ἐπέστρεψαν εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν εἰς ὀλίγον διάστημα καιροῦ ἔθνη ἀναριθμητά. Ἐναντίον εἰς αὐτοὺς παρετάχθησαν τὰ βασιλικά τῶν αυτοκρατόρων ψηφίσματα, ἀπειλαί, μαρτύρια, ὅλα τῶν φιλοσόφων ἐκείνου τοῦ καιροῦ τὰ σοφίσματα καὶ αἱ ἀπατηλαὶ δόξαι, διὰ τὴν ἐμποδίσωσι τὸ κήρυγμα· ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθησαν τίποτε κατ' αὐτῶν. Καὶ ἐπειδὴ αὕτη ἡ διδασκαλία τῶν Ἀποστόλων περιέχεται εἰς τὰς ἁγίας γραφάς, καὶ συμφωνεῖ κατὰ πάντα μὲ τὴν διδασκαλίαν τῶν λοιπῶν ἱερῶν συγγραφέων, ἀναμφίβολον εἶναι, ὅτι ἀπεκαλύφθη παρὰ Θεοῦ. Πρὸς τούτοις, ἂν ἡ διδασκαλία τῶν Ἀποστόλων δὲν ἦτον ἐκ Θεοῦ, τίς τοὺς παρεκίνησε νὰ τὴν κηρύξωσιν ὡς θείαν, καὶ νὰ πλανήσωσι τοὺς ἀνθρώπους; Τὸ κέρδος ἕως;

7) Ψαλμ. νά, 19. τὸ ἔθρ. κατεαγυῖαν ἢ συντετριμμένην κτ. 8) Ἄξιοσημειώτα εἶναι τὰ λόγια τοῦ φιλοθρησκου Βοννετίου περὶ τῆς ἠθικῆς τῶν ἐθνικῶν. «Ὁσφ λέγει μελετῶ τὰ συγγράμματα τῶν ἐθνικῶν, τοσοῦτον μᾶλλον καταλαμβάνω, ὅτι δὲν ἔφθασαν εἰς ἐκείνην τὴν τελειότητα τῆς ἠθικῆς διδασκαλίας, τὴν ὅποιαν εὐρίσκω εἰς τὰ συγγράμματα τῶν ἀλλέων ἢ τοῦ σκηνοποιοῦ. Ἡ διδασκαλία τῶν ἐθνικῶν δὲν εἶναι διόλου ὁμοειδής, δὲν εἶναι διόλου τῆς αὐτῆς τιμῆς, ἢ πολλὰκις εὐρίσκω τὸν μαργαρίτην ἐπὶ τῆς κοπρίας. Λέγουσι (ναὶ!) θαυμάσια πράγματα, ἢ τὰ ὅποια φαίνονται θεόπνευστα· ἀλλὰ (δὲν ἤξεύρω!) αὐτὰ δὲν εἰσερχονται τόσον εἰς τὴν καρδίαν μου, καθὼς ὅσα ἀναγινώσκω εἰς τὰ συγγράμματα ἐκείνων, τοὺς ὁποίους δὲν ἐφώτισεν ἡ ἀνθρωπίνη φιλοσοφία. ————— Ἦδυνήθησαν αὐτοὶ (οἱ ἐθνικοὶ φιλόσοφοι) νὰ ἀφαιρέσωσι τοῦ κοινοῦ λαοῦ κάμμιαν ἀπὸ τῆς προλήψεως του; Ἦδυνήθησαν νὰ κηραίνωσι κινένα εἰδωλον; Ὁ Σωκράτης, ὁ ἀρχηγὸς τῆς φυσικῆς ἠθικῆς ἢ πρωτομάρτυρος τοῦ λόγου, ὁ θαυμαστὸς Σωκράτης ἠδυνήθη νὰ ἀλλάξῃ τὴν ὀρθὴν σκεῖαν τῶν Ἀθηναίων, ἢ νὰ μεταβάλῃ τὰ ἦθη τῆς πατρίδος του; » Bonnet Recherch. philosophiq. Sur le Christianisme Chap. 34, 35. 9) Ῥωμ. α', 38, 34. ἢ α', Κορινθ. ε', 16.

αὐτοὶ ἔδωκαν καὶ τὰ ἴδια τῶν ὑπάρχοντα μετὰ γαρᾶς, καὶ ἐδίδαξαν καὶ τοὺς ἄλλους νὰ μὴν ἐπιθυμῶσι τὸν πλοῦτον. Ἡ ἐλπίς ἴσως τοῦ νὰ ἀποκτήσῃσι τιμὴν καὶ δόξαν εἰς τοῦτον τὸν κόσμον; ἀλλ' αὐτὸ δὲν ἔπρεπε τελειῶς νὰ τὸ προσμένωσιν· ἐπειδὴ ὁ διδάσκαλος αὐτῶν εἶχε προειπεῖ εἰς αὐτοὺς δυστυχίας καὶ θάνατον, καὶ τοὺς εἶχε στείλει ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων. Ἡ ἀπλότης, ἴσως ἤθελεν εἰπεῖ τις, καὶ ἡ ἀμάθειά των τοὺς ἠπάτησε· τοιαύτην ὅμως ἀμάθειαν δὲν εὐρίσκομεν εἰς τὰ ὑψηλὰ καὶ σοφὰ των συγγράμματα (10). Καὶ πῶς ἦτο δυνατόν νὰ ἐνωθῶσι, δὲν λέγω ὀλίγοι τι-νὲς, ἀλλὰ τοσοῦτον πλῆθος ἀνθρώπων εἰς τοσοῦτους αἰῶνας, ἢ μάλλον εἰπεῖν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, διὰ νὰ δεχθῶσιν ὁμογνώμως αὐτὴν τὴν διδασκαλίαν, ἂν ἦτον ἐπιπλαστος καὶ ψευδής; Πρέπει λοιπὸν νὰ πιστεύσωμεν ἀδιστακτως ἀληθινὴν τὴν πρότασιν ταύτην, ὅτι ἡ ἀγία γραφὴ εἶναι ὁ ἀληθὴς λόγος τοῦ Θεοῦ. Ἐβλάησαμεν περὶ τούτου πλατύ-τερον, διὰ τὸ νὰ συναποδείκνηται ἐνταυτῷ, ὅτι καὶ ἡ χριστιανικὴ θρησκεία εἶναι ἡ ἀληθινὴ θρησκεία (11).

§. 3. Περὶ τῆς καθ' αὐτὸ ὕλης τῆς ἀγίας γραφῆς.

Ἡ καθ' αὐτὸ ὕλη καὶ ὑπόθεσις τῆς ἀγίας γραφῆς εἶναι ὁ λυτρωτὴς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς (α), ὅστις διωρίσθη πρὸ καταβολῆς κόσμου εἰς δόξαν ἡμῶν (β), ἐπηγγέλη ἀπὸ καταβολῆς κόσμου (γ), προεκηρύχθη ὑπὸ τῶν προφητῶν (δ), προεικο-νίσθη διὰ θυσιῶν καὶ τύπων (ε), προητοιμάσθη διὰ τοῦ νόμου (ζ), καὶ ἐκηρύχθη διὰ τοῦ εὐαγγελίου εἰς ὅλον τὸν κόσμον (η).

(α) Ἡ ἀγία γραφὴ περιέχει διάφορα πράγματα, ἡγουν, ἐντολὰς καὶ νόμους, διαταγὰς διὰ τὰ ἔθνη, προφητείας, διηγήσεις θεῶν ὀπτασιῶν καὶ θαυμάτων, ἐπαγγελίας καὶ πράξεις ἀνθρωπίνους (12). Ὁ σκοπὸς ὅλων αὐ-

10) Ἐξ ἐναντίας εὐρίσκομεν μεγάλην σοφίαν εἰς τὰ Ἀποστολικά συγγράμματα, διὰ νὰ μὴν ἀναφέρω κατὰ μέρος παραδείγματα ἀπὸ ὅλους τοὺς συγγραφεῖς, ἱκανὸν εἶναι νὰ στείλω τὸν φιλαναγνώστην εἰς τὰς σοφωτάτας διαλέξεις τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δη-μοσθένους, τοῦ Παύλου, ἐκείνην, λέγω, τὴν ἐπὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου μετὰ τοὺς φιλοσόφους τῶν Ἀθηνῶν. Πράξ. ιε', 22. ἢ τὴν ἄλλην μετὰ τοῦ βασιλέως Ἀγρίπα Δεῦ. ιή, 2—32.

11) Τὸν τρίτον τοῦτον χαρακτῆρα τῆς θεϊότητος τῶν γραφῶν μετεχειρίσθη ἢ Ὁ Ὀρι-γένης α' ἂν στοχασθῶμεν (λέγει, τίνι τρόπῳ εἰς ὀλίγους χρόνους τῶν ὁμολογούντων τὸν χριστιανισμὸν ἐπιβουλευομένων, καὶ τινῶν διὰ τοῦτο ἀναιρουμένων, ἐτέρων δὲ ἢ ἀπολλυόντων τὰς κτήσεις, δεδύνηται ὁ λόγος, καίτοι γε οὐδὲ τῶν διδασκάλων πλεο-νάζόντων, πανταχόσε κηρυχθῆναι τῆς οἰκουμένης, ὥστε Ἑλληνας ἢ βαρβάρους, σο-φούς τε ἢ ἀνοήτους προθέσθαι τῇ διὰ Ἰησοῦ θεοσεβίᾳ· μεῖζον ἢ κατὰ ἄνθρωπον τὸ νὰ πρᾶγμα εἶναι λέγειν οὐ διατάξομεν, μετὰ πάσης ἐξουσίας καὶ πειθοῦς τῆς (ἴσ. πε-ν ριττὸν τὸ τῆς) περὶ τοῦ κρατυνόμενου λόγον τοῦ Ἰησοῦ διδάξαντος ἄ. ἢ ἴδε Ὀριγ. κατὰ Κέλσου ἢ ἐν τῇ Φιλοκαλ. 12) Δύναται τις ἢ κατ' ἄλλον τρόπον νὰ ἀνάξῃ τὰ περιεχόμενα τῆς θείας γραφῆς εἰς τέσσαρα κεφάλαια. Πρῶτον τὰ πιστευτέα, ἡγουν, ὅσα δόγματα χρεωστοῦμεν νὰ πιστεύωμεν, τὰ ὅποια συνοπτικῶς περιέχονται εἰς τὸ σύμβουλον. Δεύτερον τὰ πρακτέα, ἡγουν, ὅσα πρέπει νὰ πράττωμεν διὰ νὰ σω-θῶμεν, ὅποια εἶναι αἱ ἐντολαὶ ἢ αἱ νομοθεσίαι, ὅσαι εὐρίσκονται εἰς τὴν γραφὴν. Τρίτον τὰς ἐπαγγελίας καὶ ἀπειλὰς, αἱ ὅποια ἐπικυροῦσι τὰ πρακτέα, μετὰ τὸ νὰ ὑπό-σχωμαι εἰς μὲν τοὺς τηρητάς των ἐντολῶν ζωὴν αἰώνιον, εἰς δὲ τοὺς παραβάτας κό-λασιν ἀτελεύτητον. Τέταρτον τὰ παραδείγματα, ἡγουν, ὅσα διηγῆται διὰ τὴν διάφο-

τῶν εἶναι νὰ φανερώσωσι τὴν αἰώνιον τοῦ Θεοῦ βουλήν περὶ τῆς ἀπολυ-
 τρώσεως τοῦ ἀνθρώπου διὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τοιοῦτοτρό-
 πως μᾶς διδάσκει ὁ νόμος, ὅτι εἴμεθα πταίσται ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ μᾶς
 προστάσσει νὰ ζητήσωμεν λυτρωτὴν, τὸν ὁποῖον προεκήρυξαν οἱ προφῆται,
 καὶ προεικόνισεν ἡ νομικὴ θυσία. Αἱ διάφοροι θεοφανεῖαι καὶ θεοσημεῖται
 συνήγγησαν εἰς τὸ νὰ προετοιμάσωσι τοὺς ἀνθρώπους εἰς ὑποδοχὴν τῆς
 Χριστιανικῆς πίστεως, ἣ καὶ νὰ φανερώσωσι τὰς πράξεις τοῦ Χριστοῦ. Αἱ
 θείαι ἐπαγγελίαι βεβαιῶσι τὴν χάριν τοῦ οὐρανοῦ πατρὸς εἰς ἡμᾶς διὰ
 Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἡμετέρου μεσίτου. Πλήρης ἀπὸ μαρτυρίας ταύτης τῆς
 ἀληθείας εἶναι ἡ ἀγία γραφή, ἐκ τῶν ὁποίων θέλει φέρωμεν ὀλίγας εἰς
 μέσον. Οὕτω λέγει Ἰωάν. Α'. 46. « Ὁν ἔγραψε Μωσῆς ἐν τῷ
 νόμῳ καὶ οἱ Προφῆται εὐρήκαμεν Ἰησοῦν », καὶ Β'. Κορινθ.
 ἀ. 20. « Ὅσαι γὰρ ἐπαγγελίαι Θεοῦ, ἐν αὐτῷ (τῷ Χριστῷ)
 » τὸ ναί, καὶ ἐν αὐτῷ τὸ ἀμήν » ἔχουν, ὅλαι τῆς θείας χάριτος
 αἱ ἐπαγγελίαι θεμελιῶνται καὶ ἀναφέρονται εἰς τὸν Χριστόν.

(6) Ὅλαι αἱ βουλαὶ τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀπ' αἰῶνος· ἐξαιρέτος δὲ ἀναμε-
 ταξῆ εἰς αὐτὰς εἶναι ἡ βουλή διὰ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ
 τὸν καθαρισμόν τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν διὰ τοῦ αἵματος τοῦ
 υἱοῦ. Ἄλλὰ λαλοῦμεν σοφίαν Θεοῦ ἐν μυστηρίῳ, τὴν ἀπο-
 κρυμμένην, ἣν προώρισεν ὁ Θεὸς πρὸ τῶν αἰώνων εἰς
 ἡμῶν λέγει ὁ Παῦλος ἀ. Κορινθ. β', 7 (13). Διὰ τοῦτο καὶ
 ὁ λυτρωτὴς ἡμῶν ὀνομάζεται εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν « ἀρνίον ἐσφαγ-
 μένον ἀπὸ καταβολῆς κόσμου » (14),

Ἡ Εὐαγγελικὴ πίστις ἐθεμελιώθη ἀπὸ καταβολῆς κόσμου.

(7) Ἀνήγγειλεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν πρῶτον ἄνθρωπον, τὸν Ἀδὰμ, τὴν χά-
 ριν αὐτοῦ καὶ τὴν εὐσπλαγγίαν πρὸς αὐτὸν, καὶ πρὸς ὅλον τὸ ἀνθρώπι-
 νον γένος, μὲ τούτα τὰ Εὐαγγελικὰ λόγια· « Καὶ ἔχθραν θήσω ἀνὰ
 μέσον σου (τοῦ ὄφρος) καὶ ἀνὰ μέσον τῆς γυναικὸς, καὶ
 ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματος αὐτῆς· αὐτὸς σου τηρήσει κε-
 φαλήν, καὶ σὺ τηρήσεις αὐτοῦ πτέρναν ». Γενέσ. Γ', 15 (15),
 ἡ ἐξήγησις τῶν ὁποίων εἶναι αὕτη. Ὁ ὄφις εἶναι ὁ διάβολος, σπέρμα
 τοῦ διαβόλου εἶναι ὅλοι οἱ ἀσεβεῖς καὶ διώκται τῆς ἀληθείας, καθὼς
 σπέρμα τῆς γυναικὸς εἶναι ὁ Χριστὸς κατὰ τὸ Γαλάτ. Δ', 4 (16), Χρι-
 στοῦ δὲ σπέρμα εἶναι ὅλοι οἱ εὐσεβεῖς καὶ φιλάρετοι· ὁ Χριστὸς κατα-

ρον διαγωγὴν τῶν ἐναρέτων ἢ τῶν κακῶν, ἢ διὰ τὸ διάφορον τέλος αὐτῶν, διὰ νὰ μᾶς
 παρακινήσῃ εἰς τὴν ἀρετὴν μὲ τὸ παράδειγμα τῶν πρώτων, καὶ νὰ μᾶς ἀποτρέψῃ
 ἀπὸ τὴν κακίαν μὲ τὸ παράδ. τῶν δευτέρων. 13) Ἴδε ἢ Ἑβρ. ἀ, 3. 14) Ἀποκάλυψ.
 γ', 8. 15) Τὸ ῥῆτόν, εἰς μὲν τὸ Γερμανικὸν πρωτότυπον ἔχει οὕτως· « Καὶ ἔχθ.
 θῆσ. ἀναμέσ. σου, ἢ ἀνὰ μέσ. τῆς γυναικ. καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματος σου, ἢ ἀνὰ
 μέσ. τοῦ σπέρμ. αὐτῆς· αὐτὸς σου καταπατήσῃ κεφαλὴν, ἢ σὺ κεντήσεις αὐτοῦ πτε-
 ρναν, » εἰς δὲ τὸ Ἑβρ. « ————— αὐτὸς σου συντρίψει (ἢ καταπατήσῃ, καθὼς μετα-
 φράζει ὁ Σχμίδιος) κεφαλὴν, ἢ σὺ συντρίψεις κτ. « Οἱ Ἑβραῖοι ἠρμήνευσαν τηρήσει ἢ
 τηρήσεις, τὸ ὁποῖον ὑπολαμβάνει ὁ Βόσσιος νὰ ᾖται γραφικὸν σφάλμα ἀντὶ τοῦ τη-
 ρῆσαι, τηρήσεις. 16) « Ἐξαπέσειλεν ὁ Θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ γενόμενον ἐκ γυναικὸς κτ. »

πατεί τὴν κεφαλὴν τοῦ ὄφeos, ὅπoταν καταλύῃ τὴν ἁμαρτίαν καὶ ἀφαιρήσῃ τοὺς ἀσεβεῖς· ὁ ὄφis ἐξ ἐναντίας ἐκέντησε τὸν Χριστὸν εἰς τὴν πτέρναν, ὅπoταν διὰ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ τὸν ἐθανάτωσε σωματικῶς, καὶ ὁσάκις καταδιώκει τοὺς πιστεύοντας εἰς αὐτόν· τὸ ὅποῖον μὲ ὄλον τοῦτο συμβαίνει χωρὶς βλάβην τῆς ψυχικῆς αὐτῶν σωτηρίας. Ταύτην τὴν ἀξιόλογον ἐπαγγελίαν ἐδέχθη ὁ προπάτωρ ἡμῶν Ἀδὰμ (καθὼς ἔπρεπε) μετὰ χαρᾶς· καὶ ἐνταῦθα βλέπομεν τὴν ἀρχὴν τῆς ἡμετέρας πίστεως κατ' αὐτὴν τὴν ἀρχὴν τοῦ κόσμου. Τοῦτο τὸ παράδειγμα ἠκολούθησαν οἱ εὐσεβεῖς ἀπόγονοι τοῦ Ἀδὰμ, καθὼς μαρτυρεῖ ὁ Παῦλος ῥητῶς εἰς τὴν πρὸς Ἑβρ. ιά, 2. α' Ἐν ταύτῃ (τῇ πίστει) γὰρ ἐμαρτυρήθησαν οἱ » πρεσβύτεροι. » Αὕτη τῆς πίστεως ἡ ἐπαγγελία ἀνεκαινίσθη μετὰ ταῦτα πολλάκις πρὸς τὸν Ἀβραὰμ, Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, μὲ ταῦτα τὰ λόγια· « Καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν τῷ σπέρματί σου πάντα » τὰ ἔθνη τῆς γῆς » (17). Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὀνομάζει (Ῥωμ. κεφ. Δ') τὸν Ἀβραὰμ ὄχι μόνον πιστὸν καὶ δικαιθέντα διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, ἀλλὰ καὶ πατέρα πάντων τῶν πιστευόντων· διὰ τοῦ ὁποῖου θέλει νὰ εἰπῇ, ὅτι ὄλοι οἱ Χριστιανοί, ὅσοι θέλουσι νὰ δικαιθῶσιν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, πρέπει νὰ λάβωσιν εἰς ὑπόδειγμα τὸν Ἀβραὰμ. Ἐντεῦθεν βλέπει πᾶς ἕνας, ὅτι ἡ εἰς Χριστὸν πίστις ἐθεμελιώθη ἀπὸ καταβολῆς κόσμου.

(δ) Διὰ νὰ φανῇ ἡ ἀλήθεια τοῦ Εὐαγγελίου καὶ σαφεστέρα καὶ πλέον ἀναμφίβολος, ἠδούκησεν ὁ Θεὸς νὰ προκηρυχθῇ πρὸ πολλῶν ἑκατονταετηρίδων ὑπὸ διαφόρων προφητῶν καὶ κατὰ διάφορον τρόπον. Ὅλοι αὐτοὶ ἐκήρυξαν τὴν χάριν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁμοφώνως μὲ λόγους ὑψηλοῦς καὶ τρανωτάτους. Μὴ δυνάμενος νὰ φέρω εἰς μέσον κατὰ πλάτος τὰς προφητείας αὐτὰς διὰ τὸ πλῆθος, ἀρκοῦμαι μόνον εἰς τὸ νὰ σημειώσω τοὺς τόπους ἐκείνους τῆς θείας γραφῆς, ὅπου εὐρίσκονται, ὡς ἑξῆς· Γενέσ. κθ', 10. (18) Ψαλμ. σά, 6. (19). Ἡσαΐου Κεφ. β'. Κεφ. ιά. Κεφ. γγ'. Κεφ. ξ', Ἰερεμ. κγ', 6. καὶ λά, 31. Ἰεζεκιήλ, λδ', 24. Δανιήλ θ', 24. Ὠσηέ β', 18. Ἰωήλ β', 28. Ἀμώς θ, 11. Ὀβδιού εἰχ. 17. Ἰωνᾶ α, 17. Μιχ. ε, 2. Ναοὺμ. α, 15. Ἀβαχοὺμ γ, 2. Σοφον. γ, 14. Ἀγγαίου β, 8. Ζαχαρ. β, 10. καὶ ιδ', 8. Μαλαχ. γ, 1 (20).

(ε) Οἱ ἔθνη σφάζοντες διάφορα ζῶα, τὰ προσέφερον θυσίαν εἰς τὰ εἰδῶλα· τινὲς δὲ προσέφερον καὶ τὰ ἴδια τέκνα, καὶ τὰ ἔκαιον· τὸ ὅποῖον φαίνεται νὰ ἔλαβε τὴν ἀρχὴν ἐκ τούτου, ὅτι ἐγνώρισαν ἔνδον τῆς συνειδήσεως αὐτῶν νὰ ἦναι πταισται ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπληροφόρηθησαν, ὅτι εἶναι ἄξιοι τῆς δικαίας αὐτοῦ ὀργῆς, τὴν ὁποίαν ἐσπούδαζον νὰ ἐξι-

17) Γενέσ. κβ', 18. 18) Ἰσ. Γενέσ. κβ', 10. ὅπου περὶ τῆς θυσίας τοῦ Ἀβραὰμ εἶναι ὁ λόγος, ἡ ὁποία προεικόνιζε τὴν θυσίαν τοῦ Χριστοῦ, 19) Εἰς τὸ Ἑβρ. ἀριθμεῖται σβ'.

20) Ὁ Μαλαχίας εἶναι ὁ τελευταῖος συγγραφεὺς τῆς παλ. διαθ. καὶ ἀπὸ τὴν προφητείαν αὐτοῦ περὶ τοῦ Προδρόμου « Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου κτ. » ἀρχεται ἡ ἱστορία τοῦ Εὐαγγελίου (Μάρκ. α, 2.), ἐκ τοῦ ὁποῖου φαίνεται ἡ ἐνότης τῆς παλ. καὶ νέας διαθ.

λεύσῳσι μὲ τὰς θυσίας καὶ μὲ τὴν ἔκχυσιν τοῦ αἵματος τῶν ζῶων. Μὲ ὅλον ὅπου ἦτον ἀδύνατον νὰ ἀφαιρεθῶσιν αἱ ἁμαρτίαι μὲ αἷμα ταύρων καὶ τράγων (κατὰ τὰ λόγια τοῦ Ἀποστόλου Ἑβρ. ι, 4), διέταξεν ὁ Θεὸς διαφόρους θυσίας εἰς τὸν Μωσαϊκὸν νόμον. Ἄλλ' ἐπειδὴ αἱ τοιαῦται θυσίαι εἶναι ἄχρηστοι εἰς τὸ νὰ καθαρίσωσιν ἁμαρτίας, κατὰ τὰ εἰρημένα λόγια τοῦ Ἀποστόλου καὶ κατὰ τὸ Ἑβρ. ι, 11. ὅπου λέγει « Καὶ πᾶς »
 » μὲν ἀρχιερεὺς ἔστηκε καθ' ἡμέραν λειτουργῶν, καὶ τὰς
 » αὐτὰς πολλάκις προσφέρων θυσίας, αἵτινες οὐδέποτε δύ-
 » νανται περιελεῖν ἁμαρτίας, » διὰ τὰ ὁποῖα λόγια ἀποβλέπουσιν
 ἰδίως τὴν Ἰουδαϊκὴν θυσίαν, ἔπρεπε ἀναγκαιῶς νὰ ᾔηται ἄλλα αἷτια διὰ τὰ
 ὁποῖα διέταξεν ὁ Θεὸς τὰς θυσίας.

Αἷτια τῆς διαταγῆς τῶν θυσιῶν.

Δύο αἷτια τοῦτου εὐρίσκουμεν εἰς τὴν γραφὴν. Τὸ πρῶτον αἷτιον καὶ θε-
 μέλιον τῆς διαταγῆς τῶν θυσιῶν ἦτον, διὰ νὰ γνωρίσῃ ὁ ἄνθρωπος, ὅτι
 εἶναι ἁμαρτωλὸς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ἄξιος θανάτου, καθ' ὃν τρόπον ἐθα-
 νατοῦτο καὶ τὸ προσφερόμενον εἰς θυσίαν ζῶων διὰ τὸ ὅποσον καὶ εἶχε προ-
 στάξει αὐτὸς ὁ Θεός· « Καὶ ἐπιθήσουσιν οἱ πρεσβύτεροι τῆς
 » συναγωγῆς τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ
 » μόσχου ». Δευτ. α, 15 (21). Αὕτη δὲ ἡ γνῶσις τῆς ἁμαρτίας ἔπρεπε
 νὰ φέρῃ τὸν ἄνθρωπον ἀνεπαισθῆτως εἰς τὸ νὰ ζητήσῃ λυτρωτὴν καὶ με-
 σίτην. Δεύτερον, ἐπειδὴ ἦσαν αἱ νομικαὶ θυσίαι τύπος τοῦ ἀμώμου ἀμνοῦ,
 Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅστις ἀπέθανε διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ. Ὁ
 τύπος οὗτος ὑφίσταται εἰς τοῦτο· καθὼς τὸ ἐκχυθὲν αἷμα κινεῖ πρὸς συμ-
 πάθειαν, οὕτω καὶ πολλῶ περισσώτερον τὸ ἄχραντον αἷμα τοῦ Υἱοῦ τοῦ
 Θεοῦ κινεῖ πρὸς οἰκτον καὶ εὐσπλαγγίαν τὸν ὀργισμένον διὰ τὰς ἁμαρ-
 τίας ἡμῶν οὐράνιον αὐτοῦ πατέρα. Ἄν τὸ αἷμα τῶν ζῶων δύναται νὰ κα-
 θαρίξῃ ἀπὸ σωματικὰς ἀκαθαρσίας, πολλῶ μᾶλλον δύναται τὸ αἷμα τοῦ
 Ἰησοῦ Χριστοῦ νὰ μᾶς πλύνη καὶ νὰ μᾶς καθαρίσῃ ἀπὸ τὴν ἀκαθαρσίαν τῆς
 ἁμαρτίας. Οὕτω συμπεραίνει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος Ἑβρ. θ', καὶ ι, ὅπου
 πρὸς τοὺς ἄλλοις λέγει, ὅτι « Ὁ νόμος εἶχε σκιάν τῶν μελλόντων
 » ἀγαθῶν, οὐκ αὐτὴν τὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων » (22).

21) Ἴδε ἔξ Ἑβρ. κθ'. 10, 16. Ἐσήμαινον δὲ μὲ τὴν ἐπίθεσιν ταύτην τῶν χειρῶν,
 ὅτι ἦσαν αὐτοὶ σφαγῆς ἄξιοι διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, τὰς ὁποίας ἐδέχετο ἐπὶ τὴν
 κεφαλὴν αὐτοῦ ὁ θυόμενος ὑπὲρ αὐτῶν μόσχος. Ὁμοίαν σχεδὸν τελετὴν ἐμεταχειρί-
 ζοντο ἔ οἱ Αἰγύπτιοι, ὡς λέγει ὁ Πρόδοτος Βιβλ. β', « Καταφέρονται δὲ τὰδε λέγον-
 » τες τῆσι κεφαλῆσι· εἶτι μέλλοι ἢ σφίσι τοῖσι θύουσιν, ἡ Αἰγύπτῳ τῇ συναπάσῃ
 » κακὴν γενέσθαι, εἰς κεφαλὴν ταύτην (τοῦ ζώου) τραπέσθαι ». 22) Τὴν αὐτὴν αἷ-
 τIAN τῆς διαταγῆς τῶν θυσιῶν λέγει ἔ ὁ Χρυσόστομος Ὁμιλ. ρξστ'. Τόμ. β. « Αἱ μὲν
 » θυσίαι οὐκ ἦσαν ἀρεσταὶ τῷ Θεῷ, οὐδὲ κατὰ γνώμην γινόμεναι, ἀλλὰ κατὰ συγχώ-
 » ρησιν· ἔ γενομένης ἐπέθηκε νόστος κατ' εἰκόνα τῆς μελλούσης οἰκονομίας τοῦ Χρι-
 » στοῦ· ἵνα, κἄν μὴ δι' ἑαυτὰς ὦσι δεκταὶ [ἄν γούν] διὰ τὴν εἰκόνα ὦσιν εὐπρόσδε-
 » κτοι· ἔ τίθησι διὰ πάντων εἰκόνα Χριστοῦ, ἔ σκιαγραφεῖ τὰ μέλλοντα· κἄν πρόβα-
 » τον ἦν θυόμενον, εἰκὼν τοῦ σωτήρος· κἄν βοῦς, εἰκὼν τοῦ Κυρίου· κἄν μόσχοι, κἄν
 » δάμαλις, κἄν ἄλλο τι τῶν προσφερομένων, κἄν περιστέρᾳ ἔ τρυγῶν, πάντα εἰς τὸν
 » σωτήρα τὴν ἀναφορὰν εἶχεν ».

Αἱ θυσίαι τῶν Ἑθνικῶν ἦσαν ὠφέλιμοι καὶ αὐταί, καθόσον ἐστάθησαν εἰς αὐτοὺς εἰσαγωγή εἰς τὸ νὰ γνωρίσωσιν, ὅτι εἶναι ἄξιοι τιμωρίας ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ βαδίσωσι τὴν εὐθείαν ὁδόν, διὰ νὰ φθάσωσιν εἰς τὴν δικαιοσύνην. Τὰ δὲ λοιπὰ ἐξωτερικὰ ἔθιμα καὶ αἱ ἱεροτελεστίας τῶν Ἰουδαίων προεικόνιζον ὁρατῶς τὰς ἀράτους ἐνεργείας τῆς Εὐαγγελικῆς χάριτος. Οὕτως ἡ περιτομὴ τῆς σαρκὸς ἐσήμαινε τὴν πνευματικὴν περιτομὴν, ἤγουν, τὴν ἀποβολὴν τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν καὶ τῆς ἁμαρτίας διὰ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ. Ὁ ἄμνος τοῦ Πάσχα ἦτον τύπος τοῦ ἀσπίλου ἁμνοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸν ὁποῖον ἔπρεπε νὰ ἀπολαύσωμεν διὰ τῆς πίστεως. Ὁ χαλκοῦς ὄφις ἐν τῇ ἐρήμφῃ εἰκόνιζε τὸν ἐν σταυρῷ ἀναρτηθέντα λυτρωτὴν, ὅστις δύναται νὰ ἰατρεύσῃ τὰ δῆγματα τῆς συνειδήσεως ἐκείνων, ὅσοι βλέπουσιν εἰς αὐτὸν μετὰ πίστεως (23). Καὶ τοιοῦτοτρόπως πρέπει νὰ κρίνωμεν καὶ περὶ τῶν λοιπῶν. Ἐντεῦθεν δὲ φαίνεται, ὅτι αἱ θυσίαι καὶ τὰ λοιπὰ τῶν Ἰουδαίων ἔθιμα ἔπρεπε νὰ ἔχωσι χώραν μέχρι τῆς ἐλεύσεως μόνον τοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποῖου ἔλαβον τὴν πληρώσιν αὐτῶν, καθὼς σαφέστατα λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ὅτι ταῦτα ἦσαν « Μέχρι » καιροῦ διορθώσεως ἐπικείμενα » Ἐβρ. θ'. 10.

Ἦθεν δείκνυται, ὅτι οὐδεὶς δικαιούται διὰ τοῦ νόμου.

(ζ) Ὁ νόμος ἐδόθη βέβαια, διὰ νὰ δικαιωθῇ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὅστις ἤθελε τὸν πληρώσει ἐντελῶς, καθὼς λέγει Λευϊτ. ΙΗ', 5. « Ἄ ποιήσας αὐτὰ ἄνθρωπος ζήσεται ἐν αὐτοῖς » (24). Ἄλλ' ἐπειδὴ « Πάντες ἡμαρτον καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ » Ῥωμ. Γ', 23, ἔγινε λοιπὸν ἀνωφελὲς αὐτὸ τὸ τέλος τοῦ νόμου, καὶ ἐπομένως ἀπώλεσεν ὁ νόμος, διὰ τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν, τὴν δύναμιν τοῦ νὰ μᾶς δικαιώσῃ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὡς λέγει ὁ Ἀπόστολος Γαλάτ. γ', 11. « Ὅτι δὲ ἐν νόμῳ οὐδεὶς δικαιούται παρὰ τῷ Θεῷ, » δηλόν ».

Εἰς τί χρήσιμος ὁ νόμος.

Ὁ πάνσοφος ὁμοῦς Θεὸς ἐπενόησεν ἄλλο μέσον, διὰ τοῦ ὁποῖου γίνεται χρήσιμος εἰς ἡμᾶς ὁ νόμος· μετεχειρίσθη δηλονότι τὸν νόμον, διὰ νὰ μᾶς προετοιμάσῃ εἰς τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν. Ὑψίσταται δὲ ἡ παρασκευὴ αὕτη εἰς τοῦτο, ὅτι, ὅποταν ὁ νόμος δεικνύῃ εἰς ἡμᾶς, ὅτι εἴμεθα παραβάται καὶ τῆς θείας ὀργῆς ἔνοχοι, μᾶς χειραγωγεῖ τρόπον τινὰ πρὸς τὸν μεσίτην ἡμῶν, τὸν Χριστόν. Εὐρίσκονται περὶ τούτου ἐναργεῖς ἀποδείξεις εἰς τὴν ἁγίαν γραφὴν· οὕτω λέγει Γαλάτ. Γ', 24. « Ὅστε ὁ νόμος

23) Ἰωάν. γ', 14, 15, ἔξ Ἀριθμ. κá, 8, 9. « Προτυποῦται τὸ σωτήριον πάθος ἐν τῷ » ὄφει τῷ χαλκῷ. Ὡς περὶ γὰρ ὁ χαλκοῦς ὄφις ἰνδαλμα μὲν τῶν ὄφρων ἦν, οὐκ εἶχε » δὲ τῶν ὄφρων τὸν ἰόν· οὕτως ὁ μονογενὴς υἱὸς σώμα μὲν εἶχεν ἀνθρώπινον, κηλίδα » δὲ ἁμαρτημάτων οὐκ εἶχε· ἔξ καθάπερ οἱ τῶν ὄφρων δακνόμενοι, τὸν χαλκοῦν » ἀποβλέποντες ὄφιν, σωτηρίας ἀπῆλαυσον, οὕτως οἱ ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας πληττόμενοι, » τῷ πάθει τοῦ σωτήρος ἡμῶν ἀνενδοιάστως πιστεύοντες, κρείττους ἀποφαίνονται τοῦ » θανάτου, ἔξ τῆς αἰωνίου ζωῆς ἀπολαμβάνουσιν ». Θεοδώρ. Ἐρωτήσ. λή. εἰς τοὺς Ἀριθμ. 24) Ἴδε ἔξ Γαλάτ. γ', 12.

ΠΡΟΛΟΓΙΚΗΣΙΣ

ΠΕΡΙ

ΚΑΤΗΧΗΣΕΩΣ.

§. 1.

Η ΠΙΣΤΙΣ (λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος) εἶναι α ἕξ ἀκοῆς, ἡ δὲ ἀκοή διὰ ῥήματος Θεοῦ » (1). Ἄν δὲν ἀκούσῃ λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος, εἶναι ἀδύνατον νὰ πιστεῦσῃ· καὶ ἐντεῦθεν συνάγεται ἡ ἀναγκαιότης τοῦ νὰ διδάσκηται ὁ χριστιανὸς τὴν θρησκείαν του πρὸ τοῦ νὰ βαπτισθῇ, ἡγουν πρὸ τοῦ νὰ γενῆ μέλος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Αὕτῃ ἡ διὰ ζώσης φωνῆς διδασκαλία τῆς θρησκείας (2) ὀνομάζεται Κατήχησις (3).

§. 2. Δὲν εἶναι κανένας, ὅσον χυδαῖος καὶ ἂν ᾔῃναι, ὅστις ἤθελε φαντασθῇ, ὅτι δύναται νὰ μάθῃ μίαν ἐπιστήμην, ἢ τέχνην, χωρὶς πρῶτον νὰ τὴν διδαχθῇ μεθοδικῶς· εὐρίσκονται ὅμως πολλοὶ, οἱ ὁποῖοι νομίζουσιν, ὅτι διὰ νὰ ᾔῃναι τις χριστιανός, ἡγουν διὰ νὰ μάθῃ τὴν ὑπερτέραν ἀπὸ ὅλας τὰς ἐπιστήμας, τὴν περὶ Θεοῦ γνῶσιν, ἀρκεῖ μόνον νὰ βαπτισθῇ, καὶ νὰ ὀνομάζηται χριστιανός. Πόσον ἡ τοιαύτη δόξα εἶναι ἐναντία εἰς τὴν ἁγίαν Γραφήν, εἰς τὴν πράξιν τῆς παλαιᾶς Ἐκκλησίας, καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ὀρθὸν λόγον· καὶ πόσον εἶναι μέγας ὁ κίνδυνος τῆς σωτηρίας τῶν χριστιανῶν, ὅστις γεννᾶται ἐξ αὐτῆς, θέλει τὸ καταλάβει, ὅστις μὲ προσοχὴν ἐξετάσῃ τὰ ἐπόμενα.

§. 3. Ὁ ἀρχηγὸς καὶ τελειωτὴς τῆς ἡμετέρας σωτηρίας Χριστὸς, ἀποστέλλων τοὺς ἰδίους του μαθητὰς εἰς τὸ κήρυγμα, εἶπε πρὸς αὐτοὺς, νὰ μαθητεύσωσι πρῶτον τὰ ἔθνη, καὶ ἔπειτα νὰ τὰ βαπτίσωσι (4). Ἡ ἁγία του ζωὴ ὅλη ἐπέρασεν εἰς τὸ νὰ κατηχῇ τοὺς ἀνθρώπους, ποτὲ μὲν εἰς τὰς συναγωγὰς, ποτὲ δὲ εἰς τοὺς οἴκους, καὶ ἄλλοτε εἰς τὰς ὁδοὺς αὐτὴν τὴν νέαν θρησκείαν, τὴν ὁποίαν ἐστάλη ἀπὸ τὸν οὐράνιον αὐτοῦ πατέρα διὰ

1) Ῥωμ. ι, 17. 2) Ἡ ἀληθὴς θρησκεία εἶναι μία ὀρθὴ γνῶσις ἔξ ἀκριβοῦς φυλακῆ τῶν, ὅσα διδάσκει ἡ Θεολογία. Ἡ δὲ Θεολογία εἶναι διδασκαλία περὶ Θεοῦ ἔξ τῶν ἔργων αὐτοῦ, καὶ τῶν, ὅσα πρέπει νὰ φυλάξωμεν διὰ νὰ εὐαρεστήσωμεν εἰς αὐτόν· ἐκ τῶν ὁποίων φαίνεται, ὅτι δύο εἶναι τὰ οὐσιώδη μέρη τῆς θρησκείας, ἡγουν τὰ » δόγματα ἔξ αἱ ἐντολαί ». 3) Ἡ λέξις « Κατήχησις » παράγεται ἀπὸ τοῦ « κατηχῶ » ῥήματος, τὸ ὁποῖον σημαίνει τὸ νὰ διδάσκῃ τις ἕτερον διὰ ζώσης φωνῆς. Ἴδε Λουκ. α, 4. Πράξ. ιη, 25. Ῥωμ. β', 18. Α'. Κορινθ. ιδ', 19. Γαλάτ. ς', 6. τὸ δὲ παθητικὸν σημαίνει πρὸς τοῦτοις ἔξ τὸ ἀπλῶς ἀκούω παρ' ἄλλων. Ἴδε Πράξ. κá, 21, 24.

4) Ματθ. κη, 19. Μάρκ. ιβ, 16. Τὸ ῥητὸν τοῦ Ματθαίου ἐξηγῶν ὁ μέγας Ἀθανάσιος λέγει· α διὰ τοῦτο γοῦν ἔξ ὁ Σωτὴρ οὐχ ἀπλῶς ἐνετείλατο βαπτίζειν, ἀλλὰ » πρῶτον, φησι, μαθητεύσατε, εἰδ' οὕτω βαπτίζετε εἰς τὸ ὄνομα Πατρὸς, ἔξ Ἰοῦ, καὶ » ἁγίου Πνεύματος· ἵν' ἐκ τῆς μαθήσεως ἡ πίστις ὀρθῆ γένηται, ἔξ μετὰ τῆς πίστεως » ἢ τοῦ βαπτίσματος τελείωσις προστεθῇ ». Δόγ. 3. κατὰ Ἀρειανῶν.

« παιδαγωγός (25) ἡμῶν γέγονεν εἰς Χριστόν, ἵνα ἐκ πί-
 » στεως δικαιοθῶμεν », καὶ Ἑβρ. ζ', 19. « Οὐδὲν γὰρ ἔτε-
 » λείωσεν ὁ νόμος, ἐπεισαγωγὴ δὲ κρείττονος ἐλπίδος, δι'
 » ἧς ἐγγιζομεν τῷ Θεῷ ». Ἐντεῦθεν ὁμως δὲν πρέπει νὰ συμπε-
 ραίνωμεν, ὅτι δὲν εἴμεθα χρεῶστα νὰ πληρώσωμεν τὸν νόμον ἄπαγε!
 Περὶ τοῦ ὅτι εἶναι ἀναγκαῖα ἡ πληρωσις τοῦ νόμου, θέλει λαλήσωμεν κα-
 θεξῆς πλατύτερον.

(η) Ὅταν ὁ σωτὴρ ἡμῶν ἐξελέξατο τοὺς ἰδίους Ἀποστόλους, ἐπρόστα-
 ξεν εἰς αὐτοὺς νὰ κηρύξωσι τὸ Εὐαγγέλιον πάσῃ τῇ κτίσει, Μάρκ. ις',
 15 (26), ἡγουν εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους· καθότι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶχον
 χρεῖαν νὰ σωθῶσι διὰ τοῦ οὐρανοῦ τούτου μεσίτου. Ταύτην τὴν προστα-
 γὴν ἐπλήρωσαν ἀκριβέστατα οἱ Ἀπόστολοι τοῦ Κυρίου· αὐτοὶ περιήλθον
 ὅλην τὴν γῆν, καὶ ἀφήκαν πανταχοῦ ἀνεξάλειπτα ἴχνη τῆς σωτηρίου πί-
 στεως· ὥστε δικαίως καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἶπε μετὰ τοῦ Δαυίδ.
 « Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξήλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν καὶ εἰς τὰ
 » πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν. » Ῥωμ. ι, 18. (27).

§. 4. Τί ἐστὶν Ἐκκλησία;

Ἡ συνέλευσις τῶν πιστευόντων εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν εἶναι
 καὶ λέγεται Ἐκκλησία.

Ἀγκυλὰ Ἐκκλησίαι κοινῶς ὀνομάζονται οἱ ναοὶ καὶ οἱ εὐκτήριοι
 οἴκοι, διὰ τὸ νὰ συναθροίζωνται εἰς αὐτοὺς οἱ πιστοὶ εἰς τελείωσιν τῆς
 θείας λατρείας· συνίσταται ὁμως κυρίως ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τὴν συνάθροισιν
 ἐκείνων μόνον, ὅσοι ἔχουσιν ἀληθῆ καὶ ζῶσαν πίστιν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χρι-
 στόν (28), καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος β'. Κορινθ. ε', 16. « Ὑμεῖς γὰρ
 » ναὸς Θεοῦ ἐστε ζῶντος ». Περὶ ταύτης τῆς Ἐκκλησίας θέλει
 λαλήσωμεν πλατύτερον κατωτέρω εἰς τὴν ἐξήγησιν τοῦ συμβόλου τῆς
 πίστεως.

§. 5. Περὶ τῶν διαφόρων τῆς Ἐκκλησίας καταστάσεων.

Ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία ἐθεμελιώθη ἀπὸ καταβολῆς κό-
 σμου. Ἐκυβερνᾶτο κατ' ἀρχὰς μὲ τὰς διὰ στόματος παραδό-
 σεις τῶν θείων ἀποκαλύψεων (α), ἔπειτα μὲ τὸν γραπτὸν νό-
 μον καὶ τὰς διδάσκαλίας τῶν προφητῶν (β), καὶ τελευταῖον μὲ τὸ
 Εὐαγγέλιον (γ).

25) Ἴδε Θεοδῶρ. Θεοφύλοκτον καὶ Οἰκουμένιον εἰς τὴν ἐξήγησιν τοῦ παρόντος ῥήτου.

26) Ἴδε ἡ Μκτθ. κη'. 19. Λουκ. κδ', 47. Κολλάσι. α'. 23. 27) Ἐλήφθη ἐκ τοῦ Ψαλ.
 θ', 5. Τὸ Ἑβραϊκὸν ἔχει γραμμὴ ἀντὶ τοῦ φθόγγου. Ὁ Ἀκύλας κανὼν. 28) Σημαί-
 νει κυρίως ἡ Ἐκκλησία (καθὼς ἡ ὁμογραφεὺς ὁρθῶς ἐννοεῖ) τὸ συνάθροισμα τῶν ἐκ-
 λεκτῶν τοῦ Θεοῦ, καθόσον οὗτοι θεωροῦνται ἡνωμένοι μετὰ τὴν κεφαλὴν αὐτῶν τὸν Χρι-
 στόν. Ἡ μετὰ Χριστοῦ ἔνωσις εἶναι οὐσιώδης ἴδιον τῆς Ἐκκλησίας. Ὅθεν ὁ Χριστὸς
 ὀνομάζεται ποιμὴν, ὅταν αὐτὴ θεωρῆται ὡς ποίμνη, ἀκρογωνιαῖος λίθος, ὅταν αὐτὴ
 παρομοιάζεται μετὰ μίαν οἰκοδομὴν, ἢ κεφαλὴν, ὅταν αὐτὴ λέγεται σῶμα· Ἴδε ἡ Κλή-
 μεντ. Ἀλέξ. Στρωματ. ζ'. Ἰγνάτ. πρὸς Τρολλίαν. Ἰσίδωρ. Πηλουσιώτ. ἐπιστολ. 246,
 ἢ Μητροφ. Κριτόπ. Ὁμολ. Ἀνατ. Ἐκκλ. κεφ. ζ'.

(α) Εἴπομεν ἀνωτέρω (§. 3. Σημ. γ'), ὅτι ἡ χριστιανικὴ πίστις (29) ἔλαβε τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ τοῦ κόσμου. Δὲν εἶναι λοιπὸν εἰς τὸν κόσμον ἀρχαιότερον ἄλλο παρά τὴν πίστιν, ἣτις ἐκηρύχθη πρὸς ἡμᾶς, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν, ἣτις κατέχει τὸν θησαυρὸν τῆς πίστεως (30). Αὕτη ἡ ἐκκλησία εἶναι ἀπὸ καταβολῆς κόσμου μία μόνη καὶ ἡ αὐτὴ, καὶ θέλει διαμεῖναι μέχρι τέλους τοῦ κόσμου ἡ αὐτὴ, καθὼς καὶ ἡ πίστις, τὴν ὁποίαν κατέχει, εἶναι πάντοτε ἡ αὐτὴ· « Ἰησοῦς Χριστὸς χθὲς καὶ σήμερον, ὁ αὐτὸς, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας » Ἐβρ. γ', 8.

Αἱ τρεῖς διάφοροι καταστάσεις τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ Ἐκκλησία, κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν αὐτῆς κατάστασιν, ἔλαβε τρεῖς διαφοροὺς περιόδους. Ἡ πρώτη περίοδος εἶναι ἀπὸ Ἀδάμ μέχρι Μωσέως, ἡ δευτέρα ἀπὸ Μωσέως μέχρι Χριστοῦ, καὶ ἡ τρίτη θέλει εἶναι ἀπὸ Χριστοῦ μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. Εἰς τὴν πρώτην περίοδον ἐκυβέρνησα ὁ Θεὸς τὴν Ἐκκλησίαν μὲ τὰς διὰ ζώσης φωνῆς ἀποκαλύψεις, τὰς ὁποίας λαβὼν ὁ Ἀδὰμ παρά Θεοῦ, παρέδωκεν εἰς τοὺς ἰδίους ἀπογόνους μέχρι τοῦ Νῶε· τὸ ὁποῖον ἦτον εὐκόλον εἰς αὐτὸν διὰ τὴν μακροβιότητά του· ὡσαύτως πάλιν ὁ Νῶε τὰς παρέδωκεν εἰς τοὺς ἰδίους ἀπογόνους. « Ἐν ταύτῃ γὰρ (τῇ πίστει) ἐμαρτυρήθησαν οἱ πρεσβύτεροι » Ἐβρ. ια', 2. Ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ θεῖαι αὐταὶ ἀποκαλύψεις ἐλησημονήθησαν καὶ ἡμελήθησαν μετὰ τὸν κατακλυσμόν, διὰ τὴν ἀσέβειαν τῶν ἀνθρώπων, καὶ εἰσήχθη ἀντ' αὐτῶν ἡ αἰσχιστος εἰδωλολατρεία (Ἰησ. Ναυῆ κδ', 2), ἠυδόκησεν πάλιν ὁ Θεὸς νὰ τὰς ἀνανεώσῃ (ὡς τὸ μόνον μέσον τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων) πρὸς τὸν Ἀβραάμ, Ἰσαὰκ, Ἰακώβ καὶ τοὺς ἀπογόνους αὐτῶν μέχρι Μωσέως. Ἦτον δὲ ἡ ὑπόθεσις τῶν ἀποκαλύψεων τούτων εὐαγγελικὴ, ἤγουν, ἡ εἰς Χριστὸν πίστις, ὡς διαλλακτὴν καὶ μεσίτην μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ θεόσοφος Παῦλος, ὁμιλῶν περὶ τῶν παλαιῶν καὶ τῆς πίστεως αὐτῶν, συμπεραίνει λέγων, ὅτι ὅλοι αὐτοὶ ἀπέβλεπον « εἰς τὸν τῆς πίστεως ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν Ἰησοῦν » Ἐβρ. ιβ', 2.

Διὰ τί ἐδόθη ὁ γραπτὸς νόμος;

(β) Αἱ μεγάλαι τῶν ἀνθρώπων ἀταξίαι, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἐκκλίνωσι παντάπασι ἀπὸ τὴν ἀρετὴν καὶ εὐσέβειαν, (ἀγκαλὰ καὶ τετυπωμένους εἰς τὴν καρδίαν ἐκάστου), ἐκίνησαν τὸν εὐσπλαγγον Θεὸν εἰς τὸ νὰ βοηθήσῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἔτοιμον εἰς πτώσιν. Αὕτη ἡ βοήθεια ἦτον ὁ γραπτὸς νόμος, ὅστις περιέχει διαταγὰς καὶ κανόνας, κατὰ τοὺς ὁποίους χρεωστῶσιν οἱ ἄνθρωποι νὰ ζῶσι, καὶ ἦτον εἰκὼν ἐναργῆς τοῦ ἀμαυρωθέντος διὰ τῆς κακίας ἐσωτερικοῦ τῆς καρδίας νόμου. Ἐξελέξατο ὁ Θεὸς τὸν ζηλωτικώτατον Μωϋσῆν, εἰς τὸν ὁποῖον ἔδωκε τὸν νόμον, καὶ διὰ τοῦ ὁποίου τὸν

29) Τὸ Γερμανικὸν πρωτότυπον ἔχει Ἐκκλησία ἀντὶ τοῦ πίστεις, τὸ ὁποῖον νομίζω νὰ ἦναι σφάλμα τυπογραφικόν, ἢ παρόραμα τοῦ Γερμανοῦ μεταφραστοῦ. 30) Ὁμοίως καὶ ἐνταῦθα ἔγραψα πίστεως ἀντὶ Ἐκκλησίας διὰ τὰς αὐτὰς αἰτίας.

ἐκοινωνήσεν ἀμέσως μὲν εἰς ὄλον τὸ Ἰουδαϊκὸν ἔθνος, ἐμμέσως δὲ εἰς ὄλον τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ἄλλ' ἐπειδὴ μήτε ὁ νόμος οὗτος δὲν ἦτον ἱκανὸς νὰ χαλινώσῃ τῶν ἀνθρώπων τὴν εἰς τὸ κακὸν κλίσιν, ἔστειλεν ὁ Θεὸς τοὺς προφήτας, οἱ ὅποιοι μὲ ἀπειλὰς τῆς θείας ὀργῆς, καὶ μὲ μεγάλας ἐπαγγελίας ἐζήτησαν νὰ διορθώσωσι τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ αὕτη ἐστάθη ἡ δευτέρα τῆς Ἐκκλησίας περιόδου ἀπὸ Μωσέως ἕως Χριστοῦ, ὅπότεν ἐκυβερνήτα μὲ τὸν γραπτὸν νόμον καὶ μὲ τὴν διδασκαλίαν τῶν προφητῶν.

Ποῖος ἦτον ὁ θεμέλιος τοῦ νόμου;

Ἐνταῦθα πρέπει νὰ ἐνθυμηθῶμεν, ὅτι ὁ θεμέλιος τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, καθὼς καὶ πάντων, ὅσοι ἔζησαν ὑπὸ τὸν νόμον, ἦτον ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, ἡ μόνη τῶν ἀνθρώπων ἐλπίς διὰ νὰ φθάσωσιν εἰς τὴν σωτηρίαν· διότι λέγει ὁ Παῦλος Α'. Κορινθ. ἰ, 3, 4. « Καὶ πάντες (οἱ » πατέρες ἡμῶν) τὸ αὐτὸ βρῶμα πνευματικὸν ἔφαγον » καὶ πάντες τὸ αὐτὸ πόμα πνευματικὸν ἔπιον ἔπιον » γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας· ἡ δὲ πέτρα » ἦν ὁ Χριστὸς » (81).

(γ) Ἡ τρίτη τῆς Ἐκκλησίας περίοδος, ἡ μεγαλοπρεπεστάτη καὶ τελειοτάτη, ἔλαβε τὴν ἀρχὴν μὲ τὴν ἔλευσιν τοῦ σωτήρος ἡμῶν, ὅπότεν ἡ ἀλήθεια τοῦ Εὐαγγελίου, τοῦ ὁποίου ἀρχὴ καὶ θεμέλιος ἦτον αὐτὸς ὁ Χριστὸς, ἐκηρύχθη διὰ τῶν Ἀποστόλων εἰς ὄλον τὸν κόσμον, καὶ ἐσφραγίσθη μὲ τὸ αἷμα ἀναριθμήτου πλήθους μαρτύρων. Θεμελιούται ἡ Ἐκκλησία, κατὰ ταύτην αὐτῆς τὴν περίοδον, εἰς τὸν ἀγιώτατον λόγον τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ ὑποσηρίζεται μὲ τὰ μυστήρια τῆς χάριτος· « Οὐ γὰρ ἐστε ὑπὸ νόμον, ἀλλ' ὑπὸ χάριν, » λέγει ὁ Παῦλος Ῥωμ. 5', 14, καὶ δὲν βλέπομεν πλέον διὰ κεκαλυμμένων προφητειῶν καὶ σκοτεινῶν τύπων, ἀλλὰ κατοπτρίζομεθα « ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν » δόξαν Κυρίου » Β', Κορινθ. γ', 18. Ἡ τελευταία περίοδος αὕτη θέλει διαμείνει μέχρι τῆς συντελείας, « ὅταν (ὁ Χριστὸς) πα- » ραδῶ τὴν βασιλείαν τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ, ὅταν καταρ- » γήσῃ πᾶσαν ἀρχὴν καὶ πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ δύναμιν » Α'. Κορινθ. 15, 24.

§. 6.

Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ἐδιώχθη πάντοτε, καὶ θέλει διωχθῆ μέχρι τῆς συντελείας (α), ἀλλὰ δὲν θέλει ἐξάλειφθῆ ποτέ (β).

(α) Ὡς ἔλαβεν ἀρχὴν ἡ κατέχουσα τὴν ἀλήθειαν τῆς πίστεως Ἐκκλησία, εὐθὺς ἐδιώχθη· καθότι μεταξὺ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἀπιστίας,

31) α) Ἄμα μυστικὸς τις ἔ ἀπόρρητος οὗτος ὁ λόγος, σφόδρα πιθανὸς ἐμοὶ γοῦν ἔ » πᾶσι τοῖς φιλοθέοις, μηδένα τῶν πρὸ τῆς Χριστοῦ παρουσίας τελειωθέντων, δῖχα » τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως τούτου τυχεῖν· ὁ γὰρ λόγος ἐπαβήρσιάσθη μὲν ὕστερον » κειροῖς ἰδίαις, ἐγκωρίσθη δὲ ἔ πρότερον τοῖς καθαροῖς τὴν διάνοιαν » Γρηγ. Θεολ. λόγ. κβ'. Τὰ αὐτὰ λέγει καὶ ὁ Χρυσόστο. ὁμιλ. ριά. τὸμ. ε. ἔ ὁμιλ. ἡ. εἰς τὸν Ἰωάν. ἔ ὁμιλ. ε. εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσ.

μεταξύ τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς ἀσεβείας, μεταξύ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς κακίας ἐστάθη πάντοτε μία αἰώνιος καὶ ἀσπονδος ἔχθρα. Πρῶτος διώκτης ἐστάθη ὁ Κάϊν φονεύσας τὸν ἀθῶον αὐτοῦ ἀδελφὸν Ἄβελ, Γενέσ. Δ', καὶ α τῆ ὁδῷ τοῦ Κάϊν ἐπορεύθησαν » (Ἰουδ. σίχ. 11.) ὅλοι οἱ διώκται. Ἀπὸ τὸν Κάϊν κατήγετο τὸ γένος τῶν ἀσεβῶν, καθὼς ἀπὸ τὸν Σηθ οἱ εὐσεβεῖς, τοὺς ὁποίους υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὀνομάζει ἡ γραφή, Γενέσ. ε', 2. Οἱ πρῶτοι ἐστάθησαν ἐχθροὶ ἀδιάλλακτοι τῶν δευτέρων, (Αὐτ. σίχ. 11), καὶ ἐπνίγησαν εἰς τὰ ὕδατα τοῦ κατακλυσμοῦ· ἡ Ἐκκλησία ὁμως ἐσώθη εἰς τὴν κιβωτὸν ἀπὸ τὸν κατακλυσμὸν. Μετὰ τὸν κατακλυσμὸν, καθὼς ἐπληθύνθησαν πάλιν οἱ ἄνθρωποι, ἐπερίσσευσεν ὁ ἀριθμὸς τῶν κακῶν, τῶν ὁποίων ἀρχηγὸς ἐστάθη τὸ γένος τοῦ ἀσεβοῦς Χάμ. (Αὐτ. ε', 25). Ὁ Ἄβραάμ, Ἰσαάκ, καὶ Ἰακώβ ὑπέμειναν σταθερῶς πολλοὺς πειρασμοὺς καὶ διωγμοὺς. Τὰ αὐτὰ ἔπαθε καὶ ὁ Λῶτ ἀπὸ τοὺς Σοδομίτας, ὁ Ἰωσήφ ἀπὸ τοὺς ἰδίους ἀδελφοὺς, οἱ Ἰσραηλῖται ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους, ὁ Μωϋσῆς ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτας, καὶ ὁ Δαυὶδ ἀπὸ τὸν Σαούλ. Ὅλοι οἱ προφῆται εὗρηκαν πανταχοῦ ἀντιλογίας καὶ διωγμοὺς, καὶ πάντες οἱ ἰσχυροὶ (32) τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ αὐτοὶ προσέτι οἱ ἀγιώτατοι ἄνδρες ἔτρωγον τότε τὸν ἄρτον αὐτῶν μετὰ δακρύων, καὶ ἔπινον τὸ ποτήριον τῆς θλίψεως. Ἐν ἐνὶ λόγῳ τὸ δίκαιον αἷμα ἤρξατο νὰ χύνεται ἀπὸ τοῦ Ἄβελ (Ματθ. γ', 35.), καὶ ἐτελεύτησε μετὰ τὴν αἱματοχυσίαν Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ καὶ προδρόμου τῆς χάριτος (33). Ὅλα ταῦτα συνέβησαν εἰς τὸν καιρὸν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης· εἰς δὲ τὸν καιρὸν τῆς νέας ἀποκαλυφθείσης χάριτος, ἀνέλαβε πρῶτος ὁ σωτὴρ ἡμῶν τὸν ἅγιον τοῦτον πόλεμον, καὶ εὐλόγησε δι' ἡμᾶς τὰ πρὸς σωτηρίαν ψυχῆς συντείνοντα σταυρικὰ πάθη. Ἡ ζωὴ του ἔλαβεν ἀρχὴν μετὰ τοὺς διωγμοὺς, ἐπέρασε μετὰ μεγάλην αἰσχύνην πενίαν καὶ καταφρόνησιν, καὶ ἐτελεύτησεν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, Ἐβρ. (ιβ', 2) (34). Οἱ Ἀπόστολοι τοῦ τὸν ἐμιμήθησαν ὡς διδάσκαλον, παρὰ τοῦ ὁποίου καὶ ἐστάθησαν α ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων » (35) εἰς ὅλον τὸν κόσμον. καὶ ἦσαν, καθὼς λέγουσιν αὐτοὶ περὶ ἑαυτῶν, Α', Κορινθ. δ', 9-18. α Ὡς περικαθάρματα τοῦ κόσμου—θέατρον τῷ κόσμῳ καὶ ἀγγέλοις καὶ ἰσχυροῖς. Ὅσοι ἀνεφύθησαν ἔπειτα ἐκ τοῦ αἵματος τῶν Ἀποστόλων, πληθὸς ἀναριθμητὸν χριστιανῶν ἔλαβον τὴν αὐτὴν τύχην. Οἱ αὐτοκράτορες τῶν Ῥωμαίων, καὶ ὅλοι οἱ μεγάλοι τοῦ κόσμου τούτου ἐξωπλίσθησαν μετὰ πάσης δυνάμεως, διὰ νὰ τοὺς ἐξαλείψωσι, καὶ τοὺς ἔσφαζον ὡς πρόβατα. Δέκα μεγάλους διωγμοὺς ἀπαριθμεῖ ἡ Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία· πρῶτον ἐπὶ Νέρωνος (36), δευτέρον ἐπὶ Δομετιανοῦ (37), τρίτον ἐπὶ Τραϊανοῦ (38),

32) Αἰνίσσεται ἴσως ὁ συγγραφεὺς τὸ τοῦ Δανιὴλ ἡ, 24, ἡ Βασιλ. δ', κατὰ τοὺς Ἐβδόμηκ. κδ', 15.) 33) Ἀγαθὰ τὸ ῥητὸν Ματθ. γ', 25 ἀναφέρει τὸν Ζαχαρίαν υἱὸν τοῦ Βαραχίου, ὁ συγγραφεὺς συμπεριλαμβάνει ἔτι τὸν πρόδρομον, διὰ τὸ νὰ ἐφανεύθῃ τελευταῖος αὐτὸς κατὰ τὴν δευτέραν τῆς Ἐκκλησίας περίοδον. 34) α Ὅς ἀντὶ τῆς » προκειμένης αὐτῷ χαρᾶς, ὑπέμεινε σταυρὸν, αἰσχύνην καταφρονήσας κτλ. », 35) Ματθ. ι, 16. 36) Ὁ διωγμὸς οὗτος συνέβη κατὰ τὸ 64 ἔτος ἀπὸ Χρ. ἔπαινον τόσον σκληρῶς, ὥστε πολλοὶ νομίζουσι νὰ αἰνίσσεται ὁ Ἀπόστολος Παῦλος τὸν Νέρωνα μετὰ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀντιχρίστου. 37) Ἐτ. 95. 38) Ἐτ. 111.

τέταρτον ἐπὶ Ἀδριανοῦ (39), πέμπτον ἐπὶ τῶν Ἀντωνίων (40), ἕκτον ἐπὶ Σευήρου (41), ἕβδομον ἐπὶ Μαξιμίνου (42), ὄγδοον ἐπὶ Δεκίου (53), ἕνατον ἐπὶ Οὐαλεριανοῦ (44), δέκατον ἐπὶ Διοκλητιανοῦ (45). Σπαράττεται ἡ καρδία του, ὅστις συλλογισθῆ τὰ σκληρὰ μαρτύρια, ὅσα εἰς αὐτοὺς ἔγιναν. Τὰ ἐλαφρότερα ἦσαν ἡ στέρησις τῆς τιμῆς καὶ τῶν ὑπαρχόντων, τὸ νὰ τοὺς πέμπωσιν εἰς τὰ μεταλλεῖα διὰ νὰ σκάπτωσι τὴν γῆν, ἡ μαζήγωσις, ἡ τομὴ τῆς γλώσσης, ἡ ἔκκοπή τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν, ἀφ' οὗ πρῶτον ἐξεσπῶντο οἱ ὀδόντες, καὶ ἐξωρύνοντο οἱ ὀφθαλμοί. Τοὺς ἔρραπτον εἰς δέρματα ζῶων, καὶ τοὺς ἔρριπτον εἰς τὰ θηρία διὰ νὰ τοὺς σπαράξωσι· συνέτριβον ὅλα τινὰ μέλη, καὶ τοὺς ἐκρέμων ἐπὶ τοῦ σταυροῦ. τοὺς ἔρραπτον εἰς ψιάθους, καὶ τοὺς ἔπνιγον εἰς τὰ ὕδατα· τοὺς ἔκαιον εἰς τὸ πῦρ, τοὺς ἔθαπτον ζῶντας εἰς τὴν γῆν, ἢ τοὺς ἐλιθοβόλουν· τοὺς ἐκέκλειον εἰς χαλκοὺς ἐκπεφυρωμένους βόας· συνέτριβον ἕως καὶ αὐτὰ τὰ ὀστά των, καὶ ἐσπάραττον τὰ ἐντόσθιά των· τοὺς ἐφόνευον ἐπιχέοντες εἰς τὸ στόμα των βραστόν μόλυθδον ἢ πίσσαν· τοὺς κατεκρήμνιζον ἀπὸ τῆς ὕψης τῶν ὄρεων, ἢ τοὺς κατέκοπτον μεληδόν· ἐν ἐνὶ λόγῳ ἔδειξαν εἰς αὐτοὺς πᾶν εἶδος σκληρότητος καὶ ἀπανθρωπίας, ὅτι δύναται τις νὰ ἐπινοήσῃ. Ἐνταῦθα πρέπει νὰ σημειώσωμεν ὡς ἐν παρόδῳ, ὅτι οἱ μάρτυρες ὄχι μόνον ἔδειξαν εἰς αὐτὰ τὰ μαρτύρια ἀκαμπτον σταθερότητα, ἀλλὰ καὶ τὰ ὑπέμειναν μὲ θαυμάσιον μεγαλοψυχίαν, χωρὶς νὰ παραχθῶσιν ἢ νὰ ὀργισθῶσιν ἐναντίον εἰς τοὺς διώκτας αὐτῶν· τὸ ὁποῖον εἶναι ἀπόδειξις ἰσχυρὰ τῆς ἀληθοῦς ἀληθείας τῆς χριστιανικῆς πίστεως (46). Οὗτοι οἱ φανεροὶ διωγμοὶ διέμειναν μέχρι τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου· καὶ ἀγκαλὰ οὗτος ὁ τοῦ ἀληθοῦς Θεοῦ προσήλυτος αὐτοκράτωρ κατήγγησε τὸ περὶ τῶν διωγμῶν ψήφισμα, δὲν ἔπαυσαν μὲ ὅλον τοῦτο οἱ κρύφιοι διωγμοί, τοὺς ὁποῖους ὑπέμειναν ἐν παντὶ καιρῷ οἱ εὐσεβεῖς ἀπὸ τοὺς ἀσεβεῖς. Χωρὶς νὰ ἀναφέρω ὅσους διωγμοὺς καὶ φόνους ὑπέμειναν οἱ Χριστιανοὶ ἀπὸ τὰ ἀπίστα ἔθνη καθ' ὅλην τὴν αἰκουμένην· ἀνήρθη πάλιν ἐξυπαρχῆς πρὸ ὀλί-

39) Ἐτ. 128. 40) Ἦγον Ἀντωνίου τοῦ εὐσεβοῦς λεγομένου, καὶ Ἀντωνίου τοῦ φιλοσόφου. Ἐτ. 162. 41) Ἐτ. 202. 42) Ἐτ. 235. 43) Ἐτ. 230. 44) Ἐτ. 238.

45) Ἐτ. 302. 46) Σημειῖται, ὅτι εἰς τὸν καιρὸν τῶν διωγμῶν, ὅσοι ἐπέμενον σταθεροὶ εἰς τὴν πίστιν, ὀνομάζοντο γενικῶς ἐστηκότες, οἱ ὁποῖοι διηρόντο εἰς δύο κλάσεις· οἱ πρῶτοι ὀνομάζοντο ὁμολογηταί, καὶ οὗτοι ἦσαν ὅσοι ἔπαρχον ὑπὲρ Χριστοῦ διαφόρους βασάνους πλὴν τοῦ θανάτου· οἱ δευτεροὶ ἐλέγοντο μάρτυρες, τοὺς ὁποῖους ἡ κατελάμβανεν ὁ θάνατος εἰς τὴν φυλακὴν ὄντας, ἢ ἐφόνευον οἱ διώκται ὑπὲρ Χριστοῦ· ὅσοι ἐξ ἐναντίας δὲν ἐπέμενον εἰς τὴν ὁμολογίαν τοῦ Χριστοῦ, ἐλέγοντο παραπειχωκότες, ἢ ἑπαικότες πρὸς ἀντιδιαστολήν των ἐστηκότων. Ἦσαν δὲ καὶ τῶν παραπειχωκότων κλάσεις τέσσαρες· ἡ πρώτη τῶν θυμάντων, οἱ ὁποῖοι ἢ ἐθυσίασαν εἰς τὰ εἰδῶλα, ἢ ἔφαγον ἀπὸ τὰ εἰδωλόθυτα· ἡ δευτέρα τῶν θυμιασάντων, ὅσοι ἐθυμίασαν μόνον λίβανον εἰς τὰ εἰδῶλα· ἡ τρίτη τῶν λιβελλατικῶν, ὅσοι ἠλευθεροῦντο ἀπὸ τῶν διωγμῶν, δίδοντες λίβελλον, ἦγον ἔγραφον ὁμολογίαν, ὅτι δὲν ἦναι χριστιανοί, ἢ ἀγοράζοντες λίβελλον παρὰ τοῦ Ἐπάρχου περιέχοντα μαρτυρίαν, ὅτι ἔθυσαν εἰς τὰ εἰδῶλα· ἡ τετάρτη τῶν προδοτῶν, οἱ ὁποῖοι φοβοῦμενοι τὰς ἀπειλάς τῶν Ἐθνικῶν, ἐπρόδιδον τὰς ἱεράς βίβλους εἰς τὸ νὰ καυθῶσιν. Ἰδε Ἀδόλφον Λάμπιον ἱστρ. Ἐκκλ. ἱεβλ. 2, κεφ. 3. Ἀριθμ. 39, 40. καὶ Κυπριαν. περὶ παραπεσόντων. Σελ. 344. καὶ Ἐπιστολ. 31. καὶ ἑτέρα (πρὸς Ἀντωνιανόν) 32.

γων ἑκατογταετηρίδων τὸ πῦρ τοῦ διωγμοῦ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας, ὅποτακ εἰς τὰς ἐμφυλίουσ διχονοίας τῆς ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ὁ Μωάμεθ δουλώσας τὴν Ἀνατολήν, ἐπολέμησε τὸν Χριστιανισμόν, καὶ ἡ Δύσις ἔκυψε τὸν αὐχένα εἰς τὸν ζυγὸν τοῦ Πάπα. Ἀνεφύησαν πρὸς τοῦτοισ παρὰ τοὺς προειρημένους διώκτας (τοὺς ὁποίους καὶ ἐξωτερικοὺς δύνανται τις νὰ ὀνομάσῃ) ἄλλοι διώκται οἰκείοι, διὰ νὰ εἰπῶ οὕτω, καὶ ἐσωτερικοί, περὶ τῶν ὁποίων λέγει ὁ Ἰωάννης, ἀ. Ἐπιστ. β'. 19. Ἐξ ἡμῶν » ἐξῆλθον, ἀλλ' οὐκ ἦσαν ἐξ ἡμῶν » ὅποιοι εἶναι οἱ αἰρετικοί, ὅσοι, μὲ πρόφασιν τοῦ νὰ ὑπερασπίζωσι τὴν ἀλήθειαν, καταλλίβουσι τὴν ἀλήθειαν μὲ τὰς ἀλλοκότους καὶ ὀλεθρίους αὐτῶν δόξας. Εἶναι πλήρεις ὅλοι οἱ αἰῶνες ἀπὸ τοιαῦτα τέρατα, τὰ ὁποῖα ἐσπάραζαν μάλιστα τὰ σπλάγγνα τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Σωτῆρος ἀνεφύησαν αἱ ἐξῆς κεφαλαῖοι αἰρέσεις οἷον, τῶν Σιμωνιανῶν (47), τῶν Βαλεντινιανῶν (48), τῶν Μοντανιστῶν (49), τῶν Μανιχαίων (50), τῶν Ἀρειανῶν (51), τῶν Πελαγιανῶν (52), τῶν Νεστοριανῶν (53), τῶν Εὐτυχιανῶν (54), καὶ ἄλλων πολλῶν, τὰς ὁποίας περιττὸν εἶναι νὰ ἀναφέρω κατὰ μίαν ἑκάστην· ἐπειδὴ οἱ ἐσωτερικοί, καθὼς καὶ οἱ ἐξωτερικοί διωγμοί, θέ-

47) Ἀπὸ Σίμωνος τοῦ αἰρεσιάρχου ὀνομάσθησαν δὲ ἡ Γνωστικοί. Τὰ ἀλλόκοτα δόγματα τούτων ἔαί φρικώδεις ἀθεμιτοῦργίαι ἔδωκαν χῶραν εἰς τὰς κατὰ τῶν Χριστιανῶν συκοφαντίας ἡ τοὺς διωγμούς. Σύγχρονος τούτων εἶναι ὁ Ἐβιονῖται καὶ Νικολαῖται, οἱ Καρποκρατιανοί, οἱ ὅποιοι καὶ Βαρβορίται διὰ τὰς αἰσχουρίας αὐτῶν ὀνομάσθησαν, ἡ ἄλλοι πολλοί· ἴδε Ἀδόλφον Λάμπιου Ἱστορ. Ἐκκλ. Βιβ. 2. κεφ. 2. Ἀριθμ. 32, 33. ἡ κεφ. 3. Ἀριθμ. 21. 48) Ἀπὸ Βαλεντίνου οὗτος ἤχημαζεν ἔτ. 124 ἀπὸ Χριστοῦ, ἡ ἔλεγεν, ὅτι ὁ Χριστὸς ἔφερε τὰ ἴδιον σῶμα ἐξ οὐρανοῦ, ἡ τὸ διήγαγε διὰ τῆς Μαρίας ὡς διὰ σωλῆνος. Σύγχρονος τούτου ἦτον ὁ Κέρδων, διδάσκαλος τοῦ Μαρκίωνος. Καὶ οὗτοι ἅπαντες ἐκ τῆς σχολῆς τῶν Γνωστικῶν, καθὼς ἡ ὁ Ἄντιπάκται, οἱ Δοκηταὶ καὶ ἄλλοι πολλοί· ἴδε Αὐτ. Ἀριθμ. 22—24. 49) Ἀπὸ Μοντανοῦ Φρυγῶς, ὅστις ἔλεγεν ἑαυτὸν παράκλητον, ἡθίσει τὸν γάμον, ἡ ἄλλα πολλὰ ἐδλασφήμει. Ἐκ τούτου ἡ μετὰ τούτον ἀνεφύησαν οἱ Πεπουζιανοί, οἱ Φρύγες οἱ Καταφρύγες, ἡ μετὰ τούτους οἱ Πραξιανοί, οἱ Νοητιανοί, οἱ Ἄλογοι ἡ ἄλλοι πολλοί. Αὐτ. Ἀριθμ. 25, 26. Μετὰ τούτοις ὁ Σαβέλλιος, μίαν ὑπόστασιν διδάσκων ἐπὶ τῆς ἁγίας Τριάδος καὶ Παῦλος ὁ Σμμοσατεὺς ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας, φιλῶν ἄνθρωπον λέγων τὸν Χριστὸν. Αὐτ. κεφ. 8. Ἀριθμ. 14, 15. 50) Ἀρχηγὸς τῆς αἰρέσεως ταύτης ἐστάθη ὁ Μάνης, ὅστις ἐδογματίζει δύο ἀρχὰς τῶν ὄντων ἐναντίας καὶ συναϊδίους, τὸν θεὸν καὶ τὴν ὕλην, κτ. Περὶ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἦσαν οἱ Ἰερακίται, καὶ μετ' αὐτοὺς οἱ Δονατισταὶ ἡ ἄλλοι. Αὐτ. ις', 17. καὶ κεφ. 5. Ἀριθ. 26. 51) Ἀπὸ Ἀρείου, πρεσβυτέρου Ἀλεξανδρείας, κατὰ τοῦ ὁποίου συνεκροτήθη ἡ πρώτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος. Ἐκ τούτων ἄλλοι ὀνομάσθησαν Ἀνόμοιοι, ὅποιοι ἦσαν οἱ Αἰτιανοί, Εὐνομιανοί, καὶ Βυδοσιανοί, καὶ ἄλλοι Ἡμιαρειανοί. Μετὰ τούτους ἦσαν οἱ Μακεδονιοί, οἱ Ἀπολλιναρισταί, καὶ ἄλλοι πολλοί. Αὐτ. κζ'.—33. 52) Ἀπὸ Πελαγίου οὗτος ἠρνεῖτο τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα κτ. Ἐκ τούτου ἡ οἱ Ἡμιπελαγιοί. Αὐτ. κεφ. 6. Ἀρ. 22. 23. 53) Ἀπὸ Νεστορίου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. Οὗτος ἔλεγε τὴν παρθένον Χριστοτόκον καὶ οὐχὶ Θεοτόκον Αὐτ. 2. 54) Ἀπὸ Εὐτυχοῦς Ἀρχιεμανδρίτου Κωνσταντινουπόλεως, ὅστις ἔλεγεν, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι μὲν ἐκ δύο φύσεων, ὄχι ὅμως ἐν δύο φύσεσιν, ἡ γουν ὅτι ἦσαν δύο φύσεις πρὸ τῆς ἐνώσεως, μετὰ δὲ τὴν ἐνωσιν μετεβλήθη ἡ σὰρξ εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ λόγου. Ἐκ τῆς αἰρέσεως ταύτης ἐφύησαν οἱ Ἀκέφαλοι, οἱ Μονοφυσῖται, οἱ Θεοσασχίται, οἱ Ἀρμένιοι, οἱ Ἰακωβῖται, οἱ Μαρωνῖται, οἱ Μονοθεῖται. Μετὰ τούτους ἐγεννήθησαν ἄλλοι πολλοὶ καὶ διάφοροι, τοὺς ὁποίους, ὅστις θέλει, δύναται νὰ ἰδῇ παρὰ τῷ εἰρημῶν Ἀδόλφῳ Λαμπίῳ Ἐκκλ. Ἱστορ. Βιβλ. 2, καὶ παρὰ Θεοδωρήτῳ, Ἐπιφανίῳ, καὶ τοῖς λοιποῖς Ἐκκλῆσ. Συγγραφεῦσι.

λει μείνωσι μέχρι τῆς συντελείας, ἤγουν ἕως οὗ νὰ ἀποστείλῃ ἡ Ὁ υἱὸς
 » τοῦ ἀνθρώπου τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, καὶ συλλέξουσιν ἐκ τῆς βασιλείας
 » αὐτοῦ πάντα τὰ σκάνδαλα καὶ τοὺς ποιῶντας τὴν ἀνομίαν, καὶ βαλοῦ-
 » σιν αὐτοὺς εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρός. » Ματθ. ιγ', 41, 42.

Οἱ διώκται τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἀντίχριστοι.

Ἡ ἅγια γραφὴ ὀνομάζει τοὺς διώκτας τῆς Ἐκκλησίας Ἀντιχρίστους.
 εἶναι δὲ οὗτοι ὅσοι ἀντιφέρονται εἰς τὸν Χριστὸν, Ἰωάν. Α', 2, 18⁽⁵⁵⁾, τῶν
 ὁποίων ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ κακία θέλει περισσεύει, ὅσον ἐγγίζει ἡ ἡμέρα τῆς
 κρίσεως. Ἡ σοφὴ τοῦ Θεοῦ πρόνοια συγχωρεῖ τοὺς διωγμοὺς, διὰ νὰ φα-
 νερωθῶσιν οἱ ἐκλεκτοὶ αὐτοῦ καθότι ἡ αὐστηρότης τῶν διωγμῶν φανερό-
 νει τὴν σταθερότητα τῆς πίστεως, παρακινεῖ τοὺς λοιποὺς εἰς μίμησιν,
 καὶ διπλασιάζει τὸν μισθὸν αὐτῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς· αἱ αἱρέσεις δὲ πάλιν
 καὶ τὰ σχίσματα φανεροῦσι μᾶλλον ἐκείνους, ὅσοι ἐπιμένουσιν ἐδραῖοι καὶ
 ἀμετακίνητοι εἰς τὴν ἀλήθειαν, καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, Α', Κο-
 ριθ. ια', 19. « Δεῖ γὰρ καὶ αἱρέσεις ἐν ὑμῖν εἶναι, ἵνα οἱ δοκιμοὶ φανεροὶ
 » γένωνται ἐν ὑμῖν » ἀλλ' οὐαὶ εἰς ἐκεῖνον, δι' οὗ τὸ σκάνδαλον ἔρχε-
 » ται! Καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ παρακαλῶμεν ἀδιαλείπτως τὸν οὐράνιον
 πατέρα, νὰ μὴ μᾶς εἰσενέγκῃ εἰς πειρασμὸν, καὶ νὰ ἐκριζώσῃ κατὰ μι-
 κρὸν ὅλα τὰ σκάνδαλα καὶ τὰς αἱρέσεις, διὰ νὰ μὴ φαρμακευθῶμεν καὶ
 ἡμεῖς ἀπὸ αὐτὰς, καὶ μάλιστα εἰς τούτους τοὺς ἐπικινδυνωτάτους και-
 ροὺς, ὅπου βλέπομεν, ὅτι ὁ χριστιανισμὸς εἶναι μεμερισμένος εἰς δια-
 φόρους αἱρέσεις.

(6) Ὁ μόνος σκοπὸς τῶν διωκτῶν ἦτον τὸ νὰ ἐξολοθρεύσωσι τὴν ἀλή-
 θειαν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ Ἐκκλησία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἶναι θεμελιωμένη
 εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον, ὡς εἰς πέτραν, κατὰ τῆς ὁποίας πύλαι ἄδου οὐ κατι-
 σχύσουσι (Ματθ. ζ', 18), διὰ τοῦτο δὲν ἐδυνήθησαν, μήτε θέλει δυνηθῶσι
 νὰ τὸν ἐπιτύχωσι.

§. 7.

Οἱ ἅγιοι πατέρες συνέθηκαν ἐν συνόψει ὅλας τὰς σωτηριώ-
 δεις ἀληθείας, ὅσαι περιέχονται εἰς τὰ θεῖα βιβλία, καὶ πιστεύον-
 ται ὡς ἀληθεῖς ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, διὰ νὰ ἦναι εὐληπτότεραι
 εἰς καθ' ἓνα, καὶ διὰ νὰ διακρίνωνται οἱ ὀρθόδοξοι ἀπὸ τοὺς
 κακοδόξους.

Τὰ θεῖα βιβλία, ὅσα περιέχουσι τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας, δὲν
 εἶναι ὀλίγα, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς ἀποκεκαλυμμένα μυστήρια δὲν εἶναι εὐλη-
 πτα εἰς καθ' ἓνα. Ἄν θεωρήσωμεν πρὸς τούτοις τῶν ἀνθρώπων τὴν διά-
 φρονον φύσιν καὶ κατάληψιν, καθόσον δὲν εἶναι πᾶς ἕνας ἀρκετὸς νὰ κατα-
 γίνεταί εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἁγίας γραφῆς (τὸ ὅποιον εἶπε νὰ ἦτον δυ-
 νατὸν), ἡ ὠφέλεια τῶν ἀπλουστέρων χριστιανῶν ἐξ ἀνάγκης ἀπῆτει μίαν

55) « Παιδιά, ἐσχάτη ὥρα ἐστὶ, καὶ καθὼς ἤκουσατε, ὅτι ὁ Ἀντίχριστος ἔρχεται, νῦν
 Ἀντίχριστοι πολλοὶ γεγόνασιν· ὅθεν γινώσκωμεν, ὅτι ἐσχάτη ὥρα ἐστίν, »

εὐσύνοπτον ἐπιτομὴν τῆς ἀναγκαιοτάτης διδασκαλίας, διὰ νὰ βλέπη πᾶς ἕνας, καὶ νὰ μνημονεύῃ εὐκόλως, ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα πρὸς σωτηρίαν.

§. 8 Ποῖον εἶναι τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως.

Αὕτη ἡ ἐπιτομὴ ὀνομάζεται « Σύμβολον τῆς πίστεως » καὶ εἶναι ἡ ἑξῆς.

1. Πιστεύω εἰς ἕνα Θεόν, πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀορατῶν.

2. Καὶ εἰς ἕνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ πατρὶ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο.

3. Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ σαρκωθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα.

4. Σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, καὶ παθόντα καὶ ταφέντα.

5. Καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς γραφάς.

6. Καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς.

7. Καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς· οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος.

8. Καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν πατρὶ καὶ υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν.

9. Εἰς μίαν, ἁγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν.

10. Ὁμολογῶ ἓν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

11. Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν.

12. Καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Ἀμήν! ⁽⁵⁶⁾.

Τὸ σύμβολον τοῦτο τῆς πίστεως συνετέθη εἰς τὴν πρώτην οἰκουμενικὴν ἐν Νικαίᾳ συγκροτηθεῖσαν κατὰ Ἀρείου Σύνοδον ὑπὸ τριακοσίων δέκα ὀκτὼ ἁγίων πατέρων· ἔπειτα ἀνεπληρώθη ἀπὸ τοῦ ὀγδόου ἄρθρου μέχρι τέλους ὑπὸ τῆς δευτέρας οἰκουμενικῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνόδου· καὶ μετὰ ταῦτα ἐκυρώθη κατὰ πάντα ὑπὸ τῶν καθεξῆς οἰκουμενικῶν Συνόδων, καὶ παρεδόθη εἰς ὅλους τοὺς Χριστιανούς, ὡς πολῦτιμος τῆς πίστεως θησαυρός ⁽⁵⁷⁾. Τοῦτο πρέπει νὰ ἐξηγηθῇ τοσοῦτω πλατύτερον, καὶ νὰ πι-

56) Τινὲς διαίρουσι τὸ δεύτερον ἄρθρον εἰς δύο, ποιοῦντες τρίτον ἄρθρον ἀπὸ τοῦ φῶς ἐκ φωτός μέχρι τοῦ δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο· ἀντὶ δὲ τούτου ἐνοῦσι τὸ ἐνδέκατον καὶ δωδέκατον ἄρθρον, καὶ οὕτως ἀναπληροῦσι πάλιν τὸν ἀριθμὸν τῶν δώδεκα ἄρθρων.

57) Ὀνομάσθη Σύμβολον (καθὼς τινες θέλουσιν) ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν στρατιωτικῶν

στεύεται ὑπὸ πάντων ἀδισάκτως, καθόσον περιέχει τὰς πρώτας ἀρχὰς τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ τῆς ἐλπίδος, καὶ δὲν ἔχει ἐλπίδα σωτηρίας, ὅστις ἐν μόνον ἄβρρον τοῦ συμβόλου ἰσχυρογνωμόνως ἀπορρίψῃ.

§. 9. Τί ἐστὶ πίστις;

Ἄρχεται δὲ τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως ἀπὸ τὴν πίστιν αὐτὴν (α), ἥτις ὑφίσταται εἰς τὴν ἐγκάρδιον ἀποδοχὴν τοῦ Εὐαγγελίου (β).

(α) Ἄρχεται τὸ Σύμβολον εὐλόγως ἀπὸ τὴν πίστιν διότι μόνη ἡ πίστις διδάσκει τὸν ἄνθρωπον, τίνι τρόπῳ δύναται νὰ διαλλαγῇ μὲ τὸν Θεόν, καὶ καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος Ἐβρ. ια', 6. « Χωρὶς πίστεως ἀδύνατον εὐαγγελισθῆναι (τῷ Θεῷ) ».

(β) Διὰ τῆς λέξεως Εὐαγγέλιον ἐννοεῖται, καθὼς εἵπομεν ἀνωτέρω, ἡ εὐφρόσυτος διδασκαλία τῆς ἀπολυτρώσεως τῶν ἀνθρώπων διὰ τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ μεσίτου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Πιστεύει, ὅστις δέχεται ταύτην τὴν διδασκαλίαν μὲ καρδίαν μετανοοῦσαν· συγκαταριθμεῖται δὲ μὲ τοὺς ἀπίστους ὅστις τὴν ἀποβάλλει. Ἡ ἀποδοχὴ τῆς ὑψηλῆς ταύτης διδασκαλίας ὀνομάζεται πίστις· ἐπειδὴ δὲν καταλαμβάνομεν αὐτὴν τὴν διδασκαλίαν μὲ τὴν δύναμιν τοῦ φυσικοῦ λόγου (ὡς ἐδείχθη εἰς τὴν ἀρχὴν τούτου τοῦ μέρους), ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὴ ἀπεκαλύφθη εἰς ἡμᾶς ἀμέσως παρ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν ἁγίαν γραφὴν. Ὅταν ὁ σωτὴρ ἡμῶν λέγῃ πρὸς τοὺς ἰδίους μαθητάς. « Πορευθέντες εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, κηρύξτε τὸ Εὐαγγέλιον πάση τῇ κτίσει· ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθῆς σωθήσεται, ὁ δὲ ἀπιστήσας κατακριθήσεται » Μάρκ. ις', 15, 16, φανερόν ἐστι μὲ τούτο, ὅτι ἡ ἀποδοχὴ τοῦ Εὐαγγελίου εἶναι ἡ πίστις, καθὼς ἡ ἀποβολὴ τούτου εἶναι ἡ ἀπιστία.

Τί εἶναι ἀναγκαῖον εἰς τὴν ἀληθῆ πίστιν;

Ἀπαιτοῦνται δὲ ἀναγκαιῶς εἰς τὴν ἀποδοχὴν τοῦ Εὐαγγελίου, ἧγουν εἰς τὴν ἀληθῆ πίστιν, δύο· Πρῶτον τὸ νὰ γνωρίσῃ ὁ ἄνθρωπος, ὅτι εἶναι ταλαίπωρος καὶ πτωχὸς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὅτι ὑπόκειται εἰς τὴν δικαίαν

συμβόλων ἢ συνθημάτων, τὰ ὁποῖα μεταχειρίζονται, εἰς καιρὸν πολέμου, διὰ νὰ διακρίνωσι τοὺς οικεῖους ἀπὸ τοὺς πολεμίους· ἐπειδὴ, καθὼς οἱ στρατευόμενοι διακρίνουσι τοὺς συστρατιῶτας ἀπὸ τοὺς ὑπεναντίους διὰ τοῦ συμβόλου, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ οἱ στρατιῶται τοῦ Χριστοῦ οἱ ἀληθεῖς διακρίνονται ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Χριστοῦ, ἢ καὶ ἀπὸ τοὺς ὑπακριτὰς καὶ ψευδαδέλφους, διὰ τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως. Τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως ἐλέγετο εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν κατὰ μόνην τὴν ἁγίαν παρασκευὴν τοῦ Θεοῦ πάθους εἰς τὸν καιρὸν τῶν γινομένων κατηγήσεων ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου, καθὼς λέγει Θεόδωρος ὁ Ἀναγνώστ. Ἐκκλησιαστ. Ἱστορ. βιβλ. 2. Ἐπειτα διωρίσθη νὰ λέγεται κατὰ πᾶσαν σύναξιν ὑπὸ Τιμοθέου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντ. (Ἰδ. αὐτ.), ὅστις ἤκμαζεν ἐπὶ Ἀναστασίου τοῦ Ἀυτοκράτορος, ἐν ἔτει 515. Καὶ ἐνταῦθα πρέπει νὰ σημειώσωμεν, ὅτι ἡ ἁγία παρασκευὴ τοῦ Θεοῦ πάθους δὲν σημαίνει (ἀν δὲν λαθάνωμαι), τὴν ἰδίως λεγομένην παρασκευὴν, ἀλλὰ τὴν μεγάλην πέμπτην, ἥτις δύναται νὰ ὀνομασθῆ παρασκευὴ τοῦ πάθους, ὡς παρασκευὴ δῆθεν καὶ παραμονὴ τοῦ πάθους. Τοῦτο δὲ συνάγεται καὶ ἀπὸ τὰ ἐπόμενα λόγια τοῦ Ἱστορικοῦ. « Τῷ καιρῷ τῶν γινομένων ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου κατηγήσεων » αἱ ὁποῖαι κατηγήσεις ἐγένοντο τῇ μεγάλῃ πέμπτῃ κατὰ τὸν 46. κανόν. τῆς ἐν Δοδοικεῖς Συνόδου.

αὐτοῦ ὄργην, καὶ ὅτι δὲν δύναται νὰ δικαιωθῆ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐπὶ τῆς δικαίας αὐτοῦ κρίσεως· διὰ τοῦτο ὁ Πρόδρομος τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν (Ματθ. γ', 2), καθὼς καὶ αὐτὸς ὁ Σωτῆρ (Αὐτ. γ', 17). καὶ ὁ Ἀπόστολος αὐτοῦ Πέτρος (Πράξ. β', 28), ἄρχονται τοῦ κηρύγματος μὲ τούτα τὰ λόγια « μετα- » νοεῖτε ». Δεύτερον, τὸ νὰ δεχθῆ ἀδιστακτικῶς τὴν διδασκαλίαν τῶν προφητῶν καὶ τῶν Ἀποστόλων, καὶ νὰ πιστεύσῃ βεβαίως, ὅτι ὁ κηρυχθεὶς ὑπ' αὐτῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ὁ λυτρωτῆς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Καὶ εἰς τοῦτο ὑφίσταται ἐξαιρέτως ἡ οὐσία τῆς Εὐαγγελικῆς πίστεως· καθὼς περὶ τούτου πληρέστατα μαρτυροῦσιν αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Παύλου. Οὕτω λέγει Ῥωμ. γ', 22. « Δικαιοσύνη δὲ Θεοῦ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς πάντας καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς πιστεύοντας » τὸ αὐτὸ μαρτυρεῖ καὶ εἰς ὅλον τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον, καὶ Γαλάτ. β', 16. « Ἡμεῖς εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν ἐπιστεύσαμεν, ἵνα δικαιωθῶμεν ἐκ πίστεως Χριστοῦ, καὶ οὐκ ἐξ ἔργων νόμου ».

Περὶ δικαιοσύνης πίστεως.

Αὕτη ἡ πίστις ὀνομάζεται ἡ δικαιοῦσα πίστις· καθότι δι' αὐτῆς δικαιοῦται ὁ ἄνθρωπος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ χωρὶς ἔργων νόμου, καθὼς διδάσκει ὁ Παῦλος, Ῥωμ. ια', 6. Ἐπειδὴ τίνι τρόπῳ δύναται τὰ ἀνθρώπινα ἔργα νὰ δικαιώσωσι τὸν ἄνθρωπον, ὅποταν οὗτος δὲν δύναται νὰ δικαιωθῆ, πᾶρεξ ἀφ' οὗ πρῶτον ὁμολογήσῃ, ὅτι εἶναι πταίστης καὶ τῆς θείας ὀργῆς ἄξιος; Εὐθὺς ὁμῶς, ἀφ' οὗ δικαιωθῆ ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς πίστεως χρεωστέϊ νὰ δελεῖ τὴν πίστιν διὰ τῶν ἔργων, καὶ νὰ φυλάξῃ τὴν ἀποκτηθεῖσαν δικαιοσύνην διὰ τῆς τηρήσεως τῶν θείων ἐντολῶν· διότι ἡ πίστις πρέπει νὰ ᾔηται « Δι' ἀγάπης ἐνεργουμένη » κατὰ τὸν Ἀπόστολον Γαλ. ε', 6 (58).

58) Ἡ δικαιοῦσα πίστις εἶναι ἡ πληροφωρία, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ἀναγκαῖος, δύναται, καὶ θέλει νὰ μᾶς σώσῃ, ὅταν ἡμεῖς τὸν ζητήσωμεν μὲ πεποίθησιν καὶ ἐλπίδα· καθόσον αὐτὴ ἡ πληροφωρία μᾶς ὀδηγεῖ εἰς τὸ νὰ τὸν ζητήσωμεν αὐτὸν μόνον ἢ ὅλον. Ἡ τοιαύτη πίστις ὀνομάζεται πρὸς τούτοις πίστις ζωῶσα ἢ πίστις σώζουσα, καὶ κυριεῖται (καθὼς λέγει ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς) τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν. Ἴδε Πράξ. ἡ. Ῥωμ. ι. 10· καὶ ιδ', 5. Εὐρίσκονται παρὰ ταῦτην τὴν πίστιν καὶ ἄλλαι τρεῖς πίστεις εἰς τὴν γραφὴν· ἡ πρώτη λέγεται ἱστορικὴ πίστις ἢ καὶ νεκρά, αὐτὴ εἶναι ἡ γνῶσις τῆς ἀληθείας τῶν περιεχομένων εἰς τὴν θείαν γραφὴν, χωρὶς νὰ ἔχη κάμμιαν ἐπιβρόην σωτήριον εἰς τὴν διαγωγὴν τοῦ ἀνθρώπου· τοιαύτη ἦτον ἡ πίστις ἐκείνων τῶν ἀρχόντων, οἱ ὅποιοι, ἀγκαλὰ ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστὸν, δὲν τὸν ὁμολογῶν ὁμῶς διὰ τὸς Φαρισαίους. « Ἴνα μὴ ἀποσυνάγωγοι γένωνται ἤ. » Ἰωάν. ιθ', 42, 43· ἡ δευτέρα λέγεται πίστις πρὸς τὴν πίστιν τῶν καρῶν, καθὼς τὴν ὀνομάζει ὁ θεολόγος Γρηγόριος, καὶ αὐτὴ εἶναι μία γνῶσις τῶν εὐαγγελικῶν ἀληθειῶν, ἡ ὅποια φαίνεται ζωῶσα, χωρὶς νὰ ᾔηται τῆ ἀληθεία· τοιαύτη εἶναι ἡ πίστις ἐκείνων, ὅσοι « Μετὰ χαρᾶς δέχονται τὸν λόγον, καὶ οὗτοι ρίζαν οὐκ ἔχουσιν, οἱ πρὸς » καρπὸν πιστεύουσι, καὶ ἐν καιρῷ πειρασμοῦ ἀφίστανται. » Λουκ. ἡ. 13· ἡ τρίτη λέγεται πίστις τῶν σημείων, καὶ αὐτὴ εἶναι μία γνῶσις, ὅτι ὁ Θεὸς δύναται νὰ ποιῆσῃ θαύματα, καὶ ποιεῖ, ὅταν θέλῃ, ἡ ἰδιαιτέρον, ὅτι θέλει νὰ μᾶς μεταχειρισθῆ ὄργανα τῆς θαυματουργίας, ἢ καὶ ὅτι τὸ θαῦμα θέλει εἶναι πρὸς ἡμετέραν ὠφέλειαν· τοιαύτην πίστιν ζητοῦσιν οἱ Ἀπόστολοι παρὰ τοῦ Χριστοῦ « Πρόσθετε ἡμῖν πίστιν » Λουκ. ιζ', 5, 6· καὶ διὰ τὴν ἔλλειψιν αὐτῆς τοὺς ὀνειδίζει ὁ Χριστὸς Ματθ. ιζ', 20. Τοιαύτη ἦτον ἢ ἡ πίστις τοῦ Ἐκατοντάρχου Ματθ. ἡ. 8· καὶ τῶν προσεεγκάτων τὸν παραλυτικόν, Αὐτ. θ', 2. Μῆτε ἡ πίστις αὕτη δὲν εἶναι πάντοτε ἡνωμένη μὲ τὴν δικαιοῦ-

νά ἀποκαλύψῃ εἰς ὄλον τὸ ἀνθρώπινον γένος (5). Τὸ αὐτὸ ἔπραττε πρὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ ὁ Προδρόμος τοῦ Χριστοῦ. ἐκατήχχει πρῶτον τοὺς ἀνθρώπους περὶ Χριστοῦ, ἔπειτα τοὺς ἐβάπτιζεν (6).

§. 4. Οὐδαμου τῆς ἀποστολικῆς ἱστορίας φαίνεται νὰ ἐβάπτιζον οἱ Ἀπόστολοι πρὶν νὰ κατηχήσωσιν. Αἱ πρῶται τρισχίλια ψυχαί, αἱ ὁποῖαι ἔλαβον τὸν χριστιανισμόν μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Σωτῆρος, ἐβαπτίσθησαν ὕστερον ἀπὸ μίαν μακρὰν τοῦ Πέτρου κατήχησιν (7). Καὶ ὁ Φίλιππος πρῶτον εὐαγγελίζεται τὸν Χριστὸν, ἔπειτα βαπτίζει (8). πρῶτον κατηχεῖ τὸν Εὐνοῦχον, ἔπειτα τὸν καταβιβάζει εἰς τὸ ὕδωρ (9). Εἰς ὀλίγα λόγια, πανταχοῦ προηγείται ἡ κατήχησις τοῦ βαπτίσματος, πανταχοῦ διδάσκειται ὁ χριστιανὸς πρῶτον, ἔπειτα βαπτίζεται (10).

§. 5. Ἡ πρᾶξις τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας δὲν ἦτον διάφορος ἀπ' ἐκείνην τῶν Ἀποστόλων καθὼς φαίνεται καὶ ἀπὸ πολλοὺς μὲν τόπους τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, ἐξαιρέτως δὲ ἀπὸ τοὺς ἐπομένους συνοδικοὺς κανόνας ὄλον, τὸν ἕκτον (11) καὶ τὸν δωδέκατον (12) τῆς ἐν Νεοκαισαρεῖα συνόδου, τὸν τεσσαρακοστὸν πέμπτον (13) τῆς ἐν Καρθαγένῃ, τὸν τεσσαρακοστὸν πέμπτον (14), τεσσαρακοστὸν ἕκτον (15), καὶ τεσσαρακοστὸν ἑβδομον (16) τῆς ἐν Λαοδικείᾳ· εἰς τοὺς ὁποίους ἀπαιτοῦσιν οἱ πατέρες πρὸ τοῦ βαπτίσματος τὴν γνῶσιν καὶ τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως, καὶ τὴν ἰδίαν ἐκάστου προαίρεσιν. Καὶ ἀφ' οὗ δὲ εἰσῆχθη εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἡ συνήθεια τοῦ νὰ βαπτίζωνται τὰ νήπια (17), ἡ κατήχησις μὲ ὄλον τοῦτο δὲν ἔπαυσε, μήτε

5) Μάρκ. α', 14. 15. 16. 21. 29. κτ. 6) Ματθ. γ', 1—12. Λουκ. γ'. 7—18.

7) Πράξ 6', 14—41. 8) Αὐτὸθ. ἡ. 12. 9) Αὐτ. 35—38. 10) Αὐτὸθ. 4, 4, ι, 33—48 ις', 32, 33. ις', 22—34. Ἐντεῦθεν ἔοι πρῶτοι χριστιανοὶ ὠνομαζόντο « μαθηταὶ » (Πράξ. ια', 26), ἔοι ποιμένες « διδασκαλοὶ » Α'. Κοριν. ιβ'. 28. Ἐφεσ. δ', 11. Τῶν διδασκάλων τὸ ὄνομα δίδεται ἔτι μέχρι τῆς σήμερον εἰς τοὺς ἱερεῖς ὑπὸ τῶν λαϊκῶν.

11) « Περὶ κυφοφοῦσης, ὅτι δεῖ φωτίζεσθαι ὅποτε βούλεται· οὐδὲν γὰρ ἐν τούτῳ κοινῶν νεῦν ἢ τίκοῦσα τῷ τικτομένῳ· διὰ τὸ ἐκάστου ἰδίαν τὴν προαίρεσιν τὴν ἐπὶ τῇ ὁμολογίᾳ δεῖκνυσθαι. » Νεοκαϊσ. καν. 6. 12) « Ἐὰν νοσῶν τις φωτισθῆ, εἰς πρεσβύτερον ἄγεσθαι οὐ δύναται· οὐκ ἐκ προαιρέσεως γὰρ ἡ πίστις αὐτοῦ, ἀλλ' ἐξ ἀνάγκης » κτ. Αὐτ. καν. 12. 13) « Ὁ δι' ἀσθένειαν ὑπὲρ ἑαυτοῦ μὴ δυνάμενος ἀποκρίνεσθαι, τότε βαπτίζεσθω, ὅτι τὴν οἰκίαν εἰς τοῦτο δειξίει προαίρεσιν. » Καρθαγ. καν. 45. παρὰ τῷ Ἀρμενοπούλ. Τμήμ. 5. Ἐπιγραφ. 1.

14) « Ὅτι οὐ δεῖ μετὰ δύο ἑβδομάδας τῆς τεσσαρακοστῆς δέχεσθαι εἰς τὸ φῶσιμα ἢ ἡγουν, ὅτι δὲν πρέπει νὰ βαπτίζωνται τῷ μεγάλῳ Σαβάτῳ ὅσοι ἤρξαντο νὰ κατηχῶνται μετὰ δύο ἑβδομάδας τῆς τεσσαρακοστῆς. Λαοδ. καν. 45. Ἰδε ἔτι Ἀρμενοπ. αὐτ.

15) « Ὅτι δεῖ τοὺς φωτιζομένους τὴν πίστιν ἐκμανθάνειν, καὶ τῇ πέμπτῃ τῆς ἑβδομάδος ἀπαγγέλλειν τῷ Ἐπισκόπῳ ἢ τοῖς πρεσβυτέροις. » Αὐτ. καν. 46. Ἐνταῦθα ἐνοεῖ τὴν μεγάλην ἑβδομάδα. 16) « Δεῖ τοὺς ἐν νόσῳ παραληθῶσι μετὰ τὸ Α'. Κορινθ. ις', 15. δὲν ἀποδεικνύουσι τὸ προκείμενον. Οἱ ὑπέρημαχοι τοῦ δευτέρου, ἡγουν τοῦ ὅτι εἰσῆχθη μετέπειτα, ἐπιστηρίζονται εἰς τὰς ῥήσεις αὐτὰς τοῦ Χριστοῦ (ἴδε ἀνωτέρω σημείωσ. 4), εἰς τὴν φανεράν χρῆσιν τῶν Ἀποστόλων (αὐτ. σημ. 7—10), καὶ εἰς τὴν σωπὴν τῶν δύο πρώτων ἑκατονταετηρίδων ἀπὸ Χριστοῦ, κατὰ τὰς ὁποίας δὲν φαίνεται πούποτε μνήμη νηπιοβαπτισμοῦ. Αὐτὸς φαίνεται νὰ εἰσῆχθη κατὰ τὴν

Τί ἐστὶ ζῶσα πίστις;

Μία τοιαύτη πίστις ὀνομάζεται ζῶσα πίστις· ἐπειδὴ ὁ σπινθὴρ τῆς ἀνοποκρίτου πίστεως ἀναζωπυροῦται μὲ τὴν συνεχῆ προκοπὴν εἰς τὴν ἀρετὴν. Ὅταν ὅμως ὁ ἄνθρωπος δὲν ὁμολογήσῃ τὴν ἰδίαν ἀβλιότητα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, μήτε θέσῃ ὅλην τὴν ἐλπίδα καὶ πεποιθήσιν τῆς σωτηρίας αὐτοῦ εἰς τὸν σωτῆρα Χριστόν, ἢ δὲν διάγῃ ζωὴν χριστιανικὴν, τοῦ τοιοῦτου ἡ πίστις εἶναι νεκρά, καθ' ὑπόκρισιν καὶ ματαία.

Ποία εἶναι νεκρά πίστις;

Ἐντεῦθεν φαίνεται, ὅτι ἡ πίστις κυριεῖ τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἀίχμαλωτίζει αὐτὸν ἐκ πάντων νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ » Β', Κορινθ. 1, 5· καὶ ὅστις πιστεύει, καθὼς ὁ Παῦλος, δύναται νὰ λέγῃ, ὡσπερ ἐκεῖνος, αὐτὸς ὁ δὲ νῦν ζῶ ἐν σαρκί, ἐν πίστει ζῶ τῇ τοῦ υἱοῦ » τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἀγαπήσαντός με, καὶ παραδόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἐμοῦ » Γαλάτ. 6', 20.

Ἡ πίστις ἔχει χώραν εἰς μόνην τὴν παροῦσαν ζωὴν.

Ἡ πίστις μένει μόνον εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν, κατὰ τὰ λόγια τοῦ Παύλου, καὶ δὲν ἔχει χώραν εἰς τὴν μέλλουσαν· ἐπειδὴ τότε θέλει ἰδῶμεν τὸν Θεὸν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον καὶ θέλει μᾶς καταφύτσει ὅλη τῆς δόξης αὐτοῦ ἢ λαμπρότης, Α', Κορινθ. ιγ', 12, 13. Πρέπει νὰ σημειώσῃ πᾶς ἕνας, καὶ νὰ ἐνθυμῆται καλῶς ὅσα εἶπομεν ἐνταῦθα περὶ πίστεως· διότι εἰς τὴν πίστιν θεμελιούται ὅλος ὁ χριστιανισμός.

§. 10. Περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς ἁγίας Τριάδος.

Ἡ ἔνδοξος εὐαγγελικὴ πίστις μᾶς διδάσκει, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι εἰς κατ' οὐσίαν (α) ἐν τρισὶ προσώποις· καὶ ὅτι ὁ μὲν Πατὴρ εἶναι ἀγέννητος ὁ δὲ Υἱὸς ἐγεννήθη πρὸ τῶν αἰώνων ἀρρήτως ἐκ τοῦ Πατρὸς, τὸ δὲ ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται παρ' αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς, καὶ ὅτι πρέπει νὰ λατρεύωνται, καὶ νὰ προσκυνῶνται μὲ τὴν αὐτὴν ἀμέριστον προσκύνησιν καὶ λατρείαν (β).

(α) Ἀγκαλιὰ μόνος ὁ φυσικὸς λόγος καταλαμβάνει, ὅτι εἶναι εἰς καὶ μόνος Θεὸς, καθὼς ὁμοίως γνωρίζει καὶ τὰς λοιπὰς αὐτοῦ ἰδιότητας, μᾶς τὸ διδάσκει ὅμως καὶ ἡ πίστις· ἐπειδὴ ἡ πίστις δὲν εἶναι ποτὲ ἐναντία εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον. Ἡ φυσικὴ γνῶσις περὶ Θεοῦ διαφέρει ἀπὸ τὴν διὰ πίστεως γνῶσιν καθότι ἡ μὲν πρώτη ἐπιστηρίζεται εἰς τὴν ἀπόδειξιν, τὴν ὅποیان ἡ κρίσις ἡμῶν εὐρίσκει εἰς τὴν συνάφειαν τῶν πραγμάτων, ἡ δὲ δευτέρα θεμελιούται εἰς τὸν ἀληθῆ τοῦ Θεοῦ λόγον. Ἡ διὰ πίστεως γνῶσις εἶναι ἡ τελειοτάτη, καὶ δὲν ὑπόκειται εἰς οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν, καὶ εὐκολώτερον ἤθελε μᾶς ἀπατήσωσιν οἱ σαφέστατοι καὶ ἰσχυρότατοι τῶν ἀνθρώπων συλλογισμοί, παρὰ νὰ ψευθῆ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ. Ἐνταῦθα

σαν πίστιν, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν δέκα λεπτῶν, ἀπὸ τοῦς ὁποίους οἱ ἐν-
νέα, ἀγκαλιὰ εἶχον τὴν πίστιν τῶν σημείων, δὲν ὑπέστρεψαν ὅμως « Δούναι δόξαν
» τῷ Θεῷ » Λουκ. ιγ', 18· ἴδε καὶ Α'. Κορινθ. ιγ', 2.

ἔπρεπε νὰ ἀποδείξω τὴν ἑπαρξίν τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ λαλήσω πλατύτερον περὶ τῶν ἰδιοτήτων αὐτοῦ, ἂν δὲν εἶχεν ὀμιλήσω ἀρκετὰ περὶ τούτων εἰς τὸ πρῶτον μέρος, ἀπὸ §. 2. μέχρι §. 5.

(6) Ἡ ἁγία πίστις ἀποκαλύπτει εἰς ἡμᾶς τὸ ὑψηλὸν τῆς ἀγιωτάτης Τριάδος μυστήριον· ἡγουν, ὅτι ὁ Θεὸς κατ' οὐσίαν εἶναι εἰς καὶ μόνος ἐν τρισὶ προσώποις, Θεὸς ὁ Πατὴρ, Θεὸς ὁ Υἱὸς, Θεὸς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα· δὲν εἶναι ὅμως τρεῖς θεοὶ, ἀλλ' εἰς Θεός· διότι καὶ μία μόνη οὐσία· Κύριος ὁ Πατὴρ, Κύριος ὁ Υἱὸς, Κύριος καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα· δὲν εἶναι ὅμως τρεῖς Κύριοι, ἀλλ' εἰς Κύριος· Παντοδύναμος ὁ Πατὴρ, Παντοδύναμος ὁ Υἱὸς, παντοδύναμον καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα· δὲν εἶναι ὅμως τρεῖς παντοδύναμοι, ἀλλ' εἰς Θεὸς παντοδύναμος. Πιστεύω εἰς Θεὸν τὸν Πατέρα, πιστεύω εἰς Θεὸν τὸν Υἱόν, πιστεύω εἰς Θεὸν τὸ ἅγιον Πνεῦμα· δὲν εἶναι ὅμως τρεῖς πίστεεις, ἀλλὰ μία μόνη πίστις. Λατρεύω Θεὸν τὸν Πατέρα, λατρεύω Θεὸν τὸν Υἱόν, λατρεύω Θεὸν τὸ ἅγιον Πνεῦμα· δὲν εἶναι ὅμως τρεῖς λατρεῖαι, ἀλλὰ μία μόνη λατρεία, μία τιμὴ, μία προσκύνησις, μία δόξα τῆς ἁγίας Τριάδος. Ὁ Πατὴρ δὲν ἐκτίσθη, μήτε ἐγεννήθη· ὁ Υἱὸς δὲν ἐκτίσθη, ἀλλ' ἐγεννήθη ἐκ τοῦ Πατρός· τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον μήτε ἐκτίσθη, μήτε ἐγεννήθη, ἀλλ' ἐκπορεύεται παρὰ τοῦ Πατρός. Ἡ γέννησις τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐξ αἰδίου, καθὼς καὶ ἡ ἐκπόρευσις τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἶναι ἐξ αἰδίου. Ὁ ἡμέτερος νοῦς δὲν δύναται νὰ καταλάβῃ τὴν γέννησιν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καθὼς ἀδυνατεῖ νὰ καταλάβῃ τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ὅθεν πιστεύω ἀπλῶς καὶ χωρὶς ἐρεύνης, καὶ ἀκολουθῶ μὲ βαθύτατον σέβας τὴν ἀλήθειαν τῆς θείας ἀποκαλύψεως. Τοῦτο εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ πλέον κεκρυμμένα μυστήρια· ἀλλ' ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ μᾶς καταπίθει περὶ τούτου μὲ ἰσχυρὰς ἀποδείξεις· ἐπειδὴ βαπτιζόμεθα.

« Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρός, καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος » Ματθ. κή. 19. Ὅταν ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἐβαπτίζετο, ἐμαρτύρησεν ὁ οὐράνιος Πατὴρ περὶ τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ (ὅστις ἐπλήρωσε τὸ ἔργον τῆς ἡμετέρας σωτηρίας ἐπὶ τῆς γῆς), καὶ κατέβη τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν εἴδει περιστερᾶς, καὶ τὸν ἐπεσίασε. Ματθ. γ', 16, 17. Ἐν δὲ τῷ κατὰ Ἰωάνν. Εὐαγγελίῳ κεφ. ιε', 26 λέγει ὁ Σωτὴρ. « Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ Παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ Πατρός, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ » παρὰ τοῦ Πατρός ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ. » Πρόσθετες, ὅτι καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους τῆς παλαιᾶς καὶ νέας γραφῆς τόπους, ἀποδίδονται εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὄνομα, ἡ τιμὴ, ἡ σοφία, ἡ δύναμις καὶ ὅσαι ἄλλαι ἰδιότητες προσήκουσιν εἰς μόνον τὸν Θεόν. Δὲν πρέπει πρὸς τούτοις νὰ θαυμάζωμεν, ἀνίσως τὸ ὑψηλὸν τοῦτο μυστήριον δὲν εἶναι καταληπτὸν εἰς ἡμᾶς· ἐπειδὴ ἡ ἐπιστήμη καὶ γνῶσις ἡμῶν εἶναι περικεκλεισμένη εἰς ὅρια τόσον στενὰ, ὥστε πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν μὲ τὸν Σολομῶντα τὸ « Καὶ μόλις εἰκάζομεν τὰ ἐπὶ γῆς, καὶ » τὰ ἐν χερσίν εὐρίσκομεν μετὰ πόνου· τὰ δὲ ἐν οὐρανοῖς τίς ἐξεχνίασε; » βουλήν δέ σου τίς ἔγνω; εἰμὴ σὺ ἔδωκας σοφίαν, καὶ ἔπεμφας τὸ

ἅγιόν σου Πνεῦμα ἀπὸ ὑψίστων; » Σοφ. θ', 16, 17. Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὁμῶς διὰ παρηγορίαν καὶ ἥσυχίαν ἡμῶν ὑπόσχεται νὰ φωτίσῃ τὸν ἡμέτερον νοῦν εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν διὰ μιᾶς τελείας καὶ ζώσης γνώσεως. Ἐἴτι βλέπομεν νῦν ἀμυδρῶς καὶ ὡς ἐν αἰνίγματι, θέλει τὸ ἰδῶμεν τότε σαφῶς καὶ ἀνακαλυμμένως, καὶ θέλει εὐφρανθῶμεν, λαμβάνοντες τὴν ἐντιμον ἀμοιβὴν διὰ τὴν ὑπομονὴν τῆς ἡμετέρας πίσεως. « Ἄρτι γινώσκω » ἐκ μέρους, τότε δὲ ἐπιγνώσομαι, καθὼς καὶ ἐπεγνώσθην » Α'. Κορινθ. ιγ' 12. « Οὐδαμὲν δὲ ὅτι, ἐὰν φανερωθῇ, ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα ὅτι ὀφόμεθα » αὐτὸν, καθὼς ἐστὶ » Α', Ἰωάν. γ', 2.

§. 11.

Ὁ ἐν τρισὶ προσώποις προσκυνούμενος Θεὸς ἔκτισε τὸν παρόντα κόσμον καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ ὀρατὰ καὶ ἀόρατα.

Περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου καὶ τῶν ὅσα ἀναφέρονται εἰς τὴν δημιουργίαν, ἐλαλήσαμεν ἀνωτέρω (Μερ. α. §. 6). ἔμεινε λοιπὸν ἐνταῦθα νὰ λαλήσωμεν περὶ τῶν ἀοράτων, ἧγον τῶν ἀγγέλων (59).

Ἄγγελοι ἀγαθοὶ καὶ πονηροί.

Εἶναι δὲ δύο εἶδη ἀγγέλων, τουτέστιν ἀγαθοὶ καὶ πονηροί. Οἱ ἀγαθοὶ ἄγγελοι ἀπολαύουσι διηνεκῶς τὸ λαμπρὸν πρόσωπον τοῦ Θεοῦ, τοῦ καθαρωτάτου πνεύματος: « Διὰ παντὸς βλέπουσι τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς— » τοῦ ἐν οὐρανοῖς » Ματθ. ιη', 10. Αὐτοὶ ποιοῦσι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ (Ψαλμ. ρβ', 21.), καὶ στέλλονται εἰς διακονίαν διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν

59) Ὁ Μωϋσῆς σιωπᾷ τὴν δημιουργίαν τῶν ἀγγέλων, ἢ τὴν ἀναφέρει (καθὼς θέλουσι τινὲς) συνεπτυγμένως καὶ ἐν παρόδῳ, Γενέσ. Β', 1 (ὅπου τὸ Ἑβρ. ἔχει δύναμις ἢ στρατιὰ ἀντὶ τοῦ κόσμου τῶν ἑβδομήκοντα): διότι ὁ σκοπὸς τοῦ ἔργου νὰ διηγηθῇ τὴν δημιουργίαν τῶν ὀρατῶν καὶ φαινομένων κτισμάτων. Ἴδε Χρυσόστομ. εἰς Ψαλ. η', 4. καὶ Ἰσίδιον μοναχὸν παρὰ τῷ Φωτίῳ βιβλοθ. κώδ. 222, σελ. 597, ἢ καθὼς θέλουσιν ἄλλοι) διὰ νὰ μὴ δώσῃ ἀφορμὴν εἰδωλολατρίας εἰς τοὺς Ἰουδαίους, γινώσκων (λέγει ὁ ἱερὸς Ἀθανάσιος Ἐρωτ. 4. πρὸς Ἀντιοχ.) ὁ Θεὸς τὸ φιλεῖδωλον καὶ πολύθεον τῶν ἀνθρώπων, καὶ μάλιστα τῶν Ἰουδαίων, τούτου χάριν ὑπέκρυψεν ἐν τῇ Γενέσει τὸν περὶ τῶν ἀγγέλων λόγον, ἵνα μὴ καὶ αὐτοὺς θεοποιήσωσιν ὡς θεοὺς. Ἴδε καὶ Θεοδώρητον ἐρωτήσ. 2. εἰς τὴν Γένεσ. καὶ Χρυσόστομ. ὁμιλ. α, εἰς τὴν Γένεσ. Περὶ δὲ τοῦ πότε ἐκτίσθησαν οἱ ἄγγελοι εἶναι διάφοροι αἱ γνώμαι τῶν θεολόγων· Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς λέγει νὰ ἐκτίσθησαν πρὸ τῶν ὕλικῶν καὶ ὀρατῶν τούτων κτισμάτων (λόγ. 38). Σύμφωνοι μὲ τούτον εἶναι ὁ Βασίλειος ὁ Χρυσόστομος, ὁ Δαμασκηνὸς καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν Δυτικῶν πατέρων, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους τινὲς τὸ συνάγουσιν ἐκ τοῦ Ἰῶβ Κερ. λη'. 7. Ἀρνείται τοῦτο ὁ Θεοδώρητος (ἐρωτήσ. 4. εἰς τὴν Γένεσ.), ἧγον ὅτι συνάγεται ἀπὸ τὸ ῥητὸν τοῦ Ἰῶβ, καὶ θέλει, ὅτι ἐκτίσθησαν πρὸ οὐρανῶν καὶ γῆς, τουτέστι τὴν πρώτην ἡμέραν. Τὸ αὐτὸ δοξάζει καὶ ὁ Ἐπιφάνιος Ἀπρ. 63. σελ. 264, ὁ ὁποῖος μὲ ὅλον τοῦτο σπουδάζει καὶ αὐτὸς νὰ τὸ συστήσῃ ἐκ τοῦ αὐτοῦ ῥητοῦ. Ἄν ᾗται συγκεχωρημένον νὰ εἰπῶμεν καὶ τρίτην γνώμην, πρέπει νὰ σημειώσωμεν πρῶτον ὅτι ἀπὸ τὸ ῥητὸν τοῦ Ἰῶβ (καθὼς λέγει ὁ Θεοδώρητος) δὲν συνάγεται τίποτε περ τοῦ χρόνου. καθ' ὅν ἐκτίσθησαν οἱ ἄγγελοι, ἐκτὸς εἰμῆ, ὅτι τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ ᾗσαν ἄγγελοι· δεύτερον. ὅτι εἶναι ἀσφαλέστερον τὸ νὰ ἀπέχη τις εἰς ὅσα δὲν ἐφανέρωσεν ῥητῶς ἢ θεία γραφή, ἢ κἄν νὰ δέχεται τὸ πιθανώτερον, καθόσον τοῦτο πορίζεται ἐκ τῆς γραφῆς αὐτῆς. Εἶναι δὲ τοῦτο, ὅτι οἱ ἄγγελοι ἐκτίσθησαν τὴν δευτέραν ἢ τὴν τρίτην ἡμέραν· διότι ὁ προφήτης Δαυὶδ Ψαλ. ρδ', ἀφ' οὗ ἀπῆρτίβησε τὰ ἔργα τῆς πρώτης καὶ δευτέρας ἡμέρας (στιχ. 2, 3), λαλεῖ περὶ ἀγγέλων (στιχ. 4.) ἔπειτα διηγεῖται τὸ ἔργον τῆς τρίτης ἡμέρας (στιχ. 5, κτλ.).

ἀνθρώπων. « Οὐχὶ πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα, εἰς διακονίαν ἀπο-
 » στελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν; Ἐβρ. α', 14. »
 Οἱ πονηροὶ ἄγγελοι ἐκτίσθησαν μὲν καὶ αὐτοὶ ἀγαθοὶ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀ-
 πώλεσαν δὲ διὰ τῆς προαιρετικῆς αὐτῶν πτώσεως τὴν ἀγιότητα, τὴν
 ὁποίαν εἶχε μεταδώσει εἰς αὐτοὺς ὁ Θεός, ὅταν τοὺς ἔκτισε, καὶ μετέβη-
 » σαν ἀπὸ τῆς εὐδαιμονεστάτης εἰς τὴν ἀθλιεστάτην κατάστασιν· α' Ἀγ-
 » γέλους τε τοὺς μὴ τηρήσαντες τὴν ἑαυτῶν ἀρχήν, ἀλλ' ἀπολιπόντας τὸ
 » ἴδιον οἰκητήριον, εἰς κρίσιν μεγάλης ἡμέρας δεσμοῖς αἰδίοις ὑπὸ ζόφον
 » τετήρηκεν » Ἐπιστ. Ἰουδ. στίχ. 6. Οὗτοι οἱ ἄθλιοι, διὰ τὸ νὰ στερη-
 θῶσι πάσης ἐλπίδος, σπουδάζουσι νὰ ἐλαφρώσωσι τὴν δυστυχίαν αὐτῶν,
 μὲ τὸ νὰ πλανῶσι τοὺς ἀνθρώπους, ἀγωνιζόμενοι νὰ τοὺς σύρωσι διὰ τῶν
 πειρασμῶν εἰς τὴν αὐτὴν διαστροφήν, εἰς τὴν ὁποίαν αὐτοὶ ἐκατήντησαν,
 καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος Πέτρος (Ἐπιστ. α', 5, 8). « Ὁ ἀντίδικος ὑμῶν
 » διάβολος, ὡς λέων ὠρυόμενος περιπατεῖ ζητῶν τίνα καταπίη » ὁ δὲ
 Χριστὸς λέγει « Τοῦτο δὲ τὸ γένος οὐκ ἐκπορεύεται, εἰ μὴ ἐν προσευχῇ
 » καὶ νηστείᾳ » Ματθ. ιζ', 21.

§. 12.

Ὁ Θεὸς προνοεῖ διὰ τὸν παρ' αὐτοῦ κτισθέντα κόσμον, καὶ
 κυβερνᾷ τὰ πάντα πανσόφως.

Περὶ τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ ἐλαλήσαμεν ὡσαύτως εἰς τὸ Α'. Μέρος.
 ἐπαναλαμβάνομεν ὅμως ἐνταῦθα τὰ εἰρημένα, διὰ νὰ μάθωμεν, ὅτι καὶ ἡ
 πίστις, ὡς θεμέλιος τοῦ συμβόλου, μᾶς διδάσκει ἐκ τῆς ἀγίας γραφῆς ἐ-
 κεῖνο, τὸ ὁποῖον μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ ὀρθοῦ λόγου δυνάμεθα νὰ καταλά-
 θωμεν. Εἰς βεβαίωσιν τούτου πρέπει νὰ σημειώσωμεν ἐκεῖνα τοῦ Εὐαγ-
 γελίου τὰ λόγια, ὅπου λέγει « Οὐχὶ δύο στρουθία ἀσσαρίου πωλεῖται; »
 » καὶ ἐν ἐξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἐπὶ τὴν γῆν, ἄνευ τοῦ πατρὸς ἡμῶν ὑμῶν
 » δὲ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς πᾶσαι ἡριθμημέναί εἰσι » Ματθ. ι. 29, 30.

§. 13.

Ἠξιώθη ὁ ἄνθρωπος, κτιζόμενος μὲν τῆς ἐξαιρέτου τοῦ Θεοῦ
 ἀγαθότητος (α), ἀφοῦ δὲ ἐκτίσθη, τῆς ἐξαιρέτου τούτου προ-
 νοίας (β),

(α) Ἡ ἀγαθότης τῆς ὁποίας κοινωνὸς ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος, ὅταν ἐκτί-
 ζετο, ὑψίσταται εἰς τὸ « κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν » Γενέσ. α'.
 26 (60). καθότι δὲν δύναται ἓνα κτίσμα νὰ λάβῃ μεγαλύτερον προτέρ-
 ρημα, παρὰ τὸ νὰ ἀξιώθῃ νὰ βαστάξῃ τὴν εἰκόνα τοῦ ὑψίστου καὶ ἀφάρ-
 του Θεοῦ. Μὲ τὴν εἰκόνα ταύτην ἐδόθη εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸ λαμπρότατον
 φῶς τοῦ νοός, ἡ ἀκηλίδωτος ἀγιότης τῆς θελήσεως, ἡ τελειοτάτη συμφω-
 νία μεταξὺ τῶν κλίσεων τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ πνεύματος, μία ἀτάραχος
 ἡσυχία, ἡ ἀθανασία, ἡ δεσποτεία ἐπάνω εἰς τὰ ζῶα, καὶ αἱ λοιπαὶ τε-
 λειότητες, ὅσαι συγκροτοῦσι τοῦ Θεοῦ τὴν εἰκόνα (61) Εἰς αὐτὴν τὴν πα-

60) Τὸ Ἐβρ. « ἐν εἰκόνι ἡμετέρᾳ, καθ' ὁμοίωσιν ἡμετέραν ». 61) Συνεξέτασον καὶ
 τὰ περὶ τοῦ κατ' εἰκόνα ῥηθέντα Μέρ. α'. §. 7 (α).

νευδαίμονα κατὰστασιν ἐν ὧσφ εὐρίσκετο ὁ ἄνθρωπος, ἔχαιρεν εἰς τὴν ἐναργεστάτην θεωρίαν τοῦ τελειοτάτου Θεοῦ, καὶ ἦτον ἐνώπιον αὐτοῦ τὸ πλέον ἀγαπητὸν ἀπὸ ὅλα τὰ κτίσματα. Αὕτη ἡ πρώτη εὐδαίμων τοῦ ἀνθρώπου κατάστασις φαίνεται νὰ ἦτον γνωστὴ καὶ εἰς τοὺς ἐθνικοὺς, οἱ ὁποῖοι χρυσοῦν αἰῶνα τὴν ὀνόμασαν. Ἡ ἀγία γραφὴ λαλεῖ περὶ ταύτης εἰς πολλὰ μέρη, καὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων εἰς τὸν Ψαλμ. ἡ, ὅπου λέγει ὅτι ὁ Θεὸς ἔδειξε μάλιστα τὴν μεγαλωσύνην καὶ ἀγαθότητά του εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου, τὸν ὁποῖον ἡλάττωσε βραχύ τι παρ' ἀγγέλους, καὶ τὸν ἐστεφάνωσε δόξῃ καὶ τιμῇ.

(6) Ὅποια εἶναι ἡ ἐξαιρετος τοῦ Θεοῦ πρόνοια, τῆς ὁποίας ἠξίωσε τὸν ἄνθρωπον, ἀφοῦ τὸν ἔκτισε, θέλει δειχθῆ ἔκ τῶν ἐπομένων §.

§. 14. Ὁ πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ ἀνθρώπου ἀφορῶν σκοπὸς τοῦ Θεοῦ.

Ἔργον τῆς ἐξαιρέτου προνοίας τοῦ Θεοῦ ἦτον, ἀφοῦ ἔκτισε τὸν ἄνθρωπον εἰς μίαν εὐδαίμονα κατάστασιν, τὸ νὰ εὐδοκήσῃ προσέτι διὰ νὰ ἐπιμείνῃ ὁ ἄνθρωπος εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν (α). Ὅθεν ἔδωκεν εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐντολήν, ἡ ὁποία περιεῖχε τὸ μέσον, διὰ τοῦ ὁποίου αὐτὸς ἠδύνατο νὰ φυλάξῃ πάντοτε σώαν τὴν εὐδαίμονα ἐκείνην κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκτίσθη.

(α) Δὲν εἶναι κάμμία ἀμφιβολία, ὅτι ὁ Θεὸς ἀφοῦ ἔκτισε τὸν ἄνθρωπον εὐδαίμονα, ἠθέλησεν, ὅτι καὶ νὰ ἐπιμείνῃ αἰώνιως ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν εὐδαίμονα ταύτην κατάστασιν. Τοῦτο βεβαιοῦται καὶ ἀπὸ αὐτὴν τῆς ἡμετέρας ψυχῆς τὴν ἀθανασίαν, ἣτις ἀπῆτει, ὅτι καὶ ἡ εὐδαιμονία, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκτίσθη ὁ ἄνθρωπος, ἔπρεπε κατὰ τὸν σκοπὸν τοῦ Θεοῦ νὰ ἦναι αἰώνιος· φαίνεται δὲ καὶ ἀπ' ἐκεῖνα τοῦ Θεοῦ τὰ λόγια (Γενέσ. 6', 17), ὅπου ἀπειλεῖ, ὅτι ἀπὸ τὴν παράβασιν τῆς ἐντολῆς ἔμελλον ν' ἀκοιμήσωσιν ὅλαι αἱ δυστυχίαι, καὶ, τὸ χειρότερον ὁ θάνατος. Συμπεραίνεται λοιπὸν, ὅτι ἠθελε μείνει αἰώνιως αὐτὴ ἡ εὐδαιμονία, ἀνίσως δὲν ἐμποδίζετο ἀπὸ τὴν παράβασιν τῆς ἐντολῆς. Καὶ βέβαια, πῶς ἦτον πρέπον εἰς τὴν ἄπειρον ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, νὰ κτίσῃ τὸν ἄνθρωπον, διὰ νὰ ἦναι εὐδαίμων εἰς ὀλίγον διάστημα καιροῦ, ἔπειτα νὰ τὰ ἀπωλέσῃ ὅλα, καὶ νὰ ἀφανισθῆ τελευταῖον αὐτὸς ὁ ἴδιος διὰ τοῦ θανάτου; Τὰ θεῖα βιβλία λαλοῦσι σαφῶς περὶ τούτου· α' Ὁ Θεὸς ἔκτισε τὸν ἄνθρωπον ἐπ' ἡ ἀρθαρσία ἢ Σοφ. 6', 23. Ἐπειτα δὲ ἐκ τούτου, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ἐὰν δὲν ἠθελε διαβρῆξαι τὸν δεσμὸν, διὰ τοῦ ὁποίου ἦτον προσκολλημένος μὲ τὸν Θεόν, ἠθελε διάγει ζωὴν εὐδαιμονεστάτην ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ τελευταῖον ἠθελε κατὰ θεῖαν οἰκονομίαν μετακομισθῆ εἰς τοὺς οὐρανοὺς διὰ νὰ ἦναι αἰώνιως μὲ τὸν Θεόν, καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἐνώχ, Γενέσ. 5, 24 (62).

(6) Ὁ ἄνθρωπος συνίσταται ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος, ἐκ τῶν ὁποίων

62) Ὅπου τὸ Ἐβρ. α' Καὶ περιεπάτησεν Ἐνώχ μετὰ Θεοῦ, καὶ οὐκ ἦν, ὅτι ἀνέλαβεν αὐτὸν ὁ Θεός ».

ἕκαστον ἔχει κλίσεις ἰδίας. Ἡ ψυχὴ, ὡς πνεῦμα καθαρὸν, κλίνει εἰς ὅσα προστάσει ὁ λόγος, καὶ εὐαρεστεῖται εἰς τὸ νὰ ἦναι μετὸν Θεὸν ἡνωμένη διὰ τῆς ἀρετῆς.

Πότε δὲν εἶναι ἀμαρτωλαὶ αἱ κλίσεις τῶν αἰσθήσεων.

Αἱ κλίσεις ὅμως τῶν αἰσθήσεων καταγίνονται εἰς ὅσα εἶναι ἀρεστὰ εἰς τὰς αἰσθήσεις, καὶ δὲν εἶναι μήτε αὐταὶ ἀμαρτωλαὶ ἢ ὀλέθριοι, ὅπου-ταν κυβερνῶνται ὑπὸ τοῦ λόγου, καὶ δὲν ἐμποδίζωσι τὴν ἀρετὴν. Εἰς τὴν συμφωνίαν τῶν κλίσεων τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος ὑφίσταται ἡ ἀνθρωπίνῃ εὐδαιμονία, καὶ διὰ ταύτης ἀποκτᾶται. Ἡ εὐδαιμονία σώζεται, ἐν ὅσῳ μένει ἡ συμφωνία· ἀλλ' εὐθὺς, ἀφοῦ αἱ κλίσεις τῶν αἰσθήσεων ὑπερισχύωσι τὸν λόγον, ὁ ἄνθρωπος ἐκβαίνει ἀπὸ τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν, καὶ κρημνίζεται εἰς τὴν ἄβυσσον τῆς κακοδαιμονίας.

Ποῖα εἶναι τὰ πάθη, αἱ κακίαι, καὶ αἱ ἀμαρτίαι.

Αἱ κλίσεις, ἀφοῦ νικῶσιν τὸν λόγον, ὀνομάζονται πάθη· καθόσον διαστρέφουσι τὴν ψυχὴν ἡμῶν, ὀνομάζονται κακίαι· καὶ καθόσον διὰ τούτων παραβαίνεται ὁ θεῖος νόμος, ὀνομάζονται ἀμαρτίαι. Ὄταν ὁ ἄνθρωπος εὐρίσκετο εἰς τὴν μακαρίαν ἐκείνην κατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν ἐκτίσθη, εἶχεν ἐξαιρέτως καὶ τοῦτο, ἤγουν, εὐρίσκετο τότε εἰς αὐτὸν μία ἐντελεστάτη συμφωνία ἀναμεταξύ εἰς τὰς κλίσεις τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, τὰς ὁποίας ἐκυβέρνα καὶ τὰς δύο ὁ λόγος. Ἐντεῦθεν βλέπει πᾶς ἕνας, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ὡς κτίσμα λογικὸν καὶ προικισμένον μετὰ θέλησιν ἐλευθέραν, διὰ τὰ μὴν ἀπολέσῃ τὴν εὐδαιμονίαν, ἔπρεπε νὰ μεταχειρισθῇ ὅλας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις εἰς τὸ νὰ μὴν ἀφήσῃ νὰ ὑπερισχύωσι τὸν λόγον αἱ κλίσεις τοῦ σώματος· ἐπειδὴ ὁ κίνδυνος ἦτον φανερός, ὅτι ἔμελλε διὰ τούτου νὰ πέσῃ εἰς τὴν μεγίστην κακοδαιμονίαν. Διὰ τοῦτο ἔδωκε καὶ ὁ πανάγαθος Θεὸς εἰς αὐτὸν τὴν σωτήριον ἐκείνην παραγγελίαν, τὴν ὁποίαν εὐρίσκομεν εἰς τὴν ἁγίαν γραφὴν Γενέσ. β', 16, 17. Αὐτὸς ἐδιώρισε εἰς τὸν πλασθέντα ἄνθρωπον ἕνα τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον εὐρίσκετο ἡ ἀφθονία παντὸς ἀγαθοῦ καὶ ἡ πολυτέλεια, καθὼς ἔπρεπεν εἰς τὸ ἐξάαιρετον πλάσμα τῶν θείων αὐτοῦ χειρῶν. Ἡ ἁγία γραφὴ ὀνομάζει τὸν τόπον τοῦτον διὰ τὴν ἀφθονίαν, τερπνότητα, ὠραιότητα τῶν δένδρων, καὶ τὸν ἡδύπνοον καὶ καθαρῶτατον ἀέρα, παράδεισον Γενέσ., β', 8 (63). Καὶ ἀγκαλὰ ἡ ὠραιότης καὶ τερπνότης τοῦ παραδείσου ἦσαν ἐναργῆς ἀπόδειξις τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ, ἡδύνατο ὅμως (ἐναντίον εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ Θεοῦ) καὶ νὰ γενῶσιν ἀφορμὴ πλάνης εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὥστε νὰ προτιμήσῃ τὴν ὁρατὴν ταύτην καὶ ἐπιγείων ὠραιότητα ἀπὸ ἐκείνην, τὴν ὁποίαν εὐρίσκεν ὁ λόγος, ἐνὸσῳ ἦτον ἔτι ἀδιάφθορος εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ εἰς τὸν Θεόν. Διὰ τὸ νὰ ἐμποδίσῃ λοιπὸν τὰ ὀλέθρια ταῦτα ἐπακολουθήματα, παρήγγειλεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν ἄνθρωπον κατ' ἐξάαιρετον πρόνοιαν, καὶ εἶπεν εἰς αὐτὸν φα-

(63) Ἡ λέξις παράδεισος εἶναι Περσικὴ (ἴδ. Πολυδεύκ. ὀνομαστ. καὶ Ξενοφ. Βιβλ. β'. Ἀπομν.) καὶ σημαίνει κήπον κατάφυτον μετὰ διάφορα δένδρα, ἤγουν τὰ κρινῶς λεγόμενον περιβόλιον.

νερά, ὅτι ἡ θεία του θέλησις ἦτον νὰ μὴν καταγίνεται κατ' οὐδένα τρῶπον ὁ ἄνθρωπος εἰς τὰ αἰσθητὰ πράγματα μὲ βλάβην τοῦ λόγου, ἀλλὰ νὰ προτιμᾷ πάντοτε, ὅσα τὸν βοηθοῦν εἰς τὴν πνευματικὴν ἀπόλαυσιν τοῦ Θεοῦ.

Περὶ τῆς δοθείσης ἐντολῆς εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐν τῷ παραδείσῳ.

Ὁ ἄνθρωπος, ἂν ἤθελε νὰ ἦναι εὐδαίμων, δὲν ἔπρεπε νὰ ἀθετήσῃ τὴν δηλοποιηθεῖσαν εἰς αὐτὸν τοῦ Θεοῦ θέλησιν, ἣγουν τὴν ἐντολὴν, ἡ ὁποία περιέχεται εἰς τὰ ἐπόμενα τῆς ἁγίας γραφῆς λόγια· « Ἀπὸ παντὸς ξύλου » τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ βρώσει φαγῆ· ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν » καὶ πονηρὸν οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ, » Γενέσ. β', 16, 17 (64). Καὶ διὰ νὰ τυπωθῇ περισσώτερον ἡ ἐντολὴ εἰς τοὺς προπάτορας, εἶπε πρὸς αὐτοὺς, ὅτι εὐθὺς ὅταν τὴν ἀθετήσωσι, θέλει ἀπολέσωσι τὴν ἀποκτηθεῖσαν εὐδαιμονίαν, καὶ θέλει πέσωσιν εἰς ἀθλιωτάτην κατάστασιν, γενόμενοι δούλοι τῶν ἰδίων παθῶν, καὶ ὑποκείμενοι εἰς διαφόρους θλίψεις καὶ πειρασμούς· τὸ σῶμά των, ἀφοῦ ὑπομείνῃ πολλοὺς πόνους καὶ ἀσθενείας, θέλει τελευταῖον χωρισθῆ ἀπὸ τὴν ψυχὴν, καὶ θέλει διαφραρῆ· ἡ δὲ ψυχὴ θέλει ἀποβληθῆ ἀπὸ τὸν Θεὸν αἰώνως· « Ἦ δ' ἂν ἡμέρα φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε » Αὐτ. 17 (65). Καὶ μετὰ ταύτην τὴν παραγγελίαν ἔδειξεν ὁ Θεὸς φανερὰ πόσῃ πρόνοιᾳ εἶχε διὰ τὸν ἄνθρωπον, καὶ πόσον ἤθελε τὴν εὐδαιμονίαν του.

§. 15. Περὶ παραβάσεως τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ.

Ὁ ἄνθρωπος παρέβη τὴν ἐντολὴν, τὴν ὁποίαν ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ὁ Θεὸς πρὸς ὠφέλειάν του (α), καὶ ἀπώλεσε διὰ τῆς παραβάσεως τὴν εὐδαιμονίαν τῆς θείας εἰκόνας, τὴν ὁποίαν εἶχε λάβει ὅταν ἐκτίσθη (β).

(α) Ἡ δοθεῖσα εἰς τὸν ἄνθρωπον παρὰ τοῦ εὐσπλαγγγῶν Θεοῦ πρὸς ὠφέλειαν ἐντολὴ, δὲν ἔλαβε τὸ ποθοῦμενον τέλος. Αἱ σαρκικαὶ κλίσεις καὶ αἱ ἡδοναὶ τῶν αἰσθήσεων ὑπερίσχυσαν τὸν λόγον, καὶ ὁ ἄνθρωπος ἠπροτίμησε τὰς ὑπογείους ὠραιότητας καὶ ἡδονάς, ἀπὸ τὰς θείας. Καὶ αὕτη ἰστάθη ἡ ἀρχὴ τῆς διαφθορᾶς ὅλου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, καθὼς μᾶς διδάσκει ἡ ἁγία γραφὴ Γενέσ. γ'. Ὁ παράδεισος, εἰς τὸν ὁποῖον εὕρισκονται ὅλα, ὅσα δύναται τις νὰ ὀνομάσῃ τερπνά, περιεῖχεν ὡσαύτως καὶ ὅσα δύναται νὰ ἐρεθίσωσι τὰς αἰσθήσεις. Ἠπάτησε δὲ μάλιστα τὸν ἄνθρωπον ἡ ὠραιότης τοῦ ξύλου, τοῦ ὁποίου ἡ ἀπόλαυσις, καθὼς ἦτον ἀπηγορευμένη παρὰ Θεοῦ, οὕτω δὲν ἦτον συγκεχωρημένη μήτε ἀπὸ τὸν ὀρθὸν λόγον· ἐπειδὴ (καθὼς εἴπομεν ἄνωτέρω) διὰ τῆς ἀπολαύσεως ταύτης ἠπροτιμήθη ἡ αἰσθητικὴ ἡδονὴ ἀπὸ τὴν πνευματικὴν, ἣγουν ἀπὸ τὴν σωτηριώδη τή-

64) Τὸ Ἑβρ., « ————— πρῶτων φαγῆ· ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ πονηροῦ οὐ φαγῆ ἀπ' αὐτοῦ ». 65) Τὸ Ἑβρ. « Ἦ γὰρ ἂν ἡμέρα φάγη ἀπ' αὐτοῦ, ἀποθνήσκων ἀποθανῆ » εἰς ἐνικὸν ἀριθμὸν, διὰ τὸ νὰ ἐβρέθησαν πρὸς μόνον τὸν Ἀδὰμ, πρὸ τοῦ νὰ πλασθῇ ἡ Εὐά, ἡ ὁποία μὲ ὅλον τοῦτο ἐχρεώσεται νὰ φυλάξῃ τὴν ἐντολὴν ἐπίσης, καθὼς καὶ ὁ Ἀδὰμ.

ρησιν τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ. Ἡ Εὐα, ὡς ἀσθενεστέρα, ἠπατήθη πρώτη, καὶ ἐτόλμησε πρώτη τὴν ἀσεβῆ ταύτην ἐγχείρησιν, ἀφ' οὗ ὁ πειράζων (τὸν ὁποῖον ἡ θεία γραφή φρόνιμον ὄφιν ὀνομάζει Γενέσ. δ', 1) τῆς ἑκαμὲ τὴν ἐξήγησιν μὲ δόλιον τρόπον, ὅτι ὄχι μόνον δὲν ἤθελε βλαφθῶσιν ἐκ τούτου, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας ἤθελε φθάσῃ εἰς τελειότεραν κατάστασιν. « Ἔσεσθε ὡς Θεοὶ » Γενέσ. γ', 5. Αὕτη τῆς γυναικὸς ἡ παράβασις ἐστάθη εἰς τὸν Ἀδὰμ ἕνα ὀλέθριον παράδειγμα, ὁ ὁποῖος, ἀγκαλιὰ προικισμένος μὲ τόσα ἐξαιρέτα χαρίσματα, ἠπατήθη ὁμοίως ἀπὸ τὰς αἰσθήσεις. Ἐρρήθη ὀλίγον ἀνωτέρω, ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη εὐδαιμονία δὲν ἐδύνατο νὰ τηρηθῆ σῶα, ἂν ὁ λόγος δὲν ἐκυρίευσ πάντοτε· διὰ ταύτης ὁμῶς τῆς πτώσεως ἔπεσεν ἀπὸ τὸν θρόνον του καὶ ὁ κυβερνήτης τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, ὁ λόγος, καὶ ὑπετάχθη εἰς τὰς σαρκικὰς ἡδονὰς, αἱ ὁποῖαι ἐσφετέρισαν τὴν δεσποτείαν του. Τοιαύτη βδελυρὰ παράβασις ἔπρεπεν ἐπομέως νὰ ἦναι θανάσιμος.

Τί συνέβη μετὰ τὴν παράβασιν τῆς ἐντολῆς;

(6) Ἀφ' οὗ ὁ ἄνθρωπος, μὴ ἀκούσας τὴν φωνὴν τοῦ λόγου, παρέβη τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, ἔπεσεν ἀπὸ τὴν εὐδαιμόνα εἰς μίαν ἐλεεινὴν κατάστασιν· αἱ δυνάμεις τοῦ νοῦς ἠσθένησαν, καὶ τὸ φῶς αὐτοῦ ἐσκοτίσθη, ἡ ἀγιότης τῆς θελήσεως ἐμολύνη, ἡ γαλήνη τῆς ψυχῆς ἐταράχθη, καὶ ἀνεφύθη (διὰ νὰ εἰπῶ οὕτως) ἡ θύρα εἰς τὰ πάθη, τὰ ὁποῖα πάντοτε ἐπολέμουν μὲ τὸν λόγον, καὶ κατεστάθη ὁ ἄνθρωπος τραγικὸν θέατρον τοῦ ἐσωτερικοῦ τούτου πολέμου. Αὐτὰ τὰ πάθη ἔφερον τοὺς ἀνθρώπους εἰς πολλὰς κακίας, καὶ αἱ κακίαι ἐπροξένησαν διαφόρους νόσους εἰς τὰς ὁποίας ὑπόκειται ὁ ἄνθρωπος, καὶ αἱ ὁποῖαι ἐξασθενίζουσι τὸ σῶμα, καθὼς αἱ δυσυχίαι καὶ μέριμναι τὸ καταβάλλουσι.

Πόθεν γεννᾶται ὁ σωματικὸς θάνατος;

Καὶ ἐντεῦθεν γεννᾶται ὁ σωματικὸς θάνατος, τὸν ὁποῖον ἠπείλησεν ὁ Θεὸς διὰ τὴν παράβασιν. Μὲ τοῦτον τὸν σωματικὸν θάνατον ἦτον ἠνωμένος ὁ φρικωδέστατος πνευματικὸς θάνατος, ὅστις εἶναι τὸ νὰ χωρισθῆ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τοῦ Θεοῦ· ἐπειδὴ ὁ δεσμὸς, διὰ τοῦ ὁποῖου ἦτον ἠνωμένος ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸν Θεὸν (ἦγουν τὸ καθαρὸν φῶς τοῦ νοῦς καὶ ἡ ἀσπιλος ἀγιότης τῆς θελήσεως) διερρήχθη ὑπὸ τῆς παραβάσεως. Τὴν κατάστασιν ταύτην ὀνομάζει ἡ ἁγία γραφή εἰς πολλοὺς τόπους κατάστασιν τῆς πτώσεως, τῆς ἁμαρτίας, τῆς σαρκὸς, τῆς δυστυχίας, τοῦ σκότους, τῆς ἀγνοίας, τῆς δουλείας καὶ τοῦ θανάτου. Διὰ τὴν πῶσιν τοῦ ἀνθρώπου κατηράθη καὶ αὐτὴ ἡ γῆ παρὰ τοῦ Θεοῦ, Γενέσ. γ', 17 (66), ἦγουν ὑπέπεσε καὶ αὕτη εἰς τὴν δυστυχίαν, ἡ ὁποία εἶναι τὸ νὰ μὴ δύναται πλέον ἐξ ἐκείνου τοῦ καιροῦ, διὰ τὴν ὀκνηρίαν καὶ ῥαθυμίαν τῶν ἀνθρώπων, νὰ στολισθῆ μὲ τὴν πολυτέλειαν ἐκείνην καὶ καλλονὴν, τὴν ὁποῖαν εἶχεν εἰς τὸν καιρὸν

66) « Ἐπικατάρατος ἡ γῆ διὰ σέ· ἐν λύπῃ φαγῆ αὐτὴν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου ». Οἱ Ἑβδομήκοντα ἀντὶ τοῦ διὰ σέ μετέφρασαν ἐν τοῖς ἔργοις σου.

της κοσμογονίας, και τὸ νὰ μεταχειρίζονται οἱ ἄνθρωποι (ἀπὸ κακίαν ἢ ἀγνοίαν) ἐπὶ κακοῦ, ὅσα εἶναι κατ' ἐαυτὰ ἀγαθὰ.

§. 16. Περὶ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος.

Διὰ τῆς παραβάσεως ταύτης ἡ ἁμαρτία κατεστάθη κοινὴ εἰς τὸν κόσμον (α), ἐμόλυεν ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος, και τὸ ἐβρίψεν εἰς μεγίστην ἀθλιότητα (β).

(α) Εἶδομεν ἀνωτέρω (Μέρ. α, § 14) εἰς ποίαν φθορὰν κατήντησε τὸ ἀνθρώπινον γένος διὰ τὰς ἁμαρτίας· δὲν ἐθεωρήσαμεν ὅμως τὴν ἀρχὴν και τὴν πηγὴν ταύτης τῆς δυστυχίας, τὴν ὅποιαν πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν ἐπὶ τοῦ παρόντος. Ἐπειδὴ, ὅταν ἡ ἁγία γραφὴ λαλῇ περὶ τῆς εὐδαιμονίας, εἰς τὴν ὅποιαν ἐκτίσθη ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, διηγεῖται προσέτι και τίμη τρόπον ἀπόλεσε ταύτην τὴν εὐδαιμονίαν, και πῶς ἐστάθη αἰτία θανάτου εἰς ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος ἢ τοιαύτη ἀπώλεια. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος τὸ λέγει σαφέστατα Ῥωμ. ε, 12. « Δι' ἐνὸς ἀνθρώπου ἡ ἁμαρτία εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε, και διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ θάνατος, και οὕτως εἰς πάντας ἡ ἀνθρώπους ὁ θάνατος διῆλθεν, ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον ». Καὶ αὐτοὶ οἱ ἔθνικοι, ὅσοι τυφλοὶ καὶ ἄν ἦσαν, ἠναγκάσθησαν νὰ ὁμολογήσωσιν, ὅτι εἶναι διεφθαρμένον ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος. Τοῦτο δὲ εἶναι τοῦ χριστιανισμοῦ τὸ ἐξαιρετικὸν προτέρημα, ὅτι δεικνύει τὴν πηγὴν, ἐκ τῆς ὁποίας ἐβρέυσεν ὁ ποταμὸς τῆς ἀνομίας, και κατέκλυσε ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

Ἡ ἁμαρτία ἠξήθη ἔτι μᾶλλον, προϊόντος τοῦ χρόνου.

(β) Ἀγκαλὰ πρῶτος ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἥμαρτεν, ἡ δύναμις μὲ ὅλον τοῦτο τῆς ἁμαρτίας κατεδυναστεύεν ὄχι τόσον αὐτὸν, ὅσον τοὺς ἀπογόνους του. Εἰς αὐτὸν ἔμεινεν ἔτι κάποιος σπινθὴρ ἐκείνου τοῦ πρώτου φωτός, τὸ ὅποιον ἔλαβεν εἰς τὴν πλάσιν, και ἡ εἰς τὸ ἀγαθὸν κλίσις δὲν ἠφανίσθη ὀλοκλήρως ἀπὸ τὴν πρώτην ἐκείνην πληγὴν· προϊόντος ὅμως τοῦ χρόνου, κατ' ὅσον ἐπληθύνετο ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνθρώπων, τοσοῦτον ἐπερίσσευε και ἡ ἁμαρτία, και ἠῤῥαξε και ἡ ἀδικία. Εὐθὺς μετὰ τὴν πτώσιν ἐμόλυεν ὁ Κάιν τὰς χεῖρας μὲ τὸ αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἀδελφοῦ Ἄβελ (Γενέσ. δ', 8), και μετὰ τὴν παρέλευσιν ὀλίγων ἑκατονταετηρίδων ἐπερίσσευσεν ἡ κακία τῶν ἀνθρώπων (κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῆς ἁγίας γραφῆς) τοσοῦτον, ὅστε α ἐπλήσθη ἡ γῆ ἀδικίας—και ἦν κατεφθαρμένη, ὅτι καὶ τέφθειρε πᾶσα σὰρξ τὴν ὁδὸν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς » Γενέσ. 5', 11, 12. Σύνφωνος εἶναι μὲ ταῦτα ὁ περὶ τοῦ Παῦλου, ὅποταν (Ῥωμ. α, 21-32) παριστάνη τὴν βδελυρὰν κακίαν, εἰς τὴν ὅποιαν ἐβυθίσθησαν οἱ ἄνθρωποι. Ἐν ἐνὶ λόγῳ δὲν ἔμεινεν ἕγχος τῆς θείας εἰκόνας εἰς τοῦτο τὸ κατ' εἰκόνα Θεοῦ πλασθὲν κτίσμα· ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι, ἀκολουθοῦντες μόνη τὰ αἰσχροῦ αὐτῶν πάθη, ἐπλανήθησαν εἰς τὸ φρικῶδες σκότος μιᾶς ὁδοῦ, ἡ ὅποια τοὺς ἀτεκμήρισε εἰς τὴν ἄβυσσον. Πόσον ἀξιοβρῆνητος εἶναι μία τοιαύτη κατὰστασις, δὲν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ τὸ παραστήσω ἐνταῦθα· ἐπειδὴ τὸ νὰ ἐλαττωθῇ τὸ φῶς τοῦ ἀνθρώπινου γένος, και νὰ μακρυνθῇ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ

τὴν ἀρετὴν, καὶ ἐπομένως ἀπὸ τὸν Θεὸν, τὸ ἄκρον ἀγαθόν, εἶναι μία δυστυχία χωρὶς παράδειγμα.

§. 17.

Θεωρούμενος ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν κατάστασιν ταύτην, εἶναι ὑποκείμενος εἰς τὴν ἄκραν αὐστηρότητα τῆς θείας ὀργῆς.

Οὐδεὶς δύναται νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ὁ Θεὸς δύναται νὰ ἀγαπήσῃ ἐπίσης τὸν δίκαιον ὡς τὸν ἀσεβῆ. Τοῦτο εἶναι παντάπασιν ἀσύμφωνον μὲ τὴν τελειοτάτην αὐτοῦ δικαιοσύνην καὶ ἀγιότητα. Ἡ δικαιοσύνη του ἀπαιτεῖ τὸ νὰ ἀποστρέφεται τοὺς ἰσχυρογνώμονας καταφρονητὰς τοῦ ἀγίου αὐτοῦ θελήματος. Αὕτη δὲ ἡ ἀποστροφή τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον εἶναι καθ' αὐτὴν μία φορικωδεστάτη δυστυχία· καθότι συνεπισύρει ὅλας τὰς ἄλλας δυστυχίας ἐξ ἄπαντος. Περὶ τούτου λέγει ἡ ἀγία γραφή Ῥωμ. 6', 9. αὐ-
» μὸς καὶ ὀργή, θλίψις καὶ στενοχωρία ἐπὶ πᾶσαν ψυχὴν ἀνθρώπου τοῦ
» κατεργαζομένου τὸ κακόν ».

§. 18. Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶχε δύναμιν νὰ βοηθήσῃ ἑαυτὸν.

Ἦτον ἀδύνατον εἰς τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἐλευθερωθῶσιν ἀπὸ ταύτην τὴν ἄκραν ἀθλιότητα ἐξ οἰκείας αὐτῶν δυνάμεως.

Ὁ νεκρὸς δὲν δύναται νὰ ἀναστήσῃ τὸν ἑαυτοῦ του, καὶ ὅστις κρημνίσθη εἰς τὴν ἄβυσσον, ἀδύνατον εἶναι νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν ἄβυσσον χωρὶς νὰ βοηθηθῇ ὑπ' ἄλλου τινός· ὁ δὲ ἄνθρωπος (καθὼς λέγει ὁ Παῦλος Ἑφ. 6', 5) ἦτον « Νεκρὸς τοῖς παραπτώμασι » καὶ « Πεπτωκὸς εἰς βόθρον » κατὰ τὴν παραβολὴν τοῦ Χριστοῦ (Μαθ. 16', 11). Ὅθεν ἦτον ἀδύνατον εἰς αὐτὸν νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὴν διαφθορὰν ταύτην ἐξ οἰκείας δυνάμεως. Εἴπομεν ἀνωτέρω (Μέρ. α. §. 18), ὅτι δύο μόνον μέσα δύναται τις νὰ ἐπινοήσῃ διὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς θείας χάριτος, ἤγουν τὰ καλὰ ἔργα καὶ τὴν μετάνοιαν. Ἀγκαλὰ αὐτὰ τὰ μέσα φαίνονται ἱκανῶς δυνατὰ, εἶναι μὲ ὅλον τοῦτο (ὅταν τὰ ἐξετάσωμεν ἀκριβῶς, καὶ ἀναγνώσωμεν τὴν θείαν γραφὴν μετ' ἐπιμελείας καὶ προσοχῆς) ἀσθενῆ καὶ ἀνίσχυρα· διότι ἂν θεωρήσωμεν τὰ καλὰ ἔργα, ἔπρεπεν ὁ ἄνθρωπος, διὰ νὰ ἐξιλεώσῃ μὲ αὐτὰ τὸν Θεόν, νὰ πληρώσῃ τὸν θεῖον νόμον κατὰ πάντα, καὶ νὰ μὴν ἁμαρτήσῃ ποτέ. Ἀλλὰ ποῖος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῆς διεφθαρμένης ταύτης φύσεως (τὴν ὁποίαν εἶδομεν ἀνωτέρω) δύναται νὰ καυχῆθῃ τοιαύτην ἀγιότητα; Ἐγὼ δὲν λαλῶ ἐνταῦθα διὰ τοὺς εἰς Χριστὸν ἐπιστρέψαντας, ἀλλὰ διὰ τοὺς μὴ ἀναγεννηθέντας ἀνθρώπους. Ἄς ἐξετάσωμεν τὴν μετάνοιαν· ἀδύνατον εἶναι νὰ εὑρεθῇ ἀληθὴς μετάνοια εἰς ἀνθρώπους ἀπίστους καὶ διεφθαρμένους· καθότι τὰ μέχρι τέλους ζωῆς διαμένοντα κακὰ ἔργα καθιστάνουσιν ἀσθενῆ καὶ ἀνίσχυρον τὴν μετάνοιαν· καὶ προηγουμένη μετάνοια ἐξαλείφεται εὐθὺς ἀπὸ τὰς ἐπακολουθούσας παραβάσεις. Ὡσαύτως ὁ λόγος μου δὲν εἶναι τανῦν περὶ τῆς Εὐαγγελικῆς, εἴπουσαν Χριστιανικῆς μετάνοίας· αὕτη εἶναι παντάπασιν ἄλλης φύσεως· καὶ θέλει θεωρήσωμεν μετ' ὀλίγον ὁποίας δυνάμεως εἶναι. Ἄλλ' ἴσως ἤθελε

ἔκριεν ἰκανὸν ἢ ἐκκλησία τὸ βάπτισμα χωρὶς τῆς κατηχήσεως, ἀλλ' ἐτέλει μετὰ τὸ βάπτισμα εἰς τὸν ἀρμόδιον καιρὸν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δὲν ἠδύνατο νὰ πράξῃ πρὸ τοῦ βαπτίσματος διὰ τὸ νηπιῶδες τῆς ἡλικίας. Μαρτυρεῖ τὴν πρᾶξιν ταύτην τῆς ἐκκλησίας ἢ χρῆσις αὐτῆ τῶν ἀναδόχων διότι τίς ἢ χρεία τῶν ἀναδόχων, ἂν δὲν ἦτον χρεία κατηχήσεως. Ὁ ἀνάδοχος δὲν παραλαμβάνεται εἰς τὸ βάπτισμα πάρεξ ὡς ἐγγυητῆς (18) διὰ νὰ τελειώσῃ μετέπειτα ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἦτον ἀδύνατον νὰ γενῆ πρὸ τοῦ βαπτίσματος (19). Ἀλλ' ἐπειδὴ περὶ τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας ὁ λόγος, δὲν ἤθελεν εἶναι ἔξω τοῦ σκοποῦ νὰ προσθέσωμεν εἰς τὰ μέχρι τοῦδε εἰρημένα, παρεκβατικῶς καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς κατηχήσεως, διὰ νὰ μάθῃ καὶ ἐκ ταύτης ὁ φιλευσεβὴς ἀναγνώστης, πόσῃ πρόνοιαν εἶχεν ἡ ἐκκλησία τοῦ νὰ γίνωνται αἱ κατηχήσεις μεθοδικῶς καὶ εὐτάκτως ἀπὸ ἀνθρώπους λογιωτάτους.

§. 6. Μετὰ τοὺς ἀποστόλους οἱ πρῶτοι κατηχηταὶ τῆς ἐκκλησίας ἦσαν αὐτοὶ οἱ ἐπίσκοποι, ὡς φαίνεται ἐκ τίνος ἐπιστολῆς (20) τοῦ ἱεροῦ Ἀμβροσίου. Ἄλλοτε δὲ πάλιν ἐκατήχουν οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ διάκονοι. Τοιοῦτοι κατηχηταὶ ἦσαν ὁ Χρυσόστομος εἰς τὴν Ἀντιόχειαν (21), καὶ ὁ Κύ-

τρίτην ἑκατονταετηρίδα εἰς μόνην τὴν Ἀφρικὴν κατ' ἀρχὰς (ἴδε ἐπιστολ. 59. § 2—4. σελίδ. 164, τοῦ Κυπριανοῦ, ὅστις ἤκμαζεν ἐν ἔτει 280). ἔπειτα κατὰ μικρὸν, προῖδοντος τοῦ χρόνου, ἐπεκράτησε ἢ εἰς ἄλλους τόπους. Ἥμεῖς, μὴ τολμῶντες νὰ διορίσωμεν τίποτε περὶ τούτου, λέγομεν μόνον, ὅτι, ἢ ἂν ἐβαπτίζοντο νήπια κατὰ τοὺς Ἀποστολικούς ἢ τοὺς μετέπειτα χρόνους, δὲν ἐβαπτίζοντο ὅμως μῆτε πάντοτε, μῆτε πανταχοῦ. Τοῦτο φαίνεται ἀπὸ τὰ παραδείγματα τῶν βαπτισθέντων εἰς ἀνδρικὴν ἡλικίαν κατὰ τὴν τετάρτην ἑκατονταετηρίδα· οἶον, τοῦ Ἀμβροσίου, τοῦ Ἰερωνύμου, τοῦ Αὐγουστίνου, τοῦ Χρυσοστόμου, τοῦ Βασιλίου, τοῦ Γρηγορίου, καὶ πολλῶν ἄλλοτε κληρικών· οἶον, τοῦ Κωνσταντίνου, τοῦ Κωνσταντίνου, τοῦ Οὐαλεντιανοῦ, τοῦ Γρατιανοῦ, τοῦ Θεοδοσίου, ἢ ἄλλων ἀναριθμητῶν ἀπὸ τὰς ὀμιλίαις πολλῶν πατέρων, τῆς αὐτῆς ἑκατονταετηρίδος· « πρὸς τοὺς βραδύνοντας τὸ βάπτισμα, » ἀπὸ τοὺς προεκτεθέντας συνοδικούς κανόνας (ἴδε σημ. 11—16), καὶ ἀπὸ τὴν γνωστὴν εἰς ὅλους ἱστορίαν τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου, ὅστις ἔτι παιδίον ὦν, ἐκατήχησε καὶ ἐβάπτισε παῖζων τοὺς συνηλικιώτας αὐτοῦ, οἱ ὅποιοι ἕως τότε ἦσαν ἀβάπτιστοι. Πότε δὲ ἔγινε καινὸς ὁ νηπιοβαπτισμὸς καθ' ὅλην τὴν Ἐκκλησίαν, δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ διορισθῇ. Τοῦτο μόνον εἶναι γνωστὸν, ὅτι δὲν φαίνεται κανένας συνοδικὸς κανὼν ὑπὲρ τοῦ νηπιοβαπτισμοῦ ἀρχαιότερος ἀπὸ τὴν ἐν Καρθαγένῃ Σύνοδον ἐν ἔτει 418, ἣν κατὰ τὴν πέμπτῃν ἑκατονταετηρίδα, καθὼς λέγει ὁ Γρότιος σημειώσ. εἰς τὸ κεφ. 19, 14. τοῦ Ματθ. ὁ ὅποιος κανὼν μὲ ὄλον τοῦτο δὲν ἔλαυσε νὰ γενῆ κοινὸς νόμος εἰς ὅλην τὴν ἐκκλησίαν, ἐπειδὴ αὐτὴ ἐβάπτιζε κοινῶς νήπια καὶ ἀκμαίους καθ' ὅλην τὴν ἐβδόμην καὶ ὄγδοην ἑκατονταετηρίδα. ἴδε καν. 78, τῆς ἐν Τρούλλῳ Συνόδ. καὶ Χριστοφ. Σάνδ. Ἑρμην. Παραδόξ. Ματθ. ιθ', 14.

18) Sponser ὀνομάζεται ὁ ἀνάδοχος ὑπὸ τῶν Ἀπαιτικῶν Πατέρων, τὸ ὁποῖον σημαίνει « ἐγγυητὴν » ἢ Τερτυλλιανὸν περὶ βαπτίσμ. κεφ. 18. ὅπου πολλὰ λέγει περὶ τῆς ἀναγκαιοτάτης τῆς πρὸ τοῦ βαπτίσματος κατηχήσεως. Ἦκμαζε δ' ὁ Πατὴρ οὗτος ἐν ἔτει 200. 19) « Τοῦτο τοῖς θεοῖς ἡμῶν καθηγεμόσιν εἰς νοῦν ἐλληλυθὸς ἔδοξεν εἰσεδέσθαι τὰ βρέφη κατὰ τὸνδε τὸν ἱερὸν τρόπον, ὥστε τοὺς φυσικούς τοῦ προσαγομένου παιδὸς γονεῖς παραδίδόναι τὸν παῖδα τινὶ τῶν μεμνημένων ἀγαθῶ τὰ θεῖα παινοδαγωγῶ, ἢ τὸ λοιπὸν ὑπ' αὐτῶ τὸν παῖδα τελείν, ὡς ὑπὸ θεῶν πατρὶ καὶ σωτηρίας ἡ ἱερᾶς ἀναδόχῳ. » Διονυσ. Ἀρειοπαγ. Οὐραν. Ἱεραρχ. κεφ. 7. Ἀριθμ. 11.

20) Ἐπιστ. 33, βιβλ. 5, ὅπου λέγει περὶ ἑαυτοῦ, ὅτι ἐδίδασκε τοὺς κατηχουμένους τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως Symbolum aliquibus competentibus in baptisteriis tradebam Basilicae. 21) Ὡς φαίνεται ἐκ τῆς 21 ὀμιλίας αὐτοῦ ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἣτις ἐπιγράφεται « Κατήχησις πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτίζεσθαι ».

τις συλλογισθῆ· ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶχεν ἀνεξάντλητον εὐσπλαγχνίαν, ἣ μᾶλλον εἶπεῖν, εἶναι ἡ αὐτοευσπλαγχνία, ἡδύνατο διὰ μόνην αὐτοῦ τὴν ἀγαθότητα, χωρὶς νὰ στοχασθῆ τὸ πταῖσμα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὴν κακίαν, νὰ συγχωρήσῃ τὸν ἄνθρωπον, καὶ νὰ τὸν καταστήσῃ μέτοχον τῆς αἰωνίου μακαριότητος. Εἶναι ὅμως χαμερπεῖς καὶ κακοὶ οἱ τοιοῦτοι λογισμοί· καθότι στοχάζονται τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ μίαν τυφλὴν εὐσπλαγχνίαν, καὶ δὲν συλλογίζονται πρὸς τοῦτοις τὴν ἄπειρον καὶ ἀδέκαστον αὐτοῦ δικαιοσύνην, ἀλλ' ὑποθέτουσιν ὅτι ἐπίσης θεωρεῖ ὁ Θεὸς τὸν δίκαιον καὶ τὸν ἀσεβῆ, τὸ ὁποῖον εἶναι φρικῶδες καὶ μόνον νὰ τὸ συλλογισθῶμεν. Διὰ ποίου λοιπὸν μέσου (ἤθελεν ἐρωτήσῃ τις) δύναται νὰ ἐλευθερωθῆ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸν αἰώνιον θάνατον; Αὐτὸ ἔπρεπε νὰ ἦναι τοιοῦτον μέσον κατὰ τὴν γνώσιν τῆς θείας σοφίας, τὸ ὁποῖον εἰς τὸ ἔργον τῆς ἡμετέρας σωτηρίας, νὰ συμφωνήσῃ τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ μετὰ τὴν τελείαν ἱκανοποίησιν τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ. Ἡ ἁγία γραφὴ ἀνακαλύπτει τοῦτο τὸ μέσον ἐν τοῖς ἐξῆς.

§. 19.

Ὁ Θεὸς ἡδύνατο κατὰ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ νὰ καταδικάσῃ τὸν πταίστην ἄνθρωπον εἰς αἰώνιον κόλασιν (α). ἔστειλεν ὅμως εἰς αὐτὸν λυτρωτὴν τὸν μονογενῆ αὐτοῦ υἱόν, κατὰ τὴν ἀνεκδιήγητον εὐσπλαγχνίαν καὶ κατὰ τὴν βουλὴν τῆς ἀπείρου αὐτοῦ σοφίας (β).

(α) Τὸ πταῖσμα συνφέρει πάντοτε τὴν τιμωρίαν. Ὄθεν ἀπαιτεῖ ἐξάπαντος ἡ θεία δικαιοσύνη τὸ νὰ ἀποβληθῆ αἰώνιος ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ὡς ἐκούσιος παραβάτης καὶ καταφρονητῆς τοῦ νόμου, τὸ ὁποῖον καὶ ἤθελεν ἀκολουθήσῃ, ἂν ἡ σοφία του δὲν εἶχεν ἐπινοήσῃ κἀνένα μέσον διὰ νὰ καταστήσῃ μέτοχον τῆς εὐσπλαγχνίας αὐτοῦ τὸ ταλαίπωρον τοῦτο πλάσμα, χωρὶς νὰ βλάβῃ καθόλου τὴν δικαιοσύνην. Περὶ ταύτης τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ εὐρίσκομεν πολλὰς μαρτυρίας εἰς τὴν ἁγίαν γραφὴν οὕτω λέγει Ψαλμ. 93, α, (67). « Θεὸς ἐκδικήσεων κύριος, ὁ Θεὸς ἐκδικήσεων ἐπαρρησιάσατο » καὶ Ῥωμ. ιβ', 19. « Ἐμοὶ ἐκδικησις, ἐγὼ ἀνταποδώσω, λέγει Κύριος » (68).

(β) Εἶναι γνωστὰ ἐκεῖνα τὰ λόγια, τὰ ὁποῖα εἶπεν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Ἡσαίου μθ', 15 α Μὴ ἐπιλήσεται γυνὴ τοῦ παιδίου αὐτῆς, ἢ τοῦ μὴ ἐλεῆσαι τὰ ἔγκονα τῆς κοιλίας αὐτῆς; εἰ δὲ καὶ ταῦτα ἐπιλάθοιτο γυνή, ἀλλ' ἐγὼ οὐκ ἐπιλήσομαι σου, εἶπε Κύριος » (69). Ἡ ἀγάπη καὶ εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ πρὸς ὅλα τὰ κτίσματα, καὶ ἐξαιρέτως πρὸς τὸν ἄνθρωπον, εἶναι τόσο μεγάλη, ὥστε δὲν δύναται νὰ τὴν χωρήσῃ ὁ ἡμέτε-

67) Ψαλμ. 94, 1. τὸ Ἑβρ. Θεὸς ἐκδικήσεων Κύριος, Θεὸς ἐκδικήσεων ἐμφάνθη.

68) Ἔλαβε τὸ ῥητὸν ὁ Ἀπόστολος ἐκ τοῦ Δευτερον. ιβ', 35. ὅπου τὸ Ἑβρ. λέγ. εἰ. « Ἐμοὶ ἐκδικησις ἢ ἀνταποδοσις κτ. » Οἱ δὲ Ἑβραῖοι. « Ἐν ἡμέρᾳ ἐκδικήσεως ἀνταποδ. »

69) Τὸ Ἑβρ. α ————— ὥστε μὴ ἐλεῆσαι τὸν υἱὸν τῆς κοιλίας αὐτῆς; εἰδὲ ἢ αὐτὴ ἐπιλάθοιτο, ἀλλ' ἐγὼ οὐκ ἐπιλήσομαι σου » λέγει δὲ τὸ, εἶπε Κύριος.

ρος νοῦς. Πῶς ἦτον λοιπὸν δυνατὸν μία τοιαύτη ὑπὲρ νοῦν ἀγαθότης νὰ ἀφήσῃ τὸν ἄνθρωπον, τὸ ἐξαίρετον καὶ εὐγενέστατον κτίσμα, τὸ ὁποῖον κατὰ τὸν σκοπὸν τοῦ Θεοῦ ἐκτίσθη διὰ τὴν αἰώνιον μακαριότητα, νὰ τὸν ἀφήσῃ (λέγω) νὰ ἀπολεσθῇ! Ἐπρεπεν ὅμως ἐκ τοῦ ἐναντίου νὰ ἱκανοποιηθῇ καὶ ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, ἥτις εἶναι εἰς αὐτὸν ἐπίσης ἰσχυρὰ ὡς καὶ ἡ εὐσπλαγχνία· καὶ ἐνταῦθα ἀρμύζει ἡ εὐαγγελικὴ ῥῆσις « Τὰ » ἀδύνατα παρὰ ἀνθρώποις δυνατὰ ἐστὶ παρὰ τῷ Θεῷ », Λουκ. ιη, 27. Διότι ἴπως ἤθελε λείψωσι μέσα εἰς τοῦ Θεοῦ τὴν σοφίαν, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ αὐτὰ τὰ κρυπτότατα εἶναι σαφῆ καὶ ἀνακεκαλυμμένα; Αὐτὴ εἶδεν, ὅτι ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων δὲν ἦτον κανένα μέσον πρόχειρον διὰ τὴν ἀπολύτρωσιν ταύτην· καθότι αὐτοὶ πάντες εἶχον χρεῖαν βοήθειας καὶ λυτρώσεως. Ἄγγελος δὲν ἦτον ἱκανὸς νὰ ἐκτελέσῃ τοιοῦτον ἔργον, τὸ ὁποῖον ἀπῆτει ἄπειρον δύναμιν· δὲν ἔμεινε λοιπὸν ἄλλος, πᾶρεξ αὐτὸς ὁ Θεός. Ὅθεν ἀπεφασίσθη εἰς τὴν ἀγιωτάτην, καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀγγέλους ἀκατάληπτον βουλήν τῆς ἀγίας Τριάδος, τὸ νὰ ἀναδεχθῇ αὐτὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τὸ ἔνδοξον ἔργον τοῦτο τῆς ἀπολυτρώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ὁ κόσμος δὲν δύναται ποτὲ νὰ ἐλπίσῃ ἄλλο θεῖον ἔργον ἐνδοξότερον, ἀξιοθαυμαστότερον καὶ εὐσπλαγχνικώτερον ἀπὸ τὴν ἀποστολὴν τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Ὁ πεφωτισμένος Παῦλος εὕρισκει εἰς αὐτὸ μίαν ἀνεκδιήγητον σοφίαν, καὶ ἐκφωνεῖ ταῦτα τὰ λόγια. « Ὡ βᾶθος πλοῦτου καὶ σοφίας καὶ » γνώσεως Θεοῦ! ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι » αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ! » Ῥωμ. ιά, 33· καὶ ὁ Θεολόγος Ἰωάννης, θαυμάζων τὴν ἀκατάληπτον ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, λέγει (Γ', 15). « Οὕτω γὰρ ἠγάπη » σεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον ὥστε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκε ». Τίνι δὲ τρόπῳ ὁ θεῖος οὗτος μεσίτης ἱκανοποίησε τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπροξένησεν εἰς ἡμᾶς τὴν θεῖαν εὐσπλαγχνίαν, θέλει τὸ μάθωμεν ἀπὸ τὴν ἁγίαν γραφήν.

§. 20. Περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.

Ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἦλθεν ἐξ οὐρανοῦ, ἐσαρκώθη ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου (α), καὶ ὑπάρχων ἀληθὴς καὶ τέλειος Θεός, γέγονεν ἀληθὴς καὶ τέλειος ἄνθρωπος, ὁ θεᾶνθρωπος κύριος Ἰησοῦς Χριστός (β).

Τί εἶναι ἡ ἐξ οὐρανοῦ κατάβασις τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.

(α) Ὁ Θεός, διὰ τὸ νὰ ἦναι πανταχοῦ παρὼν, δὲν κινεῖται ἀπὸ τόπου εἰς τόπον· ἐπομένως ἡ ἐξ οὐρανοῦ κατάβασις τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι μεταβολὴ τόπου, ἀλλ' ὑφίσταται μόνον εἰς τὴν θέλησιν τοῦ νὰ προσλάβῃ τὴν ἀνθρωπότητα εἰς τὴν ὁποίαν αὐτὸς, ἀόρατος κατὰ τὴν θεότητα, « ἐπὶ » τῆς γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναγεστράφη », Βαρούχ γ', 38. Ὅποταν ἦλθεν ἐπὶ τῆς γῆς, ἔλαβε σάρκα ἐν τῇ γαστρὶ τῆς εὐλογημένης παρθένου Μαρίας, τῆς ὁποίας τὴν παρθενίαν ἐφύλαξε σώαν. Ἡ μυστηριώδης αὕτη καὶ ἀκατάληπτος ἐνανθρώπησις ἔγινε διὰ τῆς παντοδυναμίας τοῦ

ἀγίου Πνεύματος ἐνεργείας, εἰς τὸ ὅποιον μόνον καὶ εἶναι γνωστὸς ὁ τρόπος αὐτῆς. Ἡμεῖς ὁμῶς εἴμεθα περὶ ταύτης πεπληροφορημένοι ἀπὸ τὸν πιστότατον τοῦ Θεοῦ λόγον, τὸν ὅποιον εἶπε πρὸς τὴν Μαρίαν ὁ ἄγγελος. « Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι », Λουκ. ἁ, 35. Διὰ ταύτης τῆς συλλήψεως εἰς τὴν παρθενικὴν κοιλίαν ἐπληρώθη ἐκεῖνη ἡ προφητεία. « Ἴδου ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται, καὶ » τέξεται υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουὴλ ». Ἡ σύλληψις αὐτῆ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἔγεινεν ὑπὲρ φύσιν, καὶ ἦτον ἄχραντος· ἐπειδὴ καὶ αὐτὴ ἡ δικαιοσύνη ἀπῆτει τὸ νὰ ἦναι « κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἀμαρτωλῶν », ὅστις ἦλθε νὰ καθάρσῃ τὸν κόσμον ἀπὸ τὰς ἀμαρτίας (Ἑβρ. ζ', 35, 36).

Αἰτίαι διὰ τὰς ὁποίας ἔπρεπε νὰ ἐνανθρωπήσῃ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

Ἦτον δὲ χρεῖα νὰ ἐνανθρωπήσῃ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ διὰ τὰ ἑξῆς. Πρῶτον διὰ νὰ δυνηθῇ ὁ οὐράνιος πατὴρ νὰ μεταχειρισθῇ αὐτὸν τὸν ἡμέτερον μεσίτην καὶ ἐγγυητὴν εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀπολυτρώσεως, ὡν ἂν ἦτον αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ ἀμαρτήσας ἄνθρωπος, τοῦ ὁποίου τὴν φύσιν προσέλαβε· τοῦτο δὲ ἦτον ἀδύνατον, ἂν αὐτὸς δὲν ἐγένετο ἀληθῶς ἄνθρωπος· « τὸν γὰρ μὴ » γνόντα ἀμαρτίαν ὑπὲρ ἡμῶν ἀμαρτίαν ἐποίησεν, ἵνα ἡμεῖς γενώμεθα » δικαιοσύνη Θεοῦ ἐν αὐτῷ », Β', Κοριν. ἐ, 21. Δεύτερον διὰ νὰ δυνηθῇ ὁ Σωτὴρ αὐτὸς μὲ τὴν ὄρατὴν αὐτοῦ παρουσίαν νὰ σύρῃ πρὸς ἑαυτὸν τοὺς ἀνθρώπους, νὰ φανερώσῃ πρὸς αὐτοὺς ἐκ στόματος τὴν θέλησιν τοῦ οὐρανοῦ πατρὸς, καὶ νὰ δείξῃ τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν μακαριότητα. « Οὐκέτι ὑμᾶς » λέγω δούλους, ὅτι ὁ δούλος οὐκ οἶδε τί ποιεῖ αὐτῷ ὁ κύριος· ὑμᾶς δὲ » εἶρηκα φίλους· ὅτι πάντα, ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρὸς μου, ἐγνώρισα » ὑμῖν », λέγει ὁ Χριστὸς, Ἰωάν. ιε', 15. Τρίτον διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ πληρώσῃ ἐντελῶς τὸν νόμον, καὶ διὰ ταύτης τῆς πληρώσεως ὅχι μόνον νὰ ἀναπληρώσῃ, ὅσον ἔλειψεν ἐξ ἡμῶν εἰς τὴν πληρῶσιν τοῦ νόμου, ἀλλὰ νὰ ἀφήσῃ προσέτι εἰς ἡμᾶς παράδειγμα καὶ κανόνα δι' ὅλας ἡμῶν τὰς πράξεις τὴν ἀγιωτάτην αὐτοῦ διαγωγὴν, τὴν ὁποίαν χρεωστοῦμεν νὰ μιμώμεθα, ἂν θέλωμεν νὰ σωθῶμεν. Δὲν ἠδύνατο δὲ νὰ πράξῃ μήτε τοῦτο χωρὶς νὰ προσλάβῃ τὴν ἀνθρώπινον φύσιν· « Ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ γενόμενον ἐκ γυναικὸς, γενόμενον ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ », λέγει ἡ ἀγία γραφή, Γαλάτ. δ', 5. Τέταρτον διὰ νὰ ἀποθάνῃ, καὶ, ἀφ' οὗ ἰκανοποιήσῃ τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ ἰδίου θανάτου, νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὴν πρέπουσαν τιμωρίαν, καὶ νὰ μᾶς ἀξιώσῃ τῆς αἰωνίου ζωῆς· « Ἐπεὶ οὖν τὰ παιδία κεκοινωνήκε σαρκὸς καὶ » αἵματος, καὶ αὐτὸς παραπλησίως μετέσχε τῶν αὐτῶν, ἵνα διὰ τοῦ θανάτου καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τουτέστι τὸν διάβολον, καὶ ἀπαλλάξῃ τούτους, ὅσοι φόβου θανάτου διὰ παντὸς τοῦ ζῆν » ἔνοχοι ἦσαν δουλείας », Ἑβρ. β', 14, 15. Αὐτὰ εἶναι τὰ κυριώτερα αἰτία, διὰ τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ ἐνανθρωπήσῃ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Συνέβη δὲ ἡ ἐνανθρωπήσις αὕτη μετὰ τὴν παρέλευσιν τινῶν ἑκατονταετηρίδων μετὰ

τὴν πτώσιν τοῦ πρώτου ἀνθρώπου· καθότι αὐτὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν Μεσίτης δὲν ἠθέλησε νὰ φανῇ ἐπὶ τῆς γῆς ἐν σαρκὶ εὐθὺς μετὰ τὴν πτώσιν, ἀλλὰ προητοίμασε τὴν ὁδὸν αὐτοῦ διὰ τοῦ φυσικοῦ καὶ γραπτοῦ νόμου, διὰ τῶν προφητῶν, διὰ πολλῶν κολάσεων τῶν ἀσεβῶν, καὶ συνεχῶν ἀμοιβῶν καὶ ἐπαγγελιῶν πρὸς τοὺς εὐσεβεῖς. Ἄλλ' ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι, καταφρονήσαντες ὅλα αὐτὰ, ὤρμησαν πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτῶν φθορὰν καὶ ἀπώλειαν, ἔγινεν ἡ ἁμαρτία κοινῇ, καὶ δὲν ἐφαίνετο κάμμία ἐλπίς σωτηρίας πρόχειρος, ἐξ ἐναντίας δὲ ἐπέκειτο ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺς ἀνθρώπους· τέλος πάντων, ἀφ' οὗ ἐπληρώθη ὁ διωρισμένος εἰς τὴν ἀπόκρυφον βουλήν τοῦ Θεοῦ καιρὸς, αὐτοῦ Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως πάσαι ὁ Θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς προφήταις, ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν Ἰεσοῦ, Ἐβρ. δ', 1, 2. Αὕτη ἡ μετὰ τινὰς ἑκατονταετηρίδας ἔλευσις τοῦ σωτῆρος ἐν σαρκὶ δὲν ἔβλαψε καθόλου τὴν σωτηρίαν τῶν ἐκλεκτῶν καὶ ἁγίων ἀνδρῶν, ὅσοι ἐξῆσαν πρὸ τῆς ἐλεύσεως· διότι, καθὼς ἡμεῖς πιστεύομεν εἰς τὸν ἐλθόντα, οὕτως αὐτοὶ ἐπίστευσαν εἰς τὸν ἐλευσόμενον λυτρωτὴν τῶν ἀνθρώπων. Ἡ πίστις αὐτῶν δὲν ἦτον διάφορος κατὰ τὴν οὐσίαν ἀπὸ τῆς ἡμετέρας. αὐτὴ Ἐν ταύτῃ (τῇ πίστει) γὰρ ἑμαρτυρήθησαν οἱ πρεσβύτεροι. Ἐβρ. ια', 2· καὶ αὐτὸς Ἰησοῦς Χριστὸς χθὲς καὶ σήμερον. ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας, αὐτ. ια', 8. Ὅθεν καὶ ὁ ἅγιος Παῦλος ὄχι μόνον ὀνομάζει πιστὸν τὸν Ἀβραάμ, ἀλλὰ καὶ τὸν προβάλλει παράδειγμα εἰς ὅλους ἐκείνους, ὅσοι θέλουσι νὰ δικαιωθῶσιν ἐκ πίστεως, Ῥωμ. δ', 16 (70).

Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ἐν πρόσωπον εἰς δύο φύσεις.

(6) Εἰς τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἠνώθη ἡ ἀνθρωπίνη φύσις μετὰ τὴν θείαν εἰς τρόπον ἀκατάληπτον καὶ μυστηριώδη· ἐκ δὲ τῆς ἐνώσεως τῶν δύο τούτων φύσεων ἔγινεν ἐν θεῶν πρόσωπον, ὁ θεῶν ἀνθρώπος Χριστὸς. Αὐτὸς δὲν εἶναι δύο, ἀλλ' εἰς Χριστὸς, ὁ αὐτὸς υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ υἱὸς τῆς Μαρίας, γενόμενος ἀνθρώπος δὲν ἔπαυσεν ἀπὸ τοῦ νὰ ἦναι Θεός, ἀλλ' ἔμεινεν ἀληθὴς Θεὸς καὶ ἀληθὴς ἀνθρώπος. Αἱ δύο φύσεις αὗται, ἀγκαλιὰ ἠνώθησαν εἰς ἓνα Χριστὸν, δὲν συνεχύθησαν ὅμως διὰ τοῦτο· καὶ τῶν δύο φύσεων αἱ θελήσεις, αἱ ἐπιθυμίαι καὶ πράξεις ἔμειναν ἀπ' ἀλλήλων κεχωρισμέναι καὶ ἀσύγχυτοι. Ὅταν λοιπὸν ἀναγινώσκωμεν εἰς τὴν θείαν γραφὴν, ὅτι ὁ Χριστὸς (καθὼς αὐτὸς λέγει περὶ ἑαυτοῦ Μάρκ. ιγ', 32) δὲν γινώσκει τὴν τελευταίαν ἐκείνην ἡμέραν καὶ ὥραν, καὶ ὅτι ὁ πατὴρ αὐτοῦ εἶναι μείζων αὐτοῦ (Ἰωάν. ιδ', 28), καὶ ὅτι ἐδεήθη ἐκείνου, ὅστις ἠδύνατο νὰ τὸν λυτρώσῃ ἐκ τοῦ θανάτου, (Ἐβρ. ε', 7), πρέπει νὰ ἐννοῶμεν τὰς τοιαύτας ῥήσεις διὰ τὴν ἀνθρωπίνην, καὶ ὄχι διὰ τὴν θείαν αὐτοῦ φύσιν. Ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ἀληθὴς ἀνθρώπος, φαίνεται σαφῶς ἐκ τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς τοῦ Παύλου (Κεφ. β', 14), ὅπου λέγει· αὐτὸς ὅτι ἐπειδὴ οὖν τὰ παιδία κεκοινωνήκε σαρκὸς καὶ αἵματος, καὶ αὐτὸς

70) Ἰδε ἐξ § 5, (6), τὴν ἐπισημείωσιν.

» παραπλησίως μετέσχε τῶν αὐτῶν ». Περὶ δὲ τῆς θεότητος αὐτοῦ μαρτυρεῖ πρὸς τοὺς ἄλλοις ὁ αὐτὸς Παῦλος, ὅταν λέγη· « Ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς ὁ κατὰ σάρκα, ὁ ὢν ἐπὶ πάντων Θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν! » Ῥωμ. θ', 5· καὶ « Μέγα ἐστὶ τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον Θεὸς ἐφανερῶθῃ ἐν σαρκὶ » Α', Τιμόθ. γ', 16.

Διὰ τί ὠνομάσθη Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ;

Εὐθύς, ὅταν ἐνηνθρώπησεν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἔλαβε τὸ ἐνδοξον ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ἢ Μεσσοῦ, τὰ ὁποῖα καὶ τὰ δύο σημαίνουσιν ἡλειμμένον εἶπουν κεχρισμένον. εἰς τὴν παλαιὰν Διαθήκην ἐχρόνοντο οἱ βασιλεῖς, οἱ ἱερεῖς καὶ προφῆται (71). Αὕτη ἡ χρίσις ἐσήμαινε πρῶτον, ὅτι ἡ ἐκλογὴ ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· δεύτερον, ἐλάμβανον διὰ τῆς χρίσεως ὡς δι' ὄρατοῦ σημείου, πνευματικὴν δύναμιν οἱ χρισμένοι εἰς τὸ νὰ οἰκονομῶσιν ἀξίως τὴν διακονίαν αὐτῶν.

Αἱ τρεῖς ἀξίαι τοῦ Χριστοῦ εἶναι, ἡ βασιλεία, ἡ ἱερωσύνη καὶ ἡ προφητεία.

Ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐνανθρωπήσας, ἀνέλαβεν αὐτὰς τὰς τρεῖς ἀξίας. Αὐτὸς εἶναι ἡμέτερος βασιλεὺς, ὅστις κυβερνᾷ τὴν Ἐκκλησίαν διὰ τῆς παντοδυνάμου αὐτοῦ ἰσχύος, καὶ τὴν ὑπερασπίζει ἐναντίον εἰς τοὺς ἐχθρούς τῆς, κατὰ τὰ λόγια τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκ. α', 32, 33. « Δώσω αὐτῷ κύριος ὁ Θεὸς τὸν θρόνον Δαυὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακώβ εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος ». Ὡς ἱερεὺς διήλλαξεν ἡμᾶς μετὰ τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς θυσίας, ἡγουν τοῦ ἰδίου θανάτου· « Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ » Ἑβρ. ε', 6. Καὶ τελευταῖον ὡς Προφήτης, ἐφανέρωσεν εἰς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ τὸ θέλημα, καθὼς λέγει Πράξ. γ', 22. « Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν ὡς ἐμέ· αὐτοῦ ἀκούσεσθε κατὰ πάντα, ὅσα ἂν λαλήσῃ πρὸς ὑμᾶς » (72). Εἰς αὐτὰς τὰς τρεῖς ἀξίας ἐχρίσθη ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὅχι ὅμως μὲ σαματικὸν ἔλαιον, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὡς αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ λέγει Λουκ. δ', 18. « Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὗ ἔνεκεν ἔχρησέ με » (73).

Πόθεν ὀνομαζόμεθα Χριστιανοί;

Καὶ τοῦτο εἶναι τὸ αἶτιον, διὰ τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη Χριστὸς· ἐκ τοῦ ὁποίου καὶ ὅσοι πιστεύουσιν εἰς αὐτὸν, Χριστιανοί (74) ἀκούουσιν. Ἐλαβε προσέτι μετὰ τὴν γέννησιν καὶ περιτομὴν ὁ Σωτὴρ τὸ ὄνομα Ἰησοῦς· τὸ ὁποῖον, κατὰ τὴν ἐξηγήσιν τοῦ Ἀγγέλου (Ματθ. α', 21) σημαίνει Σωτῆρα (75).

71) Ἴδε Α'. Σχμουήλ ι', 1, 13. Ἐξὸδ. δ', 40, 16. α', Βασιλ. ιθ', 16. 72) Ἐλήφθη τὸ ῥήτδν ἐκ τοῦ Δευτερονομ. ιη', ὅπου τὸ Ἑβρ. α' Προφήτην ἐκ μέσου σου, ἐκ τῶν ἀδελφῶν σου, ὡς ἐμέ ἀναστήσει σοὶ κύριος ὁ Θεὸς σου· αὐτοῦ ἀκούσεσθε ». Ἴδε ἔξ Πράξ. ζ', 38. 73) Ἐλήφθη ἐκ τοῦ Ἰσαΐου ξα', 1. τὸ Ἑβραϊκὸν α' τούτου ἔνεκεν ἔνει τοῦ α' οὗ ἔνεκεν ». 74) Ὀνομάσθησαν οὕτως οἱ Χριστιανοὶ πρῶτον εἰς τὴν Ἀντιόχειαν· ἐγένετο δὲ—χρηματισαί—πρῶτον ἐν Ἀντιοχείᾳ τοὺς Μαθητάς Χριστιανούς, Πράξ. ια', 26. 75) Ἴδε ἔξ Λουκ. β', 21.

§. 21. Περὶ τῶν πράξεων τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐπέρασε τὴν ζωὴν αὐτοῦ εἰς ἐντελεστάτην πλήρωσιν τοῦ νόμου· ἀπέδειξε μὲ λαμπρὰ θαύματα τὴν ἰδίαν θεότητα, καὶ ἐφάνερωσε κατὰ πλάτος τὴν θέλησιν τοῦ οὐρανόσιου Πατρός.

Τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἡ ζωὴ ἔλαβεν ἀρχὴν ἀπὸ τοὺς διωγμοῦς. Αὐτὸς ἀνετράφη ὑπὸ τῆς εὐλογημένης αὐτοῦ μητρός. « Ἡὔξατο καὶ ἐκραταιοῦτο » πνεύματι πληροῦμενος σοφίας, καὶ χάρις Θεοῦ ἦν ἐπ' αὐτῷ » Λουκ. 6', 40. Εἰς ἡλικίαν ἐτῶν δώδεκα κατήσχυσε μὲ τὰς σοφὰς ἐρωτήσεις αὐτοῦ τοὺς ἐπιφανεστάτους διδασκάλους τῶν Ἰουδαίων τοσοῦτον, ὥστε ἐξίσταντο διὰ τὴν σύνεσιν αὐτοῦ (Λκ. 6', 46), ὅσοι τὸν ἤκουον. Εἰς τὸν τριακοστὸν χρόνον ἔλαβε τὸ βάπτισμα ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ Ἰωάννου, τοῦ μεγίστου πάντων τῶν προφητῶν, ὅχι διότι εἶχε χρεῖαν βαπτίσματος ὁ ἀναμάρτητος, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀγιάσῃ μὲ τὴν παρουσίαν αὐτοῦ τὸ θεῖον τοῦτο λουτρὸν, τὸ ὁποῖον εἶχε προσδιορίσει εἰς καθαρισμόν τῶν ἡμετέρων ἀμαρτιῶν, καὶ διὰ νὰ δεῖξῃ εἰς ἡμᾶς μὲ τὸ ἴδιον παράδειγμα, πόσον εἶναι ἀναγκαῖον εἰς ἡμᾶς τὸ βάπτισμα.

Σύνοψις τῆς Εὐαγγελικῆς διδασκαλίας.

Μετὰ τοῦτο τὸ ἀξιόλογον ἔργον ἠνέφεξε (διὰ νὰ εἰπῶ οὕτως) ὅλην τὴν πηγὴν τῆς θείας αὐτοῦ σοφίας· ἐφάνερωσε τὴν οὐράνιον αὐτοῦ φιλοσοφίαν, καὶ διέδωκε τὴν καθαρωτάτην διδασκαλίαν τοιαύτην, ὁποῖαν δὲν ἐδυνήθη ποτὲ νὰ ἀκούσῃ ἀπὸ κένενα τὸ ἀνθρώπινον γένος. Αὐτὸς ἔδειξε, ποῖα εἶναι ἡ ἀληθὴς τῶν ἀνθρώπων εὐδαιμονία, τὴν ὁποῖαν ἔθηκεν εἰς τὴν πνευματικὴν πτωχείαν, εἰς τὴν ὑπομονὴν τῶν θλίψεων, εἰς τὴν ταπεινώσιν ἑαυτοῦ, εἰς τὴν πραύτητα καὶ συμπάθειαν, καὶ εἰς τὴν ὑπομονὴν τοῦ διωγμοῦ καὶ τῆς συκοφαντίας διὰ τὸ θέλημά του. Αὐτὸς διώρισε τὴν ἀληθῆ καὶ κυρίαν ἔννοιαν τῆς ἀρετῆς καὶ κακίας, καὶ ἔδειξεν, ὅτι τὸ ἀληθὲς καὶ τῶν δύο δὲν πρέπει νὰ ζητῆται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, ἀλλ' εἰς τοὺς σκοποὺς καὶ λογισμοὺς τῆς καρδίας. Αὐτὸς ἐφάνερωσε, πόσον εἶναι μεγάλη ἡ διαφορὰ μεταξὺ Θεοῦ καὶ κόσμου, ἀληθείας καὶ ψεύδους, ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ. Αὐτὸς ἐστηλίτευσε τὴν αἰσχροὴν δεισιδαιμονίαν καὶ τὴν ὑπόκρισιν. Αὐτὸς ἐπανήγαγε τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν ἰσχυρογνωμοσύνην, ἀπιστίαν καὶ τὰς ἄλλας φρικώδεις πλάνας, καὶ ἔδειξεν εἰς αὐτοὺς τὸ μέσον διὰ νὰ ἀποκτήσωσι τὴν θεῖαν χάριν. Αὐτὸς τοὺς ἐβεβαίωσε διὰ τὰ ἀνεκλάλητα τῆς ἄλλης ζωῆς ἀγαθὰ, καὶ ἐκήρυξεν, ὅτι αὐτὸς εἶναι ἀπεσταλμένος σωτῆρ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ὁλην αὐτὴν τὴν διδασκαλίαν (ἥτις εἶναι καὶ καθ' ἑαυτὴν πάσης ἀποδοχῆς ἀξία) ἐστερέωσε διὰ λαμπρῶν θαυμάτων· ὁποῖα ἦσαν τὸ νὰ ἰατρεύσῃ ἀσθενεῖς καταλελειμμένους ἀπὸ πᾶσαν ἀνθρωπίνην βοήθειαν, νὰ ὀμματώσῃ τυφλοὺς, νὰ ἐκβάλῃ δαιμόνια καὶ νὰ ἀναστήσῃ νεκροὺς· διὰ τῶν ὁποίων ἀπέδειξε σαφῶς τὴν ἰδίαν θεότητα, ὥστε νὰ λέγωσι θαυμάζοντες, ὅσοι τὸν ἠκολούθουν· « οὐδέποτε ἐφάνη οὕτως ἐν τῷ Ἰσραὴλ » Ματθ. 9', 33. Ὅλαι αὗται αἱ διδασκαλῖαι τοῦ Μεσσίου ἐστά-

θησαν τοσοῦτον ἰσχυρότεροι καὶ δραστήριοι, ὅσον ὅλαι του αἱ πράξεις καὶ ὅλη του ἡ ζωὴ ἐμαρτύρησαν τὴν ἀρετὴν του ἐπειδὴ αὐτὸς « Ἀμαρτίαν » οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὐρέθη ὄλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ » Α΄. Πέτρ. 6', 22· καὶ διὰ τούτων ἐπλήρωσεν ἐντελῶς τὴν προφητικὴν αὐτοῦ διακονίαν. Αἱ σωτηριῶδες τοῦ Χριστοῦ διδασκαλῖαι περιέχονται ὅλαι εἰς τὸ Εὐαγγέλιον, τὸ ὁποῖον χρεωστοῦμεν νὰ πιστεύωμεν ὡς ἐντελέστατον κανόνα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀρετῆς.

§. 22. Περὶ τοῦ σταυρικοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ Σωτὴρ ἐτελεύτησε τὴν ἀγιωτάτην αὐτοῦ ζωὴν μὲ τὸν σταυρικὸν θάνατον.

Περὶ τοῦ θείου ἡμῶν Μεσίτου γράφει ὁ ἡγαπημένος αὐτοῦ μαθητὴς Ἰωάννης (Κεφ. 4, 11). « Εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον ». Μάλιστα αὐτὸς ὁ θεὸς μεσίτης δίδει τὴν φοβερὰν ταύτην ἀπόφασιν διὰ τὴν τυφλότητα τῶν ἀνθρώπων· « Ὅτι τὸ φῶς ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἠγάπησαν οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον τὸ σκότος ἢ τὸ φῶς· ἦν γὰρ πονηρὰ αὐτῶν τὰ ἔργα » Ἰωάν. γ', 19. Οἱ Ἰουδαῖοι (πρὸς τοὺς προγόνους τῶν ὁποίων ὑπεσχέθη πολλάκις ὁ Θεὸς τὸν Μεσίταν, ὡς λυτρωτὴν τοῦ κόσμου) ἦσαν διὰ τῶν σαφεστάτων προφητειῶν τόσον πεπληροφορημένοι περὶ τῆς μελλούσης ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ, ὥστε δὲν ἠδύναντο νὰ ἀμφιβάλλωσι περὶ ταύτης· ἐπειδὴ αὐτοὶ τὸν προσμένουσιν ἔτι (ἀγκαλιὰ ματαίως) μέχρι τῆς σήμερον. Αὐτοὶ οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ ὁποῖοι συνεχῶς τὸν προεικονίζον εἰς τὰς θυσίας, καὶ τὸν προετύπων εἰς ὅλας αὐτῶν τὰς ἱεροτελεστίας, καὶ εἰς τοὺς ὁποίους εἶχε πρὸς τοὺς προκηρύξωσιν οἱ προφῆται τὰ σαφέστατα σημεῖα τῆς σωτηριῶδους αὐτοῦ ἐλεύσεως ἐπὶ τῆς γῆς. Αὐτοὶ (λέγω) οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ ὁποῖοι ἔπρεπε νὰ ἠξεύρωσι καὶ τὸν καιρὸν αὐτοῦ τῆς ἐλεύσεως, ὅπταν ἦλθεν ἐπὶ τῆς γῆς, παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα, καὶ ἐναντίον εἰς τὴν πρὸς αὐτοὺς χάριν τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ μίαν ἀνήκουστον πῶρωσιν καὶ τυφλότητα, μῆτε τὸν ἐγνώρισαν, μῆτε τὸν ἐδέχθησαν, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐναντίου τὸν ἀπέβαλον ὡς ψεύστην, καὶ τὸν κατεδίωξαν μέχρι θανάτου θανάτου, ὁ ὁποῖος ἔσωσεν ὅλον τὸν κόσμον. Τὸ αἴτιον τοιαύτης ἀπροσδοκίτου καὶ φρικώδους πράξεως ἦτον εἰς τινες μὲν μία ἀναπολόγητος τυφλότης, εἰς ἄλλους δὲ μία ἐβελούσιος ἰσχυρογνωμοσύνη καὶ πῶρωσις. Ἀποφασίσαντες ὅμως τὸν θάνατόν του, ἐπλήρωσαν (χωρὶς νὰ τὸ ἠξεύρωσιν ἢ νὰ τὸ θέλωσιν) τὴν αἰώνιον τοῦ Θεοῦ βουλὴν, ἡ ὁποία ἦτον τὸ νὰ ἀποθάνῃ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος, καὶ νὰ προσξενήσῃ διὰ τοῦ ἰδίου θανάτου θησαυρὸν ἀτίμητον εἰς τὸν κόσμον. Κατέπεισαν τέλος πάντων μὲ δεήσεις, ἀπειλὰς καὶ συκοφαντίας τὸν Ῥωμαϊκὸν ἡγεμόνα τοῦ τότε καιροῦ Πόντιον Πιλάτον νὰ καταδικάσῃ τὸν ἀθῶον Ἰησοῦν εἰς τὸν ἐπονείδιστον σταυρικὸν θάνατον, τὸ ὁποῖον καὶ συνέβη τὴν αὐτὴν ἡμέραν. Ὁ Μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἀφ' οὗ προσηβύετο θερμῶς πρὸς τὸν οὐράνιον αὐτοῦ πατέρα, εἰς τοῦ ὁποῖου τὰς χεῖρας παρέδωκεν ὅλους τοὺς πιστοὺς· ἀφ' οὗ ὑπέμεινε πολλὰς καὶ διαφόρους ἀτιμίας, καὶ

ἔξέχεε τὸ ἴδιον αἷμα (76), ὑψώθη εἰς τὸν σταυρὸν καὶ προσηλώθη εἰς αὐτόν. Καὶ ὅμως δὲν ἠρέκσθη ἕως ἐνταῦθα ἡ σκληρότης τῶν Ἰουδαίων! ἤνοιξαν τὴν πλευρὰν τοῦ ἤδη ἀποθανόντος Ἰησοῦ μετὰ λόγχην, καὶ ἰδοὺ! ἐξῆλθεν ἐκ τῆς ἀγίας ταύτης πληγῆς αἷμα καὶ ὕδωρ, εἰς τύπον τῶν δύο μυστηρίων (τὰ ὅποια αὐτὸς εἶχε διορίσει) τοῦ Βαπτίσματος καὶ τῆς Εὐχαριστίας. Ἀφ' οὗ ἐξέπνευσεν ὁ Σωτὴρ, συνέθη μία φρικώδης καὶ παράδοξος ἀλλοίωσις εἰς τὴν φύσιν· ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη (77) ἐσκοτίσθησαν, ἡ γῆ ἐσεισθή, πολλοὶ νεκροὶ ἀνεστάθησαν ἀπὸ τὰ μνημεῖα, καὶ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη εἰς δύο· διὰ τοῦ ὁποίου προεικονίζετο σαφῶς ἡ καταστροφή τοῦ ναοῦ καὶ τὸ τέλος τῆς νομικῆς λατρείας. Ἐτι κρεμάμενος ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὁ Χριστὸς, ἐξεφώνησε τοῦτον τὸν μυστηριώδη λόγον· « Τετέλεστοι » Ἰωάν. ιβ', 30, μετὰ τὸν ὅποιον ἐφανέρωσεν ὅτι ἐκείνην τὴν ὥραν ἔλαβον τέλος ὅλαι τῆς παλαιᾶς διαθήκης αἱ θυσίαι, τὰ μυστήρια, αἱ ἱεροτελεστίαι, αἱ προφητεῖαι καὶ αὐτὸς ὁ νόμος· « Τέλος » γὰρ νόμου Χριστὸς » Ῥωμ. ι, 4. Εἰς τὸ νὰ ἀποθάνῃ ὁ σωτὴρ μετὰ σταυρικὸν θάνατον εὐρίσκει ὁ ἅγιος Παῦλος ἓνα μέγα μυστήριον· ὁ νόμος εἶχεν ἐπικατάρατον τὸν κρεμάμενον ἐπὶ ξύλου (Δευτερονόμ. κβ', 23), ἡμεῖθα δὲ καὶ ἡμεῖς ὑπὸ κατάραν διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶπε πρὸς τὸν Ἀβραάμ, ὅτι θέλει εὐλογηθῶσιν εἰς αὐτὸν ὅλοι οἱ πιστευόντες, ἀνέλαβεν εἰς ἑαυτὸν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τὴν κατάραν, κρεμασθεὶς ἐπὶ ξύλου· καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος· « Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς » κατάρας τοῦ νόμου, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα· γέγραπται γάρ· ἐπι- » κατάρτος πᾶς ὁ κρεμάμενος ἐπὶ ξύλου ἵνα εἰς τὰ ἔθνη ἡ εὐλογία τοῦ » Ἀβραάμ γένηται ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ » Γαλάτ. γ', 13, 14.

§. 23. Ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ ἀληθὴς καὶ μόνη θυσία.

Ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ ἀληθὴς θυσία, διὰ τῆς ὁποίας κατηλλάγημεν μετὰ τὸν Θεόν (α)· καὶ ὅσοι πιστεύουσιν εἰς αὐτὸν τὸν Θεὸν Μεσίτην, δικαιοῦνται καὶ σώζονται (β).

(α) Εἴπομεν ἀνωτέρω πολλάκις, ὅτι ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, διὰ τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἀποστρέφεται τὸν ἀμαρτωλὸν, ἔπρεπε νὰ ικανοποιηθῇ· καὶ ὅτι ἦτον ἀδύνατον εἰς ἡμᾶς νὰ ἀποφύγωμεν δι' ἰδίας ἡμῶν ικανοποιήσεως τὴν αὐστηρότητα τῆς δικαιοσύνης του. Ὡσαύτως εἶναι δῆλον, ὅτι ἡ θυσία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης (ἥτις ὑφίστατο εἰς προσφοράς ζώων) δὲν ἦτον κατ' οὐδένα τρόπον ικανὴ νὰ ἐξιλεώσῃ τὸν Θεόν. Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ἡμέτερος Μεσίτης ἀνέλαβεν ὅλα ταῦτα εἰς ἑαυτὸν· τὰ πάθη του, ἡ ἔχχυσις

76) Ἀγαθὰ δὲν ἀναφέρει αὐτὴν τὴν ἔχχυσιν τοῦ αἵματος τὴν πρὸ τοῦ σταυροῦ οἱ Εὐαγγελισταί, πιθανὸν ὅμως εἶναι, ὅτι ἡ φραγγέλωσις, ἢ ὁ ἀκάνθινος στέφανος ἀποθνήσκων εἰς τὴν κεφαλὴν ἀπὸ τὰς πληγὰς τοῦ καλάμου (Ματθ. κβ', 26—30), ἡμάτωσαν τὸ τίμιον σῶμα τοῦ Λυτρωτοῦ. 77) Ὡσαύτως δὲν ἀναφέρει ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς (23, 45) τὸν σκοτισμὸν τῆς σελήνης· ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὴ φωτίζεται ἐκ τοῦ ἡλίου ἐπόμενον εἶναι νὰ συσκοτίζηται μετὰ αὐτόν· ἴδε Ματθ. κδ', 29. Ἐτι σημειώσαι, ὅτι οἱ Εὐαγγελισταὶ ἀναφέρουσιν τὸν σκοτισμὸν τοῦ ἡλίου πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ, τὴν δὲ διάφρησιν τοῦ καταπέτασματος ὁ μὲν Λουκᾶς πρὸ τοῦ θανάτου, ὁ δὲ Ματθαῖος ἔτι Μάρκος μετὰ τὸν θάνατον.

του αἵματός του, και ὁ ὀδυνηρὸς αὐτοῦ θάνατος ἐφάνησαν εἰς τὸν Πατέρα του ὡσάν ἂν τὰ ἔπασχεν αὐτὸς ὁ ἁμαρτωλός· και ἡ τιμωρία τοῦ ἀθλοῦ Σωτῆρος, κατὰ τὴν ἀνεξιχνίαστον Θεῖαν βουλήν, ἐλογίσθη εἰς ἡμᾶς ἀντὶ τῆς ποινῆς, ἣ ὅποια ἔπρεπεν εἰς ἡμᾶς. Οὕτω κρίνει περὶ τούτου ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ὅποταν (Β'. Κορινθ. ἐ, 14)· λέγῃ· « Ἡ γὰρ ἀγάπη τοῦ » Χριστοῦ συνέχει ἡμᾶς κρίναντας τοῦτο· ὅτι, εἰ εἰς ὑπὲρ πάντων ἀπέ- » θανεν, ἄρα οἱ πάντες ἀπέθανον » και στίχ. 21· « Τὸν γὰρ μὴ γνόντα » ἁμαρτίαν, ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησεν (ἤγουν τὸν παρέδωκεν εἰς θά- » νατον ὡς ἁμαρτωλὸν), ἵνα ἡμεῖς γενώμεθα δικαιοσύνη Θεοῦ ἐν αὐτῷ » και Ἡσαΐου γ', β. « Αὐτὸς δὲ ἐτραυματίσθη διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, και » μεμαλάκισται διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν· παιδεῖα εἰρήνης ἡμῶν ἐπ' αὐτόν, » τῷ μῶλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς λάθημεν » (78). Ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ εἶναι θυσία· καθότι αὐτὸς προσέφερεν ἑαυτὸν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ θυσίαν, και ἐσφάγη ὡς ἄμνος ἄκακος, διὰ τὴν ἐξιλέωσιν τὸν Θεόν. Αὐτὸς ἐκαίετο ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ λυτρώσῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος, και ἔγινε πρὸς τὸν Θεὸν τὸν Πατέρα του καταθύμιον ὀλοκαύτωμα και θέατρον τῆς ἀγάπης. Ἡ θυσία τοῦ Χριστοῦ ἦτον ἀληθὴς θυσία· ἐπειδὴ ὅλοι αἱ προλαβοῦσαι θυσίαι ἦσαν σκιαὶ μόνον και προεικονίσματα ταύτης. Αὕτη μόνη ἔδύνατο νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ, και νὰ γενῇ ἀξία τῆς εὐσπλαγγίας του· νὰ καθάρσῃ τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας, και νὰ προξενήσῃ πάλιν εἰς αὐτοὺς τὴν ἀπολεσθεῖσαν πρώτην εὐδαιμονίαν, καθὼς μαρτυρεῖ ἡ ἀγία γραφή, ὅπου λέγει. « Χριστὸς δὲ παραγενόμενος ἀρ- » χιερεὺς τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, διὰ τῆς μείζονος και τελειότερας σκη- » νῆς, οὐ χειροποιήτου, τουτέστιν, οὐ ταύτης τῆς κτίσεως, οὐδὲ δι' αἵμα- » τος τράγων και μόσχων, διὰ δὲ τοῦ ἰδίου αἵματος εἰσηλθεν ἐφάπαξ εἰς » τὰ ἅγια, αἰωνίαν λύτρωσιν εὐράμενος· εἰ γὰρ τὸ αἷμα ταύρων και τρά- » γων, και σποδὸς δαμάλεως ῥαντίζουσα τοὺς κεκοινωνημένους, ἀγιάζει » πρὸς τὴν τῆς σαρκὸς καθαρότητα, πόσῳ μᾶλλον τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, » ὃς διὰ πνεύματος αἰωνίου ἑαυτὸν προσήνεγκεν ἄμωμον τῷ Θεῷ, καθα- » ριεῖ τὴν συνείδησιν ἡμῶν ἀπὸ νεκρῶν ἔργων, εἰς τὸ λατρεύειν Θεῷ » ζῶντι; » Ἐβρ. θ', 11—14. Με ταύτην τὴν θυσίαν ἔλαβε τέλος και ἡ θυσία τοῦ Ἀαρῶν, ἤγουν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης· και ὁ Χριστὸς ἐστάθη ὁ μόνος και αἰώνιος ἀρχιερεὺς· διότι πλὴν αὐτοῦ δὲν δύναται νὰ ᾔῃαι ἄλλη θυσία, και διότι (κατὰ τὰ λόγια τοῦ Ἀποστόλου Ἐβρ. ζ', 24). « Διὰ τὸ » μένειν αὐτὸν εἰς τὸν αἰῶνα, ἀπαράβατον ἔχει τὴν ἱερωσύνην· ὅθεν και » σώζειν εἰς τὸ παντελὲς δύναται τοὺς προσερχομένους δι' αὐτοῦ τῷ Θεῷ, » πάντοτε ζῶν εἰς τὸ ἐντυγχάνειν ὑπὲρ αὐτῶν. » Οὗτος ὁ μέγας ἀρχιε- » ρεὺς ὀνομάσθη ἀπὸ τὸν Θεὸν αὐτὸν Ἱερεὺς. ὅχι ὅμως κατὰ τὴν τά- » ξιν Ἀαρῶν, ἀλλὰ κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ (Ἐβρ. ἐ, 10).

78) Τὸ Ἐβρ., « Αὐτὸς δὲ διεπάρη διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν, συνετρίβη διὰ τὰς ἀδικίας ἡμῶν κτ. » ὅπου τὸ διεπάρη σημαίνει τὴν διὰ τῆς λόγῃς νύξιν (Ἰωάν. ιθ', 34) τὸ δὲ συνετρίβη τὴν μεγάλην λύπην ἢ συνετρίβην τῆς καρδίας, τὴν πρὸ τοῦ σταυροῦ Ματθ. κς', 37, 38. Ἐβρ. ἐ, 7) κατὰ τὸ (Ψαλμ. νά, 19) καρδίαν συνετρίμμένην.

Ὅστις θέλει νὰ καταλάβῃ τὴν μυστηριώδη ἔννοιαν τῶν λογίων τούτων, ἄς ἀναγνώσῃ τοὺς ἐπομένους ἐξαιρέτους στοχασμοὺς περὶ Μελχισεδὲκ εἰς τὸ τέλος τοῦ παρόντος βιβλίου (79). Εἰς τοῦτο τὸ μέγα τῆς ἀπολυτρώσεως ἔργον φανεροῦνται αἱ ἐξῆς ἄπειροι τοῦ Θεοῦ ιδιότητες, ἡ γοῦν, ἡ εὐσπλαγχνία, ἡ δικαιοσύνη, καὶ ἡ σοφία του. Ἡ εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ ἐστάθη τόσον μεγάλη, ὥστε παρέδωκεν εἰς θάνατον τὸν μονογενῆ καὶ ὁμοούσιον αὐτοῦ Υἱὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἐχθροὺς του. Ἡ Δικαιοσύνη του ἔμεινε τόσον ἀλώβητος, ὥστε δὲν ἐσυγχωρήθη τὸ ἡμέτερον πταῖσμα, πάρεξ διὰ τῆς τελειοτάτης ἱκανοποιήσεως. Ἡ Σοφία του ἐφάνη κατὰ τοῦτο, ὅτι εὐρηκεν ἓνα τόσον υπερθαύμαστον μέσον διὰ νὰ ἐκχύσῃ (νὰ εἰπῶ οὕτως) εἰς ἡμᾶς τὸν ποταμὸν ὅλον τῆς ἀγαθότητός του, χωρὶς νὰ βλάβῃ τὴν δικαιοσύνην του. «Ὡ βάθος πλοῦτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ!» Ῥωμ. ιά, 33. Τὸ μέγα τοῦτο μυστήριον εἶναι εἰς μὲν τοὺς Ἰουδαίους σκάνδαλον, εἰς δὲ τοὺς Ἕλληνας μωρία, εἰς ἡμᾶς δὲ τοὺς σωζομένους «Θεοῦ» δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία. (Α', Κορινθ. α, 23, 24) καὶ δὲν καυχώμεθα μὲ τὸν Παῦλον εἰς ἄλλο «Εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.» (Γαλάτ. 5, 14.) μὲ τοῦ ὁποίου τὸν θάνατον ἐλπίζομεν πᾶν ἀγαθὸν ἀπὸ τῆν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ διότι «Ὅς γε τοῦ ἰδίου Υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτὸν, πῶς οὐχὶ καὶ σὺν αὐτῷ τὰ πάντα ἡμῖν χαρίζεται;» Ῥωμ. 8, 32. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ ὑποχρεώνει τὸν οὐράνιον αὐτοῦ Πατέρα εἰς τὸ νὰ ἀξιώσῃ τῆς εὐσπλαγχνίας καὶ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ ὅλους ἐκείνους, ὅσοι πιστεύουσιν εἰς τὸν Υἱὸν του, καθὼς ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὑποχρεώνει τοὺς πιστεύοντας εἰς τὸ νὰ ἦναι πάντοτε εὐγνώμονες πρὸς τὸν Θεόν, καὶ νὰ πληρῶσι τὸ θέλημά του.

Τί εἶναι ἡ Νέα Διαθήκη;

Ἐπομένως ὑφίσταται ἡ νέα Διαθήκη εἰς τοῦτον τὸν ἀμοιβαίον δεσμὸν· καὶ θεμελιούται εἰς τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, καθὼς αὐτὸς λέγει· «Τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου τὸ τῆς καινῆς διαθήκης» Ματθ. 26, 28.

(6) Εἶναι ἀληθές, ὅτι ὁ Χριστὸς «ἀπέθανεν ὑπὲρ πάντων» (Β', Κορινθ. 5, 15), καὶ δὲν εἶναι κανένας, ὅσον ἁμαρτωλὸς καὶ ἄν ἦναι, ὅστις δὲν δύναται νὰ σωθῇ, διὰ ταύτης τῆς χάριτος. Διὰ νὰ γενῇ ὅμως δραστήριος εἰς ἡμᾶς ἡ χάρις αὕτη, εἶναι ἀναγκαῖα ἡ πίστις, ἡ γοῦν πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ἐν εὐθύτητι καρδίας τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ἡμέτερον λυτρωτὴν, καὶ νὰ πιστεύσωμεν ἀδιστακτικῶς, ὅτι μόνον δι' αὐτοῦ δυνάμεθα νὰ γενώμεν κοινωνοὶ τῆς θείας χάριτος· εἰ δὲ μὴ, δὲν ἔχει εἰς ἡμᾶς οὐδεμίαν

79) Μετὰ τὴν παρῶσαν κατήχησιν εὐρίσκειται εἰς τὸ Γερμανικὸν μία μελέτη περὶ τοῦ Μελχισεδὲκ, τὴν ὁποίαν συνέγραψεν ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς ἐν ἔτει 1764, αἰτηθεὶς ὑπὸ τοῦ μεγάλου Δουκὸς, ἃ ἡμεῖς δὲν μετεφράσαμεν διὰ τὸ στενὸν τοῦ καιροῦ (*).

(*) Ἐπιτυχὴν πρὸ ἑνδεκα ἡδὴ ἔτων. Τὴν περὶ τοῦ Μελχισεδὲκ μελέτην ταύτην, ἐνόμισα ὅτι θέλω εὐχαριστήσῃ τοὺς ὁμογενεῖς μου, δημοσιεύσας αὐτὴν τότε εἰς τὸ τέλος τῆς τρίτης ἐκδόσεως. Ἦδη δὲ προσέτιω καὶ τὴν εἰς αὐτὴν ἀπάντησιν τοῦ Μεγάλου Δουκὸς μεταφρασμένην ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ κατὰ τὸ τότε (1783) συνειδημένον ἕρος τῆς γλώσσης μας. Ὁ δὲ Μίγας Δουξ οὗτος, χάριν τοῦ ὁποίου συνετάχθη παρὰ τοῦ αὐδιήμου Πλάτωνος ἡ Κατήχησις, καὶ τροσεφρωτῆθῃ καὶ ἡ περὶ Μελχισεδὲκ αὕτη μελέτη, εἶνε ὁ Παῦλος Πέτροβιτς, Αὐτοκρατορικὸς τότε διάδοχος.

Ὁ Ἐκδότης.

ριλλος εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα (22), ὅταν ἦσαν πρεσβύτεροι, καὶ ὁ Θεοχάρης (Deogratias) Διάκονος τῆς ἐν Καρθαγένῃ ἐκκλησίας (23). Πολλάκις δὲ καὶ ἐκ τῶν κατωτέρων ταγμάτων τοῦ κλήρου (24) ἐγίνοντο κατηχηταί, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς εἰκοστῆς τετάρτης (25) ἐπιστολῆς τοῦ Κυπριανοῦ, ὅπου λέγει αὐτὸς ὁ Πατήρ, ὅτι προχειρίζεται κατηχητὴν Ὀπτάτον τὸν ἀναγνώστην κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Ὀριγένους, ὅστις ἐκατήχει εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν, ἀναγνώστης ὑπάρχων (26). Εὐρίσκομεν καὶ Διακονίσσας Κατηχητρίδας, αἱ ὁποῖαι ἐκατήχουν μόνας τὰς γυναῖκας (27).

§. 7. Ἀπὸ τὸ παράδειγμα τοῦ Ὀριγένους, τοῦ Κυρίλλου, καὶ τοῦ Χρυσοστόμου συμπεραίνεται ἡ πρόνοια, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἡ ἐκκλησία τοῦ νὰ γίνηται τὸ ἀξιόλογον ἔργον τοῦτο τῆς κατηχήσεως ἀπὸ ἀνδρας σοφωτάτους, ὄχι μόνον κατὰ τὴν ἱεράν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἔξω σοφίαν. Τοιοῦτοι ἐστάθησαν εἰς τὴν περίφημον κατηχητικὴν σχολὴν (28) τῆς Ἀλεξανδρείας, ὁ Πάνταινος, Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, ὁ προφῆθεις Ὀριγένης, ὁ Ἡρακλᾶς, ὁ Διονύσιος (29), ὁ Ἀθηνόδωρος, ὁ Μαλχίων, ὁ Δίδυμος, ὁ Ἀθανάσιος (30), καὶ αὐτὸς ὁ δυσσεβὴς Ἄρειος πρὸ τοῦ νὰ ἐκβάλῃ τῆς ὀρθοδοξίας τὸ προσωπεῖον. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν κατηχητῶν (31). ἐπόμενον δὲ εἶναι νὰ εἰπῶμεν ὀλίγα τινα περὶ τῶν κατηχουμένων, καὶ πρῶτον περὶ τῆς ἡλικίας αὐτῶν.

§. 8. Καὶ τὰ μὲν τέκνα τῶν πιστῶν, ἀφ' οὗ ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια τοῦ νὰ βαπτίζωνται νήπια, πιθανὸν εἶναι, ὅτι εἰσέβαινον εἰς τῶν κατηχουμένων εὐθὺς τὴν τάξιν, ὅταν ἔφθανον εἰς ἡλικίαν ἐπιτήδειον εἰς τὸ νὰ καταλαμβάνωσι τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν· περὶ δὲ τῶν ἐθνικῶν παιδίων φαίνεται ἀπὸ μίαν ἀπόκρισιν τοῦ Τιμοθέου Ἀλεξανδρείας, ὅτι αὐτὰ εἶχον

22) Ὡς φαίνεται ἐκ τῶν 18. Κατηχήσεων αὐτοῦ πρὸς τοὺς φωτιζομένους, ἢ τῶν 5. πρὸς τοὺς νεοφωτιστέους. 23) Ἴδε τὸν λόγον Augustini de catechisandis rudibus (τὸν ὁποῖον ἔγραψε πρὸς τὸν Θεοχάρην) κεφ. 1. τομ. 4. σελ. 295. τῆς ἐν Παρισι. ἐκδόσε. 1637. 24) Οὐ μόνον δὲ ἐκ τοῦ κλήρου, ἀλλὰ ἢ ἐκ τῶν λαϊκῶν ἐγίνοντο κατηχηταὶ ἐνίοτε, ὡς συνάγεται ἐκ τῆς 15. κατηχ. ἀριθ. 48. τοῦ Κυρίλλ. Ἱεροσολύμ.

25) Ἄλλ' εἰκοστῆς ἐνάτης. 26) Optatum inter Iectores doctorem audientium constituimus. Origenes haud sublimiorem gradum habuisse in Ecclesia videtur. gum catechista Alexandriae constitutus fuit. Ἴδε καὶ Εὐσέβ. Βιβλ. 6. κεφ. 3. καὶ Ἱερώνυμ. περὶ συγγρ. εἰς τὸν βίον Ὀριγένους.

27) Ἴδε τὸν Ἀρμενόπουλ. ἐπιτομ. κανόν. τμήμα 2. ἐπιγρ. 4. καὶ Ἀδόλφ. Λάμπ. Ἐκκλησ. Ἱστορ. βιβλ. 2. κεφ. 2. §. 20. ἢ κανόν 12. τῆς ἐν Καρθαγένῃ τετάρτης Συνδ.

28) Ἡ ὁποία συνεστάθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου· ὡς λέγει ὁ Ἱερώνυμος περὶ συγγρ. κεφ. 36. ἢ ἐσώζετο ἔτι κατὰ τοὺς χρόνους Εὐσεβίου, καθὼς αὐτὸς μαρτυρεῖ ὁ Εὐσέβιος Ἐκκλ. Ἱστορ. βιβλ. 5. κεφ. 10. Τοιαῦτα κατηχητικά σχολαὶ ἦσαν ἢ εἰς τὴν Ῥώμην, εἰς τὴν Καισάρειαν, εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, ἢ πολλοὺς ἄλλους τόπους.

29) Μαθητῆς τοῦ Ὀριγένους. 30) Οὗτος ἦτον (ἂν δὲν λανθάνωμαι) ὁ μέγας Ἀθανάσιος. 31) Σημεῖωσαι, ὅτι οἱ κατηχηταὶ ὀνομάζοντο ναυτολόγοι, ἢ ὁποῖα λέξις σημαίνουσα ἔχεινοες, οἱ ὁποῖοι, στέκοντες εἰς τὴν πῦραν τοῦ πλοίου, ἐδέχοντο τοὺς ἐπιβάτας, μὲ τοὺς ὁποίους συναμίλουν· περὶ τοῦ πλοῦ ἢ τοῦ ναύλου, μετηνέχθη εἰς τοὺς κατηχητάς· καθὼς οὗτοι ἐδέχοντο τοὺς ἐμβαίνοντας εἰς τὸ πλοῖον τῆς Ἐκκλησίας, ἢ τοὺς ἐδίδασκον περὶ τῆς εἰς οὐρανοὺς ἀποδημίας. Παρεκίσθη ὁ πρῶτος ἐπισκόπος, οἱ ναῦται πρεσβύτεροι, οἱ τεύχαρχοι διακόνους, οἱ ναυτολόγοι τοὺς κατηχοῦσι Κλήμεντ. ἐπιστολ. περὶ Ἰακῶβ. ἀριθμ. 14. Ἴδε ἢ τὰς διαταγ. τῶν Ἀποστόλ. βιβλ. 2. κεφ. 57. ἀριθμ. 40. ἢ τοῦ Κοσμελερίου τὰς σημειώσεις, εἰς αὐτάς.

ἐνέργειαν ἢ δραστικωτάτη τοῦ Χριστοῦ ἀξιομισθία, μήτε δυνάμεθα νὰ σωθῶμεν, καθὼς σαφέστατα τὸ μαρτυρεῖ ἡ ἀγία γραφή εἰς πολλοὺς τόπους: « Οὕτω γὰρ ἠγάπησεν (λέγει) ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν Υἱὸν » αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων μὴ ἀπόληται, ἀλλ' » ἔχη ζωὴν αἰώνιον » Ἰωάν. γ', 16. καὶ « Ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν οὐ » κρίνεται, ὁ δὲ μὴ πιστεύων ἤδη κέκριται » Αὐτ. στίχ. 18. Ὅταν λέγω, ὅτι εἶναι ἀναγκαῖα πρὸς σωτηρίαν ἡ πίστις, ὁ λόγος μου εἶναι περὶ τῆς ἀνυποκρίτου, ὀρθῆς καὶ ζώσης πίστεως, ἣ γοῦν τοιαύτης πίστεως, ἡ ὁποία νὰ ᾖναι « δι' ἀγάπης ἐνεργουμένη » Γαλάτ. ε', 6.

§. 24. Περὶ τῆς ἀναστάσεως καὶ ἀναλήψεως τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ ἀποθανὼν Σωτὴρ ἐτάφη ἀνέστη ὅμως τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ἀνελήφθη ἔπειτα εἰς τοὺς οὐρανοὺς.

Ἡ ταφή τοῦ Χριστοῦ φανερόναι, ὅτι ἀπέθανεν ἀληθῶς· δὲν ἠδυνήθη ὅμως νὰ τὸν κρατήσῃ ὁ τάφος, καθὼς λέγει ὁ Πέτρος: « Ὁν ὁ Θεὸς ἀνέ- » στησε λύσας τὰς ὠδύνας τοῦ θανάτου ⁽⁸⁰⁾, καθότι οὐκ ἦν δυνατὸν κρα- » τεῖσθαι αὐτὸν ὑπ' αὐτοῦ » Πράξ. β', 24. Ἀλλ' ἀφ' οὗ ἐτάφη τῇ παρα- » σκευῇ, ἔμεινεν εἰς τὸν τάφον τῷ σαββάτῳ, καὶ ἀνέστη τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ· καθὼς αὐτὸς πολλάκις εἶχε τὸ προειπῆ, καὶ ἡ ἀγία γραφή εἶχε τὸ προκη- » ρύξῃ. Οἱ προφῆται προειδόντες ταύτην τὴν κατὰ τοῦ θανάτου καὶ κατὰ τοῦ ἄδου νίκην τοῦ Χριστοῦ, τὴν ἔψαλαν οὕτως. « Ποῦ σου, θάνατε, τὸ » κέντρον; ποῦ σου, ἄδη τὸ νίκος; » Ὡσηέ ιγ', 14 ⁽⁸¹⁾. Ὁ Χριστὸς διὰ τῆς ἀναστάσεως μᾶς ἐβεβαίωσε πληρέστατα, ὅτι ἐνίκησε τὸν θάνατον, ὅτι εἶναι ὁ ἀληθὴς σωτὴρ, ἀπεσταλμένος ἐκ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς, καὶ ὅτι ἡ εἰς αὐτὸν ἐλπίς δὲν εἶναι ματαία, ἀλλὰ βεβαία καὶ ἀναμφίβολος. Οὕτω λέγει περὶ αὐτοῦ ὁ Ἀπόστολος. « Ὅς παρεδόθη διὰ τὰ παραπτώματα ἡμῶν, » καὶ ἠγέρθη διὰ τὴν δικαίωσιν ἡμῶν » Ῥωμ. δ', 25. Εἰς τὴν ἀνάστα- » σιν τοῦ σωτῆρος θεμελιούται καὶ ἡ ἐλπίς τῆς ἡμετέρας ἀναστάσεως. « Εἰ » γὰρ πιστεύομεν, ὅτι Ἰησοῦς ἀπέθανε καὶ ἀνέστη, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς τοὺς » κοιμηθέντας διὰ τοῦ Ἰησοῦ ἄξει σὺν αὐτῷ » Α', Θεσσαλονικ. δ', 14. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐφάνη μετὰ τὴν ἀνάστασιν εἰς τοὺς Ἀποστόλους καὶ εἰς ἄλλους πολλοὺς, καὶ τοὺς ἐπληροφόρησε διὰ πολλῶν βεβαίων σημείων, ὅτι ἀνέστην ἀληθῶς· τοὺς ἐδίδαξεν ὅσα ἀνήκουσιν εἰς τὸ μέγα τῆς ἀποστο- » λῆς αὐτῷ ἀξίωμα, εἶπεν, ὅτι ἔμελλε νὰ ἀνοιγθῇ ταχεῖως εἰς αὐτοὺς ἡ » δόξος τοῦ Ἰα κηρύξωσι τὸ Εὐαγγέλιον εἰς ὅλον τὸν κόσμον καὶ εἰς ὅλα τὰ » ἔθνη· ὑπεσχέθη εἰς αὐτοὺς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ τοὺς » ὀδηγήσῃ εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν· ἀνελήφθη ἔμπροσθεν αὐτῶν τεσσαρά- » κοντα ἡμέρας μετὰ τὴν ἀνάστασιν, εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ ἐκάθισεν ἐν δε- » ξίᾳ τοῦ ἰδίου Πατρὸς.

80) Εἰς ἄλλα ἀντίγραφα τῆς νέας διαθήκης εὑρεται ἄδου ἀντὶ θανάτου. 81) Τὸ Ἑβρ. « Ἔσομαι λοιμὸς σου (ὁ Σύμμαχος· ἔσομαι πληγὴ σου) θάνατε· ἔσομαι ὀλεθρὸς σου » ἄδη ». Οἱ Ἑβραῖοι. « Ποῦ ἡ δική σου θάνατε; ποῦ τὸ κέντρον σου ἄδη; » ὁ Ἀπό- » στολος (Δ'. Κορινθ. ιε', ββ') « Ποῦ σου θάνατε, τὸ κέντρον; ποῦ σου ἄδη τὸ νίκος; »

Τί τὸ καθίσει ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ;

Αὕτη ἡ ἐν δεξιᾷ κάθισις σημαίνει, ὅτι ἔλαβε τὴν θείαν δύναμιν καὶ δόξαν, ἡ ὁποία ἦτον μὲν πάντοτε καὶ ἀπ' αἰῶνος ἰδία εἰς αὐτὸν, ἐκρύπτετο δὲ ἐπὶ τῆς γῆς ὑποκάτω εἰς τὸ κάλυμμα τῆς ἀνθρωπότητος, Ἰωάν. ιζ', 4—8.

§. 25. Περὶ τῆς δευτέρας ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ.

Αὐτὸς θέλει πάλιν ἔλθῃ, διὰ νὰ κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκρούς· καὶ ἡ βασιλεία του δὲν θέλει λάβῃ ποτὲ τέλος.

Ἡ πρώτη ἐλευσις τοῦ Μεσσοῦ ἐπὶ τῆς γῆς ἐστάθη ταπεινὴ, ἡ δευτέρα θέλει ἦναι μετὰ δόξης· ἡ πρώτη ἦτον εὐσπλαγχνικὴ, ἡ δευτέρα θέλει ἦναι φρικώδης· ἐπειδὴ εἰς τὴν πρώτην ἦλθεν ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου διὰ νὰ λυτρώσῃ τὸν κόσμον· εἰς τὴν δευτέραν θέλει ἔλθῃ διὰ νὰ τὸν κρίνῃ, καθὼς αὕτη ἡ αἰώνιος ἀλήθεια λέγει Ματθ. κέ, 31 32. « Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ Υἱὸς » τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, καὶ πάντες οἱ ἄγιοι· Ἄγγελοι μετ' αὐτοῦ, τότε καθίσει ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ· καὶ συναχθήσονται ἔμπροσθεν αὐτοῦ πάντα τὰ ἔθνη ».

Ἡ αἰτία τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ αἰτία τῆς δευτέρας ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ πλήρωσις τῆς ἀδεκάστου τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνης, διὰ νὰ ἀποδώσῃ ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, καὶ νὰ ἀπαρτίσῃ τὸ ἔργον τῆς ἡμετέρας ἀπολυτρώσεως· καθότι ἡ ἀποκτηθεῖσα διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐλπιζομένη ὑπὸ τῶν ἀληθῶν Χριστιανῶν εὐδαιμονία δὲν εἶναι ἐπὶ τῆς γῆς· ἀλλὰ φυλάττεται εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος· « Εἴπερ δίκαιον παρὰ Θεοῦ ἀναποδοῦναι τοῖς θλίβουσιν ὑμᾶς θλίψιν, καὶ ὑμῖν τοῖς θλιβομένοις ἀνεσιν μεθ' ἡμῶν ἐν τῇ ἀποκαλύψει τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ἀπ' οὐρανοῦ μετ' Ἄγγέλων δυνάμεως αὐτοῦ » Β'. Θεσσαλονικ. α', 6. 7. Ἡ κρίσις αὕτη λοιπὸν θέλει ἦναι φοβερὰ εἰς μόνους τοὺς ἀπίστους· εἰς ἐκείνους δὲ, ὅσοι μέχρι τέλους ἐπέμειναν σταθεροὶ εἰς τὴν πίστιν, χαροποιὰ καὶ παρηγορητικὴ· ἐκεῖνοι θέλει τρέμωσιν, ὅταν ἐκχυθῇ ἐπάνω των τὸ ποτήριον τῆς θείας ὀργῆς· οὗτοι θέλει χαίρωσιν, ὅταν ἀπολάβωσι τὴν ἐνδοξὴν ἀμοιβὴν διὰ τὸν ἀγῶνα τῆς πίστεως, καὶ ἐνωθῶσι μετ' ὁ Χριστόν. Ἀλλὰ τίνοι τρόπῳ θέλει συμβῆ ἡ φοβερὰ καὶ ἀπροσωπώληπτος αὕτη κρίσις; Αὕτη θέλει φανῆ ἐξαίφνης· ἐξαίφνης θέλει κλονισθῆ ἡ γῆ, ὁ Ἥλιος καὶ ἡ Σελήνη θέλει σκοτισθῶσιν, οἱ ἀστέρες θέλει πέσωσιν ἀπὸ τὸν οὐρανόν, αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν θέλει σαλευθῶσιν· ἡ σάλπιξ τῶν Ἀρχαγγέλων θέλει ἠχήσῃ, ὅλοι οἱ νεκροὶ ἐν ῥοπῇ ὀφθαλμοῦ θέλει ἐξέλθωσιν ἀπὸ τὰ μνήματα, καὶ θέλει ἀρπαγῶσιν ἐν νεφέλαις, προσμένοντες τὴν θείαν κρίσιν. Εἰς ταύτην τὴν φοβερὰν ἀλλοίωσιν τῆς φύσεως θέλει θρηνήσωσι πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς, καὶ θέλει συμβῆ θλίψις μεγάλη, ὁποία δὲν ἔγεινεν ἀπ' ἀρχῆς κόσμου, μήτε θέλει γενῆ· οἱ ἀνθρωποὶ θέλει ἀποψύχωσιν ἀπὸ φόβου καὶ προσδοκίας τῶν ἐπέρχομένων τῇ οἰκουμένῃ, καὶ δὲν θέλει εὐρίσκωσιν εἰς ἄλλο τι σωτηρίαν, παρὰ εἰς τὴν πίστιν τὴν δι-

ἀγάπης ἐνεργουμένην (82). Ὑστερα ἀπὸ τὰ σημεῖα ταῦτα τῆς ἐλεύσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ θέλει τετῆ θρόνος, καὶ θέλει ἀνοιχθῶσι βιβλία, (83)· διὰ τῶν ὁποίων θέλει ἐξυπνισθῆ ἡ συνειδησις ἐκάστου, καὶ τότε θέλει ἰδῶσι τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν ὡς ἀστραπήν, (ἡ ὁποία ἐξέρχεται ἀπὸ ἀνατολῶν, καὶ φαίνεται ἕως δυσμῶν), μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς. Μετὰ ταῦτα θέλει χωρισθῶσιν οἱ δίκαιοι ἀπὸ τοὺς ἀσεβεῖς· καθὼς ὁ ποιμὴν χωρίζει τὰ πρόβατα ἀπὸ τὰ ἐρίφια, καὶ οἱ μὲν δίκαιοι θέλει σταθῶσιν ἐκ δεξιῶν, οἱ δὲ ἀσεβεῖς ἐξ εὐωνύμων. Εἰς ταύτην τὴν κρίσιν δὲν θέλει ἦναι μήτε κατήγοροι, μήτε μάρτυρες, καθὼς μήτε ἐξέτασις μακρὰ θέλει γενῆ· ἐπειδὴ, αὐτὸς ὁ κριτὴς εἶναι καρδιογνώστης, εἰς τὸν ὅποιον δὲν εἶναι τίποτε κρυπτόν. Αὐτὸς θέλει ἰδῆ τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ υἱοὺς, τοὺς υἱοὺς τῆς ἀναστάσεως, μὲ πατρικούς καὶ φιλοστόργους ὀφθαλμούς· θέλει τοὺς ὀνομάσῃ δούλους πιστοὺς, φίλους, πρόβατα ἴδια, καὶ εὐλογημένους· θέλει ἐπαινέσῃ τὴν ἐπιμονὴν αὐτῶν καὶ σταθερότητα εἰς τὴν πίστιν, τὴν πλήρωσιν τοῦ θελήματός αὐτοῦ, καὶ τὰς εὐεργεσίας, τὰς ὁποίας ἔδειξαν εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον ἐν τῷ προσώπῳ τῶν πτωχῶν ἔπειτα θέλει τοὺς μεταθέσῃ εἰς τὴν κατάστασιν τῆς αἰωνίου χαρᾶς διὰ ἀμοιβὴν, καὶ θέλει τοὺς ἀναδείξῃ μετόχους ἐκείνων τῶν ἀγαθῶν. « Ὁ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ » καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη » (84). Ἐξ ἐναντίας πάλιν θέλει ἰδῆ τοὺς ἀσεβεῖς μὲ ὀφθαλμούς ὀργῆς· θέλει τοὺς ὀνομάσῃ ἀχάριστα, πεπωρωμένα, καὶ κατηραμένα κτίσματα· θέλει τοὺς ἐλέγξῃ διὰ τὴν ἀπιστίαν καὶ ἰσχυρογνωμοσύνην αὐτῶν, διὰ τὰς ὑβρεῖς καὶ τὴν ἀσπλαγγίαν, τὴν ὅποιαν ἔδειξαν εἰς αὐτὸν ἐν τῷ προσώπῳ τῶν πτωχῶν καὶ θέλει τοὺς ἐξορίσῃ ἀπὸ τοῦ προσώπου αὐτοῦ εἰς τὸν τόπον τοῦ κλαυθμοῦ καὶ τοῦ βρυγμοῦ τῶν ὀδόντων, εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, εἰς τὴν κατοικίαν τῶν πονηρῶν πνευμάτων, διὰ νὰ βασανίζωνται αἰωνίως διὰ τὴν ἀσέθειαν αὐτῶν. Καὶ ἡ ἀπόφασις αὕτη τοῦ κριτοῦ θέλει ἐμβῆ εἰς ἔργον εὐθύς· διότι « ὁ οὐρανὸς » καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται (λέγει ὁ Χριστὸς, Ματθ. κδ', 35), οἱ δὲ λόγοι » μου οὐ μὴ παρέλθωσι. » Κατωτέρω θέλει λαλήσῃ πλατύτερον περὶ τῆς μακαριότητος τῶν δικαίων, καὶ περὶ τῆς κολάσεως τῶν ἀσεβῶν.

Πότε θέλει ἦναι ἡ δευτέρα παρουσία.

Ἀγχαλὰ ἡ ἀγία Γραφή δὲν ἠθέλησε νὰ φανερώσῃ εἰς ἡμᾶς τὸν καιρὸν τῆς ἡμέρας ἐκείνης τῆς φοβερᾶς· καὶ τοῦτο, διὰ νὰ ἡμεθα πάντοτε ἔτοιμοι· ἔδωκε μὲ ὅλον τοῦτο εἰς ἡμᾶς σημεῖα φανερά, διὰ τῶν ὁποίων δυνάμεθα νὰ γνωρίσωμεν τὴν πλησίαν τῆς ἡμέρας ἐκείνης.

Σημεῖα τῆς ἐγγιζούσης τελευταίας ἡμέρας.

Ἀναμεταξὺ εἰς πολλὰ ἄλλα προγνωστικὰ σημεῖα ἀπαριθμεῖ ἡ ἀγία γραφή καὶ ταῦτα ὡς πρῶτα καὶ ἀναμφίβολα. Ὅταν ἰδῶμεν μίαν φανεράν

82) Ἰδε Ματθ. κεφ. κδ', 3 καὶ κέ, Μάρκ. ιγ', Λουκ. κεφ. ιε', 20—37. 3 κεφ. κ4, 8—36· 3 Α', Θεσσαλον. δ', 13—17. 83) Δανιήλ, ζ', 9, 10. 84) Α', Κοριν. ε', 9,

καταφρόνησιν τῆς θρησκείας καὶ μίαν παντελῆ διαφθορὰν τῶν ἡθῶν. Μικρὸν πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ θέλει πληθυνθῆ ἡ ἀνομία, καὶ θέλει φυγῆ ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν. (Ματθ. κδ', 12.) ἡ Θρησκεία θέλει καταφρονηθῆ, καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου θέλει ἐξουθενισθῆ. « Ὅτι, ἐὰν » μὴ ἔλθῃ ἡ ἀποστασία πρῶτον, ἡ ἡμέρα τοῦ Χριστοῦ δὲν θέλει ἔλθῃ. » Β', Θεσσαλον. β', 3. Αὕτη δὲ ἡ ἀποστασία εἶναι, κατὰ τὰ λόγια τοῦ Παύλου, ἡ ἀπὸ τῆς Πίστεως ἀποστασία. « Τὸ δὲ Πνεῦμα ῥητῶς λέγει, ὅτι ἐν » ὑστέροις καιροῖς ἀποστήσονται τινες τῆς πίστεως. » Α'. Τιμόθεος δ', 1. Περιγράφει δὲ τοὺς ὑστέρους τούτους καιροὺς ὁ Ἀπόστολος τοιούτους, εἰς τοὺς ὁποίους θέλει συμβῆ ἡ ἄκρα διαφθορὰ τῶν ἡθῶν καὶ ἡ καταφρόνησις τῆς ἀρετῆς, καὶ θέλει πληθυνθῶσιν αἱ σαρκικαὶ ἐπιθυμίαι. « Τοῦτο δὲ γίνωσκε (λέγει), ὅτι ἐν ἐσχάταις ἡμέραις ἐστήσονται καιροὶ χαλεποὶ » ἔσονται γὰρ οἱ ἄνθρωποι φίλαυτοι, φιλάργυροι, ἀλαζόνες, ὑπερήφανοι, » βλάσφημοι, γονεῦσιν ἀπειθεῖς, ἈΧΑΡΙΣΤΟΙ, ἀνόσιοι, ἄστοργοι, ἄσπονδοι, » διάβολοι, ἀκρατεῖς, ἀνήμεροι, ἀφιλάγαθοι, προδόται, προπετεῖς, τετυφωμένοι, φιλήδονοι μᾶλλον ἢ φιλόθεοι. » Β', Τιμοθ. γ', 1—4. Καὶ ἀφ' οὗ τοιουτοτρόπως πληρωθῆ τῆς κακίας τὸ μέτρον, τί ἄλλο μένει πλέον, παρὰ νὰ ἔλθῃ ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ διὰ νὰ τὴν ἐκρίζωσῃ. Ὁ πάλαι κατακλυσμός, ἡ καταστροφή τῶν Σοδόμων καὶ τῆς Γομόρρας καὶ ὁ ἐξολοθρευμὸς τῶν Ἀμορραίων (Γενέσ. ιε', 16.) εἶναι φανερὰ παραδείγματα τούτου τοῦ πράγματος. Ἡμεῖς ὅμως θεωροῦντες τὴν ἀξιόλογον διδασκαλίαν τῆς χριστιανικῆς πίστεως, χρεωστούμεν, κατὰ τὴν παραγγελίαν τοῦ Ἀποστόλου, νὰ παρακινῶμεν « ἀλλήλους εἰς τὴν ἀγάπην » καὶ τὰ καλὰ ἔργα » καὶ τοσοῦτω περισσώτερον, ὅσῳ βλέπομεν τὴν ἡμέραν ἐγγίζουσαν » Ἑβρ. ι', 24, 25.

§. 26. Περὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος

Ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, ἀφ' οὗ ἀνελήφθη εἰς οὐρανοὺς, ἔστειλεν εἰς τοὺς Ἀποστόλους καὶ εἰς ὅλους τοὺς πιστοὺς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, (α) διὰ τῆς ἐνεργείας καὶ χάριτος τοῦ ὁποίου σώζεται ὁ ἄνθρωπος (β).

(α) Ἐβρέθη ἄνωτέρω, ὅτι ὁ Σωτὴρ, πρὸ τοῦ νὰ ἀναληφθῆ εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ὑπεσχέθη εἰς τοὺς Ἀποστόλους νὰ πέμψῃ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, διὰ νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν. Τῇ πεντηχοστῇ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐπλήρωσε τὴν ὑπόσχεσιν ταύτην, ὡς διηγεῖται ὁ Εὐαγγελιστῆς Λουκᾶς, Πράξ. κεφ. β'. Ἡ ἀποστολὴ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἦτον Θεία· καθότι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα δὲν εἶναι ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ λειτουργικὰ πνεύματα, ὅποια εἶναι οἱ Ἄγγελοι· ἀλλ' εἶναι Κύριος καὶ Θεός, τὸ τρίτον πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος, τὸ ὁποῖον προσκυνεῖται καὶ λατρεύεται ἀπαραλλάκτως, καθὼς ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱός, καὶ ἐκπορεύεται παρὰ μόνου τοῦ Πατρὸς. Οἱ Παπισταί, ἢ ὅσοι συμφωνοῦσι κατὰ τοῦτο μὲ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ῥώμης, διίσχυρίζονται ἀλόγως καὶ ἐναντίον εἰς τὸ δόγμα τῆς Παλαιᾶς Ἐκκλησίας, ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ

(ΚΑΤΗΧ. ΠΑΔΤ.)

θ

Ἰησοῦ. Ἐγὼ περὶ τούτου δὲν θέλει ἐξετάσω περισσότερον διὰ τὸ νὰ ἦναι ἀνεξεχνήσαστον μυστήριον, καὶ διότι εἶναι περιττὸν τὸ νὰ φιλονεικῶμεν περὶ ταύτου, ὅποταν ἡ Ἁγία Γραφή ἀναφέρῃ τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἰς μόνον τὸν Πατέρα, καὶ ὄχι εἰς τὸν Υἱόν· « Ὅταν δὲ ἔλθῃ » ὁ Παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ Πατρὸς, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται » Ἰωάν. ιβ', 26. Τοῦτο ἐβεβαίωσαν καὶ ὅλοι οἱ ἅγιοι Πατέρες τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας· οἱ ὅποιοι δὲν ἐτόλμησαν νὰ προσθέσωσι τίποτε ἐναντίον εἰς τὴν φανεράν τῆς Ἁγίας Γραφῆς μαρτυρίαν.

(6) Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἔστειλε τὸ Ἅγιον Πνεῦμα διὰ τῶν Ἀποστόλων εἰς ὅλην αὐτοῦ τὴν Ἐκκλησίαν, ἤγουν εἰς ὅλους τοὺς πιστοὺς· καθὼς ἐπροφήτευσεν περὶ τούτου ὁ προφήτης Ἰωήλ. β', 28. « Καὶ ἔσται μετὰ ταῦτα » καὶ ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα· » (85).

Ποῖαι εἶναι τοῦ ἁγίου Πνεύματος αἱ ἐνέργειαι;

Εἶναι δὲ αἱ ἐνέργειαι τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διὰ τῶν ὁποίων ἀπηρτίσθη ἡ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων, διάφοροι· αὐτὸ προσκαλεῖ διὰ λόγου εἰς τὴν πίστιν, τοὺς πλανωμένους, καὶ προσκολλημένους εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τοὺς νεκροὺς τοῖς παραπτώμασιν ἀνθρώπων· δίδει εἰς αὐτοὺς διαφόρους ἀφορμὰς εἰς ἐπιστροφὴν· κινεῖ καὶ μαλακύνει τὴν σκληρὰν καρδίαν αὐτῶν, καὶ ἀνάπτει εἰς αὐτὴν τὸ φῶς τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ· αὐτὸ ἐνεργεῖ τὴν ἀναγέννησιν καὶ τὸν καθαρισμόν τῶν ἁμαρτιῶν εἰς τὸ βάπτισμα, καὶ ἀνακαινίζει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν μετάνοιαν· αὐτὸ τὸν ἐνώνει μὲ τὸν Χριστὸν διὰ τοῦ μυστηρίου τῆς Ἁγίας Εὐχαριστίας καὶ διὰ τῆς σταθερᾶς ἐπιμονῆς εἰς τὴν πίστιν· αὐτὸ τὸν βοηθεῖ εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς πίστεως, τὸν παρηγορεῖ καὶ τὸν διευθύνει εἰς ὅλους τοὺς πειρασμοὺς καὶ τὰς θλίψεις, καὶ τοῦ πληροφορεῖ τὴν καρδίαν περὶ τῆς μεγάλης πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἀγάπης τοῦ οὐρανοῦ Πατρὸς.

Ποῖα εἶναι ἡ χάρις;

Αὗται αἱ ἐνέργειαι τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὀνομάζονται ἐνέργειαι τῆς χάριτος· καὶ ἐπειδὴ εἶναι διάφοροι, λαμβάνει διαφόρους ὀνομασίας καὶ ἡ χάρις. Αὕτη ὀνομάζεται προηγουμένη, διεγείρουσα, δικαιοῦσα καὶ συνεργουσα· καθότι διὰ τῶν ἐνεργειῶν τούτων τῆς χάριτος δίδονται εἰς τὸν ἄνθρωπον, τὸν πνευματικῶς νεκρὸν, ἡ πνευματικὴ ζωὴ. Ὅθεν καὶ ὀνομάζεται εἰς τὸ σύμβολον τῆς πίστεως τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ζωοποιὸν ὡς χορηγὸς τῆς χάριτος ταύτης· εἰς δὲ τὸν Ἠσαΐαν κεφ. ια', 2. « Πνεῦμα » σοφίας καὶ συνέσεως, πνεῦμα βουλῆς καὶ ἰσχύος, πνεῦμα γνώσεως καὶ » εὐσεβείας—πνεῦμα φόβου Θεοῦ » (86). Καὶ ἐντεῦθεν φαίνεται, ὅτι αὐτὸ εἶναι τὸ λαλήσαν διὰ τῶν προφητῶν Πνεῦμα· ἐπειδὴ, ὅσα προεκήρυξαν ἢ ἔγραψαν οἱ προφῆται, δὲν τὰ ἔγραψαν ἐξ οἰκείας θελήσεως ἢ φαντασίας « ἀλλ' ὑπὸ Πνεύματος ἁγίου φερόμενοι, ἐλάλησαν οἱ ἅγιοι τοῦ Θεοῦ

85) Τὸ Ἔβρ. « Καὶ ἔσται μετὰ ταῦτα· ἐκχεῶ τὸ πνεῦμά μου κτ. » Ἀριθμεῖται δὲ κεφ. γ', 1, 86) Τὸ Ἔβρ. «—πνεῦμα γνώσεως ἢ φόβου κυρίου ».

» ἄνθρωποι » Β'. Πέτρ. α', 21. Χρεωστῆ λοιπὸν ὁ χριστιανὸς νὰ πισθεύῃ τὰ βιβλία τῆς παλαιᾶς καὶ νέας διαθήκης ὡς λόγια Θεοῦ, καὶ ὡς ἐντελῆ καὶ ἀσφαλῆστατον κανόνα τῆς πίστεως καὶ τῆς θεαρέστου ζωῆς. Τὰ δὲ σημεῖα καὶ οἱ καρποὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος; ὁπότεν κατοικῆ εἰς τὸν ἄνθρωπον εἶναι, καθὼς λέγει ὁ Παῦλος, α' Ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, μακροθυμία, » χρηστότης, ἀγαθούνη, πίστις, πραότης, ἐγκράτεια. » Γαλάτ. ε', 22.

§. 27. Περὶ τοῦ κηρύγματος τῶν Ἀποστόλων, καὶ περὶ τῆς Ἐκκλησίας.

Διὰ τῆς ἐνεργείας καὶ χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκήρυξαν οἱ Ἀπόστολοι τὴν ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου εἰς ὅλον τὸν κόσμον, καὶ συνήθροισαν ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη μίαν Ἐκκλησίαν.

Ἡ ἀξιοθαύμαστος ἐπίδοσις καὶ προκοπὴ, τὴν ὁποίαν ἔλαβε τὸ ἀποσταλικὸν κήρυγμα, φανερόναι σαφέστατα, ὅτι εἶχε συνεργούσαν τὴν θεῖαν δύναμιν. Οἱ Μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ, ὀλίγοι τὸν ἀριθμὸν, ἄνθρωποι χωρὶς ὑπόληψιν ἢ δύναμιν, χωρὶς ὄπλα, χωρὶς σοφίαν καὶ εὐγλωττίαν ἀνθρωπίνην, ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πίστιν, καθ' ὅλον τὸν κόσμον, ἀνθρώπους περιφανεῖς, ἰσχυροὺς καὶ σοφοὺς, εἰς μίαν πίστιν, ἣ ὁποία ἦτον ἐκ διαμέτρου ἐναντία εἰς τὰς παλαιὰς ὑπόληψεις καὶ δόξας τοῦ κόσμου, ἣ ὁποία κατήργησε τὴν συνειθισμένην παρ' αὐτοῖς πάντοτε Θεϊκὴν λατρείαν, ἣ ὁποία δὲν ἐσυμφῶνει κατ' οὐδένα τρόπον μὲ τοὺς φαντασιώδεις καὶ μωροὺς λογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἣ ὁποία, μακρὰν ἀπὸ τὸ νὰ θεραπεύῃ τὰ πάθη καὶ τὰς ἐπιθυμίας των, ἐκήρυττεν εἰς ἐκείνους, ὅσοι τὴν ἐλάμβανον, ζῶν μετὰ διωγμῶν καὶ θλίψεων (87). Ἦτον κάμμία ἐλπίς νὰ λάβῃ εὐτυχῆ ἔκβασιν

87) Ἀδύνατόν μοι εἶναι νὰ παρέλθω τὰ ἐξισηνημόνευτα λόγια τοῦ περιφήμου Βοναυτιοῦ, σύμφωνα μὲ ὅσα λέγει ὁ συγγραφεὺς ἐνταῦθα περὶ τῆς ἐπιδόσεως τοῦ χριστιανισμοῦ. « Τίνι τρόπῳ οἱ ἀλιεῖς γίνονται Ἀπόστολοι, ἔπειθουσ τοὺς ἰουδαίους, ὅτι » ὅλη ἐκεῖνη ἡ ἐξωτερικὴ, μεγαλοπρεπὴς, παλαιὰ ἔσθεσμιος λατρεία δὲν εἶναι » πλέον ἀρεστὴ εἰς τὸν Θεὸν ἀλλὰ κατηργήθη εἰς τὸ παντελές; ὅτι ὅλοι ἐκεῖνοι αἱ » μυστηριώδεις τελεταὶ δὲν εἶναι πάρεξ σκιὰ τῶν πραγμάτων, τῶν ὁποίων αὐτοὶ πα- » ρίστανον εἰς αὐτοὺς τὸ σῶμα; ὅτι αἱ παραδόσεις, εἰς τὰς ὁποίας εἶναι προσκολλη- » μένοι, εἶναι ἐντάλματα ἀνθρώπων ἀναιρετικὰ τοῦ θεοῦ νόμου; ὅτι ὁ παρ' αὐτῶν » καταδικασθεὶς ἀφανὴς ἐκεῖνος ἄνθρωπος, ἔξ ἐκπνεύσεως ἐπὶ σταυροῦ, εἶναι αὐτὸς ὁ » μέγας λυτρωτής, προκηρυχθεὶς εἰς αὐτοὺς, τὸν ὁποῖον ἀνέμενον; ὅτι δὲν εἶναι πλέον » αὐτοὶ μόνοι τὰ ἀντικείμενα τῶν παραδόσεων χαρίτων τῆς προνοίας, ἀλλ' ὅτι πᾶ- » σαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς ἐκλήθησαν εἰς τὸ νὰ συμμεθεξωσιν ἀπ' αὐτάς; Τίνι τρόπῳ οἱ » ἀλιεῖς πείθουσι τοὺς πολυθεοὺς ἐθνικοὺς, ὅτι εἶναι εἰς ἄλλο Θεὸν, ἔξ φθάνουσιν εἰς » τὸ νὰ καθαρῶσιν τὰς ἐνόους των, ἔξ νὰ τὰς καταστῶσιν πνευματικὰς, ἀπο- » σπῶντές τους ἀπ' ἐκεῖνην τὴν νεκρὰν ὕλην, εἰς τὴν ὁποίαν ἦσαν προσκολλημένοι, » ἔξ ἐπιστρέφοντές τους πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ζῶντα; Τίνι τρόπῳ τοὺς μακρύνουσιν ἀπὸ » τὰς ἀπατηλὰς ἡδονὰς τῶν αἰσθήσεων, ἔξ καθαρῶν τὸν ὅλον τῶν τὰ πάθη, ἔξ τοὺς » καθιστάνουσιν σοφοὺς, ἔξ πλέον παρὰ σοφοὺς; Τίνι τρόπῳ μάλιστα τοὺς πείθουσι νὰ » προσκυνήσωσι ἕνα ἄνθρωπον ἡτιωμένον μὲ τὸν σταυρικὸν θάνατον, ἔξ μεταβάλλου- » σιν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς των τὴν μωρίαν τοῦ σταυροῦ εἰς σοφίαν; Τίνι τρόπῳ οἱ κή- » ρυκες τοῦ ἐσταυρωμένου πείθουσι τοὺς νέους αὐτῶν ὁπαδοὺς νὰ ἀρνηθῶσι τὰ κο- » σμικὰ συμφέροντα, ἔξ νὰ ζῶσιν εἰς καταφρόνησιν, εἰς ταπεινώσιν ἔξ εἰς ὄνειδος, νὰ » καταφρονῶσι πᾶν εἶδος πόνου ἔξ τιμωρίας, νὰ ἀνθίστανται εἰς ὅλους τοὺς πειρα- » σμοὺς, ἔξ νὰ ἐπιμένωσι μέχρι θανάτου εἰς μίαν διδασκαλίαν, τῆς ὁποίας αἱ ἀμοι- » βαι εἶναι εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν; Τίνι τρόπῳ λοιπὸν οἱ ἀλιεῖς τῶν ἰχθύων κατεστά- » θησαν ἀλιεῖς ἀνθρώπων; Τίνι τρόπῳ εἰς διάστημα ὀλιγώτερον ἀπὸ πενήτην ἔτη

τοιαύτη ἐπιχειρήσις; Μὲ ὄλον τοῦτο « Τὰ ἀδύνατα παρὰ ἀνθρώποις δυνατὰ ἐστὶ παρὰ τῷ Θεῷ » Λουκ. ιη', 27. Ὁ ἄδης ἐξωπλίσθη μὲ ὄλας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀνθρωποσωτήριον ταύτην ἐπιχειρήσιν ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθη κατ' οὐδένα τρόπον νὰ συνκρίψῃ τὴν πέτραν, ἥτις εἶναι ὁ Χριστὸς, καὶ ἐπάνω τῆς ὁποίας ἐθεμελιώθη ἡ πίστις. Ὁ θεῖος Παῦλος, ἐκπληττόμενος τὴν ὑπερθύμαστον ταύτην προκοπὴν τοῦ Εὐαγγελίου, λέγει « Τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ Θεός, ἵνα τοὺς σοφοὺς καταίῃ » σκῆνη, καὶ τὰ ἀσθενῆ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ Θεός, ἵνα καταίσχῃνη » τὰ ἰσχυρὰ, καὶ τὰ ἀγενῆ τοῦ κόσμου καὶ τὰ ἐξουθενημένα ἐξελέξατο ὁ Θεός, καὶ τὰ μὴ ὄντα, ἵνα τὰ ὄντα καταργήσῃ· ὅπως μὴ » καυχῆσθαι πᾶσα σὰρξ ἐνώπιον αὐτοῦ. » Α', Κορινθ. α', 27. Ἄφ' οὗ ἐδέχθησαν τὸ Εὐαγγέλιον ὄλα τὰ ἔθνη εἰς ὄλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου, ἐκ τῶν πιστευσάντων ἐγεννήθη ἡ ἀγία κοινότης τῶν ἐκλεκτῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία· ἡ ὁποία δὲν εἶναι περιορισμένη, καθὼς ἡ Ἰουδαϊκὴ, εἰς ἓν μόνον ἔθνος, ἀλλὰ συνίσταται ἀπὸ πολλὰ καὶ διάφορα πανταχοῦ τῆς γῆς εὐρισκόμενα ἔθνη καὶ γένη· διὰ τοῦ ὁποίου ἐπληρώθη ἡ ὑπόσχεσις τοῦ Θεοῦ πρὸς Ἀβραάμ, ὅτι ἐν τῷ σπέρματι αὐτοῦ ἐμελλον νὰ εὐλογηθῶσιν ὄλα τὰ ἔθνη τῆς γῆς. Γενέσ. κβ', 18.

§. 28. Αἱ ἰδιότητες τῆς ἀληθοῦς Ἐκκλησίας.

Αὕτη ἡ Ἐκκλησία εἶναι μία (α), Ἁγία (β), Καθολικὴ (γ) καὶ Ἀποστολικὴ (δ).

(α) Εἴπομεν ἀνωτέρω (§. 5. τοῦ παρόντ. Μέρ.) ὅτι ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ἐθεμελιώθη ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, ὅτι, ἀγκαλιὰ ἔλαβε διαφόρους καταστάσεις, ἡ οὐσία ὅμως τῆς πίστεως ἦτον πάντοτε ἡ αὐτή· καὶ ὅτι μετὰ τὴν ἐν σαρκὶ τοῦ σωτῆρος ἔλευσιν, διὰ τὸ νὰ συναθροίσθησαν εἰς αὐτὴν διὰ τῆς διδασχῆς τῶν Ἀποστόλων ὄλα τὰ ἔθνη τῆς γῆς, ἔγεινεν ἐνδοξότερα καὶ λαμπρότερα. Ἐπομένως εἶναι ἀπὸ καταβολῆς κόσμου μέχρι τοῦ νῦν μία καὶ ἡ αὐτὴ Ἐκκλησία, καὶ θέλει μείνῃ μέχρι τέλους τοῦ κόσμου ἡ αὐτή.

Διατὶ ὀνομάζεται μία ἡ Ἐκκλησία;

Εἶναι μία μόνη Ἐκκλησία· διότι ἦτον πάντοτε μία μόνη πίστις, εἰς μόνος θεμέλιος τῆς πίστεως, μία μόνη κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας ὁ Χριστὸς, μία μόνη πρὸς σωτηρίαν ὁδός, εἰς τὴν ὁποίαν ὄλοι ἐλπίζουσιν. Ὅθεν λέγει καὶ ὁ Ἀπόστολος « Ἐν σῶμα καὶ ἐν πνεῦμα, καθὼς καὶ ἐκλήθητε » ἐν μιᾷ ἐλπίδι τῆς κλήσεως ὑμῶν· εἰς Κύριος, μία πίστις » Ἐφεσ. δ', 4. Χωρίζονται δὲ ἀπὸ τὴν ἐνότητά ταύτην τῆς Ἐκκλησίας, ὅσοι ἢ δὲν δεχονται καθόλου τὸν θεῖον λόγον, ἢ σμίγουσι μὲ αὐτὸν τὰς ἀλλοκότους αὐτῶν ὁδούς. Ὅθεν καὶ ἡ κοινότης τοιούτων ἀνθρώπων δὲν εἶναι Ἐκκλησία, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον συνάθροισις κακοδόξων, οἱ ὁποῖοι δὲν κυβερνῶνται

» ἐνηγκαλίσθησαν τὴν νέαν ταύτην διδασκαλίαν, τσαῦτα διάφορα ἔθνη; Τίνι τρόπῳ ἡ ὁ κόκκος τοῦ σιναπέως ἔγινε δένδρον μέγα; Τίνι τρόπῳ τὸ δένδρον τοῦτο ἐπεσκίασε τὸ σοσοῦτος τόπος; » Bonnet, Recherches Philosophiques sur le Christianisme, Chap 37. ἐκ τοῦ ὁποίου τὰ μετέφρασα ἐλευθέρως.

ὑπὸ πνεύματος Θεοῦ, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ πνεύματος τῆς ἔχθρας καὶ τοῦ μίσους. Βλέπομεν εἰς τοὺς παρόντας καιροὺς, μὲ μέγα σκάνδαλον τοῦ Χριστιανισμοῦ, τρεῖς κυρίας αἵρέσεις, ἤγουν τὴν αἵρεσιν τῶν Παπιστῶν (88). τῶν Λουθηρανῶν (89), καὶ τῶν Καλθινιστῶν (90). Καὶ αἱ τρεῖς αὗται ἀντιφέρονται πρὸς ἀλλήλας. Ὁ Παπισμὸς εἶναι πλήρης ἀπὸ ὀλεθριωτάτας δεισιδαιμονίας, καὶ ὑποτάσσεται τυφλῶς, μὲ ἀθέτησιν τοῦ θείου λόγου, εἰς τὰς ἀποφάσεις τοῦ Πάπα. Αὐτοὶ παρεξήγουσι τὸ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος δόγμα ἐναντίον εἰς τὰς φανεράς μαρτυρίας τῆς ἁγίας γραφῆς ὥστε ρουσι τοὺς λαϊκοὺς τὸ ποτήριον τῆς θείας κοινωνίας, καὶ δὲν συγχωροῦσιν εἰς αὐτοὺς τὴν ἀνάγνωσιν τῆς Ἀγίας Γραφῆς. (91). Αὐτοὶ πιστεύουσιν κα-

88) Γνωσταὶ εἶναι εἰς καθ' ἓνα αἱ διαφοραὶ τῆς Ἀνατολικῆς ἢ Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἢ ὁ καιρὸς καθ' ὃν ἀνεφύη πᾶσα μία ἀπὸ αὐτὰς, ἢ ἡ ἀνωφελῶς συναθροισθεῖσα σύνοδος τῆς Φλωρεντίας, διὰ νὰ θεραπεύσῃ τὴν μεγάλην αὐτὴν πληγὴν τῆς Ἐκκλησίας.

89) Ὁνομάσθησαν ἀπὸ Μαρτίνου Δουθέρου, ἢ διδάσκαλος τῆς ἀκαδημίας ἐν Βιττεμβέργῃ, ἐκ τοῦ τάγματος τῶν Δουθέρων, ἢ διδάσκαλος τῆς ἀκαδημίας ἐν Βιττεμβέργῃ, πόλεως τῆς Γερμανίας ἤρξατο νὰ διδάσκη δημοσίως τὰς δόξας αὐτοῦ, ἢ νὰ ἀντιφέρεται κατὰ τῆς Παπιστικῆς Ἐκκλησίας ἐν ἔτει 1517. Κατεδικάσθη δὲ ὑπὸ τοῦ Πάπα ὡς ἀρετικὸς ἐν ἔτει 1520. Συνεργὸς τοῦ Δουθέρου ἐστάθη Φίλιππος ὁ Μελάγχθων, ὅστις ἀπεκρίθη πρὸς Ἰωσήφ Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, πέμφας αὐτῷ ἢ τὴν ἐν Δουθέρῳ ὁμολογίαν τῶν Λουθηρανῶν ἑπειδὴ εἶχε στείλει ὁ Πατριάρχης ἐν ἔτει 1558 Δημήτριον τὸν Διάκονον εἰς Βιττεμβέργην, διὰ νὰ ἐξετάσῃ περὶ τῆς νέας ταύτης αἵρέσεως. Ἰδ. Ἀδόλφ. Λάμπ. Ἐκκλησ. Ἱστορ. Βιβλ. 2, κεφ. 12. Κατὰ τοὺς καιροὺς τούτους ἤχημα ἢ Ἰγδερῆκος ὁ Ζβιγγλιος εἰς τὴν Ἐλουητήν. Αἱ δόξαι τούτου ἐγεννήθη ἔτει 1509 ἢ ἀπέθανεν ἔτει 1564. Ἐστάθη τοσοῦτον περιφημότερος μεταξὺ τῶν ὁπαδῶν τοῦ Ζβιγγλίου, ὥστε νὰ μὲν τὸ ὄνομα κοινὸν εἰς ὅλην τὴν αἵρεσιν. Ἰδε τὸν Λάμπιον Αὐτ. Σημείωσαι ὅτι ἡ δι' ἐπιστολῶν κοινολογία τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῶν Λουθηρανῶν ἤρξατο ἄλλιν ἐκ δευτέρου ἐπὶ ἱερεμίου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, πρὸς τὸν ὁποῖον ἔστειλαν ἔτει 1575 τὴν ἐν Δουθέρῳ ὁμολογίαν ὁ Ἰάκωβος Ἀνδρέου ἢ Μαρτίνος ὁ Κρούσιος ἄλλ' ἐτελεύτησεν ἀνωφελῶς ἢ αὐτὴ (ὡς ἡ πρώτη) ἔτει 1581, αὐτ. κεφ. 13, §. 19. 91) Εὐρίσκονται ὀλίγοι τινὲς ἢ ἐκ τῶν ἡμετέρων, οἱ ὁποῖοι ἐξ ἀγνοίας νομίζουσιν, ὅτι δὲν πρέπει νὰ συγχωρῆται ἡ ἀνάγνωσις τῆς ἁγίας Γραφῆς ἢ κατ' ἰδίαν ἄλλὰ χάρις τῷ Θεῷ! τοιαύτη ποτὲ δὲν ἐστάθη ἡ δόξα τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἢ ἐναντίας οἱ πατέρες αὐτῆς, ὅσας ἐνέπεσεν ἀφορμῇ, ἐδίδαξαν ὁμογνώμως, ὅτι ἡ ἀνάγνωσις τῆς Γραφῆς εἶναι μέσον δραστήριον, διὰ νὰ ἐκκλινῇ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸ κακὸν ἢ νὰ ποιῆσῃ τὸ ἀγαθόν. Διὰ νὰ μὴ ἀναφέρω κατὰ μέρος ἐκάστου τὰς μαρτυρίας, ἱκανὸν εἶναι νὰ σημειώσω τὴν ῥῆσιν τοῦ Χρυσοστόμου τὴν περὶ τούτου. Αὐτὸς ὁ Θεὸς Πατὴρ (Ὁμιλ. 6', εἰς τὸν Ματθ.) ἀφ' οὗ κατηγορεῖ τὴν ἀμελείαν τῶν ἀκροατῶν περὶ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς Γραφῆς, φέρει ταύτην τὴν ἀντιθεσιν τῶν λαϊκῶν. « Οὐκ εἰμι τῶν μοναχῶν, ἀλλὰ ἢ γυναῖκα ἔχω, ἢ » παιδία ἢ οἰκίας ἐπιμελοῦμαι » τὴν ὁποίαν ἀνασκευάζει μὲ τὰ σαφὰ ταῦτα λόγια. « Τοῦτο γὰρ ἐστίν, ὃ πάντα ἐλυμῆνατο, ὅτι ἐκείνοις μόνοις (τοῖς μοναχοῖς) νομίζεται » προσήκειν τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἁγίων Γραφῶν, πολλῶ πλὴον ἔκων ὁμῆς δεόμενοι. τοῖς γὰρ ἐν μέσῳ πολέμων στροφόμενοι, ἢ καθ' ἐκάστην ἡμέραν τραυμάτα » δεχομένοι, τούτοις μάστιγι δειφάρμακων ὥστε τοῦ μὴ ἀναγινώσκειν πολλῶ χεῖρον τὸ ἢ περιττὸν εἶναι τὸ πρᾶγμα νομίζειν ταῦτα γὰρ σατανικῆς μελέτης τὰ ῥήματα. » Ὁ αὐτὸς πατὴρ ἔχει λόγον ὀλόκληρον ἐπιγραφόμενον. « Ὅτι χρήσιμος ἢ τῶν Γραφῶν ἀνάγνωσις, ἀλλὰ ἢ ἂν δὲν εἴχομεν τὰς μαρτυρίας τῶν πατέρων, ἱκανὸς ἦτον ὁ ῥῥὸς λόγος ἢ ἡ αὐθεντία τῆς Ἀποκαλύψεως νὰ συστήσῃ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς Γραφῆς ἂν ἦναι συγχωρημένον εἰς τοὺς λαϊκοὺς τὸ νὰ ἀκροάζονται τὴν Γραφὴν ἐπ' Ἐκκλησίας, διὰ ποίαν αἰτίαν δὲν ἤθελεν ἦναι συγχωρημένον τὸ νὰ τὴν ἀναγινώσκειν ἢ κατ' οἶκον ἰδίᾳ; Ἰδε ἢ Δουκ. ις', 29. Ἰωάν. ε', 39, Πράξ. ις', 11. Δ'. Τιμόθ. δ', 13.

θάρτηριον πῦρ, γέννημα τῆς ἰδίας αὐτῶν φαντασίας. Καὶ ἰδιοποιούμενοι μίαν κυριαρχίαν ἀγνώριστον εἰς τὸ Εὐαγγέλιον, καταδιώκουσι διὰ πῦρος καὶ μαχαίρας ὄλους ἐκείνους, ὅσοι δὲν θέλουσι νὰ συμφωνήσωσι μὲ αὐτούς. Οἱ Λουθηρανοὶ καὶ Καλθινισταὶ ἐχωρίσθησαν πρὸ χρόνων ὀλίγων ἀπὸ τοὺς Παπιστὰς διὰ τοῦ Λουθήρου καὶ τοῦ Καλθίνου· θέλοντες ὅμως νὰ ἀπορρίψωσι τὰς Παπιστικὰς δεισιδαιμονίας, ἀπέβαλαν ὡσαύτως καὶ τὰς Ἀποστολικὰς παραδόσεις. Αὐτοὶ κοινῶς ἐκράτησαν τὴν δόξαν τῆς Ἀντικῆς Ἐκκλησίας περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος (92)· ἰδίως δὲ οἱ μὲν Λουθηρανοὶ ἀποδίδουσιν εἰς τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ τὴν πανταχοῦ παρουσίαν, ἣτις εἶναι τῆς Θεότητος μόνης ἰδέα (93)· οἱ δὲ Καλθινισταὶ ὑποβάλλουσι τὰς ἀνθρωπίνους πράξεις εἰς ἓνα βέβαιον καὶ ἀναπόδραστον προορισμόν.

Περὶ τῆς ἀληθείας τῆς Γραικορωσσιακῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ ἀλήθεια δὲ τῆς ἡμετέρας Γραικορωσσιακῆς Ἐκκλησίας ἐπιστηρίζεται εἰς ἀποδείξεις ἀναμφίβλους· καθότι ἐκ τοῦ καιροῦ τῶν Ἀποστόλων μέχρι τοῦ νῦν αὐτὴ ἐφύλαξε σῶαν ὄχι μόνον τὴν ὑπ' αὐτῶν κηρυχθεῖσαν πίστιν, ἀλλὰ προσέτι καὶ τὰς παραδόσεις τῆς παλαιᾶς Ἐκκλησίας. Ἡ Ἑλλὰς ἐοιδάχθη τὴν χριστιανικὴν πίστιν ἀπὸ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον, ἐφύλαξε τὴν ὑπ' αὐτοῦ διδασχθεῖσαν ἀλήθειαν σῶαν εἰς ὄλους τοὺς μετέπειτα αἰῶνας, καὶ ἐξεβρίζωσε διὰ οἰκουμενικῶν καὶ τοπικῶν Συνόδων ὅλας τὰς ἀπατηλὰς αἱρέσεις, ὅσαι ἐσπούδαζον νὰ εἰσαχθῶσιν εἰς αὐτήν. Μὲ ταύτην τὴν ἀμώμητον καὶ καθαρὰν διδασκαλίαν εὐδόκησεν ὁ Θεὸς μετέπειτα νὰ φωτίσῃ καὶ τὴν Ῥωσίαν (94). Μῆτε εἰς τὴν Ἑλλάδα, μῆτε εἰς τὴν Ῥωσίαν ἔλαβεν ποτε κάμμίαν μεταβολὴν αὐτὴ ἡ διδασκαλία, ὅποιαν βλέπομεν νὰ ἔλαβεν ὁ Παπισμὸς εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Λουθήρου· καὶ ἀγκαλὰ εἰς τινὰς ὁμοθησκούς ἡμῶν εὐρίσκονται δεισιδαιμονίαι καὶ καταχρήσεις, ἣ Ἐκκλησία ὅμως ἡμῶν δὲν ὑπερασπίζει τὰ τοιαῦτα ἄτοπα, ἀλλ' οἰκτελεῖ ἐλέγχει καὶ διορθώνει τοὺς οὕτω φρονούντας· ἔπειτα μῆτε δύνανται νὰ προσάψωσι μῶμον εἰς ὅλην τὴν Ἐκκλησίαν αἱ μερικαὶ κακοδοξαί τινῶν, οἱ ὅποιοι ἀγνοοῦσι τὴν ἀλήθειαν. Ἐντεῦθεν λοιποὶ συμπεραίνομεν, ὅτι ἡ ἡμετέρα ὀρθόδοξος Ἐκκλησία εἶναι ὄχι μόνον ἡ ἀληθής, ἀλλὰ καὶ ἡ μόνη καὶ ἡ αὐτὴ ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. Εἶναι ἡ αὐτὴ ἀπὸ καταβολῆς κόσμου·

92) Ἦγουν δοξάζουσιν ἃ οἱ Λουθηροκαλθινισταὶ, καθὼς οἱ Παπιστὰ, ὅτι τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἃ ἐκ τοῦ Γιοῦ. 93) Ἐννοεῖ ὁ συγγραφεὺς τὴν δόξαν τῶν Λουθηρανῶν περὶ τοῦ ἔργου ἃ οἶνον τῆς θείας Εὐχαριστίας. Αὐτοὶ δοξάζουσιν, ὅτι ἐνοῦνται τὸν τρόπο μυστηριώδεις τὸ ἀληθὲς σῶμα τοῦ Χριστοῦ μὲ τὸν ἔργον, ἃ τὸ ἀληθὲς αἶμα μὲ τὸν οἶνον, τὴν ὅποιαν ἔνωσιν ὀνομάζουσι συνουσίωσιν. 94) Οἱ Ῥῶσοι, πιστεύσαντες πρῶτον εἰς τὸν Χριστὸν κατὰ τοὺς χρόνους Βασιλείου τοῦ Μακεδόνας (ὅστις ἐβασίλευσεν ἐν ἔτει 867.) διὰ τῶν διδασκάλων, τοὺς ὁποίους ἔστειλε πρὸς αὐτοὺς Ἰγνάτιος ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ἐπέστρεψαν ἔπειτα πάλιν εἰς τὴν πάτριον θρησκείαν, μέχρις οὗ Βλοδομήρος ὁ Δουξ αὐτῶν, λαθῶν εἰς γυναῖκα Ἄνναν τὴν Ἀδελφὴν Βασιλείου τοῦ Πορφυρογεννήτου Ἀυτοκράτορος Ῥωμαίων, κατηχήθη παρ' αὐτῆς, ἃ ἐβαπτίσθη αὐτὸς ἐν ἔτει 987. (ἄλλ. 990.) ἃ κατὰ μικρὸν ἔπειτα ὄλον τὸ ἔθνος. Ἰδὲ Μοσαμίον Ἐκκλῆσ. Ἱστορ. Ἐκατονταετηρ. Θ', Μέρ. α. κεφ. δ', §. 4. ἃ Ἐκατονταετηρ. ἃ, Μέρ. α, κεφ. α. §. 5. ἃ Λάμπ. Ἐκκλῆσ. Ἱστορ. Βιβλ. Β', κεφ. ἡ. §. 11.

ἐπειδὴ συμφωνεῖ μὲ τὴν Γραικικὴν Ἐκκλησίαν ἢ δὲ Γραικικὴ Ἐκκλησία ποτὲ δὲν ἐχωρίσθη ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν· ἢ Ἀποστολικὴ δὲ πάλιν Ἐκκλησία ἦτον ἢ αὐτὴ μὲ τὴν Ἰουδαϊκὴν Ἐκκλησίαν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ὅσον κατὰ τὴν οὐσίαν τῆς πίστεως· καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης θεμελιούται ἐπάνω εἰς τὴν ἀλήθειαν τῆς ἀπολυτρώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τὴν ὁποίαν ἀδιστακτικῶς ἐπίστευσαν ὅλοι οἱ πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ καὶ μετὰ τὸν κατακλυσμὸν ἅγιοι Πατριάρχαι ἐπομένως ἔχει ἡ ὀρθόδοξος Εὐαγγελικὴ ἡμῶν Ἐκκλησία τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν αὐτὴν τοῦ κόσμου, καὶ θέλει μείνη (κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῆς Ἁγίας Γραφῆς) ἢ αὐτὴ μέχρι τέλους τοῦ κόσμου.

Διὰ τί ὀνομάζεται Ἁγία ἡ Ἐκκλησία.

(β) Ἡ Ἐκκλησία ὀνομάζεται Ἁγία· πρῶτον ἐπειδὴ ὅλοι οἱ ἀληθινοὶ πιστοὶ ἡγιασθήσαν διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ· οὕτω γράφει ὁ Παῦλος. α Καὶ ταῦτά τινες ἦτε (ἤγουν εἶχετε τὰς κακίας τῶν ἀκαθάρτων ἐθνικῶν). » ἀλλὰ ἀπελούσασθε, ἀλλὰ ἡγιασθητε, ἀλλ' ἐδικαιώθητε ἐν τῷ ὀνόματι » τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, καὶ ἐν τῷ πνεύματι τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. » Α΄ Κορινθ. ς', 11. Δεύτερον, ἐπειδὴ οἱ ἀληθινοὶ Χριστιανοὶ σπουδάζουσι μὲ τὴν συνέργειαν τῆς θείας χάριτος νὰ ἀφήσωσι τὴν ἁμαρτίαν, νὰ νεκρώσωσι τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας, καὶ νὰ ἐνωθῶσι διὰ τῆς εὐσεβοῦς διαγωγῆς μὲ τὸν Θεόν, τὸ ἁγιώτατον Ὄν· α Ἐπεφάνη γὰρ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σωτήριος » πᾶσιν ἀνθρώποις, παιδεύουσα ἡμᾶς, ἵνα, ἀρνησάμενοι τὴν ἀσέβειαν καὶ » τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας, σωφρόνως καὶ δικαίως καὶ εὐσεβῶς ζήσωμεν » ἐν τῷ νῦν αἰῶνι. » Τίτ. β', 11, 12. Καὶ ἀγκαλὰ εὐρίσκονται καὶ τὴν σήμερον ἁμαρτωλοὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν· εἶναι ὅμως ἐκεῖναι μόνοι, ὅσοι ὁμολογοῦσι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ λαμβάνουσι τὴν εὐμενῆ συγχώρησιν αὐτῶν διὰ τῆς ἀληθινῆς μετανοίας, ἥτις ἐπιστηρίζεται εἰς τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν· οἱ δὲ ἀμετανόητοι καὶ πεπωρωμένοι δὲν εἶναι μέλη τῆς Ἐκκλησίας.

Διὰ τί ὀνομάζεται Καθολικὴ;

(γ) Ἡ Ἐκκλησία εἶναι Καθολικὴ, ἤγουν εὐρίσκεται εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου. Διὰ τοῦτου ἐννοοῦμεν τὴν κοινότητα τῶν ἀληθινῶν Χριστιανῶν, οἱ ὅποιοι εἶναι διεσπαρμένοι εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου. Ὅλοι οἱ ἀληθινοὶ πιστοὶ, ὅπου ποτὲ καὶ εἰς ὅποιον αἰῶνα ἤθελεν ἦναι, εἶναι μέλη τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας· διότι εἶναι μία καὶ ἡ αὐτὴ διδασκαλία τοῦ Εὐαγγελίου, τὴν ὁποίαν ἐδέχθησαν ὅλοι· αὐτοὶ πολεμοῦσιν ὅλοι ὑποκάτω εἰς ἓνα ἀρχηγόν, ἀκολουθοῦσιν ὅλοι τὴν σημαίαν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἔχουσι τὸν αὐτὸν ὅρον καὶ σκοπὸν, πρὸς τὸν ὁποῖον τρέχουσιν. Εἰς ταύτην τὴν Ἐκκλησίαν (καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος Γαλάτ. γ', 28.) α Οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος, οὐδὲ Ἑλληγ· οὐκ ἔνι δούλος, οὐδὲ ἐλεύθερος· οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ » θήλυ· πάντες γὰρ (εἰς εἰσίν) ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. » Καὶ κατὰ τοῦτο διαφέρει ἡ Χριστιανικὴ ἀπὸ τὴν Ἰουδαϊκὴν Ἐκκλησίαν· καθότι ἡ Ἰουδαϊκὴ ἦτον περιωρισμένη εἰς ἓν μόνον ἔθνος· ἀπὸ τὸν ὁποῖον περιορισμὸν ἔλευ-

τὴν ἄδειαν νὰ ἐγγράφονται εἰς τοὺς κατηχομένους καὶ πρὸ τῶν ἑπτὰ ἐ-
 τῶν ἐὰν (ἐρωτᾶται ὁ Τιμόθεος) παιδίον κατηχούμενον ὡς ἐτῶν
 ἑπτὰ, ἢ ἄνθρωπος τέλειος εὐκαιρήσῃ που προσφορᾶς γινο-
 μένης, καὶ ἀγνοῶν μεταλάβῃ, τί ὀφείλει γίνεσθαι περὶ αὐ-
 τοῦ; (καὶ ἀποκρίνεται) φωτισθῆναι ὀφείλει· παρὰ θεοῦ γὰρ κέκληται.

§. 9. Ὁ χρόνος, ὅσον ἔπρεπε νὰ κατηχῶνται, διωρίσθη διαφόρως κατὰ
 διαφόρους καιροὺς καὶ τόπους. Ἡ ἱστορία τοῦ Εὐνούχου, τοῦ Κορνηλίου, τῆς
 Λυδίας, καὶ τοῦ δεσμοφύλακος ⁽³²⁾ δεικνύει, ὅτι εἰς τοὺς Ἀποστολικούς
 χρόνους, ἢ κατήχησις καὶ τὸ βάπτισμα ἐγένοντο ἐν ταύτῃ. Ἡ νηπιώδης
 (διὰ νὰ εἶπω οὕτω) τῆς ἐκκλησίας κατάστασις, καὶ τῶν προσερχομένων
 ὁ θερμότητος ζήλος ἀπῆτει τὴν συντομίαν ταύτην τῆς κατηχίσεως. Εἰς
 τοὺς μετέπειτα χρόνους ὅμως ἔκρινεν ἡ Ἐκκλησία νὰ μακρύνῃ τὸν χρόνον
 τῆς δοκιμασίας ταύτης, ἢ διὰ νὰ μὴ γεμισθῇ ἀπὸ μέλη ἀνάξια ⁽³³⁾, ἢ
 διὰ νὰ μὴ αὐξήσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀποστατῶν εἰς τοὺς καιροὺς τῶν διωγ-
 μῶν μὲ τὴν εὐκόλον ταύτην καὶ κατεσπευσμένην ὑπόδοχῃν εἰς τὸ βάπτι-
 σμα· ἐντεῦθεν βλέπομεν εἰς τὰς Ἀποστολικὰς λεγομένας διαταγὰς ⁽³⁴⁾
 νὰ διορίζονται τρία ἔτη τῆς κατηχίσεως, καὶ δύο ὑπὸ τῆς ἐν Ἰλλιοθήρῃ
 Συνόδου ⁽³⁵⁾. δύο ἔτη διορίζει καὶ Ἰουστινιανὸς ὁ Αὐτοκράτωρ ⁽³⁶⁾ διὰ
 τοὺς προσερχομένους ἐκ τῶν Σαμαρειτῶν καὶ μῆνας ὀκτώ ἢ ἐν Ἀγάθῃ
 Σύνοδος ⁽³⁷⁾ διὰ τοὺς ἐξ Ἰουδαίων. Τινὲς νομίζουσιν, ὅτι κατ' ἄλλους τό-
 πους ἢ κατήχησις ἐγένετο τοσαύτας μόνας ἡμέρας, ὅσας εἶχεν ἢ πρὸ τοῦ
 Πάσχα τεσσαρακοστῆ, συνάγοντες τοῦτο ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἰερωνύμου
 πρὸς Παμμάχιον, καὶ τῆς πρώτης κατηχίσεως τοῦ Κυρίλλου Ἱεροσολύ-
 μων ⁽³⁸⁾, ἐκ τῶν ὁποίων ὅμως ἕως ἄλλο δὲν συνάγεται, πᾶρες ὅτι τὴν
 τεσσαρακοστὴν ἀπηρτίζετο τὸ τελευταῖον καὶ ἀκριβέστερον μέρος τῆς κα-
 τηχίσεως, διὰ τὸ νὰ ἐγένετο κοινῶς κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἢ βάπτι-
 σις κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα ⁽³⁹⁾. πρέπει πρὸς τούτοις νὰ σημειώσω-
 μεν, ὅτι ὁ χρόνος τῆς κατηχίσεως, ὅσος δῆποτε καὶ ἂν ἦτον, συνετέμενο
 πολλάκις δι' ἀναγκαίας περιστάσεις· οἷον, διὰ σωματικὴν ἀσθένειαν πρὸς
 θάνατον, ἢ δι' ἐπιστροφὴν ὀλοκλήρου ἔθνους· οὕτως οἱ Βουργουνδίωες, ἔθνος
 τῆς Γαλλίας, ἑπτὰ μόνας ἡμέρας ἐκατηχίθησαν, καὶ ἐβαπτίσθησαν τῇ
 ὀγδόῃ ⁽⁴⁰⁾, καὶ ἡ ἐν Ἀγάθῃ Σύνοδος ⁽⁴¹⁾ συγχωρεῖ τὸ νὰ βαπτίζονται οἱ
 κατηχούμενοι εἰς κίνδυνον θανάτου.

32) Πράξ. ἡ, 35—38. 1, 34—48. 15', 13—15. 27—33. 33) Ἴδε τὸν 2. κανόνα
 τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης Οἰκουμένης Συνόδ. 34) Βιβλ. 8. κεφ. 32. « Ὁ μέλλων κατη-
 » χεῖσθαι τρία ἔτη κατηχεῖσθω κτλ. » 35) Κανόν. 42. Συνεκροτήθη ἡ Σύνοδος αὕτη
 μικρὸν πρὸ τῆς Οἰκουμενικῆς Πρώτης. 36) Νεαρ. 144. τὴν ὁποίαν τινὲς θέλουσι νὰ
 ἦναι τοῦ Ἰουστίνου. 37) Καν. 23. Συνεκροτήθη ἡ ἐν Ἀγάθῃ Σύνοδος ἐν ἔτει 506.

38) Ἴδε ἔκ τὸν 45. ἔκ 46. κανόν. τῆς ἐν Λαοδικ. Συνόδ. ἀνωτ. σημ. 14. 15.
 39) Ἦγουν τῷ μεγάλῳ Σαββάτῳ. Κατὰ δὲ τὴν Ἀφρικὴν ἢ ἄλλους τόπους ἐβάπτιζαν
 ἔκ τῆς Πεντηκοστῆς. Ἴδε Τερτυλλιαν. περὶ βαπτίσμ. κεφ. 19. ἔκ τὴν Σύνοψ. τῶν Συνόδ.
 τοῦ Καραντζᾶ Council. Gerundens can. 3. σελ. 297. τῆς ἐν ἔτει 1679 ἐκδόσ.

40) Σωκράτης Ἐκκλησ. Ἱστορ. Βιβλ. 7. κεφ. 30. 41) Κανόν. 25. Ἴδε ἔκ Κύριλλ.
 Ἀλεξανδ. ἐπιστολ. κανονικ. πρὸς τὸν Ἐπίσκ. Διθύης καὶ Πενταπόλεως, τὸν μέγαν
 Βασίλειον, ἐπιστολ. πρὸς τὴν σύζυγον Ἀρινθαίου, καὶ τὸν Ἐπιφάνιον, αἰρέσ. 28. Κο-
 ρινθ. ἀριθμ. 6.

θερώθη ἡ ἡμέτερα Ἐκκλησία ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος, ὅστις λέγει· « Ἐρ-
 » χεται ὥρα, ὅτε οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ, οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνή-
 » σετε τῷ Πατρὶ—ἀλλ' ὅτε οἱ ἀληθινοὶ προσκυνῆται προσκυνήσουσι τῷ
 » Πατρὶ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ » Ἰωάν δ', 21—23, ἤγουν ἐν παντὶ
 τόπῳ τῆς δεσποτείας αὐτοῦ.

Πόθεν λέγεται Ἀποστολική;

(δ) Ἡ Ἐκκλησία ὀνομάσθη Ἀποστολική, διότι φυλάττει σὺν τῇ
 ἔγραφον καὶ τὴν ἄγραφον διὰ στόματος παραδοθεῖσαν διδασχὴν τῶν Ἀπο-
 στόλων, καὶ ἐπομένως τῶν Προφητῶν, μὲ τοὺς ὁποίους συμφωνοῦσιν οἱ
 Ἀπόστολοι. Μαρτυρεῖ τοῦτο ὁ θεὸς Παῦλος ὅποτεν λέγει, ὅτι οἱ ἀλη-
 θινοὶ Χριστιανοὶ εἶναι ἐπωκοδομημένοι· « Ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν Ἀποστό-
 » λων καὶ Προφητῶν, ἄντος ἀκρογωνιαίου λίθου αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ »
 Ἐφεσ. 6', 20 (95).

229 Περὶ τῆς κυβερνήσεως τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ Ἐκκλησία κυβερνᾶται ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτας τῆς Νέας Δια-
 θήκης ὑποκάτω εἰς μίαν κεφαλὴν τὸν Χριστόν.

Ἡ Ἐκκλησία εἶναι μία εὐτακτος καὶ καλῶς ἰθυνομένη κοινότης· ἐπο-
 μένως πρέπει νὰ ἔχη διοίκησιν· διοίκησιν ὅμως ὄχι φιλαρχικὴν καὶ τυραν-
 νικὴν, ἀλλὰ πραεῖαν καὶ πνευματικὴν· καθότι πιστεύεται ψυχᾶς· Ὅθεν
 μήτε προσταγὰς ἔχει, ἀλλὰ διδασχὰς καὶ παραγγελίας· ἐπειδὴ ἀδύνατον
 εἶναι νὰ πιστεύσῃ ὁ ἄνθρωπος μὲ βίαν.

Ἡ διοίκησις τῆς Ἐκκλησίας συνίσταται ἀπὸ πνευματικούς ποιμένας καὶ
 διδασκάλους.

Ἡ διοίκησις εἶθον κυβερνήσις τῆς Ἐκκλησίας συνίσταται ἀπὸ πνευ-
 ματικούς ποιμένας καὶ διδασκάλους, καθὼς λέγει ὁ Παῦλος· « Καὶ αὐτὸς
 » ἔδωκε τοὺς μὲν Ἀποστόλους, τοὺς δὲ εὐαγγελιστάς, τοὺς δὲ ποιμένας
 » καὶ διδασκάλους, πρὸς τὸν καταρτισμὸν τῶν ἁγίων. εἰς ἔργον διακο-
 » νίας, εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ » Ἐφεσ. 8', 11.

Κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὁ Χριστός.

Ἀπὸ τοὺς ποιμένας ἄλλοι εἶναι πρῶτοι, καθὼς οἱ Ἐπίσκοποι, καὶ ἄλ-
 λοι δεύτεροι, καθὼς οἱ Ἱερεῖς· ἡ κεφαλὴ ὅμως τῆς Ἐκκλησιαστικῆς αὐτῆς
 διοικήσεως καὶ τῶν ὑπηρετῶν ταύτης εἶναι εἷς καὶ μόνος ὁ Χριστός. Ἐπειδὴ
 καθὼς εἶναι ἀρχηγὸς καὶ θεμελιωτὴς τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ, οὕτως εἶναι
 καὶ μόνος αὐτὸς κεφαλὴ καὶ κυβερνήτης αὐτόνομος ταύτης, κυβερνῶν αὐ-

95) Συμφωνεῖ μὲ τὸν ἡμέτερον Συγγραφέα ὁ Μητροφάνης ὁ Κριτόπουλος περὶ τῶν
 εσσαρῶν ἰδιοτήτων τῆς Ἐκκλησίας. « Μίαν μὲν ταύτην ἐκάλεσαν (λέγει) οἱ Πατέ-
 ρες διὰ τὸ μονοειδὲς ἢ ἀπλοῦν τῆς πίστεως· μία πίστις, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ἐν
 ο βάπτισμα· Ἁγίαν δὲ διὰ τὸ ἁγίους εἶναι, ἐξ ὧν συνίσταται, ἁγιασθέντας τῷ πα-
 ο ναγίῳ τοῦ Θεοῦ Πνεύματι· καθολικὴν· διὰ τὴν ἔνωσιν τῶν ἀπανταχοῦ διεσπαρ-
 ο μένων μερικῶν ἢ κατὰ χώραν Ἐκκλησιῶν αἰ πάσαι τῷ συνδέσμῳ τοῦ παναγίου
 ο Πνεύματος μίαν ἢ καθολικὴν ἀποτελοῦσιν· Ἀποστολικὴν, ὅτι τὴν τῶν Ἀποστόλων
 ο διδασκαλίαν κατέχει, ἢ οὐκ ἄλλην τινὰ νόθον ἢ ἔκφυλον ». Ὁμολογ. τῆς Ἀνατολ.
 Ἐκκλησ. κεφ. 5'.

τὴν ἀοράτως μὲ τὸν λόγον διὰ τοῦ Πνεύματος. Διὰ τοῦτο δὲν δύναται ἡ Ἐκκλησία ν' ἀκολουθήσῃ ἄλλον τινὰ παρ' αὐτὸν, καὶ τὴν σαφῆ μαρτυρίαν τοῦ Θεοῦ λόγου, εἰς ὅσα καθ' αὐτὸ ἀφορῶσι τὴν πίστιν. Περὶ τούτου λέγει σαφῶς ὁ Ἀπόστολος, ὅτι « Ὁ Χριστὸς εἶναι κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας· καὶ » αὐτὸς ἐστὶ σωτὴρ τοῦ σώματος ». Ἐφεσ. ε', 23 καὶ « Οὐδεὶς γὰρ ποτε » τὴν ἑαυτοῦ σάρκα ἐμίσησεν, ἀλλ' ἐκτρέφει καὶ θάλπει αὐτήν, καθὼς καὶ » ὁ Κύριος τὴν Ἐκκλησίαν » Αὐτ. 29.

Τὰ καθήκοντα τῶν διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας.

Τὸ χρέος τῶν ποιμένων καὶ διδασκάλων εἶναι ταῦτα. Πρῶτον, νὰ διδάσκωσι τὴν κοινότητα· ἐνταῦθα ἀνήκουσι τὸ νὰ διδάσκωσι τὴν ἀλήθειαν· τὸ νὰ ἐλέγχωσι τὰς κακοδοξίας, τὸ νὰ ἐνδυναμώνωσι καὶ νὰ στήριζωσιν εἰς τὸ ἀγαθὸν τοὺς πιστοὺς, καὶ τὸ νὰ διορθώνωσι τοὺς ἀπίστους. Δεύτερον, τὸ νὰ ἱερουργῶσι τὰ μυστήρια, καὶ νὰ ἀναγινώσκωσι τὰς κοινὰς προσευχάς· ἐνταῦθα ἀνήκουσι τὸ βάπτισμα, ἡ διανομὴ τῆς Θεῆς Εὐχαριστίας, ἡ ἀκρόασις τῆς ἐξομολογήσεως, καὶ τὰ τοιαῦτα.

Ποία εἶναι ἡ διακονία τῶν κλειδῶν;

Ἐδῶκε πρὸς τούτοις ὁ Σωτὴρ εἰς τοὺς ποιμένας τῆς Ἐκκλησίας τὴν ἐξουσίαν τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν, ἤγουν, τὴν διακονίαν τῶν κλειδῶν, ἡ ὅποια ὑφίσταται εἰς τοῦτο, ὅτι νὰ δύναται νὰ ἀφορίζωσιν, ἤγουν, νὰ ἀποκλείωσιν, ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ, ἀπὸ τὴν κοινότητα τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, καὶ νὰ κηρύττωσιν ὡς Ἐθνικὸν ἕνα χριστιανὸν ἄπιστον, ἢ ἄκρως πεπωρωμένον, καὶ φανερόν ἁμαρτωλόν, ἀφ' οὗ πρῶτον τὸν νοουητέωσιν εἰλικρινῶς καὶ τοῦτο σημαίνει τὸ δεσμεῖν· ὅταν ὁμοῦς αὐτὸς ἐπιστρέψῃ διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, καὶ δεῖξῃ μετάνοιαν ἀληθινήν, νὰ τὸν περιλαμβάνωσι πάλιν εἰς τὸν κόλπον τῆς Ἐκκλησίας· καὶ τοῦτο εἶναι τὸ λύειν.

Πότε εἶναι χρεῖα Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

Ἡ ἀξιόλογος αὐτὴ ἐξουσία πρέπει νὰ θεμελιούται εἰς μόνον τὸν Θεῖον λόγον,

Ἐβρίσκειται, φέρ' εἰπεῖν, εἰς τὴν χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν διαστροφεῦς τις, ὁ ὅποιος σπουδάζει νὰ μολύνῃ τὴν Ἐκκλησίαν μὲ τὸ δηλητήριον φάρμακον τῶν ὀλεθρίων αὐτοῦ δογμάτων· τότε γίνεται Σύνοδος Οἰκουμενικὴ, ἤγουν συναθροίζονται οἱ Ἐπίσκοποι τῆς Ἐκκλησίας ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς εἰς ἕνα τόπον· ἐξετάζουσι καὶ ἀνακρίνουσιν ἀκριβέστατα τὴν νέαν ταύτην δόξαν· καὶ, ὅταν τὴν εὕρωσιν ἀσύμφωνον μὲ τὸν Θεῖον λόγον, κηρύττουσιν εἰς ὅλην τὴν Ἐκκλησίαν, ὅτι ἡ τοιαύτη δόξα ἀντιφέρεται εἰς τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀποκλείουσιν ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν τῶν Χριστιανῶν τὸν τοιοῦτον κακόδοξον.

Πόσαι εἶναι αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι;

Τοιαῦται Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι (ἔξω ἀπὸ τὴν Σύνοδον τῶν Ἀποστόλων, ἧτις φαίνεται εἰς τὰς Πράξεις ιε', 6.) συνηθροίσθησαν ἑπτὰ· ἤγουν,

ἡ πρώτη ἐν Νικαίᾳ (96), ἡ δευτέρα ἐν Κωνσταντινουπόλει (97), ἡ τρίτη ἐν Ἐφέσῳ (98), ἡ τετάρτη ἐν Χαλκηδόνι (99), ἡ πέμπτη ἐν Κωνσταντινουπόλει (100), ἡ ἕκτη ἐν Κωνσταντινουπόλει (101), ἡ ἑβδόμη ἐν Νικαίᾳ (102). Αὐταὶ αἱ Σύνοδοι διωρίσθησαν ἀπὸ εὐσεβεῖς Βασιλεῖς· ἐκ τῶν ὁποίων τινὲς καὶ παρόντες εὐρέθησαν εἰς αὐτάς· καθότι οἱ Χριστιανοὶ Βασιλεῖς εἶναι οἱ πρῶτοι προνοηταὶ καὶ υπερασπισταὶ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ χρεωστοῦσι νὰ φροντίζωσι διὰ τὸ καλὸν τῆς Ἐκκλησίας, καθὼς καὶ διὰ τὴν ὠφέλειαν τῆς πολιτικῆς κοινωνίας.

Τι ἀπαιτεῖ ἡ Ἐκκλησία παρὰ τῶν ὀρθοδόξων Βασιλέων;

Ἀπαιτεῖ παρὰ τῶν βασιλέων ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία· πρῶτον τὸ νὰ καταλαμβάνωσι τὸν Θεῖον νόμον (103) δεύτερον, τὸ νὰ γίνωνται παράδειγμα εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς εἰς τοὺς ἄλλους· τρίτον, τὸ νὰ προσέχωσιν εἰς τὸ νὰ κυβερνᾶται ἡ Ἐκκλησία εὐτάκτως, καὶ νὰ θαρρύνωσι τοὺς πιστοὺς οἰκονόμους καὶ κυβερνήτας· τέταρτον, τὸ νὰ ἐμποδίζωσι τὰ σχίσματα, καὶ νὰ φυλάττωσι τὴν Ἐκκλησίαν ἀπὸ τοὺς διώκτας καὶ τοὺς βλασφήμους· πέμπτον, τὸ νὰ ἐξαπλοῦται ἡ θεία διδασκαλία, καὶ νὰ ἔχωσιν οἱ διδάσκαλοι ταύτης ἱκανὰ τὰ πρὸς ζωὴν ἀναγκαῖα· ἕκτον, τὸ νὰ ἐπιστρέψωσι τὰ ἄπιστα ἔθνη εἰς τὴν πίσιν. Ἐντεῦθεν βλέπει πᾶς ἕνας πόσον εἶναι σφιγκτὰ ἠνωμένοι ἡ πολιτικὴ κοινωνία καὶ ἡ Ἐκκλησία· ἐπειδὴ, διὰ τὴν πληρῶσιν ἕνας πολίτης τὰ ἴδια καθήκοντα, καὶ νὰ ἀπέχη ἀπὸ τοῦ κακοῦ, πρέπει νὰ ἔχη συνειδήσιν· ποῖος ἄλλος ὅμως δύναται νὰ ὑποχρεώσῃ τὴν συνειδήσιν, πᾶρεξ ὁ ἐτάζων καρδίας καὶ νεφρούς; Εἶναι δὲ ἡ πίστις ὠφέλιμος εἰς τὸν Βασιλέα μάλιστα· ἐπειδὴ τὸν ὑποτάσσει εἰς τὸν νόμον αὐτῆς, εἰς καιρὸν ὅταν αὐτὸς δὲν ὑπόκειται εἰς ἀνθρωπίνους νόμους, καὶ τὸν συνέχει τοιουτοτρόπως εἰς τὰ ὅρια τῆς ἀγίας ἀληθείας, καὶ εὐκόλυνει εἰς αὐτὸν τὴν πληρῶσιν τῶν καθηκόντων. Πρὸς τοῦτοις, ἐπειδὴ ὁ Βασιλεὺς δὲν ἔχει ἐπὶ τῆς γῆς ἄλλον ἀνώτερον αὐτοῦ, μήτε δύναται τις νὰ τὸν ἀνταμείψῃ διὰ τοὺς κόπους του, ἢ πίστις μόνη τὸν θαρρύνει, μὲ τὸ νὰ ὑπόσχηται εἰς αὐτὰν τὴν ἐν οὐρανοῖς ἀσφαλεστάτην, πολῦτιμον, καὶ μεγίστην ἀμοιβήν.

§. 30. Περὶ Μυστηρίων.

Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς διέταξεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ μυσ-

96) Ἐπὶ Κωνσταντινου τοῦ μεγάλου, ἐν ἔτει 325, ἐκ τριακοσίων δέκα ἢ διὰ τὸ Πατέρων κατὰ Ἀρείου πρεσβυτέρου Ἀλεξανδρείας· ὅστις ἔλεγε κτίσμα τὸν προαιώνιον καὶ συνάναρχον Υἱὸν τοῦ Θεοῦ. 97) Ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου, ἐν ἔτει 381· ἐξ ἑκατῶν πενήτηκοντα Πατέρων, κατὰ Μακεδονίου τοῦ Πνευματομάχου, Σαβελλίου τοῦ Ἀφρικανοῦ καὶ Ἀπολλιναρίου Λαοδικεῖας. 98) Ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ ἐν ἔτει 431· ἐκ διακοσίων Πατέρων, κατὰ Νεστορίου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Ἀνθρωπολάτρου· ἐπειδὴ αὐτὸς ἔλεγε φιλὸν ἄνθρωπον τὸν Χριστόν. 99) Ἐπὶ Μαρκιανοῦ, ἐν ἔτει 451, ἐκ Πατέρων ἑξακοσίων τριακοντα, κατὰ Διοσκόρου καὶ Εὐτυχούς τῶν Μονοφυσιτῶν. 100) Ἐπὶ Ἰουστιανοῦ, ἐν ἔτει 553· ἐκ Πατέρων ἑκατῶν ἐξήκοντα πέντε, κατὰ τῶν δογματῶν Ὀριγένης, Εὐαγρίου, Διδύμου καὶ ἄλλων. 101) Ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πρωγωνάτου, ἐν ἔτει 680, ἐκ διακοσίων ὀγδοήκ. ἑννέα (κατ' ἄλλους ἑκατῶν ἑβδωμ.) Πατέρων, κατὰ Μονοθελητῶν. 102) Ἐπὶ Εἰρήνης τῆς βασιλείσσης, ἐν ἔτει 787, ἐκ τριακοσίων πενήτηκ. σχεδὸν Πατέρων κατὰ τῶν Εἰκονομάχων. 103) Ἰδὲ Δευτερον. ιζ', 18—20.

στήρια, ἤγουν, τοιαύτας πνευματικὰς τελετάς· διὰ τῶν ὁποίων δίδει εἰς τοὺς πιστοὺς τὴν ἀόρατον χάριν τοῦ Θεοῦ ὑποκάτω εἰς ὁρατὰ σημεῖα.

Ὅστις ἐπιστρέφει εἰς τὸν Θεόν, πρέπει νὰ φανερώσῃ τὴν ἐσωτερικὴν ἀληθινὴν αὐτοῦ ἐπιστροφήν διὰ τινος ὁρατοῦ σημείου· καθὼς καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς, διὰ νὰ μᾶς πληροφρήσῃ περὶ τῆς βεβαίαις πληρώσεως τῶν ἐπαγγελιῶν, τὰς ὁποίας ἔδωκεν εἰς ἡμᾶς, ἠθέλησε νὰ τὰς κυρώσῃ διὰ βεβαίων σημείων. Μὴ νομίζωμεν ὅμως, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἐδύνατο χωρὶς αὐτὰ τὰ ὁρατὰ σημεῖα ἢ νὰ γνωρίσῃ τὴν ἐπιστροφήν ἡμῶν, ἢ νὰ μᾶς πληροφρήσῃ διὰ τὴν πλήρωσιν τῶν ἐπαγγελιῶν αὐτοῦ. Ἄπαγε!

Διὰ τί διετάχθησαν τὰ μυστήρια;

Αὐτὸς δὲν τὰ διετάξεν, εἰμὴ πρὸς στηριγμὸν περισσότερον τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ. Ἐπειδὴ, διὰ τὸ νὰ ἦναι ὁ ἄνθρωπος σύνθετος ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος· καὶ διὰ τὸ νὰ ἐντυπῶνται ἰσχυροτέρως εἰς τὴν ψυχὴν, ὅσα πίπτουσιν εἰς τὴν αἴσθησιν, καὶ διὰ τὸ νὰ ἦναι πρὸς τούτοις ἡ Ἐκκλησία μία ὁρατὴ Κοινότης ἐπὶ τῆς γῆς, διὰ τοῦτο καὶ ὁ προνοητὴς τῆς ἡμετέρας σωτηρίας οὐράνιος Πατήρ, ἠθέλησε νὰ διορίσῃ ὁρατὰς ἱεροτελεστίας, διὰ νὰ μαρτυρῶμεν καὶ νὰ βεβαιῶμεν ἐνώπιον πάντων τὴν πίστιν ἡμῶν μὲ αὐτάς, διὰ νὰ πιστεύωμεν πλέον ἀδιστακτικῶς τὰς ἐπαγγελίας του, διὰ νὰ ἐνούμεθα μετ' ἀλλήλων περισσότερον διὰ τῶν ὁρατῶν τούτων σημείων, καὶ διὰ νὰ διακρίνεται ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ πᾶσαν ἄλλην κοινότητα.

Τί ἐστὶ μυστήριον;

Μυστήρια ὀνομάζει ἡ Ἐκκλησία τὰς τελετάς ταύτας· καθότι εἰς αὐτὰς μέρος τι βλέπομεν, καὶ μέρος τι πιστεύωμεν. Οὕτω, παραδείγματος χάριν, εἰς τὸ βάπτισμα βλέπομεν νὰ λούεται εἰς τὸ ὕδωρ τὸ σῶμα, καὶ πιστεύωμεν, ὅτι ὡσαύτως λούεται καὶ καθαίρεται καὶ ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὰς ἀμαρτίας διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Εἶναι δὲ ἄλλα τῆς παλαιᾶς, καὶ ἄλλα τῆς Νέας Διαθήκης μυστήρια.

Τὰ μυστήρια τῆς Παλαιᾶς διαθήκης.

Τὰ μυστήρια τῆς Παλ. Διαθ. ἦσαν ἡ Περιτομὴ καὶ τὸ Πάσχα. Ἡ περιτομὴ, διαταχθεῖσα ἀπὸ τὸν Θεὸν εἰς τὸν Ἀβραάμ καὶ τοὺς ἀπογόνους του, ἦτον μία ἱεροτελεστία, διὰ τῆς ὁποίας ὁ Θεὸς ἐδέχετο τοὺς περιτεμνομένους εἰς τὴν διαθήκην αὐτοῦ (Γενέσ. ιζ', 10.) καὶ, κατὰ τὴν ἐξήγησιν τοῦ Παύλου (Ῥωμ. β', 29), ἦτον σημεῖον τῆς ἐσωτερικῆς περιτομῆς τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ ἀρνηθῇ, ὅστις θέλει νὰ λατρεύῃ τὸν Θεὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ. Ἐντεῦθεν καταλαμβάνομεν, διὰ τί ὅλοι οἱ πιστοὶ ὀνομάζονται τέκνα τοῦ Ἀβραάμ· διότι χρεωστοῦσι νὰ φυλάττωσιν ἐπιμόνως τὴν πνευματικὴν περιτομὴν, τῆς ὁποίας τὰ σημεῖα ἔλαβεν ὁ Ἀβραάμ. Ὅποταν ἦλθεν ἐπὶ τῆς γῆς ὁ τελειωτὴς τῆς ἡμετέρας σωτηρίας Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ μᾶς ἐκαθάρισεν ἀπὸ ὅλας τὰς ἀμαρτίας, προσενέγκας ἑαυτὸν εἰς θυσίαν, τότε κατηργήθη καὶ

ἡ Ἰουδαϊκὴ περιτομὴ τῆς σαρκὸς, καὶ ἔπαυσεν ὁ σικιδῶδης τύπος, ἀφ' οὗ ἔφάνη αὐτὸ τὸ σῶμα, τὸ προεικονισθὲν διὰ τοῦ τύπου. Οὕτω γράφει ὁ Ἀπόστολος πρὸς Κολασσ. β', 11· « Ἐν ᾧ (Χριστῷ) καὶ περιετμήθητε » περιτομὴ ἀχειροποιήτῃ, ἐν τῇ ἀπεκδύσει τῶν ἁμαρτιῶν τῆς σαρκὸς, ἐν τῇ περιτομῇ τοῦ Χριστοῦ ». Ἄντι δὲ τῆς παλαιᾶς περιτομῆς εἶναι σήμερον εἰς ἡμᾶς τὸ βάπτισμα. Τὸ δεύτερον μυστήριον τῆς παλ. διαβ. ἦτον ἡ βρῶσις τοῦ πασχαλίου προβάτου, τῆς ὁποίας ἡ διαταγὴ περιγράφεται κατὰ πλάτος. Ἐξόδ. Κεφ. ιβ'. Ἡ τελετὴ αὕτη ἐνομοθετήθη εἰς τὸν καιρὸν τῆς ἐξόδου τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐξ Αἰγύπτου ῥητῶς διὰ τοῦτο, διὰ νὰ διεγείρῃ τοὺς Ἰσραηλίτας εἰς μνήμην τῆς εὐεργεσίας, τὴν ὁποίαν ἔδειξεν εἰς αὐτοὺς ὁ Θεός, μετὰ τὸ νὰ τοὺς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὴν σκληρὰν δουλείαν τῶν Αἰγυπτίων Ἐξόδ. ιβ', 27. Αὕτη ἦτον τύπος σαφῆς τοῦ ἀμώμου καὶ ἀγίου ἀμνοῦ, τοῦ Χριστοῦ, μετὰ τὸν ὁποῖον ἐνούμεθα διὰ τῆς πίσεως· ὅθεν ἔπαυσεν ὡσαύτως εὐθύς, ἀφ' οὗ ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου, διέταξεν ἀντ' αὐτῆς τὴν ἁγίαν εὐχαριστίαν, καὶ ἀπέθανεν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ.

§. 31.

Ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία ἔχει ἐν τῇ νέα διαθήκῃ ἑπτὰ μυστήρια· ἡγουν τὸ βάπτισμα, τὸ χρίσμα, τὴν ἁγίαν εὐχαριστίαν, τὴν ἐξομολόγησιν, τὴν ἱερωσύνην, τὸν γάμον, καὶ τὸ εὐχέλαιον.

Τὰ κύρια καὶ ἐξαιρέτα τῆς νέας διαθήκης μυστήρια εἶναι τὸ βάπτισμα καὶ ἡ εὐχαριστία. Ἐκ τῶν λοιπῶν τὸ χρίσμα καὶ ἡ ἐξομολόγησις λαμβάνονται παρὰ πάντων τῶν Χριστιανῶν ὡς μυστήρια· ἡ ἱερωσύνη ὅμως, ὁ γάμος, καὶ τὸ εὐχέλαιον δὲν ὑποχρεοῦσιν ὅλους τοὺς Χριστιανούς.

§. 32. Περί βαπτίσματος.

Τὸ βάπτισμα εἶναι μυστήριον, εἰς τὸ ὁποῖον, ὅταν τὸ σῶμα πλύνεται διὰ τοῦ ὕδατος, λούεται ἡ ψυχὴ τῶν πιστευόντων διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ.

Τὸ μυστήριον τοῦτο διετάχθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος διὰ τῆς ἐντολῆς, τὴν ὁποίαν ἔδωκεν εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, ὅταν εἶπε· « Πορευθέντες » μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. » Ματθ. κη', 19. Γίνεται δὲ τοῦτο τοιοῦτοτρόπως. Πρῶτον ὁ νέος, ὅστις ἐπιθυμεῖ τὸ ἅγιον βάπτισμα, πρέπει νὰ κατηχηθῇ ἱκανῶς τὴν εὐαγγελικὴν διδασκαλίαν. Δεύτερον, μετὰ τὴν κατήχησιν πρέπει νὰ ἀρνηθῇ τὸν διάβολον, τὸν κόσμον, καὶ τὸν ἑαυτὸν του. « Ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἔλθειν ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν, » λέγει ὁ Σωτὴρ (Μάρκ. ή, 34). Τρίτον, καταδύεται ὁ βαπτιζόμενος εἰς τὸ ὕδωρ, καὶ ὁ ἱερεὺς ἐπιλέγει ταῦτα τὰ λόγια· « Βαπτίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ».

Αἱ ἐνέργειαι τοῦ βαπτίσματος.

Αὐταὶ εἶναι αἱ ὁραταὶ τελεταὶ εἰς τὸ βάπτισμα· αἱ δὲ ἀόρατοι καὶ ἐκ

τῆς πίστεως προερχόμενοι ἐνέργειαι τοῦ βαπτίσματος εἶναι αἱ ἐπόμεναι. Πρῶτον, ἀπολούεται ὁ βαπτιζόμενος διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ ὅλων τὰς ἀμαρτίας· τούτεστι συγχωρεῖ ὁ οὐράνιος πατὴρ εἰς τὸν βαπτιζόμενον πιστὸν τὰς ἀμαρτίας αὐτοῦ διὰ τὴν ἀξιωμασίαν καὶ τὸν θάνατον τοῦ ἡμετέρου Μεσίτου· Δεύτερον, ἐμβαίνει εἰς τὴν διαθήκην τοῦ Θεοῦ τούτεστι ὑπόσχεται εἰς τὸν Θεὸν νὰ ἀφιερῶσθαι τὸν ἐπίλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς αὐτοῦ εἰς τὴν λατρείαν του· ἐπειδὴ τοῦτο σημαίνουν τὰ λόγια, « Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου ἢ Πνεύματος »· ἀποκτᾷ δὲ ἐνταυτῷ ὁ βαπτιζόμενος καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ κληρονομήσῃ τὴν αἰώνιον ζωὴν. Τρίτον, ἀναγεννᾶται κατὰ τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ (Ἰωάν. γ', 5.) τούτεστι, λαμβάνει νέαν πνευματικὴν κλῆσιν καὶ δύναμιν πρὸς τὸ καλὸν· ὁ νοῦς φωτίζεται μὲ τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ, τῆς ἀρετῆς, καὶ τῆς ἀληθοῦς εὐδαιμονίας· ἡ δὲ καρδία πληροῦται ἀπὸ τὸν φόβον καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, καὶ πληροφορεῖται περὶ τῆς ἀγάπης τοῦ οὐρανοῦ Πατρὸς πρὸς αὐτόν. Τοιαύτη εἶναι ἡ δύναμις καὶ ἐνέργεια τοῦ τοῦ ὑψηλοῦ Χριστιανικοῦ μυστηρίου, τὸ ὅποιον ἀναγκαίως χρεωστεῖ νὰ λάβῃ, ὅστις θέλει νὰ σωθῇ· εἰ δὲ μὴ, δὲν ἔχει ἐλπίδα σωτηρίας, ὅχι μόνον διότι δὲν ἐβαπτίσθη εἰς ὕδωρ, ἀλλὰ διότι δὲν ἐπίστευσεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ὡς λέγει ὁ Χριστός· « Ἐὰν μὴ » τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ». Ἰωάν. γ', 5. (104). Εἰς τὸ βάπτισμα τῶν νηπίων, ἐνεργεῖ ἀντὶ τῆς πίστεως αὐτῶν, ἡ πίστις τῶν γονέων καὶ τῶν ἀναδόχων (105).

§. 33. Περὶ χρίσματος.

Τὸ χρίσμα εἶναι μυστήριον, τὸ ὅποιον, διὰ τῆς χρίσεως τῶν μελῶν τοῦ σώματος μὲ τὸ μῦρον, ἐπιχέει εἰς τὸν βαπτισθέντα τὸ πνευματικὸν μῦρον, ἡγοῦν τὰ χαρίσματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Τὸ μυστήριον τοῦτο ἱερουργεῖται εὐθὺς μετὰ τὸ βάπτισμα ὑπὸ τοῦ ἱερέως· ὁ ὁποῖος, χρίων τὰ κυριώτερα μέλη τοῦ σώματος μὲ μῦρον, ἐπιλέγει τούτα τὰ λόγια· « Σφραγίς δωρεᾶς πνεύματος ἁγίου » διὰ ταύτης τῆς ἱεραῦς τελετῆς ἔρχεται τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐπὶ τὸν βαπτισθέντα, καὶ τὸν σφραγίζει, ἡγοῦν, τὸν βεβαιοῖ εἰς τὴν χάριν, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν εἰς τὸ βάπτισμα, καθὼς ἦλθεν ἐπὶ τοὺς μαθητὰς τοῦ Χριστοῦ· καὶ καθὼς αὐτοὶ οἱ μαθηταὶ ἐπετίθουν τὰς χεῖρας εἰς τοὺς πιστοὺς, ἀφ' οὗ τοὺς ἐβάπτιζον, καὶ ἐλάμβανον οἱ βαπτισθέντες διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν

104) Καὶ στίχ. 36. τοῦ αὐτ. κεφ. « Ὁ πιστεύων εἰς τὸν Υἱὸν ἔχει ζωὴν αἰώνιον. ὁ δὲ ἀπειθῶν τῷ Υἱῷ, οὐκ ὄψεται ζωὴν κτ. » 105) Ἀγκαλὰ ἀρκῆ ἡ πίστις τῶν γονέων ἢ τῶν ἀναδόχων εἰς τὸ νὰ βαπτισθῶσι τὰ νήπια· χρεωστοῦσιν ὅμως ἢ οἱ γονεῖς ἢ οἱ ἀνάδοχοι νὰ καταχωρῶσι τὸν βαπτισθέντα εἰς τὰ τῆς πίστεως, ὅπταν οὗτος φθάσῃ εἰς ἡλικίαν, ὥστε νὰ καταλαμβάνῃ τὰ διδασκόμενα. Ἴδε τὴν Προδοίικησιν §. 5. σημειώσ. 11—19.

τῶν Ἀποστόλων τὸ ἅγιον Πνεῦμα (Πράξ. ἡ, 17) (106). Ἡ Ἐκκλησία μετὰ ταχειρίζεται προσέτι τὸ χρίσμα, ὅποταν δέχεται αἱρετικὸν τινα Χριστιανόν, καὶ τὸν συναριθμῆ διὰ τῶν ὀρατῶν τούτων σημείων μετὰ τὰ μέλη τῆς εὐσεβοῦς καὶ ὀρθοδόξου ἡμῶν κοινότητος.

§. 34. Περὶ τῆς ἁγίας Εὐχαριστίας.

Ἡ ἁγία Εὐχαριστία εἶναι μυστήριον, εἰς τὸ ὁποῖον λαμβάνει ὁ πιστὸς ὑποκάτω εἰς τὸ εἶδος τοῦ ἄρτου αὐτὸ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὑποκάτω εἰς τὸ εἶδος τοῦ οἴνου αὐτὸ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον.

Τὸ ἐξαίρετον τοῦτο Χριστιανικὸν μυστήριον διατάχθη, κατὰ τὰ λόγια τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, (Α΄ Κορινθ. ια', 23—26.) ἀπὸ αὐτὸν τὸν Χριστὸν εἰς τὸν ἐξῆς τρόπον « Ὁ κύριος Ἰησοῦς ἐν τῇ νυκτὶ ἧ παρεδίδοτο, » ἔλαβεν ἄρτον, καὶ εὐχαριστήσας ἔκλασε, καὶ εἶπε· Λάβετε, φάγετε· » τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλόμενον τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν » ἐμὴν ἀνάμνησιν· ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον, μετὰ τὸ δαιπνήσαι, λέγων. » Τοῦτο τὸ ποτήριον ἡ καινὴ διαθήκη ἐστὶν ἐν τῷ ἐμῷ αἵματι· τοῦτο » ποιεῖτε, ὡσάκις ἂν πίνητε, εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν· ὡσάκις γὰρ ἂν » ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον, καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο πίνητε, τὸν θάνατον » τοῦ Κυρίου καταγγέλλετε, ἄχρις οὗ ἂν ἔλθῃ ». Ἀφ' οὗ ἐτέλεσε τὸ δεῖπνον τοῦτο (107), εἶπε πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ· « Οὐκέτι οὐ μὴ φάγω » ἐξ αὐτοῦ, ἕως ὅτου πληρωθῆ ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ » Λουκ. ιβ', 16 τουτέστι, τὸ δεῖπνον τοῦτο εἶναι πρόγευμα ἐκείνου τοῦ οὐρανοῦ δεῖπνου, ὅπου θέλει ἀπολαύσωσιν μίαν ἀνεκλάλητον μακαριότητα, ὅσοι πιστεύουσιν ἀληθῶς εἰς ἐμέ. Τὴν σωτηριώδη ταύτην διαταγὴν τοῦ διδασκάλου αὐτῶν ἐδέχθησαν οἱ μαθηταὶ μετ' εὐχαριστίας, καὶ ἐτελείωσαν τὴν ἱερὰν ταύτην τελετὴν μετὰ ἓνα κατάλληλον θεῖον ὕμνον (108). Ἡ διαταγὴ ὅμως τούτου τοῦ μυστηρίου ἀφορᾷ ὅλην τὴν Ἐκκλησίαν· ἐπειδὴ ἡ δοθεῖσα περὶ τούτου ἐντολὴ εἰς τοὺς Ἀποστόλους. « Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν » διεδόθη εἰς ὅλους ὡσαύτως τοὺς Χριστιανούς· ἐξαιρέτως δὲ ἐπειδὴ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν εἶπε σαφῶς, ὅτι τὸ μυστήριον τοῦτο θέλει γίνεσθαι ἄχρις οὗ ἂν ἔλθῃ, διὰ τὴν κρίσιν τῶν ζώντων καὶ νεκρῶν· ἐκ τοῦ ὁποῦ φαίνεται, ὅτι ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ δὲν πρέπει νὰ ἱερουργῇ τὸ μυστήριον τοῦτο κατ' ἄλλον τρόπον, πᾶρεξ καθὼς τὸ διέταξεν ἡ κεφαλὴ καὶ ὁ δεσπότης αὐτῆς Ἰησοῦς Χριστός. Αὐτὸς ἔλαβε τὸν ἄρτον καὶ τὸ ποτήριον

106) Ἐντὶ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τῶν Ἀποστόλων ἐπὶ τοὺς βαπτιζομένους ἔχομεν σήμερον τὸ χρίσμα, τοῦ ὁποῦ τὴν ἀρχὴν δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ διορίσωμεν. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Τερτυλλιανοῦ, ἤγουν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ τρίτου αἰῶνος ἦτον ἤδη ἐν χρήσει τὸ χρίσμα (ὅμοῦ ὅμως μετὰ τῶν χειρῶν τὴν ἐπίθεσιν), ὡς φαίνεται εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ ἐιρημένου πατρὸς. Πρώτῃ ἔπειτα ἦ ἐν Ἀσσοδικῆ Ἐκκλησίᾳ ἐκύρωσε τὴν χρῆσιν τοῦ χρίσματος μετὰ τὸ βάπτισμα, κανὼν. 48. ἐν ἐτει 364. 107) Ὁ Λουκᾶς ἀναφέρει τούτα τὰ λόγια πρὸς τῆς διανεμήσεως τοῦ ἄρτου καὶ οἴνου· ὁ δὲ Ματθαῖος (κς', 29), καὶ Μάρκος (ιβ', 25.) μνημονεύουσιν ἐκεῖνα μόνον, τὰ ὁποῦ εἶπεν ὁ Χριστὸς μετὰ τὴν διανεμήσιν τοῦ οἴνου « Οὐ μὴ πῖω ἀπ' ἄρτι κτ. » 108) Ματθ. κς', 30.

εἰς τὰς ἁγίας αὐτοῦ χεῖρας, ἤψατο, εὐλόγησε καὶ εὐχαρίστησε τὸν οὐράνιον αὐτοῦ Πατέρα· ἔκλασε τὸν ἄρτον, καὶ τὸν διεμέρισεν εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ· καὶ τοὺς ἐπρόσταξε νὰ πῶσιν ὡσαύτως ὅλοι καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου. Τὸν αὐτὸν τρόπον ἱερουργεῖ τὸ μυστήριον τοῦτο καὶ ἡ ὀρθόδοξος ἡμῶν Ἐκκλησία. Ἐπειδὴ εὐθὺς, ὅταν συναθροισθῇ ἡ κοινότης τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἐκκλησία. Ἐπειδὴ εὐθὺς, ὅταν συναθροισθῇ ἡ κοινότης τοῦ Κυρίου εἰς τὸν ναὸν, ψάλλονται εἰς δοξολογίαν τοῦ ὑψίστου οἱ ψαλμοί· ἔπειτα ὁ ἱερεὺς, μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τινῶν περικοπῶν τῆς ἁγίας γραφῆς, ἄρχεται κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Χριστοῦ, νὰ δοξολογῇ καὶ νὰ εὐχαριστῇ τὸν οὐράνιον Πατέρα, νὰ διηγῆται τὰς πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος εὐεργεσίας του· ἐξαιρέτως δὲ, ὅτι ἐξαπέστειλεν ἐπὶ τῆς γῆς διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱόν, καὶ τὸν παρέδωκε δι' ὅλους ἡμᾶς, καὶ εὐχαριστεῖ θερμότερα δι' ὅλας αὐτὰς τὰς εὐεργεσίας τὸν Θεὸν ἐξ ὀνόματος ὅλης τῆς Ἐκκλησίας· μετὰ ταῦτα εὐλογεῖ τὰ ἅγια δῶρα, ἐπικαλεῖται τὸ ἅγιον Πνεῦμα, λαμβάνει πρῶτος αὐτὸς τὴν ἁγίαν εὐχαριστίαν, ἔπειτα τὴν διαμερίζει εἰς ὅλους καὶ κατὰ τὰ δύο εἶδη ⁽¹⁰⁹⁾. Ποῖαν λοιπὸν ἀπολογίαὶν θέλει δώσῃ ὁ Πάπας, ὁ ὁποῖος, ἐναντίον εἰς τὰ φανερά λόγια τῆς διαταγῆς ταύτης, ὑστερεῖ τοὺς λαϊκοὺς ἀπὸ τοῦ ποτηρίου, μερίζων εἰς αὐτοὺς μόνον τὸν ἄρτον; ⁽¹¹⁰⁾ Ἡ ἁγία εὐχαριστία προξενεῖ εἰς ἡμᾶς τὴν

109) Ἀκριβέστατα περιγράφει τοῦτο τὸ ἔθος τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας Ἰουστίνος ὁ μάρτυς ἐν τῇ πρὸς Ἀντωνίων ἀπολογία· « Τῇ τοῦ ἡλίου λεγομένη ἡμέρᾳ πάντων κατὰ » πόλεις ἢ ἀγροὺς μενόντων ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέλευσις γίνεται, καὶ τὰ ἀπομνημονεύ- » ματα τῶν Ἀποστόλων, ἢ τὰ συγγράμματα τῶν προφητῶν ἀναγινώσκειται μέχρις » ἐγχωρεῖ. Ἐἵτα παυσάμενου τοῦ ἀναγινώσκοντος, ὁ πρεσβυτέρω δια λόγου τὴν νοθε- » σίαν καὶ πρόσκλησιν τῆς τῶν καλῶν, τούτων μιμητικῶς ποιεῖται· ἔπειτα ἀνιστάμεθα » κοινῇ πάντες, καὶ εὐχὰς πέμπομεν καὶ, ὡς προέφημεν, παυσάμενων ἡμῶν τῆς εὐχῆς, » ἄρτος προσφέρεται καὶ οἶνος καὶ ὕδωρ· καὶ ὁ πρεσβυτέρω εὐχὰς ὁμοίως καὶ εὐχαριστίας, » βραχὺ δύναιμι αὐτῷ ἀναπέμπε, καὶ ὁ λαὸς ἐπεψυχηθεὶ, λέγων τὸ ἀμήν· καὶ ἡ διάδοσις » καὶ ἡ μετάληψις ἀπὸ τῶν εὐχαριστηθέντων ἐκάστῳ γίνεται, καὶ τοῖς οὐ παροῦσι διὰ » τῶν διακόνων πέμπεται. Οἱ εὐποροῦντες δὲ καὶ βουλόμενοι, κατὰ προαίρεσιν ἕκα- » στος τὴν ἑαυτοῦ, ὁ βούλεται διδῶσι, καὶ τὸ συλλεγόμενον, κατὰ προαίρεσιν ἕκα- » στος· Αὐτὸς ἐπιχορηγεῖ ὄφρα οἱ τε καὶ χήραις, καὶ τοῖς διὰ νόσον ἢ ἄλλην αἰτίαν » λειπομένοις, καὶ τοῖς ἐν δεσμοῖς οὔσι, καὶ τοῖς παρεπιδήμοις οὔσι ξένοις, καὶ ἀπλῶς » πᾶσι τοῖς ἐν χρεῖᾳ οὔσι κηδεμῶν γίνεται. Τὴν δὲ τοῦ ἡλίου ἡμέραν κοινῇ πάντες » τὴν συνέλευσιν ποιούμεθα, ἔπειδ' ἀν πρώτῃ ἐστὶν ἡμέρα, ἐν ἣ ὁ Θεὸς τὸ σκότος καὶ τὴν » ἕλκιν τρέψας, κόσμον ἐποίησε, καὶ Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ ἡμέτερος σωτὴρ, τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ » ἐκ νεκρῶν ἀνέστη. » Καὶ ταῦτα μὲν ὁ Ἰουστίνος. Πρέπει δὲ νὰ σημειώσωμεν ἐν- » τεῦθεν, ὅτι εἰς τοὺς χρόνους τοῦ θεοῦ τούτου πατὴρ ἢ σύναξις τῶν πιστῶν ἐγένετο » κατὰ πᾶσαν Κυριακὴν· ὅτι κατὰ πᾶσαν σύναξιν ἀνεγίνωσκον ἐκ τῆς παλ. καὶ νέας δια- » θήκης· ὅτι μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν ἐδίδασκε τὸν λαὸν ὁ Ἐπίσκοπος· ὅτι μετὰ τὴν διδα- » χὴν ἐγένετο προσευχὴ κοινῇ, ἔπειτα ἡ ἱερουργία τοῦ μυστηρίου, ἐκ τοῦ ὁποῦ μετε- » λάμβανον ὅχι μόνον οἱ παρόντες, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπόντες. 110) Ὅτι πρέπει πάντες ἐξί- » σου οἱ πιστοὶ νὰ κοινωνῶσι καὶ κατὰ τὰ δύο εἶδη τοῦ μυστηρίου, γίνεται φανερὸν ἀπὸ » τὴν διαταγὴν τοῦ Χριστοῦ, ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Ἀποστόλου (Α΄ Κορινθ. ι, 16. 21. καὶ » κεφ. ια, 23—26.), ἀπ' αὐτὸν τὸν ὁρθὸν λόγον, ὅστις πείθει, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ᾖναι » οὐδεμίαν διαφορὰ κατὰ τοῦτο μεταξὺ ἱερέως καὶ λαϊκοῦ, (κατὰ τὸ Α΄ Κορινθ, ι, 17. » Γαλάτ. γ', 28· καὶ Ἐφεσ. δ', 4) καὶ τελευταῖον ἀπ' αὐτὴν τὴν πρᾶξιν τῆς Ἐκκλη- » σίας. Αὐτὴ ἐκ τοῦ καιροῦ τῶν Ἀποστόλων μέχρι τῆς σήμερον εἶδε καὶ δίδει τὸν ἄρ- » τον καὶ τὸν οἶνον ἐπίσης εἰς τοὺς λαϊκοὺς, καθὼς καὶ εἰς τοὺς κληρικοὺς· καὶ αὐτῆ τῶν » Λατίνων ἢ Ἐκκλησία κατὰ μέρος μετέδιδεν ἐπίσης τὴν εὐχαριστίαν εἰς ὅλους καὶ κατὰ » τὰ δύο εἶδη μέχρι τοῦ χιλιεστοῦ διακοσιοστοῦ ἔτους· καθὼς μαρτυρεῖ ὁ Διονύσιος

ἀπόλαυσιν τοῦ Χριστοῦ. Πᾶς ἕνας Χριστιανὸς πρέπει νὰ πιστεῦῃ ἀδιστακτως, ὅτι εἰς τοῦτο τὸ μυστήριον δὲν λαμβάνει ψιλὸν ἄρτον καὶ ψιλὸν οἶνον, ἀλλὰ μεταλαμβάνει ὑποκάτω εἰς τὸ εἶδος τοῦ ἡγιασμένου ἄρτου τὸ ἀληθὲς σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὁποῖον προσηγήθη δι' ἡμᾶς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, καὶ κατεκλάσθη ὡς ἄρτος διὰ τῶν διαφόρων παθημάτων, καὶ ὑποκάτω εἰς τὸ εἶδος τοῦ ἡγιασμένου οἴνου τὸ ἀληθὲς αἷμα τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὁποῖον ἐξεχύθη ἀπὸ τὴν παναγίαν αὐτοῦ πλευρὰν, καὶ μᾶς ἐκαθάρισεν ἀπὸ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν. Διότι ὁ Χριστὸς εἶπε πρὸς τοὺς μαθητὰς, ὅταν εἶδεν εἰς αὐτοὺς τὸν ἄρτον. Τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου καὶ ὅταν εἶδεν τὸν οἶνον Τοῦτό ἐστι τὸ αἷμα μου. Ἐπομένως γίνεται ὁ μεταλαμβάνων τὴν ἁγίαν εὐχαριστίαν ἐν πνεῦμα μετὸν Χριστὸν, καθὼς αὐτὸς λέγει· « ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἐν ἐμοὶ μένει, καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ ». Ἰωάν. 5', 56.

Διὰ τί διετάχθη ἡ Εὐχαριστία;

Ὁ σκοπὸς τοῦ Σωτῆρος, ὅποταν διέταξε τοῦτο τὸ μυστήριον, ἦτον (καθὼς μᾶς διδάσκουσιν οἱ Εὐαγγελισταὶ καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος) διὰ νὰ ἐνθυμώμεθα ἀδιαλείπτως εἰς ταύτην τὴν ἱεράν τελετὴν ὅλας αὐτοῦ τὰς εὐεργεσίας, καὶ τὴν ἀγάπην, τὴν ὁποῖαν εἶδειξε πρὸς ἡμᾶς μετὰ τὸ νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ, καὶ νὰ προσενήσῃ εἰς ἡμᾶς διὰ τοῦ ἰδίου θανάτου, τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν αἰώνιον μακαριότητα· « Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν ὡς ἂν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον, καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο πίνετε, τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλετε ». Ἀπὸ δὲ ταύτην τὴν ἀνάμνησιν, ὅταν γίνεται μετὰ καθαρὰν πίστιν, γεννῶνται αἱ σωτηριώδεις ὠφέλειαι, ἧγουν ἡ ἀφεσις τῶν ἀμαρτιῶν καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ κληρονομήσωμεν τὴν αἰώνιον ζωὴν. Διότι, ὅστις λαμβάνει τὸν Χριστὸν, λαμβάνει συνάμα μετ' αὐτὸν ὅλην τὴν χάριτος τὴν πηγὴν. « Ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίνετε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς »· λέγει ὁ Χριστὸς Ἰωάν. 5', 53.

§. 35. Πῶς πρέπει νὰ προετοιμάζεται τις διὰ τὴν μετάληψιν τῆς Εὐχαριστίας.

Δοκιμαζέτω δὲ ἄνθρωπος ἑαυτὸν, καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω, καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω Α'. Κορ. ια', 28.

Διὰ νὰ μεταλάβῃ τις ἀξίως τὴν ἁγίαν Εὐχαριστίαν, ἀνάγκη εἶναι νὰ προετοιμασθῇ, καθὼς πρέπει. Ἡ προετοιμασία αὕτη ὑφίσταται, κατὰ τὰ λόγια τοῦ Ἀποστόλου, εἰς τὸ νὰ δοκιμάσῃ τὸν ἑαυτὸν του· πρέπει δηλαδὴ

Πανοπλ. Βιβλ. 6'. κεφ. 56. καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν δυτικῶν. ἐκ τῶν ὁποίων φαίνεται πᾶσαν εἶναι ἀνάγκη ἢ αἰτία τῆς καταργήσεως αὐτοῦ τοῦ παλαιοῦ ἔθους, τὴν ὁποῖαν προφασίζεται ὁ Διόσκωρος εἰς τὴν ἐξηγησιν τοῦ ἐνδεκάτου κεφ. τῆς Α'. πρὸς Κορινθ. α' Νῦν δὲ (λέγει) δίδοτε μόνον ὑποκάτω εἰς ἕν εἶδος ἢ εὐχαριστία propter periculum » effusionis Sanguinis, διὰ τὸν κίνδυνον τῆς ἐκχύσεως τοῦ αἵματος. » Ἄλλ' ὡ καλὴ Διόσκωρος, ἂν ἡ Ἐκκλησία σου δὲν ἐροβήθη αὐτὸν τὸν κίνδυνον χιλίους διακοσίους χρόνους, εἶδειξε μετὰ τοῦτο, ὅτι δὲν ἦτον ὁ κίνδυνος τόσοσ μέγας, ὥστε νὰ καταργήσῃ παλαιὸν ἔθος Ἐκκλησίας.

νὰ ἐξετάσωμεν, ὅποια εἶναι ἡ διαγωγὴ ἡμῶν ὅποιαν φροντίδα ἔχομεν διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ἡμετέρας ψυχῆς, καὶ τίνι τρόπῳ πληροῦμεν τὰ καθήκοντα, τὰ ὅποια ὑπεσχέθησαν εἰς τὸν καιρὸν τοῦ βαπτίσματος. Ἄν εὐρωμεν, ὅτι παρέβημεν εἰς πολλὰ τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, πρέπει νὰ λυπηθῶμεν ἐκ καρδίας, νὰ ὁμολογήσωμεν ἑαυτοὺς ἀξίους τῆς θείας ὀργῆς, καὶ νὰ φανερώσωμεν τὴν πληγὴν διὰ τῆς ἐξομολογήσεως εἰς τὸν ἱερέα. Πρέπει δὲ νὰ συλλογισθῶμεν ἐν ταύτῃ καὶ τὴν ἀνεξιχνίαστον εὐπλαγχιάν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἁμαρτωλόν, καὶ νὰ θαρρῶμεν εἰς αὐτὴν, πιστεύοντες ἀδιστακτως, ὅτι ἡ ἀξιωμασία τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὁ πολῦτιμος αὐτοῦ θάνατος εἶναι ἱκανὰ εἰς τὸ νὰ μᾶς καθάρσωσιν ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας, καὶ νὰ μὴ μᾶς ἀφήσωσιν ἔξω ἀπὸ τὴν διαθήκην τῆς χάριτος. Τοιαύτην ἐσωτερικὴν γνῶσιν, ἠνωμένην μὲ τὴν φανεράν ὁμολογίαν, ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν ἡ Ἐκκλησία, ὅταν μεταλαμβάνωμεν τὴν θείαν Εὐχαριστίαν, τὴν ὅποιαν κοινωνοῦμεν λέγοντες τοῦτα τὰ λόγια « Πιστεύω, Κύριε, καὶ ὁμολογῶ, ὅτι σὺ εἶ ἀληθῶς ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὁ ἐλθὼν εἰς τὸν κόσμον ἁμαρτωλοὺς σῶσαι, ὧν πρῶτός εἰμι ἐγώ ». Καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἐμποδίζονται ἀπὸ τὸ μυστήριον τοῦτο οἱ ψευδοχριστιανοί, οἱ φανεροὶ ἀσεβεῖς καὶ ἀπωλεσμένοι ἁμαρτωλοὶ, καθὼς μᾶς διδάσκει τὸ Εὐαγγέλιον, ὅταν λέγῃ « Μὴ σθεν τῶν χοίρων μήποτε καταπατήσωσιν αὐτοὺς ἐν τοῖς ποσίν αὐτῶν » Ματθ. ζ', 6. Ὅταν ὁμοῦ οἱ τοιοῦτοι ἀνόσιοι κατατολμῶσι νὰ μεταλάβανσι τοῦτο τὸ μυστήριον, ἐπισπῶσιν εἰς ἑαυτοὺς διὰ τῆς μεταλήψεως περισσοτέραν ὀργὴν καὶ καταδίκην, ὡς καταφρονηταὶ τῆς ἀγιότητος τοῦ Κυρίου. « Ὁ γὰρ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως, κρίμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει, » μὴ διακρίνων τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου. » Α'. Κορινθ. ια', 29. Ἄν θεωρῶσωμεν τὰς μεγάλας ὠφελείας τῆς μεταλήψεως τῆς εὐχαριστίας, καὶ τὸ πλήθος τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Χριστοῦ, πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι χρεωστέϊ ὁ Χριστιανὸς νὰ μεταλάβανη συνεχῶς τὸ θεῖον τοῦτο μυστήριον. Οἱ Χριστιανοὶ τῆς παλαιᾶς Ἐκκλησίας μετελάμβανον τὴν ψυχικὴν ταύτην τροφὴν καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα, καὶ δὲν ἐγένετο ποτὲ λειτουργία, χωρὶς νὰ ἦσαν παρόντες κοινωνοὶ (111). Εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους μετελάμ-

111) Ἴδε Ἰουστίνον τὸν μάρτυρα τοῦ ὁποίου τὰ λόγια ἐσημειώσαμεν ἀνωτέρω εἰς τὴν τετάρτην σμ. τοῦ 34 §. Αὐτὸς ὁ θεὸς πατὴρ ἤκμαζεν ἐν ἔτει 140. Κατ' ἄλλους ὁμοῦ καιροὺς ἢ τόπους ἐγένετο περισσότεραις φοραῖς τῆς ἑβδομάδος ἡ θεία λειτουργία. Ἀπὸ τὴν 118 ἐπιστολὴν τοῦ Αὐγουστίνου πρὸς Ἰανουάριον φαίνεται νὰ ἐγένετο δις τῆς ἑβδομάδος, ἤρουν, Σαββάτῳ ἢ Κυριακῇ· τρίς δὲ κατὰ τὸν Ἐπιφάνιον Κύπρου περὶ πίστε. σελ. 465. καὶ 466. ἤρουν, τετράδι, παρασκευῇ καὶ κυριακῇ· τετράκις δὲ κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον ἐπιστ. πρὸς Καίσαρ. Πατρίκ. « Ἡμεῖς μόντοι γε τέταρτον » καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα κοινωνοῦμεν, ἐν τῇ τετράδι, καὶ ἐν τῇ παρασκευῇ, καὶ τῷ » σαββάτῳ, καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἡμέραις, ἐὰν ἡ μνήμη μάρτυρός τινος. » Καὶ ἡ κατὰ σάββατον λειτουργία ἦτον κοινὴ εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς Ἐκκλησίας τῆς οἰκουμένης, πλην τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἢ Ῥώμῃ, καθὼς λέγει ὁ Σωκράτης Βιβλ. 5 κεφ. κβ'. ἢ ὁ Νικηφόρος Βιβλ. 12. κεφ. 34. Ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν ἐλειτοῦργουν καθ' ἡμέραν. Ἴδε τὸν μέγαν Βασίλειον αὐτ. Κυπριανὸν περὶ τῆς κυριακ. προσευχ. σελ. 268. Εὐσέβιον Εὐαγ.